

Google

[redacted]

[redacted]

SØREN KIERKEGAARDS SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

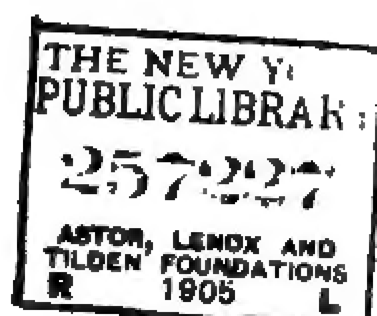
A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

V. BIND

FORORD — FIRE OPBYGGELIGE TALER — TRE TALER VED TÆNKTE LEILIGHEDER

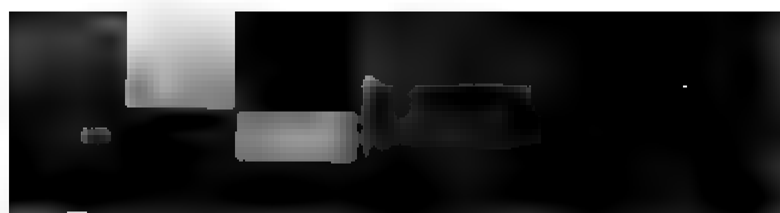

KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER)
1902

INDHOLD.

	Side
Forord	1.
Fire opbyggelige Taler	73.
Tre Taler ved tænkte Leiligheder	169.

FORORD.

UDGIVET AF

J. L. HEIBERG.

Til Grund for Texten er lagt Originaludgaven. Den er sammenlignet med Manuskriptet (Universitetsbiblioteket, S. K.'s Papirer, Pakke 14).

[redacted]

FORORD.

MORSKABSLÆSNING FOR ENKELTE STÆNDER
EFTER TID OG LEILIGHED

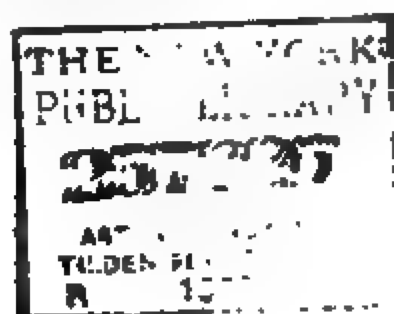
AF

NICOLAUS NOTABENE.

KJØBENHAVN, 1844.

FAAES HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

Forord.

Det er en Erfaring, der ofte har bekræftet sig, at man ved en Ubetydelighed, en Smaating, en hensynsløs Yttring, et ubevogtet Udbrud, en tilfældig Mine, en uvilkaarlig Gestus har faaet Leilighed til at stjæle sig ind i et Menneske og opdage, hvad der havde unddraget sig den omhyggeligere Iagttagelse. For at imidlertid denne ubetydelige Bemærkning ikke skal vanarte og blive sig selv vigtig, forsager jeg øieblikkeligen at forfølge den videre, og haster mit Forehavende nærmere. En Fortale er i Forhold til en Bog en Ubetydelighed; og dog skulde man ikke ved et omhyggeligere, sammenlignende Studium af Fortaler for godt Kjøb kjøbe Iagttagelsens Beleilighed! Der er i Videnskaben gjort saare Meget for at ordne Literaturen og anvise hver enkelt Forfatters Skrift sin Plads i Samtiden, og Samtidens i Slægtens; men Ingen tænker paa, hvad der var at vinde, hvis man kunde afrette en eller anden Literatus til blot at læse Fortaler, men gjøre det saa fuldstændigt, at han begyndte fra de tidligste Tider og foer fort gjennem alle Aarhundreder indtil vore Dage. Fortalerne bære Præget af det Tilfældige ligesom Dialekter, Idiomer, Provincialismer; de ere i en ganske anden Forstand end Skrifterne underkastede Modens Herredømme, de vexle ligesom Klædedragterne. Snart ere de lange, snart korte, snart dristige, snart blysomme, snart stive, snart skjødesløse, snart bekymrede næsten angrende, snart selvtillidsfulde næsten fripostige, snart ikke ganske uden Øie for Bogens Svagheder, snart slagne med Blindhed, snart anerkjendende disse bedre end nogen Anden; snart var Forordet Produktionens Fordraaber, snart en Eftersmag af den. Og alt dette er rent ceremonielt; selv en Forfatter, der i

sit Skrift trodser Tiden, lemper sig dog i det Ubetydelige efter Skik og Brug ɔ: i Forordet, og forsøges derved i mangen for Iagttageren høist snurrig Collision om: hvorvidt og hvorledes. Jo mere jeg tænker derover, jo rigere et Udbytte synes mig et saadant Studium at love. Man tænke blot Modsætningen: den græske Naivetet, der vilde afgive et ypperligt Grundlag for Fremstillingen af Resultaterne. Dog jeg standser denne Tankes Flugt, der formodentlig blot vilde føre mig paa Vildspor, da jeg mangler Apparat.

I den nyere Videnskab har Forordet faaet sit Banesaar. Fra dens Standpunkt seet kommer den ældre Forfatter let til at gjøre en bedrøvelig Skikkelse, som man ikke veed om man skal lee eller græde over, fordi hans Ubehjælpelighed i at komme til Sagen gjør ham comisk, og hans Naivetet, som var der Nogen, der brød sig om ham, gjør ham rørende. Nuomstunder kan en saadan Situation ikke gjentage sig; thi naar man begynder Bogen med Sagen og Systemet med Intet, saa skjønnes der ikke at blive noget tilovers at sige i en Fortale. Denne Tingenes Orden har givet Anledning til, at jeg er bleven opmærksom paa, at Forord er en ganske egen Art af literair Frembringelse, og da den puffes ud, er det paa den høie Tid at den emanciperer sig, ligesom alt Andet. Paa den Maade kan det endnu blive godt. Det Incommensurable, som man i ældre Tid nedlagde i Forordet til en Bog, kan nu finde sin Plads i et Forord, der ikke er Forord til nogen Bog. Saaledes troer jeg, at Striden er bilagt til gjensidig Contentement og Fornøielse; kan Forordet og Bogen ikke spændes med hinanden, saa lad den Ene give den Anden Skilsmissebrev.

Den nyeste videnskabelige Methode har gjort mig opmærksom paa, at det maatte komme til et Brud; min Fortjeneste bliver det, at gjøre Alvor af det med Brudet; her nu blot et Phænomen, der tyder hen paa den dybere Grund. Enhver æsthetisk udviklet Forfatter har vist havt Øieblikke, hvori det ikke vilde lyste ham at skrive en Bog, men hvor han ret gad skrive et Forord til en Bog, ligegyldig om den var af ham selv eller af en Anden. Dette tyder paa, at Forordet er væsentlig forskjelligt fra Bogen, og at det at skrive et Forord er noget ganske Andet end at skrive en Bog; thi i modsat Fald vilde Trangen enten kun yttre sig, naar man havde skrevet en Bog, eller naar man tænkte sig at ville skrive den, saaledes som man overfladeligen tænker sig det, og derfor opkaster det Spørgsmaal, om man skal skrive Forordet først eller sidst. Saa-

---

Systemet med Intet] som den Hegelske Philosophi.

[redacted]

snart man imidlertid er i et af disse Tilfælde, saa har man enten havt en Sag, eller tænker sig at have den. Men naar man nu ogsaa uden dette kan være i Lysten efter at skrive et Forord, saa indsees let, at dette ikke maa handle om en Sag, thi i saa Fald bliver Forordet selv en Bog, og Spørgsmaalet om Forordet og Bogen skubbet tilbage. Forordet som saadant, det emanciperede Forord, maa da ingen Sag have at afhandle, men handle om Intet, og forsaavidt det synes at behandle Noget og handle om Noget, maa dette dog være en Tilsyneladelse og en fingeret Bevægelse.

Hermed er Forordet bestemmet reent lyrisk og bestemmet efter sit Begreb, medens Forordet i vulgair og traditionel Forstand er en Ceremonie efter Tid og Sæd. Et Forord er Stemning. At skrive et Forord er ligesom at hvæsse Leen, ligesom at stemme Guitaren, ligesom at snakke med et Barn, ligesom at spytte ud af Vinduet. Man veed ikke, hvorledes det gaaer til, Lysten kommer paa Een, Lysten efter eventyrligen at zittre i Produktivitetens Stemning, Lysten efter at skrive et Forord, Lysten efter disse *leves sub noctem susurri*. At skrive et Forord er ligesom at ringe paa en Mands Dør for at gjække ham; ligesom at gaae en ung Piges Vindue forbi og see paa Brostenene, det er ligesom at slaae med sin Stok i Luften efter Vinden, ligesom at svinge med Hatten, uagtet man Ingen hilser. At skrive et Forord er ligesom at have gjort Noget, der berettiger til at fordre en vis Opmærksomhed; ligesom at have Noget paa Samvittigheden, der frister Fortroligheden; ligesom at inclinere i Dandsen, skjøndt man ikke bevæger sig, ligesom at lægge den venstre Schenkel flad an, stramme Tømmen til Høire, høre Gangeren sige: Pst, og selv blæse hele Verden et Stykke, det er ligesom at være med uden at have den mindste Gene af, at man er med, ligesom at staae paa Valdbybakke og see efter Vildgæssene. At skrive et Forord er ligesom at være ankommen med Dagvognen til den første Station, holde i det mørke Skuur, anende, hvad der skal vise sig, see Porten og dermed Himlen aabnet, skue for sig Landeveien, der bestandigen har mere foran sig, øine Skovens forventende Hemmelighed, Fodstiens forføreriske Forsvinden; høre Posthornets Lyd og Echos vinkende Indbydelse, høre Kudskens vældige Smeld, og Skovens forvirrede Gjentagelse, og de Reisendes muntre Samtaler. At skrive et Forord

---

leves sub noctem susurri] sagte Hvisken, naar Natten falder paa (om et Stævnemøde, Horats, Oder I 9, 19, hvor der dog staar *lenes*, ikke *leves*). Sml. Efterl. Pap. 1833—43 S. 218.

er ligesom at være ankommen, at staae i den hyggelige Stue, hilse paa Længselens forønskede Skikkelse, sidde i Lænestolen, stoppe Piben, tænde den — og have saa uendeligt Meget at tale med hinanden om At skrive et Forord er ligesom at mærke paa sig selv, at man er ifærd med at blive forelsket, Sjelen sødt uroliget, Gaaden opgiven, enhver Hændelse et Vink om Forklaringen. At skrive et Forord er ligesom at bøie Grenen tilside i Jasminhytten og see hende, der sidder i Løn: min Kjerlighed. Saaledes o! saaledes er det at skrive Forord; og hvorledes er Den, der skriver det? Han gaaer ud og ind mellem Menneskene som en Gjæk i Vinteren og en Nar om Sommeren, han er god Dag og Farvel i een Person, altid glad og sorgløs, fornøiet med sig, ret en letsindig Døgenicht, ja en umoralsk Person, thi han gaaer ikke paa Børsen for at skrabe Penge sammen, men gaaer kun derigjennem; han taler ikke paa Generalforsamlinger, fordi Luften er for indespærret; han udbringer ikke Skaaler i noget Samfund, fordi man skal gjøre Anmeldelse flere Dage iforveien; han render ikke Ærender for Systemet; han afbetaler ikke Statsgjelden, ja han bliver end ikke alvorlig derover; han gaaer gjennem Livet som en Skomagerdreng gaaer fløitende gjennem Gaden, selv om Den, der skal bruge Støvlerne, staaer og venter, saa maa han vente, saa længe der er en eneste Glidebane tilbage, eller det mindste Seeværdige at opdage. Saaledes, ja saaledes er Den, der skriver Forord.

See alt Dette kan nu Enhver tænke over, som han vil, ligesom det falder ham ind og naar det falder ham ind. Med mig er det en anden Sag, thi mig binder et Løfte og en Forpligtelse til ene og alene at beskæftige mig med denne Art af Produktivitet. Hvorledes det hænger sammen hermed, skal jeg strax fortælle Læseren; thi det er netop her paa rette Sted, og ligesom Bagvadskelse i et Kaffeselskab, Noget, der hører ret egentligen hjemme i et Forord.

Skjøndt nemlig lykkelig gift som Faa, og maaskee ogsaa taknemmelig for min Lykke som Faa, er jeg dog i mit Ægteskab stødt paa Vanskeligheder, hvis Opdagelse skyldes min Kone, thi jeg anede Intet. Der var hengaaet nogle Maaneder efter Brylluppet, jeg var efterhaanden bleven nogenlunde indøvet i det ægteskabelige Samlivs Methode, da vaagnede lidt efter lidt igjen en Lyst hos mig, som jeg altid har næret, og som jeg i al Troskyldighed meente, at turde hengive mig til: Beskæftigelsen med et eller andet

---

Systemet] Hegels.

literairt Arbeide. Gjenstanden var valgt, hvad jeg selv eiede af Bøger i denne Retning fremlagt, enkelte Værker laante fra det kongelige Bibliothek, mine Excerpter ordnede for Overskuelsen, min Pen saa at sige dyppet. Neppe har imidlertid min Kone fattet en Mistanke om, at noget Saadant var i Gjære, før hun omhyggeligen iagttog mine Bevægelser. Leilighedsviis lod hun falde et forblommet Ord, anbragte en dunkel Hentydning til, at min Travlhed paa Studerekamret, min længere Forbliven der, mit literaire Hovedbrud ikke var ganske efter hendes Hoved. Jeg holdt imidlertid Ørene stive, lod som jeg ikke forstod hende, hvad jeg i Begyndelsen virkeligen heller ikke gjorde; da overrumpler hun mig en Dag og afnøder mig den officielle Tilstaaelse, at jeg var ifærd med at ville være Forfatter. Havde hendes Adfærd hidindtil mere været en Recognosceren, saa concentrerede hun sig nu bestemtere og bestemtere, indtil hun endeligen erklærede aabenbar Krig, *et quidem* saa aabenbar, at hun havde i Sinde at confiskere Alt, hvad jeg skrev, for at benytte det paa en bedre Maade som Underlag under hendes Broderie, til Krøller o. s. v. En Forfatters Stilling kan neppe være mere fortvivlet end min; thi selv Den, der staaer under speciel Censur, kan dog haabe, at faae sit Arbeide bragt dertil, at det »maa trykkes;« men min Frembringelse qvæles bestandig i Fødselen. Ogsaa paa en anden Maade blev det mig tydeligere og tydeligere, hvor fortvivlet min Stilling var; thi neppe havde jeg opdaget, at jeg var bleven Gjenstand for en Presseforfølgelse, førend, som naturligt er, det blev mig klart, hvad tidligere aldeles ikke var faldet mig ind, at det vilde være til ubodelig Skade for Menneskeheden, om mine Skrifter ikke kom for Dagen. Hvad er nu herved at gjøre? Jeg har ikke som en censureret Forfatter Regres til Cancelliet, Stænderforsamlingen, det høistærede Publikum, eller til en Efterverdens Ihukommelse, jeg lever og døer, staaer og falder med min Kone. Nu er jeg vel af mine Samtidige anseet for en god og meget øvet Disputator, der nok kan plaidere min Sag, men denne Dygtighed kommer mig kun her lidet til Baade, thi om jeg end kan disputere med Fanden selv, med min Kone kan jeg ikke disputere. Hun har nemlig kun een Syllogisme, eller rettere ikke engang een. Hvad lærde Folk kalde Sophisterie, det kalder hun, der ikke befatter sig med at være lærd, Drillerie. Fremgangsmaaden er nu ganske simpel, at sige for Den, der veed

---

et quidem] og det. »maa trykkes«] den officielle Form for Censors Tilladelse til en Bogs Udgivelse.

[redacted]

at gaae rigtigt frem. Hver Gang jeg siger Noget, som ikke behager hende, hvad enten det er i Syllogismens Form eller ikke, en lang Tale eller en kort Bemærkning, Formen er ligegyldig, men naar det Udsagte ikke behager hende, da seer hun paa mig med en Mine, der paa engang er elskværdig, indtagende, godmodig, fortryllende, men ogsaa triumpherende, tilintetgjørende og siger: det er bare Drillerie. Følgen heraf er, at al min Færdighed i at disputere bliver en Luxus-Artikel, der slet ikke spørges i mit huslige Liv. Kan jeg, den øvede Dialektiker, nogenlunde repræsentere Rettens Gang, der, efter Digterens Ord, er saare lang, saa er min Kone ligesom det kongelige danske Cancellie kurz und bündig, kun er hun deri forskjellig fra hiint høie Collegium, at hun er meget elskværdig; thi det er netop denne Elskværdighed, der hjemler hende en Myndighed, som hun hvert Øieblik veed at hævde paa en fortryllende Maade.

Saaledes staaer Sagen. Jeg er aldrig kommen længere end til en Indlednings-Paragraph. Da denne var af almindelig Natur og i mine Tanker saa lykkelig affattet, at den vilde more hende, hvis jeg ikke var Forfatteren, faldt det mig ind, om jeg ikke skulde kunne vinde hende for Sagen ved at læse den for hende. Jeg var forberedt paa, at hun vilde afvise mit Andragende, og benytte sig af den Fordeel, »at det vel nu endog skulde komme saa vidt, at jeg ikke blot gav mig af med at skrive, men hun skulde forpligtes til at høre Forelæsninger.« Ingenlunde. Hun tog saa venligt mod mit Forslag som muligt, hun hørte, hun loe, hun beundrede. Jeg troede Alt vundet. Hun traadte hen til Bordet, ved hvilket jeg sad, lagde fortroligen sin Arm om min Hals, bad mig, endnu engang at forelæse en Passus. Jeg begynder at læse, holder Manuscriptet saa høit op, at hun med Øiet kunde følge mig. Ypperligt. Jeg er ude af mig selv, men endnu ikke ganske ude af hiin Passus, da Manuscriptet pludselig staaer i lys Lue. Uden at jeg bemærkede det, havde hun skudt det ene Lys ind under Manuscriptet. Ilden havde Overmagten, der var Intet at redde, min Indlednings-Paragraph gik i Luerne — under almindelig Jubel, thi min Kone jublede for os Begge; som et overgivent Barn klappede hun i Hænderne, og derpaa kastede hun sig om min Hals med en Lidenskab, som havde jeg været adskilt fra hende, ja tabt for

---

der slet ikke spørges ɔ: ikke er efterspurgt. Digterens Ord: Baggesen, Kallundborgs Krønike (Danske Værker, 1845, I S. 191): »Thi saare lang er Rettens Vei«.

[redacted]

hende. Jeg kunde ikke faae et Ord indført. Hun bad mig om Tilgivelse, at hun saaledes havde kæmpet for sin Kjerlighed, bad med en Bevægethed, der næsten bragte mig selv til at troe, at jeg havde været ifærd med at blive den forlorne Ægtemand. Hun forklarede, at hun ikke kunde udholde, at jeg saaledes forandredes. »Din Tanke, sagde hun, tilhører mig, den maa tilhøre mig; Din Opmærksomhed er mit daglige Brød, Dit Bifald, Dit Smiil, Din Spøg er mit Liv, min Begeistring; tilstaae mig den, o! negt mig ikke, hvad der tilkommer mig med Rette; for min Skyld, for min Glædes Skyld, at jeg med Glæde maa kunne gjøre, hvad der er min eneste Glæde, at tænke paa Dig, og finde al min Tilfredsstillelse i at kunne Dag ud og Dag ind vedblive at beile til Dig, som Du engang beilede til mig.«

Hvad berettiger nu en Kone til saadan Adfærd, en Kone, der ikke blot er elskværdig i alle Deres Øine, som kjende hende, men fremfor Alt elskelig i mine Øine, liflig saa lang Dagen er. Hendes Betragtning er *in contento* følgende: en Ægtemand, der er Forfatter, er ikke stort bedre end en Ægtemand, der hver Aften gaaer i Klubben, ja endogsaa værre; thi Den, der gaaer i Klubben, han maa dog selv tilstaae, at det er et Brud, men det at være Forfatter er en fornem Utroskab, der ikke kan vække Fortrydelse, om Følgerne end ere værre. Den, der gaaer i Klubben, han er dog kun fraværende saa længe han er fraværende, men en Forfatter — »ja Du veed det formodentlig ikke selv; men der er foregaaet en heel Forandring med Dig. Du spinder Dig ind i Tankefuldhed fra Morgen og til Aften, og især mærker man det ved Middagsbordet. Der sidder Du og seer hen for Dig som en Geist eller som Keiser Nebucadnezar, der læser den usynlige Skrift. Naar jeg da selv har tilberedet Kaffen til Dig, har sat den paa Bakken, kommer glad hen til Dig, staaer foran Dig, neier for Dig — saa, saa er jeg nær ved at tabe Bakken af Forskrækkelse, og fremfor Alt, saa har jeg tabt min Munterhed og min Glæde og kan ikke neie for Dig.«

Som nu min Kone ved enhver Leilighed veed at faa anbragt sit catoniske *præterea censeo*, om hun end ikke gjør det saa kjedeligt som Cato, saa maa ogsaa Alt tjene hende til Argument. Hendes Argumentation er ligesom en Naturbesværgelse. Hvis det hændte

---

in contento] efter sit Hovedindhold, i Uddrag. Keiser Nebucadnezar, der læser den usynlige Skrift] (bevidst) Sammenblanding af Nebucadnezars Drøm (Daniels Bog 4, 5) og Beltsazars Syn (smst. 5, 5—6). catoniske *praeterea censeo*] den ældre Cato endte en Tid lang alle sine Taler i Senatet med: »desforuden stemmer jeg for« (at Carthago bør odelægges).

mig ved en Disputats, at Modparten fremkom med lignende Argumenter, da vilde jeg formodentligen vende ham Ryggen, og sige om ham, hvad Magisteren siger hos Holberg: en Ignorant, der ikke veed at distinguere mellem *ubi prædicamentale* og *ubi transcendentale*. Med min Kone er det en anden Sag, hendes Argumentation gaaer frisk væk fra Haanden — og til Hjertet, hvorfra den da egentligen kommer. Hun har i denne Henseende lært mig at forstaae, hvorledes en Katholik kan opbygges ved en latinsk Gudstjeneste; thi hendes Argumentation er, betragtet som saadan, hvad Latin er for Den, der ikke forstaaer det, og dog opbygger hun altid, bevæger og rører mig.

»At være Forfatter, naar man er Ægtemand, siger hun, er aabenbar Utroskab, lige tvertimod hvad Præsten sagde; thi dette er Ægteskabets Gyldighed, at Manden holder hart ved sin Hustrue og saa ikke videre.« Svarer jeg dertil, at hun nok ikke har hørt rigtigt efter, hvad Præsten sagde, at man næsten skulde troe, hun var saa forsømt, at hun maatte gaae om igjen til Præsten; at Ægteskabet er en særlig Pligt, ja en »besynderlig« Pligt, samt at alle Pligter kunne inddeles i de almindelige og de besynderlige, og ere Pligter mod Gud, os selv og mod Næsten, saa kommer hun slet ikke i Forlegenhed. Det Hele bliver erklæret for Drillerie, og »forøvrigt har hun ikke glemt hvad der staaer i Lærebogen om Ægteskabet, at det er Mandens Pligt i Særdeleshed.« Forgjeves søger jeg at oplyse, at hun er i en sproglig Vildfarelse, at hun construerer hine Ord ulogisk, ugrammatikalsk, mod alle Fortolknings-Principer, da der paa hiint Sted kun tales om Mandens Pligter i Særdeleshed med Hensyn til Ægteskabet, ligesom i den næste Paragraph om Konens i Særdeleshed. Forgjeves. Hun hen-

---

Holberg] Jacob von Thyboe 3. Akt 5. Scene, hvor der dog ikke staar nøjagtigt som anført. *ubi prædicamentale* og *ubi transcendentale]* Kategorien »Hvor« brugt om Væren paa et bestemt Sted og overført paa det tomme Rum eller tænkte Steder udenfor Verden. Udtrykkene er hentede fra Lærebøgerne i formel Logik, se f. Ex. Noldii Logica recognita, Hafniae 1666, S. 103 og sammes Leges distinguendi, Franequeræ 1657, S. 146 ff. tvertimod hvad Præsten sagde] i Forordnet Alter-Bog for Danmark, 1830 S. 263 foreskrives, »naar Prædike-Tieneste holdes ved Brudevielse paa Søgne Dage«, Anførelsen af Matthæus 19, 3—7: derfor skal et Menneske forlade Fader og Moder og blive fast hos sin Hustru osv.

en »besynderlig« Pligt osv.] i Balles Lærebog 6. Kap. behandles a) Pligterne imod Gud, b) imod os selv, c) imod Næsten: derefter hedder det under d): Foruden de almindelige Pligter . . . . gives der ogsaa nogle besynderlige Pligter. Første Afsnit af disse handler om »Mand og Hustru«, og § 2 begynder: Manden bør i Særdeleshed elske sin Hustrue, § 3: Hustruen bør i Særdeleshed elske sin Mand osv.

holder sig til sit Foregaaende, »at det at være Forfatter, naar man er Ægtemand, er den værste Art af Utroskab.« Nu er det endog bleven den »værste« Utroskab. Vil jeg da bringe hende i Erindring, at Manden ifølge alle guddommelige og menneskelige Love er den Herskende, at min Ansættelse i Livet i andet Fald bliver saare ringe, da jeg kun bliver et *encliticon* til hende, hvilket dog er at fordre for meget, saa bebreider hun mig min Ubillighed, »da jeg godt veed, at hun Intet fordrer, at hendes eneste Begjering er i Forhold til mig at være slet Intet.« Protesterer jeg herimod, fordi, naar jeg endelig kun skal være et *encliticon*, det bliver mig af Vigtighed, at hun bliver saa meget som muligt, at jeg ikke skal blive endnu mindre ved at være *encliticon* til Intet, saa seer hun paa mig og siger: bare Drillerie.

Consequent er min Kone, fix i sin Idee. Jeg har søgt at smigre hende, at det dog var fornøieligt, at see mit, vort Navn berømmet; at hun er Musen, der begeistrer mig. Hun vil Intet høre. Det Første anseer hun for den største Ulykke og min fuldkomne Fortabelse, da hun af sit ganske Hjerte vilde ønske, at en eftertrykkelig Critik viste mig hjem igjen. Det Sidste troer hun ikke, ønsker det endnu mindre, og beder af sin ganske Sjel Gud at forbyde, at hun saaledes selv skulde forskylde Tabet af sin ægteskabelige Lykke. Hun er utilgængelig, og *summa summarum*, »naar Alt er hørt,« bliver denne: »enten, siger hun, en ret Ægtemand — eller ogsaa . . . . . ja saa er Resten ligegyldig.«

Medens nu Læseren vel ligesom jeg vil finde hendes Argumentation noget svag, og at hun aldeles overseer alle de egentligen omqvæstionerede Problemer, Grændsestridighederne nemlig mellem det Ægteskabelige og det Individuelle, hvilke kunne give et ligesaa dybsindigt som skarpsindigt Hoved nok at bestille, saa har hun endnu et Argument *in subsidio*, hvilket Læseren maaskee vil give mere Vægt. Efterat vi en Dag havde gjennemkæmpet vort Mellemværende, og Striden, som sædvanligen, forklaret sig i en *redintegratio amoris*, tog hun mig tilsidst fortroligen under Armen, saae saa indsmigrende paa mig som muligt og sagde: »Kjære! jeg har ikke villet sige Dig det ganske uforbeholdent, fordi jeg haabede paa anden Maade at faae Dig til at afstaae fra Dit Forehavende.

encliticon] et Ord, der slutter sig saa nøje til det foregaaende Ord, at det mister sin selvstændige Betoning. »naar Alt er hørt«] Prædikerens Bog 12, 13: Enden paa Sagen (= summa summarum), naar Alting er hørt. *in subsidio* i Reserve. *redintegratio amoris* Kjærligheds Fornyelse (»Elskendes Trætter er Kjærligheds Fornyelse«, Terents' Andria 555, hvor der staar *amoris integratio*).

og haabede at kunne spare Dig for en Krænkelse, men da det ikke skal lykkes, saa vil jeg sige Dig det med al den Oprigtighed. Du kan fordre af Din Kone: jeg troer ikke. Du duer til at være Forfatter — men derimod, ja lee nu kun lidt ad mig, men derimod har Du Genie og Talent og overordentlig Begavelse til at blive min Mand saaledes, at jeg uafbrudt vilde beundre Dig, medens jeg selv glad følte min egen Ringhed og kun lod min Kjerlighed fremkomme for Dig med Taksigelse.« Argumentet indlod hun sig imidlertid ikke paa nærmere at udføre. Saasnart jeg her vilde indlade mig paa et om, hvorvidt, og hvorledes, da havde hun en anden Forklaring, »at det engang vilde fortryde mig, at have været hende utro ved at blive Forfatter, og da vilde jeg ikke due til at slaae Fortrydelsen hen, men lide dens Bitterhed.«

Og hvad blev saa Enden paa denne Strid; hvo seirede, min *hostis domesticus* eller Forfatteren? Det er vel ikke vanskeligt at gjette, om det end bliver Læseren et Øieblik vanskeligt, da han jo læser dette, og altsaa seer, at jeg blev Forfatter. Enden blev, at jeg lovede ikke at ville være Forfatter. Men som man ved lærde Disputatser, naar Autor har afvæbnet alle Eens Indvendinger, tilsidst fremkommer med en eller anden linguistisk Ubetydelighed for dog at faae Ret i Noget, og Autor høfligen giver Een Ret, for dog at give Een Ret i Noget, saaledes forbeholdt jeg mig Tilladelse til at turde skrive »Forord.« Jeg beraabte mig i denne Henseende paa Analogier, at Mænd, der havde lovet deres Koner aldrig at snuse Tobak mere, havde som Vederlag faaet Lov til at have saa mange Tobaksdaaser, som de vilde. Hun tog mod Forslaget, maaskee i den Mening, at man ikke kunde skrive et Forord uden at skrive en Bog, hvilket jeg jo ikke tør; med mindre man er en berømt Forfatter, der efter Anmodning skriver et saadant, hvilket jo umuligen kunde blive mit Tilfælde.

Dette angaaende mit Løfte og min Forpligtelse. Det Lidet eller de Smaating, som jeg herved udgiver, har jeg kunnet skrive *salva conscientia.* Dog har jeg gjort det min Kone uafvidende, idet jeg har benyttet et Ophold paa Landet dertil. Min Bøn til Kritiken er, at den vil fare lempelig frem med mig; thi sæt den fandt, at det var som min Kone sagde, at jeg ikke duede til at være Forfatter; sæt den ubarmhjertigen gjennemheglede mig, sæt min

---

fremkomme for Dig med Taksigelse] sml. 1. Thessalon. 5, 18: Frembærer Taksigelse i alle Ting. *hostis domesticus* Fjende i ens eget Hus. *salva conscientia* med frelst Samvittighed.

Kone fik det at vide, saa vilde jeg nok forgjeves søge Opmuntring og Trøst hos mit Livs Ledsagerinde. Formodentlig vilde hun juble af Glæde over, at faae sin Krig frem, og over, at jeg saaledes var bleven tagen i Skole, finde sin Tro paa den retfærdige Styrelse bekræftet, sin Idee bestyrket, at det at være Forfatter, naar man er Ægtemand, er den værste Utroskab.

[redacted]

I.

Hvad det dog er for en Lyst at have skrevet en Bog! Thi dette er en daarlig og sværmerisk Tale, der da derfor ogsaa sjeldent høres og aldrig har Tidens Stemme for sig, at Tankens Syslen under Arbeidet, at Hjertets Banken i Overveielsens Uro, at det indre Menneskes Rødmen og Blegnen i Anen og Omfavnen, i Søgen og Finden skulde være det Skjønneste. Nei det Skjønne, det Herlige, det Belønnende — og Bogens Betydning kommer først bag efter. Hvad det er for en Lyst at have skrevet en Bog, der ikke skylder en uforklarlig indre Trang sin Oprindelse, og derfor er uvidende om, hvorvidt den passer ind i Verden, ja er undselig og beskæmmet som en syndig Forelskelses tvetydige Vidne, nei! en Bog, der er Frugten af et Fornuftgiftermaal mellem Forlægger og Publikum, skreven som Forlæggeren vil have det og som Tiden fordrer det, en Bog, hvis Tilblivelse blev vitterlig for Alle ved betimelig Tillysning, en Bog, for hvem Kritiken allerede har en Goldamme i Beredskab, en Bog, der udgives i det beleilige Øieblik til Gavn for Alle: for Forfatteren, Forlæggeren, Bogtrykkeren, Bogbinderen, Anmelderen, Læseren.

Naar man vil udgive en Bog, bør man først betænke, paa hvilken Aarstid den skal udkomme. Aarstiden er af uhyre Vigtighed. I denne Henseende ere alle de viseste og bedste Mænd enige om, at Nytaar er Øieblikket; thi det gjelder om Bøgers Udkommen ved Nytaarstid, hvad Holophernes siger om Slaget paa Patrontasken: uden dette giver jeg ikke en Pibe Tobak for det Hele.

Holophernes] Holberg, Ulysses von Ithacia 2. Akt 3. Scene (thi, naar det ikke tages i Agt, vil jeg ikke give fire Skilling for Resten).

[redacted]

Naar man vil udgive en Bog, da forvisser man sig dernæst om, at man vil gavne. Til den Ende spørger man en Forlægger, eller et philosophisk Hoved eller sin Barber eller en Forbigaaende om, hvad det er Tiden fordrer. I Mangel deraf hitter man selv paa Noget, hvorom man ikke glemmer at sige, at det er Det, som Tiden fordrer. Der er nemlig ikke givet Enhver Sjelsstyrke til at forstaae Tidens Fordring, saa meget mindre som det kan synes den Tvivlsomme, at Tidens Fordring er mangfoldig, og at Tiden, skjøndt een, har ligesom Maren Amme flere Røster.

See alt Dette haver jeg gjort, og derfor overrækker jeg glad min i enhver Henseende særdeles elegante og nitide Nytaarsgave til et høistæret Publikum. Jeg har Intet forsømt for at turde smigre mig med, at den vil komme Læseverdenen og fornemlig enhver Familie, der festligholder Jule- og Nytaarsaften, beleilig, da den i alle Maader vil kunne tjene som en smagfuld Præsent, der endog vil kunne anbringes paa Juletræet selv ved Hjælp af en Silkesløife, der er anbragt i det forgyldte Futteral.

Dog, det er sandt, nær havde jeg glemt Noget. Saaledes gaaer det, stundom endnu værre, saa man glemmer det Allervigtigste. Det er i den literaire Verden Skik og Brug at aflægge et helligt Løfte. Cerimonien er mindre bestemt. I Oldtiden svor man som bekjendt ved Freirs Galt, Hamlet sværger ved en Ildtang, Jøderne skulle endog have gjort det paa en uanstændig Maade. Dog Cerimonien er ligegyldig; Løftet er Hovedsagen. Altsaa, jeg sværger: snarest muligt at realisere en i 30 Aar paatænkt Plan, at udgive et logisk System, snarest muligt at indfrie mit for 10 Aar siden givne Løfte om et æsthetisk System, fremdeles lover jeg et ethisk og dogmatisk System, og endeligen Systemet. Saasnart dette er udkommet, vil Efterslægten end ikke behøve at lære at skrive, thi der vil Intet videre være at skrive, men kun at læse — Systemet.

Maren Amme] Holberg, Barselstuen 3. Akt 5. Scene (om Ammen Sire: hun kan giøre sig to Røster paa eengang). Hamlet] 3. Akt 1. Scene: bey diesen beyden Diebeszangen (Schlegels Overs.). Jøderne] 1. Mosebog 24, 9: da lagde Svenden sin Haand under Abrahams sin Herres Lænd og tilsvor ham om denne Sag. en i 30 Aar paatænkt Plan osv.] Heibergs Perseus, Nr. 2 (1838) begynder med »det første Bidrag til Udførelsen af en længe næret Plan«. de første 23 Paragrapher af »Det logiske System« med det »Formaal, ved nærværende Fremstilling og dens Fortsættelse at bane Veien for den Æsthetik, som det længe har været hans Ønske at levere«. Sml. Efterl. Pap. 1844—46 S. 50 f.

II.

At være Forfatter i Danmark er noget nær ligesaa generende som at skulle leve paa en Præsenteer-Bakke, især er det seipinende for en lyrisk Forfatter, der, om han end som Menneske er lige det Modsatte, dog *qua* Forfatter stedse er lidt folkesky, flygter bort fra alt det Høirøstede ligemeget enten det er Roes eller Dadel og hengiver sig i Eensomhed til det vederqvægende, hyggelige, søde Sværmerie, at der hist og her sidder en Læser i Løn, som gjør Modtagelsen hjertelig, som, reent æsthetisk talt, lukker sin Dør og taler med Forfatteren i Løndom. Vil Nogen finde min første Sætning overdreven, saa vil han dog maaskee have Taalmodighed til at oppebie min næste, at det at være Forfatter i Danmark for en stor Deel er identisk med at være Forfatter i Kjøbenhavn, hvilket noget nær er ligesaa generende som at skulle skjule sig paa en Tallerken. I Kjøbenhavn er Læseverdenens Kræfter concentrerede, uden dog at denne Concentration har Noget at betyde med Hensyn til Styrken, men kun med Hensyn til Støien og Larmen og Spektaklet og den geskjeftige Travlhed i alle udenoms Bestræbelser.

At en Bog udkommer, er da en Begivenhed, der strax sætter Læseverdenen i Bevægelse. I Almindelighed er der en Enkelt, som endogsaa veed det lidt iforveien. En Saadan maa ansees for en Lykkelig. Han styrter ilsommere gjennem Gaderne end hiin Barbeer, der satte Livet til for at være den Første, der bragte Efter-

---

qua i Egenskab af. hiin Barbeer] der tænkes paa den Barber, der efter Plutarch (Om Snakkesalighed 13) først bragte Rygtet om Atheniensernes Nederlag paa Sicilien til Athen og kom i Fortræd derfor, og paa den populaire Fabel om Løberen, der faldt død om, da han havde meldt Sejren ved Marathon.

[redacted]

retningen om Seiren ved Marathon. Hans Skrig vækker mere Sensation end naar Den, der først har bemærket et Blink ude i Søen, raaber høit over det ganske Fiskerleie: Sild! Et saadant Menneske er et Lykkens Barn, lykkeligere end Forfatteren, velkommen over Alt. Ved en Art Forprang oppebærer han noget af den Gunst, der er bestemt for Forfatteren. Udraaberen veed ikke videre Beskeed, veed blot noget Løst om, hvad Bogen hedder, hvorom den handler; men dette er netop det Allerkjæreste ved ham i Læseverdenens Øine, thi et Rygte begeistrer Læseverdenen som Musens Indskydelse Digteren, da det Lige bestandig virker paa det Lige.

Bogen er udkommen. Læseverdenen samles i Synagogen til gjensidig Underholdning. »Har De læst Bogen?« — Nei! endnu ikke, men jeg har hørt, at det skal ikke være stort. »Har De læst Bogen?« Nei! men jeg bladrede lidt i den i Reitzels Boglade, naar jeg blot vidste, hvem Forfatteren er. »Har De læst Bogen?« Nei! men jeg længes efter at see den, og har allerede paa tre Steder faaet Løvte om at laane den. Disse og lignende Themata varieres, medens Støien og Larmen voxer; thi de tomme Tønder rumle mest, og Synagogen har ligesom Kirkeklokken — en Tunge og et tomt Hoved. Vil man gjøre anskueligt for Øiet, hvad her nærmest tilbyder sig for Øret, da seer man Læseverdenens Hob sammenstimlet paa Allarmpladsen. I en fuldkommen Confusion løbe Alle mellem hinanden. Seer man nøiere til, da bemærker man nogle enkelte Skikkelser, der distinguere sig fra Mængden. Paa deres speidende Blik, deres urolige Øiekast, deres langstrakte Halse, deres spidsede Øren, kjender man dem let — det er Recensenterne. Maaskee troer Du, at en Recensent er at betragte som en Politie-Assistent i den gode Smags Tjeneste. Du tager feil. En Recensent er en Medsammensvoren, et værdigt Medlem af U-Maadeholdenheds-Selskabet. Naar han har hørt, hvad han vil, da iler han hjem, og medens endnu den tomme Passiar rumsterer i hans Hoved, skriver han en Anmeldelse.

Fjorten Dage senere samles den synlige Læseverden (thi der er Forskjel som mellem den synlige og usynlige Kirke) igjen i Synagogen. Man begynder, hvor man slap. »Har De læst den fortræffelige Recension?« Nei. »Da maa De læse den. De maa endeligen læse den; den er aldeles som jeg selv kunde have skrevet den.« — »Mærkeligt nok, det Samme som den interessante

---

den synlige og usynlige Kirke] de døbte og de troende.

[redacted]

Recensent siger, var det jeg sagde, blot jeg havde bladret i Bogen inde hos Reitzel.« — »Jeg har endnu ikke læst den, men jeg har hørt fra en Ven paa Landet, der sku er et godt Hoved og Kjender, at Bogen er forfeilet; om der end er ret skjønne Steder deri.« — Hermed hænger det saaledes sammen. Hiin Ven paa Landet har ikke læst Bogen, men faaet et Brev fra en Mand i Hovedstaden, der heller ei har læst Bogen, men læst Anmeldelsen, som igjen var skrevet af en Mand, der ikke havde læst Bogen, men hørt, hvad hiin paalidelige Mand sagde, der havde bladret lidt i den hos Reitzel. *Summa summarum* det er ikke utænkeligt, at en Bog kunde udkomme, vække Sensation, foranledige en Recension, der blev læst, medens Bogen ligesaa godt kunde være uskrevet, eller i det Høieste ligesaa kort affattet som hiint første Ilbuds Efterretning. Naar blot Snakken kan komme i Bevægelse, saa er alt godt. Og skulde den ikke kunne komme i Gang? Det maatte være en besynderlig Bog. Intet er saa galt, at det jo er godt for Nogen, og intet saa godt, at det jo er galt for Nogen.

Ved at agte paa den synlige Læseverdens og de almindelige Recensenters Dom geraader man i den taabeligste Confusion. Jeg vil tillade mig at gjøre Forvirringen anskuelig i en Begivenhed af det daglige Liv. En Kjeldermand vilde leie en Kjelder af mig. Tiltrods for hans bekjendte Retskaffenhed o. s. v. befandtes han dog ikke paa en Verts Guldvægt at være en fuldvægtig Leier. Der blev da Spørgsmaal om Caution. I al Høflighed tillod jeg mig at forraade min Betænkelighed — men han saae smilende paa mig og sagde: »vær De uden Bekymring, jeg er F. g. m. god nok, thi jeg er selv Cautionist for en Kjeldermand i Strandstræde.« Jeg maatte holde mig ved en Stol, thi i samme Øieblik jeg søgte at gjennemtænke hvad han sagde, sortnede det for mine Øine. Saaledes cautionere de almindelige Recensenter for Læseverdenens Dom, og naar man vilde tage Recensenten som den Enkelte, da er han oftest saare langt fra at kunne indestaae for sig selv, medens han maaskee er villig nok til at trøste Den, der bekymret gjør opmærksom paa Vanskeligheden, ligesom hiin Kjeldermand trøstede mig. — Nu! kan det more Kjøbenhavnerne at lege denne Leeg, jeg siger Glück zu, jo galere jo bedre; jeg holder ubeskriveligt meget af Menneskene, især naar de gjøre sig selv latterlige; thi jeg er en Menneskeven, men en endnu større Ven af Latteren. Og det er jo en moersom Spøg, som allerede en af de syv Vise har gjort

---

en af de syv Vise] Anacharsis (Diogenes Laertios I, 103).

[redacted]

opmærksom paa, at det ved Kamplegene er de Kunstforstandige, der stride, og de, som ikke forstaae sig paa Kunst, der bedømme det.

Det Foregaaendes Mening er ingenlunde at bryde Staven over alle subjektive Domme. Spørgsmaalet er kun, hvorledes de fremsættes. Naar en humoristisk Individualitet med al mulig Indolents afsiger en inappellabel Personlighedens og Stemningens Dom, da er han i sin Ret. Hvis en Mand saaledes vilde sige: »jeg har kun slaaet Bogen op paa tre Steder og hver Gang stødte jeg paa det Ord ød, af denne Grund gider jeg ikke læse Bogen.« »Jeg saae kun paa Titelbladet, men der saae jeg, at han staver det Ord Indolents uden t. Dette er mig nok, thi deraf slutter jeg, at Forfatteren er affecteret.« »Idet jeg slog Bogen op, læste jeg disse Ord: man maa tvivle om Alt. Af denne Grund sendte jeg strax Bogen tilbage; thi denne Phrase er mig modbydelig, og ligesom en Uanstændighed, hvilken man blot har at antyde.« Hvis en Mand vilde yttre sig saaledes, saa gjorde han kun sin Individualitet i al dens Tilfældighed gjeldende, hvilket er en ærlig Sag. Men en saadan Dom er høist forskjellig fra hiin Læseverdenens Dom. Derfor yndes i Almindelighed heller ei en saadan Particularist og hans Dom, fordi Vedkommende nok bemærke, at den bevidst eller ubevidst indeholder en Satire over deres Dom. Læseverdenens Dom, skjøndt bygget paa ligesaa Lidet som hans, er vigtig og fuld af Prætension. Medens derfor en Forfatter i hine orthodoxe Udraabstegn har sine værste Fjender og Forrædere, har han ofte i en saadan Humorist en krypt Ven, der har læst Bogen med al Inderlighed, men kun søger paa denne Maade at frelse sin Sjel og Bogen ud af al Context med Passiaren.

Endelig forbarmer da Skjebnen sig over Forfatteren; der kommer en ny Bog ud, og han vender tilbage til sig selv ligesaa fortumlet og ør i Hovedet som en Kat, der er bleven slagen af Tønden. Naar blot Læseverdenen kan faae Fastelavnsløier, saa slæse med Forfatteren. Men Fastelavnsløier maa der til. Er der ingen Forfatter, saa bemægtiger man sig en eller anden mistænkelig, der »er ifærd med at skrive en Bog,« ind i Tønden med ham, og nu begynder Lystigheden. Fanden være Forfatter, naar man ikke veed at have sin private Glæde af en saadan Behandling og fremfor Alt veed at narre Læseverdenen, saa den vel har Noget i Tønden, men ikke Een selv, ikke Eens dybere Personlighed, men

denne Phrase, Udgangspunktet for Cartesius' philosophiske System.

en Personlighed, man selv giver hen ligesom det Been, Morten Fredriksen lod Retfærdigheden beholde, da han selv forlod Arresten i Roeskilde. — Hvorfor skriver Ingen en literair Barselstue? I en saadan seer man Folk, der have en frappant Lighed med Madamerne i hiin Comedie; Folk, der dræbe den Ulykkelige med Snak, misundelige, skadefroe Folk, der have værre Tunge end hine Madammer, og for at gjøre Alt complet mangler der vel sjeldent en Rolle, der bedst lod sig udføre af et Fruentimmer, ligesom der hos Holberg er en Fruentimmer-Rolle, der udføres af et Mandfolk.

De, der staae sig bedst ved denne Tingenes Orden, ere Recensenterne, der paa mange Maader, som naturligt er, understøttede af Publikum have faaet bragt den Misforstaaelse op, at Forholdet mellem Forfatter og Publikum er følgende. Forfatteren er en stakkels Stymper, der ingen Ting veed og Intet forstaaer, men med Angst og Gru venter paa den strænge Dommer, paa det høistærede Publikums vise og indsigtsfulde Dom. At Publikum skulde kunne lære Noget af en Forfatter, var jo ligesaa taabeligt, som at en Professor skulde kunne lære Noget af den Student, han examinerer. Hvad Forfatteren skriver, er en Examensstiil, og selv om man havde Udsigt til at staae sig nok saa godt, Den er jo dog lidt gal, der underkaster sig den, da man allerede er langt videre ved at lade være at skrive; thi saa er man jo en integrerende Deel af det høistærede Publikum. Recensenterne derimod ere det høistærede Publikums høitbetroede Haandlangere, dets Mundskjænke og Geheimeraader. Saaledes er Alt ypperligt og fuldkomment i Galskab.

Man behøver blot at kaste et Blik i Bladliteraturen for at see, hvad man nuomstunder forstaaer ved en Recension. Det var jo Synd og Skam, om Publikums Bysnak skulde spildes. Derfor leder ethvert Blad en Spilde-Vands Rende over sine Enemærker. Recensenten er den fungerende Vandinspecteur, der sørger for, at Spildevandet løber frit og uhindret. Hermed fuldkommes Alt i sig selv; Vandet kommer fra Publikum og løber tilbage i Publikum.

At dette er saaledes, behøver vist intet Beviis. Forlangtes det, vilde jeg maaskee ikke finde det Umagen værd at føre det. Selv

---

Morten Fredriksen] en dreven Tyv, som, da han var bleven sat fast i Roskilde, lavede sig et falskt Ben af Halm og Klude, narrede Fængselsvogteren til at lægge Lænken om dette istedenfor om det rigtige og undslap ved dette Fif 23. Nov. 1812; se Den berygtede Mestertyv og Rasphuusfange Morten Frederiksens sandfærdige Levnetshistorie, Kbhvn. u. Aar, S. 14. hos Holberg] Barselkonen spilledes oprindeligt af en Mand, ligesaa Arianke Grovsmeds i Den politiske Kandestøber (4. Akt 9. Scene).

[redacted]

Hr. Prof. Heiberg, der dog var Publikums afgjorte Yndling og saare langt fra at vise sig vranten eller urimelig mod det, selv han synes at desperere, at opgive Læseverdenens forlorne Sønner som forlorne. Hvad var Følgen heraf? Hvo tabte derved? Det gjorde netop Publikum, og i Særdeleshed blev det føleligt for de Uskyldige, der maatte lide med de Skyldige. Prof. H. vilde ikke mere være, hvad han var, hvad han altid kunde være: en fortræffelig Minister for det Indre, et afgjort Talent som Politie- og Justits-Minister *in republica literaria.* Flyvepostens uforglemmelige Redakteur, der vidste, da man forrige Gang begyndte at lege: Tampen brænder, at finde Tampen og at bruge den; den ligesaa meget ved Vittighed og Lune som ved lyrisk-musicalsk Inderlighed beundrede Vaudeville-Digter blev træt og søgte at vorde, hvad man kalder et andet Menneske. Og nu, nu da han igjen ret behøves, da vistnok baade de, der vare samtidige med hiin livsfriske Munterhed, og de Yngre, der atter og atter søge for sig at levendegjøre Mindet om hine lykkelige Tider, længes efter, igjen at see een af hans Herligheds Dage, nu synes han selv at ville være — ja det er ikke godt at sige, hvad han nu vil være. I Intelligensbladene undergaaer hans Forfatter-Skikkelse i Virkeligheden ligesaa mange Forvandlinger, som hiin Sky i Hamlet for Polonius's Øine, som det forventede Dyr i Recensenten og Dyret, idet Hr. Klatterup med høflig Tjenstvillighed accommoderer sig efter den ordførende »første Herres« Indfald.

Hermed er jeg færdig. Jeg har Straamanden i Beredskab, som jeg behændigen kaster ind i Tønden, medens jeg selv staaer

Læseverdenens forlorne Sønner] der sigtes til Heibergs Anmeldelse af Enten—Eller, som mest handler om, hvorledes Publikum vil behandle Bogen; se S. Kierkegaard's Bladartikler S. 135 ff. *in republica literaria*] i Litteraturens Stat. at finde Tampen osv.] blandt de mange polemiske og satiriske Artikler i Kjøbenhavns flyvende Post, som Heiberg redigerede fra 1827—30 og 1834—37 (Interimsblade) kan efter Sammenhængen nærmest tænkes paa saadanne som »Brevvexling imellem Abonnenterne og Redactionen« (1827 Nr. 21, Prosaiske Skrifter 1861, X S. 507 ff.) eller »Forslag til et dramatisk Thermometer« (1827 Nr. 36, Pr. Skr. X S. 515 ff.). Intelligensbladene] I—IV, 1842—44. Deri begyndte Heibergs astronomiske Studier at sætte Spor (»At orientere sig« 1843 Nr. 32, Pr. Skr. IX S. 1 ff., »Stjernehimlen« 1842 Nr. 14, Pr. Skr. IX S. 25 ff.); ogsaa politiske Emner behandles af og til (»Dansk og Tysk« 1843 Nr. 20, Pr. Skr. X S. 374 ff.). Afhandlingen »Om Principet for Historiens Begyndelse« (Nr. 35—36. 1843, Pr. Skr. II S. 375 ff.) spotter S. K. i en Anmærkning i Concepten til S. 20 (»hvoraf man ser, at H. ved, hvad enhver theologisk Student ved«). Hamlet] 3. Akt 1. Scene (Lembcke V S. 100). Recensenten og Dyret] 27. Scene (det er en Dame og »Anden Herre«, der fører Ordet).

udenfor og morer mig over Løierne. At standse disse Voldsomheder staaer ikke i min Magt, jeg kunde i det Høieste foreslaae, at der blev nedsat en Comite for at tage under Overveielse, hvorledes man kunde afbryde den critiske Fremfærd. Det var allerede Noget, om man fik at vide, hvad en Critik bør være, (hvad en enkelt hæderlig Undtagelse langtfra tilstrækkeligen indskærper) at Critiken ikke bør være en Røver, der overfalder en udkommen Bog, ikke en Sludder-Mads, der klynger sig fast til et Skrift for at faae Plads og Gehør for sine Bemærkninger, ikke en hoffærdig Stodderkonge, der af en udkommen Bog »tager Anledning« til selv at sige Noget. En Recensent er og bør være, bør sætte sin Ære i at være en tjenende Aand. Vil han være dette, da skal han være til Gavn for Publikum, til Glæde for Forfatteren, som trøstigt overgiver sig i hans Hænder, medens det nu omstunder, hvis man virkelig skulde lægge sin Personlighed til, er ligesaa modbydeligt, at blive recenseret, som at lade en Barbersvend gramse sig med sine klamme Fingre i Ansigtet. Da skal en Recension være en Husvalelse, medens den nu, ligesom Condolencen, frabedes, da den kun forøger Smerten, eller rettere volder Smerten, volder Den Smerte, der ellers er glad og fornøiet, men dog ikke ønsker at nødsages til at tabe al illusorisk Tro paa Læseverdenen.

»tager Anledning«] i Urania 1844 S. 97 ff. anfører Heiberg nogle Steder af S. K.'s »Gjentagelsen« og knytter dertil nogle Bemærkninger om Gjentagelsen i Naturen.

[redacted]

III.

At et Oplag paa 1000 Exemplarer udsælges i to Maaneder, viser tilstrækkeligen, at min Nytaarsgave har vidst at gribe Tiden. Dette heldige Udfald smigrer og overrasker mig saa meget mere, som jeg deraf tør slutte, at den ogsaa er bleven kjøbt i det ny Aar og ikke blot indtil Nytaarsaften. Den Forfatter, der tilfredsstiller Jule- og Nytaarstiden, han har ikke levet forgjeves, den Bog, der kjøbes ved Jule og Nytaarstid, er ikke skreven forgjeves, hvormeget mere da den Forfatter, der endog tilfredsstiller i Januar Maaned, og den Bog, der kjøbes i Januar Maaned. Dog tør jeg forsikkre et høistæret Publikum, at den udviste Velvillie og Opmærksomhed ikke er bleven en Uværdig til Deel, der skulde vove at arrogere sig Noget, eller vove at være noget Andet end hvad Publikum forlanger. Min Tro til Nytaarstiden er urokket, og haaber jeg, næste Aar betimeligen i December Maaned at skulle have en Nytaarsgave færdig, der i Elegants og Smagfuldhed Intet skal lade tilbage at fordre. Dette benytter jeg allerede her Leiligheden til at bekjendtgjøre, at de ærede Familier ikke skulde gaae hen og kjøbe nogen anden Nytaarsgave eller noget andet Legetøi til deres Juletræer.

---

min Nytaarsgave] i Heibergs Intelligensblade IV S. 231 (»Eftertale til Urania«, 1. Febr. 1844) betegner Udgiveren sin »Urania« som »en Nytaarsgave, bestemt for det æsthetisk dannede Publicum«. Smst. S. 236 hedder det, at han ikke bør »slutte uden at udtrykke min Erkjendtlighed for den gode Optagelse, som er bleven »Urania« tildeel hos vort læsende Publicum. Den næste Aargang skal, som jeg haaber, ikke staae tilbage for den første, men end mere retfærdiggjøre den Velvillie, hvormed man har modtaget den nærværende«.

Dette andet Oplag er uforandret, og sælges for den bi
Priis 3 Mk., eller en ottende Deel af Bogladeprisen paa fø
Oplag.

Slutteligen maa jeg takke den meget ærede Recensent
hans høist interessante Anmeldelse, hvilken vel for en stor
den rivende Afsætning skyldes. Naar paa en saadan skjøn M
Litteraturen og Journalistiken arbeide Haand i Haand, o! da
Danmarks Fremtid staae lysende for os.

[redacted]

IV.

I December Maaned begynder som bekjendt det skrivende Forretningsfolks literaire Nytaarsjav. Flere særdeles elegante og nitide Bøger, bestemte for Børn og Juletræer, men især tjenlige til en smagfuld Præsent, jage hinanden forbi i Adresseavisen og andre Blade, for efterat have gjort *furore* i fjorten Dage, af en høflig Kritik at anvises Plads i en eller anden Exempelsamling som begeistrende Forskrifter for alle æsthetiske Skjønskrivere; thi æsthetisk Skjønskrift er Løsnet, og æsthetisk Skjønskrift er en høist alvorlig Sag, og man uddanner sig i den ved at lade Idee og Tanke fare. — Ih! Du store chinesiske Gud! det vilde jeg have forsvoret, er ikke Prof. Heiberg iaar med om Hesten? Jo ganske rigtigt, det er Prof. Heiberg. Ja naar man er saaledes udstyret, saa kan man sagtens vise sig for den undrende Mængde; end ikke Salomon Goldkalb i al sin Pragt var saaledes paaklædt; dette her er jo det bare Guld. Kjøber ingen anden denne Bog, saa kjøber Kunstkammeret den.

Til enhver anden Aarstid kan man undflye at udstyres som en Haidukke, undgaae enhver forstyrrende Collision og Misforstaaelse. Med det Fortrinlige kan man uheldigviis ikke forvexles, men derimod kan da heller ikke Skaaler, Bebudelser, Becompli-

---

saaledes udstyret] »Urania. Aarbog for 1844, udgiven af Johan Ludvig Heiberg« er trykt paa tykt Papir, hver Side indfattet af en sort Ramme. Bindet hvidt med Ornamenter i Guldtryk. Den indeholder en »Stjerne-Calender for 1844« og en Afhandling »Det astronomiske Aar« af Udgiveren, desuden Bidrag af Martensen, Chr. Winther og Forf. til »En Hverdags-Historie«. Salomon Goldkalb] Kong Salomon og Jørgen Hattemager, 13. Scene. i al sin Pragt osv.] sml. Matthæus 6, 29. men derimod ɔ: men paa den anden Side.

[redacted]

menteringer, Subscriptions-Vræl, gjentagne Forsikkringer om paa et andet Sted o. s. v., fjerne Skrig fra en Anachoret, der samler sig paa større Værker, Prophetier, Forjættelser, Apokalypser, alt Dette kan da umuligen komme nogen Præstation i Veien, eller afstedkomme Forvexling, men kun forhjælpe Een til paa en underfundigere Maade at komme Den for Øie, af hvem man ønsker at læses.

Hvad mon »man« nu vil sige om denne Bog? Min kjære Læser, dersom Du ikke paa anden Maade skulde kunne faae det at vide, saa er nok vor literaire Telegraphbestyrer Prof. Heiberg saa god igjen at være Rodemester og tælle Stemmerne ligesom i sin Tid med Hensyn til »Enten—Eller«, og derpaa meddele det i Intelligensbladet. Og hvad mon Hr. Prof. selv vil sige? Ja hvo formaaede vel at raade denne Mands Gaade, der i den sildigere Tid synes at stige dristigere og dristigere i det Gaadefulde. Dog Arbeid og Møie bør man ikke skye, naar kun Lønnen vinker; ikke bør man trættes ved at staae forventningsfuld paa Taaspidsen, naar kun Udsigten er der, at Forklarelsens Time snart vil slaae, hvilket er mit Haab og min Længsel. Som jeg nemlig i en tidligere Tid, da jeg turde troe, at jeg kunne fatte Professoren, gjorde mig en Glæde af, efter Anstrengelsen, i hvilken jeg erhvervede Forstaaelsen, at udhvile mig i Beundringens festlige Stemning, saaledes er i Forhold til hans Senere min Beundring ikke mindre, men en anden, en uforklaret, en sværmerisk, hvilken jeg vel deler med flere af mine Samtidige, der ligesom jeg med spændt Forventning imødesee Resultatet, om de end som jeg, beskedent til Mænd af Faget overlade Dommen om, hvorvidt Hr. Prof.s senere astronomiske, astrologiske, chiromantiske, nekromantiske, horoskopiske, metoskopiske, chronologiske Studier ville blive til Gavn for Videnskaben og Menneskeheden; Dommen om, hvorvidt det skulde lykkes Hr. Professoren i alle disse Kunster og Videnskaber at helbrede »Tidens Tungsind«; Dommen om, hvorvidt Hr. Prof. skal have Held til, efterat have fundet Menigheden, nu ogsaa at vende dens Blik op ad mod det Himmelske, idet han, liig hiin Menig-

---

tælle Stemmerne] i Intelligensblade Nr. 24 (1843) anstiller Heiberg nogle Betragtninger over, hvorledes »man« og »Enkelte« vil læse og bedømme Enten—Eller. Sml. S. Kierkegaard's Bladartikler S. 135 ff. chiromantiske osv.] sml. Oldfux i Den Stundesløse 2. Akt 10. Scene. »Tidens Tungsind«] Urania 1844 S. 122: »jeg mener kun, at den (Tidsaldren) er tungsindig.« I det foregaaende (fra S. 119) anbefales »Samliv med Naturen«, særligt Stjernehimlen, som Middel derimod.

[redacted]

hederne ikke ubekjendte Justitsraad, selv foregaaer med et priseligt Exempel.

Dog Resultatet blive hvad det nu skal blive, allerede dette er herligt at anskue Hr. Prof., naar han staaer der og prophetisk stirrer hen for sig, indtil han øiner Systemet og Realisationen af længe paatænkte Planer; eller naar han, som i disse sidste Dage, fæster Øiet paa de himmelske Ting, tæller Stjernerne, beregner deres Løb, speider efter hine fjerne Kloders himmelske Beboere, glemmende Jorden og Jordlivet, Stater, Riger, Lande, Samfund, Individer over den mageløse Opdagelse, at ogsaa i astronomisk Henseende indtager Jorden en høist respectabel Plads paa Himlen. Dog Resultatet blive, hvorledes det nu bliver, dette Sidste er og bliver af yderste Betydning, at Prof. Heiberg har kastet sig paa Astronomien. Er dette ikke en Lykke, om ei for Astronomien saa dog for Theologien? Da Hr. Prof. for et Par Aar siden i sit apokalyptiske Digt afslørede Himlens Hemmeligheder, og en tjenstvillig Kritik samt en geskæftig Opinion ikke dunkelt just lod forstaae, at Prof. Heiberg nu var bleven Dante, begyndte jeg i al Stilhed at frygte. Den, der til hiin Tid lidt omhyggeligere agtede paa vore Forhold, vil vist ikke negte, at der stundom yttrede sig Phænomener, der syntes at tyde paa det Forfærdelige, at Prof. H., der tillige altid har været Philosoph, pludseligen skulde undergaae en ny Metamorphose, og træde frem som Den, der var kommen til Verden for at løse Theologiens Gaader. Dette vilde nu være blevet pudseerligt nok, men ønskeligt var det dog neppe. Nu har Prof. valgt og valgt Astronomien. Der er da ingen Fare mere; thi det vil være en let Sag fremtidigen at holde ham astronomisk beskæftiget. Fremgangsmaaden er ganske simpel, en lignende som den Pernille bruger mod Vielgeschrey i Holbergs Stundesløse.

Justitsraad] hvad hermed sigtes til, har ikke kunnet oplyses; i Concepten staar: ikke ubekjendte himmelske Justitsraad. Sml. Efterl. Pap. 1844—46 S. 20. længe paatænkte Planer] s. S. 17 Anm. himmelske Beboere] i Urania 1844 S. 129 ff. behandler Heiberg Spørgsmaalet, om Stjernerne er beboede. indtager Jorden osv.] Urania S. 147: Saameget er vist, at vor Jord indtager en meget respectabel Stilling imellem dem (Planeterne). apokalyptiske Digt] En Sjæl efter Døden 1841. tjenstvillig Kritik] i Martensens Anmeldelse af En Sjæl efter Døden, Fædrelandet 1841 Nr. 398, forsvares Stykket med Dantes Exempel og kaldes (Sp. 3207) »en divina commedia i Miniatur«; Sp. 3209 ff. sammenlignes det med Dante. løse Theologiens Gaader] Perseus Nr. 1 (1837) aabnes med en Anmeldelse af Dr. Rothes Treenigheds- og Forsoningslære, hvori Heiberg betoner Nødvendigheden af at behandle Theologien philosophisk. Holbergs Stundesløse] 1. Akt 9. Scene (Naar jeg kun faaer Herren indviklet brav udi Forretninger . . .).

Man lader i et eller andet Blad indløbe astronomiske Forespørgsler til Hr. Prof.; i et udenlandsk Blad lader man ham afæske et astronomisk *votum* o. s. v. Skulde dette ikke findes tilstrækkeligt, saa vover man det Yderste. Man udklæder tvende Leietjenere som Udsendinge fra et fjernt stjernekyndigt Folk, der ere komne for at becomplimentere Hr. Prof. samt at forelægge ham en astronomisk Gaade, ved hvis Besvarelse det skal vise sig, at han er den af hiint Folk forventede Frelser. Til den Ende ere Leietjenerne saaledes instruerede: saasnart Hr. Prof. har svaret, ligegyldigt hvad, falde de paa Knæe og tilbede ham. I denne Stilling forkynde de Resten af deres Ærinde, at de ere komne for at afhente ham — jeg vedder Prof. H. skriver aldrig mere Vaudeviller, men forlader Fødeland og os Alle. See er dette ikke en Lykke for Theologien, og maa man dog ikke altid være Hr. Prof. H. taknemlig, i sin Tid, at han skrev Julespøg og Nytaarsløier, i disse Dage, at han gjør Spøg og Løier ved Nytaar og gjør det saa godt, at han selv troer det er Alvor.

Min kjære Læser, dersom jeg ikke pleiede at skrive et Forord til alle mine Bøger, saa kunde jeg ligesaa godt ladet være at skrive dette: thi det angaaer slet ikke den Bog, der baade med og uden Forord, thi den er jo begge Dele, betroer sig ganske til Dig.

i sin Tid »Julespøg og Nytaarsløier« udkom 1817.

V.

At skrive er ikke at tale, at sidde ved Pulten og copiere det Sagte er kun en ond Møie i Sammenligning med at træde frem i Forsamlingen, at skue deres talrige Kreds, som alle begeistres af det Samme, og for det Samme; at lade Stilheden indtræde ligesom Bønnen før Slaget; at lade Ordet bryde frem som Kampens Torden; at lade sig henrive af den Taushed, hvilken er Opmærksomhedens: at høre den Hvisken, hvilken er Samtykkets, at fornemme den Høirøstethed, hvilken er Overbeviisningens Amen. Ja i Sandhed kun en Generalforsamling begeistrer. Kun Lyden af Mængden virker paa Taleren som Krigsmusikken, som Buestrengens Hvinen paa den Stridende. Dog fordrer det Selskabs store Formaal, hvis Medlem jeg har den Ære at være, at jeg ogsaa ved Trykken søger at udbrede den Tale om Brændevinen, for hvilken jeg visseligen ikke fordrer nogen anden Løn end det Bifald, der blev mig til Deel hiin Aften, hiin uforglemmelige Aften, der stedse skal blive mig uforglemmelig; dog fordrer det Selskabs Interesse, hvem mit Liv tilhører med sit eneste Ønske, at være dets virksomme Medlem, dette Selskabs Interesse fordrer, at jeg ved Udgivelsen af denne Tale stræber at henlede Opmærksomheden paa vort Foretagende, at indbyde dem, der staae fjernere til at træde os nærmere; thi sandeligen Den, der blot engang bivaanede vor Forsamling, han vorder os tro for evigt. Total-Afholdenheds-Selskabet søger forgjeves sin Lige, og tør med stolt Selvtillid vide, at denne Søgen er forgjeves. Eller hvad Fynd er der vel i en partiel Afholdenhed, der hverken er kold eller varm og derfor kun værd

hverken er kold osv.] Johannes' Aabenbaring 3, 16. 8. October 1843 stiftedes efter Udstedelsen af et Opraab »Maadeholdsforeningen i Kjøbenhavn«, hvis Medlemmer forpligtede sig til Afholdenhed fra Brændevin og Maadehold i Nydel-

[redacted]

at udspytte! Eller hvad Mening er der vel i de mange Selskaber der nu omstunder stiftes, idet den Trang, som først finder sin Til fredsstillelse i Total-Afholdenheds-Selskabet, paa misforstaaet Maad forkynder sig? Man danner et Selskab, man vil virke, men Selskabet Virken skjønnes ikke at faae nogen Betydning for de Enkelte. Sel om det skandinaviske Samfund virkede det Forbausende, der maatt jo en mikroskopisk Iagttagelse til for at opdage, hvor megen Fordee deraf tilfaldt den Enkelte. En saadan Selskabs-Virken er jo lig saa taabelig som det er en Daarskab, naar den Enkelte vil men i at tilfredsstille sig selv at have Løn nok for sin Møie. Hvilken Belønning er dog dette, at tabe sig selv over det Hele eller at blive eensom med sig selv! Nei priset være vort Selskab, herlig er dets Løn! Naar nemlig den Enkelte gjør, hvad der i Regelen endog er det Ligegyldige for den Enkelte, da bliver han derved, hvis han indtræder i vort Selskab, vigtig for det Hele. Er dette ikke som et Vidunder, er dette ikke et Beviis for Selskabets uhyre Betydning! At et Menneske af Hensyn til sin aandelige eller legemlige Helbred totalt afholder sig fra stærke Drikke, at han veed dette med sig selv, hvad Løn er vel dette; eller er det vel nogensinde faldet nogen Saadan ind at rose sig deraf? Men hvis han indtræder i vort Selskab, da faaer han ved det Samme uendelig Betydning for det Hele, hvad jo Enhver veed der er Medlem. At et Menneske, der engang har været hengivet til stærke Drikke, beseirer Lysten i total Afholdenhed, at han veed dette med sig selv, hvad Herlighed er der vel heri; eller er det vel falden nogen Saadan ind at rose sig deraf, da han tvertimod, selv om han seirede, dog ikke ganske beseirede en vis Beskæmmelse over, at han var saa svag, og vel var gladest, naar det lykkedes ham ad den lange og sørgelige Omvei at naae derhen til, at han var saaledes som Andre kunde nyde, kunde undvære, uden at fristes ved at savne eller ved at smage. Hvis han derimod træder ind i vort Selskab, da bliver

---

sen af Vin. »Fædrelandet« for 6. Jan. 1844 indeholder en bombastisk Artikel »Et Par Ord om Maadeholdssagens Modstandere. Aabent Brev til Maadeholds- og Afholdenhedsforeningens Medlemmer« (ogsaa udkommet som Særtryk), hvori der tales om »vort Øjemed ved forenede Kræfter, ved Association, at ville indvirke paa Andre«, »vor høie Bestræbelse for muligen atter at give Samfundet og Familien en forvildet Ulykkelig, Gud og Dyden en tabt Sjæl tilbage«, »Associationsaandens store og yderst vigtige Indflydelse«, osv. det skandinaviske Samfund der menes Det skandinaviske Selskab, der stiftedes 1843 som Afløser af det af Regeringen forbudte skandinaviske Samfund. da han tvertimod ɔ: medens han tvertimod.

han uendelig vigtig for det Hele. Maaskee skal han tjene Selskabet med at lade sig forevise i Kjøbstæderne og saaledes endog opnaae Udmærkelse fremfor nogen Anden.

At det Betydelige er betydeligt, hvad Under er vel dette; men at gjøre det i og for sig Ubetydelige betydningsfuldere end det Betydningsfuldeste — dette er dog vel en Opgave. Og denne Opgave er aldrig før bleven løst i Verden, med mindre det skulde være af hine moralsk fuldkomne Mennesker, Munke og Nonner, og vil aldrig blive saaledes løst, som naar Total-Afholdenheds-Selskabet conseqvent udvider sig mere og mere. Thi at en Mand er sin Hustru tro, at han veed dette med sig selv og glad veed det med hende, hvilken Løn er vel dette? Men naar Total-Afholdenheds-Selskabet ogsaa optager denne Side af Livet: naar han da træder ind i vort Selskab, da skal han blive uendelig vigtig, ja er det ikke vidunderligt, uendelig vigtig ved at gjøre, hvad det bør sig enhver Ægtemand at gjøre, og hvad den store Mængde gjør, uden at vide, hvor uendelig vigtigt det er. Men saaledes er det overalt uden for Total-Afholdenheds-Selskabet, der gjælder endnu den gamle Sætning, at et Menneske, naar han gjør sin Pligt, er en unyttig Tjener; i Total-Afholdenheds-Selskabet er denne Sætning hævet. Hvorledes skulde ogsaa et Menneskes moralske Kraft styrkes og opmuntres, naar han altid skal mindes om, at han ikke kan gjøre mere end sin Pligt; men hvorledes skal ikke den moralske Kraft bringes langt ud over det Almene ja til at tage det Store med Vold, naar man blot ved at gjøre det Ligegyldige bliver uendelig vigtig!

Dog er Lønnen end stor, saa vil jeg heller ei dølge, hvad der ikke kan være Selskabets Hensigt at dølge, at Faren ogsaa kan være mangfoldig; netop fordi det Ligegyldige, der ved Selskabets almægtige Ord er forvandlet til det uendelig Vigtige, har en fortsat Tilbøielighed til at gjøre Oprør. Desuden er Selskabet og hvert dets Medlem stridende, stridende mod hele den øvrige ufuldkomne ja forfaldne Menneskehed. Vil man da ikke ganske trække sig tilbage som Coenobiter, ikke forsage al Omgængelse med Enhver, der drikker en Sopken eller et Glas Viin, hvad man ikke bør gjøre i Haab om at frelse Nogle, saa kan Collisionen blive forfærdelig nok. Dog gjælder det om at blive tro til det Yderste. Og om det var en elskelig Olding, der ønskede at forskjønne et festligt Øieblik med Nydelsen af den Drik, der, som

hvilken Løn er vel dette?: sml. Matthæus 5, 46—47, Lukas 6, 32—34. den gamle Sætning: Lukas 17, 10. Coenobiter en Klosterbroder.

[redacted]

man siger, fryder Menneskets Hjerte; og om han fremtog, hvad der havde været henlagt i mange Aar, gjemt for denne Time, og om han afviskede en Taare medens han aftørrede den gamle Romer, og om Alt var i skjøn og høitidelig Forstaaelse med Vinens festlige Nydelse, og om der end blot fordredes af mig, at jeg skulde bringe Glasset til Læberne — jeg vilde hellere forstyrre Alt end smage paa Vinen. Men da skulde Oldingen ogsaa med Forundring, ja maaskee uden ret at forstaae det, høre om hiint vidunderlige Selskab, der er stiftet i disse Dage, forbauses over den moralske Kraft, det veed at indgyde sine Tilhængere. — Eller om det var et lykkeligt ungt Menneske, om det var hans lykkeligste Øieblik, da han havde vundet Alt i Livet og vundet Glæden for sit hele Liv; og dersom han indbød mig til sig, og om hans Sjel begjerede og hans Stemning, hvad der forskjønnede hans Skikkelse, at see den Viin skumme, der ligesom Ungdommen, bryder sit Lukke, naar den blot fornemmer den mindste Luft, og om han blot forlangte af mig, hvad han selv ønskede, beruset i Lykke, beruset i utaalmodig Salighed at drikke sig ædru i den knapt, ja skuffende, kun eengang tilmaalte Skummen — jeg vilde hellere forstyrre Alt end smage det Forbudne. Men da skulde ogsaa hiint unge Menneske gribes af Beundring — maaskee skulde han endog af Glæde over mig indtræde i Total-Afholdenheds-Selskabet.

Dog jeg afbryder mit Forord; Tanken om vort Selskab og dets Stræben river mig strax hen, mere end Bachus rev Digteren hen, thi dette bør sig ethvert Medlem at være ligesaa beruset som en drukken Mand. men, vel at mærke, beruset i Begeistring, hvilken jo er desto vidunderligere jo mindre det er, som fremkalder Beruselsen.

som man siger: Davids Psalmer 104, 15. Romer, ɔ: Rømer, Pokal. Digteren: Horats, Oder III 25, 1: Hvorhen, Bacchus, river du mig fyldt af din Guddom? (Badens Oversættelse).

VI.

Et Opbyggelsesskrift for Dannede eier den danske Litteratur hidtil ikke, derimod har Savnet vistnok været almindeligen følt blandt de Dannede. Maatte denne Omstændighed bidrage til at undskylde Dens Dristighed, der her forsøger at løse den vanskelige Opgave, maatte den bidrage til at skaffe Bogen Indgang og en skaansom Bedømmelse hos de Dannede, til hvilke den henvender sig!

Hvad Skriftet selv angaaer, da vil den Dannede let opdage, at der igjennem de fire og tyve Prædikener, hvoraf Værket bestaaer, gaaer en Stræben, en fortløbende Tanke, en systematisk Tendents. Den enkelte Prædiken vil ikke staae for sig selv eller betyde noget for sig selv, men ved bestandigen at vise ud over sig selv lede Læseren hen til det Totale, hvori alene den Dannede kan opbygges. Det følger da af sig selv, at det maa læses, ligesom det er skrevet, paa en anden Maade end Opbyggelsesskrifter i Almindelighed skrives og læses. Hvis man saaledes til Sammenligning vil tage det vel hidtil mest udbredte Opbyggelsesskrift Biskop Mynsters Prædikener, da vil man i denne Samling forgjeves søge en saadan Tendents. Det er ikke vor Mening at miskjende et Værk, der har havt sin store og tildeels endnu har sin berettigede Fortjeneste paa et underordnet Standpunkt, det er ikke vor Hensigt at vild-

---

Mynsters Prædikener] Prædikener paa alle Søn- og Helligdage i Aaret af Dr. J. P. Mynster, I—II, Kbhvn. 1823 Nr. I: Andagtstimernes Bestemmelse og Værd, Nr. LXVI: At vi ikke skulle forarges. I Fortalen nævnes som dem, Forf. helst ønsker sig som Læsere, »de, der jævnligen bruge saadanne Bøger til deres Opbyggelse«.

lede Nogens Dom om den høiærværdige Forfatter, der skjøndt fremrykket i Aar dog endnu som den danske Kirkes Styrer og Leder staaer udmærket iblandt os, men Sandheden er os dog det Kjæreste, at hiint Værk trods al sin Fortrinlighed ikke længer tilfredsstiller — de Dannede. Samlingen afrunder sig ret smukt derved, at den begynder med en Prædiken om Andagtstimernes Bestemmelse og ender med en Prædiken mod Forargelse, men noget Videnskabeligt søger men forgjeves i dette Anlæg. Den høiærværdige Forfatter har leveret een Prædiken til hver Helligdag, og har nu nærmest tænkt sig, at den Enkelte fremtog hans Bog paa Helligdagene, samlede sit Sind fra verdslig Adspredelse, mindede sig selv om, hvortil en Andagtstime er bestemmet, læste den anviste Prædiken høit for sig selv og maaskee for dem, der tilhørte ham nærmere, opbyggedes ved det Læste, glemte det ikke ganske i Ugens Løb, medens han derimod ogsaa efter at have læst sin Prædiken trøstigen lukkede Bogen, ubekymret om, i hvilket Forhold denne Prædiken stod til det Øvrige, til det Hele, uden at prøve og ved skarp Prøvelse at forvisse sig om, hvorvidt det var lykkedes Hr. Biskoppen at construere et Hele, eller hvorvidt det havde været Hr. Biskoppens Hensigt at ville construere det Hele. Det er ikke vor Agt at negte, at en saa indskrænket Læsning kan have sin Betydning, ja man vil endog have havt mange Exempler paa, at mindre Dannede gjennem et langt Liv have vedblevet Aar ud og Aar ind ligesom at oplægge dette Skrift paany, saa det blev for dem og deres Slægt som en Bog, der bestandigen udkommer i dette Aar, medens Bindet synes at vidne derimod; men hvad følger deraf for den Dannede? Han kan ikke læse saaledes, ikke tilfredsstilles saa let, ikke opbygges paa denne Maade, skulde dette være det Rette, da maatte han jo først omdannes til at opbygges.

Ogsaa paa en anden Maade stæber nærværende Opbyggelsesskrift ud fra det Totale og hen til det. Vi ville atter her tage et Hensyn til Biskop Mynsters Samling, der ved Modsætningen bedst synes at belyse det høiere Standpunkt, som den Dannede nu indtager. Hiin Samling vil vel nærmest vække og nære hos den Enkelte en alvorligere Selvprøvelse, en dybere Bekymring om sig

fremrykket i Aar] Mynster var født 1775. nærmest tænkt sig osv.] i den første Præken taler Mynster om den »Pligt, at vi jævnligen skulle samle Sindet til Andagt«, og om »den Drivt, der dog sikkert ofte tilskynded Enhver af os til fra Verdens Larm at søge Ro . . til stille Betragtning af det Hellige og Evige« (S. 4).

selv og for sig selv, sit Vel, sin Frelse, sin Salighed. Herpaa er Fremstillingen ogsaa beregnet, der ofte næsten gjør det umuligt for den Læsende at undflye den Tanke, at hvad han læser angaaer ham selv. For den mindre Dannede maa hermed ogsaa antages at være gjort tilstrækkeligt. Den Dannede derimod er det sandeligen for lidet at have med et enkelt Menneske at gjøre, om dette Menneske saa var ham selv. Han vil ikke forstyrres naar han skal opbygges, ikke mindes om alt det Smaalige, de enkelte Mennesker, sig selv; thi at glemme alt dette er netop Opbyggelsen. Menighedens Liv, Systemets storartede Bestemmelse, det rene Menneskelige, hvilket Alt ikke frister den Enkelte til at tænke paa sig selv, eller til at ville fuldkomme Noget, men kun opbygger ham ved at han eftertænker det, er i nærværende Skrift Betragtningens Gjenstand. Det er atter her det Totale, hvortil det stræber; thi den Dannede søger Menigheden, for at jeg skal minde om et Ord af den Digter, hvem nærværende Opbyggelsesskrift skylder saa saare meget, hvem jeg gjør mig en Ære af at nævne som Autoritet og som de Dannedes udkaarne Sanger, den grublende Prof. Heiberg.

Christeligt er tillige dette Opbyggelsesskrift; hvad der følger af sig selv, da det henvender sig til de Dannede, thi den Dannede er uden videre Christen. Det, hvortil Christendommen gjennem atten Aarhundreder har stræbt, er netop at frembringe den Dannede, der er det christelige Livs skjønneste Blomst og rigeste Udfoldning. Det Christelige er nemlig ikke noget historisk Afsluttet, hvilket misundeligen skulde kunne bedømme, om den Dannede er christelig. Tvertimod den Dannede afgiver Maalestokken og bidrager derved til at forherlige den Lære, der vel begyndte med at være en Landsbysag (Paganisme) men nu ved den Dannede har faaet Indgang i de Kredse, hvor Tone, Levemaade, Elegantse, Vid, Aand er forligt med sin overvundne Modsætning. Men som det Christe-

Herpaa er Fremstillingen osv.] i Mynsters Prækner anvendes ofte directe Tiltale til Læseren: »m(in) T(ilhører)«, »du siger« o. l. Den Dannede derimod osv.] J. L. Heiberg, Om Philosophiens Betydning for den nuværende Tid (1833), Prosaiske Skrifter, 1861, 1 S. 396: »vi maae tilstaae os selv, at Religionen i vor Tid for det meste kun er de Udannedes Sag, medens den for den dannede Verden hører til det Forbigangne, til det Tilbagelagte«. søger Menigheden] i En Sjæl efter Døden (J. L. Heibergs Poetiske Skrifter II S. 357) siger »Digteren«: Om ei min Vantro var saa stærk, . . . da gjenlød ei mit Digterværk . . . af Sukket efter Menigheden. Paganisme] af pagus Landsby, bruges ellers netop til at betegne Hedenskabet i Modsætning til Christendommen, som først fik fast Fod i Byerne.

[redacted]

lige ikke er afsluttet i det Forbigangne, saa er det ei heller af-sluttet i det nærværende Øieblik, men har Fremtiden aaben, og kan endnu blive hvad det skal være. Først i denne Betragtning er Sandheden uendeliggjort i det Uendelige, medens man ellers opfatter Sandheden endeligt, som var der Noget, der stod fast til alle Tider. Nei! den Dannede veed, at Alt bevæger sig; men han flygter derfor ikke feigt tilbage. Kjækt styrter han sig i Bevægelsen Ethvert Standpunkt har sin Betydning, om det end overvindes a et nyt. Heraf denne uhørte Høimodighed, som ingen forbi gangen Tid har kjendt Mage til.

Ogsaa nærværende Skrift forfærdes ikke ved den Tanke, a dets Standpunkt snarligen maaskee skal fortrænges af et nyt Stand punkt. Hvor skulde det frygte Sligt og vove at henvende sig ti den Dannede! Nei! snarligen vil han være kommen ud derover og da maaskee selv levere et nyt Værk, over hvilket nærværend Skrifts Forfatter da igjen vil komme ud.

Derfor giver jeg heller ei dette Skrift hen i Stilhed, som havd jeg nu intet Videre at gjøre end lønligen at bekymres eller glæde om den Enkelte fandt Hvile eller Veiledning deri. Kritiken imøde seer det roligen, med ophøiet Selvfornegtelse. Den billige og kyn dige Kritik vil opdage den totale Stræben i det. Vinder det en ikke Bifald, kan det end ikke udholde Kritikens Fordringer, blo det at have foranlediget en Discussion er ingen ufrugtbar Gjerning medens Discussionen selv vil være til Opbyggelse for de Dannede

[redacted]

VII.

At skrive en Bog er i vore Tider det Letteste af Alt, naar man efter Skik og Brug tager 10 ældre, der handle om den samme Materie, og derudaf sammenskriver en 11te om den samme Materie. Paa denne Maade opnaaer man ligesaa nemt den Ære at være Forfatter, som efter Holbergs Raad den Værdighed at være practiserende Læge og i Besiddelse af Medborgeres Penge, Tillid og Agtelse, ved at anskaffe sig en ny sort Klædning og skrive paa sin Dør: »N. N. praktisirender Arzt«. Om nu end en saadan 11te Bog stundom bør, hvad den til andre Tider vel ogsaa i Forhold til sin Omhyggelighed blev, betragtes for et fortjenstfuldt Arbeide, saa vilde dog, hvis dens Værd ikke kunde anslaaes høiere, og den Løn, der var at høste, ikkun ansættes i Forhold hertil, Concurrencen om at skrive en 11te Bog ikke være større i vor Tid end til enhver anden. Da dette imidlertid er Tilfældet, saa følger deraf, at Betragtningen maa være bleven en anden, siden hvad der i og for sig er noget temmeligt Underordnet nu er blevet et begeistrende Maal, der vinker enhver Skriverkarl og forjætter ham, at denne 11te Bog skal blive betydningsfuldere end alt Tidligere, betydningsfuldere end de 10 foregaaende, der dog havde kostet deres respektive Forfattere adskilligt Hovedbrud, da de ikke skreve hinanden

---

Dette Afsnit er en forkastet Fortale til et af S. K.'s Værker, rimeligvis »Begrebet Angst«. Det er skrevet paa andet Papir end Resten og pagineret I—XII; paa første Side staar (overstreget): »Et almindeligere Forord«, og i Randen: »Dette bruges ikke, da det vilde være at [bortlede] Opmærksomheden fra Sagen. Derfor har jeg skrevet et lille Forord, der skal trykkes . . . .« Holbergs Hexerie eller blind Allarm 3. Akt 3. Scene (»N. N. praktisirender Arzt« staar ikke hos Holberg).

ud. betydningsfuldere end de 10 tilsammen førend den vidunderlige Transsubstantiation foregik, ved hvilken hiin 11te kom for Dagen. »Er dette ikke som Hexerie; skulde maaskee den 11te Bog ogsaa være blind Allarm?« Den, der spørger saaledes, ham vil jeg svare med Tidens dybe Stemme: »Ulyksalige, Du har ikke fattet Mediationen; dens Betydning for Videnskaben — og for de trivielle Hoveder.«

Dersom Mediationen virkelig skulde være, hvad den udgives for, da er der formodentlig kun een Magt, der med Fynd og Eftertryk veed at bruge den, det er den Magt, der styrer Alt; og kun eet Sprog, i hvilket den hører hjemme, det Sprog, der føres i hiint Guddommens Raad, til hvilket ligesaa lidet Philosopher som Huusmænd sende Deputerede, fra hvilket ligesaa lidet Philosopher som Huusmænd modtage ordinaire Stafetter. Da imidlertid Forfatterne af den 11te Bog vel mindst af Alle ere bekymrede for at lytte efter, hvad der kan foregaae i hiint Raad, saa følger det let, at Mediationen betyder noget Andet, ja for at sige det bestemtere, at den betyder slet Intet, medens den dog nyder guddommelig Veneration og Tilbedelse og forskaffer Enhver den absolute Betydning, ja har den magiske og vidunderlige Kraft, som intet andet Ord i noget andet Sprog i Himlen eller paa Jorden har eller har havt eller skal have eller kan have: at den selv i den Dummestes Mund er og bliver den høieste Viisdom, uden at derfor den Dummeste behøver endog blot at blive tarvelig klog til Husbehov. Den 11te Bog, der er Mediationen, frembringer ingen ny Tanke, men er kun deri forskjellig fra de tidligere, at Ordet: Mediation forekommer flere Gange paa hver Side, samt at Forfatteren i Indgangen til hvert Afsnit med Salvelse aflæser den Ramse, at man ikke maa blive staaende ved de ti, men mediere. Da dette nu ikke skjønnes at være vanskeligere at lære at sige end at selv en stræbsom Popegøie kunde lære det, saa er med dette Ord Evangelium prædiket for alle trivielle Hoveder efter en Maalestok, som aldrig før i Verden, og dette Ord forkynder et Aflad, som aldrig nogen Pave har forkyndt det, da det paa samme Tid, som det forkynder Aflad fra Arbeide og Strafslidelse, forkynder sikkrere, end noget Lotterie, den store Gevinst.

Den, der kommer mest i Forlegenhed ved denne Medieren, er naturligviis Læseren, hvem Forfatteren paalægger den svare Byrde og Pligt at tænke Noget ved hvad han siger, og hvem han udelukker fra den absolute Betydning og udødelige Fortjeneste, der opnaaes ved at sige: det maa medieres. Det er ofte gaaet mig ved Læsningen af en 11te Bog, som det engang gik mig ude paa Dyrehavs-

[redacted]

bakken. I Følgeskab med nogle andre troskyldige Folk gik jeg hen for gjennem det lille Glas at titte ind i en Guckkasten, at mit Øie maatte frydes ved Synet, medens mit Øre opfangede Forevisrens salvelsesfulde Forklaring. Forfatteren af den 11te Bog, eller for at blive paa Dyrehavsbakken, Guckkastens Eier og dens Indholds uskatteerlige Fortolker frembragte ved Lirens Omdreining en sagte Musik, der satte Sjelen i Stemning. Ved et besynderligt Tilfælde udebliver derimod Billedet. I Kassen var Intet at see uden et tomt Rum, derimod aflirede Foreviseren Musikstykket og sin Forklaring paa en vistnok meget tilfredsstillende Maade — naar der blot havde været Noget at see. Saaledes: Mediationen udebliver og man hører bestandig blot Forfatterens melodramatiske Foredrag. Forfatteren af den 11te Bog og Manden med Lirekassen kan dette jo være ligegyldigt, han skal ikke læse Bogen eller kige i Kassen; men Tilskueren og Læseren er det ikke ligegyldigt. Hvad er der da at gjøre for at raade Bod herpaa? Læseren maa see at komme i Fordelen ved selv at være Forfatter. Saaledes er da ogsaa denne Forskjel mellem Læser og Forfatter, som alle andre Modsætninger, hævet i en høiere Galenskab.

Ved Hjælp af Mediationen er da Enhver istand til at faae absolut og udødelig Betydning i Forhold til den tilbagelagte Verdenshistorie. Besynderligt derfor, at Ingen i Adresseavisen tilbyder sig i mindre end 3 Timer at perfectionere Enhver, der blot har nogenlunde Forkundskaber, i Mediationens Idee, ved hvilken Enhver bliver det Afsluttende, hvortil hele den forbigangne Verdenshistorie tenderer. Har man saaledes forsikkret sig den fleretusindaarige Fortid, da staaer blot tilbage at perfectionere sig i Selskabs-Ideen, ved hvilken man erobrer hele den tilkommende Tid, saa bliver Enhver i vor Tid mere bifrontisk betydningsfuld end Noah var det. At efterkomme selv blot en eenfoldig Leveregel, kræver nogen Tid og Flid, erhverver ingenlunde den Enkelte Betydning for det Hele og for de seneste Slægter; men at stifte et Selskab, ja hvad der er n endnu mere begeistrende Stordaad, at faae en Comite nedsat, et er let — og en udødelig Fortjeneste; at deeltage i et Festaaltid er ikke vanskeligt — og dog et *opus operatum* for det Alene og det Tilkommende. Idet jeg derfor skuede ud i Fremtiden, er endnu skjuler sig i det Tilkommendes Taageslør og skjuler

---

Noah] som den sidste af den undergaaede Slægt og Stamfader til den følnde. *opus operatum*] foretagen Handling. Saaledes betegnes hos Scholaikerne Sacramenterne, hvor den blotte Handling at nyde dem antoges at medføre en dem iboende Naadevirkning.

Slægtens Bedrift, da viste der sig for mit Blik et uhyre Tempel eller festlig Bygning, fra hvilken der udgik en forvirret Larm, hvilken dog stundom afbrødes, for atter at lyde end høiere, blandet med en Touche af Pauker og Trompeter, og over Indgangen til denne Bygning opdagede mit Øie med Forbauselse følgende Indskrift: her klinkes.

Dog selv at skrive en 11te Bog er endnu et Arbeide, og derfor allerede for besværlig en Opgave for Tidens Iilsomhed og de Enkeltes Hasten efter absolut Betydning og udødelig Fortjeneste; thi dette maa man sige til Tidens Ære, det er et stort Maal, hvorefter Enhver stræber, og til Ære for Tiden være det ogsaa sagt, at Enhver opnaaer det. Skulde man dog ikke kunne skyde en Gjenvei udenom den 11te Bog? hvorfor ikke? Et Løfte om den 11te Bog er endnu kortere, og dog endnu sikkrere, og paa enhver Maade gavnligere. Et Løfte har den fortræffelige Egenskab, at det ligesom Høflighed, koster Den Intet, der udsteder det, og dog kan han ugeneret lade det betyde et Værk, der er mærkværdigere end noget Verdens Underværk. Med Hensyn til Modtageren (Læseverdenen), da udøver det en formildende og beroligende Indflydelse, virker som et fordelende Middel til at adsprede enhver ængsteligere Bekymring for at komme paa det Rene en eller anden Gjenstand betræffende. Man føler stundom en flygtig Rørelse, at man dog ikke burde lade Sandheden staae hen i en tvivlende Skikkelse, man føler et Ansvar — da har man et Løfte at stole paa, og man er tryg i gemytlig Velbehagelighed. Sagen vedkommer Een jo dog ikke videre, og nu har Hr. X. lovet afgjørende for alle Tider at oplyse den som alt Andet; hvad Fare er der da paafærde? Et Løfte er meget transportabelt, og derfor er der Intet som Iilbudene hellere løbe med, end Løfter og med Liimstangen. Et Løfte, uagtet det betyder Alt, betyder dog tillige i sin høflige Skikkelse ikke mere end at det afgiver en ypperlig Ingredients i Theepassiaren, idet Løftet ligesom Punschkommercen i Visen gaaer hele Aftenen Bordet rundt, uden at den ene Lovende generer den Anden. Et Løfte er et Bruuspulver, hvormed den hele Menneskehed er uforlignelig vel tjent.

---

i Visen] en Drikkevise af Alb. Thura, »gjort efter en god Vens Begjæring, til at bruge i et fornøyeligt Selskab ved et Glas Viin« (Adskillige Betænkninger og Indfald, Kbhvn. 1741, Nr. 32), har til Omkvæd: »Rund, Rund, Rund, saa sædeligt og glædeligt vi tar vort Glas for Mund.« Noget lignende synger Christoff i Holbergs Jacob von Tyboe 4. Akt 5. Scene.

[redacted]

Dette kan man ikke noksom gjøre sig Rede for, naar man ret vil forstaae at prise den philosophiske Optimisme, i hvilken vi allerede flere Aar befinde os overordentlig vel, ja salige. *Posito* jeg sætter, og naar jeg siger *posito* har jeg jo Lov at sætte det Usandsynlige, altsaa *posito* jeg sætter, at Hr. A. A., hvis Løfter formodentlig ikke har angrebet ham, greb sig an og skrev Systemet. *Posito* jeg sætter, og naar jeg siger *posito*, har jeg jo Lov at sætte, hvad der er urimeligere end det Urimeligste, altsaa *posito* jeg sætter, at hvis Hr. A. A. ikke skrev Systemet, saa skrev Hr. B. B. det — hvad saa? Lader os endnu et Øieblik dvæle ved denne Tanke, som vi vel alle i flere Aar ere fortrolige med: Tanken om Udsigten til Haabet om Systemet. Altsaa for at fatte mig ganske kort, *posito* jeg sætter, at Systemet kom til Syne her i Kjøbenhavn, hvad saa? Saa maatte man jo læse det, medmindre Hr. C. C. øieblikkelig skulde være saa god og menneskekjærlig at love en Oversigt over Systemet samt at sætte os paa Standpunktet; thi da vare vi frelste igjen ved Løftet. Skete dette ikke, saa maatte man jo læse det. Hvilken Uleilighed, og hvo havde saa endelig Gavn deraf? Maaskee tilfredsstillede det ikke ganske, og det skulde da den ærede Forfatter have for al sin anvendte Flid, medens han ved et Løfte saa let kunde gavne sig selv og Andre mere endnu, end om han skrev et Vidunder af System. Det er dog simpelt og lavt at holde hvad man lover, derimod viser den sande Fornemhed sig netop som Virtuositet i at love, hvad Maleren i Schakspeares Timon siger: Vortrefflich! Versprechen ist die Sitte der Zeit, es öffnet die Augen der Erwartung: Vollziehen erscheint um so dummer, wenn es eintritt, und die einfältigen, geringen Leute ausgenommen, ist die Bethätigung des Wortes völlig aus der Mode. Versprechen ist sehr hofmännisch und guter Ton. Vollziehen ist eine Art von Testament, das von gefärlicher Krankheit des Verstandes bei dem zeugt, der es macht. (Cfr. 5te Akt, 1ste Scene). Fremdeles,

---

Posito sat, antaget (Udtryk hentet fra den formelle Logik). Hr. A. A.] her stod oprindeligt: »Prof. Heiberg«. Se S. 17 Anm. Hr. B. B.] her stod oprindeligt: »Prof. R. Nielsen«. Der sigtes til: Den speculative Logik i dens Grundtræk, af Lic. Rasmus Nielsen, 1.—4. Hæfte, Kbhvn. 1841—42, der i Fortalen betegnes som »Fragment af en philosophisk Methodologi«. Sml. S. Kierkegaard's Bladartikler S. 35. Hr. C. C.] her stod oprindeligt: »Hr. Stilling«. Magister P. M. Stilling udgav 1842: Philosophiske Betragtninger over den speculative Logiks Betydning for Videnskaben, i Anledning af Professor R. Nielsens: »Den speculative Logik i dens Grundtræk«; i Fortalen betegnes Bogen som »veiledende« og »introducerende«: sml. S. Kierkegaard's Bladartikler S. 37. Timon] i A. W. v. Schlegels og Tiecks Oversættelse VII S. 233 (Berlin 1832), hvor der staar: ist die That des Wortes osv.

naar Systemet blev læst, da skulde Læsningen maaskee tjene til at gjøre Forskjel mellem dem, der ansaaes for at forstaae det, og dem, der ansaaes for ikke at forstaae det, der skulde opkomme Tvedragt og Partier, medens nu den hele Slægt lever i Samdrægtighed og Egalitet ligeoverfor Løftet, hvilket ethvert Menneske er lige nært.

Nærværende Bog, som jeg herved skikker ud, er skreven, som jeg troer man i en ældre Tid skrev Bøger. Den, der har skrevet den, er Een, der har tænkt Adskilligt over den Sag, om hvilken han taler, og troer som en Følge deraf, at vide lidt bedre Beskeed om den, end der i Almindelighed vides. Han er heller ei ganske ubekjendt med hvad tidligere er skrevet om den Sag, og bestræber sig for at lade Enhver vederfares Ret. I Mangel af den uhyre Opgave at forstaae alle Mennesker har han valgt, hvad man vel maaskee vil kalde borneret og taabeligt, at forstaae sig selv, som nu strax, hvorfor han vil være Forfatter, om Driften i ham ikke er, hvad en Drift i Aand aldrig bør være, en udefter reflekteret, at han ikke med stor Vigtighed bestemmer sig til at skrive en Bog for at hjælpe Andre, da han dog veed, at væsentlig er ethvert Menneske lige klogt, og fremfor Alt, at væsentlig maa ethvert Menneske hjælpe sig selv. Er Driften derimod en indre og indefter reflekteret, da skriver man en Bog som Fuglen synger sin Vise, som Træet skyder sin Krone, er der Nogen, der glæder sig derved, saa meget desto bedre.

Dog ved saaledes at ville forstaae sig selv kommer man langsommere frem og tillige temmelig besværligt. Hvad man udfinder, det være glædeligt eller sørgeligt, assimilerer man sig strax *in succum et sanguinem*. Man udfinder saaledes ikke, for at tage et Exempel, at alle de Beviser for Sjelens Udødelighed, der hidtil ere blevne førte baade i og udenfor Christendommen, ere utilstrækkelige, da det sande Beviis først ligger i Mediationen af dem alle; men man søger et Beviis, der overbeviser Een selv, at det ikke skal ende med, at Beviset for Sjelens Udødelighed bliver det eneste Udødelige, hvilket man lader gaae tilveirs som Børnene deres Drage, uden engang at have saa meget som Børnene — en Snoer i den. Man bliver ikke i sin Viden ligegyldig som en Udraaber, der blot er bekymret for at udraabe, bekymret for at blive af med sin Vare, bekymret for at faae den høieste Priis ved Auctionen; men man sætter

---

in succum et sanguinem (over) i Saft(erne) og Blodet. Sml. Cicero, Breve til Atticus IV 18, 2.

[redacted]

bestandig sit Liv ind, fordi man er forvisset om, at det at kunne συμπαθησαι ταις ασθενειαις των ανθρωπων er det sande Erkjendelsens Princip, da Dispositionen til alt Menneskeligt ligger i ethvert Menneske, og desto tydeligere, jo dybere Menneske han er. Man er forvisset om, at uden Liden gives der ingen sand Viden, fordi Liden netop er Inderlighedens Bestemmelse, der erhverver Een den egne Viden, og sikkrer Een for, at kunne sige Sandheden paa samme Maade som Bileams Æsel. Man forstaaer derfor ikke ved Liden Hovedbrud og Natteflid paa Studerekammeret, men noget Andet, en Ære, fra hvilken end ikke det eenfoldigste Menneske er udelukket, fra hvem Videnskabens Dyrker kun er forskjellig, forsaavidt han lider, hvad han lider, tydeligere og bestemtere og under Bevidstheds Form. Man er høimodig nok til begeistret at troe, at Lidelse er den jordiske Tilværelses guddommelige Hemmelighed, at kun i Lidelse er man i Pagt med Gud, og at derfor, hvis Nogen er udelukket fra Viisdommen, da er det kun den Lykkelige, hvem Lykken gjorde saa letsindig, at han slet Intet leed, hvilket den Alvorligere altid vil vogte sig for, selv om han ikke ved det Udvortes og ved Skjebner kom til at lide; thi han vil vide selv sympathetisk at erhverve Lidelsen. Man ønsker ei at tabe den daglige Tale og Sprogbrug af Sigte, og komme, hvad der vel stundom hænder en Videnskabsmand, som en Taarnvægter fra fjerne ubekjendte Egne, hvilket har til Følge at han bestandig colliderer med det Daglige, og, uden selv ret at være sig det bevidst, fornærmer Sprogets Genius og de retmæssige Medinteressenter i Sprogets fælleds Eiendom. En saadan Adskillen er sørgelig og nærer kun den Illusion, at Videnskaben i sin utilgængelige Fjernhed er større end det Almene, medens den dog netop derved synker ned til at blive en endelig Magt i samme Forstand, som Skjønhed, Rigdom, hvis Besiddelse udelukker og adskiller, men ikke forsoner. Dette forstod den skjønne græske Videnskab, og derfor er det saa velgjørende at beskæftige sig med den, fordi den ikke forlod Menneskene i den Hensigt at lyde som en Røst fra Skyerne, men blev paa Jorden, paa Torvet, hos Menneskenes Syssel, hvilket især hiin Mand for-

---

συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις τῶν ἀνθρώπων] have Medlidenhed med Menneskenes Skrøbeligheder, Hebræerbrevet 4, 15 (hvor der staar ἡμῶν — vore — istedenfor τῶν ἀνθρώπων). Bileams Æsel] 4. Mosebog 22. Kap. en Taarnvægter] der tænkes maaske paa Berthold i Achim v. Arnim's Roman Berthold's erstes und zweites Leben (Berlin 1817). hiin Mand] Sokrates; i Manuscriptet henviser S. K. til Diogenes Laertios II. 21, hvor disse Ord siges om ham.

stod. der opgav Kunsten, opgav Udgrundelsen af de physiske Ting og derpaa begyndte at philosophere i Værkstederne og paa Torvet. Medens derfor den græske Videnskab er saa opløftende, er der tillige et tankefuldt Veemod udbredt over den, i hvilket den er forsonet med det Jordiske. Den kjender fuldtvel sin ophøiede Herkomst, fornegter den heller ei, men har ingen forfængelig Glæde af Forskjelligheden og føier sig derfor ind i det Daglige. Den er som en Gud, der gaaer om i menneskelig Skikkelse, og hvert Øieblik gjør et Mirakel med det dagligdagse fattige Udtryk, medens han dog i Alt ligner et almindeligt Menneske, uden forsaavidt hiint Veemod snart som et let Anstrøg af Tungsind bøier hans Skikkelse, snart forklarer sig som en guddommelig Spøg, der forynger hans Skikkelse næsten til Overgivenhed.

Videre har jeg ikke at tilføie, uden forsaavidt jeg her et Øieblik skulde sysselsætte mig med den Tanke, der kun latent og som uvedkommende var tilstede under Udførelsen, den Tanke, i hvilket Forhold jeg mener at sætte mig til Læsere. Denne Overveielse anseer jeg for en Spøg, en letsindig lille Tidsfordriv, som man kan anvende en halv Time paa, naar man er færdig, men heller ikke før. I vore Tider betragter man det anderledes og mener, at den taabelige Alvorlighed, med hvilken en Forfatter søger at skabe og at skaffe Læsere, forend han begynder at skrive, at den ungdommelige Letsindighed, med hvilken han udkaster Planer og indvier Menneskene deri, at dette virkelig er Alvor, der beviser den fuldvoxne Mands Modenhed. Den, der i sin Betragtning af Livet og Livsforholdene ikke er kommen saa vidt, at han veed, hvad der kan bære en alvorlig Prøvelse og hvad der som en tynd Iisskorpe kun kan bære en Skøiteløbers Hasten, han kan naturligviis aldrig naae Alvor i sig eller i sin Præstation. Kun sig selv er ethvert Menneske anviist, og den, som passer paa at blive her, han har en fast Grundvold at træde paa, der ikke skal beskæmme ham. Naar han da overveier med sig selv, hvad han vil, hvorvidt han vil, naar han i Kraft af denne Overveielse begynder langsomt og taust, da skal hans Alvor ikke beskæmmes. Naar det derimod behager en Mand at blive alvorlig ved Tanken om hvad han vil gjøre for Andre, da viser dette, at han fra Grunden af er en Nar, hvis Liv er og bliver Spøg trods Miner og Gebærder og vældige Talemaader og bekymrede Theaterstillinger, hvis Existents Intet har at betyde uden forsaavidt der ved Ironiens Hjælp kan blive lidt Moerskab ud af den. Om Een, der vil skrive en Bog, duer dertil, skal Tiden lære ham, om han skal blive færdig med den.

[redacted]

om han ikke netop i samme Øieblik skal komme til Skade og vælte Blækhornet over den, eller forlægge Manuscriptet, eller Bogtrykkeren skal kaste ham det bort, eller Buddet tabe det, eller Sætteriet brænde af, eller Oplaget bedærves, eller det skal vise sig, at intet Menneske bryder sig om, hvad han skriver — alt Dette kan intet Menneske faae at vide forud, og den, der er klog nok til at ville forudsætte alt Dette i sin *faveur*, han er vel klog, men Gud veed, hvad han egentlig er klog paa, og Gud veed, hvorledes et fornuftigt Menneske skulde blive klogt paa ham. Det, Enhver kan vide, er, hvad han vil, hvad han kan, hvad han har gjort, hvilket Alt egner sig til en alvorlig Betragtning, der igjen skal gjenføde hans Sjel til ny Alvor. At ansee enhver Tidens Luftning for et Vink af Styrelsen, der har Betydning for hvad han skal gjøre, ligesom for Skrædersvenden, fordi Vindpustet var stærkt nok til at blæse ham ned af Bordet; at ville ride Sommer i By paa en Stilk Puurløg, man har opelsket i en Urtepotte; at ville erobre det hellige Land, uden engang at vide, hvor det ligger paa Landkaartet; at gjøre Anskrig i hele Menigheden, fordi man selv har taget feil og taget en Ko for en Veirmølle; at sammenkalde alle Skræddere for at forklare dem, at man maa slaae Knude paa Traaden; at gaae hele Dagen som Fodposten gjennem Gaderne og ringe Folk fra deres Arbeide for at byde dem en Subscriptionsplan; at gjøre Middagsselskab paa en Spiseseddel, og bespise de Hungrige med Ideen til et Selskab, hvis Bestemmelse er at befordre alle Fattiges Opkomst — det er enten Spøg, og som saadan stundom ret moersom, eller det er Alvor, og som saadan en fortvivlet Spøg og desto mere fortvivlet, jo grundigere Galskaben er.

Den, der altsaa skal være min Læser, han maa være enig med mig i, at selv om Videnskaben i vor Tid er færdig med Alt, saa har den dog uheldigviis glemt Pointen i det Hele. At her Intet er at gjøre ved Actieselskaber eller ved Subscriptions-Planer eller ved en Kjededands om en eller anden literair Afgud, er netop Pointen. Den, der er forvisset herom, at Enhver er anviist sig selv, og at dette er Hovedsagen, kun han er min Læser; men derfor kan jeg ikke vide med Bestemthed, om han ikke allerede er videre end jeg. Imidlertid troer jeg dog nok, at det paa een eller anden Maade vil have Betydning for en Saadan at læse, hvad jeg skriver, medens, for atter at gjentage det, det naturligviis aldrig

---

at sammenkalde alle Skræddere osv.] som Till Uglspil gjør.

kunde falde mig ind, at sætte mig hen og ind i den Vigtighed, at det for Andres Skyld var nødvendigt, at jeg skrev en Bog. Først naar Driften og Trangen i mig har bestemmet mig til at skrive, først naar jeg er bleven færdig, først da kan det falde mig ind, at tænke paa en Læser. Ved Hjælp af denne Betragtning er jeg da ogsaa fritagen for enhver utidig Bekymring Bogens Skjebne betræffende. Formodentlig kommer nu nærværende Bog ud, med Bestemthed kan jeg ikke vide det; hvis den da træffer en Læser, som har nogen Gavn eller Glæde af den, da er det mig en uvis og uberegnet Indtægt, og hermed ere vi qvit til gjensidig Contentement og Fornøielse.

Hvad vore Systematikere og philosophiske Optimister angaaer, da ville disse vel snart forvisse sig om, at her Intet for dem er at gjøre; snart, siger jeg, ja ligesaa snart tænker jeg, som jeg siger det; thi for dem gaaer jo Alt trip, trap, Træsko. De ville let indsee, at der ingen Tid er at spilde paa en Efternøler, der Intet har seet i Verden og kun har foretaget en Indenlandsreise indenfor sin egen Bevidsthed, og altsaa ingen Vei kommer, medens enhver Systematiker er ganske anderledens befaren og har været »Fanden i Vold baade i Trapezunt og i R—«. De kunne umuligen finde det Umagen værd, at gjøre nogen Ophævelse for en saadan Reisendes Skyld, saa meget mere formodentlig som de maae gjøre saa mange Ophævelser om »Intet«. Gud give Lykke og Held til, at dette maa skee, da seer jeg eet af mine kjæreste Ønsker opfyldt. Skulde dette derimod ikke skee, skulde de mod Forventning beslutte sig til at tage sig af mig, da beder jeg dem, at være ganske ugenerede; thi jeg er nu som altid i alle Maader til Tjeneste. Kun een Bøn, een bønlig Begjæring; man gjøre med Bogen og med mig, hvad man vil, kun, jeg beder og besværger, kun bringe man mig ikke ved Hjælp af Mediationen ind med i den systematiske Kramkiste. Jeg har en Angest for Mediationen; jeg kan ikke gjøre ved det. Ordet virker, ikke i og for sig, men ved den idelige eensformige Brug paa min Sjel, som naar Een Dag ud Dag ind filer en Sav, som den Lyd, hvilken Xantippe efter Socrates's Udsagn frembragte ved sin idelige Skjælden, Lyden af Tridser. (Diogenes 2,5,36). Min Bygning, min Helbred, min hele Constitution egner sig ikke

---

»Fanden i Vold« osv.] Holberg, Gert Westphaler 7. Scene: Anders Christensøn har jo været tre a fire Gange i Bordeus og Roven i Frankrig, ja Fanden i Vold hen i Trapezund eller Cattesund.

[redacted]

for Mediationen. At det er en Ufuldkommenhed, kan gjerne være, men naar jeg selv tilstaaer det, kunde man jo føie mig. Blot det Ord Mediation nævnes, bliver Alt saa storartet og grandiost, at jeg ikke befinder mig vel, men er beklemt og benauet. Man have da Medlidenhed med mig blot i denne ene Henseende, man forskaane mig for Mediationen og for, hvad der er en Selvfølge, at blive den uskyldige Anledning, der foranledigede en eller anden philosophisk Ramser, at fortælle om igjen ligesom Skolebarnet i Chorsdøren, hvad jeg dog nok kjender, Historien om den nyere Philosophies Begynden med Cartesius, og det philosophiske Eventyr om, hvorledes Væren og Intet slog deres Deficit sammen, saa der kom Vorden ud af det, samt hvilke vidunderlige Ting der senere skete i Fortællingens Fortsættelse, der er meget livlig og bevæget, uagtet det ingen Fortælling er, men en reen logisk Bevægelse. Alt dette læser man paa Tydsk, og naar man læser det hos Hegel, saa læser man det saaledes, at man lærer Noget deraf og ofte vender med Ærbødighed tilbage til Mesteren. Men selv om hvad Hegel har sagt, var ligesaa vist, som at *amo* hedder af *verbum: amavi amatum amare;* selv om det var ligesaa evident som Beviset for den pythagoriske Læresætning, saa bliver det dog lige taabeligt, om en Ældre vilde blive sig selv vigtig ved at udgive en Bog herom, der ikke var bestemt for Yngre og aldeles Lærlinge, og det bliver dræbende kjedsommeligt for den, der skal modtage slig Underviisning, naar han dog, som Enhver anden, der har staaet Konfirmation ved et Universitet, kan, hvis et eller andet Livsforhold gjorde det nødvendigt, Lectien ligesaa godt, om han end ikke antager, at det er Noget at skrive.

Skulde hvad jeg har skrevet paa en lignende Maade forholde sig til noget tidligere Værk, hvad enten der nu blev Sandsynlighed for, at jeg med Flid havde fortiet det, eller det havde sin Grund i en tilgivelig Uvidenhed, saa sige man det blot med to Ord, uden al Mediation, jeg skal vel paaagte det. Det er ikke min Bekymring i Livet, at blive Forfatter, det er ikke min Attraae at franarre Folk deres Penge, derfor forpligter jeg mig til, hvis hiint paavises, at give Enhver Kjøber sine Penge tilbage; thi jeg siger med

Historien om osv.: sml. Heiberg, Perseus, Nr. 1 (1837) S. 35 ff. *amo* (jeg elsker) bruges i den latinske Skolegrammatik som det første Exempel paa Verbernes Bøjning: »af *verbum*« ɔ: i Hovedtiderne (jeg elskede, for at elske, at elske).

Hamann: »nicht eine blosze ὁρμή sondern ein *furor uterini* mich zu den meisten Aufsätzen getrieben. Anstatt Geld zu ne hätte ich lieber Geld gegeben, und das Wiederspiel von a Schriftstellern getrieben.« (7,205).

Hamann i et Brev til Herder 6. Febr. 1785. Den citerede Ud Roths, Berlin 1821 ff. ὁρμή (hormæ) Drift. *furor uterinus* Livmode ɔ: rasende Trang til at føde.

[redacted]

VIII.

Hvad jeg forudsiger, det vil enten skee, eller det vil ikke skee; thi Apollo har forundt mig Prophetiens Gave.

TIRESIAS.

§ 1.

Vanskeligheden i Almindelighed.

At begynde et philosophisk Tidsskrift i Danmark, kan ikke blot synes at være, men er i Sandhed en betænkelig Sag; jeg selv har ikke undladt at gjøre, hvad vel endog den mod mig gunstigst stemte Læser vil føle sig opfordret til, at ryste paa Hovedet, advarende og bebreidende at tilraabe mig: »hvorledes gik det ikke«? . . Mænd, der ved Genie, ved Talent, ved Kundskabs-Riigdom, ved Læseverdenens ubegrændsede Tillid staae udmærkede iblandt os, have begyndt derpaa, og efter kortere eller længere Tids Forløb atter opgivet det. Ja selv for Hr. Professor Heiberg er et saadant Foretagende ikke lykkedes efter Forventning. Af hans Perseus, en Journal for den speculative Idee, udkom kun to Hefter. Og dog var vel han Manden, hvis ellers Nogen er det i Kongeriget. Idet han begyndte et saadant Værk, kunde han stole paa sin egen Magt, turde være sikker paa, at Medarbeidere vilde flokkes

---

Tiresias] i Horats's Satirer II, 5, 59. »hvorledes gik det ikke« . . .] Holberg, Gert Westphaler (5-Akts Stykket) 1. Akt 3. Scene: (Gert) hvorledes gik det ikke Arius, der satte sig op imod sin Bisp? Perseus] Perseus, Journal for den speculative Idee. Udgiven af Johan Ludvig Heiberg. Nr. 1 Juni 1837, Nr. 2 August 1838.

om ham, da enhver Ældre vilde indsee, at det var et Foretagende, der havde et kjært og uafviseligt Krav paa hans kraftige Bistand; enhver Yngre føle sig smigret ved den blotte Tanke om den literaire Distinction, at have den Ære at være Medarbeider i Prof. Heibergs Journal, Noget, ingen Yngre bedre forstaaer end jeg, der endnu ofte mindes, hvorledes i sin Tid det ungdommelige Sind følte sig beruset ved at turde vide, at et Bidrag ikke blev forsmaaet, hvorledes ingen ung Cadet kunde see mere begeistret op til den berømte General, under hvis Fane han skal stride, end jeg til Flyvepostens uforglemmelige Redakteur. Desuagtet bestod dette Tidsskrift ikke længe, det blomstrede ikke ved et paafaldende Subscribent-Antal, Confluxen af Medarbeidere var, efter hvad man kan slutte af Indholdet, ingenlunde saaledes, som Enhver maatte formode det. Men er dette skeet, hvilken Sandsynlighed da, uden det Urimeliges, for, at et lignende Foretagende vil lykkes mig; eller rettere hvor stor Sandsynlighed da for, at der vil times mig noget Værre! Har Tiden ladet Andre forstaae, at det ikke lod sig gjøre, saa tør jeg vel neppe vente en venlig Belærelse af Erfaringen, men snarere en skrap og eftertrykkelig Correction, der kan indskærpe mig og mine Lige ikke formastelig at ville vove, hvad selv de Udmærkede opgave.

Vel er det sandt, at den philosophiske Interesse siden den Tid har udbredt sig videre og videre; vel er det sandt, at netop det, at Hr. Prof. Heiberg havde begyndt derpaa, kunde blive til stor Fordeel for mig, og man har jo oftere seet, at hvad den Stærkeste ikke formaaede, det slap den Svagere godt fra, at hvad den Rige ikke opnaaede, det vandt den Fattige, fordi han kom i det heldige Øieblik, da det var at høste, den Rige havde udsaaet; men desuagtet føler jeg meget godt, at Sandsynligheden for at mit Foretagende vil lykkes, er saare meget mindre, end den i sin Tid var for Prof. Heiberg. At Svaghed kan have Held til at udføre hvad Kraften ikke mægtede, det siger man nemt nok bag efter; idet man skal begynde, finder man vist ikke Opmuntring deri; thi hvo kjender Tiden og Leiligheden? See her staaer jeg atter ved det samme Punkt; hvo kjender Tiden og Leiligheden? Det er der

---

Bidrag ikke blev forsmaaet] S. K. skrev af og til i »Kjøbenhavns flyvende Post« (sml. S. 23 Anm.), se S. Kierkegaards Bladartikler S 3—31. Subscribent-Antal osv.] i 2. Hefte af Perseus findes en Fortegnelse over de 133 Subscribenter, deriblandt S. K. De to (eneste) Hefter indeholdt 6 Artikler, 4 af Heiberg selv, 1 af Martensen, 1 af Carl Weis.

[redacted]

ingen Mand i Kongeriget, der gjør saaledes som Prof. Heiberg; og dog vilde det ikke gaae.

Udsigterne ere da ikke de bedste; min Stilling ingenlunde fordeelagtig. Jeg er ikke Prof. Heiberg, ja jeg er endnu mindre end dette: ikke at være Prof. Heiberg; thi jeg er kun *N. N.* Den Ældre vil maaskee ansee mit Foretagende umodent, eller i det Høieste have Overbærelse nok til at see Tiden an, paa anden Dansk, han vil ikke understøtte mig, han vil dømme. Den Yngre vil vist ikke føle sig smigret ved den litteraire Exclusion at være min Medarbeider, neppe lod han sig vel bevæge ved mine Bønner. Hvorfor opgiver jeg da ikke det Hele, hvorfor nærer jeg endog Haab om, at det vil lykkes mig? Fordi min Hensigt ikke blot er god, men tillige en ganske anden end deres, der hidtil have forsøgt at udgive et philosophisk Tidsskrift; fordi min Forventning ikke blot er skjøn, men tillige en ganske anden end deres, der hidtil have begyndt derpaa.

§ 2.

Hensigten med dette Tidsskrift.

Hvor glædeligt det end er, at see Philosophien udbrede sig trindt i Landet, saa der snart intet Menneske mere findes, der ikke er berørt af dens Aande, indviet i dens Velsignelser, saa har denne Glæde hos mig dog ikke formaaet at beseire den Tvivl, om virkeligen alle de Mange, *qui nomen philosophiæ dederunt,* forstode, hvad der blev sagt, og hvad de selv sagde. Denne Tvivl ligger mig meget nær, da det ofte er gaaet mig selv saaledes, om end min ἐποχή, har forhindret mig i at udgive mig for Philosoph. Ved enkelte Iagttagelser troede jeg engang at have forvisset mig om, at det ikke stod ganske rigtig til med adskillige af mine høistærede Samtidige. Da jeg nemlig trods al Anstrængelse ikke formaaede at hæve mig til den svimlende Tanke at tvivle om Alt, besluttede jeg, for dog ogsaa at tvivle om Noget, at samle min Sjæl paa den mere menneskelige Opgave at tvivle, om alle de Philosopherende forstode, hvad de sagde og hvad der blev sagt. Denne Tvivl beseires

---

qui nomen osv. som har meldt sig til Tjeneste hos Philosophien (ordret: som har givet deres Navn). ἐποχή] (epoché) »retirerende Tvivl« Efterl. Pap. 1844–46 S. 129 med Henvisning til Diogenes fra Laerte (IX, 70 og 76, hvor det betegner de græske Skeptikeres Standpunkt), det at suspendere sin Dom over ethvert Phænomen.

ikke i Systemet, men i Livet. Men er det saaledes, hvad hjælper det da, at Philosophien beseirer alle Tvivl, naar den bliver tilbage, om Menneskene virkelig forstaae Philosophien. Denne Tvivl kan heller ikke være hverken de Vedkommende eller Philosophien ligegyldig; de Vedkommende ikke; thi de ønske jo at forstaae Philosophien; Philosophien ikke; thi den ønsker jo at blive forstaaet. Videnskaben er ikke misundelig paa sin Viden, den vil meddele sig til Alle, den vil, at alle Mennesker skulle komme til Sandheds Erkjendelse. Den gjør ikke store Fordringer, den viser sig i ydmyg Skikkelse, den udtrykker sig med Kjærlighedens Nedladenhed. Er det ikke, for at tage et enkelt Exempel, atter og atter forkyndt af Philosophiens Præster, »at det i vor Tid er en Nødvendighed for Theologen at være Philosoph, for at kunne tilfredsstille Tidens Fordringer.« Men er det en Nødvendighed, saa maa det jo ogsaa være en Mulighed; thi det kan selv jeg indsee, at det vilde være meget uphilosophisk af Philosophien, at ansee det for nødvendigt, der er umuligt. Enhver Theolog kan da blive Philosoph. Det Ord: Theologen kan nemlig ikke i denne Tale tages *sensu eminentiori* om en eller anden enkelt udmærket begavet Theolog; thi det kan endogsaa jeg indsee, at det vilde være uphilosophisk af Philosophien at mene at have sagt Noget ved at sige en Tautologie; at det vilde være meget uphilosophisk af Philosophien at bestemme den høieste Væren indenfor en bestemmet Væren saaledes, at det var en anden Væren. Det for enhver theologisk Candidat saa trøstelige Udsagn vinder i opbyggende Kraft, naar man betænker de følgende Ord: »for at kunne tilfredsstille Tidens Fordring.« At det Ord: Tiden her ikke kan forstaaes om et enkelt udmærket philosophisk begavet Individ, indsees let, da det jo vilde være uphilosophisk af Philosophien at sige, at det udmærkede Individ skulde søge hos en Anden eller fordre af en Anden, hvad det nærmest maatte søge hos og fordre af sig selv. Heller ikke kan dette Ord: Tiden forstaaes om Tidens Idee, en Personification af Tiden, da det jo vilde være uphilosophisk af Philosophien at distinguere *realiter* mellem Tidens Idee og hiin Theolog κατ' ἐξοχήν, der jo vilde være Tidens Idee. See saa god er Philosophien i disse sidste Dage, saa forskjellig fra hiin gamle

---

vil, at alle Mennesker osv.] sml. 1. Brev til Timotheus 2, 4. Philosophiens Præster] Heiberg, Perseus, Nr. 1 S. 11: En speculativ Theologie er den uundgaaelige Fordring. *sensu eminentiori* i højere Forstand, = κατ ἐξοχήν (kat' exochæn). distinguere *realiter* sætte en virkelig Forskjel.

[redacted]

karrige Gudinde, der kun vilde elskes og tilbedes af nogle Faa, aabenbare sig for Færre. Den gjør enhver Theolog til Philosoph og gjør det, for at han kan tilfredsstille Tidens Fordring, hvilken da maa være philosophisk, hvilket igjen forudsætter, at Tiden, det er Summen af Individer, er philosophisk. Hvilket skjønt Haab for enhver theologisk Candidat! Naar nu blot ikke den Tvivl stod tilbage, om man dog virkelig forstod hvad man sagde, og hvad der blev sagt.

Hvad Theologien saaledes forkynder, det Samme forkynder alle de andre Videnskaber, da de alle gravitere til Philosophien. Som et Tutti lyder det fra alle Munde: »Philosophie er Tidens Fordring.« Og Philosophien erkjender jo Tiden for det Fornuftige, dens Fordring altsaa for en fornuftig Fordring. Jeg troer gjerne det Bedste om mine Medmennesker, og derfor troer jeg gjerne om hver Enkelt, der taler, at han forstaaer hvad han siger; men desuagtet bliver der for mig altid et Residuum af Tvivl. Det er denne resterende Tvivl, jeg ønskede udryddet; at opnaae dette, er Hensigten med nærværende Tidsskrift.

Dersom der nu er flere end jeg, der ikke ganske forstaae det Meget, Philosophien siger i vor Tid især betræffende Theologien, saa vide de godt at skjule det; de ere, hvis *(posito)* de ikke ere kloge paa Philosophien, i Mangel deraf kloge paa Verden. Denne Klogskab har jeg desto værre altid manglet. Philosophien kan det, som ovenfor bemærket, ikke være ligegyldigt, om den virkelig bliver forstaaet eller ikke; og dog kan den kun ved den Vedkommendes Dumhed faae det at vide; thi den, der er klog, lader sig ikke mærke dermed.

Min Hensigt er da at tjene Philosophien; min Qualification dertil den, at jeg er dum nok til ikke at forstaae den, ja endnu dummere — dum nok til at forraade det. Og dog kan mit Foretagende kun gavne Philosophien; thi den kan jo ingen Skade have af, at selv den Dummeste bliver klog paa den; den vinder netop derved sin fuldkomneste Seier og beviser Rigtigheden af, at gjøre alle til Philosopher.

Er denne Hensigt ikke god, og er den ikke en anden end deres, der hidtil have forsøgt, at udgive et philosophisk Tidsskrift, om den end deri er eens med hines at ville tjene Philosophien? Dog Tjenesterne ere forskjellige, Een tjener den ved sin Viisdom, en Anden ved sin Dumhed.

I Forhold til denne min Hensigt har jeg alvorlig prøvet mig selv, og ved denne Selvprøvelse befundet mig at være i Besiddelse af de fornødne Egenskaber. Dette tør jeg sige uden at gjøre noget

Brud paa Beskedenhed og Sømmelighed. De Egenskaber, der udfordres, ere: Dumhed og Resignation. At jeg er i Besiddelse af den første, det vil vel Ingen være saa høflig at afdisputere mig. Hvad den anden angaaer, da fører jeg jo ved at gjøre en Tilstaaelse betræffende den første et Beviis for at være i Besiddelse af den sidste. Desuden vil jeg ingenlunde rose mig af den som af en Dyd; thi den vil efter al Sandsynlighed betale sig godt. Ogsaa en trofast Elsker kan jo faae det Indfald, at ville *friste* den Elskede, ikke for at hun skal tabe Noget derved, men for at hun skal vise sig i forhøiet Skjønhed for hans forelskede Blik. Philosophien elsker jeg, Philosophien har jeg elsket fra min tidlige Ungdom. At jeg føler for megen Ærbødighed for den til at turde tillade mig at friste den i samme Forstand, som hiin Elsker den Elskede, behøver jeg vel ikke at forsikkre. Hvad han gjør vilkaarligt, og deri ligger netop det Feilagtige om end for Elskoven Tilgivelige, det gjør jeg, dreven af Nødvendighed. Resultatet kan dog derfor gjerne blive det samme — at Philosophien vil aabenbare sig for mit elskende Blik skjønnere og herligere end nogensinde. Skulde der da høre saa megen Resignation til at vedkjende sig sin Svaghed, naar man tør vente dette? Naar Alt kommer til Alt hvo vilde da ikke, i Mangel af noget Høiere, med Glæde være det taabelige Spørgsmaal, der gav en ung Pige Anledning til at rødme skjønnere end nogensinde; den næsten barnagtige Eenfoldighed, der bragte Viismanden til at smile betydningsfuldere end nogensinde; den Dumhed, der gav Anledning til, at en Vittighed blev sagt; den Misforstaaelse, der gav Viisdommen Anledning til at forklare sig fatteligere end nogensinde! Som hiin Elsker vil jeg da ikke friste Philosophien; thi vel har jeg altid elsket den; men min Kjærlighed er ikke saa lykkelig, at jeg skulde vove dumdristige Experimenter. Frister jeg den, da er det ved Bøn og Paakaldelse. Jeg hører ikke til de Mægtige, der leve paa en fortrolig Fod med Philosophien og omgaaes den som deres Lige; jeg er som en ringe Træl i det fyrstelige Pallads, der hver Dag seer den kongelige Majestæt, skjøndt et svælgende Dyb skiller mig fra ham. Dog har jeg, som Trællen i Palnatoke, kun eet Ønske, at maatte see den i sin hele Glands. Skulde det ikke skee? Philosophien gaaer ikke som Harald Blaatand i Mørke, den tager ikke feil, tager ikke Liigskjorten istedenfor Kroningsdragten. Skulde det ikke skee? Naar viser Philosophien sig herligere end naar den bliver begribelig

---

Palnatoke] 4. Akt (Oehlenschlägers Tragödier 1841 ff. II S. 271—72).

selv for de Uforstandige! Men naar Ingen vil tilstaae, at han er det, saa kan Philosophien heller ei vise sig saaledes.

Er denne min Hensigt ikke skjøn, er den ikke en anden end deres, der hidtil have forsøgt at udgive et Tidsskrift.

§ 3.

Min Forventning.

Da Læseren kjender min Hensigt, saa kjender han ogsaa min Forventning; thi min Forventning er, at min Hensigt maa blive opnaaet. Jeg forventer da et lykkeligt Udfald; men til et lykkeligt Udfald hører i nærværende Tilfælde tvende Ting; at mit Foretagende lykkes i udvortes og mercantilsk Forstand, og at det lykkes i indvortes og videnskabelig Forstand.

I udvortes Henseende betræffer min Forventning Subscribenter og Medarbeidere.

Erfaring har lært, at et philosophisk Tidsskrift ikke tør vente et talrigt Følge. At jeg tiltrods for Erfaringen gjerne kunde ønske mit Tidsskrift en saadan Lykke, er klart; thi at ønske er en fri Kunst. At jeg tiltrods for Erfaringen venter et lykkeligt Udfald, kan vel trænge til en Forklaring. Her er den. Mit Tidsskrift er forskjelligt fra de tidligere, altsaa tør jeg ogsaa vente en forskjellig Skjebne, da Forskjelligheden netop er af den Art, at den gjør en heldig Skjebne sandsynlig.

Den, der siger, at Menneskene ere tjenstvillige, han siger hverken noget Nyt, eller noget Usandt. De ville gjerne fremhjælpe ethvert gavnligt Foretagende, og fremfor Alt, staae de Betrængte bi; kun ønske de, at deres veldædige Virksomhed, deres udviste Tjeneste bliver klar og tydelig, ikke tvetydig og disputabel. Med at være Subscribent paa mit Tidsskrift er der nu ingen Mislighed forbunden. Dersom jeg var istand til, hvad de Andre, der have forsøgt at udgive et Tidsskrift, havde til Hensigt og formaaede, at belære eller at beseire, saa var det jo tænkeligt, at det, Subscribenten fik af mig, var kosteligere end det, jeg modtog af ham, og at saaledes han, der troede at gjøre en Velgjerning mod mig, paa en underlig Maade blev min Skyldner; ja det blev saa langt fra, at han blev den ophøiede Velgjører, at han tvertimod ved at være Subscribent kunde synes at gjøre en høist betænkelig Concession med Hensyn til sig selv. Alene denne Omstændighed maatte gjøre ham tvivlsom, og en tvivlende Mand handler ikke gjerne. Naar

[redacted]

derimod min Subscriptions-Plan kommer Læseverdenen tilhænde, da siger maaskee den Enkelte til sig selv: »lad see hvad det er Forfatteren vil — Han vil belæres — Det er der Mening i, og dersom mine mange Forretninger ikke forhindrede mig deri, skulde jeg gjerne selv belære ham. — Hvad vil Forfatteren — han vil beseires — det kan jeg begribe, og hvis mit Embede ikke krævede al min Tid, skulde jeg med Glæde gjøre Kaal paa ham, jeg der allerede i flere Aar føler mig som et oprigtigt og værdigt triumpherende Medlem af den triumpherende Menighed — da jeg imidlertid ikke har Leilighed til nogen af Delene, saa vil jeg dog gjøre Noget for ham — jeg vil subscribere.« Der er som sagt ingen Tvetydighed mulig. Min Subscribent bliver i enhver Forstand min sande Velgjører; jeg har Intet at byde ham uden en Qvittering og en hjertelig Taksigelse. Subscribenten behøver ikke at befrygte, at jeg paa en underfundig Maade skulde fraliste ham Fordringen paa at kaldes min Velgjører, han er og bliver det i alle Maader, jeg hans Skyldner, naar han betaler Qvitteringen, naar han læser Tidsskriftet og tænker paa mit Vel, og endnu mere, hvis han virkelig kommer mig til Hjælp med Belærelse. Ethvert følende Menneske, der i Sandhed ønsker at gjøre Vel, han kan neppe gjøre noget Bedre end at subscribere paa mit Tidsskrift. Men naar jeg siger: ethvert følende Menneske, da nævner jeg en talløs Skare — see! derfor forventer jeg mange Subscribenter. Tør jeg det ikke, tør jeg ikke vente Deeltagelse? *Jean Paul* siger etsteds: »Menneskene ere altid villige til at hjælpe Een at bære hans Kors, naar de veed, at det er det Kors, til hvilket man skal nagles.«

Hvad *Medarbeidere* angaaer, da tør jeg, som ovenfor bemærket, ikke vente nogen Bistand. Dog dette Uheld tjener kun til fra en anden Side at belyse det Heldige i min Stilling. Fik jeg mange Medarbeidere, da beviste denne Omstændighed jo, at det var gaaet Mange, ligesom mig, at de ikke havde forstaaet Philosophien. Men i samme Grad som dette var Tilfældet, i samme Grad blev det jo betænkeligere med Hensyn til min Hoved-Forventning, min videnskabelige Forventning, at blive beseiret. Hvis Mange ikke havde forstaaet den, da blev dette et farligt Argument imod enhver Philosophie, især mod den, der vil forstaaes af Alle. Naar jeg derimod ingen Medarbeidere faaer, ikke en eneste, saa vinder min

---

den triumpherende Menighed: »den triumpherende Kirke« betegnede i ældre Theologi Fuldkommenhedstilstanden efter Christi Gjenkomst.

videnskabelige Forventning i den Grad Sandsynlighed, at den næsten bliver til Vished.

Min videnskabelige Forventning er, at jeg maa vorde beseiret, maa vinde ved at tabe, eller for at udtrykke mig paa en Maade, der ganske stemmer med mine Følelser, at det maa lykkes gode Mennesker at gjøre mig klog paa Philosophien.

Dog siger maaskee Een: »Du er for ubetydelig, Philosophien finder det ikke Umagen værd at beseire Dig.« Viig bort afskyelige Tanke! Skulde jeg vove at troe, at der var en Eneste i min philosophiske Samtid, der kunde raisonere saa uphilosophisk. Philosophien vil jo være populair, vil gjøre sig forstaaelig for Alle. Jeg være nu saa ubetydelig som jeg være vil; jeg finde ingen Plads i alle de Processioner i Tidens Strøm, der bære en concretere Benævnelse, under Rubrikken: Alle slipper jeg vel med ind. Kategorien: Alle gjør ingen smaalig Forskjel, den tager Alle med. Dertil kommer, Philosophien er jo ikke en endelig Magt, ikke en selvkjærlig Tyran, der vil stride, men en menneskekjærlig Genius, der vil bringe alle Mennesker til Sandheds Erkjendelse. Jeg gjør intet Oprør, det vogter jeg mig vel for, jeg søger Belærelse. Jo mere ubetydelig jeg er, desto større Triumph for Philosophien. Til den Ende spare man intet Middel, man tage mig med det Onde eller med det Gode, alt eftersom det findes tjenligt; jeg vil taale Alt, lide Alt, gjøre Alt, naar det blot maa lykkes mig at blive indviet; kun tillade man mig, aldrig at sige ja til Noget, jeg ikke forstaaer, kun fordre man ikke af mig, at jeg skal forklare Andre, hvad jeg ikke selv fatter.

Maaskee siger Een: »det, der fordres af Dig, er, at Du skal tie og blive ved at høre.« Ak Herre Gud! Tiden gaaer hen. Det er jo dog urimeligt af en Philosophie, der er saa klog paa Livet, at den ypperlig ved at spotte dem, der tie og vente noget Hinsides, veed at forklare dem, at de ere narrede, det er jo urimeligt af en saadan Philosophie at gjøre Mine til at narre mig paa en lignende Maade, eller rettere paa en værre Maade; thi den, der engang for alle opgiver det Nærværende, han haaber, men mig narrer man ved bestandig at flytte Terminen ud. Hav dog Medlidenhed! Hvad hjalp det, at jeg om 10 Aar fik at vide, hvad jeg skulde have gjort for 10 Aar siden, saa blev jeg jo reent confunderet. Livet er kort, man gjøre mig dog ikke Konsten altfor lang, fremfor Alt ikke længere end Livet. Skulde det koste et heelt Liv at forstaae Hegel, saa vilde denne Philosophie jo indeholde den dybeste Modsigelse.

[redacted]

Dog dette behøver jeg ikke at befrygte. Naar jeg betænker Tiden, dens Kræfter, og at jeg ingen Medarbeider faaer, saa skal jeg visselig ikke forgjeves søge Belærelse. For at bestyrke mig i denne Tanke, vil jeg nu med et Par Ord omtale Tidens philosophiske Dygtighed.

Den hegelske Philosophie har nu blomstret i flere Aar her hjemme. Naar nu denne Philosophie efter at have forklaret Alt, gjør et Skridt videre og forklarer sig selv, hvilken skjøn Udsigt. Maaskee er det ikke lykkedes mig, at udtrykke mig ganske klart. Dette skal jeg bestræbe mig for, og troer mig ogsaa nogenlunde istand dertil; thi min Uforstandighed er ikke identisk med en taaget Ahnen. Der er een Ting, jeg veed med temmelig Bestemthed, det er, hvad jeg ikke forstaaer; der er een Ting, jeg begjærer af min Samtid, det er en Forklaring. Jeg negter altsaa ikke, at Hegel har forklaret Alt, det overlader jeg til de stærke Aander, der tillige forklare det Manglende. Jeg holder mig ved Jorden og siger: jeg har ikke forstaaet Hegels Forklaring. Heraf gjør jeg igjen ingen anden Slutning end den, at jeg ikke har forstaaet ham. At slutte Mere overlader jeg til de Magthavere, der i deres Personlighed finde en Bemyndigelse dertil. Jeg holder mig ved Jorden, jeg slaaer over i en anden Toneart, jeg beder, jeg beder om en Forklaring; en Forklaring vel at mærke, som jeg kan forstaae: thi det hjalp mig lidet, om der kom en Forklaring, der forklarede Alt i Hegel, men saaledes, at jeg ikke kunne forstaae det. Man give mig Forklaringen, jeg tager den *à tout prix*, man henkaste den til mig med et Skuldertræk, jeg skal dog takke for den. Da vi nu have mange Philosopher her hjemme, der med Iver og Held have omfattet denne Philosophie, saa fremgaaer deraf en glædelig Forventning for mig om den forønskede Belærelse.

Skulde der desuagtet blive en Vanskelighed tilbage, saa er det min Trøst, at der i mit Fødeland ogsaa er Philosopher, der ere komne ud over Hegel. Saasnart disse ved en lille telegraphisk Efterretning forklare, hvor de ere komne hen, saa staaer min Tillid urokkelig til dem. Dersom jeg maatte gjøre en Bøn, da vilde jeg bede, at denne Efterretning bliver i Form af en kategorisk Bestemmelse, for at den om muligt kan blive forstaaelig for mig; thi den almindelige Forklaring: jeg er kommen ud over Hegel er meget for almindelig, til at jeg formaaer at knytte en Tanke til den: og den nærmere Bestemmelse som et Familie- og Døbe-Navn indeholder, danner en saa forfærdelig Modsætning til hiin Almindelighed, at Alt forvirres for mig. Paa dette Punkt vil jeg strax tilstaae, at der har været mig adskillige Phænomener aldeles ufor-

klarlige. Jeg har læst philosophiske Opsatser, i hvilke hver Tanke, hvert Udtryk næsten var af Hegel. Efterat have læst dem igjennem, har jeg tænkt: hvo er nu egentlig Forfatteren. Hegel, har jeg da sagt til mig selv, er Forfatteren, den, der har skrevet Opsatsen, er hans Referent og som saadan er han paalidelig og nøiagtig. Dette kunde jeg forstaae. Dog see! saaledes forholdt det sig ikke, Forfatteren var en Mand, der var kommen ud over Hegel. Her stod min Forstand stille, Forfatteren siger: jeg er kommen ud over Hegel; hvis Artiklen kunde tale, saa vilde den formodentlig sige: hvilken Snak. — Hegel har vidst at redigere hele den nyere Philosophie saaledes, at det seer ud som afsluttede han Alt, og alt Foregaaende tenderede til ham. En Anden giver nu en lignende Fremstilling, en Fremstilling der paa et Haar er uadskillelig fra Hegels, der altsaa paa ethvert Punkt er gjennemtrængt af denne finale Tanke, og derpaa tilføier man en Slutnings Paragraph, i hvilken man bevidner, at man er kommen ud over Hegel. Her staaer atter min Forstand stille, og dog hvad er det Hele, jeg behøver? En Ubetydelighed; to Ord er nok, en lille bitte kategorisk Bestemmelse betræffende Forholdet til Hegel.

Min videnskabelige Forventning er da, at det maa lykkes mig trods min Dumhed at blive klog paa Philosophie. Skeer dette, da er der Ingen, der har Grund til Klage. Jeg ikke, jeg vil prise mig for det lykkeligste af alle Mennesker; thi jo længere man har været fra at turde haabe, desto taknemligere vil man være, jeg skal aldrig glemme alle mine Velgjørere DHrr. Subscribenter og alle de ædle Mennesker, ved hvis Hjælp jeg drev det til en lykkelig Opkomst i Philosophien. Philosophien kan heller ikke have Grund til Klage, den vil glæde sig ved, at blive forstaaeligere for Flere og Flere.

Dog der kan jo ogsaa skee noget Andet: jeg kan blive erklæret for at være saa dum, at Philosophien ikke engang kan indlade sig med mig. »I saa Fald er jo Alt tabt, Tidsskriftet maae gaae ind.« Ingenlunde! Hvor dum jeg end er, kan jeg dog indsee, at det er umuligt for Philosophien at svare saa uphilosophisk. At svare, at jeg er saa dum, at man ikke kan indlade sig med mig, er

en Slutnings Paragraph] J. L. Heibergs Afhandling »Det logiske System« (Perseus Nr. 2, 1838) ender (S. 44) saaledes: § 23. Excursorisk kan endnu bemærkes . . . ., hvorvidt den hidtil givne Fremstilling er forskjellig fra den hegelske osv. S. 5 tales der om den Hegelske Fremstillings »Ufuldkommenheder i Detaillen«, og Sibbern fremhæver i sin Anmeldelse af Perseus Nr. 1 (Maanedsskrift for Litteratur XIX, 1838, S. 292), at Heiberg begynder »at gaae ud over Hegel«.

at bestemme mig altfor ubestemt, til at det kan sømme sig for Philosophien. Kan Philosophien ikke bestemme mig nøiere, da skjønner jeg ikke rettere end, at dens Stilling ikke bliver mindre ubehagelig end min, og at vi tiltrods for vor store Forskjellighed faae et Fælledsskab. Jeg er saa dum, at Philosophien ikke kan blive mig forstaaelig, Modsætningen hertil er, at Philosophien er saa klog, at den ikke kan fatte min Dumhed. Disse Modsætninger medieres i en høiere Eenhed ɔ: i en fælleds Dumhed. Besynderligt nok, saa slipper jeg dog med. Eller er det ikke saaledes, lærer Philosophien ikke, at naar det Uendelige tænkes udenfor det Endelige, saa blive begge Endeligheder? Gjentages det ikke atter og atter: *veritas est index sui et falsi?* Naar da Philosophien udelukker Noget, da endeliggjør den sig selv. For at forhindre dette, maa den vel være villig til at forklare sig lidt nøiere om min Dumhed, hvori den bestaaer. At jeg hidtil ikke har forstaaet Philosophien, det kan jo dog ikke være til Hinder for at komme dertil, da det jo snarere vilde være en Hindring, dersom jeg havde forstaaet den. Min Dumhed maa da betegne, at jeg mangler Mulighed, eller være Udtryk for Umuligheden: thi ellers kunde jo min Dumhed være en uendelig fjern Approximations-Bestemmelse til Philosophien. Min Dumhed maa da være den Grændse, der begrændser mig og derved udelukker mig fra Philosophien. Antages dette, da bliver der bestandig en Vanskelighed tilbage, idet man ved at bestemme min Grændse negativt, dog bestemmer mig i Continuitet med det Andet. Saa bliver jeg da en uendelig, uendelig, uendelig lille Stykke af en Philosoph, men jeg kommer dog med. Jeg hører til den chaotiske Masse, i hvilken de »Dannede som Intelligentspunkter og Sjæle« udøve deres organiserende Virkning, ved Hjælp af dem slipper jeg da med ind i Philosophien. Dette er nu let nok sagt, men ikke saa let at forstaae; idetmindste maa man hjælpe mig med en lille Mellembestemmelse, om hvorledes den, der er for dum til at forstaae Philosophien, forholder sig til den Dannede, igjennem hvem han participerer i den almindelige Forstaaen af Philosophien; om det er ved at forstaae den Dannede, eller ved at misforstaae ham; om han, idet han forstaaer den Dannede, forstaaer det Samme som den Dannede forstaaer, thi da forstaaer han jo selv Philosophien; eller han forstaaer

---

veritas est osv.: Sandheden angiver sig selv og det falske. Sml. Spinoza, Ethices pars II propos. XLIII Schol.: sicut lux se ipsam et tenebras manifestat, sic veritas norma sui et falsi est.

[redacted]

noget Andet, og da synes det ikke ganske rigtigt at sige om ham, at han ved den Dannede participerer i den almindelige Forstaaen.

Men maaskee har det en anden Grund, at Philosophien ikke kan indlade sig med mig, maaskee er Forklaringen af min Dumhed den samme, som Forklaringen om Philosophien, saaledes, at den, der ikke kan forstaae Philosophien, han kan heller ikke forstaae Forklaringen om, hvorfor han ikke kan forstaae den. Forholder dette sig saaledes, da maa jeg spørge, hvilken Indflydelse denne Dumhed har paa min menneskelige Existents som saadan; om jeg ved den ophører at være et Menneske; eller om jeg, uagtet den, endnu er i Besiddelse af det, der hører et Menneske væsentligt til for at være et Menneske, det hvorved han væsentlig er Menneske. Jeg maa fremdeles spørge, om jeg tiltrods for denne min Dumhed kan blive salig ligesom andre Mennesker. Hvis saa er, da spørges, hvorved jeg da tør haabe at blive det. Om det er ved Philosophien? Om den maaskee har den mærkværdige Egenskab, at den gjør Alle salige, baade dem, der forstaae den, og dem, der ikke forstaae den? Hvis dette benegtes; om det da er ved min Dumhed? Dette synes ikke rimeligt, da den netop er min Usalighed. Hvorved tør jeg da haabe at blive salig? Naar her nu nævnes noget Andet, da spørges, om dette gjør mig salig efter min Tilfældighed ɔ: efter min Dumhed; thi denne var jo det Tilfældige hos mig og hører ikke Menneskenaturen væsentlig til. Bejaes dette, saa spørges, om jeg da ikke bliver salig saaledes som andre Mennesker, men kun saaledes som dumme Mennesker blive det. Bejaes dette, saa spørges, hvorledes jeg kan blive salig ved at blive salig efter min Tilfældighed, da jeg jo i saa Fald maa komme i Modsigelse med det Væsentlige i mig; men en saadan Modsigelse er jo Usalighed. Svares hertil, at min Dumhed er det Væsentlige i mig, saa har jeg ophørt at være et Menneske, hvilket blev benegtet i det Foregaaende. Bliver jeg derimod salig efter det Væsentlige i mig, og dette igjen er det for Menneske-Naturen Væsentlige, saa maa jo det Samme, som gjør mig salig, ogsaa kunne gjøre alle andre Mennesker salige, ja alene gjøre dem salige; thi kun den, der bliver salig efter det Væsentlige, kun han bliver salig. Maaskee er dette ikke mere hvad det var i gamle Dage; thi i gamle Dage var det godt Philosophie at sige: *inter accidentia sola,*

---

inter accidentia osv.] mellem Accidenserne alene, men ikke mellem de substantielle Former hos Individer af samme Art gives der et Mere og et Mindre —

non autem inter formas substantiales individuorum ejusdem speciei plus et minus reperitur. Naar da Philosophen bliver salig ved sin Philosophie, saa er dette en tilfældig Salighed. Saa er der da noget Høiere end Philosophie. Det er høiere derved, at det tager mig og lignende Stympere med. Forholder det sig saaledes; saa spørges, om man da vil vedblive at kalde Philosophien det Absolute? Men er den ikke det Absolute, da maa den vide at gjøre Rede for sin Grændse. Hvis jeg vilde være Digter, da vilde vel Æsthetikeren belære mig om, hvilke Egenskaber der udfordres dertil. Jeg vilde da indsee, at jeg ikke var Digter og vide at finde mig i min Skjebne. Naar Poesien derimod vilde fordre at være det Absolute, saa tør den ikke udelukke mig; thi det Absolute kan ikke være Andet end hvad der er fælleds for Alle.

Jeg skjønner da ikke, at det blev nødvendigt at lade mit Tidsskrift gaae ind. Jeg er desto værre noget tungnem, og her er Meget at lære. Mit Tidsskrift kunde da vel bestaae, om min Forventning end ikke blev opfyldt ganske efter Ønske.

Dog der kunde jo ogsaa skee noget Andet; jeg kunde blive erklæret for uskikket til, at man kunde indlade sig med mig, »dog ikke saa meget formedelst min Dumhed, som paa Grund af en borneret Trods.« »I saa Fald var jo Alt tabt. Subscribenterne vilde vel falde fra, da jeg befandtes at være en uværdig Trængende, Tidsskriftet maatte gaae ind.« Det var i Sandhed tungt, især naar jeg betænker den Tort, der vederfores mig. Imidlertid skjønner jeg dog ikke rettere, end at efter Sandsynlighed Subscribenterne vilde have lidt Taalmodighed med mig, indtil Philosophien havde forklaret sig lidt nærmere. Philosophien eier jo Sandheden, men Sandheden er og bliver dog vel den stærkeste. hvorledes er det da muligt, at en borneret Trods skulde være istand til at staae den imod. Udfaldet vilde da være utvivlsomt, med mindre den Trodsige var i Besiddelse af en næsten dæmonisk Magt, og dette kan da vel ikke være Tilfældet med mig, eller han var klog nok til at skjule sin Trodsighed, klog nok til ikke at udsætte sig for at blive tilintetgjort af Sandheden. Dette er jeg saa langt fra, at jeg tvertimod ønsker min Tilintetgjørelse, fordi jeg veed, at denne er Betingelsen for, »at jeg kan staae op til en fuld-

---

en Sætning af den scholastiske Logik. Med andre Ord er den udtalt f. Ex. i Beckmanns Institutiones logicae (Jena 1672) S. 117. »at jeg kan staae op« osv.: i Manuscriptet er her tilføjet »cfr. Perseus's Fortale«, saa der maa sigtes til Perseus Nr. 1 S. XIV: Vel betyder Perseus paa Dansk: Ødelæggeren; men hans Ødelæggen var ikke Tidens og Dødens absolut negative, men den heroiske, hvoraf en ny og ædlere Tilstand fremgaaer.

[redacted]

kommen Existents.« Vilde man desuagtet vedblive at give min bornerede Trods Skylden for, at man ikke kunde indlade sig med mig, saa maatte dog vel Philosophien, for at tale som det sømmer sig en Videnskab og ikke snakke som det kan ventes af en Spidsborger, nærmere bestemme Beskaffenheden af den bornerede Trods, der gjør Meddelelse umulig. Jeg maatte da spørge, om denne Trods er identisk med Dumhed, om Dumheden har sin Grund i Trodsen eller Trodsen i Dumheden? Ere de identiske, saa er Sagen ført tilbage paa det Punkt, vi nys forlod. Ere de forskjellige, saa maatte jeg spørge, hvorledes? og i hvilket Forhold? Tiltager Forskjelligheden i Forholdet efter Loven for Udviklingen, saaledes at i samme Grad som Dumheden forsvinder, i samme Grad ophører Trodsen; eller staae de i et omvendt Forhold, saaledes, at naar Dumheden er bleven forvandlet til Viisdom, da har Trodsen potenseret sig til sit Høieste? Jeg maatte fremdeles spørge, om hvorledes de da paa dette Punkt forholdt sig til hinanden; om det er muligt for Trodsen at bevare sig eller den maa segne under Viisdommens Nødvendighed. Hvis det første er Tilfældet, da spørges, om jeg da tiltrods for min Trods kan naae Viisdommen; naar det andet er Tilfældet, saa spørges, om jeg tiltrods for min Viisdom kan vedblive at trodse. Er det første Tilfældet, saa maa det jo være en let Sag for Philosophien at bringe mig til Viisdommen, idet det indsees, at Viisdommen har i sig en Nødvendighed, der er høiere end Villiens Trods. Er det Andet Tilfældet, saa er der jo en høiere Magt end Erkjendelsen, en høiere Magt end Erkjendelsens Nødvendighed. I saa Fald spørges, hvilken denne Magt er, og hvorledes den forholder sig til Erkjendelsen; der spørges, om denne Magt ikke kan blive Gjenstand for en videnskabelig Behandling; om hvad den Videnskab hedder, der behandler denne Sag; om dens Forhold til Erkjendelsens Videnskab; om den ved at blive en Videnskab ikke bliver Gjenstanden for Erkjendelsen; om hvilket Forhold Erkjendelsen nu indtager i Forhold til denne Magt, der viste sig at være høiere end Erkjendelsen; om den selv maa være behjælpelig, for at Erkjendelsen skal kunne forstaae den; om det blot er i dette Tilfælde, at Erkjendelsen behøver dens Assistance, eller det altid er saa; om der dog ikke gives en Undtagelse, og hvilken denne er; om det ikke er af Vigtighed, at dette erkjendes, førend man begynder at erkjende noget Andet; hvad det er for en Undtagelse, og hvad der af denne Omstændighed fremgaaer med Hensyn til hiin Erkjendens Beskaffenhed; hvilken Erkjenden det da er, Trodsen ikke formaaer at gjøre Modstand; om al Erkjenden er nødvendig Erkjenden; eller om al

Erkjenden i lige Grad baade er fri og nødvendig; er dette Tilfældet, saa formaaer denne Magt at udelukke mig fra al Erkjenden, er det ikke Tilfældet, saa formaaer den kun at udelukke mig fra en vis Art af Erkjenden; om den Art af Erkjenden, fra hvilken den formaaer at udelukke mig, paa Grund heraf er høiere, eller om den anden Art af Erkjenden af den modsatte Grund er høiere; er dette Tilfældet, saa er Philosophien jo ikke det Høieste, men kun, selv paa sit Høieste nemlig i den sidste Art af Erkjenden, en Viden om det Høieste?

Jeg skjønner ikke, at det blev nødvendigt at lade mit Tidsskrift gaae ind. Jeg er desto værre noget tungnem, og her er Meget at lære. Mit Tidsskrift kunde da vel bestaae, om min Forventning end ikke blev opfyldt ganske efter Ønske.

Dog endnu eet Tilfælde vil jeg tænke mig, at Philosophien selv nedlod sig til at tale til mig. Jeg veed ikke, om jeg skal forestille mig den som en Mand eller som en Qvinde, derfor troer jeg det er bedst, at tænke mig den som en usynlig Røst, der lyder til Een, som var det fra Eens Indre, uagtet det er fra Skyerne, som taler saa menneskeligt til Een, uagtet dens Tale er guddommelig, saa mildt og venligt, at det er en Vellyst at høre paa den, thi Philosophien er altid venlig, det er kun Philosopherne, der ere »böse.« Omtrent saaledes talede den til mig: »Du er i en Misforstaaelse, Dig er det ikke forundt at forstaae mig; dog derfor bør Du ikke vredes paa mig, thi jeg er ikke den, som skaber Mennesket; Du formaaer ikke at fatte mig. Dette siger jeg ikke for at krænke Dig, selv om Du var det eneste Menneske, der var for indskrænket dertil, mit stille, fredelige, salige Liv krænker Ingen; men Du er ikke den Eneste; hvad der gjælder om Dig, det gjælder om mange Andre, ja det gjælder om Mængden af Mennesker, hvilken Du tilhører. Jeg er kun for de Udvalgte, for dem, der tidlig bleve mærkede i deres Vugge; og for at disse skal tilhøre mig, fordres der Tid og Flid og Leilighed, begeistret Kjærlighed, Høimodighed til at vove at elske haabløst, Forsagelse af Meget, som andre Mennesker ansee for skjønt, og som ogsaa saaledes er det. Den, hos hvem jeg finder dette, ham lønner jeg ogsaa med Ideens Kys, jeg gjør Begrebets Omfavnelse frugtbar for ham; jeg viser ham, hvad det jordiske Øie ønsker, at see Græsset groe, det viser jeg ham i en langt høiere Verden, der lader jeg ham forstaae og see, hvorledes Tankerne groe i hinanden fyldigere og fyldigere; hvad der er adsplittet i Sprogenes Mangfoldighed, hvad der overalt er tilstede i den Eenfoldigstes som i den Kløgtigstes Tale, det er samlet her og voxer sin stille Væxt. For Dig kan jeg ikke vise mig, af

Dig kan jeg ikke elskes, troe ikke, at det er fordi jeg er for stolt, Nei! men mit Væsen fører det saaledes med sig. Farvel! Fordre ikke det Umulige; priis Guderne for, at jeg er til; thi om Du end ikke fatter mit Væsen, der er dog de, der fatte det; glæd Dig da over, at de Lykkelige blive lykkelige, gjør det og Du vil ikke fortryde det.« Saaledes fornam jeg dens Tale. Derpaa gjensvarede jeg, idet jeg af Ærbødighed for dens ophøiede Væsen søgte at føie mine Ord saa godt som muligt, saaledes: »Hvert Ord, Du haver talet, ophøiede Væsen, har jeg fuldeligen forstaaet, om jeg end tillige med Smerte har fattet, at jeg ikke var blandt de Lykkeliges Tal. Hvert Ord i Din Formaning har trængt helbredende ind i min Sjæl, efter først at have udryddet min tidligere Taabelighed; idet Du talte, blev mit Hjerte, der havde været sygt og mismodigt, atter sundt og glad, og idet Du talte om Din Forstaaelse med de Elskende, da var det som jeg førtes bort fra Verdens Larm, som var jeg kommen til et eensomt Sted, hvorhen Du altid vinker Dine Dyrkere. Vel indseer jeg, at det var ikke Stedet for mig; men at det maatte være herligt, at kunne komme derhen, glædeligt at bidrage til at frede om Philosophiens stille Bolig, at ikke Verdens Larm og Møie skulde naae forstyrrende derhen; at det maatte være en skjøn Belønning herfor at see de Udvalgte straale i Din Herligheds Afglands. Og dette tillod Du jo Enhver, ogsaa mig, at bidrage Sit til. Var det ikke saaledes? O! men hvis det er saa, hvorfor taaler Du da, hvad der er skeet i disse sidste Dage! Hvorfor udsender Du ikke en af Dine Elskere, der ikke blot har Tanker i Panden, men Vrede i hans Næsebor, til at fortære de hykkelske Tilbedere, der vanhellige Dit rene Væsen, der ængste os Svage, ved at ville gjøre det til en Nødvendighed for os at forstaae Dig; thi dette maa Du ikke troe om mig, at jeg af mig selv er falden paa Sligt; det var Andres Tale og Exempel, der forførte mig. Da vil Forvirringen ophøre, de Udvalgte ville følge Dig, og vi Andre ikke for meget sørge over, at vi bleve udelukkede; thi ikke sandt, dette tør jeg troe, at Tilværelsens Forskjellighed har sin dybeste Grund i en Eenhed i det Absolute, at Muligheden af at lade denne Eenhed komme tilsyne ikke er negtet noget Menneske, at denne Tilværelse netop ved denne Mulighed tyder hen paa en fuldkomnere, hvor Eenheden vil fuldelig gjennemtrænge Enhver, og ikke som i denne Verden betinges ved Forskjelligheden; thi vel indseer jeg

---

Vrede i hans Næsebor] det hebraiske Ord, der f. Ex. i Jobs Bog 4, 9 (»Vredes Aand«) gjengives ved »Vrede«, betyder egenligt »Næse«.

Forskjellighedens Fuldkommenhed eller Ufuldkommenhed, dette indseer jeg med Smerte, den Lykkelige med Glæde; men jeg fatter ikke, at Forskjelligheden er Tilværelsens Fuldkommenhed, jeg troer, og ikke sandt, jeg tør troe, at den fuldkomne Tilværelse vil gjøre Enhver til Alt og Alle til lige Meget. Dette vil Du jo ikke negte, Du, der skjøndt af guddommelig Oprindelse, dog er saa menneskelig; og er det at være menneskelig noget Andet end at troe dette? Dette vil Du jo ikke negte, for ikke at gjøre Menneskeheden ulykkelig: Dine Elskere derved, at de alene bleve lykkelige; os Andre derved, at vi ikke bleve Dine Elskere.«

Dersom dette skete, dersom Philosophien i sin ophøiede Simpelhed tiltalte mig saaledes, da kunde det synes bedst for mig jo før jo hellere at høre op. At vedblive desuagtet at bestorme Philosophien med mine Bønner, det var umandigt; men uagtet jeg, som jeg allerede tidligere havde opgivet Prætensionen paa at være Philosoph, nu ogsaa havde opgivet Haabet om at blive det, saa blev der jo dog, da Fleertallet af Mennesker bleve udelukkede fra Philosophien, en Mangfoldighed af Overveielser, der maatte interessere dem. Mit Tidsskrift er betitlet: philosophiske Overveielser. Overveielser kunde jeg nu dog vel gjerne anstille uden at være Philosoph; maaskee kunde jeg endog desuagtet kalde dem: philosophiske Overveielser, da der jo bestandig maa blive et *confinium* mellem Philosophien og den Lære, i hvilken vi Andre søge Tilhold, og i denne Henseende kunde jo Philosophien være os behjælpelig, om ikke ved Andet, saa ved at støde fra.

Om der nu i vor Tid er Sandsynlighed for, at Philosophien vil forklare sig paa den Maade eller paa en, om end bedre, dog lignende Maade, det veed jeg ikke; den Tid den Sorg. Vedbliver den derimod at blive gaadefuldere og gaadefuldere, vanskeligere og vanskeligere i sit Udtryk, vedbliver den ad den Vei at ville opnaae sit skjønne Maal at blive forstaaelig for Alle, saa kan maaskee min skjønne Forventning blive opfyldt, mit *pium desiderium*, at vorde Philosoph. Jeg henvender mig da trøstig til min Samtid. Jeg har ikke tvivlet om Alt, jeg henvender mig til Mænd, der have tvivlet om Alt. Hvilket skjønt Haab! Have de fundet Vished om Alt? Jeg veed det ikke; men paa nogle Punkter maae de dog vel have fundet den. Lad der ogsaa være noget Overdrevent i den

---

philosophiske Overveielser] et saadant Skrift (i Hefter) havde S. K. virkeligt tænkt paa at udgive, se Efterl. Pap. 1833—43 S. 327, sml. 1844—46 S. 78 ff. *confinium* fælles Grænselinie. *pium desiderium* fromt Ønske.

[redacted]

megen Tale, der høres angaaende Systemet; at der slet ikke skulde være Noget om det, var for frygtelig en Modsigelse, til at mit svage Hoved skulde formaae at tænke den. Bare det nu bliver et oprindelig dansk System, et fuldkomment indenlandsk Produkt, og bare jeg kommer med; om jeg end ikke blev Andet end Iilbud ved det danske System, jeg skal dog være glad og fornøiet.

Saa vil jeg da indtil videre haabe; haabe, at min skjønne Forventning bliver opfyldt. Til den Ende er der endnu kun een Bøn, jeg har til de Mægtige og de gode Mennesker, ved hvis Hjælp det skal skee; at man nemlig viser lidt Skaansel og Overbærelse mod mig. Man misforstaae mig ikke. Ikke er det min Mening, at man skal lade være at tale strængt til mig, at straffe mig, at sætte mig i Skammekrogen. Man bruge ethvert Middel, naar det gjøres fornødent: et lille *pereat*, en lille Subscription af flere Studenter og Candidater, der føle sig opfordrede til at oprøres ved min Dumhed. — Det gyser i mig, men min Iver for at komme med er saa stor, at jeg vil udholde Alt. Hvad jeg derimod mener, er, at man forsmaae enhver tilfældig Seier, forskaane mig for enhver unødvendig Ydmygelse, begge Dele, fordi de ikke gavne mig i Hovedsagen. Man forfærde mig ikke med Auctoriteter; thi det gavner jo ikke mig, at Andre have sagt eller forstaaet, hvad jeg ikke kan forstaae. Man have mig ikke til Bedste. Jeg vil anføre et Exempel. For at forhjælpe mig til en bedre Indsigt, producerer Een af mine Velgjørere en Forklaring af Aristoteles. Det lykkes mig virkelig at forstaae den; jeg er allerede ganske glad derover; men see! en saadan Forklaring findes slet ikke hos Aristoteles, min Velgjører vilde blot forsøge, om han kunde faae mig til at troe, at Aristoteles skulde have sagt noget Saadant. I og for sig er det nu vel aldeles ligegyldigt; thi saafremt Forklaringen virkelig forklarer Noget, er det jo ligegyldigt, om den kommer fra Aristoteles eller fra en Tjenestepige; men for Folkesnaks Skyld og for ikke at svække min Tillid til mine Veiledere, ønskede jeg dog, at man lod det være, naar det ikke gjordes absolut nødvendigt. Dog

---

pereat (lad ham omkomme) ned med ham. en Forklaring af Aristoteles: af Efterl. Pap. 1844—46 S. 40 (sml. S. 47) ses det, at der hermed sigtes til Heibergs Udtalelse om »Gjentagelsen« i Urania 1844 S. 98 (Pros. Skr. IX S. 70 ff.), hvor det bebrejdes S. K., at han ikke har »skjelnet mellem den væsenligt forskjellige Betydning, som Gjentagelsen har i den naturlige og i den aandelige Sphære« og »har udstrakt Begrebets Gyldighed udenfor dets retmæssige Grænser«, medens han fornemmelig har »havt Naturens Categorier for Øie« og anvender det »paa et naturphilosophisk Begreb, nemlig Bevægelsen«.

[redacted]

hvad skulde vel bevæge dem til at gjøre det? En Seier over min Uvidenhed, det var dog for fattig en Seier; en Triumph over min Ubelæsthed, det var jo næsten som en Spot over den Triumpherende! Det var jo som om en Lærer vilde rivalisere med sin Discipel.

I det Foregaaende har jeg stræbt at anbefale mit Foretagende paa bedste Maade; jeg har ikke ladet det mangle paa *captatio benevolentiæ* til Høire og Venstre; jeg har gjort hvad der stod i min Magt for at forvandle ethvert følende Menneske til min Velgjører: til min Subscribent, min Lærer, min Veileder. Jeg har intet Videre at tilføie, end at jeg haaber at have gjort det Fornødne. I Tidsskriftet selv tør jeg ikke give mine hjertelige Udgydelser en Plads, der gaaer jeg mit skjæve Skud hen ad Tankens Vei

Død for de mange Forhold her paa Jorden.
De mangehaande, mangeslags,
De ordensfestlige, de dagligdags.

Cfr. Baggesen S. V. 6te B. *p.* 143.

---

captatio benevolentiæ Stræben efter at sikre sig (Læserens eller Tilhørerens) Velvillie. Baggesen: »Min Gjenganger-Spøg eller den sølle Knix«. Den citerede Udgave er: J. B.'s danske Værker. Udgivne af Forfatterens Sønner og C. J. Boye. Kbhvn. 1827 ff.

Efterskrift.

Det behøves vel neppe at siges, at denne Morskabslæsning umueligen, det er: uden at alle Erfaringer og Begreber omstødes, vil kunne begynde Strid og Trætte; thi Forord bryder jo ingen Trætte, og Den, der slaaer igjen, begynder Striden, — Striden, ikke med »Forordene,« men med alle Erfaringer og Begreber.

[redacted]

FIRE OPBYGGELIGE TALER.

(1844).

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

[redacted]

FIRE OPBYGGELIGE TALER.

(1844).

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

[redacted]

FIRE OPBYGGELIGE TALER.

(1844).

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Texten beroer paa Originaludgaven sammenlignet med Originalmanuskriptet, der findes blandt S. K.'s Papirer paa Universitetsbibliotheket. (Pakke 11.)

[redacted]

MDCCCXLIV.

FIRE OPBYGGELIGE TALER

AF

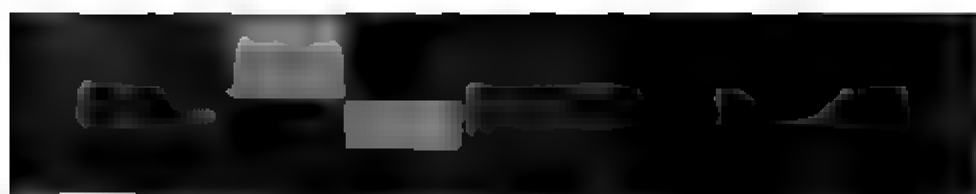
S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FAAES HOS BOGHANDLER P. G. PHILIPSEN.

TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

[redacted]

AFDØDE

MICHAEL PEDERSEN KIERKEGAARD,

FORHEN HOSEKRÆMMER HER I BYEN

MIN FADER

HELLIGES DISSE TALER.

[redacted]

FORORD.

Skjøndt denne lille Bog (som derfor blev kalden »Taler« ikke Prædikener, fordi dens Forfatter ikke har Myndighed til at prædike, »opbyggelige« Taler ikke Taler til Opbyggelse, fordi den Talende ingenlunde fordrer at være Lærer) nu atter gaaer ud i Verden, frygter den dog end mindre, end da den første Gang tiltraadte Vandringen, at skulle drage nogen forsinkende Opmærksomhed paa sig; den haaber tvertimod, at de Forbigaaende formedelst Gjentagelsen neppe bemærke den eller dog kun for at lade den skjøtte sig selv. Saaledes gaaer stundom et Bud til bestemte Tider sin vante Vei; snart er han kjendt, kjendt, saa den Forbigaaende neppe seer ham, end sige seer efter ham — og saaledes gaaer denne lille Bog ud som et Bud, men ikke saaledes som et Bud, at den atter vender tilbage. Den søger hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser, for at besøge ham, ja for at blive hos ham, thi Den, hvem man elsker, til ham kommer man og gjør Bolig hos ham og bliver hos ham, hvis det forundes. Saasnart nemlig han har taget den imod, da haver den ophørt at være: den er Intet for sig selv og ved sig selv, men Alt, hvad den er, er den kun for ham og ved ham. Og uagtet saaledes Sporet bestandig fører hen til min Læser, ikke tilbage, og uagtet det foregaaende Bud aldrig vender hjem, og uagtet Den, som udsender det, aldrig erfarer Noget om dets Skjebne; saa gaaer dog det næste Bud freidig gjennem Døden til Livet, trøstig sin Gang for at forsvinde, glad over aldrig at skulle vende hjem igjen — og dette er netop Dens Glæde, som udsender det, som bestandigt kun kom til sin Læser for at tage Afskeed, og nu tager den for sidste Gang.

Kjøbenhavn den 9de August 1844.

S. K.

---

gjør Bolig hos ham] smlgn. Joh. 14, 23.

[redacted]

At trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed.

›Et Menneske behøver kun Lidet for at leve, og dette Lidet ehøver han kun en liden Tid‹ — dette er et høimodigt Ord, der r værd at annammes og at forstaaes som det vil forstaaes; thi let er for alvorligt til at ville beundres som et skjønt Udtryk eller en siirlig Vending. Saaledes henkastes det vel stundom; man tilraaber den Nødlidende det, maaskee for i Forbigaaende at trøste ham, maaskee ogsaa kun for at sige Noget; man siger det til sig selv endog paa Lykkens Dag, thi det menneskelige Hjerte er meget svigefuldt og tager kun altfor gjerne Høimodet forfængeligt, og er stolt af kun at behøve Lidet — medens man bruger meget; man siger det til sig selv paa Nødens Dag, og iler forud for beundrende at modtage sig selv ved Maalet — naar man har fuldkommet det Herlige; men hermed er man ligesaa lidt selv tjent, som Ordet er det. ›Man behøver det kun en liden Tid‹; men som det stundom hænder, at det er, naar Dagen længes, at ogsaa Vinteren strenges, saa er det altid saaledes, at Savnets og Gjenvordighedens Vinter gjør Dagene lange, om end Tiden og Livet er kort. Hvor Meget er da det Lidet, som et Menneske behøver? I Almindelighed kan man egentligen slet ikke besvare dette Spørgsmaal; og selv Den, der har oplevet, om ikke at behøve Lidet, saa dog at maatte hjælpe sig med Lidet, selv han vil ikke i Almindelighed kunne bestemme, hvad det Lidet er. Som nemlig Tiden ofte bringer den Sørgende ny Trøst, den Nedbøiede ny Opreisning, Den, der tabte meget, nyt Vederlag, saa er den, selv naar den vedbliver at tage, dog omhyggelig mod den Lidende; tager sjeldent Alt paa eengang, men

lidt efter lidt, og vænner ham saaledes lidt efter lidt til at undvære, indtil han selv med Forundring seer, at han endog behøver mindre, end hvad han engang ansaae for det Mindste, ja for saa Lidet, at han med Forfærdelse tænkte paa at maatte behøve saa Lidet (om han end ikke udtrykte sig ganske klart, thi Forfærdelsen ligger sandeligen ikke i kun at behøve Lidet) og næsten ophidsedes ved den modsigende Forestilling, at skulle behøve det, for at kunne vedblive at behøve det; om han end ikke ganske forstod sig selv, da Fuldkommenheden just ikke bestod i at komme til at behøve Mere. Men hvor meget er da det Lidet, som et Menneske behøver? Lad Livet svare, og Talen gjøre hvad Livets Nød og Gjenvordighed stundom gjør, afklæde et Menneske for at see, hvor Lidet det er, han behøver. Og Du, m. T., deeltage deri, som Du nu i Forhold til Din særlige Tilstand maa eller vil deeltage; thi Forfærdelse skal Talen ikke vække, dersom den ellers er betænkt paa at finde en Trøst, og ikke har til Hensigt at ville bedrage Dig, som naar Fortvivlelsens Iis og Snee danner den skuffende Bjergstrøm, efter hvilken Karavanen bøier Veien, begiver sig ind i Ørkenen og omkommer (Job, VI, 15—18) Din Forfærdelse kan den ikke vække, dersom Du selv haver oplevet det, og fundet Trøsten; og hvis Du ikke haver oplevet det, da kan dog Talen derom kun forfærde Dig, hvis Din Styrke er i den Betragtning, at Sligt kun hænder sjeldent. Men hvo er da den Elendigste. Den, der haver oplevet det, eller den feige og blødagtige Daare, der ikke mærker, at hans Trøst er Svig, at det, naar Ulykken rammer, kun lidet baader, at det er den sjeldne Gang Saa tag det da fra ham Rigdom og Magt og Vælde, og falske Venners forræderske Tjenstagtighed, og Lysternes Underdanighed under Ønskets Lune, og Forfængelighedens Triumpher over den tilbedende Beundring, og Menneskevrimlens smigrende Opmærksomhed og hele hans Fremtrædens misundte Herlighed; han har tabt det og nøies med mindre. Som Verden ikke kan kjende ham igjen paa Grund af den uhyre Forandring, saa kan han neppe kjende sig selv — saa forandret er han: at han, der behøvede saa meget, nu behøver saa langt mindre. Sandeligen, det er langt lettere og langt glædeligere at forstaae, hvorledes denne Forandring kan gjøre ham ukjendelig for sig selv, end hvorledes hiin anden kan gjøre ham ukjendelig for Menneskene; thi er det ikke Daarlighed, at det er Klæderne, der gjør en Mand ukjendelig, saa man ikke kan kjende ham, naar han er afklædt; og er det ikke sørgeligt, at det er Klæderne man beundrer, ikke Manden! Men en gudeligere Betragtning seer let, at han er ifærd med at klædes om og at iføres Høitidsdragten, thi den jordiske

[redacted]

Bryllupsdragt og den himmelske ere yderst forskjellige. Dog lidet Gods med Nøisomhed er jo allerede en stor Vinding; saa tag det da fra ham — ikke Nøisomheden — men det Sidste, han eiede. Han lider ikke Nød, han gaaer ikke hungrig til Sengs; men hvor han skal faae det Fornødne, det veed han ikke, ikke om Aftenen naar han sover ind fra Bekymringen, ikke om Morgenen naar han vaagner til den; men dog faaer han det — det Lidet han behøver for at leve. Saa er han da fattig, og det Ord, der er saa tungt at høre, det maa han høre sagt om sig selv. Dobbelt tungt føler han det; thi han valgte ikke selv denne Tilstand som Den, der henkastede sit Gods for at forsøge sig, og som maaskee lettere finder sig i selvvalgt Armod, men derfor ikke altid bedre, dersom han kun forsagede Forfængeligheden ved Hjælp af en endnu større Forfængelighed. »Kun at behøve Lidet«, saa talte Ordet; men at vide, at man kun behøver Lidet, uden dog i noget Øieblik med Vished at vide, at man kan faae det Lidet, man behøver — Den, der bærer dette, han behøver kun Lidet, han behøver end ikke, hvad der dog er Noget, at vide sig dette Lidet sikkret. Mere behøver da et Menneske ikke, dersom det er sandt, at han kun behøver Lidet — for at leve; thi en Grav finder han vel, og i Graven behøver ethvert Menneske lige lidet. Hvad enten den døde Mand eier den Grav, i hvilken han ligger, maaskee paa hundrede Aar (ak, hvilken besynderlig Modsigelse!), eller han har maattet trænge sig ind mellem Andre, selv i Døden har maattet kæmpe sig frem for at faae en lille Plads: de eie lige Meget og behøve lige Lidet, og behøve det kun for en liden Tid. Men den liden Tid forinden, om hvilken Ordet taler, den kan maaskee blive lang, thi om Veien til Graven end ikke var lang, om Du maaskee ikke sjeldent saae ham gaae mødig sin Gang derud, for med Øiet at erobre det lidet Land, han som Død agtede at indtage; kunde Veien derfor ikke i en anden Forstand blive meget lang? Hvis han da stundom blev mistrøstig, hvis han ikke altid forstod, at et Menneske kun behøver Lidet, havde Du da slet ikke Andet at sige ham end at gjentage hiint Ord? Eller Du sagde vel til ham, hvad der tilbød sig ganske naturligt, saa naturligt, at Du maaskee end ikke selv i Hjertet ret havde Tillid til den Trøst, du bød en Anden: lad Dig saa nøies med Guds Naade.

Stands nu et Øieblik, at ikke Alt forvirres: Tanken og Talen og Sproget: at ikke Alt forvirres, idet Forholdet vel vedbliver, men kun derved, at det er ombyttet, saa hiin Mand er Den, der eier Trøsten, Du Den, der behøver den; hiin Mand den Rige, Du den Nødlidende, uagtet det var aldeles omvendt, lige indtil Du hørte

det lille Trylle-Ord, der forvandlede Alt. Maaskee mærkede Du det end ikke selv; thi saaledes omgaaes man mangt et Ord, som Barnet det Betydningsfulde, uden at opdage den Tankens Braad deri, som saarer indtil Døden for at frelse Livet. At nøies med Guds Naade! Guds Naade er jo det Herligste af Alt, derom skulle vi dog vel ikke stride; thi dette er i Grunden ethvert Menneskes inderste og saligste Forvisning. Men Tanken om den kalder han saa sjeldent frem; og tilsidst, naar han ret vil være ærlig, da anvender han vel i al Stilhed uden dog at gjøre sig det tydeligt, hvad han gjør, paa denne Forestilling hiint gamle Ord: at for Lidet og for Meget fordærver Alt. Skal han tænke Tanken i sin evige Gyldighed, da sigter den øieblikkeligt dødbringende paa al hans verdslige Tænken, Digten og Tragten, vender ham Alt om, og dette kan han ikke udholde længe. Da vender han tilbage til det Verdsliges lave Egne, til sin sædvanlige Tale og Tankegang. Og jo ældre et Menneske bliver, desto vanskeligere vorder det ham at lære et nyt Sprog, især et saa høist forskjelligt. Dette mærker han nu nok af og til, at det ikke hænger rigtigt sammen med den Maade, paa hvilken han bruger dette Ord, blandet ind mellem al verdslig Tale; han faaer en ond Samvittighed mod Ordet, og har ingen Velsignelse af det. Dog er jo Guds Naade det Herligste af Alt. Men dersom nu et Menneske eiede, hvad der vel ikke er saa herligt, eiede alle Jordens Skatte, og du da vilde sige til ham: lad Dig nu nøies dermed; da vilde han vel smile af Dig. Dersom han selv sagde til Dig: nu vil jeg lade mig nøies dermed; da vilde det vel oprøre Dig; thi hvad mere kunde han forlange, og hvilken Frækhed at ville nøies med det Meste. Hvad man nøies med, det maa jo være det Lidet; men at nøies med det Herligste af Alt, det synes en besynderlig Tale; og at dette Trøstens Forslag gjøres af et Menneske, der ikke selv fatter den, er igjen besynderligt, som hvis Nogen ikke uden deeltagende Bekymring gav den Nødlidende en liden Skilling, formanende ham, at nøies med den, medens dog denne Skilling gjorde Modtageren til Eier af hele Verden. Thi var det ikke besynderligt, at Giveren selv kunde tænke saa ringe om Gaven, han bød, at han lod Formaningen om Nøisomhed følge med! Eller var det ikke som, hvis en Mand, der, selv indbuden af den Mægtige, gik til Gjestebudshuus, mødte en Ringe, til hvem han sagde, for dog at byde ham en Slags Trøst: lad dig nøies med at sidde tilbords i Himmeriges Rige! Eller dersom den Ringe selv var talende og sagde: ak! jeg bliver ikke indbuden af den Mægtige og kan da heller ei modtage hans Indbydelse, da jeg er andetsteds indbuden og maa nøies med at sidde

tilbords i Himmerigets Rige — var dette ikke en underlig Tale? Jo mere man tænker derover, desto besynderligere bliver Jordlivet og det menneskelige Sprog; thi midt i al den jordiske og verdslige Forskjellighed, der er nidkjær nok paa sig selv, blander Guds-Forskjelligheden sig tankeløst ind, ja vel endog saaledes, at den i Grunden er udelukket. At komme i Kongens Navn, det aabner alle Døre for En, men at komme i Guds Navn, det er det Sidste, hvori et Menneske skal forsøge sig; og Den, der maa nøies dermed, han maa nøies med Lidet. Hvis han kom til den Mægtiges Dør, hvis Tjeneren end ikke forstod, fra hvem det var han hilsede, hvis den Mægtige utaalmodig selv gik ud og saae den ringe Mand, der skulde hilse fra Gud i Himlene — maaskee blev Døren lukket for ham.

Dog vil Talen ikke overrumple Dig, m. T., eller frembringe en pludselig Virkning. Naar Ordet siger: at nøies med Guds Naade, da er vel Grunden, at Guds Naade ikke udtrykker sig saaledes som et Menneske saa gjerne vil forstaae den, men taler vanskeligere. Saasnart nemlig Guds Naade giver Mennesket hvad han ønsker og begjerer, da nøies han ikke blot med Naaden, men er glad ved hvad han modtager, og forstaaer, efter sin Formening, let, at Gud er ham naadig. At dette nu er en Misforstaaelse, som Ingen skal forhaste sig med at ivre mod, det er vist nok, men derfor bør man dog ikke glemme at øve sig i den beleilige Tid til at forstaae det Vanskeligere og det Sande. Dersom nemlig et Menneske kan være forvisset om Guds Naade, uden at behøve det timelige Vidnesbyrd som Mellemmand, eller den efter hans Begreb ham gavnlige Tilskikkelse som Tolk, da er det jo ham vist, at Guds Naade er det Herligste af Alt, og da vil han bestræbe sig for, saaledes at glædes ved den, at han ikke blot nøies med den, saaledes at takke for den, at han ikke nøies med Naaden: ikke sørger over Det, som blev nægtet, ikke over den Sprogforskjellighed der var mellem Guds evige Tilforladelighed og hans barnlige Lidettroenhed, men som nu ikke mere er, nu da »hans Hjerte styrkes ved Naaden og ikke ved Mad« (Hebr. 13, 9). Dersom en Nødlidende turde glæde sig ved en Mægtigs Venskab, men denne mægtige Mand kunde Intet gjøre for ham (dette er jo det Tilsvarende til at Guds Naade lader det jordiske Vidnesbyrd udeblive): det, at han havde et saadant Venskab, var dog allerede saare meget. Men her ligger maaskee Vanskeligheden; thi den Nødlidende kunde jo overbevises om, at hiin mægtige Mand virkeligen ikke formaaede at gjøre Noget for ham; men hvorledes skulde han paa endelig Maade overbevises om, at Gud ikke kan, han er jo almægtig!

[redacted]

Deraf kommer det vel, at Utaalmodighedens Tanke bestandigen ligesom pukker paa, at Gud kan nok; og derfor er det, fordi Mennesket er saa utaalmodigt, derfor er det, at Sproget siger: at nøies med Guds Naade. I Begyndelsen, naar Utaalmodigheden er meest høirøstet, da kan den neppe forstaae, at det er en priselig Nøisomhed; alt eftersom den sagtnes og dysses i det indvortes Menneskes stille Uforkrænkelighed, da fatter den det bedre og bedre, indtil Hjertet bevæges og stundom idetmindste seer den guddommelige Herlighed, der havde paataget sig en ringe Skikkelse. Og forsvinder denne Herlighed atter for Mennesket, saa han igjen er, hvad han dog ogsaa var medens han saae Herligheden, nødlidende, synes det ham atter, at der dog hører Nøisomhed til for at nøies med Guds Naade, da tilstaaer han dog vel stundom sig selv i Beskæmmelse, at Guds Naade nok er værd at nøies med, ja alene værd at eftertragte, ja ene saligt at besidde.

Saa vil da lidt efter lidt, thi Guds Naade tages aldrig med Vold, det menneskelige Hjerte i skjøn Forstand blive mere og mere unøisomt, ɔ: mere og mere higende, mere og mere længselsfuldt efter at vide sig Naaden sikkret. Og see, nu er Alt blevet nyt, Alt blevet forandret! I Forhold til det Jordiske gjelder det at behøve Lidet, og i samme Grad man behøver mindre, i samme Grad er man fuldkomnere, som en Hedning, der jo kun vidste at tale om det Jordiske, har sagt det, at Guddommen var salig, fordi han Intet behøvede, næst ham den Vise, fordi han behøvede Lidet. I Menneskets Forhold til Gud er det omvendt: jo mere han behøver Gud, jo dybere han fatter at han trænger til Gud, og nu i sin Trang trænger sig frem til Gud, desto fuldkomnere er han. Ordet at nøies med Guds Naade vil derfor ikke blot trøste et Menneske, og da atter trøste, hvergang jordisk Savn og Nød gjør ham, jordiskt talt, Trøsten fornøden; men naar han ret er bleven opmærksom paa Ordet, da kalder det ham afsides, hvor han ikke mere hører det verdslige Sinds jordiske Modersmaal, ikke Menneskenes Taler, ikke Larmen af de Handlende, men hvor Ordet forklarer sig for ham, betroer ham Fuldkommenhedens Hemmelighed: at det at behøve Gud, ikke er til at skamme sig ved, men netop er Fuldkommenheden, og at dette er det Sørgeligste, om et Menneske gik gjennem Livet uden at opdage, at han behøvede Gud.

---

som en Hedning . . . . har sagt det osv.: Diogenes hos Diogenes fra Laerte VI, 9 (125).

Saa ville vi da tydeliggjøre os denne opbyggelige Tanke:

At trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed.

At det er saa, at det at trænge til Gud er en Fuldkommenhed, derom synes en Omstændighed, der vel er Alle bekjendt, at minde Enhver idetmindste med en forbigaaende Paamindelse. I de forskjellige Landes Kirker bedes jo efter Prædikenen for Kongen og det kongelige Huus. At der bedes for Dem, som syge og sorrigfulde ere, kan ikke bevise, at det at trænge til Gud er en Fuldkommenhed; thi disse ere jo de Lidende. Men Kongen, han er den mægtige Mand, ja den mægtigste; og dog bedes der ganske særligen for ham, kun i Almindelighed for de Syge og Sorrigfulde, om Kirken end haaber og fortrøster sig til, at Gud i Himlene vil forstaae det ganske særligen, at han, medens Kirken end ikke tænker paa nogen Bestemt, tænker paa enhver Bestemt i Besynderlighed. Og dersom det er anderledes med Guds Forstaaen, dersom hans Regjeringssorger ogsaa kun tillod ham i Almindelighed at bekymre sig om den Enkelte — ja, da Gud hjælpe os! Ak, dette er dog det Sidste et Menneske siger i sin Elendighed; selv naar han ikke kan udholde denne sidste Tanke, at Gud kun i Almindelighed skulde bære Omsorg for den Enkelte, selv da siger han: Gud hjælpe mig til at udholde denne Tanke, og faaer dog saaledes alligevel Gud til at bekymre sig særligen om ham. Men hvorfor bedes der nu for Kongen i Særdeleshed? Er det fordi han har den jordiske Magt og holder Manges Skjebne i sin Haand; er det fordi hans Velvære betinger Utalliges; er det fordi enhver »Modgangsskygge,« der gaaer over Kongens Huus, ogsaa gaaer over hele Folket; er det fordi hans Sygdom standser Statens Virksomhed, hans Død forstyrrer dens Liv? En saadan reen verdslig Bekymring kan vistnok, og ei heller uskjønt, beskæftige Mange; men dog vel neppe bringe Nogen til at bede eller til at bede paa nogen anden Maade end med den Tilbageholdenhed, der er fornøden, naar vi bede om jordiske Goder; thi et saadant jordisk Gode bliver jo i saa Fald en Konge. I denne Forstand vilde da og Forbønnen blive inderligere og inderligere, alt eftersom den Bedendes eget Liv var knyttet nærmere og nærmere til ham, indtil Bønnen tilsidst ikke mere var en Forbøn, saa lidet som Hustruens Bøn for Manden er en Forbøn. Men saaledes kan jo Kirken ikke være bedende, netop fordi den gjør Forbøn; men dette gjør den vel, fordi den er overbeviist om, at jo høiere et Menneske staaer, desto mere behøver han Gud.

Dog om der end bedes i alle Kirker for en Konge, deraf følger jo ikke, at den Konge, for hvem der bedes, selv fatter, at det at trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed. Og om den Enkelte i Kirken stiltiende giver sit Minde til Forbønnen, ak, og om de Mange, der ikke besøge Kirken, dog Intet have at indvende mod Forbønnen, deraf følger jo ikke, at disse forstaae det gudeligt, at jo høiere man stiger i jordisk Magt og Vælde, desto nærmere kommer man kun til Forbønnen. At tage den forfængeligt, er for den Mægtige kun altfor let; at sige den forfængeligt, er for den Bedende kun altfor let; hvorimod det, ret for Alvor at ville forstaae, hvad man allerede ikke forstaaer alvorligt nok, naar man selv vil forsøge sig til denne Bevidsthed, og ikke lade Gud om det, der bedst veed at ængste al Selvtillid ud af et Menneske og forhindre ham i, naar han skal til at synke i sin egen Intethed, at vedligeholde Dykkerens Forbindelse med det Jordiske selv; det, ret for Alvor at ville forstaae det, gjør Livet vanskeligt, vi nægte det ikke. Lader os kun tilstaae det, uden derfor at blive mismodige eller feige, saa vi ville sove os til. hvad Andre have maattet arbeide for; lader os ikke tage det forfængeligt, naar den Troende begeistret siger, at al hans Lidelse kun er stakket og kort, at Selvfornægtelsens Aag er saa let at bære. Men lader os heller ei tvivle om, at Selvfornægtelsens Aag er gavnligt, at Lidelsernes Kors adler et Menneske trods Noget, og haabe til Gud, engang at skulle komme saavidt, at vi ogsaa kunne tale begeistrede. Men lader os ikke forlange det for tidligen, at ikke den Troendes begeistrede Tale skal gjøre os mismodige, fordi det ikke strax vil lykkes. Ofte gaaer det et Menneske saaledes, at han indprenter i sin Hukommelse et enkelt stærkt Ord. Naar nu Lidelsen kommer til hans Huus, da mindes han Ordet, og mener strax at skulle seire i Ordets Glæde. Men selv en Apostel taler ikke altid stærke Ord, ogsaa han er stundom svag, ogsaa han ængstes, og giver derved at forstaae, at det stærke Ord er dyrekjøbt, og aldrig besiddes saaledes, at man jo igjen kan faae Leilighed til at forvisse sig om, hvor dyrt det er kjøbt.

Men om nu end denne Forstaaelse gjør Livet vanskeligere, ikke blot for den Lykkeliges Letsindighed og for de Mange, hvis Higen er at blive som han er det; men ogsaa for de Ulykkelige, da dog Forstaaelsen ikke virker som en Trolddom, ikke virker paa nogen udvortes afgjørende Maade; skulle vi derfor tvivlsomt an-

---

hans Lidelse kun er stakket og kort: smlgn 2. Cor. 4, 17

[redacted]

prise den, eller tvesindede attraae den? Og dog er det jo en betænkelig Sag, at det, der skal bydes som Trøsten i Livet, begynder med at gjøre det vanskeligere, for da — ja for da i Sandhed at gjøre det lettere; thi saaledes er det med enhver Sandhedens Undergjerning, som det var med hiint Under ved Brylluppet i Cana: først iskjænker Sandheden den slette Viin og gjemmer den bedste til Sidst; hvorimod den bedragerske Verden skjænker den bedste Viin først. Fordi nemlig et Menneske blev ulykkelig, »grændseløs ulykkelig«, som han jo selv siger, deraf følger slet ikke, at den Forstaaelse, der betinger Trøsten, den Forstaaelse, at han selv slet Intet formaaer, endnu er modnet i ham. Dersom han saaledes troer, at han blot mangler Midlet, da troer han endnu paa sig selv, dersom han troer, at hvis Magten gaves ham, eller Menneskenes Beundring, eller Besiddelsen af det Ønskede, dersom han mener, at Klagen indeholder en berettiget Fordring paa noget Timeligt, som bliver mere berettiget, jo heftigere Klagen bliver — da har han endnu en, menneskelig talt, bitter Kalk at tømme, før Trøsten kommer. Derfor er det altid en vanskelig Sag for det ene Menneske at tilbyde det andet en saadan Trøst; thi naar den Bekymrede tyer til ham, og han da vil sige: »jeg veed vel, hvor der er en Trøst at finde, en ubeskrivelig Trøst, ja hvad mere er, den forvandler sig lidt efter lidt i Din Sjel til den høieste Glæde,« da vil vel den Bekymrede lytte opmærksomt; men naar der da tilføies: »førend dog denne Trøst kan komme, da maa man forstaae, at man selv er slet Intet; da maa man afhugge den Sandsynlighedens Bro, der vil sætte Ønsket og Utaalmodigheden og Begjeringen og Forventningen i Forbindelse med det Ønskede, det Begjerede, det Forventede; da maa man forsage det verdslige Sinds Omgængelse med det Tilkommende; da maa man trække sig tilbage i sig selv, ikke som i en Fæstning, der endnu byder Verden Trods, medens dog den Indesluttede har hos sig i Fæstningen sin farligste Fjende, ja medens det maaskee var Fjendens Raad, han fulgte, da han saaledes sluttede sig inde, men trække sig tilbage i sig selv, synkende i sin egen Intethed, overgivende sig selv paa Naade og Unaade«, da var der vel Den, som gik bedrøvet bort liig hiin rige Yngling, der havde meget Gods, og det uagtet han ikke havde meget Gods, men dog lignede ham, saa man ikke kunde skjelne dem. Eller dersom den Bekymrede var løben vild og løben fast i Overveielse, saa han ikke mægtede at handle, fordi der fra begge

---

hiin rige Yngling] Matth. 19, 22.

Sider lod sig sige ligemeget, og et andet Menneske da vilde sige til ham: »jeg veed en Udvei, og Du skal være Seiren vis; opgiv Ønsket, handel, handel i den Overbeviisning, at selv naar netop det Modsatte af Ønsket skeer, har Du dog seiret«, da var der vel Den, der vendte sig utaalmodigen bort, fordi en saadan Seier syntes ham et Nederlag, og fordi en saadan Udvei tyktes ham endnu tungere end den tvivlende Sjels mangfoldige Uro.

Hvad er dog et Menneske? Er han kun en Prydelse mere i Skabningens Række; eller har han ingen Magt, formaaer han selv Intet? Og hvilken er da denne Magt; hvad er det Høieste han formaaer at ville? Hvorledes lyder Svaret paa dette Spørgsmaal, naar Ungdommens Dristighed forener sig med Manddommens Kraft for at spørge, naar denne herlige Forening er villig til at offre Alt for at fuldkomme det Store, naar den brændende i Iver siger: »om end ingen Anden før naaede det i Verden, saa vil dog jeg naae det; om Millioner vanartede og glemte Opgaven, saa vil dog jeg stride — men hvad er det Høieste«? Nu vel, vi ville ikke besvige det Høieste for sin Priis, vi dølge ikke, at det sjeldent blev naaet i Verden; thi det Høieste er: at et Menneske fuldelig overbevises om, at han selv slet Intet formaaer, slet Intet. O, sjeldne Vælde, ikke saaledes sjelden, at kun en Enkelt fødtes kongebaaren, thi Enhver fødtes til den! O, sjeldne Viisdom, ikke saaledes sjelden, at den kun tilbødes Enkelte, da den dog tilbydes Alle! O, vidunderlige Sjeldenhed, der ikke nedværdiges ved at tilbydes Alle, og ved at kunne besiddes af Alle! Ja naar Mennesket vil vende sig ud efter, da synes det vel som formaaede han hvad der var mere forbausende, hvad der vilde tilfredsstille ham selv ganske anderledes, hvad Beundringen jublende vilde flokkes om; thi hiin sjeldne Ophøiethed er ikke god at beundre, frister ikke det sandselige Menneske, da den tvertimod dømmer den Beundrende, at han er en Daare, der ikke selv veed hvad han beundrer, og byder ham at gaae hjem; eller at han er en svigagtig Sjæl, og byder ham at gaae i sig selv. For den udvortes Betragtning er vel Mennesket den herligste Skabning, men al hans Herlighed er dog kun i det Udvortes og til det Udvortes: thi sigter ikke Øiet med sin Piil ud efter, hver Gang Lidenskaben og Lysten spænder Strengen, griber ikke Haanden ud efter, er ikke hans Arm udrakt, er ikke hans Snilde erobrende! Men dersom han dog ikke vil være som et Krigsredskab i uforklarede Drifters Tjeneste, ja i Verdens Tjeneste, fordi Verden, til hvilken hans Attraa er, selv vækker Driften; dersom han dog ikke vil være som en Strengeleg i uforklarede Stemningers Haand, eller rettere i Verdens Haand,

[redacted]

fordi hans Sjæls Bevægelse er i Forhold til som Verden griber i Strengene; dersom han ikke vil være som et Speil, hvori han opfanger Verden, eller rettere, hvori Verden speiler sig selv; dersom han ikke vil dette, dersom han, førend Øiet sigter efter Noget for at erobre det, først selv vil fange Øiet, at det maa tilhøre ham, ikke han Øiet, dersom han griber Haanden, førend den griber til efter det Udvortes, at den maa tilhøre ham, ikke han Haanden, dersom han vil det saa alvorligt, at han ikke frygter for at udrive Øiet, at afhugge Haanden, at lukke Sandsens Vindve, hvis det skulde gjøres fornødent — ja, da er Alt forandret, Magten taget fra ham og Herligheden. Han strider ikke med Verden, men med sig selv. Betragt ham nu, hans kraftige Skikkelse holdes omsluttet af en anden Skikkelse, og saa fast holde de hinanden omslyngede, lige smidigt og lige stærkt sammenknuge de hinanden, saa Brydningen end ikke kan begynde, fordi hiin anden Skikkelse i samme Øieblik vilde overvælde ham; men denne anden Skikkelse er ham selv. Saaledes formaaer han slet Intet; selv det svageste Menneske, der ikke forsøges i denne Strid, formaaer langt mere end han. Og denne Strid er ikke blot anstrængende, men tillige meget forfærdelig (dersom det dog ikke er ham selv, der følgende sit eget Paafund har vovet sig ud i den, og hvis saa er, da forsøges han ikke i den Strid, om hvilken vi tale) naar Livet ved Guds Styrelse kaster et Menneske ud for at styrkes i denne Tilintetgjørelse, der ingen Skuffelse kjender, ingen Udflugt tillader, intet Selvbedrag foranlediger, som formaaede han under andre Omstændigheder noget Mere; thi da han strider med sig selv, kan Omstændigheder ikke gjøre Udslaget. Denne er et Menneskes Tilintetgjørelse, og Tilintetgjørelsen hans Sandhed. Han skal ikke slippe ud af denne Erkjendelse; thi han er jo sig selv sit eget Vidne, sin Anklager, sin Dommer, han er sig selv den Eneste der formaaede at trøste, da han forstaaer Tilintetgjørelsens Nød, og den Eneste, der ikke kan trøste, da han jo selv er Tilintetgjørelsens Redskab. At fatte denne Tilintetgjørelse, er det Høieste, hvad et Menneske formaaer, at ruge over denne Forstaaelse, fordi den er ham et betroet Gode, af Gud i Himlene nemlig betroet ham som Sandhedens Hemmelighed, er det Høieste og det Vanskeligste hvad et Menneske formaaer; thi Bedraget og Falskneriet er let gjort, saa han selv paa Sandhedens Bekostning bliver til Noget. Dette er det Høieste og Vanskeligste et Menneske formaaer, dog hvad siger jeg, end ikke dette formaaer han, han formaaer i det Høieste at ville forstaae, at denne tørre Brand kun fortærer indtil Gudskjærlighedens Ild tænder Luen i hvad den tørre Brand ikke kunde fortære. — Saa-

ledes er Mennesket en hjælpeløs Skabning; thi al anden Forstaaelse, hvorved han forstaaer, at han kan hjælpe sig selv, er kun en Misforstaaelse, om han end i Verdens Øine blev anseet for modig — ved at have Mod til at blive i en Misforstaaelse, det er, ved ikke at have Mod til at forstaae Sandheden.

Men i Himlene, m. T., der boer den Gud, som formaaer Alt, eller rettere, han boer jo allevegne, om Menneskene end ikke mærke det; »ja var Du, o Herre, et afmægtigt, livløst Legeme som en Blomst, der visner; var Du som en Bæk, der rinder forbi; var Du som en Bygning, der synker hen i Tiden; saa vilde Menneskene agte paa Dig, da var Du en passende Gjenstand for vore lave og dyriske Tanker«; men nu er det ikke saaledes, og Din Storhed gjør Dig netop usynlig; thi i Din Viisdom er Du for langt borte fra Menneskets Tanke, til at han kan see Dig, og i Din Allestedsnærværelse er Du ham for nær til at han kan see Dig; i Din Godhed skjuler Du Dig for ham, og Din Almagt gjør, at han ikke kan see Dig, thi saa blev han selv til Intet! Men Gud i Himlene formaaer Alt, og Mennesket slet Intet.

M. T., er det nu ikke saaledes, at disse Tvende passe for hinanden: Gud og Mennesket? Men passe de for hinanden, da er jo kun Spørgsmaalet, om Du vil være glad over denne vidunderlige Lykke, at I Tvende passe for hinanden; eller om Du hellere vil være en Saadan, der slet ikke passede for Gud, en Saadan, der selv formaaede Noget — og altsaa ikke ganske passede for Gud: thi Gud kan Du jo ikke og kan Du jo ikke ville forandre, at han ikke skulde formaae Alt. At blive til Intet, det synes haardt, o, men selv i det Menneskelige tale vi anderledes. Thi hvis Ulykken lærte to Mennesker, at de passede for hinanden i Venskab eller i Elskov, hvor ringe syntes dem dog ikke den Nød, som Ulykken bragte, i Sammenligning med den Glæde, som Ulykken ogsaa bragte: at disse Tvende passede for hinanden! Og hvis Tvende først i Døden forstode, at de passede for hinanden i al Evighed, o, hvad var da hiint korte om end bittre Adskillelsens Øieblik, der er Dødens, i Sammenligning med en evig Forstaaelse!

Saaledes er Mennesket stort og paa sit Høieste, naar han passer for Gud ved selv at være slet Intet; men lader os ikke letsindigen beundre eller tage Beundringen forfængeligt. Gik ikke Moses som Herrens Udsending til et vanartet Folk for at udfrie dette fra det selv, dets Trællesind, og fra dets Trællestand under en Tyrans Aag? Hvad er selv den største Helts Daad i Sammenligning med hvad man saaledes kalder Moses's Gjerninger; thi

[redacted]

vad er det at sløife Bjerge og fylde Floder mod at lade et Mørke alde over hele Ægypten! Men dette var jo ogsaa kun Moses's aakaldte Gjerninger, thi han formaaede slet Intet, og Gjerningen ar Herrens. Seer her Forskjellen. Moses, han fatter ikke Beslutinger, udkaster ikke Planer, medens de Forstandiges Raad opnærksomt lytter til, fordi Anføreren er den Viseste; Moses formaaer let Intet. Hvis Folket vilde sige til ham: gaa Du til Pharao, thi)it Ord er mægtigt, Din Røst seierrig, Din Veltalenhed uimodstaaeig, da havde han vel svaret: »O, I Daarer! jeg formaaer slet Intet, nd ikke at lade mit Liv for Eder, hvis Herren ikke saa vil det, eg formaaer kun at henstille Alt til Herren«. Da træder han frem or Pharao, og hvilket er hans Vaaben? Den Afmægtiges — Bønner, g selv naar Bønnens sidste Ord allerede har naaet Himlen, da reed han endnu ikke, hvad der skal skee, om han end troer, at ivad der saa end skeer, skeer dog det Bedste. Da vender han ijem til Folket, men hvis det vilde prise og takke ham, da vilde ıan vel svare: »jeg formaaer slet Intet.« Eller naar Folket tørster Ørkenen, og maaskee tyer til Moses og siger: tag Din Stav og yd Klippen at give Vand, da skulde vel Moses svare: »hvad er nin Stav andet end en Kjæp?« Og vedblev Folket: men i Din laand er Staven mægtig; da maatte vel Moses sige: »jeg formaaer let Intet; men da dog Folket begjerer det, da jeg selv ikke kan ıdholde Synet af de Vansmægtendes Elendighed; saa slaaer jeg lippen, om jeg selv end ikke troer, at der vil springe Vand af en: — og Klippen gav ikke Vand. Altsaa: om den Stav, han older i sin Haand, skal være Almagtens Finger, eller den skal ære Moses's Kjæp, veed han ikke, end ikke i det Øieblik, da taven allerede berører Klippen; han veed det først bag efter, som an bestandig kun seer Herrens Ryg. O! menneskeligt talt foriaaer den Svageste i Israel mere end Moses, thi denne mener og, at der er Noget, han formaaer, men Moses formaaer slet ıtet. I det ene Øieblik ligesom at være stærkere end den Stærste, end alle Mennesker, end hele Verden, forsaavidt Underet keer ved hans Haand; i det næste Øieblik, ja i samme Øieblik at ære svagere end den Svageste, forsaavidt denne dog endnu bestangen mener, at der er Noget, han formaaer — en saadan Storhed al ikke friste Forfængelighedens Higen, forsaavidt den da giver g Tid til at forstaae, hvori Storheden ligger; thi ellers skulde

---

lade et Mørke falde over hele Ægypten: 2. Mos. 10, 22. naar olket tørster i Ørkenen osv.: 2. Mos. 17, 6.

[redacted]

den vel flux være rede til med sin væmmelige Feighed at ønske at være i Moses's Sted.

Dog gjør denne Betragtning, at det at trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed, end Livet vanskeligere, da gjør den det jo kun, fordi den vil betragte Mennesket efter hans Fuldkommenhed, og bringe ham selv til at betragte sig saaledes; thi i og ved denne Betragtning *lærer Mennesket at kjende sig selv*. Og det Menneske, der ikke kjender sig selv, hans Liv er jo i dybere Forstand en Skuffelse. Dog en saadan Skuffelse forskyldes vel sjeldent, at et Menneske ikke opdager, hvilke Evner der ere ham betroede, ikke søger at udvikle disse saa meget som muligt i Overeensstemmelse med de Livsforhold, der ere ham opgivne, saa han ret slaaer dybe Rødder i Tilværelsen, ikke omgaaes sig selv letsindigen liig det lykkeligt begavede Barn, der ikke forstaaer, hvor meget der dog er det betroet, liig den letsindige rige Yngling, der ikke veed hvad Guld har at betyde — og saaledes er jo ogsaa det vi kalde et Menneskes Selv ligesom Penges Værd; og Den, der kjender sig selv, han veed indtil det mindste, hvor meget han lyder paa, og veed at sætte sig selv om, saa han faaer den hele Værdi ud Gjør han ikke dette, da kjender han ikke sig selv, og han er skuffet, hvad den Forstandige nok vil sige ham, og sige ham Skridt for Skridt, eftersom Livet gaaer frem at han ikke fryder sig ved Livet i Dagenes Vaar; at han ikke gjør sig gjeldende for hvad han virkelig er, at han ikke veed at Menneskene tage En for hvad man selv giver sig for, at han ikke har vidst at gjøre sig selv betydningsfuld og derved at give Livet Betydning for sig. Ak men om et Menneske ogsaa i denne Forstand nok saa godt kjendte sig selv, om han end nok saa godt vidste, at faae sig selv saa fordeelagtigt som muligt udsat paa Rente i Livet; mon han derfor kjendte sig selv? Men kjendte han ikke sig selv, saa var jo dog hans Liv i dybere Forstand en Skuffelse. Skulde det nu ogsaa være sjeldent, at et Menneske i disse kloge Tider forskyldte en saadan Skuffelse? Hvilken var nemlig hiin kløgtige Selvkundskab anden end denne, at han kjendte sig selv i Forhold til noget Andet, men ikke kjendte sig selv i Forhold til sig selv, det vil sige: hans hele Selvkundskab blev trods den tilsyneladende Tilforladelighed aldeles svævende, da den kun angik Forholdet mellem et tvivlsomt Selv og et tvivlsomt Andet; thi dette Andet kunde forandres, saa en Anden blev den Stærkeste, den Skjønneste, den Rigeste, og dette Selv kunde forandres, saa han selv blev fattig, blev styg, blev afmægtig, og denne Forandring kunde indtræde hvert Øieblik. Blot nu dette Andet tages bort, saa er han jo skuffet; og dersom

[redacted]

dette Andet er noget Saadant, at det kan tages bort, er han jo skuffet, selv om det ikke toges bort, fordi hans hele Livs Betydning var grundet paa noget Andet. Det er nemlig ingen Skuffelse af det, som kan skuffe, at det skuffer: men snarere en Skuffelse, naar det lader det være.

En saadan Selvkundskab er da saare ufuldkommen, og langtfra at betragte Mennesket efter hans Fuldkommenhed; thi det var jo en besynderlig Fuldkommenhed, om hvilken der, efterat man maaskee havde priset den i de stærkeste Udtryk, slutteligen maatte siges: tillige er den en Skuffelse? Ad denne Vei kommer man ikke til at betragte Mennesket efter hans Fuldkommenhed, og for at begynde derpaa maa man begynde med at rive sig løs fra enhver saadan Betragtning, hvilket er vanskeligt nok, som det at rive sig ud af en Drøm, at man ikke tager feil og fortsætter Drømmen: drømmende, at man er vaagnet; vidtløftigt nok i en vis Forstand, fordi et Menneskes egentlige Selv synes ham at ligge saa fjernt, at hele Verden ligger ham langt nærmere; forfærdeligt nok, fordi den dybere Selvkundskab begynder med, hvad Den, der ikke vil forstaae det, maatte kalde det ængstende Bedrag: istedetfor hele Verden at faae sig selv, istedetfor Herre at blive Trængende, istedetfor at formaae Alt at formaae slet Intet. Ak, hvor vanskeligt, at man ikke her igjen falder hen i Drømme, og drømmer, at man gjør det ved sin egen Kraft.

Naar da Mennesket vender sig mod sig selv for at forstaae sig selv, træder han ligesom hiint første Selv iveien, standser det, der jo var vendt ud ad, i at hige og tragte efter den Omverden, der er dets Gjenstand, kalder det tilbage fra det Udvortes. For at bevæge det første Selv til denne Tilbagekaldelse lader det dybere Selv Omverdenen blive, hvad den er, blive tvivlsom. Saaledes er det jo ogsaa, at Verdenen om os er Ustadighed og ethvert Øieblik kan forandres til det Modsatte; og der er ikke fundet det Menneske, der ved sin Magt eller ved sit Ønskes Besværgelse kan tvinge denne Vexel. Det dybere Selv danner nu hiin Omverdenens svigefulde Bøielighed saaledes, at den ikke mere bliver hiint første Selv attraaværdig. Enten maa da det første Selv see at dræbe det dybere Selv, at faae det glemt, hvorved da Alt er opgivet; eller det maa indrømme, at det dybere Selv har Ret; thi at ville udsige Bestandighed om Det, som bestandig vexler, er jo en Modsigelse; og saasnart man bekjender, at det vexler, kan det jo vexle i samme Øieblik. Hvor Meget end hiint første Selv krymper sig derved, der er aldrig fundet nogen saa snild Ordgyder eller saa snedig Tankefalskner, at han kan afkræfte det dybere Selvs evige Paa-

stand; der gives kun een Udvei, det er at bringe det dybere Selv til Taushed ved at lade Ustadighedens Brusen overdøve det. — Hvad er nu skeet? Det første Selv er standset, kan aldeles ikke røre sig. Ak, Omverdenen kan i Virkeligheden være saa begunstigende, saa haandgribelig trofast, saa tilsyneladende usvigelig, at Enhver vil borge for en lykkelig Fremgang, naar man blot begynder; det hjælper ikke. Det Menneske, der er Vidne til hiin Strid i hans Indre, maa give det dybere Selv Ret: i dette Minut kan Alt være forandret, og Den, der ikke opdager det, han løber bestandigt paa det Uvisse. Der har i Verden aldrig været saa hurtig en Tunge, at den kunde bedaare det dybere Selv, saasnart det blot faaer Lov at komme til Orde. Ak, det er en smertefuld Tilstand: det første Selv sidder og seer efter alle de vinkende Frugter; og det er jo saa klart, at blot man griber til, saa lykkes Alt, det vil ethvert Menneske indrømme — men det dybere Selv sidder alvorligt, betænkeligt som Lægen ved den Syges Leie, om dog ogsaa med sin forklarede Mildhed, fordi det veed, at denne Sygdom er ikke til Døden men til Livet. Det første Selv har nu en bestemt Higen; det veed med sig selv, at det er i Besiddelse af Betingelserne; Omverdenen, saaledes som det forstaaer den, er saa begunstigende som muligt; de vente ligesom blot paa hinanden: det lykkelige Selv og Lykkens Begunstigelser — ak, hvilket lysteligt Liv! men det dybere Selv viger ikke, det tinger ikke, giver ikke sit Minde, slutter ikke Forlig, det siger blot: endnu i dette Øieblik kan jo Alt være forandret. Dog Menneskene hjælpe hiint første Selv med Forklaringen, de kalde paa ham, de forklare, at saaledes gaaer det til i Livet, at der ere nogle Mennesker, som ere* lykkelige, og de skulle nyde Livet, og han er een af dem. Da banker Hjertet, han vil afsted . . . at et Barn, der har en streng Fader, maa blive hjemme, det maa man finde sig i, thi Faderen er jo den Stærkeste; men han er jo intet Barn, og hiint dybere Selv er jo ham selv, og dog synes det strengere end den strengeste Fader, man kan slet ikke indsmigre sig hos det, det vil enten tale uforbeholdent, eller slet ikke. Da er der Fare paafærde, det mærke de Begge, baade det første og det dybere Selv, og da sidder dette bekymret som den erfarne Lods, medens der hemmeligen holdes Raad, om det ikke var bedst, at kaste Lodsen overbord, da han skaffer Modvind. Dog skeer det ikke, men hvad er Følgen? Det første Selv kan ikke røre sig af Stedet, og dog, dog er det tydeligt, at Glædens Øieblik iler, at Lykken allerede flygter; thi det sige jo Menneskene, at naar man ikke benytter Øieblikket strax, da er det snart bag efter. Og hvem er saa Skyld deri? Hvem Anden end hiint dybere

Selv? Men selv dette Skrig, det hjælper ikke. — Hvad er dog dette for en unaturlig Tilstand; hvad skal det Hele betyde? Naar noget Saadant foregaaer i et Menneskes Sjel, betyder dette da ikke, at hans Sind begynder at blive svagt? Ak nei, det betyder noget ganske Andet, det betyder, at Barnet skal til at vænnes fra. Thi man kan jo være tredive Aar og derover, fyrretive Aar og dog kun Barn, ja man kan døe som et gammelt Barn. Men det at være Barn er saa deiligt! Saa ligger man ved Timelighedens Bryst i Endelighedens Vugge, og Sandsynligheden sidder ved Vuggen og synger for Barnet. Gaaer Ønsket ikke i Opfyldelse og Barnet bliver uroligt, saa dysser Sandsynligheden paa det og siger: lig nu blot stille og sov, saa gaaer jeg ud og kjøber Noget til Dig; og næste Gang saa kommer Touren til Dig. Saa sover Barnet ind igjen og saa er Smerten glemt, og Barnet rødmer atter i nye Ønskers Drømme, uagtet det troede, at det var en Umulighed at glemme Smerten; nu, det forstaaer sig, hvis han ikke havde været et Barn, havde han vel ikke glemt Smerten saa let, og det vilde have viist sig, at det ikke var Sandsynligheden, der havde siddet ved Vuggen; men det dybere Selv der havde siddet hos ham ved Dødsleiet i Selvfornægtelsens Dødsstund, da det selv opstod til en Evighed.

Naar da det første Selv falder det dybere Selv tilfode, da ere de forligte og følges ad. Da siger vel det dybere Selv: »det er sandt, nær havde jeg glemt det over vor megen Strid, hvad var det nu Du saa inderligen ønskede; i dette Øieblik troer jeg ikke, at der er Noget til Hinder for Ønskets Opfyldelse, naar Du blot ikke glemmer den lille Hemmelighed, vi To have med hinanden. Seer Du nu, nu kan Du da vel være fornøiet«. Maaskee svarer det første Selv: »ja nu bryder jeg mig ikke saaledes om det; nei, jeg bliver aldrig glad som før, o, som dengang, da min Sjel higede derefter; og egentligen forstaaer Du mig ikke«. »Det troer jeg heller ei; og det var vel heller ei ønskeligt, at jeg forstod Dig saaledes, at jeg higede ligesaa meget som Du. Dog skulde Du have tabt Noget ved at Du ikke saaledes bryder Dig derom? betænk paa den anden Side, hvis nu Omverdenen havde bedraget Dig, og det veed Du jo den kunde, mere sagde jeg ikke, jeg sagde blot det er muligt, hvorved jeg jo rigtignok tillige sagde, at det Du ansaae for Vished egentligen ogsaa kun var en Mulighed — hvad saa, saa havde Du fortvivlet, og Du havde ikke havt mig at stole paa, thi Du erindrer nok, at Skibsraadet næsten var betænkt paa, at kaste mig overbord. Skulde Du nu ikke være bedre tjent med at have tabt Noget af hiin brændende Begjer, og vundet, at Livet ikke kan bedrage Dig; at tabe paa den Maade, er det ikke at vinde?«

Hiin lille Hemmelighed, som vi To have med hinanden, saaledes sagde det dybere Selv. Hvilken er vel denne Hemmelighed, m. T.? Hvilken anden, end at et Menneske i Forhold til det Udvortes slet Intet formaaer. Vil han umiddelbart gribe efter det Udvortes, da kan det i samme Nu forandres og han være bedragen; derimod kan han tage det med den Bevidsthed, at det ogsaa kunde forandres, og han er ikke bedragen, selv om det forandredes; thi han har det dybere Selvs Samtykke. Vil han handle umiddelbart i det Udvortes, udføre Noget, da kan Alt i samme Øieblik blive til Intet; derimod kan han med denne Bevidsthed handle, og selv om det blev Intet, han er ikke bedragen, thi han har det dybere Selvs Samtykke.

Dog om end saaledes det første og det dybere Selv ere forligte, og det fælleds Sind vendt bort fra det Udvortes, saa er det jo kun Betingelsen for at kunne komme til at lære sig selv at kjende. Men for at han virkeligen skal kjende sig selv, er der ny Strid og nye Farer. Den Stridende lade sig blot ikke forfærde og afskrække ved den Tanke som var det at trænge en Ufuldkommenhed, naar Talen er om at trænge til Gud. som var det at trænge en beskæmmende Hemmelighed man helst skjulte, naar Talen dog er om at trænge til Gud; som var det at trænge en sørgelig Nødvendighed, man søgte at afvinde en blidere Side ved selv at udsige det, naar Talen dog var om at trænge til Gud. Ved den dybere Selverkjendelse lærer man netop, at man trænger til Gud: men det ved første Øiekast Nedtrykkende heri vilde afskrække En fra at begynde, hvis man ikke i Tide var opmærksom derpaa og begeistret ved Tanken, at dette netop er Fuldkommenheden, da det er langt ufuldkomnere og kun en Misforstaaelse, at man ikke skulde trænge til Gud. Thi selv om et Menneske havde fuldkommet de herligste Bedrifter, dersom han dog meente, at det var Alt ved hans egen Kraft, dersom han ved at overvinde sit Sind var bleven større end Den, der indtog en Stad, naar han dog meente, at det var skeet ved hans egen Kraft, da var hans Fuldkommenhed væsentligen kun en Misforstaaelse; men en saadan Fuldkommenhed var jo kun lidet priselig. Den derimod, som indsaae, at han ikke formaaede det Mindste, end ikke at være glad over den glædeligste Begivenhed, uden Gud, han er Fuldkommenheden nærmere; og Den, som forstod dette, og aldeles intet Smerteligt fandt deri, men kun Salighedens Overflødighed, som intet

---

overvundet sit Sind osv.] smlgn. Ordspr. 16, 32.

[redacted]

lønligt Ønske gjemte, der dog hellere vilde være glad paa egen Haand, ingen Beskæmmelse følte ved, at Menneskene mærkede det paa ham, at han saaledes selv slet Intet formaaede, ingen Betingelse gjorde med Gud, end ikke den, at hans Afmagt skulde bevares skjult for Andre, men i hvis Hjerte Glæden bestandig seirede ved, saa at sige, jublende at kaste sig i Guds Arme, i navnløs Forundring over Gud, som jo formaaer Alt — ja han var den Fuldkomne, som Apostelen Paulus bedre og kortere beskriver ham: han »roser sig af sin Svaghed,« og har end ikke gjort saa mange og tvetydige Erfaringer, at han veed at udtrykke sig vidtløftigere. — Ikke at kjende sig selv, sige jo Menneskene, er en Skuffelse og Ufuldkommenhed; men ofte ville de ikke forstaae, at Den, der virkeligen kjender sig selv, netop fatter, at han Intet formaaer.

I det Udvortes formaaede han Intet; men indvortes, formaaer han der ei heller Noget? Skal en Formaaen virkelig være en saadan, da maa den jo have en Modstand, thi har den ingen Modstand, da er den enten almægtig eller en Indbildning. Men skal han have en Modstand, hvorfra skal da denne komme? I det Indvortes kan Modstanden jo kun komme fra ham selv. Saa strider han da med sig selv i det Indvortes, ikke som før, hvor det dybere Selv stred med det første Selv, for at hindre det i, at bekymre sig om det Udvortes. Opdager et Menneske ikke denne Strid, da er han i en Misforstaaelse, og hans Liv altsaa ufuldkomment; men opdager han den, da vil han atter forstaae, at han selv slet Intet formaaer.

Det synes underligt, at det er dette, et Menneske skal lære af sig selv; hvortil da prise Selverkjendelsen? Og dog er det saaledes; og af hele Verden kan et Menneske ikke lære, at han aldeles Intet formaaer. Selv om hele Verden forenede sig om at knuse og tilintetgjøre den Svageste, han kunde dog endnu bestandig beholde en ganske svag Forestilling om, at han selv formaaede Noget, under andre Omstændigheder, naar Overmagten ikke var saa stor. At han slet Intet formaaer, kan han kun opdage ved sig selv; og hvad enten han seirer over hele Verden, eller han snubler over et Halmstraa; det bliver dog tilbage, at han veed dette med sig selv eller kan vide det, at han selv slet Intet formaaer. Vil Nogen forklare det anderledes, da har han jo ikke med de Andre at gjøre, men kun med sig selv, og da er enhver Udflugt gjennemskuet. Det er saa svært, mene Menneskene, at kjende sig selv, især naar

---

roser sig af sin Svaghed] 2. Cor. 11, 30.

man er meget begavet, og har mangfoldige Anlæg og Evner, og saa skal vide Beskeed om alt dette. O, den Selverkjendelse, om hvilken vi tale, er jo ikke vidtløftig; og hver Gang man ret fatter denne korte og fyndige Sandhed, at man selv slet Intet formaaer, da har man erkjendt sig selv.

Men kan man da ikke ved sig selv overvinde sig selv? Det siges vel stundom, men mon dog Den, der siger det, har prøvet og forstaaet sig selv i det Sagte; hvorledes kan jeg være stærkere end mig selv? Jeg kan være stærkere end den Svageste, og maaskee lever der eller har maaskee levet et Menneske, om hvem man maatte sige, at han var stærkere end Alle; men Ingen var dog stærkere end sig selv. Naar man da taler om, ved sig selv at overvinde sig selv, saa tænker man ved det Sidste egentligen paa noget Udvortes, saaledes at Striden ikke er lige. Naar saaledes Den, hvem verdslig Ære fristede, overvinder sig selv, saa han ikke mere udstrækker sin Arm efter den; naar Den, der frygtede Livets Farer, jager Frygten saavidt ud, at han ikke flyer Farerne; naar Den, der havde tabt Frimodigheden, overvinder sig selv saavidt, at han forbliver stille og ikke viger fra Afgjørelsens Plads: da ville vi ikke nedsætte Dette, tvertimod vi prise ham. Men dersom han vil vogte paa, ei at frelse sin Sjel i ny Forfængelighed og at uddrive Djævle ved Djævelens Hjælp, da vil han netop tilstaae, at han ikke formaaer at overvinde sig selv i sit Inderste. Dog ingenlunde mener han dette saaledes som havde det Onde eengang for alle faaet Magt over ham, nei, men han formaaer kun saa meget og dette kun ved sin yderste Anstrængelse, at han kan staae sig selv imod, hvilket jo ikke er at overvinde sig selv. I sit Inderste danner han nemlig Ærens Fristelser og Frygtens Fristelser og Forsagthedens Fristelser, og Hovmodets og Trodsens og Vellystens større end de, der møde ham i det Udvortes, og netop derfor strider han med sig selv, ellers strider han med en tilfældig Grad af Fristelse, og Seiren beviser Intet med Hensyn til hvad han vilde formaae i en større Fristelse. Seirer han i Fristelsen, som Omgivelsen lægger den for ham, da beviser dette ikke, at han vilde seire, naar Fristelsen kom saa forfærdelig som han kan tænke sig den, men først naar den forekommer saa stor, først da lærer han egentligen sig selv at kjende. Saa stor forekommer den nu netop i hans Indre, og derfor veed han med sig selv, hvad

---

at uddrive Djævle ved Djævelens Hjælp] smlgn. Matth. 12, 24

han maaskee ikke fik at vide med Verden, at han aldeles Intet formaaer.

M. T., Du troer dog vel ikke, at dette er et »tungblodet« Menneskes mørke Tanker, Du takker dog ikke Gud for, at Du ikke blev hjemsøgt af saadan Tungsindighed? Hvis det var Tungsindighed, er det paa den Maade man bør elske Gud og Mennesker? At man takker Gud for Forkjærligheden, hvilket jo er at bedrage ham, og at give ham at forstaae, at hvis det Tungere hændte, da kunde man ikke troe paa hans Kjærlighed (thi med denne Tilstaaelse er det jo noget ganske Andet at takke Gud for, at man ikke blev forsøgt i den sværeste Strid); at man flyer den Tungsindige, som Du kalder ham, ikke ønsker at vide af, at han jo ogsaa er et Menneske, og Du tør jo ikke sige, at han er en Forbryder, altsaa, at han er et ulykkeligt Menneske, altsaa et Menneske, der netop trængte til Din Deeltagelse, hvilken Du viser ham ved at bede ham som den Spedalske at vandre ud mellem Gravene, medens Du ikke tør vedkjende Dig ham som Medmenneske. Men dersom Nogen ansaae det for et tungblodet Menneskes mørke Tanke at tale saaledes om det at forstaae sig selv, da maatte det vel ansees for den fra hans Tungsind uadskillelige Daarskab, at han meente, at denne Betragtning betragtede Mennesket efter dets Fuldkommenhed; og for en endnu større Daarskab, at han glædede sig ved sin Fuldkommenhed. Og hvorledes skulde han dog ikke være glad; thi ved det Fuldkomne glædes man jo altid; og denne hans Glæde var jo ikke i letsindig Forstaaelse med Guds Forkjærlighed for en Enkelt, og denne hans Glæde flygtede ikke for Synet af den Bedrøvede, tvertimod elskede han i den enhver Bedrøvet. Og saaledes er det ogsaa i Sandhed, og Du, m. T., kalder ham dog vel ikke Tungsindig, da han tvertimod er den eneste Glade; thi Den, der er glad i og over Gud, han glæder sig, og atter siger jeg, han glæder sig. Hvorfor mon Apostelen Paulus, der haver givet denne skjønne Formaning: »glæder Eder, og atter siger jeg glæder Eder«, hvorfor mon han holder op, hvorfor mon han standser, inden han anden Gang byder den Troende at være glad? Fordi han i et Mellemrum ligesom har givet sig Tid til at høre alt det Forfærdelige, der lader sig sige, det Forfærdelige at et Menneske formaaer det Intet, for da at lade Glæden fuldkommen seire: »atter siger jeg, glæder Eder«.

---

at vandre ud mellem Gravene; smlgn. Matth. 8. 28. glæder Eder, og atter siger jeg osv.] Phil. 4, 4.

Den Betragtning, at det at trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed, gjør vel Livet vanskeligere, men betragter det tillige efter Fuldkommenheden, og i denne Betragtning kommer Mennesket, ved den stykkevise Opleven, hvilket er den gode Forstaaelse med Gud, til at lære *at kjende Gud*.

Forsaavidt et Menneske ikke kjender sig selv saaledes, at han veed, at han selv slet Intet formaaer, mærker han egentligen i dybere Forstand ikke, at Gud er til. Om man end stundom nævner hans Navn, leilighedsviis paakalder ham, maaskee i større Afgjørelser mener at see ham, bevæges, som det jo er en Umulighed at see endog kun et Glimt af Gud uden at bevæges; saa er man dog paa en Maade fromt bedragen, hvis man derfor troer, at det er En tydeligt, at Gud er til, eller at Guds Tilværelse ikke skulde have en anden Tydelighed i det jordiske Liv, hvis Mening jo bestandigt forvirres, naar Gud ikke underforstaaes. Vi sige, at det er et fromt Bedrag, vi kalde det med saa skjønt et Navn som muligt, vi agte ikke at styrte frem med hidsig Tale derimod, om vi end ønske Enhver, at det med en anderledes afgjørende Vished maa vorde ham tydeligt, at Gud er til.

Den, der selv aldeles Intet formaaer, kan jo ikke foretage sig det Mindste uden Guds Hjælp, altsaa uden at mærke, at der er en Gud til. Man taler stundom om, at lære Gud at kjende af de forbigangne Tiders Historie; man tager Krønikerne frem, og læser, og læser. Nu vel, det lykkes maaskee, men hvor megen Tid gaaer der ikke med, og hvor tvivlsomt er ikke ofte Udbyttet, hvor nær den Misforstaaelse, der er det sandselige Menneskes Forundring over det Sindrige! Den, der derimod veed med sig selv, at han slet Intet formaaer, han har hver Dag og hvert Øieblik den forønskede og uomtvistelige Leilighed til at erfare, at Gud lever. Erfarer han det ikke ofte nok, saa veed han godt, hvoraf det kommer. Deraf nemlig, at han er i en Misforstaaelse, og troer, at han selv formaaer Noget. Naar han da gaaer hen i Herrens Huus, da veed han vel, at Gud ikke er der, men han veed tillige, at han selv slet Intet formaaer, end ikke at stemmes til Andagt, og altsaa maa Gud jo være der, hvis han virkeligen bevægedes. Ak, der er Mange, som ellers forblive ubekymrede om Gud, men som dog ikke undlade at komme i Herrens Huus. Hvilken besynderlig Modsigelse: der samles de, der sige de til hinanden: Gud er ikke her, thi han boer ikke i et Huus bygget af Menneskehænder; da gaae de

boer ikke i et Huus osv. smlgn. Ap. Gj. 7, 48.

[redacted]

hjem, men hjemme, der er Gud slet ikke. Den derimod, der kjender sig selv paa den omtalte Maade, han veed vel, at Gud ikke boer i Templer, men han veed tillige, at Gud er hos ham i Natten, naar Søvnen vederqvæger og naar han vaagner op i angstfulde Drømme, paa Nødens Dag, naar han forgjæves speider efter Trøsten, i Tankernes Larm, naar han forgjæves lytter ud efter et Frelsens Ord, i Livsfaren, naar Verden ikke hjælper, i Angesten, naar han frygter sig selv, i Fortvivlelsens Øieblik, naar han med Frygt og Bæven forarbeider sin Sjels Salighed; at han er hos ham i Øieblikket, naar Angesten med sin lynsnare Hurtighed vil styrte sig over ham, naar det allerede er, som var det for silde, og der ingen Tid er levnet for at gaae op i Herrens Huus, da er han hos ham, hurtigere end Lyset der gjennemtrænger Mørket, hurtigere end Tanken der adspreder Taagerne, nærværende — ak ja nærværende saa hurtigt som kun Den kan det, der jo allerede var nærværende. Og dersom det ikke var saaledes, hvor fandtes dog det Iilbud, der gik Bekymringen hurtigt nok for at hente Herren; og inden han saa kom, gik der jo atter nogen Tid! Men dette er ikke Tilfældet; det mener kun Den, der selv troer at formaae Noget.

Det er vel sandt, at man aldeles paa samme Maade kan lære Gud at kjende paa Glædens Dag, dersom man ellers fatter, at man slet Intet formaaer; men at fastholde dette paa Glædens Dag er netop saa vanskeligt. Naar man er gladest, frister pludseligen den Tanke, om det dog ikke var endnu herligere, at man selv formaaede det Altsammen. Da antager Glæden et uægte Sving, saa den ikke svinger sig op til Gud, men bort fra ham, og saa, saa er det et Tegn paa, at man behøver nye Øvelser. Naar da Alt igjen vakler, naar Tanken forvirres, naar Hukommelsen vil til at opsige Tjenesten, naar det Oplevede kun træder En ængstende imøde i Forfærdelsens Skikkelse, naar selv det redeligst Meente ved Angestens Forræderi bliver uredeligt mod En selv, da forstaaer man igjen, at man selv slet Intet formaaer. Men med denne Forstaaelse og i den er ogsaa Gud strax nærværende, byder over Forvirringen og husker Alt hvad ham blev betroet; thi dette har vel den Forsøgte gjort, han har vel i Anfægtelsens Hvirvel, hvis Udgang syntes at maatte blive forfærdeligere end Døden, i den yderste Skynding betroet Gud hvad der især laae ham paa Sinde, hvad der, hvis han selv glemte det og ogsaa Gud i Himlen glemte det, vilde for evig tilintetgjøre ham og forvandle hans Livs Indhold til en rædsom Skuffelse, han har vel betroet Gud det, indtil han atter ved Gud fægtede sig gjennem Forfærdelserne, slog sig tiltaals, vandt Stilhed i Tillid til Gud. Dersom et Menneske, hvis Liv blev

forsøgt i nogen afgjørende Vanskelighed, har en Ven, og det nu ikke lykkes ham i et senere Øieblik tydeligen at fastholde det Forbigangne, hvis Angesten reiser Forvirringen, hvis de anklagende Tanker arbeide ham imod af al Magt, idet han stræber tilbage, da gaaer han vel til sin Ven og siger: »min Sjel er syg, saa Intet vil vorde mig klart, men Dig betroede jeg Alt, Du husker det, forklar Du mig igjen det Forbigangne.« Men har et Menneske ingen Ven, da gaaer han vel til Gud, hvis han ellers har betroet ham Noget, hvis han i Afgjørelsens Stund kaldte Gud til Vitterlighed, da Ingen ellers forstod ham. Og Den, der gik til sin Ven, han blev maaskee stundom ikke forstaaet, maaskee blev han, hvad endnu tungere er, modbydelig for sig selv ved at opdage, at Den, til hvem han havde betroet sin Nød, slet ikke havde forstaaet ham, om han end havde hørt paa ham, ikke anet, hvad der ængstede ham, men kun nysgjerrigt bekymret sig om hans mærkelige Sammenstød med Livet. Med Gud skal dette aldrig være hændt; hvo turde vove at tænke det om Gud, om han end, fordi han ikke tør tænke det om Gud, er feig nok til hellere at ville glemme Gud — indtil han staaer for den Dommer, der dømmer ham, men ikke Den, der i Sandhed har Gud til Vidne; thi der hvor Gud er Dommeren, der er jo ingen Dommer, naar Gud er Vidnet.

Dog fordi et Menneske saaledes lærer Gud at kjende, deraf følger jo ingenlunde, at hans Liv bliver let, tvertimod det kan blive meget tungt, maa som sagt blive vanskeligere end det sandselige Menneskelivs foragtelige Lethed; men i denne Vanskelighed faaer jo ogsaa hans Liv stedse dybere og dybere Betydning. Eller skulde det maaskee ingen Betydning have for ham, at han bestandigt har Gud for Øie, at han, medens han selv Intet formaaer, ved Gud formaaer stedse mere og mere — at han formaaer at overvinde sig selv; thi ved Guds Hjælp formaaer han jo dette! Skulde det ingen Betydning have for ham, at han lærer stedse mere og mere at afdøe fra Verden, mindre og mindre at ansee det Udvortes, hvad Livet bringer og tager, hvad der forundes ham selv at udrette i det Udvortes, men desto mere at bekymre sig om det Indvortes, om Forstaaelsen med Gud, om at maatte blive i den, og om i den at maatte lære Gud at kjende som Den, der lader Alt tjene et Menneske til Gode, naar han elsker Gud? Og skulde dette ikke endogsaa have Betydning for ham til at gjøre Livets Modgang lettere, da det jo altid er saa, at Den, der har Andet at tænke paa

---

lader Alt tjene et Menneske til Gode osv.] Rom. 8, 28.

[redacted]

og derved forhindres i at sysle med Sorgen, finder denne lettere? Skulde det endeligen ikke have Betydning for ham og være en salig Løn, at han ret levende og overbevisende forstod, at Gud er Kjærlighed, at hans Godhed overgaaer al Forstand, og ikke nøiedes med Andres Vidnesbyrd eller med en Betragtning af Verdens-Ordenen og Historiens Gang; thi vel er dette langt større; men Spørgsmaalet er ogsaa, hvorledes man forstaaer det, saa man i Sandhed har Gavn deraf.

Vi sige ikke, at dette at kjende Gud, eller ligesom at hensynke i en drømmende Beundring og sværmersk Betragtning af Gud, skulde alene være det Herlige; saaledes lader Gud sig ikke tage forfængeligt. Som det at kjende sig selv i sin egen Intethed er Betingelsen for at kjende Gud, saaledes er det at kjende Gud Betingelsen for, at et Menneske ved hans Bistand helliggjøres efter sin Bestemmelse. Hvor Gud er i Sandhed, der er han altid skabende. Han vil ikke at Mennesket i aandelig Blødagtighed skal bade sig i Beskuelsen af hans Herlighed, men han vil, ved at vorde kjendt af Mennesket, skabe i ham et nyt Menneske.

Hvis det nu var saa, lader os antage det, at et Menneske uden at kjende Gud ved sig selv kunde forædles og udvikles ligesaa meget, under denne Forudsætning vil jeg spørge Dig, m. T., skulde da det at kjende Gud ikke i og for sig have den høieste Betydning, og hvis der kunde tænkes et Valg, at et Menneske ved sig selv og ved at kjende Gud kunde komme lige vidt, hvad vilde Du vælge? Selv i det Menneskelige vilde Du vel vælge det Sidste; thi hvis Du i Eensomhed, dersom det var muligt, kunde udvikles ligesaa meget, som ved at lære et Menneske at kjende, til hvem Du droges af Din ganske Sjel, dette, at Du lærte ham at kjende, havde jo dog i og for sig den skjønneste Betydning — den skjønneste Betydning, ak nei. Du veed det vel, at idetmindste naar vi tale om Gud er det anderledes; thi det at kjende Gud er det Afgjørende, og uden denne Kundskab vilde et Menneske blive til slet Intet, ja maaskee neppe være istand til at fatte Sandhedens første Hemmelighed, at han selv er slet Intet, end mindre da, at det at trænge til Gud er hans høieste Fuldkommenhed.

Pælen i Kjødet.

2 Cor. XII, 7.

Da det er den hellige Skrifts Betydning at være Menneskene en Tolk for det Guddommelige, da det er dens Fordring at ville lære den Troende Alt forfra, er det jo en Selvfølge, at dens Sprog har dannet de Gudfrygtiges Tale om det Guddommelige, at dens Ord og Udtryk atter og atter gjenlyde paa de hellige Steder, i enhver høitideligere Tale om det Guddommelige, hvad enten den Talende søger at fortolke Bibelordet ved at give Ordet hvad Ordets er, eller han søger hen til Bibelordet som den nu i al sin Korthed tydelige og fuldstændige Fortolkning af det Meget, han haver talet. Men ogsaa i den daglige og verdslige Tale hører man stundom et Bibelord, der fra det Hellige har forvildet sig ud i Verden — forvildet sig, thi den Maade, paa hvilken det bruges, viser tilstrækkeligen, at det ikke frivilligen har forladt sit Hjem og nu færdes mellem Menneskenes verdslige Digten og Tragten for at vinde Nogen, men at det er blevet ranet. Den, der anvender det, bevæges ikke ved Bibelordet, lader ikke sin Tanke følge tilbage med det for at finde dets alvorlige Plads i den hellige Forbindelse, forfærdes ikke ved Forestillingen om, at det er en Helligbrøde saaledes at bruge Ordet, selv om Brugen, langtfra at være Frækhed, kun er en i Menneskenes Øine undskyldelig Letsindighed.

Et saadant bibelsk Udtryk, som man ofte træffer hvor man mindst skulde vente det, hvoraf man stundom finder gjort en Brug, til hvilken det mindst synes at egne sig, er det forelæste: Pælen i

Kjødet. Men som denne Misbrug i og for sig er beklagelig (thi vi tænke ikke paa en fræk Spots Formastelighed, men kun paa den flygtige Anvendelse af Ordet som et Tankespil, den spøgende Forbindelse Letsindigheden lader det indgaae med Livets Ubetydeligheder, saa kan den ogsaa paa en ganske særegen Maade have sorgelig Følge, dersom Nogen pludselig kom til at betænke den det høieste Livs Farefuldhed, hvorom Ordet taler: at han da overvældedes af Angst ligesom Den, der i sin Haand havde holdt og spøget med det dræbende Vaaben, uden at vide af, at det var dræbende. Og forfærdeligt, ja ligesom dræbende er sandeligen Ordet, da det vidner om den dybe Smerte, der er Modsætningen til og afløser, hvad der er herligere end nogen jordisk Lykke, end nogen blot menneskelig Tankes herligste Forestilling, Modsætningen til den høieste Salighed, saaledes som denne opleves naar den er uudsigelig; hele Alvorens Eftertryk har Ordet, da Apostelen Paulus siger det, en Mand, der ikke oplevede saadanne Omskiftelser, fordi han havde givet sit Liv hen til Bytte for Lidenskaber, da tvertimod den dybeste Erfaring og den fuldvisse Indsigt havde givet ham en sikker Aand. Er dette ikke forfærdeligt! Ro søger jo Mennesket, men see det vexler: Dag og Nat, Sommer og Vinter, Liv og Død; Ro søger jo Mennesket, men see det vexler: Lykke og Ulykke, Glæde og Sorg; Ro søger jo Mennesket og Bestandighed, men see det vexler: Forsættets Gløden og Afmagtens Modbydelighed, Forventningens grønne Skove og Opfyldelsens visne Herlighed; Ro søger Mennesket, hvor søgte han den ikke, selv i Adspredelsens Uro, hvor søgte han den ikke forgjæves, selv i Graven! Men en Apostel — han taler i det stærkeste Udtryk om en Pæl i Kjødet, om en Satans Engel, der slaaer ham paa Munden og ogsaa saaledes forhindrer ham i at udsige hiin uudsigelige Salighed. Altsaa jo ivrigere man trænger frem, desto farefuldere bliver Alt; altsaa fortærer enhver Nidkjærhed den Nidkjære, og forfærdeligst naar den er Nidkjærhed efter Gud i Herrens Tjeneste? Nei, saaledes taler Apostelen ikke som en ophidset Mand, der kun er et fortvivlet Vidne til, hvorledes han selv omtumles, og i det Høieste veed at skildre Omskiftelserne. At han ikke faaer Lov at blive i den tredie Himmel, ja at det er en Satans Engel, der henter ham ned igjen og slaaer ham paa Munden, det veed han; han veed, at i en vis Forstand bliver Jordlivets Forbindelse med Saligheden altid et ulykkeligt Ægteskab, og at den i Sandhed salige Forbindelse først sluttes i Himlen, som den sluttedes der i Begyndelsen; men han veed tillige, at det er ham gavnligt, og at denne Pæl er givet ham i Kjødet, at han ikke skal hovmode sig. Derpaa kjender man

Apostelen, at han ikke bliver usikker, hvad der vel hændte endog den Redelige, som maaskee fornam Himlens Salighed, men ogsaa da, naar Tornene begyndte at pine og nage, Intet vidste uden at vaande sig. Anderledes Apostelen. Naar hiin Satans Engel styrter frem fra sit Mørke, naar han med Lynets Hurtighed er der til at forfærde Apostelen, da er det vel en Satans Engel, som Apostelen siger; men naar han dog veed, at det er ham gavnligt, da er jo hiin Forfærdelse ikke mere en Satans Engel; thi det har man dog vel aldrig hørt, at en Satans Engel kom for at gavne et Menneske. Det er da ikke saaledes som menneskelig Blødagtighed maaskee kunde ønske det, at det høieste Liv er uden farefuld Lidelse, men det er derimod saaledes, at en Apostel aldrig er uden Forklaring, aldrig uden Myndighed.

Saa have vi da fulgt Ordet tilbage til Bibelstedet, det bibelske Udtryk tilbage til dets Ophav, Apostelen Paulus, og staae ved vor Text, hvor vi nu læse det. Her er det ofte blevet læst, atter og atter. Her har den Skriftlærde fortolket det; hvo skulde blive færdig, hvis han vilde nævne det Sindrige og det Daarlige, der har tjent eller har villet tjene til at forklare dette Sted, der, da det engang havde faaet Ord for at være en Gaade, syntes at aabne en ualmindelig gunstig Leilighed for Enhver til at blive Bibelfortolker. — Her har en forfængeligt bekymret Lidende læst det, indtil han fandt Trøst, ikke i den apostoliske Opbyggelse, men i den tilfældige Omstændighed, at han netop leed af den samme legemlige Sygdom, som den Apostelen efter hans Mening ved Ordet skulde have antydet. — Her har en tungsindig Yngling læst det, medens han ikke læste sig Trøst til af Skriften, men Angest ind i Sjælen, saa han end ikke havde Mod til at spørge Nogen om Forklaringen. Ak, han fik maaskee aldrig nogen Forklaring, men denne Angst for en uforklaret Forfærdelse blev ham hans Torn i Kjødet. — Her har en selvbeskikket Apostel fundet et Beviissted for at han var et Guds udvalgte Redskab, thi han havde jo en Pæl i Kjødet. — Her har en feigt Troende læst det, og meent, at Sligt kun hændte en Apostel, ikke ham, der jo i egne Øine var ydmyg nok til ikke at begjere det Store, saa meget mindre som Tanken om den dermed forbundne Lidelse allerede var nok for hans Feighed. — Her har en enfoldig From læst det og læst det mange Gange, men aldrig troet egentligen at forstaae det, fordi han tænkte ringe om sig selv og sine Lidelser i Sammenligning med en Apostels.

Dette være nu sagt; men førend Nogen hos en Apostel søger Trøst i sin Lidelse og Veiledning i dens Kamp, randsage han sig selv, om hans Lidelse dog ikke maatte dømmes med et Smiil, om

[redacted]

Livet har prøvet ham saa alvorligt, at det ikke er en Spøg, naar han vil hjælpes af en Apostel, om han for Alvor er forberedt paa, at Apostelen ikke har mange Øieblikke at spilde paa verdslige Sorger, at han hurtigen fra den Strid, der maaskee allerede forekommer den Lidende tung nok, fører ham ind i den afgjørende Strid, hvor den Lidelse hører hjemme, om hvilken Apostelen taler. O, lader os aldrig tage det Hellige forfængeligt; og hvor ofte har man ikke pleiet Kjødet ved at bruge den høieste og stærkeste Trøst til at husvale verdslige Sorger, uden at ville forstaae, at Trøstens Ord først maae saare dybere, inden de kunne helbrede. Har Gud nogensinde gjort Pagt med et Menneske i det Udvortes? Gjelder det maaskee om enhver Lidelse, at man skal takke Gud for, at man ikke forsøgtes i den? Mon ogsaa om den Lidelse, i hvilken Sjælen kjæmper sig til Troen, eller den, i hvilken Troen seirer over Verden? Mon ogsaa om den Smerte, i hvilken Haabet fødes, eller den, i hvilken det vorder urokkeligt? Mon ogsaa om den Fortærelse, i hvilken Selvkjærligheden udaander, indtil Kjærligheden lærer at kjende Gud; eller om den Elendighed, i hvilken det udvortes Menneske afblomstrer, indtil det indvortes Menneske vikler sig ud af Forkrænkeligheden? Men skal det ikke kaldes Viisdom at bede saaledes, skal derimod en saadan Viisdom nævnes ved sit rette Navn, skal den kaldes Daarskab, der har tabt Aandens Sands og Intet kan forstaae aandeligt; skal den kaldes Feighed, der vil lyksaliggjøres i en glimrende Misforstaaelse og vil forblive uvidende om at det er en Misforstaaelse; skal den kaldes Formastelighed mod Gud, fordi den vil skabe ham om, fristet af menneskelig Ynkværdighed; skal den kaldes Forræderi mod Menneskeheden, fordi den vil besvige det Hellige for sin Betydning, den Stridende for Andres Taknemlighed, den Seirende for sin Løn – da var det vel bedre, at man talte anderledes om en saadan Lidelse. Man advare mod her at ville spille Helt, her at ville være Krigsmand for egen Sold, her at ville være sin egen Lærer, der bestemmer Lidelsens Grad og beregner Fordelen, man advare, at ikke Nogen forsøges i en selvgjort Strid og kun dannes til ny Forfængelighed, saa det Sidste bliver værre end det Første; men da minde man ogsaa om, at Lidelse hører med, og at Ingen uden Lidelse indgaaer i Himmerigets Rige. Alene at være paamindet herom er en Veiledning, at ikke Anfægtelsens Nød uventet skal komme paa En som en Tyv i Natten, som Fødselsveerne paa Den, der ingen Anelse havde om at han var Fødende. See, dette har Apostelen gjort. Selv blev han tungest forsøgt, thi han erfarede Lidelser, som hidtil intet Menneske havde erfaret, saasandt der ellers var et høiere Liv i en

Apostel end i noget tidligere Menneske, hvilket jo antyder, at ogsaa Lidelserne ere qvalfuldere; han erfarede dem saaledes, at han ikke kunde søge Nogens Veiledning eller styrkes ved Andres Erfaring. Men da efterlod han sig ogsaa et Vidnesbyrd, og »Pælen i Kjødet« blev en Advarsel, en Paamindelse om, at et Menneske dog altid gaaer i Farer, hvor han gaaer, at selv Den, der greb det Høieste, dog kun jager derefter efterstræbt af hiin Satans Engel, hvis Angreb imidlertid som Alt maa tjene den Troende til Gode.

Imidlertid skal Talen ikke denne Gang eftertragte den apostoliske Trøst, eller søge at tale Nogen til Beroligelse, men den vil, om muligt, tale til Forfærdelse. Thi der er en dyb og uudgrundelig Mening i Tilværelsen, en fra Evighed truffen Overeenskomst for det Jordiske og det Himmelskes Øieblik, et vidunderligt Sammenhæng mellem hvad der hører sammen: Sorgen og Trøsten. Naar derfor et Menneske klager over, at der ingen Trøst er for ham, da hans Lidelse er over al Maade, har dette sin Grund i, at han ikke dybt nok fatter Forfærdelsen og Nøden, at han dog hellere vil lade Alt forvirres og søge Adspredelse i den forfængelige Lindring, at der ingen Trøst var, end at dømme sig selv og ydmyge sig under den Forvisning, at der ingen overmenneskelig Fristelse gives.

Saa ville vi da tale om Pælen i Kjødet.

Apostelen Paulus var, hvad der er Alle bekjendt, en i allehaande Lidelser forsøgt Mand. Dersom derfor den Lidende, hvilket kun altfor ofte skeer, istedenfor at søge Veiledning i den tilbudne Trøst, bliver underfundig, adspreder sig ved istedenderfor at betænke, om den Talende nu virkelig er forsøgt, forsøgt netop som han selv er det, thi ellers mangler han jo Erfaring; dersom den Lidende, et Bytte for denne skjulte Forfængeligheds snedige Opfindelser, skulde vrage mange Vidners ellers troværdige Vidnesbyrd, Apostelen Paulus vil han dog vel ikke vrage. Saa nævn da Dine Lidelser, eller hvis Din Sorgs Spidsfindighed endog har gjort Dig misundelig paa Apostelen og paa hans Freidighed, saa udtænk Lidelser; Du skal vel finde Apostelen forsøgt deri, om det end ikke skal lykkes dig, at danne ham efter Dit Sind, at standse ham i Løbet, saa han bliver hos Dig vidtløftig i Lidelsers Vidtløftighed. Som Øiet ikke ret kan faae fat paa Den, der løber, fordi han løber, saa er det ogsaa saaledes med Lidelser: de tilkommende faae ikke Tid til at forfærde Apostelen, de forbigangne faae ikke Tid til at holde ham fast, thi han løber. Men prøvet Lidelsen har han dog, og man skal jo ikke belære Apostelen om, at Lidelsen bliver forfær-

[redacted]

deligere, hvis man sidder stille, afkræftet af det Forbigangne, kun ængsteligt syslende med det Tilkommende, men derimod skal man jo af en Apostel lære at løbe og at fuldende Løbet. Nævn nu Gjenvordighederne, de der tilintetgjøre et Menneske ved at gyde al Qval i Øieblikkets Korthed, de langvarige, der langsomt pine ham Sjælen ud af Legemet, nævn det at være spottet som en Sindssvag, at være flyet som en Forargelse, nævn Livsfare, Nøgenhed, Fangenskab, Lænker, nævn alle Misforstaaelsens dybe Krænkelser, nævn det at finde Alle sovende undtagen Misforstaaelsen, nævn det at være hilset som en Afgud, naar man er en Apostel, nævn det at være glemt saasnart man er borte, at see den gode Sag opgiven af Venner, der bleve feige, understøttet af Fjender, som eftertragte Forvirring, nævn det at være forladt af Den, paa hvem man bygger, at være forladt af den Svage, der vil hjælpe sig selv, at være anseet som en Forfører, naar man er Sandhedens Vidne, at give Synden Paaskud til ny Synd, naar man er Sandhedens Lærer, at ansees for svag, naar man er mild, for hovmodig, naar man er streng, for selvkjærlig, naar man er faderlig bekymret; bliv ved, hvis det saa synes Dig, Du skal finde Apostelen forsøgt. Men alle disse Lidelser kalder han dog ikke Pælen i Kjødet.

Forskjellen er vel denne, alle hine Lidelser ere kun i det Udvortes, selv Bekymringen over Menigheden, selv Misforstaaelsens dybe Hjertesorg, hvor tungt den end ligger ham paa Sinde, han har dog Intet at bebreide sig selv; under al denne Lidelse seirer den Forvisning, at han er i Forstaaelse med Gud. Om da end Livets Gang vidner ham imod, om Gud ligesom flygter ud af Verden og lader sig uden Vidnesbyrd; thi dette er jo det Vidnesbyrd, som ethvert Menneske, selv en Apostel, bedst forstaaer, at det Gode, hvorfor han arbeider, har Fremgang, at Sandheden, han forkynder, har Seier, at den hellige Sag, hvorfor han kæmper, har Velsignelse, og Arbeidet Løn, og Møien Frugtbarhed, og Anstrængelsen Betydningen, og Striden Afgjørelse, Dagens og Nattens Søvnløshed en herlig Anvendelse — selv om Verden og det Synlige saaledes er forladt af Gud, har han dog Aandens Vidnesbyrd, at han er Guds Medarbeider. Hvad Nød er der saa! Endnu i næste Øieblik kan jo Alt være forandret; er Gud end flygtet bort, han er dog i Himlene, hvor Apostelen seer ham og Menneskets Søn hos Kraftens Høire — ikke siddende, ak, hvorledes skulde han kunne sidde, naar Apostelen er saaledes forladt, nei, han har reist sig op, og Apostelen seer ham, som Stephanus, staaende ved Kraftens Høire, hurtig til at hjælpe. Ja skal end Alt forfængeliggjøres, henveires som en Indbildning, skal der end Intet, slet Intet udrettes, og

Lidelsen være det eneste Virkelige, skal et langt Livs rastløse Opoffrelse vorde betydningsløs som en Fægten i Luften, Apostelen er dog forvisset om, at hverken Engle eller Djævle eller det Nærværende eller det Tilkommende skal kunne rive ham fra den Kjærlighed, hvori Guds Vidnesbyrd vidner i hans Hjerte Og hvad er saa al jordisk Lidelse mod denne Salighed! Er han ikke, skjøndt nærværende i Kjødet, dog fraværende, langt borte, saa kun De ere bedragne der mene at saare ham! Thi hvilken tom Indbildning er ikke et Fængsel, naar den fangne Mand, hvem det indeslutter, er henrykket i den tredie Himmel! Hvad betyder det, at spotte Den, der Intet hører uden uudsigelige Taler, at henrette Den, der er fraværende!

Henrykt i den tredie Himmel! Paulus var ellers ikke ubekjendt med hvad glædeligt er i Livet: at han turde haabe at skulle naae med Ordets Forkyndelse endog til Spanien, at han ved sin Afreise fra en Menighed efterlod Nogle vundne, Nogle bestyrkede, Nogle gjenvundne, at han forlod denne Menighed for at reise til en anden, at Nogle dog bleve ham troe, at hans faderlige Bekymring dog ogsaa stundom vandt ham en Søns Hengivenhed Hvor bevæget taler ikke Paulus derom: hvor taknemlig er han ikke; hvor maa den Glæde have været herlig som Ordet for den, naar Ønsket opfyldtes, naar han ikke mere forlængtes efter at see de Elskede, naar han var hos dem, naar han deelte Aandens Naadegave med dem, selv styrkedes ved at styrke og berige Andre! Men dette Udtryk, at være henrykt i den tredie Himmel, at være deelagtiggjort i høie Aabenbarelser, at fornemme en uudsigelig Salighed, kan han jo dog ikke bruge, har han ikke brugt om hiin skjønne Glæde, hvilken han jo deelte med Andre Men hiin uudsigelige Salighed kunde han ikke udsige -- ak, og for at hindre det, var der givet ham en Pæl i Kjødet

Altsaa hiin Lidelse og denne Salighed svare til hinanden. Er det saaledes, at hiin Salighed kun er forbeholdt en Apostel, da frygte Ingen Lidelsen Men er det saaledes, da kan der ikke tales derom og det er end ikke værd at der tales derom, og allerede uforklarligt, at Apostelen har skrevet derom Vel fatter han sig kort, og hans Fremstilling viser sig ogsaa derved himmelvidt forskjellig fra det Digt og Tant, der opsminkes med hellige Navne; men en Apostel er dog vel ogsaa Den, der sidst af Alle skriver Gaader, som Ingen kan gjette, men i det Høieste Nogen sinkes ved

---

det Nærværende eller det Tilkommende osv } smlgn Rom. 8, 38
endog til Spanien' Rom 15, 24 28

[redacted]

at ville gjette; en Apostel, der søger at være Alt for Alle, er vel Den, der sidst vilde være noget saa Særligt, at han i Henseende til dette blev slet Intet for Nogen. Forsaget være derfor al Nysgjerrighed, der er dømt uden selv at vide det; thi dens Dom er, at den enten ikke kan, eller at den skal kunne forstaae det, og dens Synd er, at den enten forsømmer det Mindre for at falde hen i Tanker over det Gaadefulde, eller at den underfundigen anvender sin Evne for at gjøre det uforstaaeligt, og hykkelsk lader som var dette at ville Forstaaelsen. Enhver prøve sig selv, i Forhold til hvad han haver oplevet være han sig selv tro; men Ingen glemme, at Aandens Salighed og Aandens Lidelse ikke er noget Udvortes, hvorom En oprigtigt kan sige og i Sandhed: dette forundte mit Livs Vilkaar mig ikke Leilighed til at opleve. I Aandens Verden er der ingen Spøg og ingen Spøgelser, der gjør Lykke og Tilfælde ikke den Ene til Konge, den Anden til Tigger, Een skjøn som Østens Dronning, en Anden elendigere end Lazarus; i Aandens Verden er kun Den udelukket, der udelukker sig selv; i Aandens Verden ere Alle indbudne og Talen derom derfor tryg og uforfærdet: thi den angaaer Alle, hvis den angaaer en Eneste. Hvortil da Nysgjerrighed efter at gjette, hvad der ved Gud er givet ethvert Menneske Leilighed til at opleve, ja hvad der er lagt ham saa nær, at der vel endog maa siges: han skal have forstaaet det. Thi hvis et Menneske døde uden at have forstaaet, hvorledes det dog maa være at være riig, eller at være skjøn, eller at være Konge, eller hvorledes det dog maa være at være miskjendt, ringeagtet, fattig, blindfødt, udskudt af Slægten, hvis han døde uden at have forstaaet hiin en gammel Viismands gaadefulde Tale om hvad der er Jordlivets skjønneste Betydning, at enten man gifter sig eller man ikke gifter sig, fortryder man begge Dele; mon han derfor kunde dømmes med Rette, at han ikke havde benyttet Livet? Men hvis et Menneske døde, og aldrig havde erfaret, hvad det er at stride med Gud, er dette et Tegn paa, at Den, man begravede, havde været sjelden stor i Gudsfrygt? Eller hvis han aldrig havde erfaret, hvad det er at være forladt af Gud, var dette et Tegn paa, at Den, man begravede, havde været i sjelden Forstand en Herrens Yndling? Eller hvis han aldrig havde erfaret Herrens Vrede og dens fortærende Ild, ja aldrig drømt om at der var noget Saadant

---

at være Alt for Alle] smlgn. 1. Cor. 9, 22. en gammel Viismands gaadefulde Tale osv.] smlgn. S. K. Saml. Værker I. 22. Ordet tilskrives Sokrates af Diogenes fra Laerte II. 5, 16 (33).

[redacted]

til, turde dette da være hans Trøst i Døden, hans Retfærdighed i Dommen, ham et Tegn paa, at han som ingen Anden havde været Guds Ven; eller turde det være fyldestgjørende om han svarede: noget Saadant har jeg ikke havt Leilighed til at opleve? Ak, sæt en Saadan desuagtet vilde forklare hiint Udtryk, sæt, det viste sig, at han ogsaa forstod, hvad en Pæl i Kjødet havde at betyde, at det nemlig var Aanden, der var bleven ham en Pæl i Kjødet, og naar den blot gik ud, da havde han sin Smerte forvunden, da havde han faaet den Angest uddreven, hvilken dog Kjærligheden ikke skal uddrive ganske, hvilken Troen ikke formaaede ganske at uddrive, end ikke i en Apostel.

Pælen i Kjødet er da Modsætningen til Aandens uudsigelige Salighed, og Modsætningen kan ikke være i det Udvortes, som kunde Lidelser, Lænker, Misforstaaelsens Hudflettelser, Dødens Rædsler tage den fra ham, eller som kunde al Lærens Fremgang, al Troens Seier i den vide Verden fuldeligen udfylde ham Savnet. Saasnart Lidelsen fornemmes og Pælen nager, har Apostelen ene med sig selv at gjøre. Saligheden er forsvunden, den forsvinder mere og mere, ak, den var uudsigelig at eie, Smerten er uudsigelig, da den end ikke kan udsige Tabet, og Erindringen Intet formaaer uden at vansmægte i Afmagt! At have været henrykket i den tredie Himmel, at have været gjemt i Salighedens Skjød, udvidet i Gud, og nu at være tøiret med Kjødets Pæl i Timelighedens Trældom! At have været gjort riig i Gud, uudsigelig, og nu at være tilintetgjort, til Kjød og Blod, Støv og Forkrænkelighed! At have været sig selv nærværende for Gud, og nu at være forladt af Gud, forladt af sig selv, kun trøstet af en stakkels sindssvag Erindring! Tungt nok for et Menneske at erfare Menneskenes Troløshed; men at erfare at der dog er Forandring hos Gud, Skygge af Omskiftelse, at der er en Satans Engel, som haver Magt til at udrive et Menneske af denne Salighed! Hvor er der da Sikkerhed for et Menneske, er den end ikke i den tredie Himmel! Dog lader os ikke fare vild; thi som vi nu tale er der jo talet i Verden af Den, der vel vidste, hvorom han talede og kun vidnede om hvad han havde erfaret, men ikke vidste at tale ydmygt som en Apostel, gudhengivent, i hvad der saa end skeer. Apostelen siger, at han veed at denne Omskiftelse er ham gavnlig. Hvor simpel, eenfoldig, hvor sagtfærdig er ikke denne Tale! Efter i de stærkeste Udtryk at have nævnet det Saligste og det Tungeste, at have vundet og

Forandring hos Gud osv.' smlgn. Jac. 1. 17.

[redacted]

tabt, da at være saa beroliget! M. T., hvis Du kjender Andres Tale, der have fornummet det Lignende, da har Du vel istedenderfor hørt et Angestens Skrig, at nu var Alt tabt for stedse, et Fortvivlelsens Raab, at de aldrig mere skulde smage denne Salighed. — Dog vee Den, der vil fritages for Lidelsen!

Imidlertid betegner hiint apostoliske Udtryk vel ikke blot den Forladthed, den Adskillelsens Lidelse, der er forfærdeligere selv end Dødens, fordi Døden jo kun adskiller et Menneske fra det Timelige og saaledes er en Befrielse, medens denne Adskillelse lukker ham ud fra det Evige og saaledes er en Fængsling, der atter lader Aanden sukke i det skrøbelige Leerkar, i det snevre Rum, i Udlændighedsstand, thi Aandens Hjem er i det Evige og det Uendelige. I samme Øieblik begynder da Alt ligesom forfra. Den, der har været udenfor sig selv, vender tilbage til sig selv; men denne Tilstand, saaledes at være hos sig selv, er ikke Frihedens og den Frigjortes. Saa er da den uudsigelige Salighed forbi, Høstens Frydesang forstummet, der skal atter saaes med Taarer. Aanden skal atter sidde beklemt, atter sukke, kun Gud veed, hvad Sukket ikke fatter, hvorvidt dog Frydens Harpe atter stemmes i Sjelens Løndom. Mennesket er vendt tilbage til sig selv, han er ikke mere salig ved at være frelst fra sig selv til sig selv og til at være forklaret i Gud, saa det Forbigangne maatte slippe ham uden Magt til at dømme, fordi Selvanklagen er formildet, glemt i Forstaaelsen med Styrelsens uudgrundelige Viisdom, i Forsoningens salige Belærelse; saa det Evige ingen Tilkommelse frygter, ja ingen Tilkommelse haaber, men Kjærligheden besidder Alt uden Afladelse, og der er ikke Skygge af Omskiftelse. Saasnart Mennesket vender tilbage til sig selv, da forstaaer han det ikke mere — derimod forstaaer han, hvad bittre Erfaringer kun altfor uforglemmeligt have indskærpet, Selvanklagen, hvis det Forbigangne eier en saadan Fordring paa hans Sjel, som ingen Anger ganske kan indfrie, ingen Trøst til Gud ganske kan udslette, men kun Gud selv i Salighedens uudsigelige Taushed.

Hvor meget Forbigangent kan dog ikke et Menneskes Sjel gjemme, naar han er hos sig selv, netop jo dybere han er! Thi en dyrisk Trøst, at Tiden udsletter Alt, er forfærdeligere selv end den forfærdeligste Erindring; og Tankeløshed, der spøger med Tiden og lefler med Evigheden, hjælper, som naturligt er, kun Den, der døsigt svimler hen ad sin Vei; og hoffærdig Armod, Forta-

saaes med Taarer] Ps. 126, 5.

belsens glimrende Elendighed, der lader Tiden gaae sin Gang, ja end ikke begjerer Evighedens »Kjedsommelighed«, det skulde da være at Himlen var betænkt paa nye Adspredelser, med hvilke de fornemme Fordringer kunde tage til Takke: alt Dette er kun Afskyelighed, hvad Navn Verden saa end giver det. Nei, Tiden som saadan skal ikke hjælpe et Menneske til at glemme det Forbigangne, om den end mildner Indtrykket; men hvis endog et Menneske, langtfra selvplagersk at forbande sig selv til atter og atter at fortære dets Bitterhed, lader Tiden, den Erfarne, raade, det Forbigangne er dog derfor ikke ganske glemt, end mindre ganske tilintetgjort. Kun Evighedens Salighed formaaer dette, fordi Sjelen ganske fyldes med denne. Deraf kommer det, at Adspredelse kan hjælpe den Letsindige til at glemme, en vis travl Arbeidsomhed den mere Tankeløse til at udviske det Forbigangne, fordi Adspredelsen og den jordiske Travlhed ganske udfylder deres Sjele. Men jo dybere et Menneske er, desto mindre lykkes dette, og kun Himlens Salighed formaaer det Vanskelige, hvis Vanskelighed der dog allerede hører Alvor til at fatte. Thi er det ikke den menneskelige Forstand, naar den dog ellers er vaagnet, den menneskelige Tanke, dersom den ellers er bleven ædru, det Usandsynligste af Alt, at Noget kan glemmes, ja at Gud kan glemme Noget. At nemlig menneskelig Tankeløshed formaaer at glemme endog det Allervigtigste, er ikke saaledes vanskeligt at fatte. I Salighedens Øieblik er det glemt eller det er samdrægteligen hos Saligheden; men naar et Menneske atter vender tilbage til sig selv, er dette det Usandsynligste af Alt. Og dog er dette Usandsynlige, som overhovedet det Usandsynlige, det høieste Livs Begyndelse og uudgrundelige Hemmelighed. Fuldkommen Skikkelse vinder dette høieste Liv aldrig i Tiden, men fremfor Alt da ikke paa nogen meningsløs Maade, som blev dette Usandsynlige lidt efter lidt, maaskee ved Vane og Svækkelse, det i Tankeløshedens Forstand og efter Aandløshedens Begreb Sandsynlige. Kun i Troen kan han tragte efter det, modarbeidet af Sandsynligheden, fra hvilken han bestandig maa afdøe; vandt Troen en Sandsynlighed, da var Alt tilintetgjort og Troen forvirret, da dette viste, at den ikke havde tilbagelagt det Foreløbige, saa den tillod, at den forvexledes med Sandseløshed, der falder Dyret allerlettest. Derimod har man i en tidligere Tid troet, at dette var Livets Betydning, at man først forstod Vanskeligheden, inden man enten jublede over Forklaringen eller udfandt ikke at kunne blive staaende ved den almindelige Forklaring, at man først grebes af Forfærdelsen inden man sang Seiershymner.

[redacted]

Vi kjende nu vel ikke Pauli Liv meget nøie, men derimod kjende vi jo Paulus, hvilket er Hovedsagen. Som nemlig det sandselige Menneske er kjendeligt derpaa, at det seer Skjæven i Broderens Øie, ikke Bjelken i det egne, at det dømmer strengt om den samme Feil hos Andre som det let tilgiver sig selv, saa er dette det dybere og bekymrede Menneskes Kjendetegn, at dømme strengest om sig selv, at benytte al Opfindsomhed for at undskylde et andet Menneske, men ikke at kunne undskylde eller tilgive sig selv, ja at være overbeviist om at det er saa, at den Anden er mere undskyldelig, fordi der jo altid bliver en Mulighed tilbage, da det eneste Menneske i Forhold til hvem et Menneske er berøvet denne Mulighed er ham selv. Saa vanskelig en Sag er det med Frimodighed; thi den er ikke ganske eenstydig med Sindssvækkelse, man kan ogsaa godt blive staaende ved den og behøver ikke at gaae videre, ved endog at ville dømme Gud, dersom ellers Frimodigheden er Frimodighed i Dommen, hvortil jo fordres, at Guds Dom gjennemtrænger Tanker og Sinde, dersom den ellers er Frimodighed til Guds Barmhjertighed, og denne Tale ikke et uægte gudeligt Udtryk for den egne Tankeløshed, der ikke fortrøster sig til Gud, men er trøstet ved forlængst at have ophørt at sorge. Formaaer end intet Menneske at frikjende sig selv, Eet formaaer han: at anklage sig selv saa forfærdeligt, at han ikke kan frikjende sig selv, men lære at behøve Barmhjertigheden. I denne Henseende forstaaer vanskeligt det ene Menneske det andet; thi det alvorlige Menneske lægger altid Eftertrykket paa sig selv. — Pauli Liv havde været meget bevæget, og som Apostelens rastløse Virksomhed har indhøstet ham mange, mange glade Erindringer, saa har ogsaa hans tidligere Rastløshed, da han af al Magt stampede mod Braaden, saaret ham for hans øvrige Liv med en Erindring, der som en Pæl nager i Kjødet, som en Satans Engel bringer ham til at forstumme. Lad kun en verdslig Beundring mene, at Paulus dog altid var stor, at selv i hans Vildfarelse er der noget Ualmindeligt, Den, der søger Trøst eller Anviisning hos en Apostel, seer jo snart, at en Apostel ikke tragter efter det Høie og det Ualmindelige, men efter det Ydmyge, hvorledes har da ikke Paulus i Alvor opfattet det Forbigangne? Vel sandt, han var i sjelden Forstand blevet et andet Menneske, en ny Skabning, han havde ikke blot forandret Navn,

---

Skjæven — Bjelken] Matth. 7, 3. Frimodighed i Dommen] smlgn. 1. Joh. 4, 17. stampede mod Braaden; smlgn. Ap. Gj. 9, 5.

men i en anden Forstand var det dog det samme Menneske Vel sandt, det Forbigangne var trængt tilbage, det kunde ikke faae Magt til at gribe ham med sin Forfærdelse, da han løb mod det Fuldkomne; vel sandt, han sad ikke stille, tryllet ind i en Kreds af det Forbigangnes Minder, thi han gjorde Alt nyt, hvor han kom; vel sandt, han havde fornummet Himlens Salighed og beholdt Aandens Pant, men der var dog et Minde Og et Minde er vanskeligt i Omgang: snart er det langt borte, snart er det saa flux ved Haanden, som var det aldrig glemt Naar han prædikede Christum og ham korsfæstet — korsfæstet; saaledes raabte jo Jøderne. Hvor var Paulus, da det skeete, vi vide det ikke, men da Stephanus blev stenet, sad han hos og vogtede Bøddelens Klæder. Hvis han et Øieblik stod stille i Løbet, hvis Erindringen slog ham feil, saa han ikke hørte Prædikenen men Skriget, ikke sig selv prædike men true! Naar han forkyndte Christum som Veien, som den Vei han selv havde betraadt og anviist Mange, da var jo denne Vei ogsaa til førend Paulus betraadte den, den var jo ogsaa til, da Saulus af Synedriet erholdt Tilladelse til at fængsle Dem »som vare af denne Vei«, han betraadte den altsaa og dengang, da han med Mord og Trudsel rasede mod de Christne Vel sandt. Paulus havde fanget frie Mennesker siden hiin Tid, langt flere, langt, langt sikkrere end da han førte dem fangne til Jerusalem, men hine Ulykkelige, hvor vare de nu? Hvis han stod stille, hvis Erindringen kom ham forbi, saa han hensank i bange Grublen om han ikke igjen kunde finde hine Ulykkelige; hvis Mistvivlen blev den stærkere, om dog al hans Virksomhed, om Ordets Forkyndelse for alle andre Mennesker var hvad han havde at gjøre! Visseligen meente Saulus, at hans Nidkjærhed var en Gud velbehagelig Iver, o, men netop dette, at maatte gribe sig selv eller at vorde greben i et saadant Selvbedrag, og altsaa at maatte angre hvad han ansaae for Gud velbehageligt (hvilken Omvæltning i Tanker og Sinde; hvilket Forfærdelsens Tegn, hvilken Vanskelighed for Angeren at gribe sin Gjenstand og at fastholde den: at maatte angre det Bedste, man har gjort, ja hvad man endog ansaae for Gud velbehageligt), og altsaa dermed at maatte angre de Forfulgtes Skrig, de Fængsledes Elendighed (hvilken Angerens Møisommelighed; thi det var jo ikke Saulus's Lyst at gjøre det, men Nidkjærhed, som han

---

da Stephanus blev stenet osv.] Ap. Gj. 7, 58. da Saulus af Synedriet erholdt Tilladelse osv.] Ap. Gj. 9, 1—2.

[redacted]

meente, for den gode Sag), og altsaa til Løn for sin Iver end ikke at maatte høste Menneskers Utaknemlighed, men Angerens Bitterhed, fordi han havde raset! For Agrippa fremstilledes Paulus i Lænker, og Kongen sagde til ham: Du raser Paulus — hvis dette Ord: Du raser havde standset ham, havde givet Erindringens Forvexling Beleilighed, hvis hiin hellige Fyrighed, der brændte i ham Gud et velbehageligt Offer, atter var bleven rasende, hvis han for at prise Gud var bleven en Selvplager; thi ogsaa dertil fordres en stor Sjel! Men Paulus vidste, at det var en Satans Engel — ak, derfor viger den ikke bort; men han vidste, at det var ham gavnligt, at det skeete, og vidste altsaa, at hiin Satans Engel dog var en Guds Udsendinge. Er dette ikke et Vidunder: at forvandle en Satans Engel til Guds Udsendinge; skulde Satan selv ikke blive træt! Thi naar Mørkets Engel iførcr sig al Forfærdelse, forvisset om, at hvis den blot faaer Paulus til at see paa sig, da skal den vel forstene ham; naar den forud spotter Paulus at han ikke har Mod dertil, da fæster Apostelen Øiet paa den, han trækker det ikke hurtigt tilbage i Angest, han slaaer det ikke ned i Forfærdelse, han speider ikke med usikkre Blikke, men han seer fast og urokket; jo mere han seer, desto tydeligere bliver det ham, at det er en Guds Udsendinge, der besøger ham, en venlig Aand, der vil ham det vel. Man faaer næsten Medlidenhed med den stakkels Djævel: saaledes at ville være den Forfærdende og da at staae der gjennemskuet, forvandlet til det Modsatte, blot betænkt paa at slippe bort.

Da blev det Forbigangne bag ved; Angeren holdt det fanget, bortskar Forbindelsen med det, stred det imod, hvad enten det i Forening vilde trænge sig frem, eller en enkelt Overløber søgte at overrumple; og Troen holdt de oprørske Tanker i Lydighed under Guds Naade, der trøstede Apostelen over al Maade, thi han vidste jo, at han var en unyttig Tjener, den Ringeste af Apostlerne, ikke værd at kaldes en Apostel, fordi han havde forfulgt Guds Menighed 1 Cor. XV, 9). Havde Paulus villet udmaale sin Apostel-Virksomhed, ladet den prøve at gjøre Fyldest for det Forbigangne, da var Oprøret brudt frem, og end ikke Paulus havde kunnet standse det; medens det nu blev ham en Pæl i Kjødet, ikke

---

Du raser Paulus. dette Ord siges efter Ap. Gj. 26, 24 ikke af Agrippa men af Festus.

ved sig selv, men fordi den uudsigelige Salighed var veget fra ham.

Men dette Oprør grunder det Forbigangne bestandigt paa, det vil komme igjen som det Tilkommende med ny Forfærdelse. I Tiden er der ingen Sikkerhed, saa et Menneske med verdslig Ro kan sige: Fred og Tryghed, med mindre han finder Trøst i Tankeløshed. Det gjelder da [illegible] man vilde gjerne løbe hurtigere og hurtigere, men [illegible] løber man ikke forbi saalænge man løber i Tiden. Du som veed hvorom Talen er, kald det en Flugt ved hvilken Du allerede var ligesom sluppen ind bag Forhænget, der adskiller Dig fra al Verdens Forfærdelse og Nød, frelst fra Tilbagefaldets Snare, Du havde ladet langt bag Dig, men det manglede dog et Lidet; kald det en Strid, i hvilken Du allerede ligesom havde seiret, og skjøndt anstrenget følte al Din Kraft til det sidste Anløb, hvori Du vilde gribe Klenodiet for alle Evigheder, men der manglede dog et Lidet, kald det en herlig Udgang paa den møisommelige Vandring i Uforstaaelighedens Taage, da Forklaringen lyste ind deri og forklarede Lidelsen og Savnet og Faren og Besværligheden og Angestens Betydning, lyste Forstaaelsens velsignede Fred derover, men der manglede dog endnu et lidet Ord; Du som veed hvorom Talen er, lad det være hændt Dig i Begyndelsen, da Opfyldelsens Salighed bød det gode Forsæt sin trofaste Haand, men der var endnu een Vanskelighed tilbage; lad det være hændt Dig i Tidens Fremgang, da Opfyldelsen troligen Skridt for Skridt fulgte den trygge Vandrer, ikke ilede forud som Skyggen i Morgenstunden, ikke blev bag ved som Erindringens Aftenskygge, men der var dog endnu een Mislighed tilbage som undgik Enhver kun ikke Angestens Spidsfindighed — Du som veed hvorom Talen er, hvad skal jeg sige Dig, men Du som ikke veed hvorom Talen er, Dig være det sagt, at den er om, hvorledes Utaalmodigheden pludseligen vaagnede kæmpestærk, og med sin Angest forvandlede det Lidet til Meget, den liden Tid til en Evighed, den liden Afstand til et svælgende Dyb, hiin ene Vanskelighed til Alts Afgjørelse, hiin ene Mislighed til Alts Fortabelse; at Talen er om, hvorledes Kraften sank hen i Afmagt, Mistilliden bortskræmmede enhver Hjælp, Forsagtheden forsagede ethvert Haab, hvorledes det Forbigangne, fra hvilket Sjelen troede at have løskjøbt sig, atter stod der med sin Fordring, ikke som en Erindring, men forfærdeligere

---

Fred og Tryghed] smlgn. 1 Thes. 5, 3. gribe Klenodiet] smlgn. Phil. 3, 14.

[redacted]

end nogensinde ved at have sammensvoret sig med det Tilkommende, at Talen er — om Pælen i Kjødet. Et gammelt ærværdigt og trofast Opbyggelsesskrift siger, at Gud bærer sig ad med et Menneske som Jægeren med Vildtet: han jager det træt, da giver han det et lille Pusterum til at samle nye Kræfter og da begynder Jagten igjen. At et Opbyggelsesskrift taler saaledes til Forfærdelse, er det ikke at bære sig ad som Jægeren: ved sit Navn at indbyde Menneskene til Opbyggelsens Hvile og da at skrække dem op. Og dog er dette jo saaledes i sin Orden, og vi ville tage mod Opbyggelsen; thi vee Den, der vil opbygge uden at kjende Forfærdelsen; han veed jo ikke, hvad han selv vil! Men Den der veed at Forfærdelsen er der, han veed ogsaa, at Tilbagefaldet er Tegnet til at Angestens Jagt atter begynder, eller om ikke Tilbagefaldet saa dog Angesten for det, naar den laaner det Tilkommendes Styrke. Naar det Forbigangne faaer Lov at blive hvad det er, det Forbigangne, naar et Menneske forlader det ved at betræde den gode Vei, og ikke for ofte seer sig tilbage, da forandres han selv lidt efter lidt, og det Forbigangne forandres umærkeligt ved det Samme, og tilsidst passe de ligesom ikke mere for hinanden, det Forbigangne svinder hen i en ubestemtere Skikkelse, det bliver en Erindring, Erindringen bliver mindre forfærdelig og mindre, den bliver stillere, den bliver mild, den bliver veemodig, og i enhver af disse Bestemmelser er den ifærd med at fjernes mere og mere, tilsidst bliver det Forbigangne ham næsten fremmed, han fatter end ikke, hvor det var muligt, at han saaledes kunde forvildes og han hører Erindringens Fortælling derom som Vandreren hører Sagnet i den fjerne Egn — men Tilbagefaldet lærer En at forstaae, hvorledes det var muligt; ja Angesten for Tilbagefaldet, naar den vaagner pludseligen, om der end kun er et Øieblik tilbage, den veed at benytte det til at gjøre Alt saa nærværende, ikke som en Erindring men som en Tilkommelse. Dog forstaaer en Apostel, at dette er ham gavnligt, paa det at enhver timelig Angest, der kun ønsker, maa fortæres, enhver Selvtillid, der vil være færdig, maa udbrændes i Tilkommelsens Skjærsild, enhver Feighed, der vil liste sig Faren forbi, maa omkomme i Forventningens Ørken. — Kun med megen Vanskelighed lærer et Menneske sig selv at kjende; hans Tragten efter det Evige kan være i al Oprigtighed, og dog kan der være en Fare, han, hvis det overlodes ham selv, saa gjerne vilde fritages for, han saa gjerne vilde omgaae, og altsaa i al Ydmyghed dog bevare en skjult Forfængelighed, da han ikke lærte sig selv at kjende til det Yderste, fordi han ikke var bleven ængstet til det Yderste, til Død og Tilintetgjørelse. Man dømme Ingen,

eller Enhver kun sig selv. Ak, Alt syntes saa sikkret, naar blot denne Fare ikke var der; Himlens Salighed var saa uudsigelig, og nu denne Mulighed! Da nager Pælen i Kjødet; thi dersom et Menneske ikke haver fornummet Himlens Salighed, da vil han heller ei lide saa meget. O, at det dog snart maatte være skeet, at det endeligen maatte hedde: omsider! Men naar man ængstes, gaaer Tiden langsomt; og naar man ængstes meget, da er selv et Øieblik langsomt dræbende; og naar man ængstes indtil Døden, da staaer Tiden tilsidst stille. At ville løbe hurtigere end nogensinde, og da ikke at kunne flytte en Fod; at ville kjøbe Øieblikket med Opoffrelse af Alt, og da at lære, at det ikke er tilfals, fordi »det ikke staaer til Den, som vil, ei heller til Den, som løber, men til Gud som gjør Miskundhed« (Rom. IX, 16)! At dette er et Menneske gavnligt, hvo forstaaer det; thi her fordrister dog vel Tankeløsheden sig ikke til at ville hjælpe med hvad den vidt og bredt kan forklare om det i Livet Gavnlige.

Vi have talet om Pælen i Kjødet; vi have søgt at forklare Udtrykket i Almindelighed, det er i den Almindelighed, i hvilken det ved at angaae et eneste Menneske angaaer alle. Særligen have vi ikke været bekymrede om at udgrunde, hvad Paulus særligen kan have tilsigtet med dette Udtryk, mindst af Alt ønskede vi at spørge derom i samme Mening som hvis Nogen spurgte, om Paulus havde været stor eller liden af Væxt, skjøn af Aasyn, og andet Saadant. Særligen ville vi ikke søge at antyde det maaskee Tilfældige, det maaskee Ubetydelige, der i den Enkelte kan være ham Pælen i Kjødet. Maaskee skulde Skildringen deraf fængsle en Læser, maaskee skulde den endog vinde den Talende hans Beundring; men det var jo dog foragteligt, om den Talende saaledes vilde forstyrre Opbyggelsen. Den almindelige Forklaring derimod er denne: at det høieste Liv ogsaa har sin, har den tungeste Lidelse; at ikke Nogen letsindigen skal ønske Det, hvis Fare han løgnagtigen udelader, at ikke Nogen skal blive mismodig ved at stedes i den Fare, om hvilken han maaskee var uvidende; at ikke Nogen aandløst skal prise sit Livs beqvemme og magelige Dage. Blot at et Menneske ret er opmærksom paa denne Farefuldhed, da er han allerede ifærd med at begynde den gode Strid. Trøsten kommer vel, og man gribe den ikke for tidligt. Den, som her haver talet, er kun ung, han skal ikke forhindre Nogen i at forfærdes; thi han skal ikke kunne trøste med den tvetydige Erfaring, at et langt Liv har lært ham, at Faren ikke var saa-

ledes, som en Apostel skildrer den, og saaledes som vel ethvert dybere Menneske engang i Ungdommen har anet det, indtil Veiene skilles: den Ene strider Farens og Forfærdelsens gode Strid; den Anden bliver kløgtig og fryder sig aandløst ved Livets Tryghed.

Imod Feighed.

---

2 Tim. 1, 7. Thi Gud haver ikke givet os Feigheds Aand, men Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand.

Dersom det er vist, at der er Det i Livet, der har eller kan have den Magt over et Menneske, at det lidt efter lidt lader ham glemme alt hvad der er Ædelt og Helligt, trælbunden i Verdslighedens, i Øieblikkets Tjeneste; dersom det er vist, at Tiden har eller kan faae den Magt over et Menneske, at den, medens den tæller ham Dage til hans Liv, ogsaa med hver Dag tæller ham hans Liv længere bort fra det Guddommelige, saa han fangen i det Daglige og Tilvante bliver fremmed for det Evige og det Oprindelige; dersom Erfaringen har lært, at dette er hændt ogsaa Den, der engang fornam det Evige stærkt og nærværende i sig — da var det vel gavnligt, at ethvert Middel derimod anpristes, ønskeligt at det anpristes paa en alvorlig, men ogsaa tækkelig Maade. Thi Gud være lovet, der er flere Midler, som Farerne ere mange, og ethvert af disse Midler er tilforladeligt og prøvet. Et saadant Middel er Beslutningen eller det at fatte en Beslutning; thi Beslutningen forbinder netop et Menneske med det Evige, bringer ham det Evige ind i Tiden, skrækker ham op af Eensformighedens Døs, hæver Vanens Trolddom, afbryder de møisommelige Tankers lange Trætte og lyser Velsignelse over selv den svageste Begynden, naar det dog er en Begynden; thi Beslutningen er en Opvaagnen til det Evige og Den, som længe har savnet Beslutningens Foryngelse, naar han

beslutter sig, maa han vel være tilmode som hiin Enkens Søn fra Nain, der han vaagnede op paa Baaren, ak, iforveien var han endnu mere liig hiin Enkens Søn, der han bares død ud. Derfor prise vi Beslutningen. Dog skal Talen derom ikke være beregnet paa at kildre Ungdommens Lytten, eller paa at lyde som en pirrende, vellystig Afvexling i den Blødagtiges kjelne Øre, som Talen vel stundom høres, skikket hertil om end ikke beregnet derpaa, naar det raabes ud i Verden: »det er kun et Øiebliks Sag det Hele, fat blot en Beslutning, vov som den kjække Svømmer at styrte Dig i Havet, vov at troe, at et Menneske er lettere end alle Lidelser, at gjennem alle Strømninger, gjennem Bølgernes Fraaden gaaer dog Svømmerens Vei til Maalet. Betragt ham, den uforsagte Svømmer: han bestiger et høit Sted, hans Øie forlyster sig ved Faren, hans Skikkelse fryder sig i Forfærdelsens Gysen — da styrter han sig freidig i Bølgerne; han forsvinder som var han slugt af Havet, men snart dukker han op og har vundet, vundet i et eneste Øieblik. Saaledes staaer Beslutningen paa Forklarelsens Bjerg, forlyster sig ved Faren, da styrter den sig i Havet, og i samme Øieblik dukker den op med Seiren!« Hvis Talen lød saaledes til Ære for det at fatte en Beslutning, da skulde den vel gjøre Indtryk, thi hvorledes skulde ikke den Hørende prise Talerens Begeistring, beundre hans Veltalenhed; og hvorledes skulde ikke den Hørende gaae forandret hjem: han skulde sidde der omgivet af høimodige Beslutninger, blot tvivlsom, hvilken Helteskikkelse der skulde klæde ham bedst; og snart skulde han længes efter at høre en saadan Tale igjen, og indtil da gjøre hvad han formaaede — berømme Taleren, hvis hæftige Bevægelse, hvis Skikkelses fremboiede Dristighed, der han skildrede Svømmeren, stod levende for ham. Ak, lad Skuepladsen beholde hvad Skuepladsens og de gjøglende Heltes er: store Ord, dristige Gebærder og en bedømmende Mængdes Bifald. Den, der vil prise det Gavnlige i at fatte en Beslutning, vil dog ikke forskylde et Bedrag, hvorved han sinkede den Hørende i at handle og gav ham nok at bestille med at beundre; thi at ville beundre er ogsaa et Adspredelsesmiddel, og at hjælpe til at fremlokke den — et Snigmord, eller en Daarlighed.

Saa maa Talen vel begynde anderledes og fremfor Alt forsværge Bedraget; thi Djævelen bruger mange Kunster for at friste et Menneske, og et farligt Anløb er det altid, naar han ved høimodige Beslutninger, eller rettere ved Talen derom og Beundringen

---

Enkens Søn fra Nain] Luc. 7, 11–16.

deraf, samt ved den Afsmag der følger efter, naar man seer, hvor lidet man formaaer, vil forlokke et Menneske til at opgive Alt. Nei, man kryber før man lærer at gaae, og at ville flyve er altid betænkeligt. Vel er der store Afgjørelser, men selv i Forhold til disse gjelder det dog fornemlig om, at komme i Gang med sin Beslutning, at man ikke i Beslutningen bliver saa høitflyvende, at man glemmer at gaae.

Det var da et Bedrag af hiin Tale, at det saae ud som skulde et Menneske overveie, om han nu vilde styrte sig i Havet eller ikke. Allerede dette er spildt Møie, en Sinkelse fra at udføre Noget, en Næring for Stoltheden, at man indbilder sig eller lader sig det indbilde, at det er saaledes i Livet, at Faren er en Festlighed, til hvilken man indbydes, et Forslag, der gjøres, om man nu vil eller ikke. Det er langtfra saaledes, over den høitklingende Talemaade glemmes, at man jo er i Faren, og at der ikke er Spørgsmaal, om kjækt at springe ud, men om at redde sig. Man er heller ei kommen ud i Faren ved som Svømmeren eller hiin priste Beslutning at styrte sig ned fra de høie Steder, det er tvertimod gaaet ganske simpelt og naturligt til, derved, at man blev undfanget i Overtrædelse og født i Synd, thi ved Fødselen blev man udsat i Faren der hvor man nu er. Hvilken Tankeløshed at forblive uvidende om, at der er Fare til, men hvilken Bagvendthed at ville ved store Ord og ved Løfte om Heltenavn opmuntre En til at vove sig der ud, hvor han er. Dog det selv at have styrtet sig i Faren er stolt, noget ydmygere er det, at tilstaae, at man er der, at vedgaae sig selv, at man er der, hvor Livsforhold og Styrelse har sat En, uden at man tør forlade sin Plads hverken for at flygte eller for at bestige et høit Sted, hvorfra man vil styrte sig ned i Faren. Denne er der; at opdage den er ei heller saa overordentligt, at det skulde friste Stoltheden, naar man betænker, at Farens Forfærdelse voxer i Forhold til Stoltheden over at opdage den, ja at Forfærdelsen let voxer En over Hovedet, hvis al slig Overveielse ikke atter afbrydes ved den simple Betragtning, at man kun har at redde sig. Det er stolt at styrte sig selv i Faren, det er stolt at kæmpe med uhørt Rædsel, men det er tillige elendigt, hvor elendigt lærer man stundom af det samme Menneske, at have Overflod paa Forsæt, Armod paa Handling, at være riig paa Sandheder, fattig paa Dyder. Faren er der; dette er ingen Hemmelighed for de Vise eller for de Modige, den Eenfoldige kjender den ogsaa. Vi ville ei heller istedenfor Farens sande Navne tale om Havet og Stormen og Brusen, hvilket let frister Indbildningskraften til indbildte Forestillinger og indbildte Bedrifter. Der er jo Fare for Lykke og Velfærd: at Du skal tabe den og med

[redacted]

den maaskee dit Mod og din Tro. Der er jo Sjelens Fare: at Verden skal blive Dig tom og Alt Dig ligegyldigt, Livet uden Smag og Næring. Sandheden selv en møisommelig Opfindelse, Døden en ubestemt Tanke, der hverken ængster eller vinker. Der er jo Syndens Fare: at Du skal glemme Din Pligt, eller dog glemme, at man skal gjøre den med Glæde, at man skal bære sine Lidelser, eller dog glemme, at man skal bære dem med Hengivenhed, at Du skal falde i Synden og tabe Din Frimodighed, gaae modløs gjennem Livet, fortvivle i Døden, saa end ikke Angeren kan støtte ved Dig. Der er jo Dødens Fare, som har sine Speidere allevegne ude, om den dog veed, at intet Menneske skal undgaae den. Er Faren der da ikke, eller veed Du det ikke, Du som maaskee vil op paa Bjergets Spidse for at styrte Dig i den, veed Du det ikke, at Du er en anklaget Mand, hvis og ingen jordisk Domstol anklager Dig, da Du er anklaget i Himlen, hvor Dommen skal være; veed Du det ikke, at Du er fængslet, om Fængslet end er rummeligt som den vide Verden, men prøv det, gaae til Verdens yderste Grændse, skjul Dig i Afgrunden, og forsøg da, om den Retfærdighed, der fængslede Dig, ikke veed at hente Dig frem; veed Du det ikke, at Vidnerne ere der, om de end nu langtfra at vidne mod Dig ere Dine Fortroligste, at disse Vidner ere Dine Tanker, at dette Vidne er Dig selv, hvem Regnskabets Dag vil nødsage til at være Din egen Angiver, uden at kunne dølge det skjulteste Raad eller glemme den flygtigste Tanke eller forbeholde Dig selv en eneste Tanke saa forborgent, at ikke Samvittigheden veed at vriste Din Indesluttethed op, og Selvangivelsen mod sin Villie at fravriste Dig den. Thi den menneskelige Retfærdighed er meget vidtløftig, og dog stundom maadelig nok; den guddommelige er kortere og behøver ingen Anklagers Efterretning, ingen Retstjeners Udsendelse, intet Vidnes Afhørelse, men gjør den Skyldige til sin egen Angiver og hjælper ham med Evighedens Hukommelse.

Men ikke mindre var det et Blendværk, hvormed hiin bedragerske Tale skuffede, at det seer ud som var Alt afgjort, Alt vundet paa Beslutningens Slag-Dag. Vel er det nemlig sandt, at det at gjøre en god Begyndelse allerede er meget vundet, men i samme Øieblik gjelder det netop om at komme i Gang med Begyndelsen, thi der er maaskee intet Fordærveligere for et Menneske end naar en god og herlig Begyndelse i næste Nu kommer til at ligge ham i Veien istedenfor at hjælpe ham frem. Det er stolt at samle alle Farer og Forfærdelser mod sig paa eet Sted, at trænge kæmpende frem hvor Fjendens Skare staaer tættest; det er et stolt Ord.

at ville standse Solens Gang, at det ikke maa aftnes før alle Fjender ere overvundne; derimod er det ydmygt at tilstaae, at Striden ogsaa uden et Menneskes Skyld trækker sig i Langdrag, saa hver Dag har sin Aften, og ved et Menneskes Skyld drager sig saaledes i Langdrag, at det stundom aftnes over et Nederlag, ydmygt at tilstaae, at selv den redelige Striders Gang gjennem Livet er besværlig, at selv Den, der gjør faste Trin paa Veien, dog ikke gaaer i Helleskridt, ja, at naar Livets Aften svaler Strideren efter den lange Dag, der dog ikke er Beleilighed til Spil og Klang, fordi endog Den, der kom Maalet nærmest, kommer der ikke skikket eller oplagt til Triumphens Anstrængelse, men mødig og træt ønsker en Grav at hvile i og en salig Bortgang herfra i Fred. Vel var en Saadans Liv ikke ukjendt med de større Afgjørelser, men han tilstaaer dog, at hele hans Liv var en Strid, og det frister ham ikke stolt til Underholdning for Andre at nævne de store Afgjørelser, i hvilke han havde den Ære at deeltage; han veed meget godt, at hans Fortælling om daglig Strid vilde være trættende for de Nysgjerrige. Og dog var dette jo hans Liv; han prøvede maaskee Livets, maaskee Menneskenes Foranderlighed, men Faren fulgte ham stadigt. Men eftersom Faren gjentog sig, fornyede han sin Beslutning, og saaledes gik han Kampen igjennem. Var hans Trin end svagt, hans Gang vaklende, gik det end stundom tilbage istedetfor fremad, Beslutningen hjalp ham igjen lidt efter lidt, han formanede sig dog selv med et skjønt Ord, »gjør for Gud, hvad Du kan, da skal Gud gjøre for Dig, hvad Du ikke kan«, indtil han atter besluttede sig, om hans Beslutning end synes af ringe Herkomst, en Krøbling i Sammenligning med hiin høibaarne.

Naar det at fatte en Beslutning forstaaes saaledes om den stadige Fornyelse af en afgjørende Beslutning (en tilsyneladende Modsigelse ligesom den, at minde et Menneske om, at handle som var denne Dag idag hans sidste, og da igjen at vise et langt Liv der ligger for ham), da staaer det fast, at Beslutningen er et frelsende Middel. Men staaer dette fast, da er det atter vel værd at være opmærksom paa Beslutningens Arvefjende, hvilken er Feigheden, der, seiglivet som den er, altid er betænkt paa at afbryde eller fortrædige Beslutningens gode Forstaaelse med det Evige, at søndergnave den Beslutningens Lænke, der er let at bære og først tung, naar den er brudt. Mod Feighed skal Talen derfor være

---

at ville standse Solens Gang] smlgn. Josva 10, 12. faste Trin] smlgn. Hebr. 12, 13.

[redacted]

rettet, idet den knytter sig til hiint korte apostoliske Ord. Høres det end stundom, at Gudsfrygt, at Religion, at Christendom gjør et Menneske feigt, da kan det Modsatte dog vel ikke bestemtere udsiges end her, hvor Apostelen netop siger, at Gud ikke giver Feigheds Aand, hvilken altsaa vel maa komme andetsteds fra, og formodentligen allerede være tilstede i hiin Indvending. Ingen skal derfor beraabe sig paa, at det er hans Fromhed, hans Ydmyghed under Guds vældige Haand, der gjør ham feig; Ingen skal frygte for at betroe sig til Gud i den Mening, at dette Forhold skulde berøve ham hans Kraft og gjøre ham feig. Det er tvertimod omvendt, Den, Gud ikke slaaer til Ridder med sin vældige Haand, han er og bliver i sin dybeste Sjel feig, om ikke af anden Grund, saa fordi han var for stolt til at taale Ridderslaget, da det som ethvert Ridderslag fordrer Bekjendelsen af egen Uværdighed.

Saa ville vi da tale mod Feighed.

Det skal være Tegn paa en forfinet Tidsalder, at man giver det Utilladelige, det Forbudne, Synden et undskyldende, næsten et hæderligt Navn. Stundom fortsættes Falskneriet saa længe, at det gamle, alvorlige, bestemte Ord glemmes og gaaer af Brug. Høres det en enkelt Gang, da vækker det næsten Latter, fordi man antager, at den Talende enten er en Mand fra Landet, der taler et forældet hoitideligt Sprog, som aldeles mangler Omgangens Bøielighed, eller at det er en Skalk, der bruger et saadant Ord netop for at vække Latteren enten ved Ordet selv eller ved dets Vrængen efter Andre, hvis Erindring det fremkalder. Et lignende Falskneri afstedkommes ogsaa, naar man af tvende Ord, der begge betegne noget Forkasteligt — ja det lige Forkastelige, fortrinsviis bruger det ene, fordi dette i den almindelige Forestilling har en Bibetydning af Noget, som i Verdens Øine ikke klæder ilde. Dette er Tilfældet med de tvende Ord: Feighed og Stolthed. Dersom en Prædiker, hvis Gjerning det er at agte paa Menneskenes Liv og kalde dem til det Gode, vilde advare mod Stolthed, da skulde han vel finde mange Tilhørere, og dog skulde Talens Virkning langtfra hos Alle være efter Ønske, ja der skulde vel endog være Den, der uden at agte paa Formaningen lyttede til den smigrende Anerkjendelse, der ligger i at bruge dette Ord. Vilde han derimod advare mod Feighed, da skulde vel Tilhørerne see den Ene paa den Anden, om der ogsaa var en saa Elendig tilstede, en feig Sjel, det Foragteligste af Alt, det Utaaleligste, thi selv det fordærvede Menneske kan man dog taale, naar han er stolt, men en Feig . . . . . Sande-

ligen, et Menneske maa være ganske uden Øre for Lidenskabernes Tyvesprog, naar han ikke mærker, at det maa hænge galt sammen med Feigheden, siden den er bleven saa afskyet, saa angest for at nævnes, ja saa aldeles er forsvunden af Livet. Og dog Enhver, der var meget tilbøielig til at antage, at den høflige Advarsel mod Stolthed angik ham, han kan være sikker paa, at den fornærmende Tale om Feighed angaaer ham ogsaa, thi Feighed og Stolthed er Eet og det Samme; han kan være sikker paa, at Talen angik ham ganske særligen, dersom han ellers var meget begjerlig efter at synes stolt, thi det er netop Feighed.

Stolthed og Feighed er Eet og det Samme. Dette maa dog ikke misforstaaes, og herved menes nærmest, at det hvorom man taler under Navn af Stolthed i Almindelighed er Feighed. Selv den uægte Stolthed forekommer meget sjeldent, og skulde Prædikeren indrette sin Tale svarende til de Forhold Livet udviser, da kom han sjeldent til at advare mod Stolthed. Den uægte Stolthed fordrer en høi Grad af Forestilling om det egne Værd og om det Ansvar den Stolte har for sig selv, hvilket han frygter mere end hele Verden. Den Stolte vil altid gjøre det Rette, det Store, og egentligen strider han ikke med Menneskene, men med Gud, fordi han vil kunne gjøre det ved egen Kraft; at skulke sig fra Noget er ikke hans Begjering, nei, at sætte sig Opgaven saa høit som muligt og da at fuldkomme den ved sig selv, nøiet med sin egen Bevidsthed og sit eget Bifald, det er det han vil. Selv den uægte Stolte maa derfor kunne være stolt i Eensomhed, maa kunne forsage og forsmaae al Løn i Verden; Menneskenes Gunst, og ikke en Sjel, ikke den stolteste Sjels Trods, ikke den elskeligste Sjels Bønner maae forstyrre ham; ingen Vinding, ikke den ganske Verden, ikke den ubetydeligste og forborgneste maa friste ham; han maa anspænde al sin Tanke for at see det Rette, han maa ville det, fordi han er for stolt til at tillade, at Menneskene skulde have Ret imod ham, selv om Ingen kunde overbevise ham. Men en saadan Tilværelse er søvnløs og meget anstrængende og efterstræbt af mange Forfærdelser. Naar vi derfor med denne Fordring gaae ud mellem Menneskene, hvor sjelden er da ikke Den, der har indfriet den Ja Stolthedens første Spring i Livet, det har Mange gjort, Mange fjantet nok, men det Næste: saa trygler Den hos det samme Menneske, som han stolt forsmaaede, saa bøier Den Knæ, der slog stolt med Nakken, saa tager Den til Takke med hvad han stolt vragede, saa betler Den om Livet, der vilde trodse Alt, saa speider Den efter Ligesindede, der stolt vilde være sig selv nok, saa lyver Den lidt for sig selv, der listigen har forandret Stolthedens Opgave,

[redacted]

og faaer Andres Dom for, at dette dog er det Stolteste, saa slaae de sig sammen, og blive stolte i Fælledsskab, hvilket er Forfængelighed og Feighed. Vi sige det sandeligen ikke for at prise hiin uægte Stolthed, men saaledes er dens Vei dog forfærdelig og derfor sjeldent betraadt, som jo vel er, thi den uægte Stolthed lurer Djævelen paa, og den bliver hans Bytte, thi den er Feighed. Den der nemlig saaledes staaer ene, han maa nødvendigviis opdage, at der er en Gud til, og vil han nu ikke forstaae, at det dog er for lidt at være ene om en Hemmelighed, er han for stolt til at have en almægtig Gud til sin Medvider, saa er han jo feig; thi selv om det ikke var lykkedes Verden, ikke alle de Forfærdelser som Jordlivet og Menneskelivet gjemmer at vise ham hans Eensomhed som Blendværk, saa vil den Almægtige strax gjøre det, og dette kan han ikke udholde; men altsaa er han feig.

Naar nu selv den uægte Stolthed er meget sjelden i Verden, og man dog saa ofte nævner Stolthed, saa kan man deraf slutte, at Feigheden maa være meget almindelig, ja man kan slutte det, uden at fornærme Nogen, og uden at være Dommer og Hjertekjender kan man ubeseet antage, at ethvert Menneske er noget feig, især kan man fortrøste sig til, at Enhver, der søger nærmere at kjende sig selv, vil være villig til at vedgaae, at han ikke sjeldent har grebet sig selv deri, at han af den Grund altid er noget mistænkelig selv mod sit modigste Foretagende. At Forvexlingen kan finde Sted, er ikke vanskeligt at indsee, og Talen skal bestandigen bringe det i Erindring, fordi den, medens den handler om Feighed, bestandigen har Stoltheden i Sigte; thi skal Sagen tages fra Grunden, maa først og fremmest hiin første Løgn forhindres. Selv naar Feighed forvexles med Klogskab, med en i Menneskenes Oine priselig Forstandighed, hvis Hemmelighed er Selvkjærlighed, elv da er den først bleven forvexlet med Stolthed, saaledes nemlig, t det at være saaledes klog paa Verden og sin egen Fordeel er loget Stort. Advares der mod en saadan Klogskab, da see man el til, at Advarselen ikke bliver fristende; thi der var vel Den, om nok gad høre en saadan Formaning, ikke just for Formaninens Skyld. Kun en religiøs Betragtning kan tale retteligen om g mod Sligt, fordi den religiøse Betragtning kjender det ene Fornødne og veed, at det er det ene Fornødne, og derfor ikke har avlt med det Mangfoldige, eller bliver forførerisk i at skildre Forjellighederne.

Forholdt det sig nu saaledes med Feigheden, at som der hvir en Forbandelse over den, der saaledes ogsaa hvilede den Forndelse over den, at den slet ikke kunde vise sig i anden end

sin virkelige Skikkelse, at den slet ikke kunde bedrage med sit Ydre, da skulde den vel snart blive huusvild i Verden, thi hvo vilde boe sammen med denne Usselhed; ja den skulde snart nødsages til at flygte bort paa de afsides Steder, saa end ikke den Elendigste, ikke den Nedrigste vilde kalde den frem. Men saaledes er det ikke. Feigheden er netop den bøieligste, den smidigste, saa at sige den behageligste af alle Lidenskaber; ikke er den høirøstet og larmende, men stille og lummer og dog vellystig fængsler den alle andre Lidenskaber til sig, thi i Omgang med disse er den yderst indtagende, veed at holde Venskab med dem, og lægger sig selv dybest i Sjelen som det stillestaaende Vands døsige Taage, af hvilken usunde Luftninger og bedragerske Gjøglebilleder udvikle sig, medens dog Taagen bliver der. Det Feigheden meest frygter er, at der tages en Beslutning, thi en Beslutning adspreder altid for et Øieblik Taagerne. Den Magt, Feigheden helst sammensværger sig med, er Tiden; thi hverken Tiden eller Feigheden finder, at der er Grund til at forhaste sig, og er det ikke ogsaa mærkeligt nok, at Gud i Himlen og det Evige, ikke Tiden er det, der siger endnu idag Lad saa hver Dag have sin Plage og sin Møie, ogsaa sin Lyst og sin Løn, dette er Beslutningens evige Omqvæd, dens høitideligste og meest dagligdagse Fordring, dens første og dens sidste Ord, hvad den vil enhver Dag skal betyde og give enhver Dag Betydning endnu idag

Men Feigheden afholder *for det første* et Menneske fra at *erkjende*, hvad der er det *Gode*, det i *Sandhed Store* og *Ædle*, som bør være Maalet for hans Stræben, for den tidlige Flid og for den sildige Dersom Feigheden her maatte vise sig som det elendige Kryb den er, eller træde frem i al sin Plumphed, saa var der ingen Fare, men saaledes viser den sig aldrig, eller i ethvert Tilfælde først bag efter, som det Onde altid lokker med tækkelig Skikkelse og da afkaster Masken og lader sit Bytte synke i Afgrunden ved Tanken om, at det er for silde Feigheden vil blot forhindre Beslutningens Afgjørelse, derfor giver den sin Adfærd et herligt Navn Den ivrer mod alt det Overilede, det Umodne, det Hastige, nei, den fortsatte Stræben er det Store, det er en stolt Opgave Den fortsatte Stræben — et herligt Ord, hvor skuffende, skulde Feigheden ikke nok fange sig en Sjel' At den fortsatte Stræben dog skulde have en Begyndelse, især i Betragtning af at den formodentligen faaer en Ende — det vil hverken Feigheden eller Tiden vide af, thi det veed kun Beslutningen, hvis Navn jo minder derom, thi Beslutningen er Begyndelsen, og dog har den sit Navn deraf, at den veed, der kommer en Slutning. Har Feig-

[redacted]

heden bragt det saavidt med et Menneske, da kan man sige, at den har faaet sig godt og beqvemt indrettet. Hvor stolt saaledes bestandigt at stirre i Skyerne uden nogensinde at behøve at bøie sit Hoved for at see til Foden; skal Gud prises, at han dannede Mennesket opreist, hvor meget mere da ikke Feigheden, der langt herligere reiser ham op! Et saadant Menneske lever nu med det fjerne store Maal for Øie; skulde han et Øieblik blive betænkelig, da er Feigheden strax rede med Forklaringen, at det maa saa være, fordi Maalet er saa uendelig fjernt. Han lever i den fortsatte Stræben; skulde Bekymringen vaagne, om det var en Stræben, om den fortsattes, da spreder Feigheden enhver Tvivl og glatter øieblikkelig Pandens Rynke ved at forklare, at den enkelte Dag, den enkelte Uge er for lille en Bestemmelse til at udmaale en saadan Stræben. Sandeligen, stræber han ikke, Feigheden fortsætter roligt sin Stræben og kan godt see, at den Uge for Uge, ja Dag for Dag ikke stræber forgjeves og heller ei stræber til et uendelig fjernt Maal.

Dog det Gode, det i Sandhed Store og Ædle er jo ikke blot noget Almindeligt og som saadant Erkjendelsens almindelige Gjenstand, det er ogsaa noget Særligt i Forhold til den Enkeltes særlige Begavelse, der gjør, at den Ene formaaer mere end den Anden, at den Ene formaaer det paa den ene, den Anden paa den anden Maade. Begavelsen selv er ikke det Gode, som var den udmærkede Evne det Gode, den indskrænkede det Slette (hvilken Forbandelse for den Lykkelige, hvilken Fortvivlelse for den Ulykkelige! nei, Begavelsen er det Ligegyldige, der dog faaer sin Betydning. Er nu Evnen udmærket, da siger Feigheden: »naar man er saaledes udrustet, da har det saa vist ingen Hast med at begynde. Dette er altfor let, lad nogen Tid gaae hen, lad Noget være tabt: den udmærkede Spiller lyster det først at begynde, naar Spillet halvt er tabt. Jeg veed det vel, nu ligger jeg ørkesløs hen, men snart, snart reiser jeg mig med Vælde.« Hvor stolt taler dog ikke Feigheden! Hvad vil det sige, at Opgaven er for let, det vil sige, den er vanskelig, og under Navn af det Tungere har Feigheden faaet den Vælgende til at vælge det vistnok i Verdens Øine Tungeste, som dog er det Lettere. Det er nemlig vanskeligere at begynde i al Stilhed, fordi det er mindre fornemt, og denne lille Ydmygelse er netop Vanskeligheden. Men altsaa var det ikke Stoltheden, men Feigheden der var Raadgiver. Enhver veed, at Farens Øieblik giver et Menneske større Kraft, men man agte vel, hvorvidt og hvorledes man derfor er større. Eller er det saa stort, at skulle trænge til Farens Forfærdelse for at kunne samle

sin Kraft; ikke at tale om, at det Modsatte jo ogsaa kunde hænde at Forfærdelsen vel kom, men Kraften svigtede. Det var saa let at han ikke kunde beslutte sig til at begynde, det var stolt, men det er feigt; thi egentligen er han bange, at det, han har tilladt sig at kalde en Ubetydelighed, ikke ganske skulde vise sig saaledes, og da var han i Forlegenhed: at skulle føle sin Svaghed og da ikke have ligeover for sig den yderste Forfærdelses uhyre Navn, at skulle staae der beskæmmet, berøvet enhver glimrende Bortgang. — Eller Evnen er ringe. Da siger Feigheden, »dette er for lidet at begynde med«. Det er nu vistnok meget daarligt, ja endog taabeligt sagt; thi naar man ikke har mere at begynde med, saa maa det jo altid være nok, og jo mindre man begynder med, jo større bliver man; men see, Feigheden har vundet Klogskaben for sig, og den siger, at det er ganske rigtigt, thi Den, der Intet begynder, han taber heller Intet. En saadan Klogskab er vel værd at være stolt af, og Stoltheden har allerede indseet, at langt stoltere end at begynde med Lidt er det at vrage Alt, hvilket Den kan gjøre, der vrager det Lidet, der var ham tilbudet, og desuden Alt, hvad der slet ikke var ham tilbudet. Det synes stolt, men Feigheden var jo den første Opfinder.

Det Gode, det i Sandhed Store og Ædle har foruden alle andre gode Egenskaber ogsaa den, at det ikke tillader Betragteren at være ligegyldig. Den, der eengang har faaet det at see, han tager det ligesom et Løfte af; hvor dybt han end synker, han glemmer det egentlig aldrig ganske, selv i hans Fortabelse er denne Erindring ham vel en Qval, men ogsaa stundom en Frelse. Men som det opløfter et Menneske, saa ydmyger det ham ogsaa; thi det fordrer al hans Kraft af ham og forbeholder sig dog Myndighed at kalde ham en unyttig Tjener, selv naar han har gjort alt Sit. Denne forelskede Forstaaelse er det nu Feigheden af yderste Vigtighed at forhindre, Beslutningens høitidelige Overeensstemmelse med det Gode paa et saa ydmygende Vilkaar. Da er Stoltheden strax ved Haanden; enig med Feigheden forklarer den, at det er stoltere, at vide med sig selv, at man kunde være noget Mere end man er, naar man blot vilde det. Denne ubestemte Storhed kan man Tid efter anden anslaae saa høit man vil, og man skal ikke lade sig det forekaste, at man er en unyttig Tjener. Klogskaben understøtter ogsaa Feigheden, og lærer, at man altid bør være lidt mistroisk, aldrig give sig ganske hen. Dette er jo

unyttig Tjener] smlgn. Luc. 17. 10.

ogsaa meget klogt, men sæt det dog var en Daarskab i Forhold til Det, hvor der slet Intet er at vinde, hvis man ikke sætter Alt ind. Var det ogsaa klogt i Livet, hvis man vilde tinge med en Handlende, der havde bestemte Priser, og byde ham en lille Smule under, var det ogsaa klogt, hvis han havde ganske bestemte Priser, og man nødvendigt skulde bruge hvad han havde at sælge? Og dog er det jo klogt, og Feigheden smiler ad den ubesindigt Stolte, der trænger sig frem at komme med i Æresstriden, smiler af ham, naar han snubler, og trøster sig selv. Imidlertid er den feigt Stolte kun eet Øieblik klogere end den ubesindigt Stolte, og mere foragtelig; eller rettere sagt, thi det baader ikke at dvæle ved saadanne Forskjelligheder, de have begge tabt Alt.

See, hvis det gaaer saaledes, da kan et Menneske takke sig selv og Feigheden derfor; thi Gud giver ikke Feigheds Aand, men Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand, saaledes som det er fornødent for at erkjende, hvad der er det Gode, det i Sandhed Store og Ædle, hvad det betyder for ham og i Forhold til ham; for at elske det med den uegennyttige Kjærlighed, der ikkun begjerer at være en unyttig Tjener, hvilket altid er Kjærlighedens Lyst og det Modsatte den en Krænkelse, der besmitter ham Kjærligheden ved at gjøre den til Vinding; og for at holde ved i Bestandighed, at ikke Alt skal blive ufrugtbart uden den Sindighed, der svaler over Anstrængelsen og over Beslutningens Afgiørelse. Denne Erkjendelse, dette Beslutningens Samtykke er den første Indvielse. Ak, hvor sjeldent oplever et Menneske dette saaledes, at han endog kun i Indvielsens Øieblik forsager alt Drømt, og Indbildt, ethvert Luftsyn, der vil vise ham i overnaturlig Størrelse og bringe ham til at studse over sig selv, og derimod annammer Kraft til at see det som det er, Kraft til at omslutte det med selvfornægtende Kjærlighed, Kraft til at indgaae Besindighedens Pagt dermed; hvor sjeldent oplever et Menneske dette saaledes, at han endog kun i Indvielsens Time har Kraft til at holde sig selv hen til det Gode, der ligesom vil tilintetgjøre ham, Kjærlighed til ikke at krympe sig derved, Besindighed til ikke at forfalske sig selv! Feigheden kommer ikke fra Gud, men den veed at give sig Skin af at være Kraftens, og Kjærlighedens og Sindighedens Aand. Det er nu saaledes vel sandt, hvad Feigheden ogsaa lærer, at ethvert Menneske bør stræbe efter et høit og fjernt Maal, det er høit, thi see, det er Himlen, det er fjernt, hvo veed det ikke, fjernt især hvis et Menneskes Fortjeneste skulde naae det. Men Gud har dog selv fra Dagenes Begyndelse deelt Tiden, har adskilt Dagen og Natten, og saaledes vil ogsaa Beslutningens Sindighed

strax dele Mennesket Tiden, saa Morgenens fornyede Beslutning og Aftenens Taksigelse og Hviledagens stille Festlighed, eller hvorledes nu forøvrigt Beslutningen har deelt Dig Tiden, m. T., faaer sin Betydning som Deling og som Maal. Vil En ikke forstaae dette i Begyndelsen, da vil han egentligen ikke fatte en Beslutning, og dette vil da gjøre hans Liv betydningsløst, ja mistænkeligt som det Venskab, der bestandigen vrager Livets Beleilighed til at yttre sig, betydningsløst, ja ulevet, som den Tale aldrig blev hørt, der i sin Ophøiethed forsmaaede ethvert Ord og Udtryk, Sproget tilbød. Hvo seer det ikke, selv den Feigeste vilde maaskee smile af denne Tale som overflødig, thi Regnskabets Opgjørelse viser jo, hvad der burde være gjort; men han betænker maaskee ikke, at hvis Beslutningen ikke er Begyndelsen og Begyndelsen Beslutningen, saa vil Regnskabet aldrig lade sig opgjøre, fordi der i en vis Forstand intet er. — Nu er det vel saaledes, at det Gode, det i Sandhed Store og Ædle er forskjelligt for den Forskjellige, men Beslutningen, der er den sande Erkjendelse, er dog den samme Dette er en meget opbyggelig Tanke Den, der vil opføre et Taarn, sætter sig ned og gjør Overslag, hvor høit han kan opføre Taarnet. Ak, hvilken Forskjellighed viser der sig ikke i Overslagets Øieblik; men hvilken Lighed i Beslutningens Øieblik, og udebliver Beslutningen, da vorder der intet Taarn, hvor indbildt eller hvor virkelig herligt Overslaget end var! Den gode Beslutning, der svarer til Erkjendelsen af det Gode, er jo at ville gjøre Alt, hvad der staaer i Ens Magt, af yderste Evne at ville tjene det. At gjøre Alt, hvad En formaaer, hvilken salig Lighed; thi det formaaer jo ethvert Menneske. Kun i Overslagets Øieblik er Forskjelligheden der Eller Den, der vil gjøre Barmhjertighed, kan han gjøre mere end at give Alt hvad han eier, og gav ikke Enken uendelig meget mere end den Rige, der gav af sin Overflod! Tilfældet kan undertiden gjøre, at en Penninge betyder lidt mere end den ellers betyder, men vil Nogen gjøre et Vidunder, da kan han faae den ene Penning til at betyde ligesaa meget som al Verdens Guld tilsammen, dersom han giver den af Barmhjertighed og Penningen er den eneste, han eier. Ja Den, der har Øre til at bedømme, hvor stor Gaven er, blot han hører Pengenes Raslen, han mærker Forskjellen, men Barmhjertigheden og Tempelkisten forstaae det anderledes Den som kun har Øre til at høre Mulighedernes Hvidsken i Overslaget, han

---

opføre et Taarn' smlgn Luc 14, 28 ff   gav ikke Enken osv; Marc 12, 42.

[redacted]

gjør en uhyre Forskjel, men Beslutningen forstaaer det anderledes. Naar saaledes Den, der fryder sig i Sundhed og Kraft, i Besiddelse af Aandens bedste Gaver fæster sig hen i det Godes Tjeneste med alt Sit, med den lange Række af Aar, der synes at ligge for ham, med enhver Forventningens Fordring til Livet, ethvert Krav kun forventet og fordret for det Godes Skyld — og naar derimod Den, der med Veemod seer sin jordiske Skrøbelighed og Opløsningens Dag saa nær, at han fristes til at tale om den ham forundte Tid som Præsten taler, naar en Saadan med dennes Ord i Beslutningens Time lover »at hellige disse Øieblikke« til det Godes Tjeneste: hvis Taarn bliver saa høiest? Eller naar den Ene med Glæde føler sig som Den, der skal blive et mægtigt Redskab til at vinde Mange, den Anden med Sorg i Sindet tykkes sig selv kun en Byrde for Andre, naar de dog begge beslutte sig til at ville være Alt og slet Intet for det Gode, hvis Taarn bliver saa høiest, naae de ikke begge op i Himlen? Eller naar den Ene ukjendt med indvortes Fjender vender sit Sind og sin Tanke erobrende mod Menneskene i det Godes Tjeneste og frelser Tusinde, den Anden, hjemfalden til indvortes Kampe, i Beslutningens Øieblik frelser sig selv, hvis Taarn bliver saa høiest? Dersom Feigheden kunde forstaae dette, da skulde den ikke have saa meget mod Beslutningen, thi dette er Beslutningens Hemmelighed. Alt fordrer den, det er sandt, den lader sig ikke bedrage, den taaler ingen Uredelighed, den er paaholdende indtil den sidste Hvid mod Den, der vil give saa godt som Alt, men den er ei heller smaalig, den seer med Velbehag til Den, der giver det Lidet hen, og vredes kun, hvis han vil holde sig tilbage, hvis han vil skyde Skylden paa sin Elendighed, hvis han spidsfindig vil indbilde sig selv, at det er en Umulighed for ham at give Alt hen, da han Intet eier, hvis han vil adsprede sig selv ved at ønske, at han havde Meget at give hen, vil forlyste sig selv ved at betænke, hvor høimodig han da vilde være, vil mætte Beslutningens Trang i ham med Drømme, indtil Trangen gaaer over. Alt dette er Feighed og skjult Stolthed, der ønsker at blive sig i Dunkelhed tidt Mere end man er, og at spise Beslutningen af med skrømtet Anerkjendelse.

•

Dernæst forhindrer Feigheden et Menneske i at gjøre det Gode, at fuldkomme det i Sandhed Store og Ædle, hvortil han i Beslutningen har knyttet sig. Vi have allerede i det Tidligere mindet om en vis Overtro, der gjør at et Menneske mener Alt

afgjort ved Beslutningen, hvilken han da ikke er utilbøielig til at fatte endog maaskee i den Formening, at hans Liv ved Beslutninger har en Ophøiethed, som fritager ham for at bekymre sig om det Mindre: kun ved høitidelige og afgjørende Leiligheder vil han vove Alt, det Mindre beskæftiger ham ikke. Ak, men saaledes at ville blot ligesom stadse i Livet, er en glimrende Vildfarelse. Beslutningen selv bliver for Den, der tillader sig at nære saadanne Tanker om den, en Forfører og Bedrager istedenfor en trofast Veileder. Vel er det nemlig sandt og rigtigt, at over Beslutningen lyser Evighedens Glands, at i Beslutningen synes Alt afgjort for evigt; men dette er kun det Første. Da klæder Beslutningen sig om, og vil nu netop bekymre sig om det meest Daglige, og saaledes i sin daglige eller om jeg saa tør sige huuslige Klædning seer Beslutningen ikke saa guddommelig ud, men er dog i sit inderste Væsen ganske den samme. Det er nemlig Beslutningens Betydning for det menneskelige Liv, at den vil give det Sammenhæng, en jævn og rolig Gang. Dertil har Beslutningen en elskelig Gave, at bekymre sig om Smaating, saa man hverken lader haant om dem eller fortabes i dem, saa Livet gaaer fort i Beslutningen, styrket og qvæget og forfrisket af Beslutningen.

Nu er da Beslutningen en anden. Maaskee er den at spare hvad kun Armoden behøver at see paa, at holde et lille Vredens Ord tilbage, at overvinde sig selv til at underkaste sig en ringe Ubehagelighed, at holde lidet længere ud ved Arbeidet, at glemme en lille Fornærmelse. Hvor forandret! Er det ikke en Utroskab af Beslutningen at bære sig saaledes ad, eller er dette virkeligt hvad Beslutningen var? Thi Beslutningen var jo ikke at ville trænge til de jordiske Ting, i Nøisomhed at ville vorde sorgløs som Himlens Fugl; Beslutningen var jo at ville seire over sit Sind og over sin Fjende ved Forsonlighed; Beslutningen var jo, at Livets Aften skulde vidne, at der var arbeidet om Dagen; Beslutningen var jo at opløfte sin Sjel over Alt hvad der er smaaligt i Livet. Ja det var Beslutningen, det er ikke glemt; men nu dette . . . Herre Gud, er man da allerede Armoden saa nær, at man behøver at spare det Lidet; er man da saa vredagtig, at man i den Grad skal frygte et lille Udbrud, er det den halve Time der har Magt til at gjøre En til en Lediggænger; er man maaskee strax sindssvag fordi man er lidt tungsindig; er man da uforsonlig, naar man er villig til at glemme de større Fornærmelser og kun erindrer de mindre? O, Den, der kjender Noget til Beslutningen, vil ikke nægte, hvor kjønt den veed at tale, næsten at bede for sig, at man nu dog blot vil gjøre som den siger, og fremfor

[redacted]

Alt ikke besmitte sig selv ved at troe, at man betroede sig til en Troløs, da man betroede sig til Beslutningen. Den indrømmer, at det er en Ubetydelighed, den vil, at det netop skal gjøres som en Ubetydelighed, da den ellers nødsages til at gjøre En Livet anstrængt paa en omvendt Maade derved, at en Ubetydelighed bliver det Betydeligste; thi hvad der er en Ubetydelighed og som saadan kan oversees, det er ingen Ubetydelighed, naar Beslutningen har nedlagt Fordring derpaa, og at blive sin Beslutning utro i Anledning af en Ubetydelighed, er ogsaa Utroskab og intet Ubetydeligt. Tilsidst bliver den nidkjær paa sig selv, vil hjælpe Mennesket ved en Tidlang at nage ham og ikke unde ham Ro. — Hvor ligger nu Feilen, dersom Mennesket og Beslutningen ikke boe længere hos hinanden i Samdrægtighed? den ligger i hans Feighed. Det er ganske sandt, at et Menneskes Sjel kan blive forvirret, hvis det Ubetydelige for ham bestandigen bliver det Betydelige. Dette vil Beslutningen heller ikke, den vil, at han skal gjøre det som det Ubetydelige, skal gjøre det som en yderligere Affølge af Beslutningen. Feigheden derimod vil bestandigen have med det Betydelige at gjøre, ikke just for ret at udføre Noget, men fordi det smigrer at forsøges i det Betydeligere og fordi det trøster, naar man taber, at det var det Betydelige. Det er vel meget sjeldent, at et Menneske virkelig lader være at forsøge eller dog at troe at han kunde fuldkomme det Store, og saaledes vedgaae sin Feighed (dersom ellers det Store er Noget der i sin almindelige Gyldighed vedkommer ethvert Menneske, thi i Forhold til det Udvortes og Tilfældige kan det jo være viist og besindigt ikke at vove for meget); nei, han besviger først Opgaven, kalder den en Ubetydelighed og da lader han være at fuldkomme den. Men Bedraget er Feighedens og Tilfredsheden er Stolthedens, saa Feigheden atter her er det til Grund Liggende.

Dersom da Beslutningen ikke trænger igjennem i denne Strid, dersom det skeer oftere, at den saaledes kommer tilkort, da bliver den tilsidst afmattet, og det gaaer værre og værre, indtil Beslutningen bliver en halvglemt ørkesløs Tanke, et Indfald fra fordums Dage, der engang imellem gæster den Forandrede. Istedenfor den af Beslutningen paatænkte stadige Fremgang viser der sig en Tilbagegang. Dog er Frelsen igjen kun at søge i Beslutningen, men Vilkaaret er ikke det samme som første Gang. Da stemmer Feigheden sig imod; afmægtig som den er kaster den endog Had paa Beslutningen, tænker i sit Hjerte Ondt om den, og tilfredsstiller sig selv ved Stolthedens Bedrag. Hvo skulde kunne opregne alle de Udflugter, de Spidsfindigheder som Feigheden under saadanne

Omstændigheder kan udfinde, alle de svigefulde Forslag den veed at gjøre, for at faae Ret mod Beslutningen, for at vorde overbeviist om, at Beslutningen er en Snare, hvori man fanges, en Selvplage, hvori den Fangne piner sig selv, en Bedrager, der dog ikke hjælper; thi hjalp den vel før, eller har der ikke været enkelte Øieblikke, hvor man næsten var villig til at slutte Kjøbet med den, men see om den hjalp strax! Seirer endog Beslutningen igjen i et Menneske, o, hvor sjeldent, at han ret kommer til Kræfter. Feigheden lurer overalt, og formaaer den ikke Andet, saa passer den dog paa, at der bliver en lille Mislighed ved Beslutningens Fornyelse Skal Beslutningen i Sandhed og tilgavns fornyes, da maa den jo netop begynde, hvor den slap. Dette er meget smertefuldt. Saa hjælper Feigheden og Tiden med falsk Venskab. Den mellemliggende Tid bringer Tilbagefaldet paa Afstand, fjerner det i ubestemtere Omrids, Mellemrummet skuffer Øiet, den spildte Tid som forbigangen seer ikke saa lang ud, ei heller saa øde og ufrugtbar, desuden bærer Ukrudt stundom Pragtblomster Naar da Glemselen har lindret lidt, da kommer Beslutningen endeligen igjen Ak, men Feigheden har jo været med, er den end ikke Beslutningens Fader, hvad den aldrig er, den stod dog hos, og har dog for en Deel faaet forhindret, at Beslutningen ikke i dybere Forstand bringer Sammenhæng i Livet Maaskee trøster Stoltheden med den dristige Tanke, at begynde ganske forfra, at lade det Forbigangne være glemt og nu begynde kjækkere end nogensinde. Men hvem er det Stoltheden trøster? Beslutningen kan en saadan Trøst kun krænke, Feigheden er det, der griber efter den; men altsaa er Feigheden atter her det til Grund Liggende Skeer det, da kan et Menneske takke sig selv og Feigheden derfor, thi Gud giver Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand.

Dog maaskee gik det ikke saaledes, maaskee er der Tale om Den, der, menneskeligt talt, turde beslutte at opføre Taarnet høit. Var Beslutningen stor, saa er Udførelsen det ogsaa, seirende styrer Beslutningen som for fulde Seil til Maalet. Imidlertid er der dog, det veed han, det vidste han, det mærker han lidt efter lidt tydeligere og tydeligere, der er en lille Ubetydelighed, han ikke formaaer, en Mislighed Var hans Beslutning den gode, da var den jo at offre Alt i det Godes Tjeneste, thi er det ikke hans Beslutning, da er den, hvor stor den end var, da er hans beundrede Kraft, hans Udholdenhed, hans seierrige Fremgang kun en overflødig og selvopfunden Vigtighed, det Gode og Gud behøver ham ikke Selv Den, der var udrustet til at omskabe Verden, hvis han vil gjøre det for egen Regning, han er i Guds Øine end

[redacted]

ikke saa vigtig som en Spurv under Himlen, hvilken Gud dog sandeligen ikke haver behov. Men var det den gode Beslutning, da er denne nidkjær paa sig selv og nøieregnende med et Menneske. Hvad skal det da betyde, at han, medens han virkelig formaaer det Store, ikke formaaer det Ringe? Hvor stor han end er, er han dog kun en Tjener; naar han har lovet det Gode Alt, da har dette en langt helligere og oprigtigere Betydning end det i Menneskenes Øine Store, han kan udrette. Formaaede han end at lære alle Mennesker Sandheden, hvis han dog, ved at opdage Svagheden og Misligheden hos sig selv, vendte al sin Magt mod sig selv, sandeligen, da var han tro, og Gud vigtigere end om han gjorde det Modsatte, medens det vel vilde sortne for Menneskenes Øine, hvis de kunde see en verdensbevægende Kraft beskæftiget med hvad de kalde en Ubetydelighed, om det end ikke var saa, da det Modsatte var at blive sig selv en Gaade og derunder at gjøre Sit til at gjøre Livet meningsløst. Men hvorledes forklarer man denne lille Mislighed, hvorfor er den der? Det er en Ubetydelighed, altsaa er det stolt ikke at bekymre sig om den. Det er en Ubetydelighed; det er mærkeligt nok, at det gaaer saaledes i Livet, at de store Mænd ikke kunne gjøre det Mindre, hvad de almindelige Mennesker formaae. Det er en Ubetydelighed; hvor ligger det Latterlige dog saa nær den dybeste Alvor! At det Største og det Mindste saaledes er knyttet sammen, at en Ubetydelighed saaledes spotter det Store, følger det som en drillende Nisse; hvor besynderligt er det ikke, ret Noget for den Sjelekyndige at betænke denne, hvad man kunde kalde Livets Misundelse paa den Udmærkede, der spottende betyder ham, at han dog er et Menneske som alle Andre, som den Ringeste, at det Menneskelige kræver sin Ret! Nu, det forstaaer sig: enhver saadan Forklaring kan jo vel have sin Betydning, især for den Uvedkommende, men vil den Paagjeldende nøies med den, da vil han egentligen kun adspredes, og er i Grunden feig, tør ikke komme til sig selv for at udholde Modsigelsen, som den venter ham, for at lære hvad ethvert Menneske skal ikke just lære udenad, men ganske særligen lære, at han er Intet, hvilket Nogle lære deraf, at hvad de formaae er saa godt som Intet, Andre deraf, at hvad de ikke formaae er saa godt som Intet, men tilstrækkeligt til at gjøre al deres Formaaen væsentligen til Intet. Ofte kan det være blendende nok med den vidtudstrakte Virken; især naar den ikke blot er herlig og priist af Mennesker, men gavnlig for Mange, og dog er den kun et Blendværk, Beslutningen dog ikke den gode Beslutning, thi et saadant Menneske giver sig ikke hen med Alt til det Gode, ikke nemlig med sin Svaghed, over-

ladende det til Gud, om han vil, at denne Kraftfylde skal gjennem et langt Liv arbeide sig træt paa en saadan lille Svaghed, eller den herligt Udrustede skal faae Betydning for Andre. Blendværket ligger i, at et saadant Menneske bliver i sine egne Øine en nyttig Tjener, et vigtigt Redskab, men dette er ikke den gode Beslutning, der nøies med at ville være en unyttig Tjener. Derfor prøve ethvert Menneske sig selv. Det var vel muligt, at der har været Den i Verden, der ble [illegible] f Mennesker, priset i Livet, savnet i Døden, hædret [illegible] jører, erindret ved Æresminder, til hvem Gud dog m [illegible] 'ksalige, Du valgte ikke den bedre Deel Men ha [illegible] Tilfælde, da har en Saadan vel ogsaa Tid efter a [illegible] n Mislighed, der ret forstaaet enten blot vilde være [illegible] Tugtemester og som saadan ogsaa fordrede Adgang [illegible] d, eller forlangte af ham, at han skulde forvandle [illegible] trakte Virken og fornye den gode Beslutning, thi Gud giver ikke Feigheds Aand, men Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand. Gjør for Gud, hvad Du kan, saa skal Gud gjøre for Dig, hvad Du ikke kan Men er dette at gjøre hvad Du kan, ikke at ville være ydmygt opmærksom paa den Svaghed, i hvilken han maaskee netop vil blive forstaaelig for Dig? Ja, det er tungt, naar det seer ud som kunde man gjøre saa saare Meget for det Gode, men det er dog vist, at det Eneste og det Største, hvad det største og det ringeste Menneske formaaer at gjøre for Gud, er at give sig ganske hen, altsaa ogsaa med sin Svaghed; thi Lydighed er Gud kjærere end Væderens Fedme

Det er en Daarskab med Ungdommens høitflyvende Beslutninger, men i Tillid til Gud tør man vove Alt. Vov det derfor Du som blev Dig selv troløs og Din Beslutning, Du som derved maaskee svækket som en barnagtig Olding nu slæber Dig frem uden nogensinde at fortrøstes til Beslutningens Opreisning, vov at fornye Din Beslutning, den skal vel atter reise Dig op i Tillid til Gud, som giver Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand! Vov det, Du som afkastede Beslutningens Lænke og nu maaskee som en løsladt Fange trodser paa Din Frihed, vov at forstaae, at denne Din Stolthed er Feighed, angiv Dig selv igjen, at Retfærdigheden atter maa binde Dig i Beslutningens Tjeneste, vov det i Tillid til Gud, som skal give Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand

---

Lydighed er Gud kjærere osv.] smlgn. Micha 6, 7–8.

[redacted]

Vov det, Du som engang ydmygede Dig under Gud i den gode Beslutning, men tog Feil og blev i Dine og Menneskenes Øine saa Meget for det Gode, vov det igjen at blive til Intet for Gud, han skal vel give Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand!

Endelig forhindrer Feighed et Menneske i at vedkjende sig det Gode, han gjør. Det er nu vel sandt, at det altid maa foretrækkes, at ansees for ringere og slettere end man er, end at ansees for bedre, hvad der er en stor Fare, hvis det hænder et Menneske, forfærdeligt, dersom han selv forskylder det. O, om jeg var en Døende, jeg vilde dog anprise dette Ord: »naar Du faster, da salv Dit Hoved og to Dit Ansigt, at ikke Menneskene skulle see Dig faste, men Din Fader som er i Løndom«. Selv om et Menneske foer vild og syndede, der er dog endnu Trøst og Fortrøstning til Guds Barmhjertighed. Men dersom et Menneske er sandseslos nok til at lefle med det Høieste, dersom Dydens og Kjærlighedens og Gudsfrygtens hellige Navne ere blevne ham Talemaader, hvoraf hans Mund er fuld indtil Væmmelse, dersom han har drevet denne Kunst til det Yderste, at kunne tankeløst omgaaes selv den helligste og alvorligste Tanke, at kunne forvandle selv det Alvorligste til et Slag af Tungen, det Helligste til en Gebærde: eller dersom han var nedrig nok til at ville fremkogle et hykkelsk Skin, nedrig nok til at foragte Menneskene ved at »forvende sit Ansigt«, nedrig nok til at antage Gud selv at være tilfals, ja til at kjøbe for Ord og Talemaader — hvor er da Frelsen for et saadant Menneske? Eller skulde maaskee Sproget, især i vore Tider, være betænkt paa at udfinde et nyt og saa hoitideligt Udtryk for det Hellige, at det kunde gjøre Indtryk paa Den, der, man skulde næsten troe det, bestræbte sig for at gjøre enhver Bedre modbydelig ved hvad der fra alvorligere Fædre er modtaget som en hellig Arv? Eller skulde det Hellige nogensinde kunne gribe Den, der kun var alt for vant til at omgaaes det i Hykleri? Men forholder dette sig saaledes, da maa der dog ogsaa agtes paa, at man ikke ved Feighed, skjøndt man gjør det Gode, bliver sig selv en Snare, og andre Mennesker til Fordærvelse ved at vildlede deres Dom; der bør agtes paa, at det er Feighed, der vil forhindre En fra at vedkjende sig det Gode, man gjør.

---

naar Du faster osv.] Matth. 6, 17. »forvende sit Ansigt«] Matth. 6, 16.

Alt hvad der er godt i et Menneske er fra først af taust, og som det hører Gud væsentligen til, at han boer i Løndom, saa boer ogsaa det Gode i Løndom hos et Menneske. Enhver Beslutning, der i sin dybeste Grund er god, er taus, thi den har Gud til Medvider, og gik ind til ham i Lønkamret, enhver hellig Følelse der i sin dybeste Grund er god, er taus og skjult af en Bluferdighed, der er helligere end Qvindens, enhver reen Deeltagelse med det Menneskelige, der i sin dybeste Grund er god, er taus, fordi den er skjult i Gud; enhver Hjertets Rørelse er taus, thi Læben er lukket og kun Hjertet udvidet. Hvor sørgeligt, dersom Menneskene mere og mere glemme, at naar Alt tier, naar Ingen nævner eller udsiger hvad der foregaaer derinde, naar Stilheden voxer om et Menneske, at han da kan være hos Gud i Løndom! Hvor sørgeligt, hvis Livets Larm og Uro fra Slægt til Slægt tidligere og tidligere river Barnet og Ynglingen ud i det Larmende, flokker ham om det Høirøstede eller gjør ham selv jo før jo heller høirøstet! Lad kun de verdslige Bedrifter blive større og større, synderligere og synderligere, mere og mere indviklede, man glemme dog ikke, at det Udbytte, et Menneske vinder ved at deeltage i, ja ved at forestaae det største menneskelige Foretagende, er ikke værd at tage op paa en Landevei, i Sammenligning med at være tilovers i Verden, men være halvt med Gud.

Men er det Gode saaledes taust, hvor let kan det da ikke blive miskjendt. Det er destoværre ogsaa ofte saaledes, at de bedste Mennesker, der ligesom hiin Kongens Datter vel have Hjertets Guld i Eie men ikke Smaapengene at give bort, stundom lide meest i Verden netop af andre Mennesker. Skeer dette, ak, da er Fristelsen der, at slutte af med Menneskene og slutte sig inde med det Gode i Taushed. Det er saa fristende, ikke blot for den uægte Stolte, men ogsaa for Den, der ydmyger sig under Gud taus og stille, med Frygt og Bæven, det er saa fristende, naar alt det uægte Glimrende, den sminkede Usandhed holdes høit i Ære og endog vil dømme den Miskjendte, da at tie, at give det Udseende af, at Dommen er rigtig, at tie, ikke at værge sig med et Ord, men tage sin Hemmelighed med sig i Graven. Det er saa fristende, naar Følelsen reen og varm vidner med et Menneskes Hjerte, at han elskede meget, det er saa fristende, naar Følsomheden derude har forpagtet det store Ord og endog vil dømme den Miskjendte, da at tie, næsten at bestyrke dens Dom, og blot tage den Bevidsthed med sig, at Omgivelsen paa sin Maade anerkjendte det Gode hos En; thi blev man ikke erklæret for den eneste Selvkjærlige? Det er saa fristende, naar saa Mange stra-

[redacted]

sige Ja til det Gode og love at gjøre Faderens Villie, og lade sig rose derfor, da at sige Nei, og i Stilhed søge at gjøre den. Det er saa fristende, naar Sjelen sukker og vaander sig og er fastende, da at salve sit Hoved og toe sit Ansigt og ikke søge de rige Hjerters Selskab, men være den Hjerteløse. Det er saa fristende, naar saa Mange ile hen med deres Gave og blive nævnte som Velgjørere, eller naar de stimle sammen om den Forurettede, hvem Forurettelsen gav verdslig Betydning, eller besøge den Fangne, hvem Fængslet gav verdslig Navnkundighed, da at være den Navnløse, useet at besøge Enken, og den Faderløse, og den Fangne der blev udelukket af Samfundet! Imidlertid har dette ogsaa sin Fare, det kan vorde farligt for En selv, og Feigheden let være skjult tilstede eller dog lidt efter lidt liste sig ind.

Det Gode forbeholdt sig Ret til at gjøre et Menneske til en unyttig Tjener, selv naar han gjør det Meste. Denne Tanke er for det Selviske i Mennesket det meest Ydmygende. Den affordrer et Menneske den oprigtige Tilstaaelse, at han bliver ganske som ethvert andet Menneske, som det ringeste er, eller (thi dette er destoværre det Sandere som ethvert Menneske kan blive det. Men vedkjender han sig da det Gode, da dømmer Verden maaskee anderledes, den fordrer noget Andet af ham, og dette kan han maaskee ikke udholde, om han dog i Stilhed har Redelighed til at ville og Styrke til at gjøre det Gode. Ved sin gode Beslutning ønskede han kun at være en unyttig Tjener, altsaa en Tjener, der ingen Løn fordrer. Men see, Verden lønner ham, den lønner ham med Miskjendelse. Dette var ikke efter Aftalen. O, Den, som ikke fatter, at selv naar han gjør det Meste han kan for det Gode og tillige lider Miskjendelsen, er han dog en unyttig Tjener, hans Tanke har end ikke fattet det Fuldkomne, end mindre at han skulde have fuldkommet det. Frygter han Miskjendelsen, da er det jo Feighed, der afholder ham fra at vedkjende sig det Gode.

Men Miskjendelsen kan et Menneske selv bidrage til at fremkalde. Forsaavidt synes han altsaa ikke at fordre nogen Løn for det Gode, om han dog ikke vedkjender sig det. Lader os dog see. Idet han da lider Miskjendelsen, bliver han let sig selv vigtigere, dømmer vel ikke Andre, men vil at hans Gjerning skal dømme Andre, og faaer paa en underfundig Maade, om jeg saa tør sige, et større Tilgodehavende hos Gud. Han er ikke ganske fornøiet med at være en unyttig Tjener, han vil være lidet mere.

Et Menneske kan nu foranledige Miskjendelsen, ja Verdens Forfølgelse ved paa en overdreven Maade at stille sig selv frem

som det Godes Talsmand, altsaa ved for meget at vedkjende det Gode, om man saa vil, derom tale vi nu ikke her Det tale om her, er, ved at lade være at vedkjende sig det Gode foranledige Miskjendelsen. Vi ville ikke sige med Prædikeren 10) »vee Den, som er ene; hvis han falder, er der ingen And til at opreise ham«, thi Gud er jo dog den, der baade oprei og nedtrykker, den, der lever i Menneskenes Kreds og den E somme; vi ville ikke ... ır ham, men vel et Ak, at h ikke maa blive vildf... er jo ogsaa ene i at prøve selv, om det er e... an følger, eller en Fristels Stemme, om ikke ... ede blander sig forbittrend hans Stræben. Hvor ... te Afveien? Ak, der var m skee Den, som kaldte ... ndelsen over sig, og som d havde Ret, havde ... d frelst i det, hvorfor h dømtes, men Uret ... ret i, at Grunden maaskee v at han manglede Mod til at vedkjende sig sin Svaghed, at h hellere vilde synes ond og være hadet, end være elsk og have sin Svaghed vitterlig for Andre. Ak, maaskee var d Den, der bar unyttige Lidelser saa tunge, at de kunne b geistre en Digter, og ogsaa stundom blev sig selv betydningsfu ved Misforstaaelsens Qvaler, og dog, hvis han vilde være ret o rigtig, maatte tilstaae sig selv, at han ved en lille Tilstaaelse kun idetmindste have formildet dem! Ak, maaskee var der Den, so gik Aar og Dag under Miskjendelsens Aag, ikke blev sig selv vigt men gik bøiet under Aaget, fordi han leed det som sin Straf, o han dog havde tilladt sig en Forandring, saa han ikke blev straf for hvad han skulde straffes for, men for noget Andet, og t Menneskenes misforstaaede Dom ved sig selv af Guds Haand so en Gudsdom, men lod Menneskene tage feil. Thi Taushed og L sind kan jo ogsaa skjule over et Tungsind, der tungsindigt elsk det Gode. Det skal være meget anstrængende, og hvad værre Tungsindet trives og næres derved. Og Taushed og Ligegyldigh mod Alt kan jo ogsaa skjule over en ond Samvittighed, der d har dette Udtryk af det Gode, at den netop vil lide sin Straf. tale nemlig ikke her om Hykleri, der vil synes bedre, men om Modsatte, et Had til sig selv, der gjør Mennesket selv Uret, s han blot er opfindsom i at forøge sig Qvalen. Men Had sig selv er dog ogsaa Selvkjærlighed, og al Selvkjærlighed Feighed.

Enhver prøve sig selv, om han vedkjender sig det Gode, boer i ham, der bevæger hans Hjerte og udfylder det, hvor han lever. Gjør han dette, ikke høirøstet, ikke paatrængende,

[redacted]

som det Gode er, saa være Vedkjendelsen ogsaa tilbageholdende, ærbar, sømmelig, altid blufærdig, da bære han Verdens Miskjendelse, han har intet Ansvar; thi han og først han er dog egentligen »aabenbar for Gud«. Men gjør han det ikke, da see han vel til: thi Feigheden gjør kun altfor gjerne slet Selskab med Stoltheden. Feighedens Bedrag er det at forfalske Opgaven, og gjøre det Vanskelige let, det Lettere vanskeligt, Stolthedens Tilfredsstillelse er det at vælge det indbildte Vanskelige. Da bliver man sig selv vigtig, thi Den, der gjør det Gode men ikke vedkjender sig det, han er dog ikke ganske som andre Mennesker. Men hvo der dømmer saaledes, dømmer ikke aandeligt; thi Den, der dømmer aandeligt, veed, at ethvert Menneske kun er en unyttig Tjener. At ville give Afkald paa Verden og Verdens Dom, og da igjen yde sig selv en verdslig Anerkjendelse for at have gjort det, er jo ikke at give Afkald paa Verden, om det end kan lykkes Feigheden og Stoltheden at afstedkomme et skuffende Bedrag. Og hvis et Menneske virkelig elsker det Gode, har dette da endnu ikke een Fordring paa ham, den at han vedkjender sig det? Vel er nemlig det Gode ikke forfængeligt, og det er ingenlunde derfor det fordrer dette af ham, men det er det Sande, og derfor er al Høirøstethed ogsaa det Gode ligesaa vederstyggelig. Det er det Sande, og Vedkjendelsen er den Sandhed, han skylder sin Næste. Thi er det ikke en god Gjerning at holde Dens Arm tilbage, der vil begaae en Udaad, men er det ikke ogsaa en god Gjerning, at holde Dens Dom tilbage, der vil dømme urigtigt, og som ikke kan dømme anderledes, hvis Vedkjendelsen af det Gode ikke forhindrer det? Man kan gjøre et Menneske megen Uret, men den tungeste er det maaskee, at bringe sildig Anger over en overilet uretfærdig Dom, som man dog selv ogsaa har bidraget til at foranledige.

See, skeer dette, farer et Menneske saaledes vild ved at gjøre det Gode, da kan han takke sig selv og Feigheden derfor, thi Gud giver Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand. Gjør for Gud, hvad Du kan — men er det at gjøre hvad Du kan, at Du ikke vil vedkjende Dig det Gode, men være ene derom, uagtet Dit Liv jo netop maatte lære Dig at troe paa, at et Menneske er bedre end han synes — da skal Gud give Dig Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand. Vov det derfor Du, som sluttede Dig til det Gode og blev Din Beslutning tro, fat Mod (thi Du veed jo at Talen er imod Feighed, ikke imod Stolthed) til at vove det Mindre, hvis Du vil at det skal kaldes saaledes, at vedkjende Dig det Gode, om Du end ikke pranger dermed! Vov det derfor, Du som i Dit Hjerte vedkjender Dig det Gode, ogsaa at gjøre det for Menneskene;

gaa ikke dertil beskæmmet og med nedslagent Øie, som g
paa forbudne Veie, vedkjend Dig det, om end beskæmmet,
Du altid føler Din egen Ufuldkommenhed, og slaaer Øiet n
Gud! Vov det i Tillid til Gud, Du som bar Din Straf og
flyede Samvittighedens Dom, vov det Mindre, thi det er
Feighed Talen er, ikke imod Stolthed, om den dog angaae
at bære et Menneskes Deeltagelse, Du som bar Straffen! Sa
vedkjende Enhver sig det Gode, fornyet i sin Beslutning,
vildledet af nog va ... det dog er vanskeligere mis
at tjene det Go ... a ... jalp det at det var vanskeligere
det dog tillige ... e, eller at det for Mange var v
ligere, naar det ... tere for ham

[redacted]

Den rette Bedende strider i Bønnen og seirer — derved, at Gud seirer.

Hvo vilde gaae i Strid, dersom han ikke havde Haab om at seire, men hvo vilde ikke gaae glad i Striden, naar han var sikker paa Seiren? Saa opflam Du da, m. T., den Stridende, kald ham ud til Kamp og gjør ham Stridens Vilkaar saa gunstigt, at Seirens Forventning bliver en Vished. Siig ham, at han er den Stærkeste, men see, Seiren er dog uvis, saa længe den ikke er vunden! Siig ham, at de Mægtige ere hans Venner, rede til at hjælpe, men see, Seiren er derfor dog endnu ikke vunden! Siig ham, at Modstanderen er saa svag, at Striden kun er for et Syns Skyld, men see, den visseste Seier er dog tvivlsom saa længe den ikke er vunden! Altsaa er Seiren aldrig vis, saa længe den endnu ikke er vunden, altsaa gaaer den Stridende altid med en vis Tvivl i Striden? Ingenlunde, der gives et Strids-Vilkaar, der fjerner enhver Tvivl, et Strids-Vilkaar altsaa der gjør Strideren i Sandhed glad og freidig; og dette er Vilkaaret: naar han taber, da seirer han. Skulde Tanken, hvorlænge den end grundede, være istand til at udtænke en større Vished for Seier end den, at Tabet er en Seier! Dersom en Mand vilde kalde Menneskene sammen, og sige: »jeg indbyder Eder vel til Strid, men Seiren er vis«, hvilken Trængsel vilde der da ikke opstaae for at komme med til at stride, eller rettere for at komme med til at seire; dersom han tilføiede: »Seiren er saa vis, at Tabet er en Seier, og det at overvindes er at vorde Seierherre«, hvor vilde Misundelsen vaagne, at Leiligheden kun skulde forundes en Enkelt; dersom han for at berolige og tilfredsstille de mange Sind sagde: »Enhver kan komme med, Ingen er udelukket«,

hvor vilde da ikke hele Skaren staae forventningsfuld om ham i glad Festlighed! Men dersom den Talende vilde forklare sig lidt nøiere, og paa de Stridslystnes Spørgsmaal »hvor da Stedet og Kamppladsen var, hvilken den opflammende Omgivelse«, svarede: Kamppladsen er i Enhvers Indre og derfor er det bedst, at Enhver gaaer hjem til Sit, paa det at Kampen kan begynde, da vilde vel kun en Enkelt, Hoben n[illegible]ins Raad at skilles ad, men see paa ham med andre [illegible] staaende som en nysgjerrig Mængde, hvem en Daar[illegible] giver Stof til Latter. Dersom han nu fremdeles [illegible]maal, »hvori Striden bestod«, svarede: i at bede, da s[illegible] intet Vidnesbyrd videre behøves imod ham, thi at [illegible]ge det Modsatte af at stride, at bede er en feig og f[illegible], Qvinder og Børn overladt, men at stride er Mand[illegible]om han paa det Spørgsmaal, »hvori da Seiren bestod«, svarede: i at indsee, at man har tabt, da skulde vel endog den mindre Lattermilde ikke afholde sig fra at smile og fra med et Smiil at overhøre hvad den Talende tilføiede: at det havde sin Rigtighed med at bruge det Ord »Tab«, at dette ikke var et uegentligt Udtryk, men slet og ret betegnede, hvad det menneskelige Sprog og det menneskelige Sind forstaaer ved et Tab og et Nederlag, at derimod det at seire maatte forstaaes i en høi og ædel, og forsaavidt uegentlig Betydning. Naar da Hoben var kjed af at lee, da skulde vel dens Ordfører ende det hele Optrin med den overmodige og ikke uvittige Yttring at han havde lige den modsatte Anskuelse, og ønskede for sin Person helst at være Seierherre i egentlig Forstand, og at tabe i uegentlig Forstand.

M. T., er denne Tale ikke et Billede paa hvad der hænder i Livet? Et løst Ord flokker Menneskene sammen, den let kjøbte Seier begeistrer dem, men den dybere Forklaring afskrækker, og bliver Prisen hvad den maa blive i Forhold til det Høieste, da giver Spotten Tegn til Tilbagetoget, og giver Tilbagetoget Skin af en herlig Seiervinding; thi vinder ikke Spotten altid det Høieste for godt Kjøb! Og dog, hvor foragteligt er det ikke, at ville mene, at Prisen paa det Høieste og Helligste, ligesom Prisen paa de timelige Ting, skulde bestemmes ved et Tilfælde, ved om der var Dyrtid eller Overflod i Landet paa den Vare; hvor opbyggeligt derimod at betænke, at det ikke er saaledes, og at Den, der for en ringe Priis indbilder sig at have kjøbt det Høieste, kun er i en Misforstaaelse, da Prisen altid er den samme. Hvor gjør denne Tanke ikke Sjelen vis og trøstig og besluttet, at ingen Priis er for *høi*, naar det, man kjøber, er det Høieste. Vel er det nemlig

[redacted]

sandt, hvad Menneskene sige, at man ogsaa kan kjøbe Guld for dyrt, men det Høieste kan man ikke kjøbe for dyrt; hvis man haver kjøbt for dyrt, har man ikke kjøbt det Høieste! Skjønt og Opløftende er det derfor i Evangeliets Fortælling eller i Livet at træffe en Mand, der ikke kjøbslaaer paa Torvet, hvor den Klogeste, beregnende Forholdet, idag kjøber dyrt, hvad den Taabeligste, hjulpen af et Tilfælde, imorgen kjøber billigt, nei, en besluttet Mand, der har forstaaet, hvad det Høieste er, men ogsaa er villig til at betale Alt for at kjøbe det; Velgjørende og Vederqvægende at see ham staae der stille og alvorlig med den for evigt fattede Beslutnings uforkrænkelige Skjønhed: han har samlet sine Eiendele, han har dertil føiet ethvert jordisk Ønske, enhver hvad vi kunne kalde Menneskets Fordring til Livet, han holder det hen for sig — han byder; hvis Du seer ham imorgen — uforandret gjentager han Budet uforandret; dersom Verden anvendte al sin List og al sin Smiger og al sin Forfærdelse — han staaer dog ved sit Bud, naar det blot maatte lykkes ham at kjøbe det Høieste. Men denne høimodige Beslutning, der da ikke saa meget er en Følge af lang Overveielse som af Alvorens dybeste Tilskyndelse, er jo ogsaa fornøden, hvis et Menneske skal kjøbe det Høieste. Det sandselige Menneske vil ikke forstaae, hvad det Høieste er, vil ikke forstaae, hvilken den gode Strid er, hvad det er at seire og at tabe, vil ikke, thi Gud være lovet, det fattigste og eenfoldigste Barn, der nød den tarveligste Underviisning i Fattigskolen, han veed det meget godt; ak, ja Den vilde være sjelden stor og udmærket, der i sin Manddom fuldkommede blot det Halve af hvad han vidste i sin Barndom, af hvad han i sine Drengeaar vidste skriftligt at udvikle. Men det sandselige Menneskes Selvkjærlighed er for sneverhjertet til at ville gribes af det Høieste; det hjælper ikke om Nogen vil mene ved tækkelig Tale at gjøre ham begribeligt, hvad det Høieste er, vil mene ved en from Svig at bedrage ham ind deri, eller ved en kjærlig List at spille ham det i Haanden: hos ham bliver det forvansket, i hans Haand bliver det til det Modsatte. Det er sandt og vil altid blive det, at Dyden er den høieste Klogskab, det er ogsaa vist, at det sandselige Menneske gjerne vil være klog og tragte efter Klogskab; men om nu end Nogen for at vinde ham vilde udvikle dette, han vilde dog aldrig vinde ham for Dyden, thi hvis dette skulde skee, maatte først det sandselige Menneskes

---

i Evangeliets Fortælling] om Kjøbmanden, der søgte efter gode Perler, Matth. 13, 45 ff.

Forestilling om Klogskab aldeles forandres. Det er sandt, at Forsonlighed er den tungeste Hævn, det er sandt, hvad en gammel Viis har sagt, at den værste Straf over Fornærmelser er at glemme dem; men hvilken Forvirring vilde det ikke blive, hvilken himmelraabende Formastelighed, om den Hævngjerrige skjulte sig som en Ulv i Forsonlighedens Klædebon, eller var han derved kommen Forsonlighedens skjønne Dyd et Skridt nærmere? Det er til at forlade sig paa, at det Gode har sin Løn, men hvis det »lønsyge« sandselige Menneske paa Grund deraf vilde gjøre det Gode, kom han da nogensinde til at øve det? Det staaer uomstødeligen fast, at det altid er det Sikkreste i Livet at gjøre sin Pligt, men kan det dog ogsaa være det Sikkreste, da Pligten stundom byder at offre Livet? Nei, Sjelen maa fatte en Beslutning i Forsagelse af al Beregning, af al Klogskab og Sandsynlighed, den maa ville det Gode fordi det er det Gode, og da skal den vel fornemme, at det har sin Løn, den maa blive i Pligten fordi det er Pligten, og da skal den vel føle Trygheden derved; den maa ville forliges med sin Modstander af Hjertets hensynsløse Tilskyndelse, og da skal Forsoningens gode Strid ogsaa vinde ham den Overvundnes Hengivenhed.

Dette gjælder ogsaa om Forstaaelsen af, hvad der skal være Gjenstand for denne Tale, hvorledes Den, der i Bønnen strider rettelig, seirer ved at tabe. Vil et Menneske ikke fatte en afgjørende Beslutning, vil han bedrage Gud for det Hjertets Vovestykke, i hvilket et Menneske vover sig ud og taber al Klogskab og al Sandsynlighed af Sigte, ja gaaer fra Forstanden eller dog fra sin verdslige Tankegang; vil han, istedenfor med eet Skridt at begynde, søge ligesom underhaanden at faae Noget at vide, at faae den uendelige Vished forvandlet til en endelig, da skal Talen Intet kunne gavne ham. Der er en Bagvendthed, der vil høste før den saaer, der er en Feighed, der vil have Vished før den begynder, der er en Ømfindtlighed, der udførlig i Ord bestandigen ømmer sig ved at handle; men hvad hjalp det et Menneske, om han tvesindet og mangetunget vilde overliste Gud, fange ham i Sandsynlighed, men ikke vilde forstaae det Usandsynlige, at man maa tabe Alt for at vinde Alt, og forstaae det saa oprigtigt, at han ikke i det meest afgjørende Øieblik, da det Voveliges Gysen allerede gaaer gjennem hans Sjel, atter springer sig selv til Hjælp med den Forklaring, at han endnu ikke ganske har besluttet, men blot vilde prøve sig for. Al Tale derfor om den Bedendes Strid med Gud, om det egentlige Tab (thi dersom Tilintetgjørelsens Smerte ikke egentligen lides, da er den Lidende endnu ikke ude paa Dybet, og

[redacted]

hans Skrig er ikke Farens, men for Faren) og den uegentlige Seier kan ikke have til Hensigt at overtale Nogen eller at omsætte Forholdet til en Opgave for verdslig Beregning og at faae Guds Naadegave til den Vovende vexlet i timelig Skillemynt til den Frygtagtige. Det hjælper sandeligen ikke et Menneske, om ellers den Talende havde Duelighed dertil, at Taleren ved Veltalenhedens Kunst fik ham til at sprætte i en halvtimes Beslutning, ved Overbeviisningens Gløden fik tændt et Fyr i ham, saa han opblussede i et Øiebliks gode Forsæt, uden dog, saasnart Taleren forstummede, at være istand til at vedligeholde en Beslutning eller at ernære et Forsæt. Selv om en Engel talte med Engletunge for at skildre Bønnens gavnlige Virkning, det hjælper ikke det sandselige Menneske, thi det, i Henseende til hvilket Bønnen er gavnlig, vil det sandselige Menneske ikke forstaae, ikke bekymre sig om. Hvad hjalp det da, om den Sandselige gjerne hørte det Ord: gavnligt, og Engelen brugte det, naar de, ueens i Alt, end ikke vare enige i Brugen af dette Ord.

Dog kan Talen vel faae sin Betydning, men at betænke denne er atter misligt og tvivlsomt; derfor maa Talen helst betragtes som et Vovestykke. Dersom nemlig et Menneske gjør et andet Menneske begribeligt, hvad der i timelig Forstand er hans Fordeel, og den Sidste handler derefter, da kan den Første siges at have bevirket det. Dersom derimod et Menneske søgte at gjøre et andet Menneske hans evige Vel begribeligt, da hjælper dette ikke saaledes uden videre: thi paa Grund af den Enes Tale har den Anden endnu ikke grebet det Evige. Fatter han derimod den evige Beslutning og i den det Evige, da skylder han intet Menneske Noget, heller ei Taleren. En evig Beslutning kan nemlig intet Menneske give eller tage fra det andet, eller det ene Menneske skylde det andet. Vil Nogen indvende, at saa kunde man ligesaa gjerne tie, naar man ikke har Sandsynlighed for at vinde Andre, da haver han kun dermed viist, at han, medens hans Liv formodentligen trivedes og næredes i Sandsynlighed og hvert hans Foretagende i Sandsynlighedens Tjeneste havde Fremgang, aldrig har vovet og altsaa heller ei nogensinde havt eller givet sig Leilighed til at betænke, at Sandsynligheden er Skuffelsen, men det er at vove Sandheden, der giver Menneskelivet og Menneskenes Forhold Fynd og Mening, det at vove Begeistringens Kildespring, hvorimod Sandsynlighed er Begeistringens svorne Fjende, det Blendværk, hvormed det sandselige Menneske holder Tiden hen og det Evige borte, hvormed han bedrager Gud, sig selv og Slægten: Gud for

Æren, sig selv for Tilintetgjørelsens Frelse, Slægten for Vilkaar Ligelighed.

Saa skal da Talen søge at gribe det Opbyggelige i de Tanke, at den rette Bedende strider i Bønnen o seirer derved — at Gud seirer.

At stride i Bønnen, hvilken Modsigelse! Skal eet Udtryk v mægtigt til at holde tvende saa stridige Tanker sammen? Ved hver Strid bestemmes ben forud; skal her saale Stridens Vaaben beste e Bønnen, saa synes Strid umulig, thi Bønnen Krigsvaaben, men tvertim Fredens stille Syssel, ikke Dens, der angriber Anden, ikke Dens, de selv, men Dens, der overgiv sig. Skal, hvad Skik r Strid, de Stridendes Afsta forud bestemmes, da tter umulig, thi naar der ik bedes, da er Gud i H sket paa Jorden, altsaa Afsta den for stor; men naar der bedes, da ere de jo hinanden for nær da er der intet Mellemværende, som kan udvises til Kampplads Dersom nemlig et Menneske ganske hengiver sig i Bønnen, d strider han ikke; men dersom han slet ikke hengiver sig, da bede han ikke, selv hvis han Dag og Nat laae bedende paa sine Knæ Det er hermed som med et Menneske, der vedligeholder Forbin delse med en fjern Ven, dersom han ikke agter paa, at Brevets Udskrift er den rette, da forfeiler det sin Bestemmelse og Forbin delsen kommer ikke istand, hvor mange Breve han end skriver saaledes agte den Bedende paa, at Bønnens Form er den rette, e Hengivelse i det indvortes Menneske, thi ellers beder han ikke ti Gud, og dette agte den Bedende meget nøie paa, da her inge Skuffelse er mulig i Forhold til Hjertekjenderen. Thi medens Konger og Fyrster flygte ud i landlig Eensomhed for at undga de utidigen eller ufornuftigt Bedendes Mængde, saa er Gud i Him lene bedre sikkret, skjøndt han dog bestandigen er ethvert Menne ske den Nærmeste, bedre sikkret, thi enhver Bøn, der ikke ha den rette Form, hvilken er i det Indvortes, kommer ham slet ikk for Øre, ham som dog er nær nok til at høre det sagteste Su vedgaaer ham ikke, da den ikke er Bøn til ham. Og om end e saadan Bøn trænger sig frem, om den end lyder høirøstet ud Verden, der er intet levende Væsen, der veed, hvem denne Ta skulde angaae, end sige da, hvis Du tænker Dig det saaledes, m. T end sige da, at en Engel skulde falde paa at bringe den frem f Gud, da Engelen strax paa Formen seer, at den ikke er rettet t Gud. See, derfor synes det saa umuligt, at Bønnen kan blive Vaaben mod Gud, thi kun den rette Bøn naaer til ham, den uret

[redacted]

Bøn hører han end ikke, langt mindre da, at den saaledes Bedende skulde kunne angribe eller saare ham eller gjøre ham Uret. Imod et Menneske kan et Menneske gjøre Uret med sin Bøn, og saaledes mellem Mand og Mand er Bønnen et forfærdeligt Vaaben, maaskee det fordærveligste; ja man advarer den Stærke at han ikke misbruger sin Magt mod den Svage, men man advare ogsaa den Svage at han ikke misbruger Bønnens Magt mod den Stærke, thi maaskee har en Tyran, der misbrugte sin Vælde, en Bedrager, der misbrugte sin Klogskab, aldrig gjort saa himmelraabende Uret, som Den, der feig og lumskelig bad paa urette Sted, bad for at faae sin Villie frem, henkastede sig i Bønners Afmagt i tryglende Usselhed for at sønderrive en Anden. Men dette gjelder ikke i Forhold til Gud; han er i sin Salighed fritagen for den tilgiveligste og den nedrigste Misbrug af Bønner, af Skrig og Taarer.

Men hvilken er da den Tilstand, hvor Bønnens Strid kan siges at finde Sted, hvilken den Bedende, der strider med Gud i Bønnen, og altsaa paa eengang bevarer et dybt og inderligt Hengivelsens Forhold til Gud, da han beder, men atter ogsaa er saaledes adskilt fra Gud, at de kunne stride? Betragte vi Barnet, da er vel Enhver tilbøielig til at prise dets eenfoldige og fromme Bøn, thi Barnet er fattigt i Aanden, derfor seer det Gud, og dets Bøn kommer aldrig i Strid med ham. Deri ligger Barnets Lykke, men deri ligger ogsaa det for en senere Betragtning Tvetydige i Barnets Gudhengivenhed. Barnet, dersom det ellers opdrages i Herrens Formaning, beder Gud om det Gode, takker Gud for det Gode: om hvilket Gode og for hvilket Gode? Om det efter Barnets Forestilling Gode. Naar Barnet faaer Legetøi ved Juletid, da takker det Gud, som det jo anholdes til, og det maatte da være et sært Barn, der ikke paa denne Aarets Tid fuldstændigt overbevistes om Guds Godhed, hvis ellers Forældrenes Kaar begunstige deres Sindelag mod Gud og mod Barnet. Saaledes med alt det Gode, hvorom Barnet beder og hvorfor det takker. Paa den anden Side det Smertelige, det Sørgelige, det Ubehagelige (og egentligen adskiller det barnlige Sind nærmest kun det Behagelige og det Ubehagelige) henfører det ikke til Gud. Hvad Under da, at det synes Barnet, at Gud er Godheden selv! Det Ubehagelige forklares paa en anden Maade, som oftest vel ved Forestillingen om onde Mennesker eller en slem Mand, der blot gjør Fortred. Seer Barnet Moderen bedrøvet, da falder det aldrig Barnet ind at henføre Bedrøvelsen til Gud som Aarsag, eller at der skulde være en Bedrøvelsens Tvetydighed, ifølge hvilken Bedrøvelsen kan komme fra Gud, netop for at drage Mennesket til Gud. Barnet har derimod strax de onde Mennesker

i Sigte. Døer Faderen fra Barnet, og dette seer Moderens Smerte, da har det egentligen ingen Forestilling om, hvad Døden kan være; det fjernes, om det end bliver opmærksomt ved den Alvorlighed, den Sorgens Skygge, der udbreder sig over hele Omgivelsen, men Barnet faaer dog tillige en ny Kjole, hvorover det af og til er saa fornøiet, at Moderen selv, skjøndt i Taarer, ikke kan lade være at smile af det, hvorved da Barnets Betragtning af Døden atter forvirres. Naar nu Moder- dog ikke glemmer Omsorgen for Barnet, og forklarer en er i Himlen hos Gud, da er Barnet snart forligt er som altid ogsaa her til Velsignelse, fordi Forl ra først af maaskee kun var Moderkjærlighedens G nt for Barnet, lidt efter lidt sagtelig og skjult stil reds og bliver den sorgende Enke en Forklaring. nger Vanskeligheden Døden. Faderen var paa Jorden, saa saare godt, thi hans Faderkjærlighed var ganske efter Barnets Forestilling; nu er Faderen i Himlen og har det saa godt hos Gud. Men hvorledes det gik til med Forandringen, beskæftiger egentligen ikke Barnet; i ethvert Tilfælde vil det neppe falde Barnet ind at tilskrive Gud Døden. Naar man derfor saa ofte priser det barnlige Sinds Gudsfrygt, skulde man altid være lidt forsigtig. Det Priselige, hvad Enhver maa ønske sig, maa søge at bevare til sin Dødsdag, er Barnets Inderlighed: thi for det er Gud i Sandhed levende og nærværende, hver Gang det tænker paa ham. Derimod er Barnets Forestilling om Gud i en anden Forstand ikke just meget gudelig.

Vanskeligheden begynder, saasnart de modsatte Tanker skulle tænkes sammen, som naar den sørgende Hustru skal henføre Tabet og Bedrøvelsen til Gud, skal udfinde en anden Forklaring end den, Moderen strax har rede for Barnet. Vanskeligheden indtræder da først i en senere Alder, naar paa den ene Side Forestillingen om det Glædelige, det Ønskelige, Godt og Ondt er klart udviklet, og paa den anden Side ogsaa Forestillingen om, at dog Alt tilsidst maa henføres til Gud, hvis der skal være en Gud til og en gudelig Betragtning af Livet. Kommer her det Barnlige uforklaret igjen, da kalde vi det det Barnagtige, og nøies ikke med Inderligheden, fordi man fordrer, at denne skal staae i Forhold til en større Modenhed. Thi hvo vilde dog prise den Ældres Gudsfrygt, der ingen alvorligere Forestilling havde om Livet end at han vidste at skjelne mellem det Behagelige og det Ubehagelige, og ingen helligere Forestilling om Gud, end at han tankeløst vovede ligesom at paadutte Gud den samme Forstaaelse, i hvilken de enedes derved, at Gud gav og han takkede? En saadan Elendig kom rigtignok ikke

til at stride i Bønnen, thi gik Alt efter Ønske. da takkede han, og gik det mod hans Ønske, da opgav han Bønnen, fordi han ganske manglede den Tankes sande Inderlighed, at det maa forstaaes, som Gud vil have det forstaaet, at Alt skal henføres til ham. Imidlertid kan denne Inderlighed ikke strax gjennemtrænge det Udvortes, der er i Pagt med det sandselige Menneskes Forestillinger og Begreber, hvorved Striden bliver umulig; thi at lære Gud at kjende er endnu vanskeligere end at kjende et Menneske, og man kan ikke saa let holdes hen i en Skuffelse ved at kjende ham efter det Udvortes, da Gud kun er Aand. Opgiver et Menneske hiin Tankes Inderlighed, da kan han ikke mere komme til at stride i Bønnen. Hans Strid bliver en ganske anden, hvilken vi ikke tør love et saa herligt Udfald, hvad enten han nu driver det til at ville trodse Gud, ja til Trodsens Yderste at ville nægte Gud og derved ligesom tilintetgjøre ham, eller han er barnagtig nok til at ville bringe Gud i Forlegenhed, at Gud da skal komme til at fortryde det, naar det er for silde og bag efter. Som der nemlig aldrig har været Nogen, der ikke har antaget en Guds Tilværelse, men vel Adskillige, der ikke have villet lade denne Tanke faae Magt over dem, saa bevise Andre paa en mindre ligefrem Maade, at de dog ikke kunne undvære Gud, om ikke for Andet, saa for at kunne blive sig selv vigtige og betydningsfulde ved Forestillingen om, at Gud ikke kan undvære dem: som et forkjelet og vanartet Barn, der vil undvære Faderen og dog ikke kan undvære den Tanke, der nærer den egne Forfængelighed, at det dog maa gjøre Faderen ondt.

Hvor mange ere nu ikke de Stridende, hvor forskjellig den Strid, i hvilken den Bedende forsøger sig med Gud (thi Den, der forsøger sig mod Gud, strider ikke i Bønnen), hvor forskjelligt det Bønnens Middel, den Bønnens særlige Beskaffenhed, ved hvilken den Stridende søger at overvinde Gud! Thi saaledes er jo den Stridende sindet, dette er hans Mening, at Striden maa frugte, at den maa ende med en herlig Udgang; og hvis Nogen nu vilde tale ham til Beroligelse om, at Gud er den Uforanderlige, at Gud ikke blot boer fjernt i Himmelen, men endnu mere fjernet fra ethvert Menneske i sin Uforanderlighed, da skulde vel den Stridende opføres over en saadan Tale. Thi som det er det Værste, der kan siges om et Menneske, at han er et Umenneske, saa er det den værste og afskyeligste Bespottelse at sige om Gud, at han er umenneskelig, hvad enten det nu skal være saa fornemt eller saa kjækt at tale saaledes. Nei, den Gud, han beder til, er menneskelig, har Hjerte til at føle menneskeligt, Øre til at høre et Menne-

skes Klage; og om han end ikke opfylder ethvert Ønske, han boer dog nær hos og lader sig bevæge ved den Stridendes Skrig, ved hans ydmyge Begjering, ved hans Elendighed, naar han sidder forladt og som i Fængsel, ved hans skyndsomme Glæde over Opfyldelsen, naar han i Haabet tager den forud; ja denne Gud lader sig røre ved den Stridendes Jammer, naar han omkommer i Mismod, ved hans Raab, naar han synker i Omskiftelsens Hvirvel, ved den Taksigelse, han lo[illegible] Tider; han lader sig røre, om ikke før saa ved det [illegible] da naar det menneskeligt talt allerede synes for sil[illegible] der da. Een kæmper bedende for sin Deel af de g[illegible]udebliver; Een for den Ære, der vinker; Een for [illegible]m vil skabe den Elskede, en Anden for den Lyk[illegible]domstre ham ved den Elskedes Side; Een kæmper b[illegible]et Forbigangnes Rædsel, ud af hvilken han flygter, e[illegible] det Tilkommendes Forfærdelse, i hvilken han stirrer sig ind; Een med den Gysen, som boer afsides i Eensomheden, en Anden med Faren for Alles Øine. Een for Ønskets Opfyldelse, en Anden mod det opfyldte Ønske, da det var en Overilelse; Een anstrænger al sin Kraft, om han dog derhos beder, en Anden venter Alt af Bønnen, om han dog derhos arbeider; Een grunder paa Opfyldelsens Forhold til Arbeidet, en Anden paa Misforholdet. Ak, selv om der er Fred i Landet, Sundhed og Velstand, ak, selv naar Solen smiler lys og varm, er der dog saa megen Strid, ak, selv naar Natten hvælver sig taus og stjerneklar og Marken hviler, er der dog saa megen Strid! Men hvorom er da Striden? Er den om at Gud er Godhed? Ingenlunde. Er den om at Gud er Kjærlighed? Ingenlunde. Nei, den er om at gjøre sig forstaaelig for Gud, ret at forklare ham, hvad der er den Bedende gavnligt, ret at lægge ham det paa Sinde, ret at vinde ham for Ønsket. Og Striden er Gud velmeent, thi den er om ret at kunne blive glad i Gud, ret at kunne takke ham, ret at kunne vidne til hans Ære, ret at kunne forvisses om, at al Faderlighed boer i Himlene, ret at kunne elske ham, som jo Menneskene sige, naar de nævne det Høieste, elske høit som man elsker Gud. Og den Stridende er oprigtig mod Gud, thi dette Vidnesbyrd tør han give sig selv, at han ikke er et Barn, ikke adsplitter sin Sjel, saa han snart vil Eet snart et Andet, saa han tankeløst har glemt Ønsket, naar Opfyldelsen kommer, nei, det er kun det Ene; han tør give sig selv det Vidnesbyrd, at han anstrænger al sin Forstand for at vorde fremsynet nok til at øine den fjerneste Antydning af Opfyldelsen, at han anspænder hver sin Tanke for at besværge den ubetydeligste Begivenhed, om den

dog ikke skulde gjemme Noget i sig, at han byder ethvert Vink velkomment med Taksigelse, og beder det at blive hos sig. Hans Bøn er ei heller nogen svigefuld List, ikke ham den sidste Udflugt, thi det er ham dog kjært at bede, han vilde ikke aflade; griber han sig i saaledes at blive lunken og falde af fra Gud, da er han ikke langsom til at fortryde, og snar til atter at stride i Bønnen.

Saaledes er Striden; er det ikke saaledes, m. T., eller var det ikke saaledes? Den, der falder fra og opgiver Bønnen, om ham og hans Strid tale vi ikke. Men nu Udfaldet! Dog hvo er Den, som spørger? Er det en nysgjerrig Mand, der ogsaa gad høre denne Fortælling? vi have intet Svar for ham. Er det en prøvet Mand, da veed han det jo selv, bedre end den Talende, og vi ville jo gjerne tage mod Veiledning. Men lad den Stridende spørge, thi Den, der strider, er dog nærmest til at spørge om Udfaldet. Maaskee vilde han helst, at der var en Erfaring, der borgede for, at det gaaer saaledes, at Bønnen er ligesom den Betaling Gud fordrer, men for denne Priis faaer da tilsidst ogsaa den Bedende hvad han ønsker. Mon denne Erfaring skulde kunne hjælpe ham, mon overhovedet Erfaringen har hjulpet Nogen uden Den, som selv gjorde den og altsaa ikke blev hjulpen af den? Maaskee ønskede han, at der var Tale om en vidunderlig Opfyldelse af Ønsket, at det skeete som engang i fjerne Tider, at Bryllupsgæsterne fik den gode Viins uventede Overflod, og den Blinde Synet, og den Værkbrudne Helbredet, og den Døde Livet, og Moderen sit Barn igjen, og hiin ulykkelige Flygtning mellem Gravene atter Lod og Deel med Mennesker. Mon det skulde gavne ham, som han meente det, hvis der dog tilføiedes, at dette skeer ikke mere? Ja, lykkelig Den, hvem det skeete, salig Den, der kan glæde sig derover, over hine Herlighedens Dage, om han dog veed, at de ere forbi! Men nu Udfaldet paa Striden, siger Du; og dette Spørgsmaal er ikke ligegyldigt henkastet, det er paa eengang bange for og begjerligt efter at høre Forklaringen; thi at have Forklaringen tilgode, det er dog altid en Trøst, og Haabet tør love sig Alt af Forklaringen, saalænge man ikke har hørt den, derfor er man bange for at *have* hørt den; men Forklaringen er jo Trøsten, derfor er man begjærlig efter at høre den. Udfaldet have vi allerede nævnet: den *Bedende strider* i Bønnen, vi have nu seet ham stride; han *seirer*, dette bliver altsaa Udfaldet; men han seirer *derved*, at *Gud* seirer, og derved bliver han selv den *rette Bedende*. — M. T., har Du aldrig talet med et Menneske, der meget overlegen i Viisdom dog var Dig velvillig, ja mere eller dog bedre (og altsaa

mere bekymret for Dit Vel end Du selv, har Du det ikke, sa saa betænk, hvad der kunde hænde Dig eller mig, som jeg nu fremsætte det See, i Begyndelsen vare vi ganske uenige, h den Vise sagde forekom mig en besynderlig Tale, dog havde den Tillid til ham, at han ikke vilde misbruge sin Overlegenh men lade sig overbevise og selv hjælpe mig at fjerne Misforst sen Saa talede vi da sammen og vexlede mangt et Ord i Tale Strid Den Vise maa f ...n have bevaret Overskuelse thi han forblev rolig, n... s ...den ret at mærke hvorledes uden at skamme mig der... ...t blev heftig, fordi det var saa vigtigt, at den V... ...e min Anskuelse, at jeg i turde fastholde den ... med ham — men vel angr ham for at bevæge h... ...l. Og maatte dette ikke og gjøre mig heftig, thi ... Selvmodsigelse, at ville paa underfundig Maade ve... ...ne ...ed ,som var jeg den Stærke vinde den Vise for min mening, og da igjen først ret at være ov beviist om Meningens Rigtighed i Tillid til, at det var den Vi Mening, da han jo var den Stærkere, thi denne Tro havde j dog bestandig til ham, og Enigheden med ham var for mig d Afgjørende. Endeligen efter længe at have ligesom vanket ustadig om i Samtalen, og efter baade at have forsøgt og lidt meget, st det pludseligen saa tydeligt for mig, hvad jeg vilde sige, at jeg al Korthed og i Besiddelse af en uforklarlig Styrke fremsatte mi Mening, forvisset om, at den maatte overbevise ham. Og see, d Vise gav mig Ret og gav mig sit Bifald. Men da han dog v velvillig imod mig, og troede, at jeg kunde taale Forklaringen, truede han ad mig med Fingeren og sagde: hvad Du nu mener jo netop hvad jeg sagde fra Begyndelsen, da Du ikke kunde og ik vilde forstaae mig. . Vel vaagnede nu Undseelsen i min Sjel, s jeg skammede mig ved min tidligere Adfærd, men den berøve mig dog ikke Frimodigheden til at glæde mig over den forstaae Sandhed, om det end var langtfra, at jeg havde overvundet d Vise, da jeg kun selv var bleven overbeviist og styrket ved Strid Hvor forunderligt! Men det var jo dog en Lykke, at jeg ikke sl en anden Vei ind, ikke blev hidsig, ikke afbrød Striden, ikke u skjeldte den Vise, som var han min Fjende, fordi han ikke vil føie mig, ikke skreg i høien Sky over hans Selvkjærlighed, fo han ikke vilde give mig Ret, men derimod elske mig bedre e jeg selv forstod. Og Undseelsen frelste mig atter fra, hvad j maaskee ellers vilde have gjort, hvis jeg havde afbrudt Striden, senere selv indseet det Sande, at jeg da var vedbleven at betra den Vise som min Fjende, uagtet det jeg nu indsaae netop v

hvad han sagde; at jeg endog havde villet krænke ham ved trod sende at betyde, at jeg nu havde forstaaet Sandheden uden ham, og tiltrods for ham, uagtet han netop vilde hjælpe mig til ved mig selv at see det Sande, og uagtet han var den Eneste, der havde kunnet forhindre mig deri, ved at sige Ja og derved at have løskjøbt sig fra mine Fornærmelser og kjøbt sig min Taknemlighed. Saaledes med den Stridende, hvis han ikke opgiver Inderligheden, der er Betingelsen for, at han virkelig skal kunne siges at stride i Bønnen. Siig ikke, m. T., at dette er en from Indbildning, beraab Dig ikke paa Erfaringen, at det ikke gaaer saaledes til i Livet; thi det er jo ligegyldigt, naar det dog kan gaae saaledes til, og Du nødsager mig kun, for at give Dig Ret, til at sige, at det vel gaaer anderledes til i Livet, fordi det nemlig gaaer saaledes til, at Menneskene blive lunkne og kolde og ligegyldige, saa de sandse hverken det Første eller det Sidste, og glemsomme, saa de ikke mere huske, hvorledes det var i Begyndelsen, naar de ere komne til Slutningen, og underfundige og svigefulde og frække, saa de anklage Gud, at han ikke hjælper dem, og trodse Gud, at de kan hjælpe sig selv, hvilket Første er en evig Løgn og hvilket Sidste, hvis der ellers skal være Sandhed deri, intet Menneske kan have lært uden af Gud. Men Den, der ikke opgiver Inderligheden, ikke ved sin Strid strider sig ud af Forholdet til Gud, men arbeider sig ind i Gud, ham gaaer det saaledes som det blev forklaret, idet Bønnens Inderlighed i Gud bliver ham Hovedsagen og ikke et Middel til en Hensigts Opnaaelse. Eller skulde det saa væsentligen tilhøre Bønnen, at der bedes om Noget, altsaa Bønnen blive inderligere jo mere man havde at bede om, eller dog jo udførligere man var i Ord; skulde Den ikke være en Bedende, ja den rette Bedende, der sagde: Herre min Gud, jeg har egentligen slet Intet at bede Dig om; vilde Du end love mig at opfylde hvert mit Ønske, jeg veed dog egentligen ikke at hitte paa Noget, kun at jeg maa blive hos Dig, saa nær som det er muligt i denne Adskillelsens Tid, i hvilken Du og jeg lever, og ganske hos Dig i alle Evigheder? Og forsaavidt den Bedende vender sit Blik mod Himlen, skulde Den da være den Bedende, eller den rette Bedende, hvis urolige Øie bestandigt hentede ham nogen Trøst for den enkelte Sorg, nogen Opfyldelse for det enkelte Ønske; og ikke snarere Den, hvis rolige Øie kun søgte Gud? Dertil maa det ogsaa komme, hvis Inderligheden ikke opgives, men uforandret bevares og vogtes som en hellig Ild i Mennesket; thi Ønsket, den jordiske Begjering, den verdslige Bekymring er det Timelige, døer i Almindelighed før Mennesket, hvis han end ikke griber det Evige, hvor-

ledes skulde det da holde ud med det Evige! Da bliver Ønsket mindre og mindre glødende, tilsidst er dets Tid forbi, da døer Begjeringens Orm lidt efter lidt, og Begjeringen uddøer, da slumrer Bekymringens Aarvaagenhed hen lidt efter lidt for aldrig mere at vaagne, men Inderlighedens Tid er aldrig forbi.

Hvo har nu seiret? Det har Gud, hvem den Bedende ved sine Bønner ikke kunde afnøde Opfyldelsen. Men den Bedende har jo ogsaa seiret. Eller er det at vinde, at man faaer Ret, skjøndt man har Uret, at man faaer Opfyldelsen af et jordisk Ønske som var dette det Høieste, et Beviis for, at man havde bedet til Gud og bedet retteligt, et Beviis for at Gud var Kjærlighed, og den Bedende i Forstaaelse med ham, da den Bedende tvertimod for hele sit Liv var bleven Den takskyldig, hvem han selv ved sin Bøn og ved sin Tak gjorde til en Afgud.

Hvilken er nu Seiren, hvori de Seirendes Tilstand forskjellig fra de Stridendes? Er Gud bleven forandret? Et bejaende Svar synes en vanskelig Tale, og dog er det saaledes, han er bleven forandret; thi nu har det netop viist sig, at Gud er uforanderlig. Dog er denne Uforanderlighed ikke hiin iisnende Ligegyldighed, hiin dræbende Ophøiethed, hiin tvetydige Fjernhed, hvilken den forhærdede Forstand anpriste, nei tvertimod, denne Uforanderlighed er inderlig og varm og allestedsnærværende, er en Uforanderlighed i at bekymre sig om et Menneske, og netop derfor lader den sig ikke forandre ved den Bedendes Skrig, som var nu Alt forbi, ved hans Feighed, naar han finder det beqvemmest ikke at kunne hjælpe sig selv, ved hans falske Sønderknuselse, som han dog strax fortryder, saasnart Farens øieblikkelige Ængstelse er dragen over. — Er den Bedende bleven forandret? Ja, det er ikke vanskeligt at indsee; thi han er bleven den rette Bedende, og den rette Bedende seirer altid, da det er Eet og det Samme. Paa en ufuldkommen Maade var han allerede overbeviist derom, thi medens han havde Inderlighed nok til at bede, var han tillige forvisset om, at Ønsket blev opfyldt, hvis han bad retteligen; bad retteligen i Forhold til Ønsket, saaledes forstod han det. Nu er han forandret, men dette er endnu sandt, ja nu er det blevet sandt, at naar han beder retteligen, da seirer han. Og allerede fra Begyndelsen var det, at han bad, ham til Gavn, hvor ufuldkommen end hans Bøn var; det hjalp ham nemlig til at samle sin Sjel paa eet Ønske. Destoværre ønsker i Almindelighed et Menneske altfor mange Ting, lader Sjelen flagre for enhver Luftning. Men Den, der beder, veed dog at gjøre Forskjel, han opgiver lidt efter lidt hvad der efter hans jordiske Begreb er det Ubetydeligere, da han ikke ret tør

komme frem med det for Gud, og fordi han ikke ønsker at forspilde Guds Godhed ved altid at trygle om Dette og Hiint, men derimod at give Begjeringen om sit eneste Ønske desto mere Eftertryk. Da samler han sin Sjel ligeoverfor Gud paa eet Ønske, og allerede dette har noget Forædlende ved sig, er Forberedelsen til at opgive Alt, thi Den alene kan opgive Alt, der kun havde et eneste Ønske. Saaledes er han forberedt til at styrkes i Striden med Gud og til at seire, thi den rette Bedende strider i Bønnen og seirer derved, at Gud seirer.

Paa Valpladsen gaaer det saaledes til, at hvis den første Række af Stridsmænd har seiret, da føres den anden Række slet ikke i Slaget, men deeltager blot i Triumphen. I Aandens Verden er det ikke saaledes. Har et Menneske ikke opbudt Alt for at vinde en Seier, da betyder Seiren vel en Seier, men tillige, at han snart skal føres i en ny Strid for atter at seire ved at tabe. Hvor Mange ere nu ikke de Stridende, hvor skjult og lønlig ofte Striden i et Menneskes Indre, thi det Synlige forraader Intet. Den Bedende begjerer Intet i det Udvortes, hans Ønske tragter ikke efter noget Jordisk, hans Tanke er ikke beskjæftiget med, ikke bekymret om det Meget, nei, han sidder stille hos sit Tab, men dog ikke ledig, thi han grubler, og dog ikke uvirksom, thi han grunder paa en Forklaring. Striden er altsaa blevet endnu inderligere. Ikke er han betænkt paa at forklare Gud sit Ønske, at gjøre sig forstaaelig for Gud i sin Bøn, langtfra, han har opgivet Ønsket, han bærer Savnet, han forliger sig med Smerten, og dog er han langtfra Forklaringen; hans Strid i Bønnen er, at Gud vil forklare sig for ham. Og dette Vidnesbyrd tør han give sig selv, at han ikke er et Barn, der mener at Forklaringen findes, blot han spørger Nogen derom, eller en ung Pige, der vil drømme sig til den, nei, han arbeider. Naar Livet larmer om Dagen, da arbeider hans Tanke til at overdøve Larmen, i Natten, naar Alt er stille, arbeider hans Tanke, ja selv i Afmagtens Øieblik, naar ellers Ingen kan arbeide, arbeider dog hans Tanke, den arbeider paa de festlige Dage saavelsom paa Arbeidsdagene, og Festdagen er jo endnu ikke kommen, at han dog kunde finde Forklaringen. Thi hvad der er skeet maa jo være det Bedste, Savnet og Smerten ham ganske anderledes tjenligt end det eneste eller alle Ønskers Opfyldelse — tjenligt, ja, det er Navnet paa den Bro, han fra Smerten vil kaste over til Saligheden, ak, men Broen bliver ideligen afbrudt; tjenligt, ja, det er Navnet paa den Færgemand, hvis Venskab han vil kjøbe sig, ak, men han tier; tjenligt, ja det er Navnet paa den Skumring, i hvilken han vil mødes med Gud, ak, men Tilsigelsen udebliver;

tjenligt, ja det er Navnet paa den Indvielse han begjerer, at maatte indvies i den Forstaaelse, der er Lidelsernes Hemmelighed med Gud! Eller er dette Forklaringen, at Gud nægter ham Forstaaelsen og kun fordrer Troen og altsaa kun vil den Forstaaelse med ham, der er i det Uforstaaelige, thi dette er Troen, lader os ikke spotte Gud og Menneskene og de Forsøgte og Heltene og Sproget og Efterkommerne og de Ængstede og os selv ved at ville gjøre den til noget Andet. Troen læser kun Forstaaelsen som i en mørk Tale, menneskeligt talt eier den ikke Forklaringen, men kun i en vis afsindig Forstand, saa den menneskeligt talt er det daarligste Kjøbmandskab, der nog [illegible] ort i Verden. Men saaledes skal det ogsaa være, og [illegible] ne er endnu ikke kommen i Forlegenhed, han sælger [illegible] d saa end Menneskene gjøre; og han er jo uforand[illegible] rstanden for at spotte den Ængstede, der skriger [illegible] see, dens Spot kommer over den selv, thi sandeligen [illegible] ndret, han er ikke bleven en Ven af Feighed og Ble[illegible] n er ikke bleven svækket i Aarene, saa han ikke ka[illegible] og Dit, og Alt løber sammen for ham, han er endnu [illegible] pfinder af Sproget og eneste Ihændehaver af Velsignelsen, [illegible] uforandret, selv om han ikke skulde kunne tilfredsstille Tidens Fordringer! Saaledes er det med Troen, den er menneskeligt talt det daarligste og menneskeligt talt det vanskeligste Kjøbmandskab. Og naar kommer saa Trøsteren? Christus svarede de sørgmodige Disciple, hvilke han dannede som Handelslærlinge til at gjøre det gode Kjøbmandskab: naar jeg er gaaet bort fra Eder Og hvad var han for dem? Han var Alt hvad de eiede, for dem var han deres eneste uvurdeerlige Eiendom, hos dem var han Glædens daglige Brød, han var dem Salighedens Forventning. Og ingen Riig blev saa fattig ved at tabe Alt, og ingen Elskende saa fattig ved at tabe den Elskede, og ingen Forventende saa fattig som Discipelen blev det. Dog maatte Christus gaae bort, og »dette er Eder gavnligt«. See, det er Troens Forklaring, mon Discipelen menneskeligt talt forstod den, eller kunde forstaae den? Og saa kommer Trøsteren. Naar? Ja, naar dette er skeet Men kommer han strax; thi ogsaa derom spørge vi, ved at spørge: naar? Eller var det saa strax for Disciplene, var det saa strax for Abraham, da Trøsten brugte 70 Aar for at komme? O, velsignet være den Mand, der veed at synge for den

---

naar jeg er gaaet bort fra Eder, Joh. 14, 3 dette er Eder gavnligt] *Joh. 16, 7.*

[redacted]

Sørgende, veed at understøtte Den, hvis Knæe ere slappede og hvis Gang er skjælvende, at lede Den, som stirrede sig blind, fordi han kun saae haabløs Elendighed omkring sig; men forsaget være al den løse Tale, der vil forkorte den Sørgende Tiden, men ikke selv af Sorger har lært hvad det er at tælle, al den løse Tale, der har Trøstens Skikkelse, ikke dens Kraft, al den Ordgyden, der har Vellydens Klang i Øret, men Usandhedens Modbydelighed i den Spisendes Mund! Nei, Trøsteren kommer ikke strax, og det Eneste et Menneske tør sige sig selv og Andre er, at han kommer, han kommer saasandt Gud lever.

Saa kommer Trøsteren med Forklaringen, saa gjør han Alt nyt, affører den Lidende Sørgedragten og giver ham et nyt Hjerte og en vis Aand. Imidlertid kan det have god Tid. Skulde den Stridende, om han end meente at have tabt Alt, have skuffet sig selv, skulde hans Sjel i en eller anden Henseende friste et verdsligt Velbefindende ved Hjælp af menneskelig Sandsynlighed, da er der Tid endnu. Da kan Miskjendelsen faae Tid til at krænke Den, der tabte Alt, da kan Utaknemmeligheden faae Tid og Mod til at trodse paa sig selv og trodse Den, der forledt af Skriget, som tydede paa Livsfare, vovede sig i Faren og selv blev der hvor den Skrigende havde indbildt sig at være; da kan Spotten faae Tid til at saare ved at kræve det menneskelige Beviis af Den, der kun har sine Lidelser til Beviis for at Gud er Kjærlighed; da kan Skammen faae Beleilighed til at søge Selskab med Skaden. Hvor mangen ny Smerte kan der endnu ikke være forbeholdt, hvor lønligt og skjult kan den ikke faae Ram paa Den, der troede at have tabt Alt. Men see, det hjælper Alt til Forklaringen!

Saaledes strides der da for en Forklaring, og Bønnen er Midlet, hvorved Forklaringen skal blive som han beder om den. Een kæmper af al Magt mod at Forklaringen skulde ville gjøre ham selv skyldig, nei, det var Alt Tilskikkelse, Alt fra Gud for at prøve, for at luttre, for at forsøge den Elskende; Een kæmper for at Forklaringen maa forklare ham hans Skyld, at Frihedens Lidenskab ikke skal synes en Skuffelse, men at Skyldens svælgende Adskillelse maa gjøre Forsoningens Salighed desto inderligere. Een begjerer, at Forklaringen skal sætte ham i Forbindelse med Slægten, og Forklaringen være i det for Alle fælleds Lod, der er betydningsfuldt for det Hele; en Anden, at Forklaringen skal see ham ud af Forholdet til Andre for at udsee ham til eensom Smerte, men ogsaa til eensom Udvælgelse. Saaledes strides der, den Stridende kæmper med Gud i Bønnen, eller han strider med sig selv og kalder Gud i Bønnen til Hjælp mod sig selv. Men dersom den

Stridende dog ikke opgiver Inderligheden, og altsaa ophører at bede, dersom han elsker Gud meget, dersom han længes efter Gud ydmygt som man længes efter Den, uden hvem han er Intet, brændende som efter Den, ved hvem han vorder Alt, dersom han redeligen omgaaes den Taksigelsens og Tilbedelsens Gjæld til Gud, hvilken bestandig voxer, fordi han endnu ikke ret kan takke, da han ikke ret kan forstaae, omgaaes den som et for bedre Tider betroet Gode — saa, saa [illegible] i Bønnen. Og hvad der nu end midlertidig skal skee, [illegible] og er skjult for Englene, og naar end Timen skal kor[illegible] Ingen veed uden Gud, og skal han end mere end [illegible]e ny Olie til Forventningens Lampe, dette bliver d[illegible]en, der kjøber af Gud, han bliver aldrig bedraget [illegible] Kjøbte bagefter viste sig ikke at være saa meget v[illegible] et Menneske, hvis vi kunne tale saaledes, ved et T[illegible] en Ubetydelighed for dyrt, naar han dog kjøbte den af Gud og det dyre Kjøb var i Oprigtighed for Gud og i Herrens Fortrolighed, han har ikke kjøbt for dyrt, han skal ikke fortryde Kjøbet, thi det han kjøbte var ingen Ubetydelighed, derfor borger Betalingen og Gud. Hvis et Menneske tog sig hvad den Kløgtige maaskee strax, de Fleste Dagen efter vilde kalde en Ubetydelighed saa nær, at han ved Tabet af den havde tabt Alt, og i denne Smerte forsagede Verden og hvad Verdens er, han skal ikke, naar ogsaa han seer Ubetydeligheden, fortryde Kjøbet, dersom ellers hans tause Smerte bragte ham i Forhold til Gud, thi at skrige, at blive sig selv og Andre vigtig en føie Tid, det er jo ikke at kjøbe af Gud, det er jo kun en ufrugtbar Yttring af den Vellystige og Sandseliges forfængelige Væsen. Kun hvis der var Sandhed i at han virkelig opgav Alt, skal Kjøbet ikke fortryde ham; og det kan være Sandhed, thi ellers kunde jo Ingen have opgivet Alt uden Den, hvem verdslige Vurderingsmænds Skjøn dømte at have tabt Alt, men at tabe Alt og at opgive Alt betyder ikke Eet og det Samme. Men Den, der selv i Anledning af en Ubetydelighed kjøbte Guds Fortrolighed og Venskab, han skal sandeligen ikke fortryde det, han skal derimod i al Evighed takke Gud for at han var et saadant Barn, der tog sig en Ubetydelighed saa nær, et saadant Barn, der slet ikke kunde begribe, at det var en Ubetydelighed.

Men nu Udfaldet! M. T., tænk Dig et Barn, der med sin Griffel sidder og tegner, hvad nu saaledes et Barn kan finde paa.

---

kjøbe ny Olie osv.] smlgn. Matth. 25, 1 ff.

[redacted]

hvad nu saaledes et Barn kan ville henkaste vildt og usammenhængende; men bag ved Barnet staaer usynlig en Kunstner, der leder dets Haand, saa den Tegning, der vil til at forvirre sig, bøier sig under Skjønhedens Lov, saa Linien, der vil til at fare vild, bliver kaldet tilbage inden Skjønhedens Grændse — tænk Dig Barnets Forundring! Eller tænk Dig, at Barnet om Aftenen lægger sin Tegning hen, men medens han sover, fuldkommer en venlig Haand det Forvirrede og kun daarligt Begyndte, tænk Dig Barnets Forundring naar det om Morgenen seer sin Tegning igjen! Saaledes med et Menneske, thi lader os aldrig glemme, at selv den Modnere dog altid beholder Noget af Barnets Uforstand i sig, især hvis Bønnen ikke som det Væsentlige men som et Middel skal hjælpe til Forklaringen. Ynglingen har travlt med at betænke, hvad han vil være i Verden, hvem han vil ligne af de Store og Udmærkede. Den Alvorligere haver aflagt det Barnagtige, han bekymrer sig ikke saaledes om det Udvortes, han vil kun danne sig selv. Saa sidder han da og tegner; eller Den, der strider i Bønnen med Gud om en Forklaring, er han ikke en Tegner, skal ikke Forklaringen drage Grændselinien mellem ham og Gud, saa han kommer til at ligne sig selv ligeoverfor Gud? Ak, men nu kommer Forskjellen, thi Barnet maatte hjælpes saaledes, at der føiedes Noget til, men den Stridende tages der mere og mere fra. Det Udvortes og enhver Fordring paa Livet blev ham frataget, nu strider han om en Forklaring, men heller ikke den strider han sig til. Tilsidst synes det ham, at han bliver til slet Intet. Nu er Øieblikket der. Hvem skulde dog den Stridende ønske at ligne uden Gud; men dersom han selv er Noget eller vil være Noget, da er dette Noget Nok til at hindre Ligheden. Kun naar han selv bliver til Intet, kun da kan Gud gjennemlyse ham, saa han ligner Gud. Hvor meget han end er, Guds Lighed kan han ikke udtrykke, Gud kan kun aftrykke sig i ham, naar han selv er bleven til Intet. Naar Havet anstrænger al sin Kraft, da kan det netop ikke gjengive Himlens Billede, og selv den mindste Bevægelse, det giver det ikke reent igjen; men naar det bliver stille og dybt, da synker Himlens Billede i dets Intet.

Hvo var det nu der seirede? Det var Gud, thi Forklaringen, den Bedende begjerede, gav han ikke, og gav den ikke som den Stridende begjerede den. Men den Stridende seirede ogsaa. Eller var det ikke en Seier, at han istedenfor at faae en Forklaring af Gud, blev forklaret i Gud, hvilken hans Forklarelse er denne, at gjengive Guds Billede.

Hvilken er nu Seiren, hvori de Seirendes Tilstand forskjellig a de Stridendes? Er Gud bleven forandret? Et bejaende Svar rnes en vanskelig Tale, og dog er det saaledes, idetmindste foraaer den Bedende ham anderledes og fordrer ingen Forklaring. Er den Bedende forandret? Ja, thi han forstaaer sig selv anderledes, og dog ophører han ikke at være den Bedende, thi han takker altid. Men Den, der altid takker, han er den rette Bedende, og Den, der altid takker, maa jo ogsaa bestandigen have seiret, hvorfor skulde han ellers takke! Og skulde denne Tak nogensinde aflade? Visseligen ikke, der er altid Grund til at takke Gud, og ethvert Menneske er i Gjæld til ham, og i Gjæld for evig. Ak, men den Gjæld et Menneske paadrager sig ved Lykkens Bord, ved Tærningens Kast, ved et Spil af Kortet, den kalder man Æresgjæld, jeg kan tænke: fordi den i sig selv er meningsløs, maa man give den et stort Navn og haste ud af den. Gjælden til Gud er ikke saaledes en Æresgjæld, men derimod er det en Ære at være i Gjæld til Gud, det er en Ære ikke at skylde Lykken Noget, men at skylde Gud Alt, ikke at skylde Skjæbnen Noget, men et Forsyn Alt, ikke at skylde Lune Noget, men en Faderlighed Alt. — Saa strider da den rette Bedende i Bønnen, og seirer derved, at Gud seirer.

Vi have talet om Strid. Strid er i Almindelighed ikke glædelig; seirer den Ene, saa bliver dog den Anden knuust, ak, og stundom hænder det vel, at baade den Seirende og den Overvundne have tabt. Men denne Strid er vidunderlig, vel værd at forsøges i, evig værd at prise, thi her seire de Begge saligere end naar de Elskendes Strid forklares i forøget Kjærlighed. Vil Du sige, m. T., at denne Tale ikke er let maaskee skal den Forsøgte finde den fattig og umyndig i Sammenligning med Lidelserne: Striden selv er ei heller let. Vil Nogen bedaare sig selv ved at foregribe Stridens stille Udgang, dens lykkelige Forstaaelse, da er Skylden ikke Talens. Seiren er dog kun i en vis høi og ædel, derfor uegentlig Forstand, men Smerten er egentlig; naar Seirens Time kommer, vide vi ikke, men dette vide vi, at Striden er paa Liv og Død.

TRE TALER

VED TÆNKTE LEILIGHEDER.

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Texten i denne Udgave beroer paa Originaludgaven Kbh 1845, hvis Text er sammenlignet med S. K.'s Manuscript samt Korrekturarkene (S. K.'s Papirer paa Universitetsbibliotheket, Pakke 15.)

[redacted]

TRE TALER

VED

NKTE LEILIGHEDER.

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

1845.

[redacted]

MINDET

OM

MIN AFDØDE FADER

MICHAEL PEDERSEN KIERKEGAARD

HELLIGET.

[redacted]

Forord.

Skjøndt denne lille Bog (Leilighedstaler, som den kunde kaldes, hvorvel den ikke har Leiligheden, der gjør Taleren og gjør ham *myndig*, eller Leiligheden, der gjør Læseren og gjør ham *lærende*) er uden al Opfordring og saaledes i sin Mangelfuldhed uden al Undskyldning, er uden al Bistand af Omstændigheder og saaledes i sin Udforlighed hjælpeløs, er den dog ikke uden Haab og fremfor Alt ikke uden Frimodighed. Den søger hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder *min* Læser, eller den søger ham end ikke. Uvidende om Tiden og Timen venter den i Stilhed, at hiin rette Læser skal komme som Brudgommen og bringe Leiligheden med sig. Hver gjøre Sit, Læseren altsaa meest. Betydningen ligger i Tilegnelsen. Deraf *Bogens* glade *Hengivelse*. Her er intet verdsligt Mit og Dit, der adskiller og forbyder at tilegne sig hvad Næstens er. Thi Beundring er dog lidt Misundelse og saaledes en Misforstaaelse, og Dadel i al sin Berettigelse dog lidt Modstand og saaledes en Misforstaaelse, og Gjenkjendelse i Speilet kun et flygtigt Bekjendtskab og saaledes en Misforstaaelse, men at see rigtigt til og ikke at ville glemme hvad Speilets Afmagt ikke formaaer at bevirke, det er Tilegnelsen, og Tilegnelsen er *Læserens* endnu større, er hans seierrige *Hengivelse*.

S. K.

[redacted]

Ved Anledningen af et Skriftemaal.

Fader i Himlene! Vel vide vi, at det at søge altid har sin Forjættelse, hvorledes da ikke det at søge Dig, alle Forjættelsernes og alle gode Gavers Giver! Vel vide vi, at den Søgende ikke altid behøver at vandre ud i Verden, thi jo helligere Det er, han søger, desto nærmere er det ham, og dersom han dog søger Dig, o Gud, Du er ham jo allernærmest! Men vi vide ogsaa, at det at søge altid har sin Møie og sin Anfægtelse, hvorledes da ikke Forfærdelse det at søge Dig, Du Vældige! Vover endog Den, der i Tanken fortrøster sig til sit Slægtskab, vover endogsaa han sig med Tanken ikke uden Forfærdelse ud i hine Afgjørelser, hvor han gjennem Tvivl søger Dit Spor i Tilværelsens vise Orden, hvor han gjennem Fortvivlelse søger Dit Spor i oprørte Begivenheders Lydighed under et Forsyn; søger Den, hvem Du kaldte Din Ven, der vandrer for Dit Aasyn, søger dog ogsaa han ikke uden Bæven Venskabets Møde med Dig, Du ene Vældige; vover den Bedende, der elsker af sit ganske Hjerte, vover dog ogsaa han sig ikke uden Angest i Bønnens Strid med sin Gud; slipper selv den Døende, for hvem Du jo omskifter Livet, slipper dog ogsaa han ikke uden Gysen det Timelige, naar Du kalder; flyer selv den Elendige, hvem Verden volder idel Lidelse, flyer dog ogsaa han ikke uden Forfærdelse hen til Dig, Du som ikke lindrer lidet men er Alt: hvorledes tør da Synderen søge Dig, retfærdige Gud! Men derfor søger han Dig ikke som hine, men han søger Dig i Syndernes Bekjendelse. —

— Og der er jo Stedet dertil, m. T., Du veed hvor; og der er jo Beleiligheden, m. T., Du veed hvorledes; og der er jo Øieblikket,

det hedder: endnu idag. Hvor stille! Thi i Guds Huus er der Fred, men inderst inde i det Omfredede er der et Indelukke. Den, som gaaer der hen, han søger Stilhed, Den, som sidder der, han er i Stilhed; om der end tales, Stilheden voxer kun. Hvor stille! Der er intet Fællesskab, Enhver er for sig; der er intet Kald til forenet Gjerning, Enhver kaldes til særskilt Ansvar; der er ingen Indbydelse til Samfund, Enhver er ene. Thi Den, der skrifter, han er eensom, eensom ja liig en Døende. Om de staae talrige ved den Døendes Leie de Mange, som vare ham kjære og dyrebare og som elske ham, eller han ligger forladt af Verden, fordi han forlod den, eller den forlod ham: den Døende er eensom, de stride begge eensomt, og Tanken farer vild, Tusinder holde den ikke igjen, ikke ti Tusinder, hvis den Eensomme ikke kjender Trøsten. Om Tusinder ventede paa og længtes efter Den, som vil at skrifte søger Stilhed, eller han, naar han gaaer derfra, er den Ringe og Elendige, hvem Ingen venter paa og Ingen bekymrer sig om: denne Forskjel er kun Spøg, Sandheden er, den alvorlige Sandhed var: de vare begge eensomme. Det hjælper ham ikke den Mægtige alle hans Venner og Verdens Herlighed og Bedriftens vidtudstrakte Betydning, uden det skulde være til at forstyrre ham Stilheden, hvilket er den største Skade; det skader ham ikke den Elendige at være forladt, hvis det hjælper ham til at finde Stilheden Det er vanskeligt for en Kameel at gaae gjennem et Naaleøie, og vanskeligt for den Verdslige at finde Stilhed. han være mægtig eller ringe, vanskeligt at finde den i Livets Larm, vanskeligt at finde den hvor den er, naar han ikke selv bringer Larmen med sig. Hvor stille og hvor alvorligt! Og dog er der jo Ingen, som anklager, hvo turde være Anklageren der, hvor Enhver er skyldig; og dog er der jo Ingen, som dømmer, hvo turde dømme, hvor Enhver betænker sit Regnskab: Ingen som anklager uden Tankerne, Ingen som dømmer uden Den, der seer i det Forborgne og hører Skrifte i Løndom. Ja selv naar der tales, er Du jo Den, som taler med Dig selv ved den Talendes Stemme. Hvad den Talende skal sige netop til Dig, det veed kun Du, hvorledes Du forstaaer Talen, veed han ikke, det veed kun Du: om det var Din bedste Ven, han veed det dog ikke saaledes som Du veed det. Og hvis Du ikke hører saaledes, da hører Du ikke retteligen, da bliver hans Tale en Larm, der forstyrrer Stilheden, og Din Opmærksomhed en Adspredelse, der krænker Stilheden.

---

vanskeligt for en Kameel osv. smlgn Matth 19. 24.

[redacted]

Hvo som frygter denne Stilhed, han unddrage sig den, men han tør ikke negte, at den er til, siden han jo frygter den. Hvo som siger, han søgte den men fandt den ikke, han er en misundelig Bedrager, der vil forstyrre Andre, thi ellers taug han og sørgede, eller han sagde: jeg søgte den ikke retteligen, derfor fandt jeg den ikke. Thi Intet, Intet i den ganske Verden, ikke om et Jordskjælv rystede Kirkens Piller, og ikke det daarligste Menneskes meest forkeerte Tale og ikke den nedrigste Hyklers Væmmelighed kan tage den fra Dig, men vel det langt Mindre give Nogen Anledning til at søge Skalkeskjul. Nei, Intet uden Du selv kan tage den fra Dig, saa lidet som al Verdens Magt, og al dens Viisdom og alle Menneskers forenede Bestræbelser kan give Dig den, saa lidet som Du selv kan tage den hen og give den bort. Den faaes ikke for Intet, men den kjøbes ikke for Guld; den tages ikke med Vold, men den kommer ikke som en Drøm, naar Du sover; den tinger ikke om Vilkaaret, var dette end, at Du vilde gavne hele Menneskeheden. Om Du giver Alt hen, derfor er den endnu ikke erhvervet, men erhverver Du den, da kan Du gjerne besidde Alt som Den, der Intet eier. Hvo som siger: den er ikke til, denne Stilhed, han larmer blot, eller har Du vel ogsaa nogensinde hørt, at Nogen i Stilhed blev enig med sig selv om, at denne ikke er til. om Du vel har hørt store Ord og høirøstet Tale og larmende Gjerning for at faae den bort, for istedenfor Samvittighed og Stilhed og Guds dømmende Stemme i Eensomhed, at faae en Naturgjenlyd fra Trængselen, et forvirret Fællesskrig, en almindelig Mening. som man, bange for sig selv, i Feighed ikke er ene om. Men Du. m. T., frygter Du denne Stilhed, skjøndt beflittende Dig paa at have en Samvittighed, thi uden Stilhed er denne slet ikke til, og paa at have en god Samvittighed, saa hold ud, saa hold den ud; denne Stilhed er ikke Dødens, hvori Du omkommer, den er ikke til Døden denne Sygdom, den er Overgangen til Livet.

Saa søger da den Skriftende Gud i Syndernes Bekjendelse, og Skriftemaalet er Veien og er paa Salighedens Vei et Bedested, hvor der standses, hvor Besindelsen samler Sindet, hvor Regnskabet gjøres op. Og ikke sandt, rigtigt, uden Svig bør et Regnskab være — saa bliver der Stilhed, saa bliver Enhvers Mund tilstoppet, saa bliver Enhver skyldig, og kan ikke svare Een til Tusinde. Ved Hjælp af Forstyrrelsen bliver man mindre skyldig, maaskee endogsaa retfærdig. En sørgelig Retfærdighed! Thi det er ikke uret-

---

Enhvers Mund tilstoppet] smlgn. Rom. 3. 19.

færdigt, at Du tilgiver et andet Menneske for hans Skyld, hvis beder Dig derom, eller, hvis Du dog troer han ønsker det, Guds Skyld, som fordrer det, for Din egen Skyld, at Du ikke forstyrres; Du tager og ikke mod Bestikkelse, fordi Du agter den forsonlige Tilskyndelse i Dit eget Indre; Du sinker Dig heller paa Veien, om Du, skjøndt den Forurettede, søger Forlig med Din Modstander, medens han endnu er paa Veien; Du bes ei heller Gud f [illegible], om Du sælger Tilgivelsen Intet; Du spild [illegible] eller anvender den slet, om grunder paa, hv [illegible] ene til Undskyldning; Du e ikke bedragen, [illegible] ingen Undskyldning fandtes, Kjerlighedens h [illegible] forvandler al Verdens Spot Din Svaghed til [illegible] over Din Seier, troede, at Br maatte være til [illegible] men naar det er Dit eget F skab, da gjorde [illegible] at tilgive Dig selv det Min thi endnu værre end den sorteste egne Skyld er dog den Retfærdighed; da tog Du jo mod Bestikkelse, om Du fulgte L dets eller Underfundighedens Tilskyndelse i Din egen Sag; da kede Du Dig paa Veien og sinkede Aandens Fyrighed, da sp Du Din Tid og anvendte den ilde paa at finde Udflugter, ja var Du bedragen ved et formasteligt Bedrag, bedragen netop Du fandt Undskyldningen Ak ja, det er en forunderlig Overg en svimlende Omskiftelse! For et Øieblik siden gik det sa Menneske riig og mægtig, og nu Øieblikket derefter, skjøndt Intet er skeet midlertidig, kan han ikke svare Een til Tus Thi hvo er vel her den Rige og Mægtige, til hvem Talen s hvo Anden end han den Forurettede, han den Undertrykte, den Forfordeelte, han den Krænkede! Maaskee brød Voldsma som træder paa den Undertrykte, maaskee brød den Mægtige, Vei blev betegnet ved Forurettelse, maaskee brød den Rige, Rigdom blev forøget ved Enkens Taarer, maaskee brød den tvivlede, som krænker og spotter, maaskee brød de sig Alle lidet om Tilgivelsen, men sandeligen, ikke en Konge, der be over Riger og Lande, og ikke Guldets Søn, der eier Alt, og Forsørgeren, der mætter den Hungrige, eier noget saa stort, har noget saa stort at bortgive eller noget saa fornødent at skj som det Menneske, hvis Tilgivelse en Anden behøver. Behøv behøver som den første Fornødenhed; om Nogen ikke mener derfor behøves den jo ligefuldt — og den Forurettede eier n

søger Forligelsen med Din Modstander osv.] smlgn. Matth. 5.

En Hedning, hvis Navn er uadskilleligt fra Forestillingen om Seiervindinger og Vælde, har sagt, da hans Fjende, ak, som det tyktes Hedninger, viste det høieste Mod ved at aflive sig selv, har sagt: der berøvede han mig min herligste Seier, thi jeg vilde have tilgivet ham. Og en Anden har sagt: derfor vil jeg ikke forlange Tilgivelsen, fordi jeg elsker høit. Min Uret er maaskee ikke saa stor, Tilgivelsen vel endog en billig Fordring, men naar den ikke er erholdt, saa er Uretten uendelig og Tilgivelsens Magt en uendelig Overmagt over mig. Altsaa den uskyldigt Forurettede det var Rigmanden. Endnu for et Øieblik siden i Verdens Omgivelse, da turde han sige: gjører kun Uret mod mig, I tabe dog meest, thi I behøve min Tilgivelse — og nu Øieblikket derefter, nu slutter Stilheden om ham, han veed ikke af, hvad han har at tilgive, og Regnskabet viser, at han kan ikke svare Een til Tusinde. Saaledes er Regnskabet, hvis der er stille om ham, det er, hvis han ikke selv bringer Forstyrrelsen med. Det samme er Dens Regnskab, der gjorde Uret, og Dens, som var den Reneste af Alle, som det endog var den uskyldigt Forurettedes. Derfor frygter Nogen maaskee denne Stilhed og dens Magt, og det uendelige Intet, hvori den nedstyrter alle Forskjelligheder, endog Urettens og Tilgivelsens, og det Dyb, hvori den Eensomme synker i Stilheden. Det er som naar Den, der forsager Verden, gyser for den Tomhed, der synes at vise sig. Endnu for et Øieblik siden, da ønskede han saa Meget, og higede og stræbte, og sov uroligt om Natten, og spurgte Nyt om Andre, og misundte Nogle, og oversaae Nogle, og var beskeden paa rette Sted, og paafærde i Venskab og Fjendskab, og spaaede om Veiret, og forstod sig paa Vinden, og forandrede Planen, og stræbte igjen, og vandt og tabte, og blev ikke træt, og speidede efter Lønnen, og skimtede Vindingen — og nu, ja stakkels bedragne Mand! hvis han i denne Forsagelse ikke fandt det ene Fornødne, stakkels Bedragne, der bedrog sig selv, stakkels Mand, der ved sig selv blev til Priis for Livets Spot, thi nu kom maaskee det Store, han ønskede, nu blev han riig, nu, nu, o, Fortvivlelse, hvorfor netop nu, hvorfor ikke igaar, men nu, da han dog ikke ganske ønskede, men heller ikke ganske forsagede! Og saaledes ogsaa med Den, som erfarede, at der er en Stilhed, hvor ethvert Menneske bliver skyldigt, og ikkun lærte at frygte den. Var han anseet for Retfærdig i Menneskenes Øine, og dette hans Begjer,

---

En Hedning . . . har sagt osv.] Cæsar om Cato den yngre, smlgn. Plutarch. Cato minor, 72.

var han Forurettet men trodsig i Tilgivelsens stolte Besiddelse, var han ikke uden Skyld men havde fundet Tækkelighed i Verdens Øine, ak, stakkels bedragne Mand! hvor maatte han forbittres mod Den, som ledte ham ind og altsaa ledte ham vild i hiin Stilhed — men det kan Ingen, og hans Vrede er afmægtig. Stakkels Bedragne, hvis Retfærdighedens Borgerkrone nu raktes ham af Folkehoben, hvad han higede efter; hvis det nu vedtoges af Tusinder at kalde ham den Retfærdige i Folket, hans hoffærdige Øres forfængelige Lyst: hvorfor nu, nu da hans Øre vel ikke ganske var tilstoppet, men han heller ikke ganske havde fattet Stilhedens uendelige Hemmelighed! Stakkels Bedragne, hvis nu den Skyldige kom til hans Dør, hvis nu Øieblikket var der, at Tilgivelsen skulde kjøbes dyrt, Triumphens Øieblik, han havde glædet sig til, hvorfor nu, hvorfor ikke igaar, men nu, nu, da han vel ikke vellystigt fornam Hævnens og Stolthedens Hidsighed, men heller ikke ganske havde fattet den egne Skylds alvorlige Budskab! Thi Den, der fattede det, han var sandeligen ikke bedragen. Salig Den, der forstaaer det. Og hvis det er Nogens Gjerning at forkynde, at lære Andre om deres Skyld, at lære fra sig, hvad denne Tale, der er uden Myndighed, ikke gjør, han haver dog den Trøst, at netop den Reneste er villigst til at fatte den egne Skyld dybest. Thi naar det gjelder hiint største Vovestykke, selv skyldig at underlægge Alle under Skyld, hvor da endog den Modiges Tanke standser, naar han ikke frygter at tage sig selv med, men Tanken gjør Modstand ved Synet af hvad der menneskeligt talt er reent og elskeligt, ved en qvindelig Ungdoms skjønne Reenhed, der den ukjendt med Verden, ukjendt med dens Tilskyndelser, ydmygt tænker ringe om sig selv i Oprigtighed: der vil han, hvis Talens Gjerning byder ham at forkynde Synden som Slægtens fælles Lod, der vil han finde en Forstaaelse, som maaskee beskæmmer ham selv.

Den Skriftende søger Gud i Syndernes Bekjendelse, og Skriftemaalet er Veien, og er paa Salighedens Vei et Bedested, hvor der standses, hvor Besindelsen samler Sindet. Saa ville vi da standse og i Anledning af Skriftemaalet tale om:

Hvad det er at søge Gud,

og nærmere bestemme dette ved at betænke, at intet Menneske kan see Gud uden Reenhed, og intet Menneske tage Kjende paa ham

intet Menneske kan see Gud uden Reenhed, smlgn. Matth. 5, 8

[redacted]

ıden at blive en Synder. Føler Nogen sig paa urigtig Maade tandset ved Opgaven, da kaste han Talen bort, at ikke Den, som ober hurtigere, skal sinkes af den Langsomme. Og en Betragtnings Værd er jo altid tvivlsom; den kan stundom hjælpe En til let Afgjørende, stundom ogsaa forhindre: som et lille Tilløb kan ıjælpe til Springets Afgjørelse, men flere Miils Tilløb vilde vel ndog forhindre det. Har Nogen derimod ofte nok følt sig standset Livet uden dog at finde Stilhed, har han søgt den, hvor den jo r, og dog ikke ret fundet den, og gjort sig Bebreidelse derover, har han kæmpet og dog ikke vundet, da forsøge han atter, han følge med Talen, men Fri og Frivillig; der er Intet, som binder ham, ingen Forpligtelse, ingen Bebreidelse venter ham, hvis det ved den ikke lykkedes ham, thi Talen har jo ingen Myndighed. Men han vil heller ikke, at Talen skulde sige om hiin Stilhed, at den er paa hiint helligede Sted saaledes, at dersom man kunde blive der, og ikke atter skulde ud i Livets Forvirring, saa vilde man altid have den hos sig; thi Den som fordrer dette, han fordrer for meget af Talen, at den nemlig skulde bedrage ham, som var det Stedet, udvortes forstaaet, der gjorde Udslaget, som vilde ikke ganske det Samme hænde ham, hvad der hænder ham i Verden, hvis han skulde forblive paa det hellige Sted, som vilde han da ikke først og fremmest forfærdes ved et Sandsebedrag, hvori han havde fundet Beroligelse, at det var Stedet det kom an paa. En Digter har jo rigtignok sagt, at et Suk til Gud uden Ord er den bedste Tilbedelse, saa kunde man jo ogsaa troe, at det sparsomme Besøg paa det hellige Sted, naar man kommer langveisfra, var den bedste Gudsdyrkelse, fordi begge Dele hjælpe til Sandsebedraget. Et Suk uden Ord er nemlig den bedste Tilbedelse, naar Tanken om Gud kun skal dæmre over Tilværelsen, som de blaae Bjerge fjernt i Synskredsen, naar Sjeletilstandens Uklarhed skal ilfredsstilles ved den størst mulige Fleertydighed. Men skal Gud være Sjelen nærværende, da finder Sukket vel Tanken, og Tanken vel Ordet — men ogsaa Vanskeligheden, som man ikke drømmer om paa Afstand. Indtil Taabelighed fortælles det vel i vore Dage, at det Høieste er ikke at leve i Stilheden, der er nemlig Faren kke, indtil Taabelighed, thi Faren er der saa godt som i Forvirringen, og det Store er hverken, uden videre forstaaet, at være i Eensomheden eller at være i Forvirringen, men det Store er at overvinde Faren — og det Maadeligste er at arbeide sig træt paa at overveie hvad der er vanskeligst, thi et saadant Arbeide er unyttig Møie og har intetsteds hjemme som den Arbeidende, der jo hverken er i Forvirringen eller i Eensomheden, men i travle

[redacted]

Tankers Aandsfraværelse. — **Dersom endeligen Nogen paa Grund a de mange Forretninger og den travle Gjerning mener ikke at hav Tid til at læse en saadan Tale, ja da kan han have fuld Ret i, a han ikke har Tid til at læse denne Tale, der jo ogsaa gjem venter til Sidst med at komme i Betragtning, men skulde Meningen være, at han overhovedet ikke havde Tid til at bekymre sig om, hvad der er Talens Bekymring: hiin Stilhed, da skal Talen, selv om den Travle fandt en Fritime fra de mange Forretninger til i Hastværk at fremsætte en Indvending, da skal Talen dog ikke gjøre sig latterlig ved at besvare den. De mange Forretninger er maaskee en tvivlsom Fortjeneste, maaskee ville de ogsaa blive han færre ved at betænke hiin Stilhed, og mange Forretninger skjønnes fremfor Alt at være een Grund mere til hyppigere at søge Regnskabets Stilhed, hvor der dog ikke regnes med Mark og Skilling eller med Udmærkelsens og Fornedrelsens og andre indbildte** Størrelser.

Dersom den Søgende søger hvad der ligger udenfor ham som noget Udvortes, som Noget der ikke staaer i hans Magt, da er det Søgte paa et bestemt Sted. Finder han blot Stedet, hvor det er, ja da er han hjulpen, da griber han det, og hans Søgen har en Ende. Saaledes vidste Enhver engang i sin tidlige Ungdom, at der var saa mange skjønne Ting til, men Stedet vidste han ikke med Bestemthed. Ak, om Mangen end haver glemt denne Børnelærdom, mon Alle derfor i Sandhed ere blevne visere, mon ogsaa Den, som istedenfor hiin skjønne Fyldes Eenhed har vundet Tvivlens Dobbelthed og Beslutningens Halvhed! — Dersom den Søgende antages selv slet Intet at kunne gjøre for at finde Stedet, da er han ønskende. Saaledes var Enhver engang i en tidligere Ungdom. Ak, om Mangen end har forandret sig, mon Alle derfor i Sandhed have forandret sig til det Bedre, mon ogsaa Den, som istedenfor Ønskets uvisse Rigdom vandt Middelmaadighedens visse Elendighed! — Naar den Ønskende seer sit Ønske opfyldt, da bliver han forundret, som han allerede ved at være ønskende er i Forundring. Saaledes var ogsaa Enhver engang i sin tidlige Ungdom, ikke som man uretfærdigt siger om Ungdommen, god at lokke til daarlige Foretagender, men inderlig god at lokke til Forundringens uforbeholdne salige Hengivelse, det redelige Vederlag, som den Ønskende usvigelig gjemmer for Opfyldelsens Øieblik. Ak, om Mangen end har tabt denne Iil til at ville give Lige for Lige, som han jo ogsaa har lært at tænke ringe om Ønsket, er derfor denne tingende Redelighed, der ikke ret ønsker og ikke ret forundrer sig, og saa-

ledes giver Lige for Lige, er derfor denne Redelighed en Vinding! – Den, der ønsker, søger ogsaa, men hans Søgen er iblinde, ikke saa meget med Hensyn til Ønskets Gjenstand, som med Hensyn til, at han ikke veed, om han kommer det nærmere eller fjerner sig.

Blandt de mange Goder er der nu eet, som er det høieste, som ikke er at bestemme ved sit Forhold til de andre, da det er det høieste, uden at dog den Ønskende har en bestemt Forestilling, thi det er det høieste netop som det Ubekjendte – og dette Gode er Gud. De andre Goder have Navne og Betegnelser, men hvor Ønsket dybest drager Aande, hvor dette Ubekjendte synes at vise sig, der er Forundringen, og Forundringen er Umiddelbarhedens Sands for Gud og al dybere Forstaaelses Begynden. Den Ønskendes Søgen er iblinde ikke saa meget med Hensyn til Gjenstanden, thi denne er jo det Ubekjendte, som med Hensyn til, om han kommer det nærmere eller fjernere – nu studser han, Forundringens Udtryk er Tilbedelse. Og Forundringen er en tvetydig Sjelstilstand, der i sig indeholder Frygten og Saligheden. Tilbedelsen derfor paa eengang blandet af Frygt og Salighed. Selv den meest luttrede, fornuftige Gudsdyrkelse er Salighed i Frygt og Bæven, Tillid i Livsfaren, Frimodighed i Syndens Bevidsthed. Selv den meest luttrede og fornuftige Gudsdyrkelse har Forundringens Skrobelighed, og ikke Kraftens og ikke Viisdommens og ikke Gjerningens ligefremme Størrelse bestemmer Guds-Forholdets Størrelse, den Mægtigste er i dybeste Afmagt, den Frommeste sukker fra dybeste Nød, den Vældigste er den, der retteligen folder sine Hænder.

Den Ønskendes Forundring svarer til det Ubekjendte, og er saaledes aldeles ubestemmelig eller rettere uendelig bestemmelig, kan være lige saa modbydelig som latterlig, kan være lige saa forvildet som barnagtig. Naar Skoven skuler i Aftenstunden, naar Nattens Maane forvilder sig imellem Træerne, naar Naturforundringen derinde fanger efter sit Bytte, og da Hedningen pludseligt seer et Lysvirkningens Under, som griber ham, da seer han det Ubekjendte, og Tilbedelsen er Forundringens Udtryk; naar den knudrede Stamme danner en skuffende Skikkelse, som er ham ubekjendt, som ligner et Menneske og dog atter for Overraskelsen kun ligner i overnaturlig Størrelse, da standser han og tilbeder; naar han i Ørkenen seer et Spor, som ikke tilhører noget Menneske eller noget ham bekjendt Væsen, naar Eensomhedens Magt besvangrer hans Sjel med Forundring, da seer han i dette Spor, at den Ubekjendte har været her, og han tilbeder; naar Havet ligger dybt og

stille, uforklaret, naar Forundringen stirrer svimlende ned indtil det er som den Ubekjendte stiger op, naar Havets ruller eensformigt mod Strandbredden og overvælder Sjelen Eensformighedens Magt, naar Sivet hvisker for Vinden og hvisker og altsaa maa ville betroe den Lyttende Noget · da til han. — Bestemmer Forundringen sig, saa er dens høieste U at Gud er Tilværelsens uforklarede Alt, som dette er anet fo bildningskraften i det Største overalt. Hva var Hedenskabet. :s igjen i enhver Slægts Gjent og først naar de t, nedsættes det, der var A dyrkelse, til en Digtningens Uskyldighed. T gudsdyrkelsen e eriske

Dersom de antages at kunne bidrage til at finde det stræbende. Altsaa er Foru gen og Ønsket gjennemgaae sin Forsøgelse. bedragen, som jo Forundringens Omfang, netop fordi den fo sig ligefrem til det Ubekjendte, var det lige saa modbydelige latterlige, det lige saa forvildede som barnagtige, ofte bedrag Forundringen see sig for og ikke længere gaae iblinde. Det fremme Forhold er saaledes i et første Nu et brudt Forhold, at dog Bruddet er noget Gjennembrud. Det er brudt derv Veien træder imellem som en Bestemmelse, medens der for Ønskende ingen Vei er. Naar den Søgende ikke gaaer iblin ønsker han ikke blot, han stræber; thi Stræben er netop hen til det Søgte Saaledes var Enhver engang i sin tid Ungdom, høitflyvende i at ville, ak, og om Mangen end m lært at blive ved Jorden, mon de derfor ogsaa Alle ere visere, mon ogsaa Den, som istedenfor Fuglens Flugt van Fiirføddedes ludende Gang! Saaledes var Enhver engang tidligere Ungdom dumdristig i at vove, ak, og om Mangen e det fare, mon de derfor ogsaa Alle bleve visere, mon ogsa som istedenfor Dumdristighedens Løb paa det Uvisse vandl gængerens Tryghed paa Middelmaadighedens Landevei! Sa var Enhver engang i sin tidligere Ungdom Udfordrende, ak, Mangen end lærte at stemme Fordringen ned, mon de derfo bleve visere, mon ogsaa Den, som ved Begunstigelse blev mættet, eller Den, som af Omgivelse lærte Smaalighed, elle som i Vaners Trældom lærte Nøisomhed! O, vel er det viis at tale om Lykke, hvis man veed noget Helligere at nævne hvis ikke, da var det jo en Ulykke, at Lykken forsvandt af at den blev træt af at give og tage, blev træt af Menneske bedrage den for Forundringen

Men i Frihedens Verden, hvor jo al Stræben har sit Udspring, og hvori al Stræben har sit Liv, der møder Forundringen paa Veien. Bestræbelsen har forskjelligt Navn, men den, som er mod det Ubekjendte, er rettet mod Gud. Dette, at den er mod det Ubekjendte, vil sige, den er uendelig. Da standser den Stræbende, han seer det skuffende Spor af et uhyre Væsen, der er til naar det er forbi, der er og er ikke; og dette Væsen er Skjebnen, og hans Stræben som en Faren vild. Tilbedelse er atter Forundringens Udtryk, og Tilbedelsens Omfang er det lige saa Modbydelige som Latterlige, det lige saa Forvildede som Barnagtige.

Dersom den Søgende antages at kunne gjøre Alt for at finde det Søgte, da er Trylleriet forbi, Forundringen glemt, der er Intet at forundre sig over. Og da, i det næste Øieblik er det Søgte et Intet, og derfor var det han formaaede Alt. Saaledes var Enhver engang ved Ungdommens Aarsskifte, da han blev en Evighed gammel; ak, og om Mangen end trøster sig til ikke at have oplevet denne Forfærdelse, mon de derfor Alle bleve visere, mon ogsaa Den, der var en Yngling i Oldingens Alder! Saaledes gik det Enhver engang ved Ungdommens Afsked at Livet stod stille og han omkom; og om Mangen end brouter af sin Ungdom, mon derfor ogsaa Den var visere, der besveg Aarene og Evigheden for sin Ret, hvis høieste Viisdom var et fjantet Svar paa det alvorligste Spørgsmaal!

Der var engang i Verden, da Mennesket træt af Forundring, træt af Skjebnen vendte sig bort fra det Udvortes, og fandt, at der var ingen Forundringens Gjenstand, at det Ubekjendte var et Intet og Forundringen et Bedrag. Og hvad der engang var Livets Indhold, det kommer igjen i Slægtens Gjentagelse. Om Nogen vil tykkes sig viis ved at sige, at der ere tilbagelagte Skikkelser, som for Aartusinder siden ere færdige: i Livet er det ikke saaledes. Og Du mener dog vel heller ikke, min Tilhører, at jeg vilde spilde Dig Din Tid ved at fortælle store Begivenheder og nævne snurrige Navne, og blive aandløst vigtig i Betragtning af hele Menneskeheden! Ak nei, hvis det er saa, at Den er bedragen, som kun faaer Lidet at vide, mon da ikke ogsaa Den, som fik saa Meget at vide, at han slet Intet tilegnede sig! Langsomt gaaer Mennesket frem, selv den herligste Viden er dog kun en Forudsætning. Vil man forøge Forudsætningerne mere og mere, da er man jo som den Gjerrige, der dynger Penge sammen, som han ingen Brug har for. Selv hvad der er værd at anslaae høit: en lykkelig Opdragelse, selv den er jo kun en Forudsætning, og der gaaer Tid efter Tid, inden den tilegnes, og et heelt Liv er ikke for meget, hvis man vil til-

egne sig den. O, dersom Den var bedragen, hvis Opdragelse forsømtes, mon da ikke ogsaa Den, som blev uvidende om, at den var en Forudsætning, et betroet Gods, en hellig Arv, der skulde erhverves, og som uden videre tog den hen, og tyktes sig at være det, han havde Navn af. Har den Bedre stundom sukket, fordi det Søgte var saa fjernt, saa har Du vel m. T., fattet, at der ogsaa er en anden Vanskelighed at der er et Videns Blendværk, som bedaarer Sjelen, at [illegible]d, hvori man er vidende — og dog bedragen, a[illegible]nhed fra al Afgjørelse, hvor man, uden at drømm[illegible]. Lad Forfærdelsen tage sit Bytte, o, denne Tryg[illegible]eligere Uhyre! Lad Savnets Nød hungre ud, er [illegible]mme af Overflod? Rystende var det, da Forundr[illegible]ket, og han fortvivlede over sig selv, men lige sa[illegible] at man kan være vidende om dette, vide lang[illegible] ikke have oplevet hiint, og meest rystende, at man kan vide Alt og ikke have begyndt paa det Mindste Og er det saaledes, o, lad mig da begynde forfra; vend tilbage, Du Ungdom med Din Ønsken og Din elskelige Forundring, vend tilbage, Du Ungdommens vilde Stræben med Din Dumdristighed og Din Gysen for hiin Ubekjendte, grib mig, Du Fortvivlelse, der bryder med Forundringen og Ungdommens Forundring, men hurtigt, hurtigt, hvis det er muligt, hvis jeg har spildt min bedste Tid uden at opleve Noget, lær mig dog idetmindste ikke at blive ligegyldig derved, at søge Trøst med Andre i fælles Tab, saa er vel Forfærdelsen over Tabet en Begynden paa min Helbredelse; hvor sildig den end er, det er dog bedre end at leve hen som en Løgner, bedragen ikke af hvad der kunde synes skikket til at bedrage, ak, og derfor rædsomt bedragen — bedragen af megen Viden!

Altsaa var Forundringen forbi, den er forbi; saa hed det eengang, saa siger den Fortvivlende og gjentager det i Fortvivlelse og gjentager det spottende, og vil trøste sig ved Spotten, medens denne saarer Andre, som var al Spot ikke tveægget! Men Du, m. T., Du veed jo, at Talen netop nu staaer ved Forundringen. Talen vil derfor ikke overraske Dig, vil ei heller bedrage Dig ved Øienforblindelse, naar Tankelynet glimter idet Alt vendes om, vil ei heller rive Dig hen i en studsende Forvirring. Den, som virkeligen har oplevet det Foregaaende, han gjennemskuer let forvirrede Erindringers Sammenblanding, og dersom han ikke har oplevet det, da vil at høre eller læse en Tale kun tvivlsomt gavne ham. Men Du, som jo selv er i Forundringen, Du veed jo, at denne Forundring blev til, da eengang hiin første var fortæret i Fortvivlelsen. Men

[redacted]

hvor fandtes da og en værdigere Gjenstand for Forundring, end naar den i Ønsken og Stræben Søgende, den i Fortvivlelse Omkommende pludseligen opdagede, at han har det Søgte, at Ulykken er, at han staaer og taber det! Thi tag den Ønskende som han sidder der og drømmer, kald paa ham og siig: Du har det Ønskede; stands den dumdristigt Stræbende, der han hist styrter frem ad Veien, stands ham og siig: Du har det Eftertragtede; gjennembryd Fortvivlelsen, at den Fortvivlede fatter, han har det — hvilken Sindsbevægelse i ham, naar han paa eengang bliver overvældet af Forundring og atter overvældet, fordi han ligesom taber det Søgte igjen! Ønskets Herlighed, Dumdristighedens Stræben vækker ikke anden Gang Forundring, dette forhindrer Fortvivlelsens Tankestreg, men at det Søgte er givet, at det haves af Den, som i Misforstaaelsen staaer og taber det — dette vækker det hele Menneskes Forundring. Og hvilket stærkere Udtryk er der vel for Forundring, end at den Undrende bliver som forandret, som naar den Ønskende skifter Farve, hvilket stærkere Udtryk end dette, at han virkeligen bliver forandret! Og saaledes er det med denne Forundring, den forandrer den Søgende, og saaledes er det med denne Forandring, at det at søge bliver noget Andet, ja lige det Modsatte: det at søge betyder, at den Søgende selv forandres. Han skal ikke finde Stedet, hvor det Søgte er, thi dette er lige hos ham, han skal ikke finde Stedet, hvor Gud er, han skal ikke stræbe derhen, thi Gud er lige hos ham, ganske nær, nær allevegne, i ethvert Øieblik allestedsnærværende, men han skal forandres, at han selv kan blive Stedet, hvor Gud er i Sandhed.

Dog Forundring, som er al dybere Forstaaelses Begynden, er en tvetydig Lidenskab, der i sig indeholder Frygten og Saligheden. Eller var det ikke frygteligt, m. T., at det Søgte var Dig saa nær, at Du ikke søgte, men Gud søgte Dig; var det ikke frygteligt, at Du ikke kunde røre Dig uden at være i ham, og ikke være stille uden at være i ham, og ikke være saa ubemærket, at Du jo var i ham, og ikke flygte til Verdens yderste Grændse uden at han var der og paa ethvert Sted underveis, og ikke skjule Dig i Afgrunden uden at han var der og paa ethvert Sted underveis, og ikke sige til ham: om et Øieblik, fordi han ogsaa var i det Øieblik, da Du sagde dette; var det ikke frygteligt, da Ungdommens Spøg og Fortvivlelsens Umodenhed blev til Alvor, da, hvad Du havde peget paa og higet efter, og hvad Du havde sagt om, at det var ikke til, da det blev til, ja da det var til overalt omkring Dig og omsluttede Dig allevegne! Men var det ikke saligt, at den Mægtige kunde spærre Dig ind i den mørkeste Afkrog, og kunde dog ikke lukke Gud ude; var det

ikke saligt, var det ikke saligt, at Du kunde falde i den dybeste Afgrund, hvor man hverken seer Sol eller Stjerner, og dog kan see Gud; var det ikke saligt, at Du kunde fare vild i den eensomme Ørken, og dog strax finde Veien til Gud; var det ikke saligt, at Du kunde blive en Olding, der havde glemt Alt, og dog aldrig glemme Gud, fordi han ikke kan blive noget Forbigangent, at Du kunde blive stum og dog raabe paa ham, døv og dog høre ham, blind og dog see ham; saligt at turde stole paa ham, at han ikke vilde sige som Menneskene sige: om et Øieblik, fordi han var hos Dig i det Øieblik han sagde det! — Men Den, som udelader Frygten, han see vel til, at han ikke ogsaa udelader Fundet. Det er saa let, eller om Nogen hellere vil sige det Samme paa anden Maade, det er saa svært at finde Gud, at man endogsaa beviser, han er til, og finder et Beviis fornødent. Lad Bevisets Arbeide være svært, især volde Den Bryderi, der skal forstaae, at det beviser Noget; for den Bevisende er Sagen bleven let, thi han er kommen til at staae udenfor, han handler ikke med Gud, men afhandler Noget om Gud. Skal derimod det at søge betyde, at man selv forandres, da passe den Søgende vel paa sig selv. Man lære Forundring af et Barn og Frygt af en Mand, det er altid en Forberedelse, saa kommer Frygten nok med Gud, naar han kommer og gjør Beviser overflødige. Eller er det maaskee Mod, at man tankeløst forbliver uvidende om Faren, at den Bevisende sidder uforandret og beviser og beviser, at den Allestedsnærværende er til, den Allestedsnærværende, der altsaa ogsaa i Bevisets Øieblikke gjennemskuer den Bevisende — uden dog at have nogen videnskabelig Dom om Bevisets Fortjenstlighed. Skulde virkeligen den Allestedsnærværende være bleven som en sjelden Naturskabning, hvis Tilværelse den Lærde beviser, eller som en ustadig Stjerne, hvilken man med Aarhundreders Mellemrum iagttager, og hvis Tilværelse derfor behøver et Beviis især for de mellemliggende Aarhundreder, i hvilke den ikke sees!

Men den sande Forundring og den sande Frygt kan det ene Menneske ikke lære det andet. Kun naar den sammenpresser og udvider Din Sjel, Din, netop Din, Din alene i den ganske Verden, fordi Du er bleven alene med den Allestedsnærværende, kun da er den i Sandhed for Dig. Om en Talende havde en Engels Veltalenhed, og om han havde et Aasyn, der kunde indjage den Modigste Skræk, saa Du faldt, som man siger, i den dybeste Forundring over hans Veltalenhed, og Rædsel greb Dig ved at høre ham; det er ikke denne Forundring og ikke denne Frygt der hjælper. I Forhold til ethvert Menneske, det ringeste og det største, gjelder

[redacted]

det, at ikke en Engel og ikke Legioner Engle og ikke alle Verdens Rædsler kan indgive den sande Forundring og den sande Frygt, men vel gjøre ham overtroisk. Den sande Forundring og den sande Frygt er først da, naar han, netop han, det være den Ringeste eller den Største, bliver alene med den Allestedsnærværende. Kraftens og Viisdommens og Gjerningens ligefremme Størrelse bestemmer ikke Guds-Forholdets Størrelse. Eller gjorde de Vise i Ægypten ikke næsten lige saa store Tegn som Moses; sæt, de havde gjort større, hvad følger saa deraf? Intet, slet Intet med Hensyn til Guds-Forholdet. Men Moses frygtede Gud, og Moses forundrede sig over Gud, og Frygten og Forundringen eller Forundringens Frygt og dens Salighed bestemmer Guds-Forholdets Størrelse.

Det er ganske sandt, hvad Forstanden siger, at der er Intet at forundre sig over, men netop derfor er Forundringen sikkret — fordi Forstanden indestaaer for den. Lad kun Forstanden dømme det Forgængelige, lad den kun rydde Stedet — saa kommer Forundringen paa rette Sted i den Forandrede. Alt, hvad der tilhørte hiin første Forundring, kan Forstanden fortære; lad den det, at den gaadefuldt kan hjælpe En til Forundringen, thi gaadefuldt er det jo, da det strider lige mod Forstandens Dom om sig selv. Men kommer et Menneske ikke videre, da anklage han ikke Forstanden og triumphere heller ikke, fordi den har seiret. Dersom en Fyrste udsender en Høvidsmand med Hærskaren mod det fremmede Land, og hiin Høvidsmand erobrer det, og derpaa selv bemægtiger sig det som en Oprører, da er der jo ingen Grund til at anklage ham fordi han erobrede det, men heller ikke Grund til at triumphere, da han jo selv beholdt det: og saaledes, hvis et Menneske ved sin Forstand seirer over hvad der vel var skjønt, men dog ogsaa barnagtigt, da anklage han ikke Forstanden, men hvis Forstanden ender med at gjøre Oprør, da triumphere han ikke. Men Forundringen er i den Forandrede.

Som det her er sagt, saaledes gik det jo Enhver engang i Afgjørelsens Øieblik, da Aandens Sygdom slog ind, og han følte sig fangen i Tilværelsen, fangen for evigt. Ak, og om Mangen trøster sig ved at have undgaaet denne Fare, mon derfor ogsaa Den var visere, som snildt og feigt bedrog sig selv, der han troede at bedrage Gud og Livet! Saaledes hændte det Enhver engang, da det var forbi med Spøgen og Blendværket og Adspredelsen; ak, og om Mangen end trodser paa sin Sorgløshed, mon derfor ogsaa Den blev visere, hvis Liv vildt snylter hen i Sideskud, fordi han ikke blev bunden! Saaledes hændte det Enhver engang, ak, og om Mangen end smigrer sig med et fordeelagtigere Vilkaar, mon der-

for Den blev visere, som ubunden ikke vidste af, at han net derved var ufri!

Naar det Søgte antages givet, betyder det at søge, at den S gende selv forandres, saa han bliver Stedet, hvor det Søgte k være i Sandhed. Og det Søgte var jo givet, det var saa nær, det var som var det igjen tabt. Hvilket Udtryk er vel stærk for Forfærdelsen end dette, at det er som tabt, uden denne Vishe at det er tabt, saaled ltsaa tilbage med et Mennesk Hvilken Afstand si ıan ønskede, da han dumdristi vovede, da det Søg te, da Selvfølelsen trodsede at det var ikke til - kommet ham saa nær, at d er tabt, og det gaae l det Fjerne med Tabet! D Søgende skulde for han var forandret — saaled gaaer det tilbage. O , i hvilken han er, kalde Synden. Altsaa det S øgende er Stedet, men forandr og forandret fra engang at have været Stedet, hvor det Søgte va O, nu er der ingen Forandring, ingen Tvetydighed! Sjelens Ti stand, naar den fatter dette, er Frygt og Bæven i den Skyldig Lidenskaben Sorg efter Erindringen, Kjerligheden Anger i den Fo tabte M. T., var det ikke saaledes! Talen skal jo ikke overrask Dig, den har ingen Myndighed til at afnøde Dig nogen Syndens Bekjendelse. Tvertimod tilstaaer den gjerne sin Afmagt i denne Henseende, ja kunde Nogen ønske det, da vil den villigt sige ham, at ikke al Verdens Veltalenhed er istand til at overbevise et Menneske om hans Synd, men da ogsaa minde ham, ikke at frygte Synderes Veltalenhed, men den Helliges Allestedsnærværelse og endnu mere frygte for at unddrage sig den. Skal et Menneske væsentligen forstaae sin Synd, da maa han forstaae det, fordi han bliver ene, han ene, netop han ene med den Hellige, som veed Alt. Kun denne Frygt og Bæven er den sande, kun den Sorg, som Guds Erindring vækker i et Menneske, kun den Anger, hans Kjerlighed opelsker. Havde en Taler Stemme som Himlens Torden, havde han et Aasyn, der indjog Rædsel, forstod han at sigte med Øiet, og han nu, som Du sad der, m. T., pegede paa Dig og sagde: Du, Du er en Synder, og gjorde han det end med en saadan Magt, at Dit Øie søgte Jorden, at Blodet veeg fra Din Kind og Du maaskee ikke længe forvandt Indtrykket, da forstod Du vel, at han ved sin Adfærd forvandlede Omgivelsen til en Fjellebod, hvor han gøglede, og beklagede, at han forstyrrede Dig i at finde Stilheden. Frygt og Bæven for det Afskyelige for en gudeligt Udsvævende, er ikke den sande Frygt og Bæven. Som det gjelder, at et Menneske ikke skal søge sin Fred hos et andet Menneske, at han ikke skal bygge

[redacted]

paa Sand, saa gjelder det ogsaa, at han ikke skal fortrøste sig til, at det er noget andet Menneskes Gjerning at overbevise ham om, at han er en Synder, men vel at paaminde ham om det egne Ansvar for Gud, hvis han ikke opdager det ved sig selv; al anden Forstaaelse er Adspredelse. Og dette er kun Spøg, om jeg vilde dømme Dig, men dette Alvor, om Du glemmer, at Gud vil dømme.

Det Søgte er altsaa givet, Gud er nær nok, men Ingen kan *see Gud uden Reenhed*, og Synden er netop Ureenhed, *og derfor kan ingen tage Kjende paa Gud uden at blive en Synder.* Det Første er et vinkende Ord, og Sjelens Blik er mod det Høie, hvor Maalet er, men i samme Nu lyder det andet Ord, der angiver Begyndelsen, og dette Ord er et nedtrykkende Ord. Og dog er det saaledes for Den, der vil forstaae Synden med sig selv. At overbevise Nogen kan da en umyndig Tale ikke ville, ja den kan end ikke ligefrem gavne Nogen. Den, som føler sig stærkere, kan jo umuligt beseires af Talen, og Den, som lod sig overvinde, beviste netop derved, at han var Stærkere. Derfor skal Talen ikke overliste Dig, m. T., og bringe Noget ud om Dig, tvertimod giver den jo Dig snarere et Vaaben ihænde mod den Talende, dersom Du var daarlig nok til at ville dømme ham, hvilket jo var Tankeløshed, da Alvoren er, om Nogen glemmer at anklage sig selv for Gud. Af den Grund faaer Du heller ei meget at vide af Talen; faaer Du Noget at vide af den om Dig selv, da er det ved Dig selv; men vilde Nogen fordre at faae Noget at vide om Synden i Almindelighed, da fordrede han for meget af Talen, thi da vilde han bedrages.

Saa staaer Talen nu ved Begyndelsen. Denne skeer ikke ved Forundring, men da sandeligen heller ikke ved Tvivl; thi Den, som tvivler om sin Skyld, han gjør kun en daarlig Begyndelse, eller rettere, han fortsætter hvad der med Synden var daarligt begyndt. Hvad der kommer med Synden, det gaaer med Sorgen: dette gjelder dog vel altsaa om Synden selv. Sorg er derfor Begyndelse, og Bæven er Sorgens Aarvaagenhed. Jo dybere Sorgen er, desto mere føler Mennesket sig som et Intet, som mindre end Intet, og netop dette er fordi den Sørgende er den Søgende, som begynder at tage Kjende paa Gud. Det har altid været sagt, selv i Hedenskabet, at Guderne sælge ikke det Høieste for Intet, at en guddommelig Misundelse, hvori Guddommen satte Priis paa sig selv, bestemte Forholdets Vilkaar: hvorledes skulde da det, som et enkelt Menneske at blive Gud vaer, hvorledes skulde det ikke have sin Fordring; og denne Fordring er, at Mennesket bliver en Synder.

Og dog er det ikke, om jeg saa tør sige, en Høflighed Menneske viser ham, at hans hellige Nærværelse nedsætter den Enkelte til Synder, nei den Enkelte var det, men blev det først ved hans Nærværelse. Imidlertid forstaaer Den, som søger at forstaae sig selv i Syndens Bevidsthed for Gud, han forstaaer det ikke som et almindeligt Udsagn, at alle Mennesker ere Syndere, thi denne Almindelighed er ikke det, hvorpaa Eftertrykket hviler. Jo dybere Sorgen er, desto mere f[illegible]nnesker sig som et Intet, som mindre end Intet, og denne fradrag[illegible] er Tegn paa, at den Sørgende er den Søgende som beg[illegible] jende paa Gud. I verdslig Forstand gjelder det, at [illegible] daa[illegible]ig Kriger der ikke haaber at blive Øverste, i gude[illegible] det omvendt, jo mindre han troer om sig selv, i[illegible]eske i Almindelighed eller om det at være Menneske[illegible] som det enkelte Menneske og ikke i Henseende til E[illegible], men i Henseende til Skyld, desto tydeligere vorder Gud ham. Vi ville ikke forøge Skylden, for at Gud kunde blive større, men vel forøge Skyldens Erkjendelse. Og som hiin Øvrighed, der udøvende vaager over Retfærdigheden, stundom bruger Speidere, der selv ere skyldige, saaledes er Enhver, den Hellige bruger, selv en Skyldner, stundom endog i strængere Forstand en Skyldner, saa den Hellige baade bekymrer sig om Skyldnerens Frelse og om at frelse Andre ved ham.

Jo dybere Sorgen er, desto dybere fattes Syndens Magt, og det stærkeste Udtryk for den dybeste Sorg kunde synes, om Nogen følte sig selv at være den største Synder. Nu det forstaaer sig, der har jo ogsaa været paa forfængelig Viis endog Strid og Tvist om denne Værdighed, man har opbudt Alt for at vinde denne Anerkjendelse i Tider, hvor dette var det høieste Udtryk for den høieste Udmærkelse. Sørgelig er jo enhver Art vildfarende Stræben, sørgeligst dog de gudelige Udsvævelser. Naar den Unge feiler i Livet, saa haaber man paa Aarene; det er allerede sørgeligere, naar Manden farer vild; men naar Nogen farer vild i det Sidste, der kan frelse, hvor bliver saa Frelsen! Men deraf følger dog ikke, at det skulde være priseligt, at lade det Gudelige staae hen og paa den Maade undgaae Vildfarelsen. Den største Synder, og Strid om at være det! Vi ville ikke slaae Latteren løs, om end den Modsigelse er tilstede, som berettiger Latteren, thi er det end latterligt, er det dog ikke og her dog ikke Stedet til at lee af, at man saaledes har blandet Daarskaben ind i den alvorligste Forbindelse. Talen vil heller ikke uden videre lade Udtrykket fare, men dvæle lidt derved, og spørge: hvor faaer et Menneske at vide, at han er den største Synder? Dersom han faaer at vide, at han er en

[redacted]

Synder, da skeer dette jo derved, at han bliver alene, han, netop han, alene med den Hellige. Bliver han ikke saaledes alene, saa faaer han end ikke at vide, at han er en Synder, end sige da den største. Hvorfra kommer nu det Mere eller Mindre, hvorved han bestemmer sig selv som den største? Skulde dette Mere ikke være af det Onde, kommer det ikke ved Svig og Bedrag; skyldes det ikke Adspredelse fra Alvoren og Samling i Forfængelighed? En Ulykkelig, der blev alvorlig ved sin Lidelse, kjendes strax derpaa, at han uden at bekymre sig, om Andre lide mindre, dømmer saaledes: min Lidelse falder mig tung — jeg lider. En ret Elsker kjender man strax derpaa, at han ikke besmitter Forelskelsens Møde, som søger Eensomhed, ved at bringe et Opløb med sig, en Stimmel af Vidner, som jo ere tilstede, saasnart han forstaaer, at han elsker mere end Andre, nei, hans redelige og oprigtige Dom er kort: jeg elsker. Og saaledes ogsaa med Syndens Bevidsthed, det simple Udsagn er det alvorligste. Al Sammenligning er verdslig, al Udhæven af den er verdslig Vedhængen ved Forfængelighedens Tjeneste; og værre end den egne Skyld er den egne Retfærdighed, og værre end den egne Retfærdighed er at tage det Sidste forfængeligt, og i Alvor at blive den største Synder netop derved, at man forfængeligt vil være det. Men Den, som bliver ene med Syndens Bevidsthed, han vil vel føle sig, dog ikke sammenligneIsesviis, som den største Synder, thi han vil føle sig som den Enkelte og i sig Syndens væsentlige Størrelse lige overfor den Hellige. Er det Adspredelse at ville undskylde sig selv ved, at Andre ere mere skyldige, saa er det ogsaa Adspredelse at ville bestemme sin Synd ved dens Forhold til Andres Synd, hvilket dog Ingen veed. Men naar Du faster, m. T., saa salv Dit Hoved og toe Dit Ansigt, da seer Du hverken til Adspredelse, at Andre ere mere skyldige, eller til Adspredelse, at Andre ere mindre skyldige; og hvad der ikke er et fælles Foretagende, det gjøre Du ikke paa Gaden, men rigtigt i Løndom. O, det er meget lettere at see til Høire og Venstre end at see ind i sig selv; meget lettere at tinge og prutte som ogsaa at underbyde end at tie — men det Vanskeligere er dog det ene Fornødne. Allerede i det daglige Liv erfarer Enhver, at det er vanskeligere at staae ligeoverfor den Udmærkede, for den kongelige Majestæt, end at færdes i Vrimlen, at staae ene og taus ligeoverfor den skarpe Kjender, end at tale med i en almindelig Samklang af Ligemænd: end sige da at blive ene lige

---

naar Du faster osv.] smlgn. Matth. 6. 17.

overfor den Hellige og tie. Man seer Gud i det Store, i Elemen-ters Rasen og i Verdenshistoriens Gang, man glemmer reent, hva Barnet forstod, at naar det lukker sine Øine, saa seer det Gu Og naar Barnet lukker sine Øine og smiler, saa bliver det e Engel — ak, og naar Mennesket vorder ene for den Hellige o tier — saa bliver han en Synder! Bliv først alene, saa lærer D vel den rette Gudsdyrkelse, at tænke høit om Gud og ringe om sig selv — ikke ringere abo, som var Du den Udmær kede, men husk Du er ikke ringere end Din Fjend som var Du den Bec)u er for Gud, men ringe om Dig selv.

Den, der saaledes Synd og ønsker i denne Sti hed at lære en Kunst ikke forsmaaer, m. T., at sørg over sine Synder, han ge at Syndens Bekjendelse ikk blot er en Optællen at enl Synder, men fatte for Gud, a Synden har et Sammenhæng i sig. Dog vil han atter her paas paa den snevre Vei, thi den Eensommes Vei er snever og inde lukket, men overalt er der Blinddøre, han behøver blot at sige e Ord, saa aabner en saadan sig — og den Fangne aander i de Frie, saa tykkes det ham et Øieblik. Hvis han saaledes begynde at tale om Syndens Almindelighed, ikke i ham men i hele Slægten hvis han griber efter denne Tanke, saa aabner Døren sig — ak, o hvor let aander han nu ikke, han, hvis Aandedrag var besværet hvor let bliver ikke nu hans Flugt, han, hvis Gang var saa møi som; hvor fri bliver han nu ikke, han, som var arbeidende — th han er bleven en Betragter. Og hans Betragtninger ønske vis Mange at høre. Saa bliver Sagen en anden, og saa let, saa foran dret, ja saaledes forandret som den Alvorlige iblandt os siger det at Spørgsmaalet bliver om at retfærdiggjøre Gud for Verden, ikk Bekymringen om at retfærdiggjøre sig for Gud. I Almindelighe at vedgaae sin Synd, er lettere, men fra den enkelte, der er op fattet nøiagtigt og bestemt, omhyggeligt som den upartiske Domme udfærdiger den, fra denne enkelte, eller fra disse enkelte at opdag et Sammenhæng: det er en tung Gang og en tvungen Gang, me den tunge Gang er dog den rigtige, og Tvangen den gavnlige. — Der er en Egenskab, som prises meget, og som dog ikke er le erhvervet: det er Oprigtighed. Jeg taler ikke om hiin elskelig Barndommens, som vel kan findes ogsaa hos en enkelt Ældre, th at anprise den var jo ved Talen at bedrage Dig, m. T. Fandte den hos Dig, da blev Talen jo næsten smigrende, om Din Barnlig hed end vilde forhindre Dig i at forstaae den saaledes; og finde den ikke, saa var det jo at spotte Dig. Saaledes skal Talen ikk

[redacted]

sætte Forskjel og lefle og lade Oprigtigheden være en lykkelig Gave paa Vuggen, hvilken kun Faae fik; en saadan Tale hører hjemme der, hvor Lykken adskiller Menneskene, ikke hvor Guds-Forholdet lyser Ligeligheden i Hævd: nei, Oprigtighed er en Pligt, og Enhver skal have den. I megen Adspredelse er det nu vanskeligt at erhverve den. Jeg mener just ikke, at et Menneske derfor strax er en Løgner, men han faaer ikke Tid og ikke Samling til at forstaae sig selv. Thi er det ikke saaledes? Nu ønsker et Menneske Noget, ret inderligt, som han mener, imidlertid er der foregaaet meget, inden Opfyldelsen kommer, eller denne kommer slet ikke, og han har forandret sig. Vel muligt, at han er bleven visere, men hans Viisdom mangler dog eet, et bestemt Indtryk af, at han engang har ønsket det, og ikke en fabelagtig Efterretning om, at for en Deel Aar siden ønskede han det, men nu ikke. Der fordredes, at de tvende Tilstande, hvis de skulle skjønt og samdrægteligen forliges i den samme Sjels Eenhed, fik en lille Sammenkomst, hvori de gjorde sig forstaaelige for hinanden. Viisdommen er maaskee god nok, men den Vise mangler maaskee lidt Sorg over sig selv. Nu beslutter et Menneske noget bestemt, men Tiden tinger, og han forandres, og det bliver ved Halvdelen. Maaskee var Beslutningen virkeligt for høitflyvende i Forhold til hans Kræfter; vel, men her mangler dog Lidt, lidt Bedrøvelse, lidt Klarhed, om det var Tiden der havde givet ham Viisdommens Skin, eller han virkeligen var bleven visere. Og nu Skyld og Vildfarelse og Synd! Ak, hvor Mange ere der vel, som Aar og Dag derefter med Bestemthed vide, hvad de ønskede, hvad de besluttede, hvad de bebreidede sig, hvad de forbrøde! Og Gud kan dog vel fordre Oprigtighed af et Menneske. Hvor langt vanskeligere bliver denne ikke! Thi et Menneske kan virkeligen bestræbe sig for i Oprigtighed at blive sig selv mere og mere gjennemsigtig, men turde han vel byde en Hjertekjender denne Klarhed hen som noget Tilforladeligt mellem sig og ham? O, langtfra! Selv Den, der stræber redeligt i sig selv, selv han, og han maaskee meest, vil altid have en Mellemregning, som han ikke fortrøster sig til at kunne opgjøre, som havde han virkelig ikke mere stundom i det Enkelte maaskee mindre Skyld, end han veed. Og dette bliver vel ogsaa det Bedste. Man har dog kun een Gud, kommer man ikke ud af det med ham, hvem skal man saa gaae til. See her en Nødvendighed af fra den enkelte Synd og Vildfarelse at forstaae, at der er et Sammenhæng, et uudgrundeligt Sammenhæng. Vil Nogen sige til Dig, m. T., at saa kan det jo slet ikke hjælpe at ville erhverve Oprigtighed, da dog selv Den, der stræber redeligst, altid bliver sig selv

noget uklar, da gjør Du, ligesom den Talende, vær som Den der slet ikke havde hørt det. Vel er den Talende ingen Hurtigløber, men sandeligen, han vil heller ikke lade sig sinke af Feighed eller af en feig Misundelse, der vil have Ligeligheden i det Middelmaadige, og Aandens Fyrighed forvandlet til Døsighed, og Begeistringen, der tjener uden Løn, til slet Vindings Fællesskab. At den er til denne Elendighed, der intet bedre kan taale, at det er til dette lumske Venskab, der vil sinke, det veed Du vel, m. T., men strid ikke dermed; der er dog ikke Stedet, hvor Du skal stride; allerede at stride med det er en Seier for det. O, søg hellere Taushedens Glemsel, i den faaer Du ganske andre Ting at vide om den egne Skyld!

Saaledes er Oprigtighed svær; det er lettere at skjule sig i Folkevrimlen og at drukne sin Skyld i Slægtens, lettere at skjule sig for sig selv end at blive aabenbar for Gud i Oprigtighed. Thi, som sagt, denne Oprigtighed er vel ikke en evindelig Optællen, men den er heller ei et Navns Underskrift paa et Stykke hvidt Papir, en Vedgaaen med Navn af en tom Almindelighed; og en Skriftende er ikke en hastigt Medundertegnende i Slægtens uhyre Skyldbog.

Men uden Oprigtighed ingen Anger. Thi Angeren væmmes ved den tomme Almindelighed, men den er ei heller en smaalig Regnemester i en Kleinmodigs Tjeneste, men en alvorlig Iagttager for Gud. At angre en indholdsløs Almindelighed er en Modsigelse, som den, at byde den dybeste Lidenskab til Gjæst paa Overfladiskhed, men at angre sig fast i en Enkelthed er at angre for eget Ansvar, ikke for Gud, og at afmatte Forsættet er Selvkjærlighed i Tungsind. O, mon det er saa let at angre: at elske og føle sin Elendighed dybere og dybere, at elske, medens Straffen lides, at elske, og ikke ville forfalske Straffen til Tilskikkelse, at elske, og ikke ville skjule lønligt Nag, som leed man Uret, at elske og ikke ville lade være at søge hen til denne Smertes hellige Ophav!

Saa veed Den, der betænker sin Synd, ogsaa, at der er Forskjel paa Synder. Det veed han jo fra sin Børnelærdom, og dette betænker Enhver bedst selv. Det er vel ogsaa skeet i Verden, at man gjennem en Tale, der med Rædselens Farver skildrede Synden i Almindelighed, gjenkjendte et rædsomt Forhold til en enkelt Synd. Men gudelige Udsvævelser ere dog de forfærdeligste. En saadan Tale har maaskee skrækket de Renere, har født en Angest i en Uskyldigeres Sjel, en Angest, som blev derinde. Hvortil ogsaa en Talers Forfærdelse; kun med sig selv forstaaer dog et Menneske at han er skyldig. Den, som ikke forstaaer det saaledes, misfor

[redacted]

staaer dog; og Den, som forstaaer det, han vil vel ogsaa finde den tunge eller den mildere eller den skyndsomt imødekommende Forklaring, alt som han har fortjent den. Men afskyeligt er jo dog, om Nogen, fordi han selv maatte bære den forfærdeligere Synds tunge Straf, vilde drage den Fordeel til ny Synd: at kunne forfærde. Ak, Letsindighedens Aflad er vel en ny Synd, men mørke Lidenskabers ugudelige Paalæg er vel ogsaa en ny Synd! Og Du, m. T., Du veed jo, at det Alvorlige er at blive ene for den Hellige, hvad enten saa det er Verdens Bifald der skal blive udenfor, eller Verdens Anklage der fjerner sig; thi mon vel hiin Synderinde følte Skylden dybere, da de Skriftlærde anklagede hende, end da der ingen Anklager mere var, og hun stod ene for Herren! Men Du veed ogsaa, at Den er farligst bedragen, der bedrages af sig selv, at Dens Tilstand er betænkeligst, som bedrages af megen Viden, fremdeles, at det er en sørgelig Svaghed at have sin Trøst i en Andens Letsindighed, men ogsaa en sørgelig Svaghed at have sin Forfærdelse fra en Andens Tungsind. Lad Gud være ene derom, han veed dog bedst at passe Alt for Den, som bliver ene ved at søge ham.

— Og der er jo Stedet dertil, m. T., Du veed hvor, og der er jo Beleiligheden, m. T., Du veed hvorledes, og der er jo Øieblikket, det hedder: endnu idag.

*　　　　*

*

Her ender denne Tale — i Syndens Bekjendelse. Men kan det ogsaa være en Ende; skal Glæden nu da ikke seire; skal Synden kun gaae med Sorgen; skal Sjelen da sidde beklemt, men Frydens Harpe ikke stemmes? Du pleier maaskee at faae mere at vide, Du veed vel selv meget mere, saa søg da Feilen hos Talen og den Talende. Er Du virkeligen videre, saa lad Dig ikke sinke; men hvis ikke, o, saa betænk, at man er forfærdelig bedragen, naar man er bedragen af megen Viden. Lad os tænke en Styrmand og antage, at han med Udmærkelse havde bestaaet alle Lære-Prøver, men han havde dog endnu ikke været ude — tænk Dig ham i en Storm: han veed Alt hvad han har at gjøre, men han kjendte ikke den Forfærdelse, som griber den Søfarende, naar Stjernerne blive borte i Nattens Mulm; han kjendte den ikke den Afmagt, med hvilken den Styrende seer, at Roret i hans Haand er et Legetøi for Havet; han vidste ikke, hvorledes Blodet stormer til Hovedet, naar man i et saadant Øieblik skal anstille Bereg-

ninger kort, han havde ingen Forestilling om den Forandring, der foregaaer med den Vidende, naar han skal bruge sin Viden. Hvad Magsveir er for Sømanden, er for det enkelte Menneske det at leve hen i jævn Fart med Andre og med Slægten, men Afgjørelsen, Besindelsens farefulde Øieblik, naar han skal tage sig ud af Omgivelsen og blive ene for Gud og blive en Synder, dette er en Stilhed der forandrer det Sædvanlige ligesom Stormen. Han veed det Alt, veed hvad der skal h[illegible]men han vidste ikke, hvilken Angest der griber, ide[illegible]ig forladt af det Mangfoldige, hvori han havde sin [illegible] ikke hvorledes Hjertet banker, naar Hjælpen fra [illegible]dningen fra Andre og Maalestokken fra Andre og [illegible] ved Andre forsvinder i Stilheden; han vidste ikke, [illegible] gyser, naar det er for silde at raabe om Menneske[illegible] Ingen kan høre ham kort, han havde ingen Forestil[illegible]om, hvorledes den Vidende forandres, naar han skal tilegne sig sin Viden. Skulde dette maaskee ogsaa være Dit Tilfælde, m. T.? Jeg dømmer jo ikke, jeg spørger Dig kun. Ak, medens De blive flere og flere, som vide saa saare meget, saa blive de heelbefarne Mænd sjeldnere og sjeldnere! Men en Saadan var det jo Du engang ønskede at være. Du har vel ikke glemt, hvad vi talte om Oprigtighed mod sig selv: at man tydeligt husker, hvad man engang vilde være; og selv er Du jo betænkt paa at ville være oprigtig for Gud i Syndernes Bekjendelse. Hvad var det da Du vilde? Du vilde stræbe efter det Høieste, at fatte Sandheden og at være i den, Du vilde ikke spare Tid og Flid; Du vilde forsage Alt, deriblandt dog vel ogsaa ethvert Bedrag. Om Du end ikke greb det Høieste, Du vilde dog sikkre Dig, at Du tydeligen vidste med Dig selv, hvad Du hidtil havde forstaaet ved at naae det. Om dette var nok saa lidet, Du vilde dog hellere være tro over Lidet end utro over Meget; om det var een eneste Tanke, og Du blev den Fattige blandt de Rige, der vide Alt, Du vilde dog hellere være tro som Guld — og det kan jo Enhver, naar han vil det, thi Guldet, det tilhører den Rige, men tro som Guld kan jo den Fattige ogsaa være. Og Den, som var tro over Lidet, tro paa Nødens Dag, naar Regnskabet gjøres op, tro i at forstaae sin Gjeld, tro i Stilheden, hvor ingen Løn vinker men Skylden bliver tydelig, tro i Oprigtigheden, der vedgaaer Alt, endog at denne Oprigtighed dog er mangelfuld, trofast i Angerens Kjærlighed, hiin ydmyge Kjærlighed, hvis Fordring er Selvanklagen: han skal vel ogsaa blive sat over Mere.

Var det ikke saaledes Du vilde? Thi, ikke sandt, derom ere vi jo enige: at i Forhold til det Væsentlige er det at kunne væ-

sentligen at *kunne gjøre* det. Barnet mener det anderledes, og naar den Lille lærer paa, hvad der er ham foresat, og nu maaskee siger til den voxne Søster, om hun vil overhøre ham, men hun har Andet at tage vare og svarer, Nei, min kjære Dreng, nu har jeg ikke Tid, men læs det Foresatte fem Gange eller læs det ti Gange, og sov saa paa det, saa kan Du det udmærket imorgen: saa troer Barnet det, gjør som det bliver ham sagt, og kan det udmærket den næste Dag. Men den Modnere lærer paa en anden Maade. Og om Nogen end vilde tage den hellige Skrift og lære udenad, da kunde det vel være smukt, forsaavidt der var noget Barnligt i hans Adfærd, men væsentligen lærer den Ældre kun ved at tilegne sig, og væsentligen tilegner han sig kun det Væsentlige ved at gjøre det. O, midt i al Nød skjønne Glæde over Livet og over Slægten og over selv at være Menneske; o, under Stilheden skjønne Samdrægtighed med Enhver; o, i Eensomheden skjønne Fællesskab med Alle! Thi det er ikke saaledes, at det ene Menneske ikke har det samme Væsentlige til Opgave, som det andet Menneske, saa lidet som det ene Menneskes Udvortes er væsentligen forskjelligt fra det andets, men det er saaledes, at Hver forstaaer det lidt forskjelligt og paa sin Viis Og det er ikke saaledes som i Forvirringen, at der er forskjellige Veie og forskjellige Sandheder og nye Sandheder, men det er saaledes, at der er mange Veie, som føre til den ene Sandhed, og Hver gaaer sin. Deraf Eiendommeligheden, naar det Væsentlige bliver den Enkeltes Eiendom, og denne Eiendommelighed betinges ved at gjøre det og opdages derved. Skulde denne Tale være splidagtig? Langtfra den være at nævne hiin Eiendommelighed, om hvilken der strides i Verden, ligesom om andre Lykkens Gaver; nei, Enhver der eier noget Væsentligt ved at have gjort det, han har Eiendom og Eiendommelighed. Og saaledes for at minde om Talens Gjenstand, at forstaae hiin Stilhed er at kunne blive stille Og hvor skal man blive det? Ja, der er Stedet dertil, men dog ikke udvortes og ligefrem, thi bringer man ikke Stilheden med, saa gavner Stedet Intet. Altsaa der er i en vis Forstand intet Sted; o, dette i en vis Forstand er det ikke allerede uroligende! Og naar behøver man denne Stilhed meest? Naar man er stærkest bevæget. Er denne Tanke ikke istand til at jage Stilheden bort? Hvor flyer man saa hen for at undflye sig selv? Ja, vil man flye, saa undflyer man netop Stilheden. Saa er der slet Intet at gjøre? Ja, vil man slet Intet gjøre, saa undflyer man atter Stilheden i den aandelige Døds Stilhed. O, mon det er saa let at kunne blive

stille! Nu frister en Tryghed, fordi der jo er Tid nok, Utaalmodighed, fordi det er for silde, nu et vinkende Haab, dvælende Erindring, nu en stormende Beslutning, nu en af Verdens Dom der spottende indhenter Dig, som gik denne Stilhedens Vei til Bedragets Ørken, hvor den Een omkommer, nu en Gjenlyd fra det Selviske i Dig, der fo med Selvbeundring, nu en Sammenligning, der adspreder, Overslag, der au[illegible]er, nu udt Glemsel ved Hjælp af T hed, nu lidt F[illegible]ed Hjælp af Selvtillid, nu en ev Forestilling om[illegible]nghed, nu Nedstemthed ved at betroe den A[illegible] han dog veed, nu et letsindigt der Intet gavn[illegible]ngsindigt Suk der nærer Tungsin lidt Veemod so[illegible] nu en Klarhed som overrasker, Stilhed ved P[illegible] og Forsætsdrømme og Indbi billeder istede[illegible]og Regnskab og Forsættets P den tydelige Skyld og den alvidende Gud. O, mon det er at blive stille! At have været ganske nær derved, og dog grebet en Skuffelse, og skulle begynde igjen og altsaa me Uro! At have fundet Trøst hos en Anden og nu opdage, var et Selvbedrag, en forfalsket Stilhed, og altsaa at skulle med mere Uro! At være bleven forstyrret af Verden, af en af en Ven, af en falsk Lærer, af en Hykler, en Spotter, og dage at det er et Selvbedrag at ville skyde Skylden paa en og altsaa skulle begynde med mere Uro! At have stridt, af yderste Evne, og da opdage, at man Intet formaaer, dog ikke kan give sig selv denne Stilhed, fordi den tilhør Vil Nogen sige, at dette er det rette Udtryk, at man ikke l da betænke man vel, om det er Dorskheden, som her tal er det nemlig sandt, ja selv en Apostel vidner jo derom, m dette Vidnesbyrd var et Indfald, en almindelig Bemærkning værk, eller var det ikke saa svært at forstaae denne menn Intethed og at have sit Bevidsthedsliv deri, at selv han, de dige, den for evigt Besluttede ikke var ene derom, men h en Medhjælper, en Satans Engel nemlig, der ved daglige Er og ved daglig Pine hjalp ham ud af Sandsebedrag, ud af sin Viisdom i det udenad Lærte, sin Fred i almindelige Fo ger, sin Tillid til Gud i et Mundheld Eller havde Nog Apostelen dette, saa han kunde tale bagefter? Man har v

---

en Satans Engel osv] smlgn. 2. Cor. 12. 7

[redacted]

før i Verden, at den Vise havde en Engel, der veiledede eller advarede ham; havde Paulus talt derom, saa kunde det være udenadlært, men at den Vise behøver en Satans Engel til daglig Brug, det har visseligen kostet lang Tid at lære.

Dog skal Talen ikke være splidagtig. Hvad Gud fordrer af Enhver, det overlades vel bedst til Gud. Og naar den Fattige, eller Den, som trælsomt arbeider for et kummerligt Udkomme til sig og Sine, og naar den Tjenende, hvis meste Tid tilhører en Anden, naar disse, ak, som det maaskee synes dem selv, kun efter fattig Leilighed kunne betænke Sjelens Anliggender, hvo kunde tvivle, hvo var fræk og formastelig nok til, istedenfor at have Medfølelse med dette jordiske Livs Forskjellighed, endog at ville føre den ind i det Gudelige: hvo turde negte, at Velsignelsen er Overflod som al Guds Velsignelse! Men, m. T., hvis Nogen, angreben af hiin fornemme Sygdom, fandt Lede ved Tilværelsen, i Aandsvigtighed forsmaaede det Simple og frygtede for at der ikke skulde blive Opgaver nok for hans mange Tanker, mener Du da ikke, at dette er det Sandes Vidunderlighed, at den Eenfoldige forstaaer det og den Viseste udgrunder det ikke ganske, og bliver ikke dorsk ved denne Tanke, men netop begeistret. O, deri ere vi jo atter enige, thi ogsaa dette forstaaes i Stilheden, hvor Enhver faaer nok at tænke paa ved at blive skyldig.

---

at den Vise havde en Engel osv.] Sokrates sagde, at τὸ δαιμόνιον (Guddommen) vejledede ham, smlgn. Xenophon, Memorabilia. I, 1. 2.

[redacted]

Ved An[illegible]en Brudevielse.

Uforklarede Stemninger hvile vel med Elskovens skjønne Forvisning i Sjelens Dyb; Orgelets Toner ere nu forstummede, kun Gjenlyden bevæger Sjelen atter i Stemning og vil forklare den skjønne Forvisning i hellig Stemning: nu skal der tales! En Enkelts Røst skal høres. Hvor kunde Ordet fra den Enkeltes Læbe her synes saa fattigt i Sammenligning med rige Stemningers skjønne og hellige Bevægelse; kunde Ordet ikke her blive forstyrrende, det velmeente ubeleiligt, det veiledende endog ildevarslende! Dog skal der tales, og der skal tales med Bestemthed. Stemningens ubestemmelige Rigdom skal angives, Ordet skal nævnes, Tydeligheden, om den end Intet vil forstyrre, fordrer dog Ordet indtil det Sidste. Hvilken Forandring, hvilket Forhold i dette Misforhold! Thi hvad er klart og bestemt og tydeligt som et Menneskes Pligt er og bør være, og hvad saa gaadefuldt som Kjærlighedens Tilskyndelse: og dog skal Kjærligheden her vorde en Pligt; og hvad er mere gjennemsigtigt og beregnet paa det Tilkommende, end et helligt Løfte, og hvad mindre beskæftiget med det Tilkommende, end Elskovens Nærværelse i de Elskende: og dog affordres her Kjærligheden et Løfte; og hvad er saa forfærdeligt at nævne som Forbandelse, og hvad er saa fjernt fra denne som Elskovens rene Glæde: og dog skal Ordet nævnes i Forbindelse med Kjærligheden!

Men en fri Sag er det, og som de Elskende bleve frie ved at tilhøre hinanden, saa er dette Skridt Frihedens Beslutning. Derfor skal der være Glæde med de Glade, hvem Kjærligheden gjorde frie i Foreningen, men der skal ikke tales med halve Ord eller ringe om Vielsen, som var den noget Ubetydeligt, fordi den er Frihedens,

[redacted]

da den jo tvertimod er det ene Fornødne i Forhold til den skjønneste Lykke. — Og saaledes er nu disse Tvende, hvem Livet forenede i Kjærlighedens Lykke, de ere besluttede; og der skal nu sluttes en Pagt. En Pagt for evig. For evig, er dette Ord ikke ved sin Styrke næsten ildevarslende, thi det er jo som gik Døden imellem, og paa Graven der lægger man Evighedens Krands. O, langtfra, thi det varslende Ord er den skjønne Bebudelses. Vielsen er ogsaa som en Evighedens Krands, men Kjærligheden fletter den, og Pligten siger den skal flettes, og Kjærlighedens Lyst er at flette den, og Pligten siger den skal flettes — hver Dag af Øieblikkets Blomst. Evigheden er ikke her færdig med Tiden, men Pagten er Evighedens Begyndelse i Tiden; den evige Beslutning og Pligten for evig skal blive hos Ægtefolkene i Kjærlighedens Forening gjennem Tiden, og der skal være Høitid ved dens Ihukommelse, og Kraft i dens Erindring, og Haab i dens Forjættelse.

Med Bestemthed altsaa skal der tales, og saa skal der tales med Myndighed. Og Talen skal henvende sig til Dem, høistærede Hr. Brudgom; den skal ikke bringe Lykønskning, men spørge med Alvor, og Taleren har Myndighed til at fordre det alvorlige Svar; Talen skal ikke spørge Dem om Deres Lykke, men om De har beraadført Dem med Gud og Deres Samvittighed. Den skal ikke skrække Glæden bort, saa lidet som den er ligegyldig mod den, nei, den skal blot sikkre Dem den, hvis De med velberaad Hu svarer, og for Deres egen Skyld skal den spørge alvorligt, at De ikke svarer letsindigt. Og synes det Dem end saa naturligt, saa ganske i sin Orden, at De forenes med Den, med hvem Forældres og Families tidlige Ønske saae dem forenet, hvem De tilhørte i en Forudfølelse, der stille gik over til Vished, hvem De droges til paa saa mange Maader, indtil Kjærligheden forklarede sig som Grunden og tog det Beredte i sin forklarende Besiddelse: saa skal dog det alvorlige Spørgsmaal her jo langtfra at ville standse en Overraskelses hidsige Beslutning, der ofte nok føder sildig Fortrydelse, det skal dog standse Dem for med Pligtens Ansvar at lægge Valgets Eftertryk paa den stille Begivenhed. Derpaa skal Talen henvende sig til Dem, ærede Brud, den skal ikke forstyrre med sit Spørgsmaal eller urolige ved at vække vanskelige Tanker, men den skal spørge med samme Alvor, som Pagtens Ligelighed fordrer det, om De har beraadført Dem med Gud og Deres Samvittighed. O, Spørgsmaalet vil ikke gjøre Dem Lykken betænkelig, ikke gjøre Dem svag, det vil netop gjøre Dem i Alvorens Frihed lige stærk med den Mand, De som Hustru skal være underdanig. Og føler De end med glad Tillid og fuldtro

Tilforladelighed, at Lykken for Dem ikke kunde være en anden, og at det ikke kunde være anderledes, end at De forenedes med Den, hvem Livsforholdet og det nære Slægtskab og Deeltagelse i saa meget og Forstaaelse i det Gjensidige knyttede Dem til, indtil Kjærligheden forklarede det Tidligere som en skjøn Indledning, som en betryggende Medgift, som en lykkelig Rigdom: saa skal dog det alvorlige Spørgsmaal her jo langtfra at afbryde de mange Tanker, det skal dog lægge Dem med Pligtens Ansvar Valgets Eftertryk paa den stille Begivenheds næsten umærkelige Overgang.

Saa skal der fordres et Løfte, og Taleren har Myndighed til at fordre det Men Fordringen i al sin Alvor er jo dog for de Elskende en Opfordring; den vil give de Værdige den høitidelige Leilighed til frit og for Gud at udtale, hvad der er de Elskende vanskeligt at fortie indbyrdes, hvad der er lifligt at udsige for den Fortrolige, hvad der, her udtalt, er helliggjort.

Naar saa dette er skeet, da skal den Myndige forene Ægtefolkene, og gjøre Alvor af det Alvorlige Thi Sagen selv har sin Alvor, og hvor denne ikke er i de Viede, der er Handlingen nedværdiget, thi Vielsen er ingen timelig Begivenhed. Men hvor denne Alvor er, der gjør den Myndige Alvor deraf — og Pagten er sluttet.

Den umyndige Tale derimod har ingen Elskende at forene. Men, m. T., derfor kan Du jo gjerne agte paa den. Thi, som det blev sagt, Handlingen selv har sin Alvor, og Alvoren ikke den, at der skeer noget i det Udvortes, at nogle Nysgjerrige ere Vidner, at tvende Menneskers Livsforhold er forandret i det Udvortes. Og hiin Alvor forudsætter jo den Myndige hos Ægtefolkene, og den er jo altsaa modnet. Eller bliver den først til i hiint Øieblik, hvo turde da svare paa Spørgsmaalet, der spørger om noget Forbigangent, skjøndt dette ogsaa er nærværende? Eller skulde Taleren i hiint Øieblik udvikle den hos de Elskende, da maatte han vel tale anderledes; han maatte vel sige Meget, som det er voveligt at sige nu i det sidste Øieblik, vanskeligt at sige til disse tvende Bestemte, om det end var gavnligt, at de Tvende havde betænkt det. Altsaa gives der en Overveielse, som i Tankens Alvor allerede staaer for Alteret. Til en saadan Overveielse indbyder jeg Dig da, m. T., og med Vielsen i Tanken vil jeg tale om:

at Kjærlighed overvinder Alt, betragtet som Ægteskabets Beslutning.

[redacted]

Og Du, m. T., vil jo ogsaa holde hiint alvorlige Øieblik for Tanken, og ikke paa nogen anden Maade beskæftige Dit Sind med Overveielsen end som angik det Dig; det være nu, at Ægteskabets Pagt for Dig er noget Tilkommende eller noget Forbigangent; thi noget Uvedkommende er den kun for en Daare. Og derom ere vi jo enige, at Talen om gudelige Ting aldrig bør være splidagtig eller ueens med Andet end hvad der er Ugudeligt. Naar derfor den Fattige eller Den, som i ringe Stilling tjener for sit Brød, uden jo dog derved at være udelukket fra Kjærlighedens Lykke, naar han maa sanke møisommeligen og gaae mangen kummerlig Gang for at faae det Fornødne sammen, medens Husbonden eller den Foresatte altfor godt maaskee fatter, at Tjenesten først og fremmest skal besørges, naar der altsaa kun levnes det knebne Øieblik, den knap afmaalte Tid til gudeligen at betænke Hjertets Anliggender, paa hvilke de Begunstigede, de Forkjelede snart viist, snart daarligen anvende saa megen Tid, naar altsaa disse tvende Elskende endeligen staae for Alteret og i al Korthed blive erklærede for rette Ægtefolk: o, m. T., derom ere vi jo enige, at den Gud, som ikke blot til Vitterlighed, men velsignende er tilstede ved Pagten, at hans Velsignelse ikke gjør Forskjel som Menneskenes Tale. Fordi han er den ene Rige, har han kun een Velsignelse, og til een og den samme Priis for Alle; den Troende være mægtig eller ringe, viis eller eenfoldig, klædt i Guld eller i Hvergarn, riig paa Tanker eller fattig i Aanden. Skulde derimod Nogen, Mand eller Qvinde, angreben af en fornem Sygdom, være umenneskelig nok til at finde den hellige Skik med samt dens hellige Vedtægter for simpel; skulde Nogen være betænkt paa ny Opfindelse, da ere vi jo enige, m. T., at denne er det gudelige Foretagendes Vidunderlighed, at den Eenfoldige finder Alt deri og den Vise mere end han kan udgrunde, naar han i Alvor tænker sig selv i Forhold dertil og tænker alvorligen om sig selv.

Et gammelt Ord siger, at Kjærlighed er ældre end Alt; og der er knyttet mangen skjøn, mangen dybsindig Tanke til dette Ord for ved dens Hjælp med Ordet at forklare Tilværelsen. Men som Ordet gjelder i det Store, saa gjelder det ogsaa overalt hvor Kjærligheden er tilstede: den er ældre end Alt. Saaledes i den Enkeltes Liv; naar Kjærligheden vaagner, er den ældre end Alt; thi idet den er, er det som havde den været længe, den forudsætter sig selv tilbage i det Fjerne, indtil al Forsken ender ved den uforklarlige Oprindelse. Medens man derfor ellers siger om al Begyndelse, at den er svær, da gjelder dette ikke om Kjærlighedens. Dens lykkelige Vaagnen kjender ikke Arbeide, og der

gaaer ingen Forberedelse forud. Kan Kjærligheden end føde Smerte, selv fødes den ikke med Smerte: let, jublende bryder den frem i sin gaadefulde Tilblivelse. Forunderlige Begyndelse! – Men Frihedens Liv fordrer en Begyndelse, og en Begyndelse er her en Beslutning, og Beslutningen har sit Arbeide og sin Smerte, altsaa Begyndelsen sin Vanskelighed. Færdig kan jo den Besluttende ikke være, thi saa vilde han have oplevet Det, i Forhold til hvilket Beslutningen er Begyndelsen, men hvis der ingen Beslutning tages, da vil det vel gaae et saadant Menneske, som det stundom gaaer en Taler, der først naar han er færdig og har talt, veed, hvorledes han skulde have talt: først naar han har levet, først da veed han, hvorledes han skulde have levet (sørgelige Udbytte af Livet!) og hvorledes han skulde have gjort Begyndelsen med den gode Beslutning, bittre Viisdom, nu da der ligger et Liv mellem Begyndelsen og den Døende!

See, derfor siger Ordet, at Kjærlighed overvinder Alt, og derfor hilser Vielsen, der ingen festlig Lykønskning er, men en gudelig Opfordring, ikke de Elskende som Seirende, men indbyder dem til Strid, indfreder dem Standens gudvelbehagelige Kampplads, opmuntrer til at stride den gode Strid, styrker de Stridende ved Pagten, lover dem Seieren, som den tager Løftet af dem, giver dem Velsignelsen med paa den lange Reise — men underretter dem altsaa tillige om, at Striden er der. Strid som skal gjennemkæmpes, Møie som skal udholdes, Fare som skal forsøges, Forbandelse hvis den ikke samdrægteligen bæres som Velsignelse. Dog er det ogsaa der paa rette Sted at fremkalde saadanne sørgelige Betragtninger, som jo komme tidsnok med de mørke Tanker og de bedrøvelige Erfaringer; i Glædens Øieblik at minde om de Dage, som ikke behage? Men er det da sørgeligt, at hiint høimodige Ord virkelig betyder Noget, at det ikke er et lydende Malm, ikke Jubelens over en indbildt Seier, som er daarligen vundet, eller dog daarlig, hvis den allerede skal være vundet, men Tilsagnet om en virkelig Seier, der herligen skal vindes! Og er Stedet saa urigtigt? Det hellige Sted. Kommer det Glæden saa ubeleiligt at tænke paa Faren; er der maaskee ikke Tid dertil — i Farens Skynding er der dog vel mindre Tid! Ak, Tiden kommer og Tiden gaaer, den tager lidt og lidt, saa fratager den Mennesket et Gode, hvis Tab han dog føler, og hans Smerte er stor, ak, og han opdager ikke, at den allerede for længe siden har frataget ham det Vigtigste Evnen til at fatte en Beslutning, at den har gjort ham saa fortrolig med denne Tilstand, at der ingen

[redacted]

Forfærdelse er derover, det Sidste som kunde hjælpe til at vinde ny Kraft til fornyet Beslutning.

Nei, i Alvor betyder Ordet saare meget, ja Alt for de rette Ægtefolk. Men i Alvor vil det forstaaes; det vil ikke besøge de Viede som en uventet Gjæst, der forskjønner Bryllupsdagen med sin høie Nærværelse, men det vil sætte Bo med Ægtefolkene, det vil prøves i Aarene, det vil indestaae for Alt. Saaledes vil det forstaaes, og saaledes kan det ogsaa kun siges: det maa siges af en Begyndende, men af Den, som begynder med den gode Beslutning. Thi Den, som blev gammel i Kjærlighedens trofaste Tjeneste, prøvet som Guld og befunden tro, thi den ædle Digter siger lidt forelsket om Pigebarnet, at hendes unge Sjel var prøvet Guld, men Aarene og Faren det er jo Prøven, den Ærværdige altsaa, som med Aarene vandt Troskabens uforkrænkelige rige Skjønhed, sin Forpligtelse tro som den egne Samvittighedsfuldhed fordrede det, tro med en Mands Mod og med en Qvindes Ømhed, med en Mands Uforfærdethed og med en Qvindes Deeltagelse, med Forstandens Besindighed i Hjertets Inderlighed, han siger jo vel med Alderdommens milde, venlige, ydmyge Formaning: Børnlille, Kjærlighed overvinder Alt. Og han bevæger Ungdommen, ak ja, han næsten bedrager den, thi naar han siger det, da synes det saa let, og den vil saa gjerne høre ham sige det igjen. Men vil Ungdommen tage Udsagnet hen i Forfængelighed og letsindigt flette Brudekrandse deraf, da træder den i Livet stridende Erfaring mellem Ungdommen og den Ærværdige, sigende: gaaer til Side, Ærbødighed for den Ærværdige, lærer først Vanskelighederne, og da peger den paa ham med disse Ord: seer her, at Kjærligheden har overvundet Alt! O, skjønt at være en Olding, hvor er al Veltalenhed kun Svig i Sammenligning med et saadant Vidne! Har overvundet Alt! Dette er det Sidste, og er jo forskjelligt fra og noget Andet end det Første. O, stands, Du Vandringsmand, stands for at betænke denne Forskjel; naar Du fatter den, saa bliver Du vel den Besluttende! Har overvundet; ja saaledes siger den i Livet kæmpende Erfaring med Ærbødighed om ham, den Udtjente, hvem Vielsens Pagt kaldte til den gode Strid, hvis Levnet ingen Mislighed efterlader sig, da han Ingens Skyldner blev, fordi han elskede meget. I det borgerlige Liv er det jo saaledes, at naar Nogen vil reise til et fremmed Land, og han er Nogen Noget skyldig, da henvender Modstanderen sig til den Øvrighed, der udøvende vaager over Retfærdigheden, og hans Reise bliver standset — o, dersom en hellig Pagts Forpligtelse lades uopfyldt eller misligt opfyldt tilbage, er det ikke som en

Indsigelse, der gjør den sidste Reise til en Bedragers Flugt — dog nei, hvad hjælper det at flye, den Retfærdighed, der dømmende vaager over Tilværelsen, den undflyer man ikke.

Altsaa har overvundet Alt! Ordet derimod siger: Kjærlighed overvinder Alt. Og saaledes skal det lyde ved Begyndelsen og siges retteligen af den Besluttende. Men besluttet er Den jo ikke, som er uvidende om Faren, som slutter Faren ude, ikke dens virkelige Forestilling [illegible] ingen, hvis Mod derfor har Seieren borte, ligesom [illegible] ninger Lønnen, fordi Seieren er forud optaget. Be[illegible] ei heller som løber paa det Uvisse, og sikkert for[illegible] han troer at staae ved det. Besluttet er heller ei [illegible] nligen, i Tillid til en gaadefuld Magt, vover sig [illegible] kke slutter en virkelig Forestilling om Guds Bi[illegible] Nødvendighed og om dens Tilstrækkelighed inde[illegible]. En fælles Beslutning er det og ikke, fordi de Tvende i det samme Øieblik ere lige stemte og begge uden Beslutning.

Viser Livet kun een Art af ulykkelig Kjærlighed i Ægteskabet, naar Døden skiller ad og den Sørgende bliver ene tilbage? O, denne Magt har Døden ikke til at gjøre ulykkelig; skiller intet Andet dem ad: de ere forenede! Dog siger maaskee Nogen »jeg veed vel hvad Du mener og hvortil Talen sigter, men Sligt hænder kun Dem, der aldrig vare forelskede; Den, der virkeligen elsker, overvinder Alt.« Og det er jo unægteligt, at Den, der virkeligen elsker, gjør det som Ordet siger; men følger deraf, at den Talende endog blot har en tydelig Forestilling om hvad det er, virkeligen at elske, og om Livet, og om de Andre? En tydelig Forestilling om, hvilken Forandring der foregaaer med den Elskende, naar han virkeligen skal overvinde Alt, og dette Alt være virkeligt. Hvilken Forskjel mellem ungdommeligt at ville forandre hele Verden, og da at opdage, at det er En selv, der skal forandres, og at Fordringen er, at dette skal begeistre; eller at Opgaven er, at bevare sig selv uforandret, ak, medens Alt forandrede sig! Hvilken Forskjel i Nyhedens Overraskelse at være som første Opfinder af Alt, og da, naar Møisommeligheden kommer, at opdage, at det er den eensformige Gjentagelse af hvad der tusinde og tusinde Gange opleves af de Andre! Hvilken Forskjel mellem ungdommeligt at ville stride, og Forklaringen, at der skal lides, og at det er dette der skal begeistre! At ville seire; nu vel, man slaaer af, altsaa at ville falde for Overmagten, men med Bevidsthed om at være den Stærkere i Sammenligning med de Enkelte, og nu Forklaringen, at det er den egne Svaghed man skal stride med, og

[redacted]

Fordringen ikke medlidende og beklagende, men grusom: at man skal begeistres ved denne Strid! Naar da den indbildte Opgaves store Fordring ikke giver indbildt Kraft, men det i Virkeligheden er den lille, forsmaaede Opgave; naar man ikke trodser en Verden, der sveg Ens Forventning, men sidder forladt af den store Forventning om sig selv, berøvet enhver Udflugt; naar ingen viid Udsigt frister til at ville vove, men man sidder uvirksom, mismodig ved Taalmodighedens fattige Opgave, der jo bliver endnu ringere, fordi der spildes Tid paa at ville drømme Ungdommens Drøm om igjen: ja, da er der Leilighed til at vise, at man virkelig elsker, eller rettere Leiligheden har ventet altfor længe, at det ikke skulde være kommet saavidt; og havde Begyndelsen været med en Beslutning, da havde man itide forstaaet, at det kan komme saavidt.

Betragt Den, som jo ligner den Elskende, betragt den Begeistrede! Mon Livet kun opviser eet Tilfælde af halvgjort Arbeide, afbrudte Planer, af sørgelig og elendig Udgang paa den glimrende Begyndelse, er dette ene, dette eneste Tilfælde, naar den Stræbende ved Døden forhindres i at gjøre Arbeidet færdigt, at fuldkomme Planen, at naae Maalet? O Død, Du est dog afmægtig, formaster Du Dig til at ville spotte en Begeistret! Nei, Døds-Øieblikkets korte Ulykke forvindes snart, og Den døer sandeligen med Ære, ja Den fuldkommede herligen sin Gjerning, som tør med Sandhed sige: det var Døden, som forhindrede mig! Men, siger maaskee den begeistrede Yngling, og saaledes enhver begeistret Yngling: jeg veed vel hvad Du hentyder til, Du behøver end ikke at nævne det, jeg vil ikke forstyrres og sinkes og forstemmes — men saaledes gaaer det ikke den virkeligt Begeistrede. Og det er jo unægteligt, men mon derfor den Talende endog blot har en tydelig Forestilling om, hvad det er, virkeligt at være begeistret, hvad det vil sige, naar det ikke mere gjelder om at springe op som en Løve, men at blive paa Stedet og uagtet al Anstrængelse ikke synes at komme af Stedet; naar det ikke gjelder om i den lette Flugt at overfare hele Verden, men om at udholde et Blikstille, hvori Begeistringen vil udaande; naar det gjelder om at fornemme Afmagten og dog ikke slippe Begeistringen, at haabe mod Haab; naar det gjelder om det lange trælsomme Arbeide, der er uadskilleligt fra ethvert begeistret Foretagende; naar man forladt endog maa værge sig imod en Deeltagelse, der er Begeistringens Undergang, uagtet den synes saa lindrende, og maa miskjendes, fordi man gjør det; naar det ikke gjelder om vild Ustyrlighed, men om at tage Tvangstrøien paa og i den at være begeistret: ja

da er der Leilighed til at vise, at man er virkelig begeistret. Og har man begyndt med en Beslutning, da skal det vel vise sig, hvad denne gavner, da man i Beslutningen jo ikke indtog et Ungdommens forfriskende Vindpust, men en Mistillid til sig selv, der paa Afstand veed Beskeed om Faren.

Den første Betingelse for en Beslutning er at have, det er at ville have en virkelig Forestilling om Livet og om sig selv. Hvad her saaes med Taarer, det høstes med Frydesang, og Sorgen forvindes vel; thi det første Tab er det bedste, og den første Smerte den frelsende, og den strænge Opdragelse den gavnlige, og den tidlige Tugt den styrkende, og Beslutningens Gysen giver Mod, og Beslutningens Bæven gjør haardfør, og Beslutningens Afstraffelse gjør opmærksom, og det at seire tilsidst er Hovedsagen, og den sidste Ære dén eneste sande!

O, Døden har ingen Magt til at sætte sørgelige Tegn paa Ægteskabets Vel gjennem Livet. Og dog ere disse Tegn der. Hvilken Betydning have de da? Der er i Folkelivet til et Bryllup knyttet mangen snurrig Skik, mangen gjækkende Spøg, som dog har sin Betydning, mangt et skjelmsk Drilleri, der ikke er uden Skjønhed, men mon det da ikke ogsaa kunde være en tækkelig Skik, om Brudefolkene, før de gaae til Gjæstebudshuus gik til Sorgens Huus, det er, til den alvorlige Betragtning, hvorfra man ikke henter Brudesløret, men Beslutningen. Lad saa Bruden træde yndig for Alteret, lad Myrthens Krands pryde den Elskelige: Beslutningens Ydmyghed gjør hende dog først velbehagelig i Guds Øine, og Beslutningens virkelige Forestilling gjør hende dog først stærk i hellig Svaghed — til at overvinde Alt.

Det er ikke Talens Hensigt, om den formaaede det, at ville forfærde ved rystende Skildringer, at ville kalde Rædselen frem, hvilken kun den Alvorlige, naar han taler med Myndighed, kan give Alvorens sikkre Virkning, og forebygge at ikke Mismod og Forstemthed, ja næsten Uvillie blander sig i Indtrykket. O, men mon ogsaa blot De ere skilte Ægtefolk, mellem hvilke Skilsmissen blev sat, mellem hvilke Vielsens forenende Pagt blev Forbandelse; mon blot De ere Standen uværdige, som gjorde den elendige Begyndelse med at betragte Pagten som en verdslig Overeenskomst til jordisk Vinding, og endte som de begyndte, eller for hvem den ægteskabelige Forbindelse ikke blev en Frelse, men en Snare der hidsede Sandsernes Begjerlighed; mon blot Den var en slet Ægtemand, der feigt og umandigt beilede tilbedende til en Qvindes Skjønhed, der derpaa med Trællesind herskede feigt over en Slavinde, af hvis Deilighed han selv var en Slave i Skinsyge, indtil

[redacted]

han endte med en Niddings Utaknemlighed, fordi Aarene havde taget Ungdommen og Skjønheden fra Den — hvem han var viet til?

O nei, det gaaer her som det gaaer med Døden i Livet. Ikke blot De ere jo Dødens Bytte, som ligge paa Sygeleiet og hvem Lægen har opgivet: der gaaer Mangen omkring iblandt os, hvem dog Døden har mærket. Og saaledes er der mangt et Ægteskab, som Skilsmissen har mærket. See, den er ikke traadt Ægtefolkene imellem, men en ligegyldig Fornemhed adskiller og gjør dem fremmede for hinanden — og dog, thi derfor tales her derom, og dog er endnu maaskee de gamle Følelser ikke ganske uddøde. Der er ingen Strid mellem Ægtefolkene, intet fjendtligt Mellemværende, men Følelsen synes ligesom at have trukket sig tilbage fjernt fra Samlivet; dog elske de maaskee hinanden, men man venter paa en Begivenhed, der skal spænde Beslutningens Bue og lokke Følelsen frem i Yttring, thi det Daglige er for lidet; man næsten undseer sig for hinanden ved denne Kjede af Ubetydeligheder. De længes maaskee efter Forstaaelsen, men de kan ikke ret faae hinanden i Tale, netop fordi der er hver Dag Leilighed; og altsom Leiligheden gaaer ubenyttet forbi, falder det vanskeligere at blive hinanden aabenbare. De vare engang saa lykkelige, o, saa lykkelige, og denne Bevidsthed, som skulde styrke dem som idetmindste altid burde være tydelig, den svækker dem, de tabe Lyst og Mod til at vove, og hiin forsvundne Lykke faaer en overspændt sygelig Glands for de tvende Eensomme. Tiden gaaer saa langsomt, et heelt Liv ligger der for dem, de frygte for at gjøre hinanden den første Tilstaaelse, der kunde forene dem i kraftig Beslutning, Kjedsommeligheden indtager Enighedens Plads, og dog afskye de en Skilsmisse som en Synd, men Livet er saa langt — da sniger Dødens Tanke sig ind, thi Døden løser jo alle Baand; man tør neppe tilstaae sig det, og dog er det saaledes, man ønsker sig død, som var det ingen Utroskab — og dog elske de maaskee endnu hinanden, og Døden vilde maaskee bringe dem til at sande det. Saa søger den Ene Feilen hos den Anden, og istedenfor Oprigtighedens Udvexling driver Misforstaaelsen sin sørgelige Mellemhandel og fjerner dem fra hinanden i Mistanke og Mistillid ved Uskaansomhed og Overilelse, ved opblussende Forsoning som nærer Sygdommen; medens de dog maaskee elske hinanden. — Var det altid Armod og trange Kaar og Livets Gjenvordigheder der bevirkede dette? O, i Rigdom og Overflod føres stundom et Ægteskab, naar de korte Hvedebrødsdage ere forbi, i al Overflod som paa Vand og Brød! — Var det altid blot Sorg

over vanartede Børn der tilsidst bragte Fjernhed mellem Forældrene, o, det er vel ogsaa seet, at en sjelden Lykke i denne Henseende dog Intet hjalp Forældrene. — Var det Aarene altid der førte det Sørgelige med sig? O, hvor kort Tid behøvedes stundom, før Forandringen allerede var indtraadt. — Var det altid et oprindeligt Misforhold i Alder, i Dannelse, i Stand, der tidlig eller sildig maatte avle Misforstaaelse? O, stundom passede vel de Tvende saa ganske for hinanden, at de blot manglede Taknemlighed for at være lykkelige. — Var det altid Omgivelse og Familieforhold og Forbindelser der fordærvede et godt begyndt Ægteskab? Ak, hvad baader det at skyde Skylden paa Andre, Fordærvelsens Ukrudt har den Egenskab som al Ukrudt har: det saaer sig selv. Den gode Sæd fordrer Omsorg og Arbeide, og udebliver dette, saa forkommer den gode Sæd — og saa kommer Ukrudtet af sig selv.

Lad nu Betragteren, som tager sig selv med, som i et afgjørende Øieblik kalder disse Tanker frem, lad ham forelægge sig selv det Spørgsmaal: tør jeg sige, at alle disse Ægtefolk ikke engang begyndte med, hvad man saaledes kalder: virkeligen at elske hinanden, saa de fornam Overraskelsens Sødme da Kjærligheden vaagnede, fornam Længselens Uro, fandt Tiden forsvunden i Foreningen, og Tiden saa lang naar de vare adskilte, fandt sig selv blussende ved Tanken om at ville være Alt for hinanden. Lad ham forelægge sig selv det Spørgsmaal: tør jeg negte, at den sørgelige Udgang vel ogsaa har sin Grund i, at man i Ungdommens og Haabets og Overraskelsens og Overilelsens Tid manglede Veiledning eller Alvor til at forsage Kjelenskabet og Øieblikkets Lokken og Indbildningens Skuffelse for at underkaste sig Beslutningens strænge Opdragelse.

Thi hvad vil vel Beslutningen, der er Elskovens Igjenfødelse? Vil den qvæle Glæden, fordi den vil frelse den; er dens Omsorg et falsk Venskab, fordi den maaskee ikke strax forstaaes; er den idel Smerte, fordi dens Begyndelse ikke er uden Smerte: er den et evigt Fangenskab, fordi den i Alvor og for evigt binder tvende Elskende sammen? Men uden Smerte er dens Begyndelse ikke, og ikke uden Gysen. Tænk Dig en Begeistret. Fuld af høimodigt Forsæt vil han udrette saa saare meget, men see, under Beslutningens Arbeide overvælder Forestillingen om Livet og om hans egen Svaghed ham saaledes, at han synker i Afmagt, og først Pligtens Forestilling holder ham til fortsat Arbeide for at vinde Beslutningen. Hviken Forandring; nu strider han mødig under Pligtens strænge Opsyn, han gjør det lidet Foresatte hver Dag,

men indtil Punkt og Prikke som Pligten byder; og forsaavidt er han dog endnu begeistret, som han fatter, at enten der er lidt eller meget, naar Pligten byder det, er det altid meget. Og see, nu lykkes det, og Beslutningen vindes, og Værket begyndes med den virkelige Maalestok, og see det lykkes, og Værket gaaer frem, og see det lykkes, og see det lykkes over Forventning, og hiin første Begeistring vaagner til et fornyet og stærkere Liv. See, hans Begeistring var ikke et overilet Forsæt eller en fortsat Overilelse; den var ei heller blussende i Ungdommen, derpaa døsig i Manddommen, og som en rygende Tande i Livets Aften. Nei, hiin første Begeistring gik ligesom ud i den Nat, da Beslutningen blev til, men da vandt han ny Begeistring og Forundringens salige Overraskelse fra Aar til Aar endnu i Livets Aften. Og saaledes vil Vielsen i Beslutningens strænge Opdragelse tage Indbildninger og Skuffelser bort, og skaffe Elskoven det sikkre Tilhold inden Pligtens uindtagelige Befæstning, og give den Besluttede ny Begeistring, og med Tiden daglig Forundring over sin Lykke.

Men siger maaskee Nogen: det er fornærmeligt at tale saaledes til Elskende; istedenfor at beundre og lovprise, ja med Ærbødighed at betragte Elskovens sjeldne Lykke, da misundeligt og tungsindigt at gjøre Lykken mistænkt. Nu, at ville vise Ærbødighed for en sjelden Lykke, om den end var nok saa sjelden, synes letfærdigt af en opbyggelig Betragtning, der ikke er opdragen til at finde Opbyggelse ved Lykkens Splidagtighed i Livet. Og skulde ikke hiin Indvending dog være et Udbrud af Elskovens forføreriske Overtalelse, denne farlige Magt der føder Overilelse i Tilhøreren? Vi ville vise Ærbødighed for Digterens sjeldne Gave, hvis han bruger den vel, men mon hiin Elskov, der begeistrer Digteren til Sange, mon den findes alle Dage saaledes i Livet og hos ethvert Par, der forenes ved Vielsens Pagt? Digteren siger jo selv, at den er sjelden, og Digterens lykkelige Gave er igjen en Sjeldenhed ligesom hiin Elskov: en fuldkomnere Tilværelses bedste Ønske, dog nei, en ufuldkomnere Livsbetragtnings skjønneste Drøm. Derfor forklarer Digteren Intet; han søger i Sangens Veemod hiin erindrede Sjeldenhed, han søger den brændende i Ønskets Higen, han griber stærkt i Strengene til dens Ære, som var den funden, han sidder svag i Længselens Hvidsken, han skaber ved Indbildningens Kraft det Søgte for Tanken. Vi prise ham; og et Folk er stolt paa rette Sted, naar det er stolt af udmærkede Digtere! Men hjælpe os almindelige Mennesker kan Digteren ikke, thi han kan ikke sige, hvorledes vi skulle bære os ad for at vorde det Sjeldne. Deri Digterens Sorg. Thi Dig-

teren er ingen stolt og hoffærdig Mand, men hans Sjel udvidet i det Uendelige; og naar han maa sige til den Enkelte eller om den Enkelte: nei, han er det ikke, eller hun var det ikke, da vil han ikke fornærme; selv bedrøvet søger han Sangens Trøst. Derfor maa man ikke vredes paa Digteren, han elsker Tilværelsen og føler maaskee meest Smerte ved, at hiin Enkelte ikke var Sjeldenheden. Dog kan Ingen, siger Digteren, give sig selv hiin Sjeldenhed, den er en [illegible] og deri det Vidunderlige.

Hvis nu hiin Sjel[illegible] man vilde tale til ham om, hvad denne Tale betr[illegible] han slet ikke forstaae det, og han vilde da heller [illegible] hiin Indvending svarede, thi en saadan Oprindeligh[illegible] forstyrre. Men en skuffende Gjenklang af Digtersa[illegible] Gjentagelse af Digterværket, den kan lade sig for[illegible] od, der føler med sig selv at han ikke er den Sjel[illegible] kymret, han forstyrres derfor ikke ved at Talen minder om hans Bekymring, han søger hellere Opbyggelse i den gudelige Betragtning. Videre vil Talen ikke gaae for at fjerne en saadan Indvending, men, m. T., betænk nu selv Vielsen. Hvo fuldbyrder den? Er det en Digter? Nei, det er den Myndige. Og Vielsen lægger Alt under Synd, og den Myndige gjør Alvor deraf med den Enkelte og lægger hver Den under Synd, der forpligtes ved den. Skulde det da være fornærmeligt, hvis Talen mindede om Beslutningens Betydning og om at kun den Besluttede tør sige ved Begyndelsen, at Kjærlighed overvinder Alt: mig synes det fornærmeligt at antage om Nogen, at han ikke havde betænkt dette. Selv den lykkeligste jordiske Kjærlighed trænger dog til Beslutningens Gjenfødelse, til Vielsens strænge Tale, til Vielsens Styrkelse i Striden, til Vielsens Velsignelse paa Veien.

Saa har da Talen, idet den søgte at tydeliggjøre Ægteskabets hellige Beslutning, vel mindet Dig, m. T., om hvad Du selv oftere har betænkt, thi Talen er langtfra at være belærende. Du er da enig med den, og dog siger Du maaskee: Talen er rigtig, men der fordres megen Alvor for at en saadan Tale skal frembringe det rette Indtryk, at den ikke føder Utaalmodighed eller forstyrrer i Forstemthed. Og heri har Du vist ganske Ret, at der fordres megen Alvor, sandeligen, det at være en god Læser eller en god Tilhører er lige saa stort som at være en god Taler, og det er meget stort, naar, som her, Talen er i Ufuldkommenhed og uden Myndighed. Var det ikke saaledes Din Mening, thi Du vilde dog ikke med hiin Indvending skyde Skylden paa den Talende, som havde Du vundet Noget ved at anklage ham? Lader os betragte dette lidt nærmere. Som der til at fatte en Beslutning fordredes

[redacted]

en virkelig Forestilling om Livet, saa fordredes der ogsaa, hvad der blev sagt med det Samme, en virkelig Forestilling om sig selv. Der var maaskee Den, som sendte de speidende Tanker ud for at faae mangfoldige Indtryk af Livet, men som ikke kunde tage sig selv tilbage, som gav sig hen — ak, og tabte sig selv. Men Den, som ved Vielsen knytter et andet Menneskes Liv til sit, ved Vielsen indgaaer en Forpligtelse, som ingen Tid skal løse og som hver Dag skal fordre opfyldt, af ham fordres der jo en Beslutning, og i denne Beslutning altsaa en virkelig Forestilling om sig selv. Og denne virkelige Forestilling om sig selv, og denne Forestillings Inderlighed, det er Alvoren. Nu er det vel saaledes, at som hiin Elskov, hvilken Digterne besynge, er en Længsel i ethvert Menneskes Sjel, saa er der ogsaa i Enhver en Længsel, et Ønske der begjerer hvad man maatte kalde en Veileder og Lærer i Livet, den forsøgte Mand, paa hvem man kan forlade sig, den Vise, der veed at raade, den Ædle, der opmuntrer ved sit eget Exempel, den Begavede, der har Veltalenhedens Magt og Overbeviisningens Fynd, den Alvorlige, der betrygger Tilegnelsen. Som Barn gaaer det saa let, man er fritagen for Valgets Besværlighed; ja selv om en Fader ikke var som han burde, den Ærbødighed Barnet har, den ubetingede Lydighed hjælper det stundom til at lære det Gode selv af en saadan Fader. Men saa kommer Ungdommens og Frihedens Tid og den Tid, da han med den Elskede søger en saadan Veileder. Da gjelder det, at Friheden og Valget ikke bliver en Snare. Hiin Længselens søgte Veileder er den Sjeldne. Stundom findes han end ikke i hver Slægt, og selv om Du er samtidig med en saadan Høiærværdig, hvem Du ganske tør hengive Dig til, han er maaskee ikke paa samme Sted som Du, eller han var det, men maa forlade det, eller Du maa forlade det — og saa, ja saa maa Du nøies med Mindre, det er, Du maa see til at hjælpe Dig selv. I Livet er der Forvirring nok; det Forskjelligste forkyndes og anprises og foragtes og gjentages; de forskjelligste Forbilleder vise sig og skuffe og vise sig atter; de forskjelligste Veiledninger tilbydes, og altid er der Reiseselskab; Trøstegrunde og Udflugter og Tilraab og Advarsler og Seierssange og Klageskrig høres forvirret imellem hinanden. Ak, Elskov og Ægteskabet er jo Noget, hvori Enhver forsøges og hvorom altsaa Enhver har en Mening og jo ogsaa med Sandhed kan have det, hvis han i Alvor vil. Ethvert Menneske, ogsaa den Ugifte, skal jo have et blivende Sted, og dog er der maaskee mangt et Ægteskab som ikke har det, men omtumles for enhver Luftning. Nu mener den Unge, vildledet af

en tilfældig Erfaring, at naar de ydre Omstændigheder i Velstand og lykkelige Livsforhold begunstige Elskoven, da er den betrygget, og han betænker maaskee ikke, hvorledes det Raaderum som Sjelstilstandene derved faae, kan føde sine Vanskeligheder. Nu har Een en overspændt Forestilling om den forelskede Sjelesorgs vidtløftige Gjerning, og kan ikke nedstemme sig til Næringssorgens simple Arbeide; nu giver en Anden sig for meget hen i Følelsens Overskummen, og en ... nu har den ene Part dog nogen Besindighed o... ..., men den anden Part misforstaaer det og troe ... og Ligegyldighed; nu vil den ene Part holde til F... og den anden Part forstaaer det ikke og troer at ... paa Sands for noget Høiere. Nu mistrøstes Een, ...n uden om ham gjør ham kjed ved sit Eget; ... ...ens første Lykke ham utaalmodig, nu sammenli... ...inder han, nu taber han — ja hvo skulde vel blive færdig med at nævne dette; det kan ingen Tale, og dette var jo ogsaa ligegyldigt, men intet Menneske kan det, det er det Forfærdelige; kun een Magt formaaer det, det er Beslutningen, som passer paa itide. Hvor læres da Alvor? I Livet. Ganske vist, og Ægteskabets Gud velbehagelige Stand har jo en sjelden Beleilighed. Saa læres Alvoren — hvis man tager Beslutningen med og i den en virkelig Forestilling om sig selv. Beslutningen selv er Alvoren. Og for at man skal lære Alvor af det man kalder Livets Alvor forudsættes allerede Alvor. Thi Livets Alvor er ikke som en Læremester i Forhold til den Lærende, men i en vis Forstand som en ligegyldig Magt i Forhold til Den, der selv maa være noget af en Læremester i Forhold til sig selv som den Lærende. Ellers kan man endog af Livets Alvor lære Ligegyldighed for Alt. Man ønsker vel en Veiledning, og dog gjelder det ogsaa i Forhold til den, at man selv maa have Alvoren for at hjælpes derved. Eller er det ikke seet, at man selv i Forhold til hiin sjeldne Veileder, naar han stod iblandt os, hittede paa mange Ting for at svække sig Indtrykket af ham, som tabte han derved ikke En selv, som var det Aarenes Viisdom at blive mere og mere kræsen, mere og mere duelig til at vrage, istedenfor at blive mere og mere skjønsom. Og naar der nu ingen Saadan er, hvad saa? Ja, Verden lader det aldrig mangle paa Veiledere. See, nu vil En veilede Alle og kan ikke hjælpe sig selv; nu udraabes En som Viis og Beundringen kjender ham paa, at han ikke engang kan forstaae, hvad den Eenfoldige forstaaer; nu har En Overtalelsens Magt, og leder vild, har Usandhedens kraftige Gjerninger; nu skal det være forældet, hvad man

lærte i Barndommen, og man maa lære om igjen. Nu vil En rive Ægtemanden fra Hustruens Side og gjøre ham vigtig ved Deeltagelse i store Foretagender og lære ham at tænke ringe om Ægteskabets hellige Kald; nu frister En Hustruen og lærer hende at sukke under Ægteskabets Aag; nu vil man foregøgle Mand og Hustru Fællesskab i Bedrifter, der gjør det ægteskabelige Forhold ligegyldigt; nu vil man lære Ægtefolkene Nydelse, vil tage Børnene og dermed Sorgerne fra dem, for at Forældrene kunne leve for høiere Beskæftigelser. Saa spændes Forventningen paa noget Overordentligt, en ny Tingenes Orden der skal komme, og vi faae Alle, baade Gifte og Ugifte, fri som Skolebørnene, fordi Skolemesteren skal flytte, fri indtil han kommer i Orden – men vi ere jo dog ikke Skolebørn længere, og Enhver skal gjøre Gud Regnskab for sig, og Ægteskabets hellige Forpligtelse skal jo give hver Dag sin Gjerning og sit Ansvar. Hvor finder man saa Veiledningen, hvis man ikke selv forarbeider sin egen Sjels Salighed med Frygt og Bæven, thi saa bliver man nok alvorlig. Ellers skal det vel vise sig, at den ene Veileder kan man ikke følge, thi om han end mener det saa godt, er han dog svag; og den anden kan man ikke følge, thi vel har han Kraft og Fynd i hvad han siger, men han skal ikke mene det, saa siger man; eller den ene er for gammel til at tilfredsstille Tiden, og den anden er for ung. Ja hvor skulde en Tale vel blive færdig, hvis den vilde skildre denne Livets Forvirring, men hvad tykkes Dig, m. T., om et saadant Menneske, der vel havde Alvorens Skin i at vrage Alt, men ikke Spor af dens Kraft i at besidde det Mindste, hvad tykkes Dig om en Saadan, hvis han var Ægtemand, og altsaa var bleven gift uden Beslutning, og altsaa levede hen ubekymret om den helligste Forpligtelse, det vil sige, uden i Alvor at bekymre sig om den. Havde ikke Skilsmissen ogsaa mærket et saadant Ægteskab, hvor Ægtefolkene vel tilhørte hinanden, men ikke i Alvor!

Nei, Alvoren er i et Menneske selv, og kun en Gjæk løber efter den, og kun den Feige kjøber Middelmaadighedens Aflad ved at være som Folk er fleest og speide derefter, og kun den Frygtagtige forstyrres i en ædlere Stræben, ved at agte paa Andres Dom. Er der ingen Veileder i Livet, den Alvorlige gaaer dog ikke iblinde. O, om selv den beskikkede Veileder, m. T., paa det Sted, Du lever, maaskee var uduelig, hvis Du vil det, nu vel, saa vær Du den gode Tihører, der dog har Gavn af hans maadelige Tale. Og er Den, som her taler, maaskee for ung, eller udtrykker han sig maaskee utydeligt, eller er hans Tanke utydelig, nu vel, m. T., saa læg Talen bort, eller hvis Du vil det, nu vel, saa gjør

Du det Store, vær den gode Læser, der har Gavn selv af en uheldig Tale. Ja sandeligen, som der skal være en Talens Magt, der næsten kan gjøre Under, saa er der ogsaa en Tilhørerens Magt, der kan gjøre Under, hvis han vil det. En saadan Tilhører er den alvorlige; han siger jeg vil opbygges, og see, han bliver opbygget. Men Alvoren ligger i en Beslutning. Frygter Nogen den, hvad Under da, at han søger Trøst i at Andre ere fangne i den samme Vanskeligh[illegible] til Høire og Venstre; mener Nogen, at en Beslutn[illegible]lig Sag, og at den Beslutte[de] løber paa den tynde [illegible]Under da, at han altid maa have mange omkrin[illegible]ae Mod til at leve, men Du, m. T., troer jo, at B[illegible] den høieste Salighed, at selv om Elskovens rigeste [illegible]en anden Maade kunde blive Dig sikkret for Dit [illegible]ilde dog vælge Beslutningens Liv og Ægteskabets [illegible] Thi Beslutningen gjør Mirakel ved Bryllupper, som hunt ved Brylluppet i Kana: den skjenker først den slette Viin, og gjemmer den bedste tilsidst; og Elskoven er den Elskeliges bedste Pynt, men Beslutningen er en Kraft i den Ufuldkomnes Hjerte. Saa er Ægteskabets Beslutning, at Kjærlighed overvinder Alt. Ja, den overvinder Alt, men sandeligen, den omkommer i Modgang, hvis ingen Beslutning holder den fast; den omkommer i Medgang, hvis ingen Beslutning holder den fast; den vanarter i det Dagligdagse, hvis ingen Beslutning opmander den, den qvæles i indbildt Vigtighed, hvis ingen Beslutning ydmyger den. Elskoven bliver, men Beslutningen er dens Blivested, hvorved det har sit Forblivende; Elskoven er det forfriskende Flygtige, men Beslutningen Beholderen, hvori det bevares. Elskoven bliver, den veileder gjennem Livet, naar Beslutningen følger med, men den farer vild, naar Beslutningen ikke veileder; den giver Livet Betydning, naar Beslutningen fortolker den Dag fra Dag; den strækker til for hele Livet, naar Beslutningen holder igjen; den griber det Evige, hvis en Beslutning har beredt den Sted der; den overvinder Alt, naar Beslutningen er med paa Slagdagen — og den sidste Ære er den eneste Ære.

Er denne Tale misundelig? Er det misundeligt at sige til den Lykkelige, jeg veed, hvor Du skal gjemme Din Lykke for at have den sikkret? Lidt leflende Veemod, som jo netop var Misundelse, kunde maaskee pirre en Lykkeligs Sands. Er denne Tale fornærmende? Er det fornærmende at sige til Nogen: jeg er overbeviist om, at Du selv veed og har betænkt dette, hvorom jeg derfor kun minder Dig? Er den Taler paatrængende, der staaer afsides og taler halvt sagte med sig selv?

[redacted]

Saa fordres der altsaa til Ægteskabets Beslutning en virkelig Forestilling om Livet og om sig selv; men heri er allerede indeholdt den anden store Fordring, hvilken er ligesom den første: en virkelig Forestilling om Gud. Det Ene svarer ganske til det Andet; thi Ingen kan have en virkelig Forestilling om Gud, uden at have en tilsvarende om Livet og om sig selv, ei heller en virkelig Forestilling om sig selv uden en lignende om Gud, og ingen virkelig Forestilling om Livet uden en lignende om sig selv. En digterisk skabende Indbildning, eller en Forestilling i den ligegyldige Tænknings Fjernhed er ingen virkelig Forestilling. Forestillingen om Gud kommer heller ikke som et tilfældigt Tillæg i Forhold til hiin Forestilling om Livet og sig selv, tvertimod, den kommer og sætter Kronen paa og gjennemtrænger Alt, og var tilstede indtil den blev tydelig.

De Elskende ere jo lykkelige, og paa Lykkens Dag er man vel Gud allernærmest. Men der fordres en virkelig Forestilling om Gud, der fordres en Forstaaelse mellem Gud og den Lykkelige, og saaledes fordres der jo et Sprog, hvori de tale med hinanden. Dette Sprog er Beslutningen; det eneste Sprog, hvori Gud vil indlade sig med et Menneske. Thi om end den Lykkelige var nok saa sværmersk i Taknemlighedens Udtryk for sin Lykke (og hvor var der vel en Lykkelig, som ikke følte denne Trang til at være taknemlig!), og om han end nævnede Guds Navn, deraf fulgte jo ikke, at han talede med Gud, havde en virkelig Forestilling om ham, gjorde sig forstaaelig for ham og havde Gavn af Forstaaelsen. Thi Taksigelsen for Lykken, var den endog nok saa sjelden, var Udtrykket nok saa bevæget, Sjelen nok saa brændende, vil Gud ikke forstaae — kun Beslutningen, som overtager Lykken. Og om Guds Navn end nævnes først og sidst, derfor taler man dog ikke med Gud, naar Forestillingen, i hvilken den Tilbedende frembærer sin Taksigelse, ikke er om Gud men om Lykke, Skjebne, den store Gevinst og andet Saadant, eller om en gaadefuld Magt, over hvis Indgriben man studser — og tilbeder. Beslutningen skal jo ikke gjøre den Lykkelige utaknemlig, tvertimod, den skal gjøre ham værdig, og i Beslutningen er først Taknemlighedens Alvor. Derfor er Beslutningens Taksigelse sig bevidst, at denne Lykke er en Opgave, og at den Takkende nu staaer ved Begyndelsen. Derfor er Beslutningens Taksigelse besindig; den forstaaer, at Gud i Lykken har talet til den Besluttede, men ogsaa at dette er Samtalens Begyndelse. Er dette at tænke ringe om Lykken; men er det ikke at tænke værdigen om Gud! Dersom Nogen talede med en Viis, og han strax ved den Vises første Ord,

der kastede Sandhedens Lys i hans Sjel, afbrød ham med sin Taksigelse, fordi han nu ingen Hjælp mere behøvede: hvad viste han da Andet, end at han ikke talede med en Viis, men med en Viis, som han selv forvandlede til en Daare? En Viis er nu et Menneske, og saaledes ogsaa Noget i det Udvortes, forsaavidt kan vel Nogen, om han end talede daarligen, dog med Sandhed sige at have talet med en Viis, men Gud er kun i det Indvortes. Den der derfor taler med ham som hiin Mand med den Vise, taler egentligen ikke med ham Som der er en umoden Kjerlighed, der siger: den virkeligt Elskende overvinder Alt, uden dog at have en virkelig Forestilling om Striden; som der er en umoden Begeistring, der siger det Samme med lignende Overilelse saa er der ogsaa en umoden Taksigelse, der vil takke Gud, og dog kun bedrager sig selv ved at mene, den takker Gud, og bedrager Gud for Taksigelsen Beslutningens Taksigelse er alvorlig, og derfor Gud velbehagelig, dens Taksigelse ogsaa den gode Begyndelse, med hvilken det Halve er vundet, og med Gud skal Beslutningen vel overvinde Alt. Den takker ikke eengang for alle, ei heller med jordisk og bedragersk Selvkløgt eller Uforstand: nei, Beslutningen er Begyndelsen, og Beslutningens Taksigelse Taksigelsens Begyndelse, Begyndelsen paa den Høitidelighed, der skal holde mangen unødig Fare borte, styrke i den virkelige, gjenlyde i Lovsangen paa Seiersdagen; den er Begyndelsen paa den Aarvaagenhed, der skal finde Ægtefolkene varagtige i Livets Aften, siden Bryllupper forventende som de forstandige Brudepiger vare det indtil Brylluppet, den Aarvaagenhed, der skal gjøre den sidste Taksigelse til den skjønneste, gjøre det sidste Gjensvar paa Guds Tale, hvis Begyndelse var hiin Lykke, til den velbehagelige og sande Taksigelse.

Skulde Nogen mene, at dette dog var forstyrrende, skulde han, uden at ville ret forstaae sig selv, i Uklarhed vove at tænke ringe om Gud, skulde han mene, at Lykken dog tabte ved at blive alvorlig, at Lykken forringedes ved at være Lykkens Begyndelse: var det da skjønnere, var det visere, stod det bedre sin Prøve i Livet, om der begyndtes uden Beslutning? Var det skjønnere, om Lykken, saa at sige, strax adskilte de tvende Forenede: var det skjønnere, at et forfængeligt Qvindehjerte med Vellyst hørte Tilbederens Lovsang, der han troede at skylde hende Alt, der han uklar og dog taknemlig for sin Lykke ikke vidste nogen Anden at takke? Eller at det stolte Hoved vellystigt bøiede Øre til den Svages Tilbedelse, der hun, glad ved sin Lykke, ydmyget i Taknemlighed, ikke vidste til hvem hun skulde gaae hen uden til ham, ham,

[redacted]

hvem hun jo skyldte Alt og sin Lykke — han, som bedrog hende for det Bedste? Var det skjønnere, var det visere? Stod det bedre sin Prøve — ogsaa da, naar Aaget engang maatte afkastes, og Striden begynde; eller hvis dette ikke skete, da naar den Usle aldrig blev Mand, men uden Mandsmod gik Livet hen i Qvinde-Ledebaand; eller naar den ynkeligt Trofaste trællede Livet hen, ikke som Hustru, men uden Frimodighed elskede sin Herre, og denne Herre var hendes Ægtemand? Eller er dog vel Afgudsdyrkelse i sit Første skjønnere, i sin Grund visere, i Livets Fremgang tilforladeligere end en fornuftig Gudsdyrkelse?

Skulde Nogen mene, at Beslutningens Forestilling om Gud dog var en Standsning, fra hvilken Lykken hellere vilde fritages: var det da skjønnere, var det visere, stod det bedre sin Prøve i Livet, om de Tvende uden Beslutning fore ustandsede hen det stakkede Øieblik i Sværmeriets Drøm med hinanden, om de dandsede sig Kjerlighedens Sundhed og Helbred bort paa Bryllupsdagen? Var det skjønnere, var det visere, holdt det bedre ud i Livet — ogsaa da, naar de trætte stode ved Veiens Begyndelse, og see, Spøgen var forbi, og see, det var ikke Alvoren, der var bleven tilbage, men Modbydelighed og Kjede og en forstyrret Opvaagnen til et langt Liv fra en forvirret Ungdoms-Drøm. Skulde virkeligen et Par Afgudsdyrkeres korte Lyst være skjønnere og visere og mere tilforladelig i Livet end det sande Ægteskabs ydmyge Begynden?

Skulde Nogen mene, at Beslutningen jo kan komme senere, naar den ret behøves? Altsaa den behøves endnu ikke, ikke paa Vielsens Dag, naar den evige Forpligtelse indgaaes? Men senere altsaa? Skulde han mene, at der var jo ikke Tanke om at ville forlade hinanden, men om at nyde Foreningens første Glæde — og saa forenede at støtte sig ved Beslutningen. Altsaa naar Møisommeligheden og Trængselen kommer, og Nøden, den være jordisk eller sjelelig, staaer for Døren, saa er Tiden der? Ja vist, saa er Tiden der — for den Besluttede til at samle sig i sin Beslutning; men ikke just til at samle en Beslutning. Det er sandt, at Nød og Gjenvordighed kan hjælpe et Menneske til at søge Gud i Beslutning, men Spørgsmaalet er, om derfor Forestillingen altid er den rette, om den er glad, om den ikke har en vis Kummerlighed, et hemmeligt Ønske, at den ikke behøvedes, om den ikke er fortræden, er misundelig, er tungsindig og altsaa ingen forædlet Gjengivelse af Livets Gjenvordigheder. Der er i Staten en Laane-Anstalt, hvor Armoden tyer hen. Den Fattige bliver hjulpen, men

mon den Fattige har en glad Forestilling om denne Laane-Anstalt? Og saaledes er der maaskee vel ogsaa det Ægteskab, som først i Gjenvordigheden søgte Gud, ak, og søgte ham som en Laane-Anstalt; og Enhver, der først da skal søge ham, løber dog altid denne Fare. Skulde nu en saadan sildig Beslutning, der selv om den var værdig, dog ikke uden Skamfuldhed og ikke uden stor Fare kjøbtes i det sildige Øieblik, skulde den være skjønnere og visere end Ægteskabets første?

Men maaskee kommer der slet ingen Nød og Gjenvordighed i Livet, og saaledes behøves Beslutningen jo ikke. Langtfra Talen være at ville forfærde barnagtige Mennesker, og endnu mere langtfra den at anprise Beslutningen som et Middel, der skal tjene noget Ringere. Altsaa Du Barnagtige, som ikke vil kjende Aandens Fare, altsaa det gaaer l[illegible], her er et Ægteskab, hvem Livet kjeler for og Lyk[illegible] uafbrudt — hvad saa? Saa har dog dette barnagtige [illegible] bt det Bedste, thi Beslutningen selv er det Herlige [illegible] ike en kummerlig Opfindelse mod Livets Kummerligh[illegible] førelsens Klædebon, og den Besluttede pyntet dermed [illegible] at bære gode Dage, og den Besluttede stærkt bevæbn[illegible] seire paa den onde Dag, og dog er Dragten den sam[illegible]

Ak, Ægteskabets Liv [illegible] ets Vilkaar er saare forskjelligt i Verden, dog er der een Beslutning, som er fælles for ethvert eller kan være det: at Kjerlighed overvinder Alt. Denne Beslutning er Begyndelsen, og i denne Beslutning er indeholdt en virkelig Forestilling om Livet og om sig selv, og derved om Gud — saa bliver vel Enden som Begyndelsen, at Kjerligheden har overvundet Alt. Men tænk Dig tvende Ægteskaber, min Tilhører. Det ene maa tungt bane sig den trange Vei gjennem mange Gjenvordigheder, det andet bæres af Lykken ligesom paa Hænder gjennem Livet, nu ere de begge komne til Livets Grændse, og Kjerligheden har overvundet Alt. Om det første maa der siges, at Ægtefolkene lærte meget af Livets strænge Skole, men naar der tillige maa siges, at de i Livets Aften dog væsentligen ikke vare blevne anderledes alvorlige, end da de engang ved Begyndelsen vandt Alvoren i Beslutningens strænge Opdragelse: var dette ikke det Skjønneste? Og dersom der om det andet Par maa siges, at Ægtefolkene i Livets Aften væsentligen ikke vare anderledes alvorlige, men ogsaa gjennem det lange Liv væsentligen havde været lige saa alvorlige, som da engang paa Lykkens Dag Beslutning

modnede dem i Alvor: var dette ikke det Skjønneste? Thi Beslutningens Ungdoms-Alvor er ikke dannet af det Stykkevise, men ved Gud dannet af Forestillingen om Livet og om sig selv og om Gud, og er derfor en evig Sundhed, og vindes maaskee aldrig saaledes senere.

av.

Saa er det da forbi! - Og naar nu Den, som her først traadte hen til Graven, fordi han er den Nærmeste, naar han efter Talens korte Øieblik er bleven den Sidste ved Graven, ak, fordi han er den Nærmeste, saa er det forbi. Om han vilde blive derude, han erfarer dog ikke hvad den Døde foretager sig, thi den Døde er en stille Mand; om han i sin Bekymring vilde kalde paa hans Navn, om han i sin Sorg vilde sidde lyttende, han erfarer dog Intet, thi i Graven er der Stilhed, og den Døde er en taus Mand; og om han erindrende gik hver Dag til hans Grav, den Døde erindrer ikke ham —.

Thi i Graven er der ingen Erindring, end ikke af Gud. See, dette vidste den Mand, om hvem der nu maa siges, at han ikke mere erindrer Noget, til hvem det nu var for silde at sige det. Men som han vidste det, saa gjorde han derefter, og derfor erindrede han Gud medens han levede. Hans Liv gik hen i hæderlig Ubemærkethed, ikke Mange vare vidende om hans Tilværelse, kun Enkelte blandt de Faa kjendte ham. Han var Borger her af Staden, stræbsom i sin beskedne Gjerning forstyrrede han Ingen ved at svigte Samfundets Forpligtelser, forstyrrede Ingen ved utidig Bekymring om det Hele. Saaledes gik Aar efter Aar, eensformigt, dog ikke tomt; han blev Mand, han blev gammel, han blev bedaget. Gjerningen var og blev den samme, een og samme Syssel i de forskjellige Levealdre. Han efterlader sig en Hustru, glad fordum ved at forenes med ham, nu en gammel Kone, der begræder den Tabte, en ret Enke, der, forladt, har sit Haab til Gud. Han efter

[redacted]

lader sig en Søn, der lærte at elske ham og at finde Tilfredshed i Vilkaaret og Faderens Gjerning; engang glad som Barn i Faderens Huus, fandt han det som Yngling aldrig for trangt, nu er det ham et Sørgehuus. — En saadan ubemærket Mands Død spørges ikke vidt, og naar Nogen om føie Tid gaaer forbi det Huus, hvor han boede i Ringhed, og læser hans Navn over Døren, fordi den borgerlige Bedrift fortsættes under hans Navn, da er det jo, som var han ikke død. Som han sov mildt og fredeligt hen, saaledes er i den omgivende Verden hans Død en Bortgang i Stilhed. Brav som Borger, redelig i sin Næringsvei, sparsom i sit Huus, godgiørende efter Evne, deeltagende i Oprigtighed, sin Hustru tro, sin Søn en Fader: see, alt Dette, og al den Sandhed hvormed det her kan siges, spænder ikke Forventningen paa en betydningsfuld Udgang, her er det et Livs Foretagende, paa hvilket en rolig Død blev den skjønne Udgang. — Dog havde han een Gjerning endnu, den blev udført med samme Troskab i Hjertets Eenfoldighed: han erindrede Gud. Han var Mand, gammel, han blev bedaget, saa døde han, men Erindringen om Gud blev den samme, en Veiledning i alt hans Foretagende, en stille Glæde i den fromme Betragtning. Ja, var der slet Ingen, som savnede ham i Døden, ja, var han nu ikke hos Gud, da vilde Gud savne ham i Livet, og vide hans Bopæl og søge ham der, thi den Afdøde vandrede for hans Aasyn og var bedre kjendt af ham end af nogen Anden. Han erindrede Gud, og han blev duelig til sit Arbeide, han erindrede Gud og han blev glad ved sit Arbeide og glad ved Livet, han erindrede Gud, og han blev lykkelig i sit beskedne Hjem med sine Kjære, han forstyrrede Ingen ved Ligegyldighed mod en offentlig Gudsdyrkelse, han forstyrrede Ingen ved ubetimelig Iver, men Guds Huus var ham et andet Hjem — nu er han vandret hjem.

Men i Graven er der ingen Erindring — derfor bliver den tilbage, den bliver hos de Tvende, der vare ham kjære i Livet: de ville erindre ham. Og naar nu Den, som traadte først hen til Graven, fordi han er den Nærmeste, efter Talens korte Øieblik er bleven den Sidste ved Graven, fordi han jo er den Nærmeste, naar han gaaer erindrende herfra, da gaaer han hjem til den sørgende Enke: og Navnet over Døren bliver en Erindring. Saa vil der i nogen Tid nu og da komme en Kjøber, der tilfældigt eller mere deeltagende spørger efter Manden; og naar han hører om hans Død vil Kjøberen sige: naa, er han død. Og naar saa alle de gamle Kjøbere har gjort det eengang, saa har Omgivelsens Liv intet Middel mere for at bevare Erindringen om ham. Men den gamle Enke vil ingen Paamindelse behøve for at erindre, og den

stræbsomme Søn vil ikke finde det Sinkende at erindre. Og naar saa Ingen spørger mere om ham, da vil dog Navnet over Døren, naar Huset ikke synligt er et Sørgehuus, naar ogsaa i Huset Sorgen er formildet og det daglige Savn med Trøsten har indøvet Erindringen: da vil Navnet over Døren for de Tvende betyde, at ogsaa de have een Gjerning mere: at erindre den Afdøde.

Nu er Talen forbi. Kun en Handling staaer tilbage: med de tre Spader Jord at indvie den Afdøde, som Alt hvad der er kommen af Jord, til Jord igjen — og saa er det forbi.

Den umyndige Tale kan ikke saaledes gjøre Alvor deraf, ingen Død venter paa den, for at Alt kan være forbi. Men derfor kan Du jo gjerne agte paa Talen, min Tilhører. Thi Døden selv har jo sin Alvor; det Alvorlige ligger ikke i Begivenheden, ikke i det Udvortes: at der nu igjen er en Mand død, saa lidet som Alvorens Forskjel ligger i, at der var mange Karreter; ja saa lidet som hiin formildede Stemning, der kun vil tale godt om de Døde, er Alvor eller i fjerneste Maade kunde tilfredsstille Den, der alvorligen betænkte sin egen Død. Døden kan netop lære, at Alvor ligger i det Indvortes, i Tanken, lære, at det kun er et Sandsebedrag, naar der letsindigt eller tungsindigt sees paa det Udvortes, eller naar Betragteren dybsindigt over Dødens Tanke glemmer at tænke og betænke sin egen Død. Vil man nævne ret en Gjenstand for Alvor, da nævner man Døden, og »Dødens alvorlige Tanke«; og dog er det jo som laae der en Spøg til Grund for Døden, og denne Spøg, forskjelliggjort i Stemnings og Udtryks Forskjellighed, er det Væsentlige i enhver Betragtning af Døden, hvor Betragteren ikke selv bliver under fire Øine med Døden og tænker sig selv sammen med Døden. En Hedning har allerede sagt, at Døden skal man ikke frygte, »thi naar den er, er jeg ikke, og naar jeg er, er den ikke.« Dette er Spøgen, hvormed den listige Betragter stiller sig selv udenfor; men selv om Betragtningen brugte Rædselens Billeder for at skildre Døden, forfærdede en syg Indbildning, det er dog kun Spøg, hvis han blot tænker Døden, ikke sig selv i Døden, hvis han tænker den som Slægtens Vilkaar, men ikke som sit. Spøgen er, at hiin uboielige Magt ligesom ikke kan faae Ram paa

---

en Hedning har allerede sagt osv.] Epikur hos Diogenes fra Laerte X, 125.

[redacted]

sit Bytte, at der er en Modsigelse, at Døden ligesom narrer sig selv. Thi Sorgen, hvis Du dermed vil sammenligne Døden, og hvis Du vil kalde den en Bueskytte som Døden er det: Sorgen rammer ikke feil, thi den rammer den Levende, og naar den har rammet ham, saa først begynder Sorgen: men naar Dødens Piil har rammet, saa er det jo forbi. Og Sygdommen, hvis Du dermed vil sammenligne Døden, og hvis Du vil kalde den en Snare, som jo Døden er den Snare, hvori Livet fanges: Sygdommen fanger virkeligt, og naar den har fanget den Karske, saa begynder Sygdommen: men naar Døden trækker Snaren sammen, saa har den jo Intet fanget, thi saa er det forbi. Men heri netop ligger Alvoren, og herved netop er Dødens Alvor forskjellig fra Livets, der saa let lader En bedrage sig selv. Thi naar Nogen gaaer sin Gang bøiet i Modgang, i Lidelser, i Sygdom, i Miskjendelse, i trange Kaar, i kummerlige Udsigter, da slutter han feil, om han ligefrem deraf slutter, at han er alvorlig; thi Alvor er ikke den ligefremme Gjengivelse, men den forædlede, det er, atter her er det det Indvortes og Tanken og Tilegnelsen og Forædlingen, der er Alvoren. Eller naar man er travl i den vidtløftige Bedrift, maaskee har mange Stridsmænd at befale over, maaskee skriver mange Bøger, maaskee er i de høie Stillinger, naar man maaskee har mange Børn, eller ofte maa være med i Livsfare, eller har den alvorlige Gjerning, at klæde Liig, saa slutter man feil, hvis man deraf uden videre slutter, at man er alvorlig, thi Alvoren er i Indtrykket, Alvoren er det indvortes Menneskes, ikke Bestillingens. Døden derimod er ikke i den Forstand noget Virkeligt, og naar man først er død, er det bag efter med at blive alvorlig, og naar man fandt en brad Død, hvilket en alvorligere Tid betragtede som den største Ulykke, hvorfor den ogsaa nævnes i den gamle Bøn, hvilket en nyere Tid anseer for den største Lykke, saa var man jo hjulpen. Livets Alvor er alvorlig, og dog er der ingen Alvor uden Bevidsthedens Forædling af det Udvortes, heri ligger Skuffelsens Mulighed; Dødens Alvor er uden Bedrag, thi det er ikke Døden der er alvorlig, men Tanken om Døden.

Naar Du derfor, m. T., vil fastholde Tanken og ikke paa anden Maade bekymre Dig om Betragtningen end ved at tænke paa Dig selv, saa skal ogsaa den umyndige Tale ved Dig blive en alvorlig Sag. At tænke sig selv død er Alvoren; at være Vidne til en Andens Død er Stemning. Det er det lette Anstrøg af Veemod, naar den Forbigaaende er en Fader, der for sidste Gang bærer sit Barn, da han bærer det til Graven; eller naar den fattige Liigvogn kjører forbi, og Du Intet veed om den Døde, kun at han var

et Menneske, det er Veemod, naar Ungdom og Sundhed
Dødens Bytte, naar mange Aar efter Billedet af den Skjønne
paa det forfaldne Mindesmærke over Graven, omgivet af U
det er Alvor i Stemning, naar Døden griber ind i de forfæ
Idrætter og griber den Daarlige, iført hendes forfængeligste
griber Daaren i hans forfængeligste Øieblik; det er Suk over
Spot, naar den Døde havde givet det visse Løfte og uden
blev en Bedrager, da han blot havde glemt at Døden er det
Visse; det er Længsel efter det Evige, naar Døden tog og att
og nu tog den sidste Udmærkede, Du kjendte; det er en Sj
doms Feberhede eller dens kolde Brand, naar Nogen blive
fortrolig med Døden og med Tabet af de Nærmeste, at Livet
ham Aandsfortærelse; det er den rene Sorg, naar den Død
Din; det er det udødelige Haabs Fødselssmerte, naar det va
Elskede; det er Alvorens rystende Gjennembrud, naar det va
eneste Veileder, og Eensomheden griber Dig: men om det v
Barn, og om det var Din Elskede, og om det var Din enest
leder, det er dog Stemning; og om Du gjerne selv vilde g
Døden for dem, ogsaa dette er Stemning; og om Du mener,
er lettere, see, det er ogsaa Stemning. Alvoren er, at det er
Du tænker, og at Du saa tænker den som Dit Lod, og at D
gjør, hvad Døden jo ikke formaaer, at Du er og Døden ogs
Thi Døden er Alvorens Læremester, men netop derpaa k
atter dens alvorlige Undervisning, at den overlader den Enk
søge sig op, for da at lære ham Alvor, som den kun lære
Mennesket selv. Døden passer sin Gjerning i Livet, den løbe
omkring som i en Frygtagtigs Forestilling og hvæsser Le
skrækker Qvinder og Børn, som var dette Alvor. Nei, den
jeg er til, vil Nogen lære af mig, da komme han til mig.
saaledes beskæftiger Døden i Alvor, forøvrigt kun i Stemnir
Tankens Sindrighed, ved dens Dybsind, eller spøgefuldt i d
rømte Indfald, eller bøiende i den dybe Sorg, der dog i sit
lidende Udtryk ikke er Alvor, thi Alvoren vilde netop l
holde Maade med Sorgen og Klagen.

En Digter har fortalt om en Yngling, der den Nat, da
skifter, drømte sig en Olding og som Olding i Drømmen
tilbage over et forspildt Liv; indtil han i Angest vaagnede N
morgen ikke blot til et nyt Aar, men til et nyt Liv sa
vaagen at tænke Døden, at tænke hvad der jo er mere afgj
end Oldingsalderen, der dog ogsaa har sin Tid, at tænke: d
forbi, at Alt var tabt med Livet for da i Livet at vinde Alt

[redacted]

er Alvor. Der var en Keiser, som med Iagttagelse af alle ydre Skikke lod sig begrave. Hans Foretagende var maaskee kun en Stemning, men at være Vidne til sin egen Død, Vidne til at Kisten lukkes, Vidne til at Alt hvad der verdsligt og jordisk fylder Sandsen ophører i Døden: det er Alvor. At døe er jo ethvert Menneskes Lod og saaledes en meget ringe Kunst, men at kunne døe vel er jo den høieste Leveviisdom. Hvori ligger Forskjellen? Deri, at i det ene Tilfælde er Alvoren Dødens, i det andet den Dødeliges. Og Talen, som gjør Forskjellen, kan jo ikke henvende sig til den Døde, men til den Levende.

Saa skal da Talen handle om:

Dødens Afgjørelse.

Og deri ere vi jo enige, m. T., at en gudelig Tale aldrig bør være splidagtig, eller ueens med Andet end hvad der er ugudeligt. Naar saaledes den Fattige, den Tjenende, der sparsommeligt maa anvende den sjeldne Fridags faa Timer, gaaer ud til en Grav for at erindre en Afdød og for ogsaa at betænke sin egen Død, naar altsaa en Saadan maa hjælpe sig efter fattig Leilighed, saa Gangen derud tillige bliver en Livsnydelse, saa Opholdet derude tillige bliver en glad og velgjørende Adspredelse fra de mange Dages Arbeide, saa Tiden gaaer hen derude nu med at mindes den Afdøde, nu med at tænke paa sig selv i Alvor, nu med at glædes ved Friheden og Omgivelsen, som søgte man i en skjøn Egn Forfriskelse, som var Gangen blot til Lyst og Fødemidler derfor medbragte til forenet Glæde: da ere vi jo enige, at en Saadan i sin ædle Eenfoldighed skjønt forener Modsætninger (hvilket jo efter de Vises Ord er den høieste Vanskelighed), at hans Erindren er den Afdøde dyrebar, med Glæde annammet i Himlen, og at hans Alvor er lige saa priselig, Gud ligesaa velbehagelig, ham lige saa tjenlig som Dens, der med sjelden Evne anvendte Dag og Nat til at indøve Dødens alvorlige Tanke i sit Liv, saa han nu standsedes og atter standsedes for at forsage den forfængelige Idræt, nu tilskyndedes og atter tilskyndedes til at haste paa det Godes Vei, nu afvænnedes med at blive snaksom og travl i Livet for at lære Viisdom i Taushed, nu lærte ikke at gyse for Spøgelser og menneskelige Paafund,

---

Der var en Keiser] Karl V.

[redacted]

men for Dødens Ansvar, nu ikke at frygte dem, som ihjelslaa Legemet, men at frygte for sig selv og for at have sit Liv i For-fængelighed, i Øieblikket, i Indbildning. Vi ville prise ham, at ha herligen anvendte den ham forundte Beleilighed, men hvis ha derimod fra den herlige Dagens Gjerning stundom tog sig en Fr dag til at forlystes ved den Tanke, at han var bedre end den Een foldige, der hverken havde saadan Tid eller saadan Evne, Gud v behageligere, som gjorde Gud idel Uret, nægtede den Ene Tide og Evnen, altsaa Lykkens Gave, og da igjen, som Menneske stundom i Tankeløshed handle grusomt, gjorde Mangelen til Brøde: ak, hvilken Forskjel mellem hans sjeldne Fridag og den Ee foldiges, naar han forspilder Alt, og den Eenfoldige vinder Alt! N al Sammenligning er dog Spøg, og en forfængelig Sammenligning sørgelig Spøg. Havde end hiin Begunstigede god Tid, Alvoren Døden vilde dog lære ham, at han ingen Tid havde at spilde, e mindre til at forspilde Alt. Skulde derimod Nogen hurtigt v bleven færdig ogsaa med Dødens Tanke som med alle andre T ker, og fornemt maaskee bekymres for, at der i dette fattige o eensformige Liv ikke blev nok at tænke over for en saadan hurtig Tænker, da ere vi jo enige, m. T., at dette er det Eiendommelige ved enhver Gjenstand, naar den bliver det for en gudelig Betragtning, at den Eenfoldige hurtigt hjælpes til den gavnlige Forstaaelse, og at den meest Begavede glad anvender et heelt Liv, om ha dog tilstaaer, at han hverken ganske har forstaaet den, eller ganske til Fuldkommenhed indøvet Tanken i sit Liv. Thi Den der er uden Gud i Verden han bliver vel snart kjed af sig selv, og udtrykker dette fornemt ved at være kjed af hele Livet, men Den der er i Selskab med Gud, han lever jo sammen med Den, hvis Nærværelse giver selv det Ubetydeligste uendelig Betydning.

Om Dødens Afgjørelse maa der nu først siges, at den er afgjørende. Ordets Gjentagelse er det Betegnende, og Gjentagelsen selv minder om, hvor ordknap Døden er. Der er mangen anden Afgjørelse i Livet, men kun een er saaledes afgjørende som Dødens. Thi alle Livets Kræfter formaae ikke at gjøre Tiden Modstand, den river dem med sig, selv Erindringen er i det Nærværende. Og den Levende har det ikke i sin Magt at standse Tiden, at finde Hvilen udenfor Tiden i den fuldkomne Afslutning, i en Glædens Afslutning, som var der intet Imorgen, i Sorgens, som kunde den

dem, som ihjelslaae Legemet] smlgn. Matth. 10, 28.

ikke blive en Draabe bittrere, i Betragtningens, som var Meningen ganske ude og ikke Betragtningen atter en Deel af Meningen, i Regnskabets, som androg Regnskabets Øieblik ikke ogsaa sit Ansvar. Døden derimod har denne Magt; den fusker ikke derpaa, som blev der dog lidt tilovers, den jager ikke efter Afgjørelsen som den Levende gjør, den gjør Alvor deraf. Naar den kommer, saa hedder det: her til, ikke et Skridt længere; saa er der sluttet af, ikke et Bogstav føies der til; saa er Meningen ude, ikke en Lyd mere skal der høres — saa er det forbi. Er det umuligt at ene alle de utallige Levendes Udsagn om Livet i eet, alle de Døde enes i eet Udsagn, i et eneste til den Levende: stat stille. Er det umuligt at ene alle de utallige Levendes Udsagn om deres Livs Stræben i eet, alle de Døde enes i eet, i eet eneste: nu er det forbi.

See, det formaaer Døden. Den er ei heller en uerfaren Yngling, der ikke har lært at bruge Leen, at Nogen skulde kunne forbløffe ham. Hav hvilken Forestilling Du vil, indbildt eller sand, om Dit Liv, om dets Vigtighed for Alle, om dets Vigtighed for Dig selv: Døden har ingen Forestilling og agter ikke paa Forestillinger. O, skulde Nogen være træt af Gjentagelsen, da vel Døden, der har seet Alt og atter og atter det Samme. Selv den i Aarhundreder sjeldne Død har den seet mange Gange; derimod har aldrig nogen Døende seet Døden skifte Farve, seet den rystet ved Synet, seet Leen vakle i hans Haand, seet Anelse om en Mineforandring i hans rolige Ansigt. Og Døden er ei heller nu bleven en gammel Mand, der svækket af Alder famler ubestemt, der ikke nøiagtigt veed hvad Klokken er, eller blev medlidende af Svaghed. O, dersom Nogen tør rose sig af at være uforandret, da vel Døden: den bliver ikke blegere og ikke ældre.

Dog skal Talen jo ikke lovprise Døden, saa lidet som den skal sysselsætte Indbildningen. At Døden kan gjøre det af, er jo vist, men Alvorens Opfordring til den Levende er at tænke det, at tænke at det er forbi, at der kommer en Tid da det er forbi. See, dette er vanskeligt; thi selv i Dødens Øieblik synes det vel den Døende, at han kunde have nogen Tid at leve i endnu, og man frygter jo endog at sige ham, at det er forbi. Og nu den Levende, saa længe han lever maaskee i Sundhed, i Ungdom, i Lykke, i Magt — betrygget altsaa, ja, vel betrygget, hvis han ikke vil lukke sig inde med Dødens Tanke, der forklarer ham, at denne Tryghed er Svig. Der er en Trøst i Livet, en falsk Smigrer, der er en Betryggelse i Livet, en hykkelsk Bedrager, den hedder: Opsættelse. Men den nævnes sjeldent ved sit rette Navn, thi selv

naar man vil nævne den sniger den sig ind i Ordet, og Navnet bliver lidt formildet, og det formildede Navn er jo ogsaa en Opsættelse. Derimod er der Ingen, der saaledes kan lære at væmmes ved Smigreren og at gjennemskue Bedrageren, som Dødens alvorlige Tanke. Thi Død og Opsættelse enes ikke, de ere Dødsfjender; men den Alvorlige veed, at Døden er den Stærkeste.

Saa er det forbi [illegible] Barnet med Fordringen til et heelt Liv, om det gr[illegible]u er det forbi, ikke et Øieblik indrømmes. Om de[illegible] med sine skjønne Forhaabninger, om han bad [illegible] en eneste — nu er det forbi, ikke en Hviid betale[illegible] hans Fordring til Livet. Om der manglede et Lid[illegible]ærømmelige Værk, og om dette Værk var et Verdens[illegible] om den ganske Menneskehed vilde misforstaae de[illegible]ngen manglede — nu er det forbi, Arbeidet ikke ganske færdigt. Om det var et eneste Ord, der havde været ham et Livs Betydning, om han vilde give et heelt Liv for at turde sige det, — nu er det forbi, Ordet blev ikke sagt.

Ved Dødens Afgjørelse er det saaledes forbi, der er Hvile; Intet, Intet forstyrrer den Døde; om hiint lille Ord, om hiint manglende Øieblik gjorde Dødens Strid urolig, nu forstyrres den Døde ikke; om hiint lille Ords Fortielse forstyrrede mange Levendes Liv, om hiint gaadefulde Værk atter og atter beskæftigede Granskeren: den Døde forstyrres ikke. Saaledes er Dødens Afgjørelse som en Nat, den Nat, der kommer, da man ikke kan arbeide; og saaledes har man jo ogsaa kaldet Døden en Nat, og formildet Forestillingen ved at kalde den en Søvn. Og det skal være formildende for den Levende, naar han søvnløs forgjeves søger Hvile paa Natteleiet, naar han undflyende sig selv forgjeves søger et Skjulested, hvor Bevidstheden ikke opdager ham, naar den Plagede træt paa Legeme og Sjel af den anstrængte Lidelse forgjeves søger en Stilling, hvori der er Lindring, der han ikke kan staae stille for Smertens Uro, og ikke gaae for Mathed, indtil han synker om og da i ny Anstrængelse forgjeves søger den hvilende Stilling, forgjeves Kølighed i denne Hede: det skal være formildende at tænke, at der dog er een Stilling, i hvilken den Anstrengede finder Hvile, det er Dødens, eet Leie, hvor han hviler stille, Dødens, een Søvn, som ikke flygter, Dødens, eet kjøligt Sted, Graven, eet Skjulested, hvor Bevidstheden staaer udenfor, Graven.

---

den Nat, der kommer osv.] smlgn. Joh. 9, 4

[redacted]

hvor Erindringen selv bliver udenfor som en Luftning i Træerne, eet Sengetæppe den stille Mand ikke kaster af, hvorunder han sover roligt, Grønsværdets! Det skal være formildende, naar man i Ungdommen allerede er bleven træt, og Veemoden vil til at pusle Barnet, da at betænke, at man i Jordens Skjød ligger luunt og godt, det skal være saa formildende, at betænke denne Trøst og tænke den saaledes, at den Evige tilsidst bliver den Ulykkelige, der som en Vaagekone ikke tør sove medens alle vi Andre sove ind!

Men, m. T., dette er Stemning, og at tænke Døden saaledes er ikke Alvor. Det er Tungsindets Udflugt af Livet saaledes at længes efter Døden, og det er Oprør saaledes ikke at ville frygte den; det er Veemodets Svigagtighed ikke at ville forstaae, at der er Andet at frygte end Livet, og at der derfor maa findes en anden Viisdom, der trøster, end Dødens Søvn. Sandeligen, er det svagt at frygte Døden: da er det et opsminket Mod, der indbilder sig ikke at frygte Døden, naar det samme Menneske frygter Livet; det er Qvinde-Dorskhed, der vil til Sengs, qvindagtigt nemlig at ville sove sig til Trøst, qvindagtigt at ville sove sig fra Lidelse.

Ja vel er Døden en Søvn, og saaledes ville vi sige om Enhver, der hviler i Døden, at han sover, vi ville sige, at en stille Nat skygger over dem, og at Intet forstyrrer deres Fred. Men er der ingen Forskjel paa Liv og Død; og den Levende, der betænker sin egen Død, han betragte det anderledes. Hvis det var Dig selv, og Du den Levende, der saae det! See, Den, som sover i Døden, han rødmer ikke som Barnet i Søvne; han samler ikke ny Kraft, som Manden, der styrkes; Drømmen besøger ham ikke med sin Venlighed som den besøger Oldingen i Søvne! Naar Du i Livet seer et Tilfælde, som ligner Dødens, hvad gjør Du saa? Du raaber paa den Besvimede, fordi Du dog gyser ved denne Tilstand, det er, naar Dødens Tilstand er en Levendes; er det da trøsteligt, at Du af den Grund ikke raaber paa den Døde, fordi det ikke kan hjælpe! Men Du er jo ikke død, og vil Tungsindet styrke Dig ved Liigfaldet, vil Veemodet lade Dig besvime i en Dødens Mathed, der finder den eneste Trøst i Dødens Søvn: da raab, da kald paa Dig selv, gjør dog for Dig selv hvad Du vilde gjøre for enhver Anden, og søg ikke bedragersk Trøst i at ønske det var forbi! Hav hvilkensomhelst, indbildt eller sand Forestilling om Din Lidelses Mærkværdighed: o, dersom Nogen maatte være træt af Klageskrigets Gjentagelse, da vel Døden; selv den i Aarhundreder ved sin Lidelse sjeldne Ulykkelige, selv hans Klageskrig har Døden hørt

mange Gange, men Ingen, Ingen har ymtet om, at det bevægede Døden til at komme hurtigere! Og om Dit Skrig kunde bevæge ham — er det ogsaa virkelig Din Mening, eller er det ikke snarere Modsigelsen, at han dog ikke kommer fordi Du kalder, der styrker Trodsens Selvfølelse, Modsigelsen der hjælper den Frygtagtige til at lege den modige Leg med den Forfærdelige — om altsaa Dit Skrig og Din Længsel bevægede ham, mon Du dog ikke bedrog Dig selv, om vi end [illegible] glemme Ansvaret som altid bliver? Hvad var [illegible] mon det var det, at det var forbi, eller ikke F[illegible]m, som denne endnu var i Tungsindets og Vee[illegible]es i den jo Levendes Magt — en Adspredelse, et [illegible]n, som sover i Døden, han rører sig ikke, og [illegible]ns Klædning ikke sluttede saa stramt om ham — [illegible]og ikke; han vorder til Støv. Og Tanken om at det er forbi, der i Forestillingens indbildte Forskud tungsindigt vederqvægede i trodsig Afmagt, eller leflende lindrede i Veemod, den er der jo ikke hos ham. Han har altsaa ingen Glæde af, at det er forbi: hvorfor ønskede han det da saa meget? Hvilken Modsigelse! Siig saa, at det er saa trøsteligt at forraadne i Jorden. Men veed Du Andet om Døden, da veed Du ogsaa, at frygte Andet end Livet.

Alvoren forstaaer vel det Samme om Døden, men forstaaer det anderledes. Den forstaaer, at det er forbi. Om dette lader sig, formildet i Stemning, udtrykke saaledes, at Døden er en Nat, en Søvn, beskæftiger den mindre. Alvoren spilder ikke megen Tid paa at gjette Gaader, den sidder ikke hensjunken i Betragtningen, omskriver ikke Udtrykkene, betænker ikke Billedsprogets Sindrighed, afhandler ikke, men handler. Er det vist, at Døden er til, som det er; er det vist, at det med dens Afgjørelse er forbi; er det vist at Døden selv aldrig indlader sig paa at give nogen Forklaring: nu vel, da gjelder det at forstaae sig selv, og Alvorens Forstaaelse er, at er Døden Natten, saa er Livet Dagen, kan der ikke arbeides om Natten, saa kan der arbeides om Dagen; og Alvorens korte men tilskyndende Raab, ligesom Dødens korte, er: endnu idag. Thi Døden i Alvor giver Livskraft som intet Andet, den gjør aarvaagen som intet Andet. Det sandselige Menneske virker Dødens paa, til at sige: lader os æde og drikke, thi imorgen skulle vi døe; men dette er Sandselighedens feige Livslyst, hiin foragtelige Tingenes Orden, hvor man lever for at spise og drikke, ikke spiser og drikker for at leve. Det dybere Menneske virker Dødens Forestilling maaskee paa til Afmagt, saa han segner slappet i Stemning, men den Alvorlige giver Dødens Tanke den rette Fart i Livet og

[redacted]

det rette Maal, hvorefter han retter Farten. Og ingen Buestræng kan strammes saaledes og formaaer at give Pilen en saadan Fart, som Dødens Tanke formaaer at fremskynde den Levende, naar Alvoren spænder den. Da griber Alvoren det Nærværende endnu idag, forsmaaer ingen Opgave som for ringe, vrager ingen Tid som for kort, arbeider af yderste Evne, om den dog er villig til at smile over sig selv, hvis denne Anstrængelse skulde være Fortjeneste for Gud, og villig til i Afmagten at forstaae, at et Menneske er slet Intet, og at Den, der arbeider af yderste Evne, kun faaer ret Leilighed til at forundre sig over Gud. Tiden er jo dog ogsaa et Gode. Formaaede et Menneske at frembringe Dyrtid i den udvortes Verden, ja da vilde han faae travlt; thi Kjøbmanden siger jo rigtigt, at vel har Varen sin Priis, men Prisen afhænger dog saa meget af de fordeelagtige Tidsforhold — og naar der er Dyrtid, saa tjener Kjøbmanden. I den udvortes Verden formaaer et Menneske det nu maaskee ikke, men i Aandens Verden formaaer Enhver det. Døden frembringer jo selv Dyrtid paa Tid i Forhold til den Døende, hvo har ikke hørt, hvorledes en Dag stundom en Time blev skruet op i Priis, naar den Døende tingede med Døden; hvo har ikke hørt, hvorledes en Dag stundom en Time fik uendeligt Værd, fordi Døden gjorde Tiden dyr! Dette formaaer Døden, men den Alvorlige formaaer ved Dødens Tanke at gjøre Dyrtid, saa Aaret og Dagen faaer uendeligt Værd — og naar der er dyr Tid, saa tjener Kjøbmanden ved at bruge Tiden. Men naar saa den borgerlige Sikkerhed er foruroliget, saa dynger Kjøbmanden ikke det Vundne ligegyldigen op, men han vaager over sin Skat, at Tyvehaand ikke skal bryde ind og tage den fra ham: ak, Døden er jo ogsaa som en Tyv om Natten.

Ikke sandt, m. T., saaledes har Du selv erfaret det? Og naar Dødens Tanke besøgte Dig, men gjorde Dig uvirksom, naar den listede sig ind og bedaarede Livskraften i sværmersk Drøm; naar Dødens Mismod vilde gjøre Dig Livet til Forfængelighed; naar hiin Forfører Veemodet sneeg sig omkring Dig; naar Forestillingen, som var det forbi, vilde bedøve Dig i Tungsinds Søvn; naar Du hensank i Aandsfraværelsens Syssel med Dødens Sindbillede: da gav Du ikke Døden Skyld derfor, thi alt Dette var jo ikke Døden. Men Du sagde til Dig selv: min Sjel er i Stemning, og vedbliver det saaledes, da er deri et Fjendskab mod mig, som kan faae Overmagten. Da flyede Du ikke Døden, som var dette det Helbredende. Langtfra. Du sagde: jeg vil fremkalde Dødens alvorlige Tanke. Og den hjalp Dig. Thi Dødens Alvor har hjulpet til at gjøre en sidste Time uendeligt betydningsfuld, dens alvorlige

Tanke hjulpet til at gjøre et langt Liv betydningsfuldt som i Dyrtid, varagtigt som efterstræbt af Tyvehaand.

Saa lad da Døden beholde sin Magt, »at det er forbi«, men Livet ogsaa beholde sin Ret til at arbeide medens det er Dag; og lad den Alvorlige søge Dødens Tanke som Bistand dertil. Den Vankelmodige er blot et Vidne til den bestandige Grændsestrid mellem Liv og Død, hans Liv kun Tvivlens Angivelse af Forholdet, hans Livs Udgang en Skuffelse, men den Alvorlige har sluttet Venskab med de Stridende, og hans Liv har i Dødens alvorlige Tanke den meest trofaste Forenede. Er der da end den Lighed for alle Døde, at det nu er forbi, der er dog een Forskjel, m. T., den raaber til Himlen denne Forskjel, Forskjellen paa, hvilket Liv det var, som nu med Døden er forbi. Saaledes er det altsaa ikke forbi, og trods al Dødens Forfærdelse, nei, understøttet af Dødens alvorlige Tanke siger den Alvorlige· det er ikke forbi. Men frister denne lyse Udsigt, skimter han atter blot efter den i Betragtningens Dæmring, fjerner den ham fra Opgaven, bliver Tiden ikke Dyrtid, er Besiddelsen ham tryg; da er han atter ikke alvorlig. Siger Døden: maaskee endnu idag; da siger Alvoren: det være nu maaskee idag eller ikke, jeg siger: endnu idag.

Om Dødens Afgjørelse maa dernæst siges, at den er ubestemmelig. Hermed er Intet sagt, men saaledes maa det ogsaa være, naar Talen er om en Gaade. Vel gjør Døden nemlig Alle lige, men dersom denne Lighed er i Intet, i Tilintetgjorthed, saa er jo Ligheden selv ubestemmelig. Skal der tales videre om denne Lighed, da kan det kun skee ved at nævne Livets Forskjellighed og benegte denne om Dødens Lighed. Her, i Graven, er Barnet og Den som omskabte en Verden, lige uvirksomme; her er den Rige ligesaa fattig som den Fattige, Armoden trygler ikke, den Rige har Intet at give af, den Nøisomste og den Umætteligste behøve lige Lidet; her høres ikke Herskerens Stemme, og ikke den Undertryktes Skrig; her blev den Overmodige og den Krænkede lige afmægtige; her ligge de Grav om Grav og taale hinanden, de, hvem Fjendskabet adskilte med en Verden; her ligger den Deilige og her den Elendige, men Deiligheden adskiller dem ikke; her ligge de Begge, Den der speidede efter Døden som efter en skjult Skat, og Den som havde glemt at Døden var til, men Forskjellen er ikke til at opdage.

Saaledes er Dødens Afgjørelse ved sin Lighed som det tomme Rum og som en Taushed, hvori Intet lyder, eller formildet som en Taushed, der ikke forstyrres. Og i dette tause Rige hersker

[redacted]

Døden. Skjøndt een mod alle de Levende, er den dog mægtig til at underlægge sig dem og til at paabyde Taushed. Hav hvilken Forestilling Du vil om Dit Liv, ja selv om dets Betydning for det Evige, Du taler Dig ikke fra Døden, Du gjør ikke Overgangen til det Evige i Talens Løb og med eet Aandedrag: de have Alle maattet tie. Og forenede end Slægt med Slægt sig larmende til fælles Gjerning, og glemte den Enkelte sig selv og fandt sig saa betrygget i Mængdens Skjul: see, Døden tager Hver for sig — og han bliver taus. Var end den Levendes Forskjel hvilken Du vil tænke, Døden gjør ham lige med Den, der var ukjendelig ved sin Forskjellighed. Thi Livets Speil gjengiver vel stundom den Forfængelige med smigrende Troskab hans Forskjellighed, men Dødens Speil smigrer ikke, dets Troskab viser Alle eens, de ligne Alle hinanden, naar Døden med sit Speil har prøvet, at den Døde tier.

Saaledes er Dødens Afgjørelse ubestemmelig ved Ligheden, thi Ligheden er i Tilintetgjorthed. Og det skal være formildende at tænke derpaa for den Levende. Naar Aanden, træt af Forskjelligheden, som bliver ved og bliver ved og aldrig bliver færdig, stolt trækker sig tilbage i sig selv og samler Vrede i Afmagtens Trods, at den ikke formaaer at standse Forskjellighedens Livskraft: da skal det være formildende, at betænke, at Døden har denne Magt, da skal denne Forestilling puste hiin Tilintetgjørelsens Begeistring op til en Gløden, hvori der skal være forhøiet Liv. — Naar den Elendige sukker i sin Afkrog, fordi Livet forurettede ham som en Stedmoder, naar han vanheldet end ikke tør vise sig, fordi selv det bedste Menneske uvilkaarligt smiler af hans qvalfulde, ak og dog latterlige Jammer, naar han saaledes i afsondret Udelukke ikke elsker, fordi Ingen finder det Lige hos ham, hvad han selv forgjæves søger hos de Andre: da skal det være lindrende som en Køling af Snee for den skjulte Harmes Brand, at betænke, at Døden gjør Alle lige. — Naar den Krænkede vrider sig under den Mægtiges Uret, og Hadet i Afmagt fortvivler om Hævn: da skal det være den velkomne Trøst, der næsten kalder Livslysten tilbage, at Døden gjør dem Alle lige. — Naar den ved Ønsker Forkjelede sidder uvirksom og leller med Ønskets store Forestillinger om sig selv, men kun seer Andre stræbe og naae det Store, naar saa Utaalmodighedens Lidenskab besværer den Forkjeledes Aandedræt: da skal det være lindrende, det skal give Luft, at betænke, at Døden slaaer en Streg over det Hele og gjør Alle lige. — Naar den Tabende vel forstod, at Striden nu var forbi, og han den

Svagere, men tillige forstaaer, at det dog ikke er forbi, at hans Nederlag gav Seierherren Lykkens Fart, at hans Liden i Nederlagets Efterfølge dagligt, men fjernere og fjernere er Efterretninger om den Andens Stigen i det Fjerne da skal det være formildende at betænke, at Døden henter ham ind og gjør Adskillelsen til Intet. — Naar Sygdom bliver den daglige Gjest, og Tiden gaaer hen, Glædens Tid, naar selv de Nærmeste blive trætte af den Lidende og mangt … Ord saarer, naar den Lidende selv føler, at blot … e er forstyrrende for de Gla… saa han maa sidd… …en; da skal det være lindren… at betænke, at D… …g ogsaa ham til Dands og at den Dands blive …

Men, m. T., … ; og egentligen er det Feighed der ved et Falsk… …k Skikkelse, vil tykkes sig bed… om den dog i V… …ussel Thi om den Eenfoldi… maaskee ikke er istand til at fatte den Art Stemning, er den Fornemhed i og for sig et afgjørende Værd, er den ikke kun afgj… rende til at gjøre den mere tilregnelig? Det er Tungsinds fei… Lyst, at ville svimle sig ind i det Tomme, og derved søge i den Svimmel den sidste Adspredelse; det er Misundelse i Oprør m… Gud at ville tage Skade paa sin Sjel, saaret af Forskjelligheden; det er Selvangivelse, afmægtigt at ville hade, den forraader, at m… blot mangler Magten, da man jo gjør den forfærdelige Misbrug … Afmagten; det er en foragtelig Gjenvei til ubeføiet Klage o… Livet, at man blot vil ønske, og da klage fordi man ikke blev hv… man ønskede, og aldrig blive duelig til Andet end til at ønske, … endeligen elendig nok til at ønske Alt borte; det er selvplage… Udholdenhed af den Overvundne, intet Høiere at ville forstaae e… Striden mellem Dig og Mig og begges Undergang; det er en end… forfærdeligere Sygdom ikke at ville fatte, hvilken Læge den S… har Behov. Sandeligen, er det feigt og vellystigt Kjelenskab, … ikke i Tanken at turde opgive den begunstigende Forskjellighed og at have sit Liv fortabt i den, da er det et opsminket M… der vil forsøge sig paa Forestillingen om Dødens Lighed, n… dog det samme Menneske sukker eller gisper under Livets F… skjellighed.

Og hvis det virkelig var Nogens Mening — skulde det il… være Modsigelsen, at han endnu levede, der gav det formastel… Vovestykke sin Tillokkelse — at ville trøstes saaledes ved Død… Lighed, mon hans Forestilling om Døden holdt Stik i Døden, … er, naar Tankesysselen ikke mere forlystede Lidenskaben? I…

[redacted]

Døde har jo glemt Forskjelligheden; og om han end gjennem et heelt Liv foresatte sig at ville erindre den, for at have Glæde af at see den fratagen en Anden i Døden, i Døden er jo denne Tanke ikke hos ham, selv om vi i et Øieblik ville glemme Ansvaret, som venter. Dette er Løgnen og Bedraget i den formastelige Trods, der vil sammensværge sig med Døden mod Livet. Det glemmes, at Døden er den Stærkeste, det glemmes, at den er uden Forkjerlighed, at den ikke slutter Forbund med Nogen, saa han i Døden fik Frispas og Raaderum til Tilintetgjørelsens Lyst. Kun naar den Levendes Forestilling eventyrligt vanker om i de Dødes tause Rige, gøglende selv er Døden, og forsvinder for sig selv i Døden; kun naar den Levendes Forestilling leger Døden efter, stævner den Misundte ind, afklæder ham al hans Herlighed og fryder sig ved hans Afmagt; kun naar Forestillingen gaaer ud til Gravene, sætter formasteligt Spaden i Jorden, krænker de Dødes Fred ved den trodsige Lyst, at den ene Afsjeledes Levninger see ud aldeles som den Andens — kun da lindrer det.

Men alt Sligt er ikke Alvor; og er dets Væsen end nok saa mørkt, og er Forlystelsen end nok saa skummel, derfor er det ikke Alvor. Thi Alvor skuler ikke, men er forliget med Livet og veed at frygte Døden.

Alvoren forstaaer da det Samme om Døden, men forstaaer det anderledes. Den forstaaer, at Døden gjør Alle lige; og det har den allerede forstaaet, fordi Alvoren har lært den at søge Ligheden for Gud, i hvilken Alle kunne være lige. Og i denne Stræben opdager den Alvorlige en Forskjellighed, sin egen nemlig fra det Maal, som er sat ham, og opdager, at fjernest fra dette Maal vilde en Tilstand være som den Lighed, hvilken er Dødens. Men hver Gang den jordiske Forskjellighed vil friste, vil sinke, da træder den alvorlige Tanke om Dødens Lighed imellem og tilskynder atter. Som ingen ond Aand tør nævne det hellige Navn, saaledes gyser enhver god Aand for det tomme Rum, for Tilintetgjørthedens Lighed, og denne Gysen, der er frembringende i Naturens Liv, er fremskyndende i Aandens. O, hvor ofte lærte ikke Tilintetgjørelsens Lighed, naar Døden kom til et Menneske, ham at ønske den tungeste Forskjellighed tilbage, at finde Vilkaaret ønskeligt, nu da Dødens Vilkaar var det eneste! Og saaledes har Dødens alvorlige Tanke lært den Levende at gjennemtrænge den tungeste Forskjellighed med Ligheden for Gud. Og ingen Sammenligning har den fremskyndende Magt, og giver den Hastende saa sikkert den sande Retning, som naar den Levende sammenligner sig selv med Dødens Lighed. Og er af al Sammenligning den den

ligste, naar et Menneske forsmaaer enhver anden Samm-
for at sammenligne sig med sig selv i Selvtilfredshed, ja
maaskee ingen forfængelig Qvinde saa forfængelig omgiven af
Ingen, som da hun stod eensom for sit Speil: o, saa er der
Sammenligning saa alvorlig, som Dens, der eensom sammen-
e sig med Dødens Lighed. Eensom; thi det er jo ogsaa det
Dødens Lighed gjør ham, naar Graven lukkes, naar Port-
s for Haven, naar Natten falder paa, og han ligger eensom
. fra al Deeltagelse, ukjendelig, i den Skikkelse som kun
ke Gysen, eensom derude, hvor de Dødes Mængde ikke danner
et Selskab. See, Døden har formaaet at omstyrte Throner og
rstendømmer, men Dødens alvorlige Tanke har gjort det lige
a Store, har hjulpet den Alvorlige til at underlægge den meest
egunstigede Forskjellighed under den ydmyge Lighed for Gud, og
julpet til at opløfte sig over den tungeste Forskjellighed i den
ydmyge Lighed for Gud.

Ikke sandt, m. T., saaledes har Du selv erfaret det. Og naar Din Sjel foer vild i Begunstigelse, og naar Du neppe kunde kjende Dig selv igjen for Herligheden, da gjorde den alvorlige Tanke om Dødens Lighed Dig paa en anden Maade ukjendelig, og Du lærte at kjende Dig selv, og at ville være kjendt for Gud. Eller dersom Din Sjel sukkede i Lidelsens, i Gjenvordigheds, i Krænkelses, Tungsinds svære Indskrænkning, ak, og det syntes Dig at Indskrænkningen vilde blive livsvarig, naar da Fristeren ogsaa kom til dit Huus, Du veed, han, Fristeren, som man har i sit eget Indre, og som bedragersk hilser fra Andre, og naar han saa for- foregøglede Dig de Andres Lykke, indtil Du blev mismodig, og han da vilde give Dig Opreisning: da hengav Du Dig ikke i Stemningen. Du sagde, den er et Opror mod Gud, et Fjendskab mod mig selv; og da sagde Du, jeg vil kalde Dødens alvorlige Tanke frem. Og den hjalp Dig til at overvinde Forskjelligheden, til at finde Ligheden for Gud, til at ville udtrykke Ligheden. Thi Dødens Lighed er forfærdelig derved, at Intet kan modstaae den (hvor trøstesløst!), men Guds-Ligheden er salig derved, at Intet kan forhindre den, hvis Mennesket ikke selv vil. Og var da saa Livets Forskjellighed saa stor! Thi tag den Glade, lad ham glæde si
ved sin Lykke, naar Du, den Ulykkelige, var glad igjen ved har
Lykke, da vare I jo begge Glade? Tag den Udmærkede, lad ha
fryde sig ved sit Fortrin, naar Du, den Krænkede, havde gle
Fornærmelsen, og nu saae det Fortrinlige hos ham, var Forskjel
vel stor? Tag den Unge, lad ham ile frem med Haabets Til
ladelighed, naar Du, skjøndt skuffet af Livet, maaskee skjult e

[redacted]

understøttede ham, var Forskjellen da saa stor? O, Lykke og Ære og Rigdom og Skjønhed og Magt, det er jo hvad der udgjør Forskjelligheden, men hvis Forskjellen kun er den, at den Enes Lykke og Ære og Rigdom og Skjønhed og Magt er en Frilands-Plante, den Andens en Gravblomst der dyrkes i Selvfornægtelsens helligede Jord: er Forskjellen da saa stor, de ere jo begge lykkelige, og ærede, og rige, og skjønne og mægtige. Ak nei, da behøver man ingen Opreisning, mindst en saadan, der falsk fortier, at man selv bliver til Intet. Hvor tung end Forskjelligheden var, den alvorlige Tanke om Dødens Lighed hjalp dog som den strænge Opdragelse til at forsage verdslig Sammenligning, til at forstaae Tilintetgjørelsen som det endnu Forfærdeligere, og til at ville søge Ligheden for Gud.

Dødens Lighed fik ikke Lov til at fortrylle Dig med sin Trolddom; der er jo ei heller Tid dertil. Thi som Dødens Afgjørelse er ubestemmelig ved Ligheden, saa er den lige saa ubestemmelig ved Uligheden. Hvo har saaledes ikke ofte hørt Talen om, at Døden ingen Forskjel gjør, at den ikke kjender Stand og ikke Alder; hvo har ikke selv ofte overveiet det, at naar han nævnede det forskjelligste en Levendes Vilkaar, og han nu vilde tænke Døden i Forhold dertil, at dens Bestemmelse da var, at den ligeaa godt kunde søge sig Bytte her som der, lige saa godt, fordi er intet Hensyn tages, medens al Forskjellighed netop ligger i at ige Hensyn. Saaledes er den ubestemmelig ved sin Ulighed. Den ommer næsten Livet i Forkjøbet, og Barnet fødes dødt, den lader ldingen vente fra Aar til Aar; naar man siger Fred og Tryghed, a staaer den over Een, og i Livsfaren søges den stundom forjeves, medens den finder Den, som skjuler sig i en Afkrog; naar aderne ere fulde og der er Forraad for et langt Liv, saa kommer øden og kræver den Riges Sjel, naar der er Mangel, bliver den orte; naar den Hungrige bekymret sørger for, hvad han skal faae t spise imorgen, saa kommer Døden og tager Næringssorgerne fra am, naar Vellystningen overmættet bekymres for, hvad han skal ae at spise imorgen, saa kommer Døden dømmende og gjør Beymringen overflødig.

Saaledes er Døden ubestemmelig: det eneste Visse, og det neste, hvorom der Intet er vist. Denne Forestilling lokker Tanen ud i det Ubestemmeliges Vexel for at ville forsøge sig i denne ysen som i en Leeg, for at ville gjette denne forunderlige Gaade,

---

naar man siger Fred og Tryghed] smlgn. 1. Thes. 5, 3.

for at ville hengive sig i det Pludseliges uforklarlige Forsvinden og uforklarlige Frembryden. Det skal være formildende at tænke over dette Træf, dette Lige og Ulige, denne anede Lov i det Lovløse, som er og som er ikke, er i Forhold til alt Levende, og som er ubestemmelig i ethvert sit Forhold. Naar Sjelen bliver træt af Tvang og Bundethed, af det Bestemmelige og af den bestemmelige Opgaves knappe da[illegible] af Bevidstheden om, at der kun sømmes mere og m[illegible]ns Kraft har tjent ud, og det Udmarvede bliver [illegible] naar Nysgjerrigheden træt af Livet søger en m[illegible]e for Nysgjerrigheden da skal det være underhol[illegible]e Dødens Ubestemmelighed, og formildende saaledes [illegible]lig med denne Tanke. Nu forundrer man sig ove[illegible] nu over et andet, nu taler man sig ør ved i almin[illegible]t tale om, hvad der unddrager sig den almindelige Bestemmelse, nu er man i een Stemning, nu i en anden, nu veemodig, nu uforfærdet, nu spottende, nu knyttende Døden til det lykkeligste Øieblik som den største Lykke, nu som den største Ulykke, nu ønskende en brad Død, nu en langsom, nu trættes man i Samtale om, hvilken Død der dog er det ønskeligste, nu bliver man kjed af hele Overveielsen, glemmer Døden, indtil Betragtningens Hjul atter sættes i Bevægelse og ryster Betragtningens Enkeltheder sammen i nye Forbindelser til ny Forundring — ak ja, indtil Tanken om den egne Død fordunster i en Taage for Øiet, og Paamindelsen om den egne Død bliver en ubestemt Susen for Øret. Denne er Fortrolighedens Formildelse i den Afslørede Betragtning, at det nu engang er saaledes, i den opløftende upersonlige Glemsomhed, der glemmer sig selv over det Hele, eller rettere sig selv i Tankeløshed, hvorved den egne Død bliver et snurrigt Tilfælde med i disse mangfoldige uberegnelige Tilfælde og Udtjentheden en Forberedelse, der gjør den egne Døds Overgang mild.

Men selv om et saadant Liv ved at betænke Dødens Forunderlighed gjennemgik alle mulige Stemninger, er Betragtningen derfor Alvor? Ender Stemningers Vidtløftighed altid i Alvor, skulde Alvorens Begyndelse ikke snarere være at forhindre hiin Vidtløftighed, i hvilken den Betragtende forsømmer Livet og bliver som Den, der forfalder til Spil, naar han grunder og grunder og drømmer om Tal i Natten, istedenfor at arbeide om Dagen. Den, der betragter Døden saaledes, er i en bedøvet Tilstand med Hensyn til sit aandelige Liv, han svækker sin Bevidsthed, saa den ikke kan udholde det alvorlige Indtryk af det Uforklarlige, saa

[redacted]

han ikke i Alvor kan bøie sig under Indtrykket, men da ogsaa betvinge den Gaadefulde.

Ja vist er Døden en forunderlig Gaade, men kun Alvoren kan bestemme den. Hvoraf kommer vel hiin Tankeløshedens 'orvirring uden deraf, at den Enkeltes Tanke vover sig betragtende id i Livet, vil overskue hele Tilværelsen, hiint Spil af Kræfter om kun Gud i Himlene kan roligt betragte, fordi han i sit Forsyn eherskcr det med den vise og allestedsnærværende Hensigt, men om svækker et Menneskes Aand, og gjør ham sindssvag, volder am utidig Sorg, og styrker med beklagelig Trøst. Utidig Sorg emlig i Stemning, fordi han bekymrer sig om saa Meget, eklagelig Trøst nemlig i afspændt Sløvhed, naar hans Betragtning ar saa mange Indgange og Udgange, at den tilsidst bliver en 'ildelse. Og naar saa Døden kommer, da bedrager den dog letragteren, fordi al hans Betragtning ikke kom Forklaringen et ceste Skridt nærmere, men kun bedrog ham for Livet.

Alvoren forstaaer da det Samme om Døden, at den er ubetemmelig ved Uligheden, at ingen Alder, og ingen Omstændighed, g intet Livsforhold sikkrer mod den, men derpaa forstaaer den dvorlige det anderledes og forstaaer sig selv. See, Oxen ligger llerede ved Roden af Træet, hvert Træ, som ikke bærer god 'rugt, skal omhugges — nei, ethvert Træ skal omhugges, ogsaa let, som bærer god Frugt. Det Visse er, at Oxen ligger ved loden af Træet; om Du end ikke bemærker, at Døden gaaer over)in Grav og at Oxen bevæger sig, Uvisheden er dog i ethvert)ieblik, det Uvisse naar Hugget falder — og Træet. Men naar let er faldet, da er det afgjort, om Træet bar god Frugt eller aadden Frugt.

Den Alvorlige betragter sig selv; er han ung da lærer Tanken m Døden ham, at det er et ungt Menneske, som her bliver dens }ytte, hvis den kommer idag, men han fjanter ikke i almindelig Tale om Ungdom som Dødens Bytte. Den Alvorlige betragter sig elv, han veed altsaa, hvorledes Den er beskaffen, som her vilde live Dødens Bytte, hvis den kom idag: han betænker sin egen jerning og veed altsaa, hvilken Gjerning det var, som her afbrodes, vis Døden kom idag. Saa hører Legen op, saa er Gaaden gjettet. en almindelige Betragtning af Døden forvirrer kun Tanken, ligem det at ville erfare i Almindelighed. Dødens Vished er Alvoren, ens Uvished er Underviisningen, Indøvelsen af Alvoren; den

Oxen ligger allerede osv.] Matth. 3, 10.

Alvorlige er Den, som ved Uvisheden opdrages til Alvor af Visheden. Hvorledes lærer vel et Menneske Alvor? Mε ved, at en Alvorlig foresiger ham Noget, at han kunde lære Ingenlunde. Har Du ikke selv saaledes lært af en alvorlig saa tænk Dig, hvorledes det gaaer til See, den Lærende be sig (thi uden Bekymring ingen Lærende) om en eller ande stand med hel- ... saaledes er jo Dødens Visl Bekymringens ... nu henvender den Bekymrede Alvorens Lære ... des er jo Døden, ikke en Skræms for Indbildning ... Lærende vil nu Dette eller Hiint, l gjøre det saale ... nder disse Forudsætninger: »og ikke saa lykkes det?« ... en Alvorlige svarer slet Intet, og en siger han, dog ... spotte, med Alvorens Rolighed: »ja, muligt!« Den ... ende bliver allerede lidt utaalmodig udkaster en ny Plan, forandrer Forudsætningerne, og slut Tale paa en endnu mere indtrængende Maade. Men den Al tier, seer roligt paa ham og siger endeligen: »ja, det er m Nu bliver den Lærende lidenskabelig, han griber til Bønne hvis han er saaledes udrustet til snilde Tankevendinger, fornærmer maaskee endog den Alvorlige, og bliver selv forvirret, og Alt synes Forvirring om ham; men da ha disse Vaaben og i denne Tilstand stormer ind paa den Al maa han udholde hans uforandrede rolige Blik og finde sig Taushed, thi den Alvorlige seer blot paa ham og siger end »ja det er muligt.« Saaledes med Døden. Visheden er det anderlige, og Uvisheden er det korte Ord: det er mul enhver Betingelse, der vil gjøre Dødens Vished til en b Vished for den Ønskende, enhver Overeenskomst, der vil Dødens Vished til en betinget Vished for den Besluttende, Aftale, der vil betinge Dødens Vished ved Tid og Ti den Handlende, enhver Betingelse, enhver Overeenskomst, Aftale strander paa dette Ord; og al Lidenskabelighed Snildhed og al Trods gjøres afmægtig ved dette Ord, ind Lærende gaaer i sig selv Men netop deri ligger A og netop dertil var det, at Visheden og Uvisheden hjælpe den Lærende. Faaer Visheden Lov at staae he hvad den nu kan være, som en almindelig Overskrif Livet, ikke, som det skeer ved Uvishedens Hjælp, so vendelsens Paategning paa det Enkelte og Daglige, da Alvoren ikke Uvisheden træder til og peger stadigen som L paa Lærens Gjenstand, og siger til den Lærende læg vel til Visheden: da bliver Alvoren til. Og ingen Lærer fo

[redacted]

saaledes at lære Discipelen at lægge Mærke til hvad der siges, som Dødens Uvished, naar den peger paa Dødens Vished; og ingen Lærer formaaer saaledes at holde Discipelens Tanker samlede paa Underviisningens ene Gjenstand, som Tanken om Dødens Uvished, naar den indøver Tanken om Dødens Vished.

Dødens Vished bestemmer den Lærende engang for alle i Alvor, men Dødens Uvished er det daglige, eller dog det hyppige, eller dog det fornødne Tilsyn, der vaager over Alvoren: først dette er Alvor. Og intet Opsyn er saa omhyggeligt, ikke Faderens med Barnet, ikke Lærerens med Lærlingen, ja ikke Fangevogterens med Fangen; og intet Tilsyn saa forædlende som Dødens Uvished, naar den prøver Tidens Anvendelse og Gjerningens Beskaffenhed, den Besluttendes eller den Handlendes, Ynglingens eller Oldingens, Mandens eller Qvindens. Thi med Hensyn til vel anvendt Tid er det i Forhold til Dødens Afbrydelse ikke væsentligt, om Tiden var lang eller kort; og med Hensyn til den væsentlige Gjerning er det i Forhold til Dødens Afbrydelse ikke væsentligt, om den blev færdig eller kun begyndt. Med Hensyn til det Tilfældige er Tidens Længde bestemmende, som for at nævne Lykken: Enden afgjør først, om man har været lykkelig. I Forhold til den tilfældige Gjerning, som er i det Udvortes, er det væsentligt, at Værket bliver færdigt. Men den væsentlige Gjerning bestemmes ikke væsentligen ved Tiden og det Udvortes, forsaavidt Døden er Afbrydelsen. Saa bliver Alvoren den at leve hver Dag, som var det den sidste og tillige den første i et langt Liv; og at vælge Gjerningen som ikke er afhængig af, om der undes en Menneskealder til at fuldkomme den vel, eller kun en kort Tid til at have begyndt den vel.

Endeligen maa der siges om Dødens Afgjørelse, at den er uforklarlig. Om nemlig Menneskene finde en Forklaring: Døden selv forklarer Intet. Thi hvis Du kunde faae Øie paa ham, den blege, glædeløse Høstkarl, hvor han stod ledig, støttende sig ved Leen, og Du da vilde gaae hen til ham, det være nu, at Du meente, Din Kjede ved Livet maatte indynde Dig hos ham, eller at Din brændende Længsel efter det Evige skulde røre ham, dersom Du lagde Din Haand paa hans Skulder og sagde: forklar Dig, blot et Ord — troer Du, han svarede? Jeg tænker, han mærkede det end ikke, at Du lagde Haanden paa hans Skulder og talte til ham. Eller dersom Døden kom, ak, saa beleilig, ak, som den største Velgjører, som en Frelser, dersom den kom og frelste et

Menneske fra at paadrage den Skyld, som ikke bliver angret. I Livet, fordi Skylden gjør Ende paa Livet, hvis nu hiin Ulykkelige vilde takke Døden, at den bragte ham det Søgte og forhindrede ham i at blive skyldig, troer Du den forstod ham? Jeg tænker, den hørte end ikke et Ord af hvad han sagde; thi den forklarer Intet. Om den kommer som den største Velgjerning eller som den største Ulykke, om den hilses med Jubel eller med fortvivlet Modstand, det veed Døden Intet af, thi den er uforklarlig. Den er Overgangen; om Forholdet veed den Intet, slet Intet.

See, denne Uforklarlighed trænger jo vel til en Forklaring. Men deri ligger netop Alvoren, at Forklaringen ikke forklarer Døden, men aabenbarer, hvorledes den Forklarende er i sit inderste Væsen. O, alvorlige Paamindelse om Langsomhed i at tale! Maa man end smile, naar man seer Tankeløsheden sætte Haanden understøttende under det grublende Hoved, der skal udgrunde Forklaringen, maa man end atter smile, naar saa denne Tænker rykker ud med Forklaringen; eller naar, som var det paa et almindeligt Opbud, selv de letfærdigste Tanker i Forbigaaende ere tilrede med et Indfald, en Bemærkning som Forklaring, benyttende den sjeldne Beleilighed, da jo Døden er Alle en uforklarlig Gaade: ak, den dømmende Alvor over slig Færd er, at den Forklarende angiver sig selv, forraader, hvor tankeløst, hvor daarligt hans Liv er Derfor er Tilbageholdenhed med Forklaringen allerede et Tegn paa nogen Alvor, der dog forstaaer, at Døden, netop fordi den er Intet, er ikke noget Saadant, som en forunderlig Indskrift, hvilken enhver Forbigaaende skal søge at læse, eller som en Mærkværdighed, hvilken Enhver maa have seet og have en Mening om. Det Afgjørende ved Forklaringen, Det, som forhindrer, at Dødens Intet ikke gjør Forklaringen til Intet, er at den faaer tilbagevirkende Kraft og derved Virkelighed i den Levendes Liv, saa Døden bliver ham en Lærer, og ikke forræderisk hjælper ham til en Selvangivelse, der giver Forklareren an som en Daare.

Som det Uforklarlige kan jo Døden synes at være Alt og slet Intet, og Forklaringen synes at være, at udsige dette i eet. En saadan Forklaring angiver et Liv, der nøiet med det Nærværende værger sig mod Dødens Indflydelse ved en Stemning, som holder denne i Uafgjorthedens Ligevægt. Døden faaer ikke Magt til at forstyrre et saadant Liv, faaer derimod Indflydelse, men ikke tilbagevirkende Kraft til at omdanne et saadant Liv. Forklaringen vexler ikke i forskjellige Stemninger, men Døden

[redacted]

føres hvert Øieblik udenfor Livet i Uafgjorthedens Ligevægt, der bringer den paa Afstand. Og Hedenskabets høieste Mod var det, naar den Vise (hvis Alvor netop betegnedes ved ikke at forhaste sig med Forklaringen) formaaede at leve saaledes med Tanken om Døden: overvindende denne Tanke hvert Øieblik i sit Liv ved Uafgjortheden. Det jordiske Liv leves da ud, den Vise veed at Døden er til, han lever ikke tankeløst glemmende, at den er til, han mødes med den i Tanken, han gjør den afmægtig i Ubestemmeligheden, og denne er hans Seier over Døden; men Døden kommer ikke til at gjennemtrænge Livet omdannende.

Som det Uforklarlige kunde Døden synes at være den høieste Lykke. En saadan Forklaring forraader et Liv i Barnagtighed, Forklaringen er som dennes sidste Frugt: Overtro. Den Forklarende havde Barnets og Ynglingens Forestilling om det Behagelige og det Ubehagelige, og Livet gik hen, han saae sig bedragen, han blev ældre i Aar ikke i Sind, han greb intet Evigt: da samlede Barnagtigheden sig i ham til en overspændt Forestilling om at Døden skulde komme og lade Alt gaae i Opfyldelse; den blev nu den søgte Ven, den Elskede, den rige Velgjører, som havde alt Det at skjenke, hvad den Barnagtige forgjeves havde søgt opfyldt i Livet. Stundom tales der letsindigt og dumdristigt om denne Lykke, stundom veemodigt, stundom trænger den Forklarende sig endog høirøstet frem med sin Forklaring, og vil hjælpe Andre; men den forraader kun, hvorledes den Forklarende er i sit Indre, at han ikke fornam Alvorens Tilbagevirken, men er barnagtigt hastende fremad, barnagtigt haabende paa Døden, som han var det paa Livet.

Som det Uforklarlige kan Døden synes at være den største Ulykke. Men denne Forklaring angiver, at den Forklarende hænger feigt ved Livet, feigt maaskee ved dets Begunstigelse, feigt maaskee ved dets Lidelse, saa han frygter Livet, men frygter Døden endnu mere. Tilbagevirkende Kraft faaer Døden ikke, det vil sige ikke i Kraft af Opfattelsen, thi ellers virker den vel tilbage til at gjøre den Ene Lykkens Begunstigelse glædeløs, den Anden jordisk Lidelse haabløs.

Saa har Forklaringen ogsaa brugt andre betegnende Navne, den har kaldet Døden: en Overgang, en Forvandling, en Lidelse, en Strid, den sidste Strid, en Straf, Syndens Sold. Enhver af disse Forklaringer indeholder en heel Livs-Anskuelse. O, alvorlige Opfordring til den Forklarende! Let er det at sige dem alle udenad, let at forklare Døden, naar det ingen Overvindelse koster,

ikke at ville forstaae, at Talen er om, at Forklaringen faaer til bagevirkende Kraft i Livet. Hvorfor vil dog Nogen forvandle Døden til en Spot over sig; thi Døden trænger ikke til Forklaringen, den har vist aldrig anmodet nogen Tænker om at være sig behjælpelig. Men den Levende trænger til Forklaringen, og hvorfor? For at leve derefter.

Dersom Nogen ... at Døden er en Forvandling saa kan dette jo vær... men sæt nu Dødens Uvished der gaaer omkring ... og alle Øieblikke seer efter om Discipelen er op... nu den opdagede at den Forklarendes Mening v... ne: jeg har et langt Liv for mig, tredive Aar je... tyve, og saa kommer engang Døden som en Fo... mon Læreren vilde tænke om denne Discipel, der ... fattet Uvishedens Bestemmelse ved Døden? Eller hvis Nogen mener, at det er en Forvandling som engang vil indtræde, og Dødens Uvished nu seer efter, og opdager, at han ikke ulig en Spiller forventer dette som en Begivenhed, der engang vil hænde, hvad mon Læreren vilde tænke om denne Discipel, der end ikke var opmærksom paa, at det i Dødens Afgjørelse er forbi, og at Forvandlingen ikke kan træde i Række med de øvrige Begivenheder som en ny Begivenhed, fordi der i Døden er sluttet af?

See, man kan have en Mening om fjerne Begivenheder, om en Naturgjenstand, om Naturen, om lærde Skrifter, om et andet Menneske, og saaledes om meget Andet, og naar man yttrer denne Mening, kan den Vise afgjøre, om den er rigtig eller urigtig. Derimod uleiliger Ingen den Menende med at betragte Sandhedens anden Side, om man nu virkelig har Meningen, om den ikke er Noget, man fremsiger. Og dog er denne anden Side ligesaa vigtig, thi Den er jo ikke blot afsindig, der siger det Meningsløse, men lige saa fuldt Den, der siger en rigtig Mening, naar denne slet og aldeles ingen Betydning har for ham. Det ene Menneske viser det andet den Tillid, den Anerkjendelse at antage, at det er hans Mening, naar han siger det. Ak, og dog er det saa let, saa saare let, at faae en sand Mening, ak, og dog er det saa vanskeligt, saa saare vanskeligt, at have en Mening, og at have den i Sandhed. Da nu Døden er Alvorens Gjenstand, saa er Alvoren atter her: at Døden betræffende skal man just ikke forhaste sig med at faae en Mening. Dødens Uvished tager sig jo bestandig i al Alvor den Frihed at eftersee, om den Menende virkelig har denne Mening, det er, om hans Liv udtrykker den. I Forhold til Andet kan man yttre en Mening, og naar saa det fordres at man

skal handle i Kraft af denne Mening, det er, vise at man har den, saa ere utallige Udflugter mulige. Men Dødens Uvished er Lærlingens strænge Hører; og naar han da fremsiger Forklaringen, saa siger Uvisheden til ham: nu, jeg skal undersøge om det er Din Mening, thi nu, nu i dette Øieblik er det forbi, for Dig, forbi, der er ikke Tanke om Udflugt, ikke et Bogstav at føie til, saa faaer jeg at see, om Du virkeligen meente hvad Du sagde om mig. Ak, al tom Forklaren, og al Ordgyden, og al Udpynten, og al Sammenkjeden af tidligere Forklaringer for at finde en endnu sindrigere, og al Beundring derfor og al Møie dermed: alt Dette er kun Adspredelse og Aandsfraværelse i Tankefjernhed — hvad mon Dødens Uvished tænker derom?

Derfor skal Talen afholde sig fra enhver Forklaring; som Døden er det Sidste af Alt, saa skal dette være det Sidste, der siges om den: den er uforklarlig. Uforklarligheden er Grændsen, og Udsagnets Betydning kun at give Dødens Tanke tilbagevirkende Kraft, gjøre den fremskyndende i Livet, fordi det med Dødens Afgjørelse er forbi, og fordi Dødens Uvished seer efter hvert Øieblik. Uforklarligheden er derfor ikke en Opfordring til at gjette Gaader, en Indbydelse til at være sindrig, men Dødens alvorlige Formaning til den Levende: jeg behøver ingen Forklaring, betænk Du, at det i denne Afgjørelse er forbi, og at den hvert Øieblik kan være forhaanden; see, dette er vel værd for Dig at betænke.

*   *

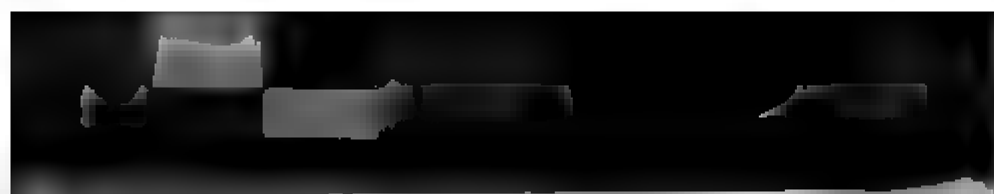
*

M. T., maaskee synes det Dig, at Du af denne Tale kun faaer Lidet at vide; Du veed maaskee meget Mere selv, og dog skal den ikke have været forgjeves, hvis den betræffende Forestillingen om Dødens Afgjørelse har været Anledning til, at Du mindede Dig selv om, at det at vide Meget ikke er et ubetinget Gode. Maaskee synes det Dig, at Tanken om Døden kun er bleven forfærdende, og at den dog ogsaa har en mildere, en venligere Side for Betragtningen, at den trætte Arbeiders Længsel efter Hvile, den mødige Vandrers Hasten efter Udgangen, den Bekymredes Fortrøstning til Dødens smertestillende Søvn, den Misforstaaedes veemodige Trang til at slumre i Fred ogsaa er en skjøn og en berettiget Forklaring af Døden. Unægteligt! Men den læres ikke udenad, den læres ikke ved at læse om den, den erhverves

langsomt, og først vel erhvervet af Den, som arbeidede sig træt i den gode Gjerning, som vandrede sig mødig paa den rette Vei, som bar Bekymringen for en retfærdig Sag, som misforstodes i en ædel Stræben, først saaledes vel erhvervet er den paa sit rette Sted, og en berettiget Tale i den Høiærværdiges Mund. Men den Unge tør ikke tale saaledes, at ikke den skjønne Forklaring, ligesom det vise Ord i en Daares Mund, i hans Mund skal blive en Usandhed Og dette har jeg vel hørt, at Barnets og Ynglingens alvorlige Lærer i en sildigere Tid blev den Ældres og Modneres Ven, men jeg har aldrig hørt, idetmindste ikke af Nogen, af hvem jeg ønskede at lære, at det begyndte med, at Læreren strax blev Legebroder eller Barnet en Gammelmand, ei heller at da hiint Venskabs-Forhold i Sandhed indtraadte. Saaledes med Tanken om Døden. Har den ikke engang med Forfærdelse standset den Unges Liv, og kun brugt Alvoren til at holde Maade med Forfærdelsen, har Dødens Uvished ikke haft sin Underviisningens Tid, hvor den med Alvorens Strenghed oplærte ham da har jeg aldrig hørt, idetmindste ikke af Nogen, i hvis Viden jeg kunde ønske Lod og Deel, jeg har aldrig hørt af nogen Saadan, at det da var Sandhed om Nogen kaldte Døden sin Ven, da han aldrig havde haft Andet i den end en Legebroder, naar han allerede i Ungdommen træt af Livet svigagtigt for at bedrage Livet talte om Dødens Venskab, naar han uden at have nyttet Livet som Olding svigagtigt for at bedrage sig selv talte om Dødens Venskab. — Den som her har talt, han er ung, endnu i den Lærendes Alder; han fatter kun Underviisningens Vanskelighed og Strenghed, o, at det maatte lykkes ham at gjøre det saaledes, at han netop derved blev værdig til engang at turde glæde sig ved Lærerens Venskab! Den som her har talet, han er jo ikke Din Lærer, m. T., han lader Dig jo blot, ligesom han selv er det, være Vidne til, hvorledes et Menneske søger at lære Noget af Tanken om Døden, hiin Alvorens Læremester, der ved Fødselen blev Enhver beskikket til Lærer for hele Livet, og som i Uvisheden altid er rede til at begynde Underviisningen, naar den forlanges. Thi Døden kommer ikke, fordi Nogen kalder paa den (det var kun Spøg, at saaledes den Svagere bød over den Stærkere), men saasnart Nogen aabner Uvisheden Indgang, saa er Læreren der. Læreren, som engang kommer for at holde Prøve og overhøre Discipelen, hvad enten han har villet nytte hans Underviisning eller ikke. Og denne Dødens Prøve, eller for med et mere brugt fremmed Ord at betegne det Samme,

[redacted]

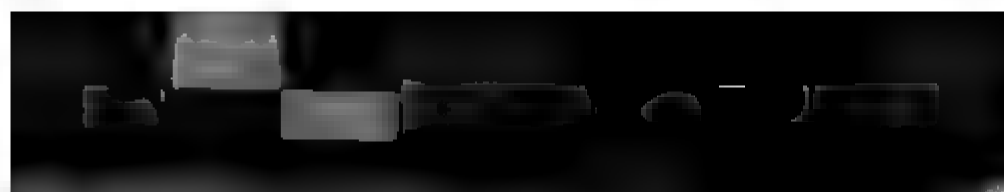
denne Livets sidste Examen er lige svær for Alle. Det er ikke som ellers, at den lykkeligt Begavede har let ved at bestaae, den ringe Begavede svært, nei, Døden afpasser Prøven i Forhold til Evnen, o, saa nøiagtigt, og Prøven bliver lige svær, fordi det er Alvorens Prøve.

TEXTKRITISK ANHANG.

[redacted]

FORORD.

Originaludgaven (A) er sammenlignet med S. K.'s egenhændige Manuscript (M) og paa tvivlsomme Steder med Concepten (C), som er bevaret til flere Afsnit, til enkelte i to Redactioner (M og C i Universitetsbibliotheket, Pakke 14).

S. 6, 19 literair] litterair M, literær A. ud,] ud af den egentlige Litteratur, C, ud MA. 13, 1 Foregaaende] *saaledes kan der læses i* M, Foregaaede A (C *afvigende).* 12 ved] M, end A. 16, 6 Blegnen i Anen] CM, Blegnen, Anen A. 19, 2 ude i] CM, udi A 14 De] C, de MA. 16 De] C, de MA. 21, 2 stride,] CM, stride A. 25, 8 Jule] MA (C *mangler), læs* Jule-*). 18 skulde] MA (C *mangler), læs* skulle*). 27, 13 rigtigt,] *saaledes et senere overstreget Stykke af* M, rigtigt; C, rigtigt MA. 28, 20 troe, at jeg kunne] MA, troe at kunne C; *læs* troe, at jeg kunde*). 29 chronologiske] M, chronologiske, A. 29, 19 omhyggeligere] CM, omhyggelig A. 26 valgt og] CA, valgt, og M. 30, 14 Tid,] M, Tid A. 21 er] M, har A. 32, 3 Total-Afholdenheds-Selskabet] M, Total-Afholdenheds Selskabet A 25 falden] CA, faldet M. 33, 20 Total-Afholdenheds-Selskabet] M, Total-Afholdenheds Selskabet A. 36, 21 saa] A, saadan M. 39, 3 handle] M, handler A. 42, 4 Trompeter,] M, Trompeter A. 43, 29 hofmännisch] M, hoffmännisch A 44, 22 som Fuglen synger sin Vise,] M, *mangler i* A. 45, 2 ἀσθενείαις] M, ασ-

*) En Del Fejl af denne Art, som hidrører fra, at S. K. har benyttet en flygtig første Nedskrift som Tryk-Manuscript, har Udg. af principielle Grunde ladet blive staaende i Texten.

Øvrmc A 17 Alvorligere] M, Alvorlige A. 19 Skjebner] M, Skjebnen A. 48, 34 Xantippe] M, Zantippe A. 49, 18 at] M, et A. 51, 9 gunsti[illegible]] M, gunstig A. 52, 29 Sandsynligheden for] M, Sandsynligh[illegible]n, for A. 53, 6 umodent] for umodent M, umoden [illegible] 54, [illegible]] M, sige: A. 58, 2 selv:] M, selv A. 32 Tilfæl- [illegible] M. 60, 24 kunne] MA; *læs* kunde. 61, 2 dem] [illegible] 25 en] MA; *læs* et. 64, 4 høiere] *rettet fra* Høiere [illegible]e A. 31 Gjenstanden] A, en Gjenstanden M; *læs* en [illegible]d. 66, 17 er] M, *mangler i* A. 19 guddommelig,] M, gud- [illegible] A. 70, 14 Vei] M, Vei. A.

FIRE OPBYGGELIGE TALER.

1844.

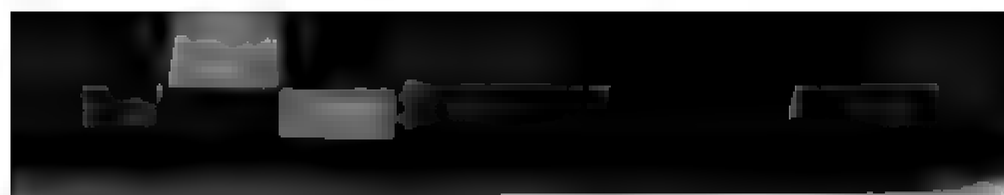
A = første Udgave; M = S. Kierkegaards egenhændige Manuskript.

S. 83, 18 forsagede] M, forsagde A. 87, 30 til at bede eller til at bede paa nogen anden Maade] M, til at bede paa nogen anden Maade A. 92, 25 og kan Du jo ikke] M, og kan Du ikke A. 94, 25 giver sig for] M, giver sig A. 102, 11 er man dog] M, er man dog dog A. 107, 42 Kiødet] A, *bedre:* Kjødet M. 108, 37 enfoldig] A, eenfoldig M. 109, 38 En] A, Een M. 110, 18 Jordiske] AM. Mon: Jordiskes. 111, 31—32 Betydningen] AM. 127, 25 Samvittigheden] A, Samvittighedens Dirk M. 128, 22 stundom] M, stumdom A. 27 Krøbling i] M, Krøbling i i A. 129, 40 men en Feig] M, man en Feig A. 145, 28 Tjener, hans] M, Tjener hans A. 40 lidet mere] A, lidt mere M. 146, 18 sin Svaghed] M, fin Svaghed A. 160, 20 vanket] M, svanket A. 21 forsøgt] M, forvøgt A. 161, 39 uforandret] M, uforandet A. 165, 3 forsaget] A, forbandet M. 37—38 betydningsfuldt] M, betydsningsfuldt A. 168, 2 Stridendes] M, Sridendes A.

TRE TALER VED TÆNKTE LEILIGHEDER.

A = første Udgave; K = første Korrektur af første Udgave, efter Haandskriften at dømme læst af J. Levin; M = S. Kierkegaards egenhændige Manuskript.

S. **184, 30** mon ogsaa] M, men ogsaa A. **193, 25** Dig selv] MK, sig selv A. **194, 14** enkelte] M, enkelt A. **195, 11** kjender] M, kjende A. **197, 39** der er] M, det er A. **198, 20** Skyldbog] KA, Stambog M. **205, 12** Begyndelse] M, Vegyndelse A, **207, 20** Velsignelse] M, Velsignelser A. **208, 1** føde] M, føle A. **21** Seieren] KA, Seiren M. **212, 21** Brudefolkene] M, Brudefolken A. **214, 8—9** Taknemlighed] M, Taknemmelighed A. **12** Fordærvelsens Ukrudt] Udkrudt MA, *maaske saaledes stavet med Vilje.* **214, 41** mødig] KA, modig M. **215, 6** og see det lykkes,] og see! det lykkes, M, og seer det lykkes, A. **33** Livsbetragtnings] M, Livsbetragnings A. **217, 8** skal] M, stal A **218, 34** En] KA, Een M. **37** Verden] M, Verden, A. **219, 8** Forældrene] M, Forældre A. **220, 4** Magt, der kan gjøre Under,] M, Magt der kan gjøre Under KA. **24** i indbildt] M, i en indbildt A. **223, 10** Gudsdyrkelse?] M, Gudsdyrkelse. A. **224, 36** Beslutningens] M, Veslutningens A. **226, 16** han] hans MA. **233,7** sluttet] M, slutet A. **17** sand] M, sandt A. **234, 39** Bevidstheden] M, Vevidstheden A. **235, 25** var] M, er A. **241, 30** imellem] M, mellem A. **39** Forskjellighed] M, Forskjelligheden A. **246, 11** og under] M, under A **247, 34** Kjede ved Livet] M, Kjede, Livet A. **36** Skulder] M, Skuldre A. **38** Skulder] M, Skuldre A. **248, 19** Opbud] M, Opbrud A. **251, 6** der er ikke] M, der ikke A.

SØREN KIERKEGAARDS
SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

—

VI. BIND

STADIER PAA LIVETS VEI

KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER)
1902

INDHOLD.

Side
Stadier paa Livets Vei . . . . 1.

STADIER PAA LIVETS VEI.

UDGIVET AF

J. L. HEIBERG.

Til Grund er lagt Originaludgaven (1845). Den er sammenlignet med Renskriften (Universitetsbibliotheket, Pakke 19) og, hvor det var nødvendigt, med de forskjellige Concepter (smstds., Pakke 17–18).

[redacted]

TADIER PAA LIVETS VEI.

STUDIER AF FORSKJELLIGE.

SAMMENBRAGTE, BEFORDREDE TIL TRYKKEN OG UDGIVNE

AF

HILARIUS BOGBINDER.

KJØBENHAVN.

HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

1845.

INDHOLD.

1. »*In vino veritas*« en Erindring efterfortalt af William Afham.

2. Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser. Af en Ægtemand.

3. »Skyldig?« — »Ikke-Skyldig?« En Lidelseshistorie. Psychologisk Experiment af *Frater Taciturnus*.

In vino veritas i Vinen Sandheden, af berusede Folk skal man høre Sandheden. (»Vinen er sanddru«, Platons Symposion Kap. 33). *Frater Taciturnus* Broder Taus.

[redacted]

Lectori benevolo!

Saasom og eftersom der skal være Redelighed udi Alt, besynderligt da udi Sandhedens Rige og Bogverdenen, samt at ingen velfornemme Professor eller høitstaaende Mand skulde tage det unaadigen op, om en Bogbinder, istedenfor at passe sin Næringsvei, blander sig ubeføiet mellem Literatorernes Tal, hvilken Fripostighed ogsaa kun vilde foranledige strænge Domme over Bogen og muligen bevirke, at Mangen, skammende sig ved Bogbinderen, slet ikke vilde læse Bogen: saa følger her Bogens sandfærdige Historie.

For adskillige Aar siden sendte en mig velbekjendt Literatus en betydelig Mængde Bøger til Indbinding *item* adskillige Bøger Skrivpapir, som skulde hæftes i Qvarto. Da det var paa den travle Aarsens Tid, og Hr. Literatussen ikke jagede paa, som han altid var en gelind og føielig Mand, forbleve Bøgerne med Skam at melde over et Fjerdingaar hos mig. Og som det gaaer som Tydsken siger: heute roth morgen todt, og som Præsten siger: Døden kjender ingen Stand og ingen Aldere, og som min salig Kone sagde det: den Vei skal vi

Lectori benevolo til den velvillige Læser (en almindelig Overskrift over Fortaler paa Latin i lærde Værker).

Alle, men vor Herre veed bedst naar det er tjenligt og saa skeer det nok med Guds Hjælp, som det altsaa gaaer, at selv de bedste Mennesker maae herfra, saa var imidlertid Literatussen død, og hans Arvinger, som vare i Udlandet, modtoge gjennem Skifteretten Bøgerne, og gjennem den samme Ret fik jeg Betalingen for mit Arbeide.

Som en stræbsom Mand og god Borger, der redeligen giver hver Sit, faldt der mig aldrig Andet ind, end at jeg havde sendt Hr. Literatussen Alt tilbage, da jeg engang finder en lille Pakke skrevne Papirer. Forgjeves grunder jeg paa, hvo der kunde have sendt mig disse, hvad der skulde gjøres med dem, om de skulde indbindes, kort hvad Tanker saadan en Bogbinder kan gjøre sig i saadan Anledning, eller om det Hele var en Feiltagelse. Endelig gaaer der et Lys op for min nu afdøde salig Kone, der var mig en sjelden trofast Hjelper og Bistand i Næringsveien, at denne Pakke maa have ligget i den store Kurv, hvori Hr. Literatussens Bøger kom. Denne Mening blev jeg ogsaa af, men nu var der saa lang Tid gaaet hen, Ingen havde tænkt paa at forlange Pakken tilbage, saa tænkte jeg: det Hele er vel ikke stort værd, og lod Papirerne ligge, efterat jeg dog havde hæftet dem i et couleurt Omslag, at de ikke skulde ligge og flyde i Boutiquen, som min salig Kone pleiede at sige.

I de lange Vinteraftener, naar jeg ikke havde Andet at bestille, tog jeg da stundom Bogen frem og læste i den til min Fornøielse. Men jeg kan ikke sige, at Fornøielsen var stor, thi jeg forstod ikke Stort, men havde dog min Fornøielse af at sidde og spekelere over, hvad det Hele vel kunde være. Og da en stor Deel var skreven af en i Skjønskrivning vel Øvet, saa lod jeg mine Børn af og til afskrive en Pagina, at de ved at efterskrive de skjønne Skriftbogstaver og Sving maatte øves udi Pennens Førelse. Stundom maatte de ogsaa

---

men vor Herre veed bedst osv.) sml. Efterl. Papirer 1833—1843 S. 326.

læse høit for at øves i Skriftlæsning, hvad man ubegribeligt og uforklarligt nok, aldeles forsømmer i Skole-Underviisningen, og formodentligen længe vilde vedblive at forsømme, hvis ikke nu den fortjente Literatus Hr. J. Levin, som man læser om i Aviserne, havde søgt at afhjælpe dette Savn, og lært mig at sande min salig Kones Ord: »at Skriftlæsning er nødvendig i adskillige Livets Stillinger, og aldrig burde forsømmes i Skolen.« Hvad kan det ogsaa hjælpe, at man kan skrive, naar man ikke kan læse, det man skriver, som Henrich siger i Comedien: at han nok kan skrive Tydsk, men han kan ikke læse det.

Min ældste Søn var nu bleven en 10 Aar gammel, da jeg ifjor Sommer tænkte paa at lade ham begynde i en strengere Underviisning. Og blev der mig anbefalet af en anseelig Mand som særdeles duelig en mig af Person ikke ubekjendt Seminarist og Candidatus i Philosophien, hvem jeg oftere havde hørt til sand Opbyggelse i vor Frelsers Kirke til Aftensang. Skjøndt han nemlig ikke havde naaet at faae Examen og aldeles opgivet at studere til Præst, siden han opdagede, at han var en skjøn Aand og Digter (saadan er det nok han siger) var han dog brav studeret og gjorde gode Prædikener, men i Særdeleshed havde han en herlig Røst paa en Prædikestol. Vor Overeenskomst var, at han for Middagsmaden skulde undervise Drengen i de vigtigste Læregjenstande to Timer daglig.

Det var til sand Lykke for mit ringe Huus, at den omskrevne Seminarist og Candidatus i Philosophien blev Lærer for Drengen, thi ikke blot gjorde Hans store Fremskridt, men noget langt Vigtigere kom jeg til at skylde denne brave Mand, som jeg nu skal fortælle. En Dag bliver han opmærksom paa den i couleurt Omslag hæftede Bog, hvilken jeg havde brugt til mine Børns Underviisning, han læser lidt i den, og derpaa

---

J. Levin] udgav i 1846 »Album af nulevende danske Mænds og Qvinders Haandskrifter. Til Brug ved Skriftlæsning i Skolerne.« Henrich] det er Peer i Jacob von Tyboe, 1. Akt 4. Scene.

beder han, at laane den. Jeg siger til ham, som jeg mente det: »De maa saa vist gjerne beholde den, thi da nu Drengen har faaet en Lærer, der selv kan skrive ham for, saa behøver jeg den ikke.« Men det var han dog, som jeg nu indseer, ædel nok til ikke at ville. Saa laante han den. Tredie Dagen derefter, jeg husker det saa tydeligen som var det igaar, det var den 5te Januar i dette Aar, kommer han hen til os og ønsker at tale med mig. Jeg tænkte han muligen vilde aabne et lille Laan, men nei! Han overrækker mig den velbekjendte Bog og siger: Kjære Hr. Hilarius! De har formodentlig ikke vidst, hvilken herlig Skjenk og Gave Forsynet haver beskaaret Deres Huus med i den Bog, De [illegible] gegyldigen vilde bortgive. En saadan Bog er Guld værd, [illegible] en kommer i de rette Hænder. Det er ved saadanne [illegible] ige Bøgers Prentelse, at man bidrager til gode og ga[illegible] ærdommes Forfremmelse mellem Menneskenes Børn i [illegible] ier, hvor ikke blot Pengene men ogsaa Troen blive [illegible] mellem Folk. Og ikke blot dette, men De, Hr. [illegible] is Ønske det altid har været ogsaa paa anden Ma[illegible] om Bogbinder at kunne gavne deres Medmennesker, [illegible] ædre deres salig Kones Minde ved en eller anden ualmindelig god Gjerning, De, i hvis lykkelige Lod det er faldet at kunne gjøre det, De vil ved dette Foretagende tillige selv kunne tjene en ikke ringe Sum, naar Bogen afhændes.« Jeg var dybt rørt, og blev det endnu mere, da han opløftede Røsten og med opløftet Røst vedblev jeg for min Deel begjerer Intet eller saa godt som Intet; i Betragtning af den forventede store Capital forlanger jeg blot 10 Rbd. strax og en Pægel Viin til Middag om Søn- og Helligdagene.

Saa er det da skeet, som den brave Seminarist og Candidatus i Philosophien raadede mig, blot jeg var den store Capital saa vis som han de 10 Rbd., hvilke jeg med Glæde betalte ham, saa meget mere som han gjorde mig opmærksom paa, at min Fortjeneste blev større derved, at det ikke var en Bog men flere Bøger, jeg udgav, formodentlig af flere Forfattere.

Min lærde Ven antager nemlig, at der maa have været et Broderskab, et Selskab, en Forening, hvis Caput eller Høvedsmand hiin Literatus har været, som derfor har opbevaret Skrifterne. Selv har jeg derom ingen Mening.

At en Bogbinder vilde være Forfatter kunde kun vække billig Fortørnelse i den literaire Verden og bidrage til, at man kastede Vrag paa Bogen, men at en Bogbinder hæfter, til Trykken befordrer og udgiver en Bog, at han »ogsaa paa anden Maade end som Bogbinder søger at gavne sine Medmennesker,« vil den billigttænkende Læser ikke tage ilde op.

Og hermed være Bogen og Bogbinderen og Foretagendet ærbødigst anbefalede.

Christianshavn i Januar 1845.

Ærbødigst

Hilarius Bogbinder.

»IN VINO VERITAS.«

EN ERINDRING

EFTERFORTALT

AF

WILLIAM AFHAM.

Solche Werke sind Spiegel; wenn ein Affe hinein guckt, kann kein Apostel heraus sehen.

LICHTENBERG.

Lichtenberg: Ueber Physiognomik wider die Physiognomen, Georg Christoph Lichtenberg's Vermischte Schriften, Göttingen 1844, IV S. 47.

[redacted]

Forerindring.

Hvilken skjøn Syssel at tilberede sig en Hemmelighed, hvor forførerisk at nyde den, og dog hvor betænkeligt stundom at have nydt den, hvor let, at den ikke bekommer Een vel! Dersom nemlig Nogen troer, at en Hemmelighed er uden videre transportabel, at den kan tilhøre en Ihændehaver, da feiler han, thi det gjælder her: fra den Spisende kommer Spisen; men dersom Nogen troer, at man ved Nydelsen kun paadrager sig den Vanskelighed ikke at forraade den, da feiler han ogsaa, thi man forskylder jo tillige det Ansvar ikke at glemme den. Dog er det end modbydeligere at erindre halvt og forvandle sin Sjel til et Transit-Oplag for havareret Gods. I Forhold til Andre være da Glemsel det Silkegardin, der drages for, Erindringen den vestalske Jomfru, som gaaer ind bag Gardinet; bag Gardinet er Glemselen atter, hvis det ikke er en ret Erindring, thi da er Glemselen udelukket.

Erindringen maa ikke blot være nøiagtig, den maa ogsaa være lykkelig: Erindringens Afpropning maa have gjemt det Oplevedes Duft inden den forsegles. Som Druen ikke lader sig perse til enhver Tid, som Veierliget i Persningens Tid har stor Indflydelse paa Vinen, saaledes lader det Oplevede sig heller ei erindre eller inderindres til enhver Tid, eller under enhver Omgivelse.

At erindre er ingenlunde identisk med at huske. Man kan saaledes godt huske en Begivenhed til Punkt og Prikke uden derfor at erindre den. Hukommelsen er kun en forsvindende Betin-

---

fra den Spisende osv.) Dommernes Bog 14. Kap. 14.

gelse Ved Hukommelsen stiller det Oplevede sig frem for at mod-tage Erindringens Indvielse. Forskjellen skjønnes allerede i Menneskealdernes Forskjellighed. Oldingen taber Hukommelsen, der overhovedet er den Evne, som tabes først. Dog har Oldingen noget Digterisk, han er i Folkeforestillingen prophetisk, gudbeaand-det. Men Erindringen er jo ogsaa hans bedste Kraft, hans Trøst, der trøster ham r [illegible] ke Fjernsyn. Barndommen b[illegible] omvendt i høi Grad [illegible] m. [illegible] og Nemme, slet ikke Erindring. Istedenfor at sige: [illegible] ommer [illegible] lemmer ikke hvad Ungdommen nemmer, kunde man [illegible] hvad Barnet husker, erindrer Oldingen. Oldingens [illegible] til at see nærved med N[illegible] Ungdommen bruger [illegible] set til at see paa Afstand, [illegible] den mangler Erind[illegible] vilken er: at fjerne, at bringe paa Afstand. Imidl[illegible] mmens lykkelige Erindring lig[illegible] som Barnets lykkelige Nemme Naturens Naadegave, der med Fo[illegible] kjærlighed omfatter de tvende mest hjælpeløse og dog i en v[illegible] Forstand lykkeligste Afsnit af Livet Men derfor er ogsaa Eri[n]dringen saavelsom Hukommelsen stundom kun Ihændehaver [illegible] Tilfældigheder

Skjøndt Forskjellen mellem Hukommelse og Erindring er sto[r], forvexles de ofte. I Menneskelivet giver denne Forvexling Leilig-hed til at studere Individets Dybde Erindringen er nemlig Ideali-teten, men som saadan ganske anderledes anstrængende og ansvar-lig end den ligegyldige Hukommelse. Erindringen vil hævde [illegible] Menneske den evige Continuitet i Livet og sikkre ham, at hans jordiske Tilværelse bliver *uno tenore*, eet Aandedrag, og udsigelig i Eet Derfor frabeder den sig, at Tungen skal nødsages til atter og atter at slaae Sladder for at eftergjøre Livs-Indholdets Sladder. Dette er Betingelsen for Menneskets Udødelighed, at Livet er *uno tenore* Besynderligt nok er, saavidt jeg veed, Jacobi den Eneste, hos hvem man finder Yttringer om det Forfærdelige i at tænke sig selv udødelig. Det var ham stundom, som skulde Udødelig-hedens Tanke, hvis han fastholdt den lidt længer i det enkelte Øieblik, forvirre ham Forstanden. Er Grunden den, at Jacobi var nervesvag? En stærk Mand, der har faaet haard Hud i Haanden alene ved at slaae i Prædikestolen eller Kathedret, hver Gang han beviste Udødeligheden, føler ingen saadan Forfærdelse, og dog for

uno tenore i et Træk, ud i et. Jacobi] Fr. H Jacobi, Werke (Leipz 1819) IV 2 S 68: eben so wenig konnte ich die Aussicht einer ewigdauern-den Fortdauer ertragen

[redacted]

staaer han sig jo paa Udødeligheden, thi at have haard Hud betyder paa Latin at forstaae sig paa Noget tilgavns. Saasnart man imidlertid forvexler Hukommelse og Erindring, bliver Tanken ikke saa forfærdelig. For det Første fordi man er modig, mandhaftig og robust, og for det Andet fordi man slet ikke tænker Tanken. Der er saa vist mangen Mand, som har skrevet Erindringer af sit Liv, hvori der ikke var Spor af Erindring, og dog vare jo Erindringerne hans Udbytte for Evigheden. I Erindringen trækker Mennesket paa det Evige. Det Evige er humant nok til at honorere enhver Fordring og ansee Enhver for vederhæftig. Men det Evige kan ikke for, at et Menneske gjør sig selv til Nar — og husker istedenfor at erindre og som en Følge deraf glemmer istedenfor at erindre, thi hvad der huskes det glemmes ogsaa. Men Hukommelsen gjør igjen Livet ugeneret. Ugeneret gjennemgaaer man de latterligste Metamorphoser; selv i fremrykkede Aar leger man endnu Blindebuk, spiller endnu i Livets Lotteri og kan endnu blive til hvad det skal være, uagtet man har været utrolig mange Ting. Derpaa døer man — og saa bliver man udødelig. Og skulde man dog ikke ogsaa netop ved at have levet saaledes have sikkret sig rigelig Nok at erindre en heel Evighed? Ja, hvis Erindringens Hovedbog ikke var andet end en Kladde, hvori man smører det Første det Bedste ind. Men Erindringens Bogholderi er besynderligt. Man kunde sætte nogle saadanne Stykker frem til Opgave — dog ikke i Selskabsregning. En Mand taler Dag ud og Dag ind paa Generalforsamlinger og bestandigt om hvad Tiden fordrer, dog ikke catonisk-kjedsommelig ved Gjentagelsen, men bestandig interessant og pikant følger han med Øieblikket og siger aldrig det Samme, *item* i Selskab kræver han sig og udmaaler sit Veltalenheds Forraad snart med Stryg- snart med Top-Maal, bestandigt hilset med Haandklap, eengang om Ugen idetmindste er der Noget at læse om ham i Bladet, endog om Natten gavner han, sin Kone nemlig, ved selv i Søvne at tale om Tidens Fordring som om han var paa Generalforsamling; en anden Mand tier før han taler, og bringer det saa vidt, at han slet ikke kommer til at tale: de leve lige længe, her spørges om Facit: hvo har mest at erindre? En Mand forfølger een Tanke, een eneste, alene beskæftiget med den; en anden er Forfatter i syv Videnskaber og »afbrydes i sin betydningsfulde Virksomhed (det er en Journalist, som taler) just

---

paa Latin] det latinske Verbum *callere* har begge de anførte Betydninger.
catonisk-kjedsommelig] se Enten—Eller I S. 47 Anm.

som han vilde omskabe Veterinair-Videnskaben» de leve lige længe, her spørges om Facit, hvo har mest at erindre?

Egentlig kan man kun erindre det Væsentlige, thi Oldingens Erindren er, som sagt, underlagt Tilfældighed, om Analogierne til hans Erindren gjelder det Samme. Det Væsentlige betinges ikke blot ved sig selv, men ogsaa ved sit Forhold til den Paagjeldende. Den, der har brudt med Ideen, kan ikke handle væsentlig, kan intet Væsentligt foretage sig; det skulde da være at angre, der er den eneste ny Idealitet Alt, hvad han ellers gjør, er uvæsentligt, trods de ydre Kjendetegn. At tage sig en Kone er jo noget Væsentligt; men Den, som engang har jadsket i Elskov, han kan gjerne slaae sig for Panden og for Hjertet og paa R— af lutter Alvor og Høitidelighed; det bliver dog Fjas. Om hans Ægteskab angik et heelt Folk, og der blev ringet med Klokkerne, og Paven holdt Vielsen, det er dog ikke for ham noget Væsentligt, men væsentligen Fjas. Den ydre Larmen gjør slet Intet fra eller til, saa lidet som Fanfaren og at der præsenteres Gevær gjør Tallotteriets Trækning til en væsentlig Handling for den Dreng, som trækker Lodderne For at der skal handles væsentligen kommer det ikke væsentligen an paa, at der slaaes paa Tromme. — Men det Erindrede kan man heller ei glemme. Det Erindrede er ikke, som det Huskte er ligegyldigt mod Hukommelsen, ligegyldigt mod Erindringen. Det Erindrede kan man kaste bort, det vender tilbage ligesom Thors Hammer, og ikke blot saaledes, men det har en Længsel efter Erindringen som en Due, ja som den Due, der hvor ofte den end sælges til Andre aldrig kan blive en Andens Eiendom, fordi den bestandigt flyver hjem. Men saa har ogsaa Erindringen selv udruget det Erindrede, og denne Rugen er skjult og forborgen, lønlig og derfor ukrænket af nogen profan Viden: saaledes vil Fuglen ikke ruge over sit Æg, naar nogen Fremmed har berørt det.

Hukommelsen er umiddelbar og kommes umiddelbart tilhjelp, Erindringen kun reflecteret. Derfor er det en Kunst at erindre. I Modsætning til at huske ønsker jeg med Themistocles at kunne glemme; men at erindre og at glemme ere ikke Modsætninger. Erindringens Kunst er ikke let, fordi den i Tilberedelsens Øieblik kan blive forskjellig, medens Hukommelsen kun har Fluctuationen mellem at huske rigtigt og at huske galt. Hvad er saaledes Hjemvee? Det er noget Husket, som erindres. Simpelt frembrin-

---

Themistocles] se f. Ex. Cicero, de oratore II, 351.

[redacted]

ges Hjemvee derved, at man er borte. Kunsten vilde være, skjøndt man er hjemme, at kunne føle Hjemvee. Dertil fordres Færdighed i *Illusion*. At leve hen i en Illusion, hvori det bestandigt dæmrer, ldrig dages, at reflectere sig ud af al Illusion er ikke saa vanske- gt, som at reflectere sig til Illusion, samt at kunne lade den virke aa sig med al Illusionens Magt, uagtet man er Vidende. At trylle et Forbigangne til sig er ikke saa vanskeligt, som at trylle det ærmeste fra sig for Erindringen. Dette er egentlig Erindringens unst og Reflexionen i anden Potens.

For at tilveiebringe sig en Erindring hører der Kjendskab til emningers, Situationers, Omgivelsers Modsætninger. En erotisk tuation, hvori Pointen var Landlivets hyggelige Afsideshed, lader g stundom bedst erindre og inderindre i et Theater, hvor Omrelsen og Larmen tvinger Modsætningen frem. Altid er dog den efremme Modsætning ikke den lykkelige. Hvis det ikke var kjønt at bruge et Menneske som Middel, var det maaskee ndom den lykkelige Modsætning for at erindre et erotisk Forld at skaffe sig en ny Kjærlighedshistorie blot for at erindre. — odsætningen kan være yderst reflekteret. Yderspidsen af Reflexns-Forholdet mellem Hukommelse og Erindring er at bruge Hummelsen mod Erindringen. Tvende Mennesker kunne af den odsatte Grund ikke ville see et Sted igjen, der minder om en givenhed. Den Ene aner slet ikke, at der er Noget til, som dder Erindring, men frygter blot Hukommelsen. Ude af Øie le af Sind tænker han, naar han blot ikke seer, saa har han emt. Den Anden vil netop erindre, derfor vil han ikke see. Kun od de ubehagelige Erindringer bruger han Hukommelsen. Den, r forstaaer sig paa Erindringen, men ikke forstaaer dette, har l Idealiteten, men mangler Forfarenhed i at bruge *consilia evanlica adversus casus conscientiæ*. Han vil vel endog ansee Raadet r et Paradox, og være sky for at udholde den første Smerte, er dog altid er at foretrække ligesom det første Tab. Naar Huommelsen atter og atter opfriskes beriger den Sjelen med en lasse Details, som adspreder Erindringen. Angeren er saaledes n Erindren af Skyld. Reent psychologisk seet tror jeg virkelig, t Politiet er Forbryderen behjælpelig i ikke at komme til at ngre. Ved den idelige Optegnen og Repeteren af hans Levnetsob faaer Forbryderen en saadan Hukommelses-Færdighed i at pramse sit Liv, at Erindringens Idealitet fordrives. Der hører

---

consilia evangelica osv. Evangeliets Raad mod Samvittigheds-Tilfælde.

stor Idealitet til virkeligt at angre og især til at angre
Naturen kan ogsaa hjælpe et Menneske, og den sildige
i Henseende til at huske er ubetydelig, er ofte den t
dybeste. — Betingelsen for al Productivitet er det at kun
Vil man ikke mere være produktiv, behøver man blot
det Samme, man erindrende vilde producere, og Produc
gjort umulig, eller den vil blive En saa ækel, at man
jo før jo hellere.

Erindringens Fælledsskab existerer egentligen ikke
quasi-Fælledsskab er en Modsætnings-Form, som den
bruger for sit eget Vedkommende. Det frister stundom
bedst frem, at man lader som betroede man sig til en
for bagved denne Fortrolighed at gjemme en ny Refle
Erindringen bliver til for Een selv Med Hensyn til Hu
kan man godt slaae sig sammen til gjensidig Assistance
Henseende ere Festmaaltider og Geburtsdags-Glæder, Els
og dyrebare Amindelser hensigtsmæssige ligesom at læg
en Bog for at huske, hvor man slap, og ved Hjælp a
at kunne være sikker paa at have læst hele Bogen igjen
dringens Perse derimod maa Enhver træde alene I
ligger deri langtfra nogen Forbandelse Forsaavidt ma
ene om en Erindring, er enhver Erindring en Hemmeli
om Flere ere interesserede i hvad der er den Erindr
dringens Gjenstand, han er dog ene om sin Erindring,
ladende Offentlighed er blot illusorisk.

Det her Fremsatte er mig selv til Erindring om
Tankesysler, der mange Gange og paa mange Maader ha
tiget min Sjæl. Anledningen til at de henkastedes er,
føler mig stemt til at ville indfrie en oplevet Begivenhe
dringen, til at ville optegne, hvad der allerede i nog
ligget færdigt husket og partielt ogsaa erindret Det j
huske er i Omfang lidet, Hukommelsens Arbeide for
derimod har jeg havt Vanskelighed ved ret at faae d
Erindringen, netop fordi det for mig er blevet noget ga
end for Dhrr. Deeltagere, der formodentlig vilde smile
en saadan Ubetydelighed tillagt nogetsomhelst Værd, et
fald, en fortvivlet Idee, som de selv vilde kalde det. Ja
Hukommelsen her har for mig at betyde, seer jeg der

---

quasi-Fælledsskab tilsyneladende Fællesskab

[redacted]

stundom er mig, som havde jeg slet ikke oplevet det, men selv digtet det.

Vel veed jeg, at jeg ikke saa snart skal glemme hiint Gjestebud, hvori jeg blev deeltagende uden at være Deeltager; men desuagtet kan jeg nu ikke beslutte mig til at slippe det, uden at have sikkret mig et omhyggeligt *αποµνηµονευµα* af hvad der for mig virkelig var *memorabile*. — Erindringens erotiske Forstaaelse har jeg søgt at begunstige, derimod har jeg Intet gjort for Hukommelsen. Erindringens Situation er dannet ved Modsætningen, og allerede i nogen Tid har jeg søgt at flette mig det Erindrede ind i Omgivelsens Modsætning. Den pragtfuldt oplyste Spisesal, hvor Gjestebudet holdtes, Lysreflexionens berusende Straalehav frembragte en phantastisk Virkning. Forsaavidt ønsker Erindringen en Modsætning, der ikke er phantastisk. Det Exalterede i Deeltagernes Stemning, Festlighedens Larmen, Champagnens skummende Lyst erindres bedst i en stille, afsides Glemthed. Aandens Yppighed, som den svulmede i de Talendes Stemning, erindres bedst i fredsom Tryghed. Ethvert Forsøg paa umiddelbart at komme Erindringen til Hjælp vilde kun være forfeilet og straffe mig med Efterabelsens Afsmag. — Saa har jeg da valgt Omgivelsen beregnet paa Modsætningen. Jeg har søgt Skovens Eensomhed, men ikke paa en Tid, hvor den selv er phantastisk. Nattens Stilhed vilde saaledes ikke have været begunstigende, fordi den ogsaa er i det Phantastiskes Potens. Jeg har søgt Naturens Fred netop en Tid, da den selv er mindst bevæget. Derfor har jeg valgt Eftermiddagens Belysning. Forsaavidt det Phantastiske her er tilstede er det kun fjernt anet i Sjelen; derimod er Intet mildere og fredeligere og mere beroligende end Eftermiddagens matte Glands. Og som en Syg, der atter vindes for Livet, helst søger denne lindrende Qvægelse, som en aandelig Anstrænget, der har lidt meget, helst søger denne Lise, saaledes har jeg af modsat Grund søgt den netop for at opnaae det Modsatte.

Der ligger i Gribs-Skov et Sted, som kaldes Otteveiskrogen; kun Den finder det, som søger værdeligen, thi intet Kort angiver det. Navnet selv synes ogsaa at indeholde en Modsigelse, thi hvorledes kan et Sammenstød af otte Veie danne en Krog, hvorledes kan det Alfare og Befarne forliges med det Afsides og Skjulte? Og

---

ἀπομνημόνευμα (apomnemoneuma) Erindring(soptegnelse). *memorabile* mindeværdigt.

hvad den Eensomme flyer er jo nævnet blot efter et Sammen af 3 Veie. Trivialitet, hvor trivielt maa der da ikke være ve Sammenstød af otte Veie? Og dog er det saaledes der er vi otte Veie, men dog meget eensomt; afsides, skjult, lønligt e der ganske nær ved et Hegn, som hedder Ulykkes-Hegnet. sigelsen i Navnet gjør da Stedet blot mere eensomt, som Mod altid gjør eensom De otte Veie, den megen Færdsel er ku Mulighed, en Mulighed for Tanken, thi Ingen befarer denn uden et lille Insekt, der haster tversover *lente festinans*; befarer den uden hiin flygtige Reisende, der idelig seer sig ikke efter Nogen, men for at undgaae Alle, hiin Flygtning, selv i sit Skjulested ikke fornemmer den Reisendes Længsel Budskab fra Nogen, hiin Flygtning, hvem kun den dødbring Kugle indhenter, der vel forklarer, hvorfor Hjorten nu blev men ikke hvorfor den var saa urolig; Ingen færdes paa denn uden Vinden, om hvem det ikke vides, hvorfra den kommer hvor den farer hen. Selv Den, der lod sig bedrage af hiin føreriske Vinken, hvormed Indesluttetheden hist inde fanger Vandringsmanden, selv Den, der fulgte den snevre Fodsti, frister ind i Skovens Indelukke: selv han er ikke der saa een som man er det ved de otte Veie, paa hvilke Ingen reiser. Veie og ingen Reisende! Det er jo som var Verden uddød, og Efterlevende bragt i den Forlegenhed, at der var Ingen til at grave ham, eller som var det hele Folkefærd vandret ud a otte Veie og havde glemt Een! — Er det sandt, hvad Dig siger: *bene vixit qui bene latuit*, saa har jeg levet vel, thi Krog var godt valgt. Vist er det ogsaa, at Verden og Alt som derudi befindes aldrig tager sig bedre ud, end naar det fra en Krog, og man maa liste sig til at see; vist er det ogsa Alt hvad der er hørt i Verden og skal høres, lyder lifligst og fortryllende hørt fra en Krog, naar man maa liste sig til at Saa har jeg da oftere søgt ud til min Afkrog. Jeg kjendte før, længe før, nu har jeg lært ikke at behøve Natten for at Stilhed, thi her er altid stille, altid skjønt, men skjønnest s det mig nu, naar Høstsolen holder Midaften og Himlen bla smægtende; naar Skabningen aander efter Heden, naar Kølic

---

er jo nævnet blot efter osv. 3 har sit Navn af Sammenstødet af 3. Trivialitet kommer af *trivium* (Tre-vej) *lente festinans* hastende l (Oversættelse af et græsk Ordsprog, Sueton, August 25). hvorfra kommer osv.] Johannes' Evang. 3. Kap 8. *bene vixit qui bene latuit* den levet vel, som har gjemt sig vel (Ovid, Tristia III 4, 25).

giver sig løs, og Engens Blad zittrer vellystigt medens Skoven vifter; naar Solen tænker paa Aftenen for at svale sig i Havet, naar Jorden skikker sig til Hvile og tænker paa Taksigelsen, naar de før Afskeden forstaae hinanden i den ømme Sammensmelten, der mørkner Skoven og gjør Engen grønnere.

O venlige Aand, Du, som beboer disse Steder, hav Tak, at Du altid fredede om min Stilhed, hav Tak for hine Timer tilbragte med Erindringens Syssel, hav Tak for dit Skjulested, som jeg kalder mit! Da voxer Stilheden som Skyggen, som Tausheden voxer: en besværgende Trylleformel! Hvad er dog berusende som Stilhed! Thi hvor hurtigt end Drankeren bringer Bægeret til Læben, ikke voxer hans Beruselse hurtigt som Stilhedens, der voxer med hvert Secund! Og hvad er det berusende Bægers Indhold kun en Draabe i Sammenligning med Taushedens uendelige Hav, hvoraf jeg drikker! Og hvad er al Vinens Syden kun et stakket Bedrag mod Taushedens Selvkog, der syder stærkere og stærkere! Men hvad er ogsaa hurtigt forsvundet som denne Svælgen — blot der tales! Og hvad er modbydeligt som Tilstanden, naar man pludseligt rives ud deraf — værre end Drankerens Opvaagnen, naar man i Tausheden har glemt Mælet, undselig ved Ordets Lyden, stammende som Den, hvis Tungebaand ikke blev løst, svækket som en overrasket Qvinde, for afmægtig i Øieblikket til at kunne bedrage med Sproget! Tak da, Du venlige Aand, at Du holdt Overraskelsen og Afbrydelsen borte, thi den Forstyrrendes Undskyldning gavner kun lidet. — Hvor ofte har jeg ikke betænkt dette! I Menneskevrimlen bliver man ikke skyldig, naar man er uskyldig; men den eensomme Stilhed er hellig, derfor bliver Alt skyldigt hvad der forstyrrer den, og Taushedens kydske Omgængelse, naar den krænkes, taaler ingen Undskyldning eller hjælpes ved den, saa lidet som Blufærdigheden ved Forklaringer. Hvor har det smertet, naar det er hændt mig selv, og man staaer der med en nagende Smerte i Sjelen, beskæmmet ved sin Brøde: at have forstyrret den Eensomme! Forgjeves vil Angeren udgrunde hvad det er: denne Skyld er uudsigelig ligesom Tausheden. Kun Den, der uværdigt søgte Eensomheden, kun ham kan Overraskelsen gavne, som hvis et elskende Par end ikke der har Kraft til at danne en Situation. Er dette Tilfældet, da kan man tjene Eros og de Elskende ved at vise sig, om end Eens Fortjeneste bliver de Elskende gaadefuld, som Skylden bliver det: at de stikke Hovederne tættere sammen af Vrede mod Forstyrreren, hvem de dog skylde at de gjøre det. Men er det to Elskende, der værdigen søge Eensomhed, hvor tungt da at overraske, hvor kunde man ikke for-

bande sig selv som hvert det Dyr var forbandet, der nærmede sig Sinai? Hvo føler ikke dette, hvo kunde, naar han seer, skjøndt endnu useet, ikke ønske at være som en Fugl, der gynger sig vellystigt over de Elskendes Hoved, at være som en Fugl, hvis Skrig er varslende for Elskov, at være som en Fugl, der smutter mellem Buskene, forførersk at see paa, at være som den Natur-Eensomhed, der frister Eros, som den Gjenlyd, der bekræfter, at man er afsides, som den fjerne Larmen, der borger for, at de Øvrige tage bort og lade de Elskende tilbage? Og dette sidste Ønske er vel det bedste, thi da bliver man eensom, naar man hører de Andre forsvinde. Den mest eensomme Situation i Don Juan er Zerlines, hun er ikke alene, nei hun bliver ene; man hører Chorets Forsvinden, og ud af denne Larms fjerne Hendøen bliver Eensomheden hørlig og bliver Eensomheden til: I otte Veie, I førte kun bort fra mig alle Mennesker, og bragte mig blot mine egne Tanker tilbage.

Saa vær da hilset nu til Afsked, Du deilige Skov; vær hilset, Du miskjendte Eftermiddagens Time, der Du Intet tillyver Dig, ikke som Morgenstunden, ikke som Aftenen, ikke som Natten vil betyde Noget, men uden Fordring ydmygt nøies med at være Dig selv, nøies med Din landlige Smilen! Som Erindringens Arbeide altid er velsignet, saa har det ogsaa denne Velsignelse, at det selv bliver en ny Erindring, der atter fængsler, thi Den, der een Gang forstod hvad Erindring er, han er fangen for alle Evigheder og fanges i den samme, og Den, der eier een Erindring, er rigere end om han besad hele Verden; og ikke blot den Fødende, men fremfor Alt den Erindrende er i velsignede Omstændigheder.

---

der nærmede sig Sinai] 2. Mosebog 19. Kap. 13. Situation i Don Juan] 1 Akt 18. Scene (Kruses Bearbejdelse).

Det var en af de sidste Dage i Juli Maaned om Aftenen henved Kl. 10, at Deeltagerne samlede sig til hiint Gjestebud. Datum og Aarstal har jeg glemt; Sligt interesserer da ogsaa kun Hukommelsen, ikke Erindringen. Stemning og hvad der sorterer under Stemning er alene Erindringens Gjenstand; og som den ædle Viin vinder ved at passere Linien, fordi Vandpartiklerne fordampe, saaledes vinder Erindringen ogsaa ved at tabe Hukommelsens Vandpartikler: dog bliver Erindringen ligesaa lidet derved en Indbildning som den ædle Viin bliver det. — Deeltagerne vare fem: Johannes med Tilnavn Forføreren, Victor Eremita, Constantin Constantius og endnu Tvende, hvis Navn jeg just ikke har glemt, hvad der var temmeligt ligegyldigt, men hvis Navn jeg ikke fik at vide. Det var som havde disse Tvende intet *proprium*; thi de nævnedes bestandigt kun ved et Epitheton. Den Ene blev kaldet: det unge Menneske. Han var vel heller ei mere end nogle og tyve Aar, slank og fiint bygget, meget mørkladen. Udtrykket i hans Ansigt var tænksomt, men mere end dette behagede hans Mine, der elskelig og indtagende udprægede en Sjele-Reenhed, der harmonerede ganske med hans hele Skikkelses næsten qvindelige vegetative Blødhed og Gjennemsigtighed. Men denne ydre Skjønhed glemte man dog igjen over det næste Indtryk, eller man beholdt det kun *in mente* medens man betragtede en Yngling, der kun dannet, eller for at bruge et endnu zartere Udtryk, opdægget ved Tanken, næret ved sin Sjels eget Indhold, Intet havde havt med Verden at skaffe, hverken var bleven vakt og opflammet eller

---

proprium Egennavn.

uroliget og forstyrret. Liig en Søvngænger havde han Loven f
sin Optræden i sig selv, og hans elskelige velvillige Mine ang
Ingen, men afspeilede kun Sjelens Grundstemning. Den And
kaldte de Modehandleren, hvilket var hans borgerlige Stilling.
ham var det en Umulighed at faae et heelt Indtryk. Han v
klædt efter den allernyeste Mode, krøllet og parfumeret, duften
af *eau de Cologne*. Hans Optræden var i eet Øieblik ikke ud
Aplomb, men i n[illegible] g hans Gang en vis dandsen
Festlighed, en vis [illegible] ans Førlighed dog indtil vid
satte en Grænds[illegible] an var mest ondskabsfuld i
Tale, havde han [illegible] ligt noget af den Boutique-
hagelighed, den G[illegible], som vist var ham selv yde
modbydelig, og k[illegible] e hans Trods. Naar jeg
tænker paa ham, f[illegible] vel bedre, end da jeg saae h
træde ud af Vogne[illegible] t kom til at lee. Imidlertid
der dog Modsigelse tilbage. Han har forgjort eller forhexet
selv, ved sin Villies Trolddom tryllet sig ind i en næsten fjan
Skikkelse, men har ikke ganske tilfredsstillet sig selv deri, hvorf
Reflexionen af og til titter frem.

Naar jeg nu tænker derpaa, forekommer det mig næst
absurd, at fem saadanne Mennesker faae et Gjestebud arranger
Der var da formodentlig heller aldrig blevet noget af, havde ik
Constantin Constantius været med. Hos en Conditor, hvor
stundom traf hinanden i et afsides Værelse, havde Sagen eng
været bragt paa Bane imellem dem, men var falden aldeles igj
nem, da Spørgsmaalet blev, hvo der skulde staae i Spidsen. I
unge Menneske erklæredes uskikket, Modehandleren havde ik
Tid. Victor Eremita undskyldte sig vel ikke med, at han hav
taget sig en Hustru eller kjøbt sig et Par Øxne, han skulde prøv
men om han end her vilde gjøre en Undtagelse og komme, s
vilde han dog frabede sig den Høflighed at staae i Spidsen, »
talte herved til itide«. Dette fandt Johannes var et godt O
paa rette Sted, thi efter hans Begreb var der kun een, der f
maaede at anrette et Gjestebud, det var den Dug, der breder
og sætter Alt frem, blot man siger: bred Dig. En ung Pige v
det ikke altid rigtigt at nyde i Hast, et Gjestebud kunde han ik
vente paa, og var i Almindelighed kjed af det længe forud. D
skulde der gjøres Alvor af dette, fordrede han een Betingelse,
det blev indrettet paa auf einmal einzunehmen. Deri vare A

at han havde taget sig en Hustru osv.] Lukas 14. Kap. 19–20

enige. Den hele Omgivelse skulde dannes fra ny, og Alt tilintetgjøres, ja førend man stod op fra Bordet maatte man endogsaa gjerne fornemme Tilberedelserne til Tilintetgjørelsen. Intet maatte blive tilbage, end ikke saa meget, sagde Modehandleren, som der bliver af en Kjole, naar den syes om til en Hat; Intet, sagde Johannes, thi Intet er ubehageligere end et Affections-Stykke, og Intet modbydeligere end at vide, at der et eller andet Sted er en Omgivelse, der paa en umiddelbar og næsviis Maade vil være en Virkelighed. Som nu saaledes Samtalen var bleven levende, reiste Victor Eremita sig pludseligen op, stiller sig ud paa Gulvet, vinker med Haanden som Den, der befaler, holder Armen udrakt som Den, der løfter en Pokal, og som svingede han et Bæger siger han: Med dette Bæger, hvis Duft allerede bedaarer min Sands, hvis kølige Hede allerede opflammer mit Blod, hilser jeg Eder, kjære Drikkebrødre, og byder Eder Velkommen; med det samme Bæger ønsker jeg Eder Velbekomme, forvisset om, at Enhver er tilstrækkelig mættet blot af Talen om Gjestebudet, thi vor Herre mætter Maven før Øiet, men Phantasien gjør det omvendt. Derpaa stak han Haanden i Lommen, tog et Cigarfoderal frem, udtog en Cigar og begyndte at ryge. Da Const. Constantius protesterede mod hans Magtfuldkommenhed til saaledes at forvandle det projecterede Gjestebud til et illusorisk Livsfragment, erklærede Victor, at han slet ikke troede det lod sig realisere, og i ethvert Fald var der begaaet en Feil ved, at det forud var blevet Gjenstand for Omtale. Hvad der skal være godt maa være strax; thi »strax« er den guddommeligste af alle Kategorier og fortjener at hædres som i Romersproget: *ex templo*, fordi den er det Guddommeliges Udgangspunkt i Livet, saa hvad der ikke skeer strax er af det Onde. Dog havde han ikke Lyst til at disputere derom; vilde de Andre tale og handle anderledes, skulde han ikke sige et Ord, vilde de, at han yderligere skulde udvikle sig, maatte det tillades ham at perorere, thi at foranledige en Discussion ansaae han ikke for livsaligt.

Dette skete ogsaa, og da de Andre opfordrede ham til at gjøre det strax, talede han saaledes. Et Gjestebud er i og for sig selv en vanskelig Sag, thi om det end er arrangeret med al mulig Smag og med Talent, saa hører der dog endnu Noget til — Lykke nemlig. Jeg mener herved ikke, hvad en bekymret Madmoder

ex templo betyder paa Latin: strax, paa Stedet, men kan efter Ordlyden ogsaa oversættes: ud fra Templet.

nærmest kunde tænke paa, men noget Andet, som Ingen al kan sikkre sig et lykkeligt Sammenspil af Stemning og af G budets Smaaomstændigheder, hiin fine ætheriske Strengeleg inderlige Musik, man ikke forud kan bestille hos nogen musicant. See derfor er det voveligt at begynde, thi slaaer feil, maaskee endog strax fra Begyndelsen af, saa kan man Gjestebud sætte saaledes af i Henseende til Stemning, at lang Tid ikke indhenter det. Kun Vane og Tankeløshed er og Faddere til de fleste Gjestebud, og Manglen paa Kritik Sk at man ikke opdager Ideeløsheden. For det Første burde aldrig være Qvinder tilstede ved et Gjestebud. *In parenthesi* bruger jeg det Ord, Qvinde, fordi jeg aldrig har ynde Ord Damer, og nu siden Grundtvig i sin grundtvigske I Snak grundtvigsk har brugt dette Ord, saa — dog dette ve mer ikke denne Sag. Kun i græsk Stiil kan Qvinder bruges et Chor af Dandserinder. Da det væsentligen ved et Gjes kommer an paa, at der spises og drikkes, bør Qvinden ikke med; thi hun kan ikke gjøre Fyldest, og kan hun gjøre d det høist uskjønt. Saasnart der er en Qvinde tilstede, bør der spises og drikkes nedsættes til en Ubetydelighed. A spises og drikkes maa i det Høieste være som en lille qvi Syssel, at man har Noget at bruge Hænderne til. Især paa L kan et saadant lille Maaltid, der endogsaa helst maa henlægg andre end de afgjørende Spisetider, være yderst yndigt, og hv er det, skyldes det altid det andet Kjøn. At lade, som En manden gjør, det andet Kjøn træde af, naar den egentlige Di begynder, er hverken det Ene eller det Andet, thi ethvert bør være et Hele, og blot den Maade jeg sætter mig tilbor tager Kniv og Gaffel staaer i Forhold til det Totale. Saalec og et politisk Gjestebud en uskjøn Tvetydighed. Gjestet Elementer vil man nedsætte til en Ubetydelighed, og Talern man igjen maa ikke have Betydning af at de ere holdte *pocula*. Saavidt ere vi vel enige og vort Tal er, hvis der noget af vort Gjestebud, ogsaa rigtigt valgt, efter hiin sk Regel ikke over Musernes, ikke under Gratiernes. Jeg fo nu den rigeste Overflødighed af Alt, hvad der lader sig t Om det end ikke Alt er tilstede, maa Muligheden deraf være ved Haanden, ja svæve fristende over Bordet, endnu mer

In parenthesi i Parenthes, lejlighedsvis. Grundtvig] Grundtvigs ' Snak' (1844) er 'for Damer og Herrer'. *inter pocula* ved Glasset.

førerisk end Synet. At gjøre Gjestebud paa Svovlstikker eller ligesom Hollænderen paa et Stykke Sukker, hvoraf Alle slikke, frabedes. Min Fordring derimod er vanskelig at tilfredsstille, thi Maaltidet selv maa være beregnet paa at vække og incitere hiin unævnelige Higen, hvilken ethvert værdigt Medlem bringer med sig. Jeg fordrer, at Jordens Frugtbarhed er i vor Tjeneste, som spirede Alt i samme Nu naar Lysten begjærer det Jeg fordrer en yppigere Overflod af Viin, end naar Mephistopheles blot behøver at bore i Bordet. Jeg fordrer en Belysning, mere vellystig end Troldenes, naar de hæve Bjerget paa Søiler og dandse i et Luehav Jeg fordrer, hvad der mest ophidser Sandsen, jeg fordrer hiin Vellugtens liflige Vederqvægelse, herligere end den findes i Tusind og een Nat. Jeg fordrer en Kølighed, der vellystigt opflammer Begjerligheden, og svaler over den tilfredsstillede Begjerlighed. Jeg fordrer et Springvands ustandsede Opmuntring. Kunde Mæcenas ikke sove uden at høre et Springvands Pladsken, saa kan jeg ikke spise uden det. Misforstaae mig ikke, jeg kan spise tør Fisk uden det, men jeg kan ikke spise ved et Gjestebud uden det, jeg kan drikke Vand uden det, men jeg kan ikke drikke Viin ved et Gjestebud uden det. Jeg fordrer et Tjenerskab, udvalgt og skjønt, som sad jeg ved Gudernes Bord, jeg fordrer Taffelmusik, stærk og dæmpet, og jeg fordrer, at den hvert Øieblik skal være mig et Accompagnement; og hvad Eder angaaer, mine Venner, da gjør jeg utrolige Fordringer See[1] paa Grund af alle disse Fordringer, hvilke ere lige saa mange Grunde imod, mener jeg, at et Gjestebud er et *pium desiderium*, og er jeg i denne Henseende saa langt fra at ville tale om en Gjentagelse, at jeg antager, det end ikke lader sig gjøre første Gang.

Den Eneste, der egentligen ikke havde deeltaget i hiin Samtale, ei heller i Gjestebudets Nederlag, var Constantin Constantius. Uden ham var det blevet ved Snakken. Han var kommen til et andet Resultat, og meente, at naar man tog de Andre med en Trumf, lod Ideen sig vel realisere. Der gik da nogen Tid hen, og baade Gjestebudet og Talen derom var glemt, indtil pludselig en Dag Deeltagerne modtoge et Indbydelseskort fra Constantin til et Gjestebud samme Aften Selskabets Symbolum var af Constantin betegnet: *in vino veritas*, fordi der vel maatte tales, ikke blot samtales, men der maatte ikke tales uden *in vino*, og ingen

---

Mephistopheles] Goethes Faust, Scenen i Auerbachs Kælder. **Mæcenas**] se Seneca, de providentia III, 10. *pium desiderium* fromt Ønske (uopfyldeligt).

Sandhed maatte der høres uden som den er *in vino*, naar Vinen er et Forsvar for Sandheden og Sandheden et Forsvar for Vinen. — Stedet var valgt i en Skovegn, et Par Mile fra Kjøbenhavn. Salen, hvori der skulde spises, var ny decoreret, og paa enhver Maade gjort ukjendelig; et mindre Værelse, der ved en Corridor skiltes fra Salen, var indrettet for et Orchester. Skodder og Forhæng vare anbragte for alle Vinduer, og bag disse stode Vinduerne aabne. Intimationen vilde Constantin skulde ligge i, at de kom kjørende i Aftenstunden. Selv om man veed, at man kjører til et Gjestebud, og Phantasien derfor et Øieblik forsøger sig i det Yppige, saa er dog Natur-Omgivelsens Indtryk for mægtigt til, at det ikke skulde seire At dette ikke skulde skee, var det Eneste, Constantin frygtede, thi som der ingen Magt er, der saaledes veed at forskjønne Alt, som Phantasien, saa er der heller ingen Magt, der saaledes kan forstyrre Alt, naar det slaaer feil for Een, idet den skal berøre Virkeligheden. Men at kjøre i en Sommeraften giver ikke Phantasien Retningen imod det Yppige, men lige den modsatte. Om man end ikke seer og hører det, danner Phantasien dog uvilkaarlig et Billede af Aftenens hjemlige Længsel, saa man seer Piger og Karle vandre hjem fra Markarbeidet, hører Høstvognens iilsomme Raslen, forklarer selv det fjerne Brøl fra Engen som en Længsel. Saaledes frister Sommeraftenen det Idylliske frem, qvæger selv et higende Sind med sin Beroligelse, bevæger selv den flyvende Phantasie til med autochtonisk Hjemvee at dvæle ved Jorden, som det Sted man er kommen fra, lærer det umættelige Sind at nøies med Lidet, stiller Een tilfreds, thi i Aftenstunden staaer Tiden stille og Evigheden dvæler. — Saaledes ankom de i Aftenstunden: de Indbudne; thi Constantin var tagen noget tidligere ud. Victor E., der laae paa Landet i Nærheden, kom ridende, de Andre kjørende, og just som deres Vogn kjørte til Siden, svingede en holsteensk Vogn ind ad Porten: et lystigt Compagnie af fire Haandværkssvende, hvilke bleve beværtede for dernæst i det afgjørende Øieblik at haves i Beredskab som et Nedrivningscorps: saaledes ere Brandfolkene af modsat Grund tilstede i Theatret for strax at slukke.

Saa længe man er Barn har man Phantasie nok til, om det var i en Time i det mørke Værelse at kunne holde sin Sjel paa Spidsen, paa Forventningens Spidse, naar man er Ældre virker Phantasien let til at gjøre Een kjed af Juletræet, inden man faaer det at see

Fløidørene aabnedes; Virkningen af den straalende Belysning, Køligheden, der strømmede dem imøde, Vellugtens krydrede Bedaarelse, Anretningens Smagfuldhed overvældede et Øieblik de Indtrædende, og da der i det samme fra Orchestret lød Toner af Ballet i Don Juan, forklaredes de Indtrædendes Skikkelser, og som af Ærbødighed for en usynlig Aand, der omgav dem, standsede de et Øieblik som Den, hvem Beundring har vakt og som er opstanden til Beundring.

Hvo veed, hvad det lykkelige Øieblik er, hvo har fattet dets Vellyst og ikke fornummet hiin Angest, at der pludseligen skulde skee Noget, det Ubetydeligste, der dog er mægtigt til at forstyrre Alt! Hvo har holdt Lampen i sin Haand og dog ikke følt Vellystens Besvimelse, fordi man blot behøver at ønske! Hvo har holdt hvad der er Vinkende i sin Haand og ikke lært at have Haandledet smidigt til strax at slippe. — Saaledes stode de hos hinanden. Kun Victor stod noget afsondret, hensjunken i sig selv; en Gysen gik ham gjennem Sjelen, han skælvede næsten; da samlede han sin Sjel og hilste Varslet med disse Ord: I skjulte, festlige, forføreriske Toner, der rev mig ud af en stille Ungdoms klosterlige Eensomhed, og bedrog mig med et Savn, som var det en Erindring, forfærdeligt, som hvis Elvira end ikke var bleven forført, men kun havde begjeret det! Udødelige Mozart, Dig, hvem jeg skylder Alt; dog Nei, endnu skylder jeg Dig ikke Alt. Men naar jeg er bleven en Olding, hvis jeg nogensinde bliver det, eller naar jeg er bleven 10 Aar ældre, hvis jeg nogensinde bliver det, eller naar jeg er bleven gammel, hvis jeg nogensinde bliver det, eller naar jeg skal døe, thi dette veed jeg dog, jeg skal, da vil jeg sige: udødelige Mozart, Dig, hvem jeg skylder Alt, da vil jeg lade den Beundring, der er min Sjels første og dens eneste, bryde frem af al sin Magt, lade den dræbe mig, hvad den dog ofte har villet. Da har jeg beskikket mit Huus, da har jeg betænkt min Elskede, da har jeg tilstaaet min Kjerlighed, da har jeg ganske sandet, at jeg skylder Dig Alt, da tilhører jeg Dig ikke mere, ikke Verden, men kun Dødens alvorlige Tanke! — Nu lød fra Orchestret hiin Indbydelse, hvori Lysten jubler høiest, svinger sig himmelstormende over Elviras smertelige Taksigelse, og let apostropherende gjentog Johannes: *viva la liberta*; — *et veritas*

viva la liberta leve Friheden (saaledes den italienske Text til »Don Juan« i denne Replik til Maskerne ved Begyndelsen af Ballet, i Kruses Bearbejdelse 1. Akt 21. Scene: Enhver hos os er frie).

sagde det unge Menneske, men fremfor Alt *in vino* aft
stantin dem, idet han selv tog Plads ved Bordet og c
de Andre dertil.

Hvor let er det ikke at gjøre et Gjestebud, og dog
stantin forsikkret, at han aldrig mere vilde vove det! H
det ikke at beundre, og dog har Victor forsikkret, at h
vil give sin Beundring Ord, fordi et Nederlag er forfa
end at blive Invalid i Krigen! Hvor let er det ikke a
naar man har en Ønskeqvist, og dog er det stundom forfa
end at omkomme af Mangel!

De toge Plads ved Bordet. I samme Øieblik var
Selskab midt ude paa Nydelsens uendelige Hav, som
eneste Sæt. Enhver havde al sin Tanke, al sin Be
Gjestebudet, havde gjort sin Sjel flot for Nydelsen, der
Overflødighed, og hvori Sjelen flød over. Den øvede H
kjendes paa, at han veed, at lade det fnysende Spand
med et eneste Sæt, og at holde dem ligelig sammen, der
Ganger er kjendelig paa, at den reiser sig absolut afgjø
eneste Spring, var en eller anden af Gjesterne maaskee
ledes, saa var Constantin en god Vert.

Saa spiste de da. Snart havde Samtalen flettet sin
Krands om Gjesterne, saa de sadde bekrandsede; snart
talen forelsket i Maden, snart i Vinen, snart i sig selv,
det som vilde den betyde Noget, snart igjen betydede
Intet. Snart viklede Indfaldet sig ud, hiint pragtfulde,
blomstrer eengang, hiint zarte, der lukker sig strax, da
Udbrud af den Spisende disse Trøfler ere superbe, nu
af Verten: denne Chateau Margaux! Nu var Taffelmusikk
borte i Larmen, nu lød den atter. Snart stod Tjenersk
som *in pausa* i det afgjørende Øieblik, naar en ny
frem eller en ny Viin bødes og nævntes ved Navn, snar
atter travlt. Nu indtraadte Tausheden et Secund, da
Musikkens oplivende Aande over Gjesterne. Nu kastede de
sig med en dristig Tanke i Spidsen for de Samtalen
fulgte ham, næsten glemmende Maden, og Musikken lød
som den lyder efter de Stormendes Jubel, snart hørtes
senes Larm og Tallerknernes Klang, og Spisningens Gjer

in pausa i en Pause, pauserende.

taus, kun understøttet af Musikken, der festlig gik foran og atter kaldte Samtalen frem. — Saaledes spiste de.

Hvor fattigt er dog ikke Sproget i Sammenligning med hiin vel intetsigende, men dog saa betydende Samklang af Lyd, i et Slag som ved et Gjestebud, hvilken end ikke den sceniske Fremstilling kan gjengive, og hvorfor Sproget kun har et Par Ord! Hvor er dog Sproget i Ønskets Tjeneste saa rigt i Sammenligning med, naar det beskriver Virkelighed.

Kun en enkelt Gang traadte Constantin ud af sin Allestedsnærværelse, i hvilken man egentligen ikke mærkede hans Nærværelse. Strax i Begyndelsen fik han dem til, »for at mindes hiin gemytlige Periode, da Mand og Qvinde sad sammen i Gjestebud«, at afsynge en af de gamle Drikkeviser, et Forslag, der frembragte en reen parodisk Virkning, hvorpaa det maaskee ogsaa var beregnet, og som nær havde taget Overhaand, da Modehandleren vilde man skulde synge den: naar jeg engang skal i Brudeseng, falderi, faldera. Da et Par Retter vare spiste, foreslog Constantin, at Gjestebudet skulde ende med, at Enhver holdt en Tale, dog maatte man sikkre sig, at Talerne ikke fik Lov at flagre altfor ubestemt om. Han gjorde da tvende Betingelser. Først, at der ikke maatte tales før efter Maaltidet, og at Ingen maatte tale førend han havde drukket saameget, at han kunde mærke Vinens Magt, eller at han var i den Tilstand, hvori man siger Meget, man ellers ikke gider sige, uden at derfor Talens og Tankens Sammenhæng bestandigt behøver at afbrydes af Hikke. Enhver skulde derfor, før han talte, høitideligt erklære, at han var i denne Tilstand. Et bestemt Qvantum Viin lod sig ikke normere, da Mættelses-Evnen kunde være forskjellig. Herimod protesterede Johannes. Han kunde aldrig blive beruset, og naar han var kommen til et vist Punkt, blev han mere og mere ædru, jo mere han drak. Victor Eremita var af den Mening, at den experimenterende Reflexion, at man skulde passe paa, at blive beruset, forhindrede Een i at blive det. Skulde man blive beruset, maatte man blive det umiddelbart. Der

naar jeg engang skal osv.] se Visebog indeholdende udvalgte danske Selskabssange, Kbhvn. (Seidelin) 1814, Nr. 216 S. 307. (Omkvæd Faldera, Falderala, røde Roser).

samtaltes nu Adskilligt om Vinens forskjellige Forhold til Bevidstheden, samt om, at det at have drukket megen Viin hos meget reflekterende Individer kunde yttre sig ikke ved nogen paafaldende *impetus*, men tvertimod ved en paafaldende kold Besindighed. Hvad Talernes Indhold angik, da foreslog Constantin, at der skulde tales om Elskov eller om Forholdet mellem Mand og Qvinde, dog maatte der ikke fortælles Kjerlighedshistorier, men vel maatte der gjerne ligge Historier til Grund for Opfattelsen.

Betingelserne bleve antagne. — Alle en Verts retfærdige og billige Fordringer til Gjester bleve opfyldte: de spiste, drak og drak og bleve drukne, som det hedder i det Hebraiske, ɔ: de drak tappert.

Desserten blev fremsat. Havde Victor hidtil ikke faaet sin Fordring opfyldt, at høre et Vandsprings Pladsken, hvad han da heldigviis for ham havde glemt igjen siden hiin Samtale, saa brusede nu Champagne i Overflod. Klokken slog 12; da paabød Constantin Taushed, hilsede det unge Menneske med et Bæger og disse Ord: *quod felix sit faustumque*, og bød ham at tale først.

Det unge Menneske reiste sig, erklærede, at han følte Vinens Magt, hvilket ogsaa var tildeels synligt; thi Blodet bankede stærkt i hans Tindinger, og hans Ydre var ikke saa skjønt, som før Maaltidet. Han talede saaledes.

Dersom der er Sandhed i Digternes Ord, kjære Drikkebrødre, da er jo ulykkelig Elskov den tungeste Smerte. Skulde det behøve noget Beviis, saa agter paa de Elskendes Tale. De sige, at den er Døden, den visse Død, og troe det første Gang fjorten Dage; anden Gang sige de det er Døden, tredie Gang sige de det er Døden, og endeligen døe de engang — af ulykkelig Elskov; thi at de døe af Elskov, derom er ingen Tvivl, og at Elskoven maa tage tre Gange for at tage Livet af dem, er ligesom at Lægen maa tage tre Gange for at faae den faste Kindtand dragen ud. Men er ulykkelig Elskov saaledes den visse Død, hvor lykkelig er jeg da ikke, som aldrig har elsket, og forhaabentligen kun driver det til at døe engang, og heldigviis ikke af ulykkelig Elskov? Men maaskee er netop dette den største Ulykke; hvor ulykkelig maa

---

impetus Fart, Begejstring. i det Hebraiske] f. Ex. 1. Mosebog 43. Kap. 33. *quod felix sit faustumque* det være til Held og Lykke (romersk Indledningsformel).

[redacted]

jeg da ikke være? Elskovens Betydning maa formodentligen (thi jeg taler som den Blinde om Farverne) maa formodentligen være dens Salighed, og Udtrykket herfor er igjen, at Elskovens Ophør er den Elskendes Død. Dette forstaaer jeg som et Tankeexperiment, der sætter Liv og Død i Forhold til hinanden. Men skal Elskoven blot være et Tankeexperiment, saa ere jo de Elskende latterlige, som virkelig gaae hen og forelske sig. Skal den derimod være noget Virkeligt, saa maa jo Virkeligheden bekræfte, hvad de Elskende sige om den. Men høres eller spores det nu i Virkeligheden, at dette skeer, om det end høres, at det siges. Allerede heri seer jeg een af de Modsigelser, hvori Elskov indvikler et Menneske; thi om den er anderledes for de Indviede, veed jeg ikke, men mig forekommer den at indvikle et Menneske i de besynderligste Modsigelser. Intet andet Forhold mellem Menneske og Menneske gjør Fordring paa den Idealitet, som Elskoven, og dog skjønnes den aldrig at have den. Allerede af den Grund frygter jeg Elskov, fordi jeg frygter den skulde have Magt til ogsaa at faae mig til at snakke hen i Luften om en Salighed, jeg ikke fornam, og om en Smerte, jeg ikke fornam. Jeg siger det her, da jeg er buden at tale om Elskov, skjøndt ukyndig, jeg siger det her i en Omgivelse, der tiltaler mig som et græsk Symposium; thi ellers ønsker jeg ikke at tale derom, ønsker ikke at forstyrre Nogen i hans Lykke, men nøies med mine egne Tanker. Maaskee ere disse Tanker i de Indviedes Øine kun Taabeligheder og Spindelvæv, maaskee er min Vankundighed forklarlig af, at jeg aldrig har lært eller ønsker at lære af Nogen, hvorledes man kommer til at elske, at jeg aldrig, fordi det var raskt, har udfordret en Qvinde med et Blik, men altid slaaet Øiet ned, uden at ville hengive mig til et Indtryk, førend jeg har udgrundet, hvad den Magt har at betyde, i hvis Vold jeg giver mig.

Her blev han afbrudt af Constantin, der foreholdt ham, at han, ved at tilstaae, at han aldrig havde havt nogen Kjerlighedshistorie, havde udelukket sig fra at kunne tale. Det unge Menneske erklærede, at han til enhver anden Tid skulde med Glæde efterkomme en Befaling, der paabød Taushed, da han ofte nok havde følt det keedsommelige i at tale, men her vilde han forfægte sin Ret. Netop det, slet ingen Kjerlighedshistorie at have havt, var ogsaa en Kjerlighedshistorie, og Den, der kunde sige dette, var netop berettiget til at tale om Eros, fordi han i sin Tanke kunde siges at forholde sig til hele Kjønnet, og ikke til de Enkelte. Det bevilgedes ham at tale, og han vedblev.

Da min Berettigelse til at tale nu har været dragen i Tvivl saa har denne Tvivl vel tjent til at fritage mig for Eders Latter thi jeg veed vel, at som det blandt Bønderkarle ikke ansees for en ret Karl, der ikke har en Tobakspibe, saa ansees det blandt Mandfolk ikke for en ret Karl, der ikke er forsøgt i Elskov Vil Nogen lee, da lee han, Tanken er og bliver mig Hovedsagen Eller har maaskee Elskov det Privilegium at være det Eneste, hvorover man ikke skal tænke forud, men først bag efter? Hvis saa er, hvad vilde da skee, dersom jeg, den Elskende, kom til bag efter at tænke paa, at det var bag efter? See! derfor vælger jeg forud at tænke over Elskov Vel sige de Elskende ogsaa, at de have tænkt forud derover, men det er ikke saa De forudsætte, at det at elske hører et Menneske væsentligen til, men det er jo ikke at tænke over Elskov, men at forudsætte den, for at være betænkt paa at faae sig en Elsket

Overalt hvor da min Reflexion vil gribe Elskoven, beholder jeg kun Modsigelsen. Stundom er det mig vel, som var der undgaaet mig Noget, men hvad dette er, kan jeg ikke sige, derimod kan min Reflexion atter strax her vise mig Modsigelsen. See derfor er det min Betragtning af Eros, at den er den største Modsigelse der lader sig tænke, og tillige comisk Det Ene svarer til det Andet Det Comiske ligger altid i Modsigelsens Kategori, hvad jeg ikke her kan udføre, men hvad jeg her vil vise, er, at Elskov er comisk Jeg forstaaer da her ved Elskov Forhold mellem Mand og Qvinde, og tænker ikke paa Eros i græsk Forstand, saaledes som den saa skjønt er lovprist af Plato, men hos ham er der ogsaa saa langt fra at være Tale om at elske Qvinder, at dette kun nævnes i Forbigaaende, og dette endog ansees for ufuldkomment i Sammenligning med at elske unge Mennesker. Jeg siger, at Elskoven er comisk for Trediemand, mere siger jeg ikke Om det er derfor, at Elskende altid hade Trediemand, veed jeg ikke, men dette veed jeg, at Reflexionen altid er Trediemand, og derfor kan jeg ikke elske uden tillige i min Reflexion at være mig selv Trediemand Dette kan da ikke synes Nogen besynderligt, da Enhver jo har tvivlet om Alt, og jeg kun gjør et Forsøg paa at tvivle om Alt i Henseende til Elskov, men derimod synes det mig besynderligt, at man har tvivlet om Alt og atter fundet Vished, og

---

Plato] i »Symposion«, i Kap. 9 nævnes »den vulgære Aphrodite« som Gudinde for Kjærlighed til Kvinder, »den himmelske Aphrodite« for Kjærlighed til unge Mænd. — da Enhver jo har tvivlet om Alt] hvad Cartesius opstillede som Philosophiens Udgangspunkt.

dog aldrig ymter et Ord om Vanskeligheder, der have bundet min Tanke, saa jeg stundom længselsfuld har ønsket Befrielse ved Dens Hjælp vel at mærke, der først har tænkt Vanskelighederne, og ikke faaet det indgivet i Søvne at tvivle og at have tvivlet om Alt, og atter siger jeg, faaet det indgivet i Søvne, at forklare og at have forklaret Alt. Saa skjænker mig da Eders Opmærksomhed, kjære Drikkebrødre, og hvis I selv ere Elskende, da afbryder mig dog ikke, dysser ikke paa mig, fordi I ikke ville høre Forklaringen; vender Eder heller bort og hører med bortvendt Aasyn paa, hvad jeg har at sige, hvad der nu lyster mig at sige, da jeg engang har begyndt.

For det Første finder jeg det comisk, at alle Mennesker elske og ville elske, og man dog aldrig kan faae oplyst, hvad det Elskelige, det, der er Elskovens egentlige Gjenstand, er. Det Ord at elske lader jeg staae hen, thi dermed er Intet sagt, men saasnart Talen skal begynde, saa bliver det første Spørgsmaal, hvad er det man elsker. Herpaa gives da intet andet Svar, end at man elsker det Elskelige. Svarer man nemlig med Plato, at man skal elske det Gode, da har man ved et eneste Skridt overskredet hele det Erotiskes Omfang. Men saa svarer man maaskee, at man skal elske det Skjønne. Dersom jeg da vilde spørge, om det at elske er at elske en skjøn Egn, et smukt Maleri, saa vilde man strax see, at det Erotiske ikke forholder sig som Art til Elskovens Omfang, men er noget ganske Særegent. Vilde saaledes en Elsker, for ret at udtrykke, hvor megen Elskov der boede i ham, holde saadan Tale: jeg elsker smukke Egne, og min Lalage, og den skjønne Dandser, og en skjøn Hest, kort jeg elsker alt det Skjønne, saa vilde Lalage, om hun end ellers var tilfreds med ham, ikke være tilfreds med hans Lovtale, selv om hun var skjøn; og sæt nu, at Lalage ikke var skjøn, om han dog elskede hende. Vilde jeg da bringe det Erotiske i Forhold til hiin Adskillelse, om hvilken Aristophanes taler, naar han siger, at Guderne deelte Mennesket i to Dele, ligesom Flyndre, og at disse adskilte Dele søge hinanden, saa støder jeg atter her paa Noget, jeg ikke kan udgrunde, i hvilken Henseende jeg kan beraabe mig paa Aristophanes, der i sit Foredrag, netop fordi der ingen Grund er for Tanken til at standse, tænker videre, og tænker, at Guderne kunde falde paa, til

---

med Plato] Symposion Kap. 24. Lalage] græsk Kvindenavn, anvendt af Horats, Oder I 22. Aristophanes] i Platons Symposion Kap. 15—16; Tanken om en yderligere Deling sammesteds 193 a

endnu større Morskab, at dele Mennesket i tre Dele. Til endnu større Morskab; er det ikke, som jeg siger, at Elskov gjør et Menneske latterligt, om ikke i Andres, saa i Gudernes Øine. Dog jeg vil antage, at det Erotiske har sin Potens i Forholdet mellem det Qvindelige og det Mandlige, hvad saa? Hvis den Elskende vilde sige til sin Lalage· jeg elsker Dig, fordi Du er en Qvinde, jeg kunde ligesaa godt elske enhver anden Qvinde, ligesaa godt den stygge Zoe, saa vilde den skjønne Lalage blive fornærmet. Hvad er da saa det Elskværdige? Det er mit Spørgsmaal, men det Fatale er, at aldrig Nogen har kunnet sige det. Den enkelte Elskende troer bestandigt for sit Vedkommende, han veed det, men for en Anden kan han ikke gjøre sig forstaaelig, og Den, der lytter til flere Elskendes Tale, han vil erfare, at ikke To sige det Samme, uagtet de dog Alle tale om det Samme. Fraseet de aldeles taabelige Forklaringer, der ende med at lade Een rende med Næsen mod Stuedøren, det vil sige, ende med, at det er den Elskedes smukke Fødder eller den elskede Mands beundrede Knebelsbart, der egentlig er Elskovens Gjenstand, selv naar man hører en Elskende tale i den høie Stiil, da nævner han først adskillige Enkeltheder, men endeligen siger han: hele hendes elskelige Væsen, og naar Talen har naaet det Høieste, da siger han: hiint Uforklarlige, som jeg ikke veed at gjøre mig Rede for. Og denne Tale skal især behage den skjønne Lalage Mig behager den ikke, thi jeg forstaaer ikke et Ord, men finder, at Talen indeholder en dobbelt Modsigelse, deels fordi den ender i det Uforklarlige, og deels fordi den ender deri, thi den, der vil ende med det Uforklarlige, han gjorde egentligen rigtigst i at begynde dermed og slet ikke sige Andet, for ikke at blive mistænkelig. Begynder han med det Uforklarlige og siger ikke Andet, da beviser dette ikke hans Afmagt, thi i negativ Forstand er det dog en Forklaring, men begynder han med Andet og ender i det Uforklarlige, da beviser dette hans Afmagt.

Altsaa at elske — dertil svarer det Elskelige, og det Elskelige er det Uforklarlige Det lader sig høre, men forstaae lader det sig ikke, ligesaa lidet som den uforklarlige Maade, paa hvilken Elskoven griber sit Bytte Hvo vilde ikke føle det Ængstelige deri, hvis Menneskene omkring Een Tid efter anden faldt om og døde ganske pludselig, eller bleve convulsiviske, uden at Nogen formaaede at forklare Grunden. Men saaledes griber Elskoven netop ind i Livet, kun at man ikke bliver ængstelig derved, da de Elskende selv ansee det for den høieste Lykke; men derimod kommer til at lee deraf, thi det Comiske og det Tragiske corre-

[redacted]

spondere bestandigt. Idag taler man med et Menneske, kan nogenlunde forstaae ham, imorgen taler han i Tunger og i besynderlige Gebærder — han er forelsket. Dersom Elskovens Udtryk var: at elske den første den bedste, saa lod det sig forstaae, at man ikke nærmere kunde forklare sig, men da Elskovens Udtryk er: at elske en Eneste, en eneste i den ganske Verden, saa synes en saadan uhyre Udsondrings-Act i sig at maatte indeholde en Dialektik af Grunde, man ikke saa meget maatte frabede sig at høre, fordi den Intet forklarede, som fordi den vilde blive altfor vidtløftig at høre paa. Men nei, den Elskende kan slet Intet forklare. Han har seet hundrede og atter hundrede Qvinder, han er maaskee bleven ældre, har Intet fornummet, pludselig seer han hende, hende, den Eneste — Cathrine. Er dette ikke comisk; er det ikke comisk, at det, der skal forklare og forskjønne hele Livet: Elskoven ikke er som et Senepskorn, hvoraf der voxer et stort Træ, men endnu mindre er i sin Grund slet Intet; thi ikke et eneste forudgaaende Kriterium lader sig angive, som var det f. Ex. i en vis Alder at Phænomenet indtraadte, og ikke en eneste Grund lader sig angive, hvorfor han vælger hende, hende ene i den ganske Verden, og det ingenlunde i samme Forstand »som Adam valgte Eva, fordi der ingen Anden var.« Eller er den Forklaring, som de Elskende give, ikke ligesaa comisk, eller rettere, udhæver den ikke netop det Comiske. De sige, at Elskov gjør blind, og deraf forklare de Phænomenet. Dersom et Menneske, der gik ind i et mørkt Værelse for at hente Noget, naar jeg raadede ham at tage et Lys med, svarede: det Hele er kun en Ubetydelighed, derfor tager jeg intet Lys med, o! da vilde jeg ypperligt forstaae ham. Dersom derimod den samme Mand tog mig afsides, og paa en hemmelighedsfuld Maade betroede mig, at det, han gik ind at hente, var af yderste Vigtighed, og derfor var det, at han kun kunde gjøre det iblinde — o! mon da mit svage dødelige Hoved skulde kunne følge denne Tales høie Sving. Om jeg end, for ikke at fornærme ham, vilde lade være at lee, saasnart han vendte mig Ryggen, vilde jeg neppe kunne bare mig. Men ad Elskov er der Ingen, som leer; thi dette er jeg forberedt paa, at jeg vilde komme i samme Forlegenhed, som Jøden, der efter at have endt sin Fortælling, sagde: er der Ingen, som leer. Dog har jeg ikke, som Jøden, udeladt Pointen, og forsaavidt jeg selv leer, er min Latter meget langt fra at ville fornærme Nogen.

»**som Adam** osv.] en Ytring af Musäus, se Enten—Eller, 2. Del S. 28 Anm.

Tvertimod foragter jeg de Daarer, der indbilde sig, at deres Elskov har saa gode Grunde, at de kunne lee ad andre Elskende; thi da Elskov aldeles ikke lader sig forklare, er forsaavidt den ene Elskende ligesaa latterlig som den anden. Ligesaa daarligt og hoffærdigt finder jeg det ogsaa, at en Mand stolt seer sig om i Pigernes Kreds for at finde den, der er ham værdig, eller at en Pige stolt slaaer med Nakken og vrager, fordi Saadanne kun sysle med endelige Tanker indenfor en uforklaret Forudsætning. Nei, det, der beskæftiger mig, er Elskoven som saadan, det er den, som forekommer mig latterlig, og derfor frygter jeg den, at jeg ikke skal blive mig selv latterlig, eller latterlig i Gudernes Oine, som have dannet Mennesket saaledes. Dersom nemlig Elskov er latterlig, saa er det lige latterligt, enten jeg faaer en Prindsesse eller en Tjenestepige, og er det ikke latterligt, saa er det heller ikke latterligt, at elske en Tjenestepige, thi det Elskelige er jo det Uforklarlige. See derfor frygter jeg Elskov, men seer igjen her et Beviis for, at Elskov er comisk, thi min Frygt bliver af en saa besynderlig tragisk Art, at den netop belyser det Comiske. Naar man river Mursteen ned hænger man et Skildt ud, og jeg gaaer af Veien, naar en Bom er bleven malet sætter man en Afviser, naar en Kudsk er nærved at kjøre Een over, raaber han: varsko, naar der er Cholera, bliver der sat en Soldat udenfor o. s. v., det jeg mener, er, at naar der er Fare, lader Faren sig betegne, og man undgaaer den lykkelig ved at agte paa Mærkerne. Da jeg nu frygter for ved Elskov at blive latterlig, saa anseer jeg den jo for en Fare, hvad skal jeg nu gjøre for at undgaae den, eller hvad skal jeg gjøre for at undgaae den Fare, at en Qvinde bliver forelsket i mig. Langtfra mig er den stolte Tanke, at jeg skulde være en Adonis, som enhver Pige bliver forelsket i (*relata refero*, thi hvad det vil sige forstaaer jeg ikke), Guderne bevare mig; men da jeg ikke veed, hvad det Elskværdige er, kan jeg jo slet ikke vide, hvorledes jeg skal bære mig ad for at undgaae denne Fare. Da desuden lige det Modsatte kan være det Elskværdige, og da endelig det Uforklarlige er det Elskværdige, saa er jeg jo i samme Situation, som hiin Mand, Jean Paul taler om, der staaende paa eet Been læser en Plakat af følgende Indhold: her er sat Rævesaxe; og nu ikke tør trække Benet til sig eller sætte det til Jorden. Elske Nogen vil jeg ikke førend jeg har udtømt Elskovens Tanke; dette kan jeg ikke, jeg er tvertimod

---

* *relata refero* jeg beretter, hvad der er mig berettet (jeg har det paa anden Haand).

kommen til det Resultat, at den er comisk; saa vil jeg ikke elske, ak, men hermed er Faren ikke undgaaet, thi da jeg ikke veed, hvad det Elskværdige er, hvorledes det kommer paa mig eller hvorledes det kommer paa en Qvinde i Forhold til mig, saa kan jeg ikke være sikker paa at vide, om jeg har undgaaet Faren. Dette er tragisk, i en vis Forstand endog dybt tragisk, om end Ingen bryder sig om det, eller bryder sig om den bittre Modsigelse for den Tænkende, at der er et Noget, som overalt udøver sin Magt og dog ikke lader sig tænke, som maaskee endog pludselig kommer bag paa Den, der forgjeves søger at tænke det. Men det Tragiske heri har sin dybe Grund i det paaviste Comiske. Maaskee vil enhver Anden vende mig Alt om og slet ikke finde det comisk, som jeg finder comisk, men vel det comisk, hvori jeg finder mit Tragiske; men selv dette viser, at jeg til en vis Grad har Ret, og det hvorfor jeg, hvis jeg bliver Offer, bliver et tragisk eller comisk Offer, er dog aabenbart at ville tænke over Alt, hvad jeg gjør og ikke bilde mig ind, at jeg tænker over Livet, naar jeg i Forhold til det Betydningsfulde siger: lad gaae.

Mennesket bestaaer af Sjel og Legeme, deri ere alle de viseste og bedste Mænd enige. Dersom man nu sætter Elskovens Potens i Forholdet mellem det Qvindelige og Mandlige, saa vil atter det Comiske vise sig i det Omslag, som foregaaer derved, at det høieste Sjelelige udtrykker sig i det mest Sandselige. Jeg tænker herved paa alle Elskovens høist besynderlige Gesticulationer og mystiske Tegn, kort paa det hele Frimureri, der er en Continuation af hiint første Uforklarlige. Modsigelsen, hvori Elskoven her indvikler et Menneske, er denne, at det Symbolske slet ikke betyder Noget, eller hvad der er det Samme, at Ingen kan sige, hvad det skal betyde. To elskende Sjele forsikkre hinanden, at de ville elske hinanden for alle Evigheder; derpaa omfavne de hinanden, og ved et Kys besegle de denne evige Pagt. Jeg spørger enhver Tænker, om han var faldet paa det. Og saaledes vexler det bestandigt i Elskov. Det høieste Sjelelige faaer sit Udtryk i den yderste Modsætning, og det Sandselige vil betegne det høieste Sjelelige. Posito jeg var forelsket. Det vilde da være mig af yderste Vigtighed, at den Elskede vilde tilhøre mig i alle Evigheder. Det forstaaer jeg, thi egentligen taler jeg her kun om en græsk Erotik, hvorved man elsker skjønne Sjele. Naar da den Elskede havde forsikkret mig det, da vilde jeg troe det, eller forsaavidt der blev nogen Tvivl tilbage, see at bekæmpe den. Men hvad skeer; thi hvis jeg var forelsket, vilde jeg vel bære mig ad som alle Andre, jeg vilde søge en anden Forvisning end den at troe

hende, hvilken dog aabenbart er den eneste Forvisning. Her staaer jeg atter ved det Uforklarlige. Naar Kakkadue, som han bedst sidder, begynder at kroe sig som en And, der har forslugt sig, og derpaa opstøder det Ord: Mariane, saa leer alle Mennesker, jeg med. Maaskee finder Tilskuerne det Comiske i, at Kakkadue, der slet ikke elsker Mariane, er kommen i et saadant Rapport til hende; men sæt nu, at Kakkadue elskede Mariane, var det saa ikke comisk? mig forekommer det ligefuldt comisk, og det Comiske at ligge i, at Elskoven er bleven commensurabel og skal ansees som commensurabel for et saadant Udtryk. Om det har været Skik fra Verdens Begyndelse, gjør Intet til Sagen, det Comiske har Evighedens Hævd paa at ligge i Modsigelsen, og her er en Modsigelse. En Gliedermand er der egentligen ikke noget Comisk ved, thi det er ingen Modsigelse, at han gjør de besynderlige Bevægelser, da man jo trækker i Snoren. Men at være en Gliedermand i noget Uforklarligts Tjeneste, det er comisk, Modsigelsen er den, at der ikke sees nogen fornuftig Grund til, at man snart faaer en Trækning i det ene Been, snart i det andet. Naar jeg nu ikke kan forklare mig hvad det er jeg gjør, saa vil jeg ikke gjøre det, naar jeg ikke kan forstaae den Magt, i hvis Vold jeg giver mig, saa vil jeg ikke give mig i dens Vold. Og er Elskoven en saadan gaadefuld Lov, der knytter de yderste Modsætninger sammen, hvo indestaaer mig da for, at der ikke pludselig kan komme Confusion deri. Dog beskæftiger dette mig mindre. Saaledes har jeg vel hørt, at nogle Elskende finde, at andre Elskende bære sig latterligt ad. Hvad en saadan Latter egentligen mener, fatter jeg ikke, thi er hiin Lov en Naturlov, saa er den jo eens for alle Elskende, og er den en Frihedens Lov, saa maae jo hine leende Elskende kunde forklare Alt, hvilket de dog ikke kunne. Forsaavidt forstaaer jeg det bedre, at det ganske i Almindelighed er Tilfældet, at den ene Elskende leer ad den Anden, fordi den ene bestandig finder den anden latterlig men ikke sig selv. Dersom det er latterligt at kysse en styg Pige, er det ogsaa latterligt at kysse en smuk, og den Indbildning, at det at gjøre det paa en vis Maade skulde berettige til at lee ad en Anden, som gjør det paa en anden Maade, er kun Hoffærdighed og en Sammensværgelse, der dog ikke bringer en saadan Fornem udenfor det almindelige Latterlige, der ligger i, at Ingen kan sige, hvad det skal betyde.

Kakkadue, i Overskous Capriciosa (Comedier. Kbhvn. 1850 ff., III S. 184 ff.).

[redacted]

ens det dog skal betyde Alt, og betyde, at de Elskende ville re hinanden for alle Evigheder, ja hvad endnu morsommere orvisse dem om, at de gjøre det. Dersom en Mand, der, som sidder bedst, lægger Hovedet paa den ene Side, eller ryster Hovedet, eller sparker ud med Benet, vilde svare mig, naar spurgte ham, hvorfor han gjorde det: jeg veed det saavist ikke det faldt mig saaledes ind, en anden Gang gjør jeg det rledes, thi det er uvilkaarligt, o! da vilde jeg vel forstaae . Men dersom han sagde, hvad jo de Elskende sige om hine iculationer, at hele Saligheden ligger deri, hvorledes skulde da ikke finde det latterligt, som jeg ogsaa fandt hine først ilte latterlige, rigtignok i en noget anden Forstand, indtil den forhindrede Latteren ved at forklare, at de Intet skulle de. Hermed er nemlig Modsigelsen, som ligger til Grund for Comiske, hævet; thi at det Intetbetydende forklares Intet at de er slet ikke latterligt, vel derimod naar det forklares, at de Alt. I Henseende til det Uvilkaarlige er Modsigelsen ndelig tilstede, som den: at man af et frit Fornuftvæsen ikke er det Uvilkaarlige. Naar man saaledes antog, at Paven i det lik han skulde sætte Kronen paa Napoleons Hoved kom til at e, eller at Brud og Brudgom i Vielsens høitidelige Øieblik kom t nyse, saa viser det Comiske sig. Jo mere den givne Leilig-accentuerer det frie Fornuftvæsen, desto mere comisk bliver Uvilkaarlige. Saaledes med Hensyn til de erotiske Gesticula-r, hvor det Comiske anden Gang kommer frem, derved at vil forklare hiin Modsigelse ved at give dem absolut Betyd-. Børn have som bekjendt stor Sands for det Comiske, til rlighed tør man altid beraabe sig paa Børn i denne Hen-de. I Reglen vil nu Børn altid komme til at lee ad Elskende, oranlediger man dem til at fortælle hvad de have seet, kan Ingen lade være at lee. Maaskee kommer det deraf, at Børn ade Pointen. Saa besynderligt er det, da Jøden udelod Pointen, Ingen lee, her er det omvendt, naar man udelader Pointen, Alle; men da Ingen kan sige, hvori Pointen ligger, saa er den deladt. De Elskende forklare Intet, De, der prise Elskoven, lare Intet, men ere blot betænkte paa, som det bydes i geloven, at sige Alt, hvad som behageligt og elskeligt kan

---

Kongeloven] der sigtes til § 26: alt hvis om een Absolut Souverain iten Arve Konge kand til beste siges eller skrives, det skal alt sammen og om Danmarkes og Norges Enevolds Arve Konning udi den yndeligste og mening forklares og udtydes.

være. Men Den, der tænker, han gjør sig Rede for sine Kategorier, og Den, der tænker over Elskoven, tænker ogsaa strax over Kategorierne. I Forhold til Elskoven gjør man det dog ikke, og man savner endnu en Pastoral-Videnskab, thi om end en Digter i et *pastorale* gjør et Forsøg paa, at lade Elskoven blive til, smugles dog Alt ind igjen ved Hjælp af et andet Menneske, hos hvem de Elskende lære at elske. — Det Comiske fandt jeg altsaa i de erotiske Omslag, hvorved det Høieste i een Sphære ikke finder sit Udtryk i denne Sphære, men i det reent Modsatte fra en anden Sphære. Det er comisk, at Elskovens høie Flugt (at ville tilhøre hinanden for alle Evigheder) ender bestandigt ligesom Saft i Spisekamret; men endnu mere comisk er det, at denne Ende paa Sagen skal være det høieste Udtryk.

Overalt hvor der er Modsigelse er ogsaa det Comiske tilstede. Dette Spor følger jeg bestandigt. Skulde det forstyrre Eder, kjære Drikkebrødre, at følge mig, saa følger med bortvendt Aasyn, jeg selv taler jo som med et Slør for Øinene, thi da jeg kun seer det Gaadefulde, kan jeg jo ikke see, eller seer jeg jo Intet. Hvad er en Consequents? Dersom den ikke paa en eller anden Maade lader sig bringe under Identitet med det, hvoraf den er en Consequents, saa bliver det jo latterligt, om den alligevel skal gaae og gjelde for en Consequents. Naar saaledes en Mand, der vil bade sig, springer ud i Badekarret og idet han noget fortumlet atter dukker op, griber efter Badetouget for at holde sig fast, men tager feil og griber i Snoren til et Styrtebad, der nu ganske vel motiveret og med al mulig Føie styrter over ham, saa er Consequentsen ganske rigtig. Det Latterlige ligger i, at han greb feil, men der er intet Latterligt i, at et Styrtebad styrter ned, naar man drager i Snoren, snarere vilde det blive latterligt, hvis det udeblev, som hvis for at eftervise Rigtigheden af min Sætning om Modsigelsen, som hvis en Mand samlede sin Sjel for ret at være forberedt og ret at være istand til at bære hiin Gysen, med Beslutningens Begeistring greb i Snoren — og Styrtebadet udeblev. Lader os nu see, hvorledes det er med Elskov. De Elskende ville tilhøre hinanden for alle Evigheder. Dette udtrykke de paa hiin besynderlige Maade ved at omslutte hinanden i Øieblikkets Inderlighed, og al Elskovens Saligheds Lyst skal ligge deri. Men al Lyst er selvisk. Den Elskendes Lyst er nu vel ikke selvisk i Forhold til den Elskedes.

---

pastorale Hyrdedigtning. Der tænkes, som det følgende viser, paa Longos' Hyrderoman »Daphnis og Chloë«.

[redacted]

nen begges i Forening er absolut selvisk, forsaavidt de i Foreningen og Elskoven danne et Selv. Og dog ere de bedragne; thi i samme Øieblik triumpherer Arten over Individerne, Arten seirer medens Individerne ere nedsatte til at være i dens Tjeneste. Dette finder jeg er mere latterligt end hvad Aristophanes fandt saa latterligt. Thi det Latterlige i hiin Halvering ligger i Modsigelsen, hvad Aristophanes ikke tilstrækkeligt udhæver. Naar man betragter et Menneske skulde man dog troe, at han var en Heelhed for sig, det troer man ogsaa, indtil man i Elskovens Besættelse seer, at han kun er en Halvhed, der løber om efter sin anden Halvdeel. Der ligger intet comisk i et halvt Æble, det Comiske vilde først vise sig, hvis et heelt Æble var et halvt Æble; i det Første er der ingen Modsigelse, men vel i det Sidste. Dersom man gjør Alvor af det med den Talemaade, at Qvinden er kun et halvt Menneske, saa vilde hun slet ikke være comisk i Elskov. Manden derimod, der har nydt borgerlig Agtelse som et heelt Menneske, han bliver comisk, naar han pludselig begynder at løbe om og derved forraader, at han kun er et halvt Menneske. Jo mere man tænker derover, desto latterligere bliver det; thi hvis Manden virkelig er en Heelhed, saa bliver han jo ikke i Elskoven en Heelhed, men han og Qvinden bliver halvanden. Hvad Under da, at Guderne lee og især ad Manden. Dog jeg vender tilbage til min Consequents. Naar nu de Elskende have fundet hinanden, skulde man dog troe, at de vare en Heelhed, og heri skulde jo Sandheden ligge af, at de vilde leve for hinanden i alle Evigheder. Men see, de begynde med, istedenfor at leve for hinanden, at leve for Slægten, og dette ane de ikke. — Hvad er en Consequents? Dersom man, naar den er fremtraadt, ikke kan see den ind i det, hvoraf den fremtraadte, saa er det en Latterlighed med en saadan Consequents, og de ere latterlige, hvem den vederfares. Dersom nu hine adskilte Halvheder have fundet hinanden, saa er dette jo den fuldkomne Tilfredsstillelse og Hvile, og dog følger deraf en ny Tilværelse. At det, at de Elskende finde hinanden, for dem bliver en ny Tilværelse, lader sig forstaae, men ikke, at en ny Tilværelse derfra daterer sig for en Anden. Og dog er denne resulterende Consequents større end det, hvoraf den er Consequents, og dog maa jo en Afslutning som hiin de Elskendes, der de fandt hinanden, være et Tegn paa, at der ingen Consequents yderligere lod sig tænke. Har nogen anden Lyst en Analogi her-

---

Aristophanes] i Platons Symposion Kap. 15—16.

til? Tvertimod betyder jo ellers altid Lystens Tilfredsstillelse en Stilstand, og selv om der indtræder en *tristitia*, der tyder paa, at al Lyst er comisk, saa vil en saadan *tristitia* være en simpel Consequents, om end ingen *tristitia* vidner saa høit for et foregaaende Comisk som Elskovens. Derimod er det noget Andet med en saadan uhyre Consequents, som den, om hvilken vi tale, en Consequents, hvorom Ingen veed hvorfra den kommer, eller om den kommer, medens den dog, hvis den kommer, kommer som en Consequents.

Hvo fatter dette? Og dog er for de Indviede hvad der er Elskovens høieste Lyst tillige det Betydningsfuldeste; det er saa betydningsfuldt, at de Elskende endog antage nye Navne, der ere deriverede af Consequentsen, som altsaa besynderligt nok faaer tilbagevirkende Kraft. Den Elskende kaldes nu Fader og den Elskede Moder, og disse Navne ere dem selv de skjønneste. Og dog er der Den, for hvem disse Navne ere endnu skjønnere, thi hvad er skjønt som Pieteten? mig forekommer den det Skjønneste af Alt, og heldigviis kan jeg forstaae dens Tanke. Menneskene lære, at det bør sig Sønnen at elske Faderen. Det forstaaer jeg, jeg aner end ikke nogen Modsigelse, jeg føler mig saligt bunden i Pietetens skjønne Kjerlighedsbaand. Jeg troer, at det er det Høieste at skylde et andet Menneske Livet, jeg troer, at denne Gjeld ikke lader sig opgjøre eller udtømme ved nogen Beregning, og derfor finder jeg det ret, hvad Cicero siger, at Sønnen altid har Uret mod Faderen, og det er jo netop Pieteten, der lærer mig at troe dette, lærer mig end ikke at ville gjennemtrænge det Skjulte men heller forblive skjult i Faderen. Ganske rigtigt, jeg er glad ved at være et andet Menneskes største Skyldner, men omvendt, førend jeg beslutter mig til at gjøre et andet Menneske til min største Skyldner, vil jeg dog nok være mig selv klar; thi i mine Tanker er der ingen Sammenligning mellem at være et andet Menneskes Skyldner og at gjøre et andet Menneske til sin, saa han i al Evighed ikke kan blive fri derfor. Hvad da Pieteten forbyder Sønnen at betænke, det byder Kjerligheden Faderen at betænke. Og nu er Modsigelsen der atter. Er Sønnen et evigt Væsen ligesom Faderen, hvad vil saa det sige, at være Fader; jeg maa jo smile ad mig selv, ved at tænke mig som Faderen, medens Sønnen bevæges dybest naar han tænker sit Forhold til Faderen. Jeg

---

tristitia] Sørgmodighed, Nedslaaethed. Der siges til Sætningen: *omne animal post coitum triste.*

forstaaer ret vel, hvad Plato skjønt har sagt, at et Dyr føder et Dyr af samme Art, en Plante en Plante af samme Art og saaledes et Menneske et Menneske; men hermed er Intet forklaret, Tanken ikke tilfredsstillet, kun en dunkel Følelse vakt; thi et evigt Væsen lader sig ikke føde. Saasnart da Faderen betragter Sønnen efter hans evige Væsen, hvilket jo er den væsentlige Betragtning, saa maa han vel smile ad sig selv, idet han ingenlunde kan fastholde alt det Skjønne og Betydningsfulde, som glæder Sønnen i Pieteten. Betragter han derimod Sønnen efter hans sandselige Natur, saa maa han atter smile, fordi det at være Fader er altfor betydningsfuldt et Udtryk derfor. Skulde det endeligen lade sig tænke, at Faderen havde Indflydelse paa Sønnen, at Faderens Væsen blev en Forudsætning, fra hvilken Sønnens Væsen ikke kunde frigjøre sig, da kommer Modsigelsen fra en anden Side; thi da er den Tanke saa forfærdelig, at der Intet paa Jorden er saa forfærdeligt som at være Fader. Der er ingen Sammenligning mellem at slaae et Menneske ihjel og at give et Menneske Livet, det første afgjør blot hans Skjæbne for Tiden, det Andet for Evigheden. Saaledes er atter Modsigelsen her baade til at lee og til at græde over. Er det at være Fader en Indbildning, om ikke i den Forstand, hvori Magdelone siger det til Jeronymus i Erasmus Montanus, eller er det det Forfærdeligste af Alt; er det den største Velgjerning eller er det Lystens høieste Nydelse, er det Noget, der hænder, eller er det den høieste Opgave?

See! derfor har jeg forsaget al Elskov, thi min Tanke er mig Alt. Er Elskov den saligste Lyst, saa forsager jeg den uden hverken at ville fornærme eller misunde Nogen, betinger Elskov den høieste Velgjerning, saa fornegter jeg Leiligheden dertil, men min Tanke er frelst. Ikke er jeg uden Øie for det Skjønne, ikke er mit Hjerte ubevæget, naar jeg læser Digternes Sange, ikke er min Sjel uden Veemod, naar jeg hendrømmer i hiin skjønne Forestilling om Elskov, men min Tanke vil jeg ikke være utro, og hvad hjalp det, for mig er der dog ingen Salighed, hvor jeg ikke har min Tanke frelst, hvor jeg, hvis jeg var der, vilde indtil Fortvivlelse længes efter Tanken, som jeg ikke tør forlade for at hænge fast ved en Hustru, da den er mig mit evige Væsen og altsaa endnu mere værd end Fader og Moder og endnu mere værd end en Hustru. Vel indseer jeg, at dersom Noget maa være helligt, da

---

Plato] den anførte Udtalelse staar i det aristoteliske Skrift »den Eudemiske Ethik« II, 6. **Erasmus Montanus]** 3. Akt 6. Scene.

Elskov, at dersom nogetsteds Troløshed er nedrig da i Elskov, dersom noget Bedrag er afskyeligt da i Elskov; men min Sjæl reen, jeg har aldrig seet paa nogen Qvinde for at begjere hend jeg har ikke flagret ubestemt, indtil jeg iblinde styrtede eller svimlede i det mest Afgjørende. Dersom jeg vidste hvad det Ele værdige er, saa vilde jeg med Vished vide, om jeg ikke havde skyldt at friste Nog– men d– j–g ikke veed det, kan jeg med Bestemthed vi–e, at j– –e er mig bevidst at have det. Sæt jeg gav mig hen, sa– –g kom til at lee, eller sæt segnede under Forfærdelsen, –mig er det umuligt at finde smale Vei, som de Elskende g– – paa saa let som var det –ede, uforstyrret af alle Anfa– –ser, som de vel have tænkt, –r Tid jo har gjennemtænkt –, og som en Følge deraf let –aer, hvad jeg mener, at det at handle umiddelbart er nom og man altsaa maa have gjennemtænkt alle mulige Reflexion inden man handler; — sæt jeg gav mig hen Havde jeg da ik uopretteligt fornærmet den Elskede, hvis jeg loe, eller ustandsel styrtet hende i Fortvivlelse, hvis jeg segnede. Thi dette indse jeg vel, at en Qvinde ikke kan være saa gjennemreflekteret, og Qvinde, der fandt Elskov comisk (hvad kun Guder og Mænd k finde den, og hvorfor Qvinden er en Fristelse, der vil forlok dem til at blive latterlige), vilde forraade betænkelige Forkun skaber, og mindst forstaae mig, men en Qvinde, der fattede F færdelsen vilde have tabt sin Elskelighed og dog ikke forstaae m vilde være tilintetgjort, hvilket jeg ingenlunde er, saa længe m Tanke frelser mig.

Er der Ingen, som leer? Da jeg begyndte med at ville t om det Comiske i Elskov, ventede I maaskee at komme til at l thi I ere alle lattermilde, som jeg selv er en Ven af Latter, dog loe I maaskee ikke. Virkningen var en anden, og dog bevis den netop, at jeg har talet om det Comiske. Er der Ingen, so leer ad min Tale, nu vel saa leer lidt ad mig kjære Drikkebrødr det skal ikke forundre mig, thi hvad jeg leilighedsviis har h Eder sige om Elskov, forstaaer jeg ikke — formodentligen ere Indviede!

Derpaa satte det unge Menneske sig ned, han var næste bleven skjønnere end før Maaltidet; nu sad han og saae hen fo

---

seet paa nogen Qvinde osv.] Matthæus 5. Kap. 28.

sig uden at bekymre sig om de Andre. Johannes Forføreren vilde strax til at gjøre Indvendinger mod det unge Menneskes Foredrag, men blev afbrudt af Constantin, der advarede mod Discussioner og decreterede, at der nu blot maatte tales. I saa Fald betingede Johannes sig, at være den, der talte sidst. Dette gav igjen Anledning til en Strid om, i hvilken Orden de skulde tale, hvilken Constantin atter standsede ved at tilbyde sig nu at tale, mod at man anerkjendte hans Competence til at byde de Andre at tale efter Tour.

Constantin talede saaledes.

Der er Tid til at tie, og der er Tid til at tale, nu synes Tiden at være til at tale kort; thi vor unge Ven har talet Meget og meget besynderligt. Hans *vis comica* har bragt os til at stride *ancipiti proelio*, thi hans Tale var ligesaa tvivlsom som han selv er det, som han nu igjen sidder der: en raadvild Mand, der ikke veed, om han skal lee eller han skal græde eller han skal forelske sig. Ja havde jeg været forudvidende om hans Tale, som han fordrer at være det om Elskov, saa havde jeg forbudet ham at tale, men nu er det bag efter. Saa byder jeg Eder da kjære Drikkebrødre, at »I lystige og muntre her skulle være« og kan jeg ikke byde dette, saa byder jeg Eder, at glemme hver Tale, saa hurtigt som den er holdt, at skylde den ned i en eneste Slurk.

Og nu til Qvinden, som jeg vil tale om. Ogsaa jeg har grundet, og jeg har udgrundet hendes Kategori, ogsaa jeg har søgt, men jeg har ogsaa fundet, og gjort en mageløs Opdagelse, hvilken herved meddeles Eder. Hun opfattes ene rigtigt under Kategorien Spas. Manden tilkommer det at være absolut, at handle absolut, at udtrykke det Absolute; Qvinden ligger i Relationen. Mellem tvende saa forskjellige Væsener kan ingen sand Vexelvirkning finde Sted. Dette Misforhold er netop Spasen; og med Qvinden kom Spasen ind i Verden. Dog følger det af sig selv, at Manden maa vide at holde sig under det Absolute, thi ellers viser der sig Intet, det vil sige der viser sig noget meget Almindeligt, at Manden og Qvinden passe for hinanden, han som Halvmand og hun som Halvmand.

Tid til at tie osv.] Prædikeren 3. Kap. 7. *vis comica* komisk Kraft, kraftig Komik. *ancipiti proelio* i uvis Kamp. »I lystige og muntre« osv.] Overdommeren Olifur i Scribes Opera »Brama og Bayaderen« (kgl. Theaters Repertoire Nr. 93) 1. Akt 1. Scene: Lystig og glad, munter jeg er, Derfor jeg naadigst byder Jer: Strax, under Straf, lystige vær! Glæden skal ene herske her.

Spas er ingen æsthetisk, men en ufuldbaaren ethisk Kategori. Den virker paa Tanken, som det vilde virke paa Sindet at høre en Mand høitideligt begyndende en Tale, reciterende et Comma eller to med denne Diction, derpaa sige: hm! en Tankestreg og saa tie stille. Saaledes med Qvinden. Man sigter med den ethiske Kategori paa hende, man lukker Øinene, man tænker det Absolute i ethiske Fordringer, man tænker Mennesket, man aabner Øiet; man fæster Blikket paa den dydzirede Jomfru, der experimenterer at indfrie Fordringen; man bliver benauet og siger ved sig selv: aah! det er vist Spas. Spasen er nemlig den, at lægge Kategorien an, at holde hende under den, fordi Alvoren aldrig kan blive Alvor, men dette er netop Spasen, thi turde man fordre det af hende, var det ikke Spas. At bringe hende under en Luftpompe og pumpe Luft fra hende er Synd og slet ikke moersomt, men at pumpe hende Luft til, at puste hende op i overnaturlig Størrelse, at lade hende have naaet al den Idealitet, som en lille Jomfru paa sexten Aar kan indbilde sig at ville have, er Forestillingens Begyndelse, og Begyndelsen paa en høist underholdende Forestilling. Ingen Yngling har halv saa megen indbildt Idealitet som en ung Pige, men det kommer igjen, sagde Skrædderen, thi al hendes er Illusion.

Betragter man ikke Qvinden saaledes, kan hun afstedkomme ubodelig Skade; ved min Opfattelse bliver hun uskadelig og moersom. For en Mand er intet Forfærdeligere end at gribe sig selv i Piat. Hermed er al sand Idealitet tilintetgjort; thi at være en Skurk lader sig angre, ikke at have meent et Ord af hvad man har sagt, lader sig fortryde, men at være Piat, vitterlig Piat, at have meent Alt og see! det var Piat: Sligt væmmes endogsaa Angeren ved. Med Qvinden anderledes. Hun har et oprindeligt Privilegium paa i mindre end 24 Timer at transfigureres i det uskyldigste og tilgiveligste Galimathias, thi langtfra hendes oprigtige Sjel være det at ville bedrage Nogen; hun meente Alt, hvad hun sagde, nu siger hun det Modsatte, men med samme elskelige Aabenhjertighed, thi nu vil hun døe paa det Modsatte. Dersom da Manden af fuld Alvor giver sig hen i Elskov, da kan han sige han har godt assureret, ifald han ellers nogetsteds kan faae assureret, thi et saa fængeligt Stof som en Qvinde maatte altid gjøre Assurandeuren betænkelig. Hvad har han ogsaa gjort, han har identificeret sig med hende, gaaer hun af Nytaarsaften som et Knald, saa gaaer han med, og skeer det ikke, er han dog kommet i et temmeligt nært Svogerskab med Faren. Og hvad kan han ikke tabe? Han kan tabe Alt; thi der er kun een absolut Mod-

[redacted]

sætning til det Absolute, det er Piat. Han skal ikke søge Tilflugt i noget Selskab for moralskfordærvede Personer, thi han er ikke moralskfordærvet, langtfra, han er blot reduceret *in absurdum* og lyksaliggjort i Galimathias, han er bleven til Nar. Imellem Mand og Mand kan dette aldrig skee. Futter en Mand saaledes af i Nonsens, saa foragter jeg ham; narrer han mig ved sin Klogskab, saa holder jeg blot den ethiske Kategori paa ham, og Faren er meget ubetydelig. Gaaer det meget vidt, nu vel, saa jager jeg ham en Kugle gjennem Hovedet, men at udfordre en Qvinde, hvad er det, hvo veed det ikke, det er Spas, ligesom da Xerxes lod Havet pidske. Naar Othello myrder Desdemona, og hun virkelig havde været skyldig, saa har han dog Intet vundet, han er til Nar og han bliver til Nar, thi selv idet han myrder hende gjør han kun en Concession i Henseende til en Conseqvents, som oprindeligt har gjort ham latterlig, hvorimod Elvire kan være aldeles pathetisk bevæbnet med Dolken for at hævne sig. At Shakspeare har opfattet Othello tragisk (ogsaa fraseet den ulykkelige Katastrophe, at Desdemona er uskyldig) lader sig kun forklare, men ogsaa absolut retfærdiggjøre derved, at Othello er en farvet Mand. Thi en farvet Mand, kjære Drikkebrødre, der ikke kan antages at repræsentere Aand, en farvet Mand, kjære Drikkebrødre, der altsaa bliver grøn i Ansigtet, naar han bliver vred (hvilket er et physiologisk Factum), en farvet Mand kan vel blive tragisk ved at være bleven bedragen af en Qvinde, ligesom Qvinden har hele Tragediens Pathos paa sin Side, naar hun er bedragen af Manden. En Mand, der bliver rød i Kammen, kunde maaskee blive tragisk, men en Mand, af hvem man tør fordre Aand, han bliver enten ikke jaloux, eller han bliver comisk, naar han bliver det, og allermest, naar han kommer løbende med en Dolk. Skade at Shakspeare ikke har leveret et saadant Digterværk, hvor den i en Qvindes Utroskab indeholdte Fordring blev protesteret af Ironien; thi det er ikke givet Enhver, der indseer det Comiske deri, ja endog kan udvikle det, at fremsætte det dramatisk. Men man tænke sig Socrates overraskende (thi det var allerede usocratisk at tænke sig Socrates væsentligt bekymret om eller vel endog udspionerende Xantippes Troskab) Xantippe *in flagranti*, jeg tænker, at hiint fine Smiil, der gjorde den styggeste Mand i Athen til den skjønneste, for første

---

Xerxes lod Havet pidske] da hans Broer over Hellespont var blevet ødelagte af en Storm (Herodot VII, 35). **Elvire**] Don Juan (ved Kruse, 1807) 1. Akt 6. Scene. *in flagranti* paa fersk Gjerning.

Xantippe vil gjøre i denne Henseend
knepse i Lommen, Socrates bliver
ogsaa med Horn i Panden; men at h
kunde ville myrde Xantippe: ak da
over ham, som ikke hele den græ
gjøre ham latterlig. En Hanrei er d
Konen, men kan betragtes tragisk i
Her ligger nærmest den spanske Op
Tragiske væsentligen dette, at han
Smerten i hans Lidelse egentligen de
løs, hvilket er forfærdeligt nok. At
hende, at foragte hende, gjør Alt
latterlig, thi Qvinden er det svage
kommer igjen allevegne og forvirrer
undrer man hende mere end Mandeı
turde fordre det af hende. Bliver h
thos i sin Faveur, bliver en Mand
lidenhed, og lidt Taalmodighed saa
lee naar han er gaaet.

See derfor gjør man vel i itide
Morskaben er ubetalelig. Man bet
Størrelse, og gjør sig selv til en ro
imod, langtfra, thi det er kun at hj
ikke kan begrændse sig selv, tager
naar man siger hende lidt imod. M
siger, langtfra, man troer hvert Ord
og salig Bedunstelse famlende Blik
dennes Dandsetrin; man falder paa k

hjælper hende regulativt ved at sige hende imod. Følgen er da, at i en føie Tid er Confusionen i fuld Gang Havde man ikke gjort, hvad hun sagde, saa vilde Confusionen være bleven ubemærket, thi hun glemmer igjen ligesaa frisk væk, som hun snakker frisk væk. Men da hendes Tilbeder har gjort Alt og i alle Maader været hende til Tjeneste, saa bliver Confusionen haandgribelig. Jo mere begavet Qvinden er, desto morsommere. Jo mere begavet, desto mere Phantasi har hun. Jo mere Phantasi, desto gevaltigere er hun i Øieblikket, desto mere Confusion viser der sig i det næste Øieblik. I Livet sees Morskaben sjelden, fordi denne blinde Lydighed under en Qvindes Indfald er meget sjelden. Findes den hos en smægtende Hyrde, saa mangler han jo Evne til at see Morskaben. Den Idealitet, som en lille Jomfru har i Phantasi-Øieblikket, findes virkelig hverken hos Guder eller Mennesker, men desto morsommere er det at troe hende og puste til.

Morskaben er som sagt ubetalelig, ja jeg veed det, jeg har stundom ikke kunnet sove om Natten blot for at betænke, hvilke nye Confusioner jeg ved den Elskedes Haand og min underdanige Tjenstiver skulde opleve; thi Ingen, der spiller i Lotteriet kan opleve besynderligere Combinationer end den, der er passioneret for dette Spil. Og dette staaer fast, enhver Qvinde har denne Mulighed til at gaae op og forklares i Nonsens med en Elskelighed, med en Ugenerthed, en Sikkerhed, som det sømmer sig det svagere Kjøn. Som en retskaffen Elsker opdager man enhver Ynde hos den Elskede. Naar man nu træffer paa denne Genialitet, da lader man den ikke staae hen som en Mulighed, men udvikler den tvertimod til Virtuositet. Videre behøver jeg Intet at sige, videre lader Intet sig sige i Almindelighed, Enhver forstaaer mig. Som da Een har sin Morskab af at balancere med en Stok paa Næsen, af at svinge med et Glas, uden at dets Indhold flyder ud, af at dandse mellem Æg, og andre lignende ligesaa underholdende som gavnlige Øvelser, saaledes og ikke anderledes har den Elskende i Samlivet med den Elskede den uvurderligste Morskab og det interessanteste Studium. I erotisk Henseende troer man hende absolut, ikke blot at hun er Een tro, den Leeg er man snart kjed af, men man troer absolut alle hine Udbrud af en ubrødelig Romantik, i hvilken hun formodentligen vilde omkomme, hvis man ikke anbragte en Sikkerhedsventil, gjennem hvilken Sukket, og Røgen og Roman-

---

Røgen og Romantikens Aria] Wessel, Kjerlighed uden Strømper 3 Optog. 3. Optrin: Hver, som Røgen seer opstige, (Røgen er min Aria,).

tikens Aria strømmer ud og lyksaliggjør den Tilbedende. holder hende beundrende paa en Julies Spidse, kun er Forskj den, at intet Menneske har tænkt paa saa meget som at kr et Haar paa Romeos Hoved. I intellectuel Henseende tiltroer hende Alt og, hvis man har været saa heldig at finde den R da har man een to tre en æggesyg Forfatterinde og man skygger beundrende for Øinene med Haanden medens man rerer, hvad den lille sorte Høne forøvrigt yder. Ubegribelig Socrates ikke valgte dette Parti istedenfor at skjendes med tippe, nu det forstaaer sig, han vilde jo øve sig ligesom Berid der, selv om han har den bedst tilredne Hest, dog veed at den saaledes, at der kan blive Grund nok til at ride den til.

Jeg vil gaae lidt concretere frem, for at belyse et enkel ret interessant Tilfælde. Der er talet meget om den qvind Troskab, men sjelden tales der retteligen om den. Reent æsth betragtet hører den hjemme som et Phantom hos Digteren, gaaer over Scenen for at finde den Elskede, det Phantom, sidder ved Rokken og venter den Elskede – thi naar hun fundet ham og han er kommen, ja saa veed Æsthetiken videre. Hendes Utroskab, der umiddelbart kan sættes i Forbin med hiin foregaaende Troskab, betragtes væsentligen ethisk, møder Jalousien som en tragisk Lidenskab Der bliver tre fælde, og Forholdet er gunstigt for Qvinden, thi de to Tilf vise Troskab, det tredie Utroskab. Ubegribelig stor er he Troskab, saalænge hun ikke er sikker paa den Elskede, og no ubegribelig stor, naar han frabeder sig hendes Troskab, det tr Tilfælde det var Utroskaben. Saa snart man nu har Aand Uinteresserethed nok til at tænke, saa vil man let allerede i her Sagte finde Berettigelse for Kategorien Spas Vor unge hvis første Begyndelse paa en Maade vildledede mig, gjorde til at ville begynde herpaa, men sprang fra forfærdet over Vansk heden. Dog er Forklaringen ikke vanskelig, naar man virkelig Alvor af at sætte ulykkelig Kjerlighed og Døden i Forhold til anden, naar man har Alvor til at fastholde denne Tanke; og megen Alvor bør man altid have — for Spasens Skyld. Den Tale stammer naturligviis fra en Qvinde eller et qvindagtigt M folk. Man kjender den strax, thi den er et af disse absolute

---

den lille sorte Høne, Holberg, Den Stundesløse, 2 Akt 1. Scene.
ligesom Berideren] dette Billede skal Sokrates efter en Anekdot Diogenes Laertios (I, 37 selv have brugt om sit Forhold til Xanthippe.

[redacted]

rud, der sagte med stor Aplomb i Øieblikket, ere sikkre paa stor pplaus i Øieblikket; skjøndt den er en Tale om Liv og Død, er en dog beregnet paa at nydes ligesom spansk Vind i Øieblikket; kjøndt den angaaer et heelt Liv er den dog aldeles ikke forpligende for den Døende, men forpligter kun Tilhøreren til i samme ieblik at ile den Døende til Hjælp. Hvis en Mand vil holde adan Tale, da er det slet ikke morsomt, thi han er for foragteg til at man kan lee ad ham. Qvinden derimod er Geni, er lskelig i sin Genialitet, er morsom først og sidst. Altsaa den Elkende døer af Elskov, det er vist; thi har hun ikke selv sagt det. ler ligger hendes Pathos; thi Qvinden er Mand, hun er idetmindste land for at sige hvad neppe nogen Mand er Mand for at gjøre. land er hun. Idet jeg siger dette, har jeg sigtet ethisk paa hende. jører ligesaa kjære Drikkebrødre, og forstaaer nu Aristoteles. lan bemærker rigtigt, at Qvinden ikke ret er brugbar i Tragoedien. let er ogsaa klart, hun hører hjemme i det pathetiske og serieuse)ivertissement, ikke i fem Akts Stykket, men i den dramatiske alvtimes Spøg. Altsaa hun døer. Men skulde hun derfor ikke unne elske igjen? Hvorfor ikke; dersom man ellers kan faae ende tillive igjen. Kommer hun tillive igjen, saa er hun jo et yt Menneske, og et nyt Menneske, et andet Menneske, begynder, lsker første Gang, og deri er Intet paafaldende. O! Død stor er in Kraft; ikke det heftigste Vomitiv, ikke det stærkeste Laxativ unde virke saa udfeiende. — Confusionen er ypperlig, naar man lot passer paa og ikke glemmer. En Afdød er en af de morsomte Figurer, man kan træffe sammen med i Livet. Sært nok, at len ikke bruges hyppigere paa Scenen, i Livet seer man af og til n Saadan. Allerede en forhenværende Skindød har i Grunden en omisk Mærkværdighed, men en virkelig Afdød præsterer Alt, hvad nan med Billighed kan forlange af Bidrag til det Morsomme. Man asse blot paa; jeg selv blev egentligen opmærksom derpaa ved n Dag at gaae med en Bekjendter gjennem Gaden. Vi mødte et orbigaaende Par. Af hans Mine at slutte antog jeg, at han kjendte lem, og spurgte ham derom. »Ih! svarede han, meget godt og ole kjender jeg især Damen, thi det var min Afdøde.« Hvilken Afdøde? spurgte jeg, »ih! min afdøde første Kjerlighed; ja det var n besynderlig Historie; hun sagde: jeg døer; i samme Oieblik fgik hun, som naturligt er, ved Døden, ellers kunde man have at i Enkekassen. Det var for silde; død var hun og død blev

spansk Vind] en Slags Kage (Meringues). Aristoteles] Poetik Kap. 15.

hun, og jeg vanker nu, som Digteren siger, om og søger forgjæves den Elskedes Grav, at jeg kan offre hende en Taare.« Saaledes hiin nedbøiede Mand, der stod ene tilbage i Verden, ihvorvel det dog trøstede ham at finde den salig Elskede allerede langt henne om ikke ved en Anden, saa dog med en Anden. Godt er det, tænkte jeg, for Pigerne, at de ikke skulle begraves hver Gang de døe, havde Forældre hidtil anseet Drengebørn for de mest bekostelige, saa kun[illegible] blive endnu bekosteligere. En simpel Utroskab [illegible]orsom, jeg mener, at en Pige forelsker sig i en [illegible] sin Mand jeg kan ikke, fri mig fra mig selv; n[illegible]rg, fordi hun ikke kan udholde, at den Elskede er f[illegible] paa en Reise til Vestindien, at maatte finde sig i [illegible] saa ved hans Hjemkomst ikke blot ikke være de[illegible]r evigt til en Anden, det er virkelig en besynd[illegible] en Elsker. Hvad Under da, at den nedbøiede Mand stundom trøstede sig med Omqvædet af en gammel Vise: Hurra for Dig og mig siger jeg, den Dag forglemmes aldrig!

Tilgiver mig nu kjære Drikkebrødre, hvis jeg har talet for længe, og tømmer nu et Glas for Elskov og for Qvinden. Skjøn er hun og deilig, naar hun betragtes æsthetisk, det lader sig ikke negte. Men som det saa ofte er sagt, saa vil jeg ogsaa sige det, derved bør man ikke blive staaende, men gaae videre. Betragt hende da ethisk, begynd derpaa, og Du har Spasen. Selv Plato og Aristoteles antager, at Qvinden er en ufuldstændig Form, altsaa en irrationel Størrelse, der maaskee engang i en bedre Tilværelse lader sig føre tilbage paa Manden; her i Livet maa man tage hende for hvad hun er. Hvad dette er, vil snart vise sig, thi ogsaa hun tilfredsstilles ikke ved det Æsthetiske, hun gaaer videre, hun vil emanciperes, det er hun Mand for at sige. Saa skeer det, og saa vil Spasen blive over al Maade.

Da Constantin havde talet, bød han øieblikkeligt Victor Eremita at begynde; denne talede saaledes.

---

en gammel Vise] »Manden og Konen satte dem ned« osv., se A. Cas. Folke-Visebog, II (Kbhvn. 1849) S. 18, hvor Omkvædet lyder: Hu hei! for mig og dig, siger jeg, Den Tid forglemmes aldrig. gaae videre] sigter til Hegels Fordring til Philosophien om at gaa ud over det umiddelbare. Selv Plato og Aristoteles] i sin Politik I 13 tilskriver Aristoteles Kvinderne en »ufuldkommen Reflexion«. Platon lader i Timaios Kap. 14 dem, der i den første Tilværelse har levet ufuldkomment, blive Kvinder i den næste.

Som bekjendt takker Plato Guderne for fire Ting, og for det fjerde takker han, fordi han var bleven samtidig med Socrates. De tre første Goder, han nævner, har allerede en tidligere græsk Philosoph bragt Guderne sin Tak for; og slutter jeg, at det er Taksigelse værd. Ak! men vilde jeg end takke som hine Grækere, jeg kan jo dog ikke takke for, hvad der blev mig negtet. Saa vil jeg da samle min Sjel i Tak for det Ene, der ogsaa blev mig givet: at jeg er bleven en Mand, ikke en Qvinde.

At være en Qvinde er noget saa besynderligt, saa blandet, saa sammensat, at intet Prædicat udtrykker det, og at de mange Prædicater, hvis man vilde bruge dem, sige hinanden imod paa en Maade, saa kun en Qvinde kan udholde det, ja hvad værre er finde sig lykkelig derved. At hun i Virkeligheden betyder mindre end Manden, er ikke hendes Ulykke, end mindre hvis hun fik det at vide, thi det lader sig jo udholde, nei Ulykken er, at hendes Liv i den romantiske Bevidsthed er blevet meningsløst, saa hun det ene Øieblik betyder Alt, i det næste slet Intet, uden nogensinde at faae at vide, hvad hun dog egentligen har at betyde, og dog er dette ikke Ulykken, men væsentligen er den den, at hun ikke kan faae det at vide, fordi hun er Qvinde. Jeg for mit Vedkommende, hvis jeg var Qvinde, vilde hellere være det i Orienten, hvor jeg var Slavinde; thi at være Slavinde, hverken mere eller mindre, er dog altid Noget i Sammenligning med at være hu hei og ingen Ting.

Selv om en Qvindes Liv ikke havde saadanne Modsætninger, den Udmærkelse, hun nyder og som med Rette antages at tilkomme hende *qua* Qvinde, en Udmærkelse, hun ikke deler med Manden, peger allerede hen paa det Meningsløse. Denne Udmærkelse er Galanteriets. At være galant mod Qvinden sømmer sig for Manden. Galanteriet bestaaer nu ganske simpelt deri, at man opfatter Den i phantastiske Kategorier, mod hvem man er galant. At være galant mod Manden er derfor en Fornærmelse, thi han frabeder sig Brugen af phantastiske Kategorier. Derimod er Galanteriet en Tribut til det smukke Kjøn, en Udmærkelse, der væsentligen tilkommer det. Ak! Ak! Ak! Var det nu endda en enkelt Cavaleer, der var galant, saa var Sagen ikke saa betænkelig. Men saaledes er det ikke. I Grunden er enhver Mand galant, han er

---

for fire Ting] de tre første er, at han var bleven Menneske, ikke Dyr, Mand, ikke Kvinde, Græker, ikke Barbar (Lactantius, Institutiones III 19, 17).

en tidligere græsk Philosoph] Thales (Diogenes Laert. I, 33).

det uvilkaar[illegible]. Dette betyder altsaa, at det er Tilværelsen selv, der har reg[illegible]ret det smukke Kjøn med denne *provenue*. Paa den anden S[illegible]qvinden tager uvilkaarligt derimod. Det er atter Ulykken; [illegible] at en enkelt gjorde det, maatte jo forklares anderledes. Altsaa er det her igjen Tilværelsens egen Ironi. Skulde Galanteriet have Sandhed, maatte det være reciprok, og Galanteriet være den noterede Cours for den opgivne Differents mellem Skjønhed og Magt, Li[illegible]en saaledes er det ikke, Galanteriet tilkommer v[illegible]len, og det, at hun uvilkaarligt tager imod det, k[illegible] af Naturens Omsorg for den Svagere, den stedmoc[illegible]llede, hvem en Illusion giver mere end Vederlag. [illegible]on er netop det Fatale. Ikke sjeldent er det Tilfæ[illegible]ommer en Vanheldet til Hjælp ved at trøste ham n[illegible]g, at han er den skjønneste. Saa har jo Naturen [illegible]an eier jo endogsaa mere end hvad en fornuftig Fordring kunde begjere. Men at eie dette i en Indbildning, ikke at være trælbunden i Elendighed, men at være narret ind i en Indbildning, er jo en endnu dybere Spot. I den Forstand som en Vanheldet er nu Qvinden meget langt fra at være verwahrloszt, men vel i en anden Forstand, forsaavidt hun aldrig kan komme ud af den Illusion, hvormed Tilværelsen har trøstet hende.

Sammenfatter man en qvindelig Existents for indenfor dens Heelhed at udvise de afgjørende Momenter, saa gjør enhver qvindelig Existents et aldeles phantastisk Indtryk. Hun har i en ganske anden Forstand Vendepunkter i sit Liv end Manden, thi hendes Vendepunkter vende op og ned paa Alt. I Tiecks romantiske Dramer finder man stundom en Person, der, forhen Konge i Mesopotamien, nu er Urtekræmmer i Kjøbenhavn. Netop saaledes phantastisk er enhver qvindelig Existents. Hedder Pigen Juliane, saa er hendes Liv følgende: »forhen Keiserinde i Elskovens vidtudstrakte Overdrev og Titulair-Dronning af alle Fjanteriets Overdrivelser nu Madam Petersen paa Hjørnet af Badstustræde.«

Som Barn er Pigen mindre anseet end Drengen. Lidt ældre veed man ikke ret hvad man skal gjøre af hende; endeligen indtræder hiin afgjørende Periode, der gjør hende til Herskerinde.

---

provenue Extraindtægt, Sportel. Tiecks romantiske Dramer: nogen Person, der svarer til Beskrivelsen, findes ikke i disse; men der kan tænkes paa Bondekarlen Gottlieb i »Der gestiefelte Kater«, der optræder som Konge i »Prinz Zerbino«, og paa Skræddersvenden, der er bleven Kejser, i »Leben des berühmten Kaisers Abraham Tonelli« (som dog ikke er noget Drama).

[redacted]

Tilbedende nærmer Manden sig, han er Beiler. Tilbedende, thi det er enhver Beiler, det er ikke et Paafund af en listig Bedrager. Selv Skarpretteren, naar han nedlægger *fasces* for at gaae ud paa Frieri, selv han bøier Knæ, om han end er betænkt paa snarest muligt at offre sig for huslige Executioner, hvilke han finder saa naturlige, at han langtfra søger nogen Undskyldning i, at de offentlige blive saa sjeldne. Den Dannede bærer sig ad paa samme Maade. Han knæler, han tilbeder, han opfatter den Elskede i de mest phantastiske Kategorier, og derpaa glemmer han meget hurtigt sin knælende Stilling, og vidste fuldtvel imedens han knælede, at det var phantastisk. Var jeg Qvinde, jeg vilde heller sælges af min Fader til den høist Bydende som i Orienten, thi en Handel er der dog Mening i. Hvilken Ulykke at være en Qvinde, og dog er Ulykken egentligen den, at naar man er Qvinde saa fatter man det ikke. Klager hun, saa klager hun ikke over det Første, men over det Sidste. Var jeg Qvinde, vilde jeg først og fremmest frabede mig al Beilen, og finde mig i at være det svagere Kjøn, hvis jeg er det, men agte paa, hvad der er Hovedsagen, naar man vil være stolt, at man ikke kommer udenfor Sandheden. Dette bekymrer hende mindre. Juliane er i den syvende Himmel og Madam Petersen finder sig i sin Skjebne.

Saa takker jeg da Guderne, at jeg er bleven Mand ikke Qvinde. Og dog hvad giver jeg ikke Afkald paa! Fra Drikkevisen til Tragoedien er jo Poesien en Forgudelse af Qvinden. Værst for hende og for den, der beundrer, thi hvis han ikke tager sig iagt, bliver han, som han staaer der, pludseligen lang i Ansigtet. Det Skjønne, det Udmærkede, Mandens Daad skyldes Qvinden, thi hun begeistrer ham. Qvinden er den Begeistrende; hvor mangen kjelen Fløitespiller har ikke foredraget dette Thema og hvor mangen Schäferinde ikke lyttet til? Sandeligen min Sjel er uden Misundelse og kun taknemlig mod Guden; thi jeg vil dog hellere være Mand og være lidt mindre og være det virkeligt end være Qvinde, og være en ubestemmelig Størrelse og lyksaliggjort i Indbildningen; hellere være en Concretion, der betyder Noget, end en Abstraktion, der betyder Alt. Ganske sandt altsaa: ved Qvinden kommer Idealiteten ind i Livet, hvad var Manden uden hende? Der er mangen Mand bleven Geni ved en Pige, mangen Mand bleven Helt ved en Pige, mangen Mand bleven Digter ved en Pige, mangen Mand bleven

---

fasces Knipper af Stokke, som de højere romerske Embedsmænds Drabanter bar til Tegn paa Embedsmandens Straffemyndighed.

gen ved en Pige, — men han blev ikke Geni ved de
; thi med hende blev han kun Etatsraad, han ble
d den Pige, han fik, thi ved hende blev han kun G
ev ikke Digter ved den Pige, han fik, thi ved hend
an Fader, han blev ikke Helgen ved den Pige, han f
k slet ingen og vilde kun have en eneste, som han fi
om Enhver af de Andre blev Geni, blev Helt, blev
den Piges Hjælp, de ikke fik Var Qvindens Idealitet
begeistrende, saa maatte den Begeistrende jo være den
han bandtes for Livet Tilværelsen udtrykker det ande
vil altsaa sige: i et negativt Forhold gjør Qvinden Man
tiv i Idealitet. Saaledes forstaaet er hun begeistrende,
det ligefrem er at forskylde en Paralogisme, som man
Qvinde for at oversee Eller har man vel hørt, at Noge
Digter ved sin Kone? Saa længe Manden ikke har hen
rer hun Det er denne Sandhed, der ligger til Grund f
og Qvindens Indbildning Det, at han ikke har hen
enten, at han endnu kæmper for hende Saaledes l
begeistret Mangen og gjort ham til Ridder, men har m
at Nogen er bleven tapper ved sin Kone? Eller det,
har hende, betyder, at han slet ikke kan faae hend
har en Pige begeistret Mangen og vakt hans Idealitet,
ellers har nogen at give til Bedste. Men en Kone,
saa meget at give til Bedste, vækker neppe Idealitete
at han ikke har hende, betyder, at han jager efter
elsker maaskee Mange, men ogsaa det at elske
Art ulykkelig Kjærlighed, og dog ligger hans Sjels
ligen i denne Stræben og Higen, ikke i de Brøksde
dighed, der udgjøre summa summarum af alle de
tribution.

Den høieste Idealitet, Qvinden kan vække
egentligen at vække Udødelighedens Bevidsthed.
Beviis ligger i, hvad man kunde kalde Nødve
Replik. Som man siger om et Stykke, det kan il
den og den faaer en Replik, saaledes, siger Ideal
relsen ikke være forbi med Døden: jeg fordrer
Beviis føres ofte positivt i Adresseavisen Det fi
sin Orden, thi skal det føres i Adresseavisen, n
tivt Madam Petersen har da levet adskillige A
mellem den 24 og 25de har behaget Forsynet
faaer i denne Anledning et Anfald af Reminisce
oden, for at udtrykke mig ganske bestemt: k

ham. Til dette salige Gjensyn forbereder han sig ved midlertidig at tage en anden Kone, thi vel er det andet Ægteskab ikke slet saa poetisk som det første, men det er dog et godt Eftertryk. Dette er det positive Beviis. Hr. Petersen nøies ikke med at fordre en Replik, nei Gjensynet hisset. Det er bekjendt, at det uægte Metal stundom antager en Glands af det ægte, denne er det korte Sølvblink. Med Hensyn til det uægte Metal er det tragisk, thi det uægte Metal maa nu engang finde sig i at være uægte. Anderledes med Hr. Petersen. Idealiteten tilkommer ethvert Menneske med Rette, naar jeg da leer ad Hr. Petersen, er det ikke, fordi han, hvis han virkelig var uægte Metal, kun havde et eneste Sølvblink, men fordi dette Sølvblink forraader, at han er bleven uægte Metal. Saaledes tager Spidsborgerligheden sig allerlatterligst ud, naar den, iført Idealiteten, giver en passende Anledning til med Holberg at sige: har ikke ogsaa den Ko faaet Adriene paa. Sagen er denne: vækker Qvinden Idealiteten og derved Udødelighedens Bevidsthed i Manden, gjør hun det altid negativt. Den, der virkelig blev Geni, blev Helt, blev Digter, blev Helgen ved en Qvinde, han greb i samme Nu det Udødelige. Var det Idealiserende positivt tilstede hos Qvinden, saa maatte Hustruen og kun Hustruen vække Udødelighedens Bevidsthed i Manden. Tilværelsen udtrykker lige det Modsatte. Skal hun hos Ægtemanden virkeligen vække Idealiteten, saa maa hun døe. Hos Hr. Petersen vækker hun den alligevel ikke. Vækker hun da ved sin Død Idealiteten hos Manden, da gjør hun Alt det Store, Poesien siger om hende, men vel at mærke, det, hun gjorde positivt for ham, vakte ikke Idealiteten. Imidlertid bliver hendes Betydning jo længer hun kommer hen, altid tvivlsommere, fordi hun virkelig er begyndt at ville betyde noget positivt. Jo mere positivt Beviset føres, desto mindre beviser det, thi da vil Længselen være efter noget Oplevet, hvis Indhold da væsentligen maa antages at være udtømt, da det er oplevet. Allermest positivt bliver Beviset, naar Længselens Gjenstand er det ægteskabelige Kringelkrogeri: dengang var de i Dyrehaugen sammen. Saaledes kan man ogsaa pludseligen faae en Længsel efter et Par gamle Slæber, man engang gik meget magelig i, men denne Længsel er intet Beviis for Sjelens Udødelighed. Jo mere negativt Beviset føres, desto bedre er det, thi det Negative er høiere end det Positive, er det Uendelige og saaledes det eneste Positive.

Holberg] Barselstuen 2. Akt 2. Scene.

Hele Qvindens Betydning er negativ, hendes positive er intet i Sammenligning dermed, ja er vel endog snarere fordærvelig. Det er denne Sandhed, som Tilværelsen har skjult for hende og trøstet hende med en Indbildning, der overgaaer Alt, hvad der kan opkomme i nogen Mands Hjerne, og faderligen indrettet Tilværelsen saaledes, at Sproget og Alt bestyrker hende i Indbildningen. — Selv naar hun opfattes modsat det at være den begeistrende, som den, fra hvem Fordærvelsen udgaaer, hvad enten det nu er, at med hende Synden kom ind i Verden eller det er hendes Utroskab, der ødelægger Alt, Opfattelsen er stedse galant. Naar man nemlig hører saadan Tale, skulde man jo troe, at Qvinden virkelig er istand til at blive uendeligt meget mere skyldig end Manden, hvilket jo er en uhyre Anerkjendelse. Ak! Ak! Ak! det hænger ganske anderledes sammen. Der er en hemmelig Læsemaade, som Qvinden ikke forstaaer; thi i næste Øieblik vedkjender hele Tilværelsen sig den samme Opfattelse som Staten, der gjør Manden ansvarlig for sin Kone. Man fordømmer hende, som man aldrig har fordømt nogen Mand, thi han faaer kun en virkelig Dom, derpaa ender det med, ikke at hun faaer en mildere Dom, saa var dog al hendes Liv ikke Illusion, men at man hæver Sagen og lader det Offentlige ɔ: Tilværelsen betale Omkostningerne. I det ene Øieblik skal hun være i Besiddelse af al mulig List, i det næste Øieblik leer man ad den, hun bedrager, hvilket jo er en Modsigelse, og selv Potiphars Hustru svæver der en Mulighed over, at kunne give det Udseende af, at hun var bleven forført. Saaledes har Qvinden en Mulighed, som ingen Mand har det, en uhyre Mulighed; men hendes Virkelighed er i Forhold dertil, og forfærdeligst af Alt er den Illusionens Trolddom, hvori hun føler sig lykkelig.

Lad da Plato takke Guderne for, at han blev samtidig med Socrates, jeg misunder ham, lad ham takke for, at han blev en Græker, jeg misunder ham, men naar han takker for, at han blev Mand ikke Qvinde, da stemmer jeg i med af mit ganske Sind. Hvis jeg var bleven en Qvinde og kunde forstaae, hvad jeg nu kan forstaae, forfærdeligt; hvis jeg var bleven en Qvinde og altsaa end ikke kunde forstaae det, endnu forfærdeligere!

Men forholder dette sig saaledes, da følger dette, at man holder sig udenfor ethvert positivt Forhold til hende. Overalt hvor Qvinden er med, faaer man strax hiin uundgaaelige Hiatus, der lyksaliggjør hende, fordi hun ikke mærker den, og tager Livet af Manden, hvis han opdager den.

Et negativt Forhold til en Qvinde kan uendeliggjøre, det skal altid være sagt og være sagt til Ære for Qvinden, og kan siges

[redacted]

ganske ubetinget; thi det kommer ikke væsentligt an paa den respective Qvindes særlige Beskaffenhed, hendes Deilighed, eller paa hendes Deiligheds Vedvaren. Det beroer paa, at hun viser sig i det rette Øieblik, naar Idealiteten faaer sit Syn. Det er et kort Øieblik, da gjør hun vel i at forsvinde igjen. Thi et positivt Forhold til Qvinden endeliggjør Manden efter den størst mulige Maalestok. Det Høieste derfor, en Qvinde kan gjøre for en Mand, er at komme ham for Øie i det rette Øieblik, dog dette kan hun ikke gjøre, det er Skjebnens Velvillie, men nu kommer det Største, hun kan gjøre for en Mand, det er at blive ham utro jo før jo hellere. Den første Idealitet vil hjælpe ham til en potenseret Idealitet, og han er absolut hjulpen. Vel kjøbes denne anden Idealitet med den dybeste Smerte, men den er ogsaa den største Salighed; vel kan han ingenlunde ønske det, før det er skeet, men derfor takker han hende, at det er skeet; og da han dog menneskeligt talt ikke har stor Grund til at være saa meget taknemlig, saa er Alt vel. Men vee ham hvis hun bliver ham tro!

Saa takker jeg da Guderne for, at jeg blev en Mand ikke en Qvinde; saa takker jeg da Guderne for det næste, at ingen Qvinde ved et livsvarigt Engagement forpligter mig til bestandigt at tænke bag efter.

Hvilket besynderligt Paafund er ikke ogsaa et Ægteskab? Og hvad der gjør det endnu besynderligere er, at det skal være et umiddelbart Skridt. Og dog er intet Skridt saa afgjørende; thi der er Intet saa selvraadigt og herskesygt i Forhold til et Menneskeliv som Ægteskabet er det. Noget saa Afgjørende skal man altsaa gjøre umiddelbart. Og dog er Ægteskabet ikke noget Enkelt, men er yderst sammensat og fleertydigt. Ligesom Skildpaddens Kjød smager af al muligt Kjød, saa har Ægteskabet en Smag af Alt, og ligesom Skildpadden er et langsomt Dyr, saaledes er Ægteskabet det ogsaa. En Forelskelse er dog noget Enkelt, men et Ægteskab! Er det noget Hedensk, eller noget Christeligt, eller noget Gudeligt eller noget Verdsligt eller noget Borgerligt eller lidt af Alt, er det Udtrykket for hiin uforklarlige Erotik, hiin ligestemte Sjeles Wahlverwandschaft eller er det Pligt eller er det Compagniskab eller en Hensigtsmæssighed i Livet eller Skik og Brug i visse Lande, eller er det Lidt af Alt; er det hos Stadsmusikanten man skal bestille Musikken eller hos Organisten eller skal man have lidt af begge Dele; er det Præsten eller Politi-Assistenten, der skal holde Talen og indskrive deres Navne i Livsens — eller i Qvarterets — Mandtal; er det paa Redekam at Ægteskabet lader sig høre eller

lytter det efter hiin Hvidsken, der lyder som »Feernes fra So
nattens Grotter?« Og et saa combineret Nummer, en saa sa
sat Passage, der er saa compliceret som intet andet, mener
Ægtepeer at have foredraget, idet han indgik et Ægtesk
mener at foredrage det idet han lever som Ægtemand. Mine
Drikkebrødre! skulle vi ikke i Mangel af anden Brudeg
Gratulation give hver af Ægtefolkene et *NB* og Ægtesk
*NB*ner for gjentagen Uopmærksomhed! At udtrykke en enke
i sit Liv, kan være anstrængende nok, men at tænke nog
Sammensat og altsaa bringe Eenhed deri, at udtrykke nog
Sammensat, saa det Enkelte skeer sin Ret og Alt er tilsted
eengang, ja sandeligen Den er stor, der gjør det. Og dog g
enhver Ægtepeer det, og han gjør det, det er vist, siger ha
at han gjør det umiddelbart. Skal det gjøres umiddelbart, m
gjøres i Kraft af en høiere Umiddelbarhed, der har gjennem
hele Reflexionen. Men dette ymtes der end ikke om. At
en Ægtemand, lønner ikke Umagen. Den, der engang har b
en Fadaise, hjemsøges bestandigt af Conseqventsen. Fadai
at være kommen ind i alt dette, Hævnen er, at han nu bag
skal see, hvad det er han har gjort. Snart slaaer han
bliver pathetisk, og troer han har gjort noget Overordentli
at gifte sig, snart stikker han Halen mellem Benene, snart
af Nødværge han roser Ægteskabet, men en Tanke-Eenhe
sammenholder de heterogeneste Livsanskuelsers *disjecta m*
venter jeg forgjeves paa.

At være en slet og ret Ægtepeer er da jux, at være e
fører er ogsaa jux, at ville experimentere med Qvinden fo
skabs Skyld er ogsaa jux. I Grunden indeholder de tvende
Methoder nok saa store Concessioner fra Mandens Side mod
den, som Ægteskabet. Forføreren vil hævde sig selv ved at be
men det at han bedrager, at han vil bedrage, at han gider be
er ogsaa et Udtryk for hans Afhængighed af Qvinden, sa
ogsaa med den Experimenterende.

Skulde der tænkes et positivt Forhold til Qvinden, da
det være saa reflekteret, at det af den Grund ikke blev
Forhold til hende. At være en udmærket Ægtemand og
Stilhed forføre enhver Pige, at synes en Forfører og dog g

»Feernes fra Sommernattens Grotter«] Oehlenschläger, Aladdi
lede Værker XV S. 134). *disjecta membra* adsplittede Lemmer (Horats,
1 4, 62 *disiecti membra poetae*).

[redacted]

al Romantikens Glød i sig, var dog Noget, Concessionen i første Potens er dog altid tilintetgjort i anden. Dog har Manden sin sande Idealitet kun i en Reduplikation. Enhver umiddelbar Existents maa tilintetgjøres og Tilintetgjørelsen bestandigt være sikkret ved et falsk Udtryk. En saadan Reduplikation kan Qvinden ikke fatte, den gjør Mandens Væsen umuligt at udtale for hende. Kunde en Qvinde have sit Væsen i en saadan Reduplikation, saa lod der sig intet erotisk Forhold til hende tænke, og som hendes Væsen ritterligt er, forstyrres det erotiske Forhold af Mandens Væsen, der bestandig har sit Liv i Tilintetgjørelsen af det, hvori hun har sit Liv.

Saa prædiker jeg da maaskee Klosteret og kaldes med Rette Eremita? Ingenlunde. Tag kun Klostret bort. Ogsaa det er dog kun et umiddelbart Udtryk for Aand, og Aand lader sig ikke udtrykke umiddelbart. Om Nogen bruger Guld eller Sølv eller Papirspenge, det gjør ingen Forskjel, men Den, der bestandigt end ikke giver en Hviid ud, uden den er falsk, han forstaaer hvad jeg mener. Den, for hvem ethvert umiddelbart Udtryk kun er et Falsum, han og han alene er bedre sikkret, end om han gik i Kloster, han bliver en Eremita, selv om han Nat og Dag reiser i Omnibus.

Neppe havde Victor endt, forend Modehandleren sprang op, rev en Viinflaske omkuld, der stod for ham, og nu begyndte han saaledes.

Vel talt kjære Drikkebrødre, vel talt, jo mere jeg hører Eder tale, desto mere forvisses jeg om, at I ere Medsammensvorne, jeg hilser Eder som saadanne, jeg forstaaer Eder som saadanne, thi Sammensvorne forstaaer man langtfra. Og dog, hvad veed I, hvad er Eders Smule Theori, som I give Udseende af Erfaring, Eders Smule Erfaring, som I syer om til en Theori, og endeligen i hver anden Stund troe I dog et Øieblik og hildes et Øieblik. Nei jeg kjender Qvinden — fra hendes svage Side, det vil sige jeg kjender hende. Jeg skyer ingen Forfærdelse i mit Studium og skyer intet Middel for at forvisse mig om hvad jeg har forstaaet; thi jeg er en Rasende, og Rasende maa man være for at forstaae hende, og var man det ikke før, naar man har forstaaet hende, bliver man det. Som Røveren har sit Smuthul ved den larmende Landevei, og Myreslugeren sin Tragt ved det løse Sand, og Caperen sit Skjule-

sted ved det brusende Hav. saa har jeg min Modeboutique midt i Menneske-Vrimlen forførerisk, uimodstaaelig for en Qvinde som Venusbjerget for Manden Her i en Modeboutique lærer man hend at kjende, praktisk og fra Grunden af uden al theoretisk Ophævelse. Ja betydede Moden ikke Andet end at en Qvinde i Begjerlighed Brynde kastede Alt af sig, saa var det dog Noget. Men saaledes er det ikke. Moden er ikke aabenbar Vellyst, ikke tolereret Udsvævelse, men en Uanstændighedens Snighandel, der er autoriseret som Velanstændighed. Og som i det hedenske Preussen den giftefærdige Pige bar en Klokke, hvis Ringen var til Signal for Mændene, saaledes er en Qvindes Existents paa Moden et evindelig Klokkespil ikke for Udsvævende men for slikvurne Vellystninger. Man troer Lykken er en Qvinde o! ja den er jo ustadig; men den er dog ustadig i Noget, thi den kan give Meget, forsaavidt er den ikke en Qvinde Nei, Moden er en Qvinde, thi Moden er Ustadighed i Nonsens, der kun kjender een Conseqvents, at den altid bliver mere og mere pinegal Een Time i min Boutique er mere værd end Aar og Dage udenfor, hvis man onsker at lære Qvinden at kjende, i min Modeboutique, thi den er den eneste i Residentsen, der er ikke Tanke om Concurrence: hvo skulde vove en Væddestrid med Den, der ganske har offret sig og offrer sig som Ypperstepræst i denne Afgudsdyrkelse Nei der er ikke et distingueret Selskab uden at mit Navn er det forste og det sidste, og der er ikke et borgerligt Selskab, hvor jo mit Navn, naar det nævnes, indgyder hellig Ærefrygt som Kongens, og der er ingen Dragt saa vanvittig, at den jo, naar den er fra min Boutique ledsages af en Hvidsken idet den gaaer gjennem Salen, og der er ikke en Dame af Byrd, der vover at gaae min Boutique forbi, og ikke en borgerlig Pige uden at hun gaaer den sukkende forbi og tænker dersom jeg blot havde Raad. Nu hun var ei heller bedragen Jeg bedrager Ingen: det Fineste, det Kostbareste leverer jeg, til de billigste Priser, ja under Prisen sælger jeg, saaledes onsker jeg ikke at vinde, nei jeg sætter aarligt store Summer til. Og dog vil jeg vinde, jeg vil det, jeg giver min sidste Hviid hen for at bestikke, for at underkjobe Modens Organer, at mit Spil kan vindes Det er mig en Vellyst uden Lige at tage de kostelige Toier frem, at skære til, at klippe ægte Brüsler-Kniplinger ud, for da at danne en Narredragt, jeg udsælger til de billigste Priser, ægte Stoffer og paa Moden I troer maaskee, at det kun er i enkelte Oieblikke hun onsker at være paa Moden. Langtfra, hun vil det altid, og det er hendes eneste Tanke Thi Qvinden har Aand, men den er anbragt ligesaa godt som den forlorne Søns Midler, og

[redacted]

en har Reflexion i ubegribelig høi Grad, thi der er intet saa
t, at hun jo i samme Nu finder det commensurabelt for
ı, og Pyntens fornemste Udtryk er Moden; hvad Under at
nder det commensurabelt, thi Moden er jo det Hellige; og
· intet saa ubetydeligt, at hun jo atter veed at bringe det i
ld til Pynten, og Pyntens ideløseste Udtryk er Moden; og
r Intet, Intet i hele hendes Paaklædning, ikke det mindste
, uden hun har en Forestilling om dets Forhold til Moden,
en hun øieblikkeligt opdager, om den forbigaaende Dame har
·ket det; thi for hvem pynter hun sig, uden for andre
·! Selv i min Boutique, hvor hun jo kommer for at vorde
et paa Moden, selv der er hun paa Moden. Ligesom der er
rskilt Badedragt og Ridedragt, saaledes er der ogsaa en egen
Paaklædning, der er moderne til at gaae i Boutiquen med.
Dragt er ikke saaledes skjødesløs som den Negligee, i hvil-
ı Dame behager at lade sig overraske tidligere om Formid-
Pointen er da hendes Qvindelighed og Coquetteriet i at
ig overraske. Modedragten derimod er beregnet paa at være
sløs, lidt letfærdig uden at være generet derved, fordi en
andler staaer i et andet Forhold til hende end en Cavaleer.
tteriet ligger i at vise sig saaledes for en Mand, der paa
af sin Stilling ikke tør fordre Damens qvindelige Anerkjen-
men maa nøies med de uvisse Indtægter, der rigelig falde af,
den at hun tænker derpaa, eller uden at det falder hende
;eover for en Modehandler at ville være Dame. Pointen er
den, at Qvindeligheden paa en Maade er udeladt, og Co-
·iet gjort ugyldigt i den distinguerede Dames fornemme Over-
ed, der vilde smile hvis Nogen vilde alludere til et saadant
d. I sin Negligee ved en Visit skjuler hun sig og forraader
nnem Skjulet, i Boutiquen blotter hun sig med den yderste
alence, thi det er kun en Modehandler — og hun er en
:. Nu falder Schawlet lidt ned og giver en lille Bløsze, der-
·g ikke veed, hvad det betyder, og hvad hun vil, saa er mit
ee fortabt, nu snærper hun apriorisk, nu gesticulerer hun
riorisk, nu svinker hun i Hofterne, nu speiler hun sig, og
ıit beundrende Fjæs i Speilet, nu læsper hun, nu tripper
u svæver hun, nu slæber hun Foden løsagtigt, nu synker
lodagtigt i en Lænestol, medens jeg i ydmyg Stilling præsen-
ıende en Flaçon og med min Tilbedelse svaler over hendes
nu slaaer hun skjelmsk efter mig med Haanden, nu taber
it Lommetørklæde, uden en eneste Bevægelse lader hun
Armen forblive i sin løst nedhængende Stilling, medens jeg

da vilde hun frygte dette mere end at krænke Guderne. Ve
Udskudte, den Askepot, der ikke forstaaer dette. *Pro dii i*
tales hvad er en Qvinde ogsaa, naar hun ikke er paa Mode
deos obsecro hvad er hun naar hun er paa Moden!

Om det er sandt? Ja forsøg det: Lad Elskeren, idet d
skede synker salig til hans Bryst og hvidsker uforstaaelig
for evig, skjulende sit Hoved ved hans Barm, lad ham s
hende: søde Catinka din Frisure er slet ikke paa Moden. M
tænke Mændene ikke derpaa, men Den, der veed det og
Anseelse af at vide det, er den farligste Mand i Kongeriget.
salige Timer, Elskeren tilbringer med den Elskede før Bryl
veed jeg ikke, men de salige Timer, hun tilbringer i min Bo
gaae hans Næse forbi. Uden mit Kongebrev og min Sanct
dog et Bryllup en ugyldig Akt eller ogsaa et meget plebeiisk
tagende. Lad Øieblikket allerede være kommet da de skal
for Alteret, lad hende træde frem med den bedste Samvitti
Verden, at Alt er kjøbt hos mig og for mig gjort Prøve p
hvis jeg vilde styrte til og sige: men min Gud min naadige
den Myrthekrands sidder reent forkeert, — saa blev maaske
monien udsat. Men alt Sligt veed Mændene ikke, man maa
Modehandler for at vide det. Der hører en saa uhyre Re
til at controllere en Qvindes Reflexion, at kun en Mand, der
sig dertil, formaaer det, og formaaer det, hvis han oprind
begavet. Lykkelig er derfor den Mand, der ikke indlader si
nogen Qvinde, hun tilhører ham dog ikke, om hun end ik
hører nogen anden Mand, thi hun tilhører hiint Phantom,
af qvindelig Reflexions unaturlige Omgang med qvindelig Ref
Moden. See derfor skulde en Qvinde altid sværge ved Mod

[redacted]

i Alt. Der er fra min Boutique til den fornemme Verden udgaaet det glade Budskab for alle distinguerede Damer, at Moden byder Brugen af en egen Art Hovedtøi, naar man tager i Kirke, og at dette Hovedtøi igjen maa være noget forskjelligt til Høimesse og til Aftensang. Naar da Klokkerne ringe, da holder Eqvipagen for min Dør. Hendes Naade stiger ud (thi ogsaa dette er forkyndt, at Ingen kan sætte det Hovedtøi rigtigt uden jeg Modehandleren); jeg styrter hende imøde i dybe Buk, fører hende ind i mit Cabinet; medens hun blødagtigt vegeterer, bringer jeg Alt i Orden. Hun er færdig, hun har speilet sig; hurtigt som et Gudernes Sendebud iler jeg forud, har aabnet Cabinetsdøren og bukker, iler til Boutiquesdøren, lægger min Arm paa Brystet som en østerlandsk Slave, men opmuntret af et naadigt Knix vover jeg endog at tilkaste hende et tilbedende og beundrende Haandkys — hun sidder i Vognen, see! hun har glemt Psalmebogen, jeg iler ud og rækker den ind ad Vinduet til hende, tillader mig endnu engang at minde hende om, at holde Hovedet en lille Kjende til Høire, og selv at rette lidt ved det, hvis hun ved at stige ud skulde bringe Hovedtøiet en Smule af Lave. Hun kjører hen og opbygges.

I troe maaskee, at det kun er fornemme Damer, der hylde Moden, langtfra. See! til mine Sye-Jomfruer, paa hvis Toilet jeg Intet sparer, at Modens Dogmer maae forkyndes med Eftertryk fra min Boutique. De danne et Chor af Halvgale, og jeg selv som Ypperstepræst foregaaer med et lysende Exempel, og bortødsler Alt, blot for ved Modens Hjelp at gjøre enhver Qvinde latterlig. Thi naar en Forfører brouter af, at enhver Qvindes Dyd er venibel for den rette Kjøber, da troer jeg ham ikke, men jeg troer, at enhver Qvinde i føie Tid skal være fanatiseret af Modens vanvittige og besmittende Selv-Reflexion, der fordærver hende ganske anderledes, end om hun var forført. Jeg har forsøgt det mere end eengang. Formaaer jeg det ikke selv, saa hidser jeg et Par af Modens Trælqvinder, som høre til hendes Stand, paa hende: thi som man afretter Rotter til at bide Rotter, saa er den fanatiserede Qvindes Bid ligesom Tarantellens. Og fremfor Alt er det farligt, naar en Mand træder understøttende til. Om jeg tjener Djævelen eller jeg tjener Guden, veed jeg ikke, men jeg har Ret, jeg vil have Ret, jeg vil det, saa længe jeg eier en eneste Hviid, jeg vil det saa længe til Blodet sprøiter ud af mine Fingre. Physiologen tegner en Qvindes Skabning af for at vise Snørelivets forfærdelige Følger, ved Siden tegner han den normale Skikkelse. Det er rigtigt, men kun den ene har Virkelighedens Gyldighed: de gaae alle med Snøreliv. Skildrer saaledes den Modesyges elendige forkroblede Forskruethed,

beskriv denne snigende Reflexion, der fortærer hende, og skildrer den qvindelige Blufærdighed, der mindst af Alt veed noget om sig selv, gjør det godt og Du har tillige dømt Qvinden og i Virkelig-heden dømt hende forfærdeligt. Opdager jeg engang en saadan Pige, der nøisom og ydmyg ikke er fordærvet ved uanstændig Omgang med Qvinder, hun skal dog falde. Jeg bringer hende i mine Garn, nu staaer hun paa Offerpladsen ɔ: i min Boutique Med det haanligste Blik, som fornem Nonchalance kan væbne sig med, maaler jeg hende, hun forgaaer af Skræk, en Latter fra Naboværelset, hvor mine afrettede Haandlangere sidde, tilintetgjør hende. Naar jeg da har faaet hende udmaiet paa Moden, naar hun seer vanvittigere ud end et Daarekistelem, saa vanvittig som Een, der end ikke kunde blive optagen i en Daarekiste, da gaaer hun salig fra mig, intet Menneske end ikke en Gud kunde forfærde hende, thi hun er jo paa Moden.

Forstaaer I mig nu, forstaaer I, hvorfor jeg kalder Eder Medsammensvorne, om end kun langt fra. Forstaaer I nu min Opfattelse af Qvinden. Alt i Livet er en Modesag, Gudsfrygt er en Modesag, og Kjærlighed og Fiskebeensskjørter og en Ring i Næsen. Saa vil jeg af yderste Evne komme den ophøiede Genius til Hjælp, der begjerer at lee ad det latterligste af alle Dyr. Har Qvinden reduceret Alt paa Moden, saa vil jeg ved Modens Hjælp prostituere hende, som hun har fortjent; jeg raster ikke, jeg Modehandleren, min Sjel raser naar jeg tænker paa min Opgave, hun skal endnu komme til at gaae med en Ring i Næsen. Søger derfor ingen Elskel, opgiver Elskov som det farligste Naboskab, thi ogsaa Eders Elskede skulle komme til at gaae med en Ring i Næsen.

Derpaa talede Johannes Forføreren saaledes:
Høistærede Drikkebrødre, plager Satan Eder? I taler jo som Bedemænd, Eders Øine ere røde af Taarer og ikke af Viin. Fast bevæger I ogsaa mig til Taarer, thi en ulykkelig Elsker frister en meget bedrøvelig Ansættelse i Livet. *Hinc illæ lacrymæ.* Jeg er nu en lykkelig Elsker, og ønsker blot bestandig at være det. Maaskee er det en Concession mod Qvinden, hvilken Victor frygter saa meget? Hvorfor ikke? Det er en Concession. At jeg løsner denne Champagneflaskes Sløife, er ogsaa en Concession, at jeg lader dens Skummen styrte sig i Pokalen, er ogsaa en Concession.

Hinc illæ lacrymæ] deraf disse Taarer (Terents' Andria 126).

[redacted]

at jeg fører Pokalen til Læberne, er ogsaa en Concession — nu tømmer jeg den — *concedo*. Nu derimod er Pokalen tom, altsaa gjør jeg ingen Concession. Saaledes med Pigerne. Om en ulykkelig Elsker har kjøbt et Kys for dyrt, beviser mig kun, at han hverken veed at tage for sig eller tage fra sig. Jeg kjøber det aldrig for dyrt; det lader jeg Pigerne om. Hvad det betyder? Mig betyder det det skjønneste, det lifligste, det mest overtalende og det næsten mest overbevisende *argumentum ad hominem*, men da enhver Qvinde idetmindste een Gang i sit Liv eier denne argumenterende Oprindelighed, hvorfor skulde jeg saa ikke lade mig overbevise! Vor unge Ven vil tænke det. Han kan jo kjøbe sig et Conditor-Kys og see paa. Jeg vil nyde. Ingen Snak. Derfor staaer der i en gammel Vise om et Kys: es ist kaum zu sehn, es ist nur für Lippen, die genau sich verstehen, saa nøie, at Reflexionen er en Næsviished og en Daarskab. Den, der naar han er 20 Aar gammel, ikke fatter, at der er et kategorisk Imperativ: nyd, er en Nar, og Den, som ikke griber til, bliver en Christiansfelder. Men I ere ulykkelige Elskere, derfor vil I skabe Qvinden om. Guderne forbyde det. Som hun er behager hun mig, ganske saaledes som hun er. Selv Constantins Spas indeholder et hemmeligt Ønske. Jeg derimod er galant. Hvorfor ikke? Galanteri koster Intet, og bringer Alt, og betinger al erotisk Nydelse. Galanteriet er Sandselighedens og Vellystens Frimureri mellem Mand og Qvinde. Det er et Natursprog, som Elskovens Sprog overhovedet. Det bestaaer ikke af Lyd, men af formummede Begjerligheder, der bestandig bytte Rolle. At en ulykkelig Elsker er ugalant nok til at ville convertere sit Deficit til en Vexel paa Evigheden, forstaaer jeg vel. Dog forstaaer jeg det ikke, thi for mig har Qvinden rigeligt Valuta. Det forsikkrer jeg enhver Qvinde, og det er Sandhed, og tillige er det vist, at jeg er den Eneste, som ikke bliver bedragen ved denne Sandhed. Om en knækket Qvinde er mindre værd end Manden, findes ikke paa min Priis-Courant. Jeg plukker ikke brudte Blomster, det lader jeg Ægtemændene om til at pynte Fastelavnsriis med. Om Edvard f. Ex. vilde tænke om, og atter forelske sig i Cordelia eller repetere sin Forelskelse indenad, det lader jeg ham om, hvorfor skulde jeg blande mig i uvedkommende Ting. Hvad jeg tænkte om hende, har jeg forklaret hende i sin

---

concedo jeg indrømmer (deraf Ordet Concession). *argumentum ad hominem* personligt Bevis. Conditor-Kys] en Slags Kage. Edvard og Cordelia] se »Forførerens Dagbog«.

Tid, og i Sandhed hun har ogsaa overbeviist mig, absolu
gjørende har hun overbeviist mig om, at mit Galanteri
rette Sted. *Concedo. Concessi.* Kommer der mig en ny
for Øie, opfører jeg Ringen Nr. 2 Men I ere ulykkelig
og Sammensvorne og mere bedragne end Pigerne, og det
ere rigeligt begavede. Men Resolution, Begjerlighedens R
er Pointen i Tilværelsen. Vor unge Ven bliver altid
Victor er en Sværmer, Constantin har kjøbt sin Forsta
dyrt; Modehandleren er en Rasende. Hvad kan det hjælp
fire om een Pige bliver det dog til Vind. Man have Svær
til at idealisere, Smag nok til at støde til i Nydelsen
Klinken, Forstand nok til at bryde af, absolut som Døde
af, Raseri nok til atter at ville nyde — da er man G
Pigernes Yndling. Dog hvad hjælper det her at tale. Jeg
gjøre Proselyter Stedet er heller ikke dertil. Vel ynder
vel ynder jeg Gjestebudets Overflod, det er godt, men en I
mit Selskab, saa taler jeg. Saa skal da Constantin have
Gjestebudet og Vinen og det ypperlige Arrangement; med
derimod var det kun maadeligt bevendt. Men for at det
ende saaledes, saa vil jeg tale til Qvindens Priis. Som
skal tale om Guddommen, maa indblæses af Guddomme
kunne tale værdeligen, og altsaa af Guddommen selv lær
han skal sige, saaledes ogsaa med Talen om Qvinden Thi
er endnu mindre end Guden et Indfald af en Mands Hj
Drøm om Dagen, Noget man selv hitter paa, og disputere
et contra Nei man lærer kun af hende selv at tale o
Og af jo flere man har lært, jo bedre. Første Gang
lærende, anden Gang er man allerede hjulpen, som naar
lærde Disputatser benytter den sidste Opponents Høflighe
den næste. Men desuagtet er der Intet tabt. Thi saa l
et Kys er en Mundsmag, og saa lidet som en Omfavnel
Anstrængelse, saa lidet er dette ogsaa udtømt som Bevise
mathematisk Sætning, der bliver det samme, om man sæt
Bogstaver. Sligt passer paa Mathematiken og Phanton
ikke paa Elskov og paa Qvinden, hvor hver ny er et ny
der paa en anden Maade beviser den samme Sætnings I
Min Glæde er det, at Qvindekjønnet langtfra at være uful

Concessi jeg har indrømmet. Ringen Nr 2] eller Det af
ulykkelige Ægteskab, Lystspil i 4 Akter efter Farquahr, af Fr. L. Sch
førtes i Fr. Schwarz' Oversættelse paa det kgl. Theater (i Aarene 1830-
Gange). *pro et contra* for og imod.

[redacted]

end Manden tvertimod er det fuldkomneste. Min Tale vil jeg dog indklæde i en Mythe, og skal det glæde mig paa Qvindens Vegne, hvem I saa uretfærdigen have krænket, om Talen maa dømme Eders Sjele, idet Nydelsen viser sig, men flyer Eder, som Frugterne Tantalus, fordi I have flyet dem og fordi I have krænket Qvinden. Kun saaledes krænkes hun nemlig, om hun end er høit ophøiet derover, og Enhver straffet, der vover det. Jeg krænker ingen. Sligt er kun Ægtemændenes Paafund og Bagvaskelse, da jeg tvertimod anerkjender hende meget mere end Ægtemanden.

Oprindeligen var der kun eet Kjøn, saa fortælle Grækerne, det var Mandens. Herligt udrustet var han, saa han gjorde Guder Ære, saa herligt udrustet, at det gik Guderne som det stundom hænder en Digter, der har udtømt al sin Kraft i sin digteriske Skabning: de bleve misundelige paa Mennesket. Ja hvad værre var, de frygtede ham, at han skulde uvilligt bøie sig under deres Aag, de frygtede, om end uden Grund, at han endog skulde bringe Himlen selv til at vakle. Saaledes havde de manet en Kraft frem, de neppe troede sig istand til at betvinge. Da var der Uro og Bekymring i Gudernes Raad. Meget havde de ødslet paa at skabe Mennesket, det var høimodigt; nu maatte Alt voves, det var Nødværge, thi Alt var sat paa Spil, det meente Guderne, tilbagekaldes kunde han ikke, som en Digter tilbagekalder sin Tanke. Med Magt kunde han ikke tvinges, thi da kunde Guderne selv have tvunget ham, men derom var det jo netop de mistvivlede. Fanges og tvinges maatte han da ved en Magt, der var svagere end hans egen og dog stærkere og stærk nok til at tvinge. Hvilken vidunderlig Magt maatte dette ikke være! Dog Nød lærer Guder selv at overgaae sig selv i Opfindsomhed. De søgte og grundede og fandt. Denne Magt var Qvinden, Skabningens Vidunder, selv i Guders Øine et større Vidunder end Manden, en Opdagelse, som Guderne i deres Naivetet ikke kunde lade være at prise sig selv for. Hvad lader der sig sige mere til hendes Ære, end at hun skulde formaae, hvad end ikke Guder tiltroede sig, hvad lader der sig sige mere end at hun formaaede det; hvor vidunderlig maa hun ikke være for at formaae dette! Det var en List af Guderne. Svigefuldt var Tryllerinden dannet, i samme Nu som hun havde

---

Tantalus] stod i Underverdnen med saftige Frugter over sit Hoved; naar han rakte efter dem, fløj de tilvejrs (Odysseen XI, 582 ff.). Grækerne] der sigtes til Mythen om Pandora, hvem Guderne skabte og sendte til Menneskene, »hun, fra hvem Kvindekønnet stammer, en stor Ulykke for de dødelige« (Hesiodos, Theogonien 590 ff.).

fortryllet Manden, da forvandlede hun sig og fangede ham i alle Endelighedens Vidtløftigheder. Det var dette Guderne vilde. Men hvad kan dog være lifligere, lysteligere, mere fortryllende end det, som Guder udtænkte, kæmpende for deres Vælde, som det Eneste, der kunde lokke Manden. Og sandeligen det er saaledes, Qvinden er det eneste og det mest Forføreriske i Himlen og paa Jorden. Naar de saaledes sammenlignes, er Manden noget saare ufuldkomment.

Og Gudernes List lykkedes. Dog lykkedes den ikke altid. Der var til alle Tider nogle Mænd, enkelte, som bleve opmærksomme paa Bedraget. Disse saae vel hendes Deilighed, mere end nogen Anden, men de anede Sammenhænget. Disse kalder jeg Erotikere, og tæller mig selv i deres Tal, Mændene kalde dem Forførere, Qvinden har intet Navn for dem, en Saadan er for hende unævnelig. Disse Erotikere ere de Lykkelige. De leve yppigere end Guderne, thi de spise bestandigt kun hvad der er kosteligere end Ambrosia og drikke hvad der er lifligere end Nektar de spise Gudernes snildeste Tankes mest forføreriske Indfald, de spise bestandigt kun Lokkemad, o' Vellyst uden Lige o' salig Leveviis, de spise bestandigt kun Lokkemaden de fanges aldrig. De andre Mænd gribe til og spise Lokkemad som Bønder spise Agurkesalat, og blive fangne Kun Erotikeren veed at vurdere Lokkemaden, at vurdere den uendeligt. Dette aner Qvinden, derfor er der en hemmelig Forstaaelse mellem ham og hende. Men han veed ogsaa, at det er Lokkemad, denne Hemmelighed har han for sig selv

At der da intet Vidunderligere, intet Lifligere, intet mere Forførerisk lader sig udtænke end en Qvinde, derfor borge Guderne og deres Nød, som skærpede Opfindsomheden, borger atter for dem, at de have vovet Alt og i hendes Væsens Dannelse bevæget Himmelens og Jordens Kræfter.

Jeg forlader Mythen Mandens Begreb svarer til hans Idee Man kan derfor tænke en eneste Mand tilværende og intet mere. Qvindens Idee derimod er en Almindelighed, der ikke er udtømt i nogen Qvinde Hun er ikke ebenbürtig med Manden, men senere, en Deel af Manden, og dog fuldkomnere end han Lad Guderne have taget en Deel af ham, medens han sov, af Frygt for at vække

taget en Deel af ham] 1 Mosebog 2. Kap. 21 ff. Det følgende sigter til Aristophanes Tale i Platons Symposion, se S. 37 Anm

[redacted]

ham ved at tage for meget, eller lad Guderne have deelt ham og Qvinden være Halvdelen: den, der blev deelt, var jo Manden. I Subdivisionen forholder hun sig altsaa først lige med Manden. Hun er et Bedrag, men dette er hun først i det andet Øieblik, og for Den, der bliver bedragen. Hun er Endeligheden; men i sit Første er hun Endeligheden potenseret i al guddommelig og menneskelig Illusions skuffende Uendelighed. Endnu er Bedraget der ikke. Men et eneste Øieblik længere, og man er bedragen. Hun er Endeligheden, saaledes er hun et Collectivum; den ene Qvinde er de mange. Dette forstaaer kun Erotikeren, og derfor veed han at elske Mange, aldrig bedraget, men indsugende al den Vellyst, som listige Guder mægtede at tilberede. Derfor lader Qvinden sig ikke udtømme i nogen Formel, men er en Uendelighed af Endeligheder. Vil man tænke hendes Idee, da gaaer det En som Den, der stirrer ind i et Hav af Taagebilleder, der bestandigt danne sig, eller som Den, der forvildes ved at skue i Bølgerne, hvis Skumpiger bestandigt gjække, thi hendes Idee er kun et Mulighedens Værksted, og atter i Erotikeren er denne Mulighed Sværmeriets evindelige Ophav.

Saa dannede Guderne hende fiin og ætherisk som af Sommernattens Taage og dog fyldig som den modne Frugt, let som Fuglen, skjøndt hun bærer en Verdens Attraa i sig, let fordi Kræfternes Spil er enet i et negativt Forholds usynlige Centrum, i hvilket hun forholder sig til sig selv, slank i Skuddet, bestemt tegnet og dog for Øiet svulmende i Skjønhedens Bølgelinier, fuldendt og dog som blev hun bestandig nu først færdig, kølig, liflig, forfriskende som den nyfaldne Snee og dog rødmende i stille Gjennemsigtighed, lykkelig som en Spøg, der lader En glemme Alt, beroligende som det Maal, hvortil Begjeringen er, tilfredsstillende ved selv at være Begjeringens Incitament. Og saaledes havde Guderne beregnet Situationen, at Manden, naar han fik hende at see, skulde forundres som Den, der seer sig selv, og dog igjen som var han fortrolig med dette Syn, forundres som Den, der seer sig selv i Fuldkommenhedens Afglands, forundres som Den, der seer hvad han aldrig havde anet, og dog seer, hvad der, saa synes det, nødvendig maatte være faldet ham ind, seer, hvad der er nødvendigt i Tilværelsen, og dog seer dette som Tilværelsens Gaade. Netop denne Modsigelse i Forundringen elsker Begjeringen frem, medens Forundringen skyder ham nærmere og nærmere til, saa han ikke kan lade være at see, ikke lade være at synes sig fortrolig dermed, uden dog ret at turde nærme sig, om han end ikke kan lade være at begjere.

Da Guderne saaledes havde tænkt sig hendes Skikkelse, frygtede de selv for ikke at skulle kunne udtrykke den. Men hvad de frygtede mere var hende selv. Hvor skjøn hun var, turde de nemlig ikke lade hende faae at vide af Frygt for en Medvider, der kunde forspilde Listen. Da blev Kronen sat paa Værket. Guderne dannede hende færdig, men da skjulte de Alt for hende i Uskyldighedens Uvidenhed og skjulte det endnu engang for hende i Blufærdighedens uigjennemtrængelige Hemmelighed. Hun var færdig, og Seiren vis Indbydende var hun, nu var hun det ved at unddrage sig, nødende derved, at hun flyer, uimodstaaelig derved, at hun selv bestandig er Modstanden. Guderne jublede. Og ingen Tillokkelse er der udfunden i Verden, som Qvinden er det, og ingen Tillokkelse er saa absolut, som Uskyldighedens, og ingen Fristelse saa besnærende, som Blufærdighedens, og intet Bedrag saa mageløst, som Qvinden Hun veed Intet, og dog indeholder Blufærdigheden en Natur-Anelse, hun er adskilt fra Manden, og Blufærdighedens Skillevæg er mere afgjørende end Aladdins Sværd, der skiller ham fra Gulnare, og dog fornemmer den Erotiker, der liig Pyramis lægger sit Hoved til Blufærdighedens Skillevæg, fjernt anet al Begjeringens Lyst histinde.

Saaledes frister Qvinden. Menneskene sætte det Herligste frem som Spise for Guder, de vide intet Herligere at byde; saaledes er Qvinden en Skuefrugt, Guderne vidste Intet at sammenligne dermed. Hun er, hun er tilstede, nærværende, tæt hos, og dog er hun uendeligt fjernet, skjult i Blufærdigheden, indtil hun selv forraader sit Skjulested, hvorved, det veed hun ikke, det er ikke hende, det er Tilværelsen selv, der er den listige Angiver. Skjelmsk er hun som Barnet i Legen, der titter frem af sit Skjul, og dog er hendes Skjelmeri uforklarligt, thi hun veed ikke selv af det, og er altid gaadefuld, gaadefuld naar hun skjuler Øiet, gaadefuld naar hun udsender Blikkets Sendebud, hvilket ingen Tanke, end mindre noget Ord, formaaer at følge. Og dog er Blikket Sjelens »Tolk«, hvor er da Forklaringen, naar Tolken selv taler uforstaaeligt. Rolig er hun som Aftenens Stilhed, naar intet Blad rører sig, rolig som en Bevidsthed, der endnu ikke veed af Noget, hendes Hjertes Bevægelse saa regelmæssig, som var det ikke til, og dog opdager

---

Aladdins Sværd] som han lægger mellem sig og Gulnare (Oehlenschlägers Aladdin, Samlede Værker XV S. 96—97). Pyramis] ɔ: Pyramus, der i Ovids Fortælling (Metamorphoserne IV, 55 ff) er skilt fra sin Elskede, Thisbe, ved en Væg med en Sprække i, hvorigjennem de taler med hinanden og opfanger hinandens Aande.

den Erotiker, der lytter stethoskopisk rigtigt, Lystens dithyrambiske Slag som et ubevidst Medlydende. Sorgløs som Vindens Pust, tilfreds som det dybe Hav, og dog længselsfuld som det Uforklarede er det. Mine Venner! mit Sind er formildet, ubeskriveligt formildet; jeg fatter, at ogsaa mit Liv udtrykker en Idee, om I end ikke forstaae mig. Ogsaa jeg har afluret Tilværelsens Hemmelighed, ogsaa jeg tjener noget Guddommeligt, og tilvisse jeg tjener ikke for Intet. Som Qvinden er et Bedrag af Guderne, saa er dette det sande Udtryk, at hun vil forføres; og som Qvinden ikke er en Idee, saa er Sandheden heraf, at Erotikeren vil elske saa mange, som muligt.

Hvilken Vellyst det er at nyde Bedraget, uden at vorde bedragen, forstaaer kun Erotikeren. Hvor saligt det er, at vorde forført, veed egentligen kun Qvinden. Jeg veed det af Qvinden, om jeg end ikke har givet nogen Tid at forklare mig det, men hævdet mig selv og tjent Ideen ved et Brud, saa brat som Dødens; thi en Brud og et Brud svare qvindeligt og mandligt til hinanden. Kun Qvinden veed det, og veed det med sin Forfører. Sligt fatter ingen Ægtemand. Hun taler heller aldrig til ham derom. Hun finder sig i sin Skjebne, hun aner, at det maa være saa, at hun kun eengang kan blive forført. Derfor vredes hun egentligen aldrig paa sin Forfører. Det vil sige, hvis han virkeligt har forført hende og udtrykt Ideen. Et brudt Ægteskabsløfte og andet Saadant er naturligviis Galimathias og ingen Forførelse. Forsaavidt er det ikke saa stor en Ulykke for en Qvinde, at være forført, og det er hendes Lykke, om hun bliver det. En udmærket forført Pige kan blive en udmærket Hustru. Hvis jeg ikke selv duede til at være Forfører, om jeg end, naar jeg betragter mig saaledes, dybt føler min Ringhed, hvis jeg vilde være en Ægtemand, vilde jeg altid vælge en forført, at jeg ikke selv skulde begynde med at forføre min Hustru. Ægteskabet udtrykker ogsaa en Idee, men i Forholdet til denne Idee er Det aldeles ligegyldigt, hvilket i Forhold til min Idee er det Absolute. Et Ægteskab burde derfor aldrig lægges an med en Begyndelse, som var det Begyndelsen til en Forførelses-Historie. Saa meget er vist, at til enhver Qvinde svarer der en Forfører. Hendes Lykke er netop at træffe ham.

Ved Ægteskabet derimod seire Guderne Da vandrer den eengang Forførte ved Ægtemandens Side gjennem Livet, seer stundom længselsfuldt tilbage, finder sig i sin Skjebne, indtil hun har naaet Livets Grændse. Hun døer, men hun døer ikke i den Forstand som Manden, hun forflygtiges og opløses i hiint Uforklarlige, hvoraf Guderne dannede hende, hun forsvinder som en Drøm,

som en midlertidig Skikkelse, hvis Tid er forbi. Thi hvad er Qvinden Andet end en Drøm, og dog den høieste Virkelighed. Saaledes forstaaer Erotikeren hende og fører hende og føres ved hende i Forførelsens Øieblik uden for Tiden, hvor hun hører hjemme som Illusionen. Hos Ægtemanden bliver hun timelig og han ved hende.

Vidunderlige Natur, hvis jeg ikke beundrede Dig, vilde en Qvinde lære mig det, thi hun er Tilværelsens Venerabile. Herlig dannede Du hende, men endnu herligere, at Du aldrig dannede den ene Qvinde som den anden. Hos Manden er det Væsentlige det Væsentlige, og forsaavidt altid det Samme; hos Qvinden er det Tilfældige det Væsentlige og saaledes en uudtømmelig Forskjellighed. Kort er hendes Herlighed, men hurtigt er ogsaa Smerten forglemt, som havde jeg end ikke fornummet den, naar den samme Herlighed atter bydes mig. Vel sandt, ogsaa jeg seer det Uskjønne, der senere kan vise sig, men saaledes er hun ikke hos sin Forfører.

Taflet var hævet. Der behøvedes kun et Vink af Constantin, med militairisk Taktfasthed forstode Deeltagerne hinanden, naar det gjaldt at gjøre et Sving og et Omsving. Med den usynlige Kommandostav, der i Constantins Haand var elastisk som en Ønskeqvist, berørte han dem endnu eengang, for i en flygtende Reminiscents at minde om Gjestebudet og Nydelsens Stemning, der for en Deel var overvunden af Talernes Tankebevægelse, og for at, som det skeer i Resonantsen, den Festlighedens Tone, der var forsvunden, atter maatte vende tilbage over Gjesterne i Gjenlydens korte Nu. Han hilste til Afskeed med det fulde Glas, han tømte det, han slyngede det mod Døren i Bagvæggen. De Andre fulgte hans Exempel, og fuldkommede den symbolske Handling med en Indviets Høitidelighed. Afbrydelsens Lyst skete saaledes sin Ret, denne keiserlige Lyst, der kortere end nogen anden dog er frigjørende som ingen anden. Med en Libation bør Nydelsen begynde, men denne Libation, hvorved man slynger Glasset hen i Tilintetgjørelse og Glemsel, og river sig selv lidenskabeligt, som var man i Livsfare, ud af enhver Erindring, denne Libation er til de under-

Venerabile, se Enten–Eller, 1 Del S. 358 Anm.

jordiske Guder. Man bryder af, og der hører Kraft til at gjøre det, større Kraft end til at overhugge en Knude, fordi Knudens Vanskelighed giver Lidenskab, men den Lidenskab, der hører til for at bryde af, maa man give sig selv. Resultatet er i en vis udvortes Forstand det samme, men i kunstnerisk Henseende er det himmelvidt forskjelligt, om Noget hører op, faaer en Ende, eller det afbrydes ved Frihedens Act, om det er en Hændelse eller en lidenskabelig Afgjørelse, om det er forbi som Skolemesterens Vise, naar der ikke er mere, eller det bevirkes ved Lystens Keisersnit, om det er en Trivialitet, Enhver har oplevet, eller hiin Hemmelighed, der undgaaer de Fleste.

Det var en symbolsk Handling af Constantin, da han kastede Bægeret bort, og dog blev dette Kast paa en Maade et afgjørende Slag; thi ved det sidste Slag aabnedes Døren, og man saae som Den, der formasteligt har banket paa Dødens Port, naar den aabnes, seer Tilintetgjørelsens Vælde, saaledes saae man hiint Nedrivningschor færdigt til at ødelægge Alt — et Memento, der i samme Secund gjorde Deeltagerne til Flygtninge fra hiint Sted, og i samme Secund allerede ligesom havde forvandlet den hele Omgivelse til en Ruin.

For Døren holdt en Vogn forspændt. Paa Constantins Indbydelse toge de Plads og kjørte bort i en oprømt Stemning, thi hiint Tilintetgjørelsens Tableau i Baggrunden havde givet Sjelen ny Elasticitet. En Miil derfra holdtes stille; her tog Constantin Afskeed som Vert, underrettede dem om, at der var fem Vogne til Tjeneste, Enhver kunde følge sin Lyst, kjøre hvorhen han vilde, alene eller om han ønskede i Selskab, med hvem han ønskede. Saaledes stiger en Raket ved Krudtets Kraft op i et eneste Skud, staaer et Øieblik stille samlet heel i eet Moment, da splittes den ad for alle Vinde.

Medens der spændtes for, spadserede de natlige Gjester et lille Stykke hen ad Veien. Den friske Morgenluft luttrede deres hede Blod med sin Kølighed, i hvis Forfriskelse de ganske gave sig hen, medens deres Skikkelser og Gruppen, disse dannede, paa mig gjorde et phantastisk Indtryk. Thi at Morgensolen skinner over Mark og Eng og over hver en Skabning, der i Natten fandt Hvile og Styrke til jublende at staae op med Solen, deri er kun en velgjørende gjensidig Forstaaelse, men et Natteselskab, opfattet ved Morgenbelysning i en smilende Naturomgivelse, virker næsten unheimlich. Man kommer til at tænke paa Spøgelser, der ere blevne overraskede af Daggryet; paa Underjordiske, der ikke kunne finde Ridsen, gjennem hvilken de forsvinde, fordi denne kun er synlig i

Mørke; paa Ulykkelige, for hvem Forskjel paa Dag og Nat er forsvunden i Lidelsens Eensformighed En Fodsti førte dem over et lille Stykke Mark hen til en indhegnet Have, skjult af hvilken et beskedent Landsted forraadte sig i Baggrunden Ved Enden af Haven ud mod Marken laae et Lysthuus, dannet af Træer. Opmærksomme paa, at der var Nogen i Lysthuset, bleve de alle nysgjerrige, og med Iagttagerens speidende Blik omsluttede Beleirerne hiint venlige Skjulested, selv skjulte og saa spændte som Politiets Udsendinge, naar det gjelder at overliste Som Politiets Udsendinge, nu det forstaaer sig, deres Ydre gjorde en Forvexling mulig, at Politiets Udsendinge kunde søge dem. Hver havde indtaget sin Plads for at titte ind, da trækker Victor sig et Skridt tilbage og siger til sin Nabo: Ih! min Gud, det er jo Assessor Vilhelm og hans Frue.

De bleve overraskede — ikke hine Tvende, hvem Løvet skjulte, hine tvende Lykkelige, der vare altfor fordybede i huslig Lyst til at være Iagttagere, altfor trygge til at troe sig som Gjenstand for Nogens Opmærksomhed uden Morgensolens, der med Velbehag tittede ind til dem, medens en sagte Luftning viftede i Grenene, og medens Landlighedens Ro som Alt omkring dem fredede om dette lille Lysthuus. Det lykkelige Ægtepar blev ikke overrasket og bemærkede Intet At det var Ægtefolk, var klart nok, det saae man strax, ak! hvis man er i Slægtskab med en Iagttager. Selv om Intet, Intet i den vide Verden, intet Aabenlyst og intet Skjult aabenlyst eller skjult har til Hensigt at ville forstyrre de Elskendes Lykke, naar de sidde hos hinanden ere de ikke saaledes trygge; salige ere de, og dog er det som var der en Magt, der vilde skille dem ad, saa fast holde de hinanden omslyngede, og dog er det, som var der en Fjende til, mod hvilken de værne sig, og dog er det, som kunde de aldrig blive tilstrækkeligt forvissede Ikke saaledes med Ægtefolk, og ikke saaledes med hiint Ægtepar i Lysthuset. Hvor længe de havde været gift, lod sig derimod ikke med Bestemthed angive. Fruens Syslen ved Theebordet skete vel med øvet Sikkerhed, men dog ogsaa med saa megen næsten barnlig Inderlighed i Beskæftigelsen, som var hun en Nygift, i den Mellemtilstand, da hun endnu ikke med Bestemthed veed, om Ægteskabet er Spøg eller Alvor, om det at være Husmoder er en Gjerning eller en Leeg, en Tidsfordriv. Maaskee havde hun dog længere været gift, men var ikke i Reglen fungerende ved Theebordet, maaskee gjorde hun det kun her ude paa Landet, eller maaskee gjorde hun det kun den Morgen, der muligen havde en egen Betydning for dem. Hvo kan afgjøre dette? Al Beregning strander til en vis Grad paa enhver

Individualitet, der har en Oprindelighed i sin Sjel, thi denne forhindrer Tiden i at sætte sine Mærker. Naar Solen skinner i al sin Sommerglands, saa tænker man strax paa, at der maa være en eller anden Høitidelighed, til daglig Brug kan det ikke være saaledes, eller at det er første Gang, eller dog een af de første Gange, den gjør det, thi i Tidens Længde lader det sig ikke gjentage. Saaledes tænker Den, der kun eengang seer det, eller seer det første Gang, og jeg saae Assessorinden første Gang; Den, der seer det hver Dag, tænker vel anderledes, hvis han ellers seer det Samme. Dog dette bliver Assessorens Sag. Vor elskværdige Husmoder var altsaa beskæftiget; hun skjenkede kogende Vand i et Par Kopper, formodentligt for ret at ophede dem, hun tømte det ud, satte Koppen paa en Bakke, skjenkede Theen, serverede det Tilhørende, nu var hun færdig, var det nu Spøg eller Alvor? Dersom Nogen ikke ellers er en Ven af Thee, han skulde have været i Assessorens Sted, mig forekom denne Drik i dette Øieblik den mest indbydende, og kun den venlige Frues indbydende Mine forekom mig mere indbydende. Hun havde formodentlig hidtil ikke havt Tid til at tale, nu brød hun Tausheden, og idet hun bød Theen, sagde hun: »skynd Dig nu Kjære og drik, medens Theen er varm, Morgenluften er dog noget kølig; og det er da det Mindste, jeg kan gjøre for Dig, at være lidt omhyggelig.« »Det Mindste?« svarede Assessoren laconisk. »Ja, eller det Meste, eller det Eneste.« Assessoren saae spørgende paa hende, og medens han tilberedte sig Nydelsen, vedblev hun: »Du afbrød mig igaar, da jeg vilde begynde derpaa, men jeg har atter tænkt derover, mange Gange har jeg tænkt derover, og nu især, Du veed nok i Anledning af hvem: det er dog vist og sandt, havde Du ikke giftet Dig, var Du bleven noget ganske anderledes Stort i Verden.« Medens Koppen endnu stod paa Bakken, indsugede Assessoren den første Mundfuld med synligt Velbehag, ret vederqvæget, eller var det maaskee Glæde over den Elskelige. Jeg troer det; hun derimod syntes blot at fryde sig ved at det smagte ham. Nu satte han Koppen paa Bordet hos sig, tog en Cigar frem og sagde: »maa jeg tænde ved dit Fyrfad.« »Gjerne,« svarede hun, og tog med en Theeskee en Gløð og bragte ham den. Han tændte Cigaren, lagde sin Arm om hendes Liv, medens hun støttede sig mod hans Skulder, han vendte Hovedet til den anden Side for at udblæse Røgen, nu hvilede hans Øie paa hende med en Hengivenhed, som Blikket kan forklare den, dog smilte han, men dette Glædens Smiil havde en lille Tilsætning af veemodig Ironi, endeligen sagde han: »Troer Du virkelig, min Pige?« »Hvad mener Du,« svarede hun. Han taug atter, Smilet fik Overhaand,

medens dog Stemmen var ganske alvorlig: »saa tilgiver jeg Dig di tidligere Daarskab, da Du selv har glemt den saa hurtigt, thi pa daarlige Qvinders Viis er din Tale — hvad Stort skulde jeg væ være bleven i Verden?« Fru Assessorinden syntes et Øieblik for legen ved denne Vending, dog hurtigt havde hun samlet sig o udviklede sig nu med qvindelig Veltalenhed. Assessoren saae he for sig, han afbrød hende ikke, men alt som hun vedblev, begynd han at tromme med Fingrene af den høire Haand paa Bord han nynnede en Melodie, Visens Ord bleve et Øieblik hørlige, lig som Mønsteret bliver synligt i Væven, og atter forsvinder, saaled svandt Ordene atter hen i en Nynnen af Visens Melodi. »Mand gik ud i Skoven, skar af de Kjepper hvide« Efter dette mel dramatiske Foredrag, Fruens Explication nemlig, der accompa neredes af Assessorens Nynnen, indtraadte atter Replikken: »D er nok, sagde han, Du er nok uvidende om, at danske Lov tillad en Mand at slaae sin Kone, kun Skade, at Loven ikke angiver hvilket Tilfælde det er tilladt.« Fruen smilte ad hans Trudsel o vedblev: »men hvorfor kan jeg dog aldrig faae Dig til at være a vorlig, naar jeg taler herom Du forstaaer mig ikke; tro mig, je mener det oprigtigt, mig synes det at være en saare skjøn Tank Ja var Du ikke bleven min Mand, saa turde jeg ikke tænke de men nu har jeg netop tænkt den for din Skyld og for min Skyl og vær nu kjønt alvorlig, for min Skyld, og svar mig oprigtigt »Nei alvorlig faaer Du mig ikke, og alvorligt Svar faaer Du ikk jeg maa enten lee ad Dig, eller bringe Dig til at glemme det, so før, eller prygle Dig, eller Du maa lade være at tale derom, ell paa en anden Maade faae Dig til at tie. Du seer det er Spøg, derfor er der saa mange Udveie« Han reiste sig op, trykkede Kys paa hendes Pande, lagde hendes Arm i sin og forsvandt i løvtæt Gang, der førte fra Lysthuset.

Lysthuset var da tomt, her var Intet videre at gjøre. fjendtlige Occupationscorps trak sig tilbage uden Bytte. Ingen dem syntes fornøiet med dette Udbytte, dog nøiedes de Andre m at gjøre en ondskabsfuld Bemærkning Man vendte nu tilba

---

Visens Ord] »Manden og Konen satte dem ned« osv. (Caen, Folke-Vise II, 1849, S. 19), deri· Manden han gik ad Skoven til, at skjære de Kjeppe hv danske Lov, Jyske Lov II, 82 tillader Manden at revse Hustruen, hun forsaa sig, med Stav og med Vaand, men ej med Vaaben. I Danske Lo 5, 5 er denne Revselsesret indskrænket til Børn og Tyende.

men savnede Victor. Han var svungen om Hjørnet, langs Haven var han kommen op til den landlige Bygning. Her stode en Havestues Døre aabne ud til en Græsplaine; et Vindue, som vendte ud til Veien, stod ligeledes aaben. Formodentlig havde han seet Noget, der tildrog sig hans Opmærksomhed. Han springer ind ad Vinduet, just som han springer ud stode de Andre hos, de havde søgt ham, triumpherende holder han et Papir i sin Haand og raaber: »et Manuscript af Hr. Assessoren. Har jeg udgivet hans andre, saa er det ikke mere end Skyldighed, ogsaa at udgive dette.« Han stak det i Lommen eller rettere han vilde stikke det i Lommen, thi som han bøiede Armen om og allerede havde Haanden med Manuscriptet halvt i Lommen, listede jeg det fra ham.

Men hvo er da jeg? Ingen spørge derom. Er det ikke faldet ham ind før at spørge derom, saa er jeg hjulpen, thi nu er jeg over det Værste. Jeg er desuden ikke værd at spørge efter; thi jeg er det Ringeste af Alt, man gjør mig ganske undseelig ved at spørge derom. Jeg er den rene Væren, og derfor mindre næsten end Intet. Jeg er den rene Væren, der er med allevegne, men dog ikke bemærkelig, fordi jeg bestandigt er ophævet. Jeg er ligesom den Streg, ovenover hvilken Regne-Opgaven staaer og under hvilken Facitet; hvo bryder sig om Stregen? Af mig selv formaaer jeg slet Intet, thi selv den Idee at fraliste Victor Manuscriptet er end ikke mit eget Indfald, men Indfaldet selv, hvorved jeg, som Tyvene sige, laante Manuscriptet, er jo laant af Victor. Idet jeg nu udgiver Manuscriptet, er jeg igjen slet Intet, thi Manuscriptet er Assessorens, og jeg som Udgiver er kun i min Intethed som en Nemesis over Victor, der vel meente at have Hævd paa at udgive.

[redacted]

ADSKILLIGT OM ÆGTESKABET MOD INDSIGELSER.

AF

EN ÆGTEMAND.

Motto: »Den Bedragne er visere end den Ikke-Bedr

Min kjære Læser! Dersom Du ikke skulde have Tid og Leilighed til at anvende en halv Snees Aar af dit Liv paa at reise Verden rundt for at see Alt, hvad en Jordomseiler lærer at kjende; dersom Du ikke skulde have Evne og Vilkaar til ved mangeaarig Øvelse i fremmede Sprog at trænge ind i Folke-Individualiteternes Forskjellighed, som disse vise sig for Granskeren; dersom Du ikke er betænkt paa at opdage et nyt astronomisk System, der vil fortrænge baade det copernicanske og det ptolemæiske — saa gift Dig; og dersom Du har Tid til det Første, Evne til det Andet, Tanke om det Sidste, saa gift Dig ogsaa. Selv om Du ikke fik hele Jordkloden at see eller talede i mange Tunger eller blev klog paa Himlen, Du vil ikke fortryde det; thi Ægteskabet er og bliver den vigtigste Opdagelses-Reise, et Menneske foretager sig; ethvert andet Kjendskab til Tilværelsen er overfladisk i Sammenligning med en Ægtemands, thi han og kun han har retteligen fordybet sig i Tilværelsen. Vel er det sandt, ingen Digter skal kunne sige om Dig, hvad Digteren siger om den forslagne Ulysses, at han saae mange Menneskers Byer og lærte deres Sind at kjende, men Spørgsmaalet er, om han ikke havde faaet ligesaa Meget og ligesaa behagelige Ting at vide, hvis han var bleven hjemme hos Penelope. Er ingen Anden af den Mening, saa er min Kone det, og hvis jeg ikke høiligen feiler, er enhver Kone det. En saadan Majoritet er lidt mere end en simpel, saa meget mere, som Den, der har Konerne paa sin Side, han faaer nok Mændene med. Vel er det sandt, at Reiseselskabet paa denne Expedition er lille, at man ikke

---

Digteren] Odysseen. de første Vers.

har, som paa de fem- og ti-Aars Expeditioner, en talrig Kreds, der da ogsaa, vel at mærke, bestandigt bliver den samme; men saa er det Ægteskabet forbeholdt, at stifte en egen Art Bekjendtskaber, der er det Vidunderligste af Alt, og hvor hver ny Tilkommende bestandigt er den Velkomneste.

Priset være derfor Ægteskabet, priset Enhver, der taler til dets Ære, hvis en Begynder tør tillade sig en Yttring, da vil jeg sige, at det netop derfor forekommer mig saa vidunderligt, fordi Alt dreier sig om Ubetydeligheder, hvilke dog det Guddommelige i Ægteskabet ved Miraklet forvandler til det Betydelige for den Troende. Og alle disse Ubetydeligheder have igjen den Mærkelighed, at Intet lader sig forud optage, Intet udtømme ved et løseligt Anslag; men medens Forstanden staaer stille, og Phantasien løber med Liimstangen, og Beregningen regner feil, og Kløgten fortvivler, gaaer det ægteskabelige Liv fort og forvandles ved Underet fra Herlighed til Herlighed, bliver det Ubetydelige betydningsfuldere og betydningsfuldere ved Underet — for den Troende. Men Troende maa man være, og en Ægtemand, der ikke er troende, er den kjedeligste Patron, et sandt Huskors. Der er intet Fatalere, naar man engang i Selskab med Andre tager ud for at frydes ved at see Experimenter og Forsøg i den naturlige Magie, end da at have en Tværdriver med, der bestandig er vantro, uden dog at kunne forklare Kunststykkerne. Dog en saadan Fatalitet finder man sig i; man tager jo kun sjeldent saaledes ud, og desuden kan man af en saadan muggen Tilskuer have den Fordeel, at han kommer til at spille med. I Almindelighed faaer Professoren i den naturlige Magi Ram paa ham, og lader ham nu holde Lyset, more os Andre ved sin Klogskab, ligesom Arv morer ved sin Dumhed. Men et saadant Murmeldyr af en Ægtemand, han burde ligesom en Fadermorder puttes i en Sæk og kastes i Vandet. Hvilken Qval at see en Qvinde afmatte al sin Elskelighed paa at overbevise ham, at see ham, efterat han har modtaget Indvielsen, der berettiger til at være Troende, kun fordærve Alt, fordærve Alt, thi bort med Spøg, Ægteskabet er dog paa saa mange Maader Forsøg i den naturlige Magi, og dets Forsøg i Sandhed vidunderlige. Det er modbydeligt at høre en Præst, der ikke selv troer, hvad han siger, men det er endnu modbydeligere at see en Ægtemand, der ikke er Troende i Forhold til sin Stand, og mere oprørende er det, fordi Tilhørerne kunne forlade Præsten, men en

---

puttes i en Sæk osv.] det var hos Romerne Straffen for Fadermord.

Hustru kan ikke forlade sin Mand, kan det ikke, vil det ikke, ønsker det ikke — og selv Dette kan ikke overbevise ham.

Man taler i Almindelighed kun om en Ægtemands Utroskab, men hvad der er lige saa slemt, er en Ægtemands Mangel paa Tro. Tro er det Eneste, der fordres, og Troen gjør Fyldest for Alt. Lad kun Forstand og Kløgt og Raffineri tælle op, regne ud og beskrive, hvorledes en Ægtemand bør være, der er kun een Egenskab, som gjør ham elskværdig, det er Tro, absolut Tro paa Ægteskabet. Lad kun Forfarenhed i Livet ville nøiagtigt bestemme, hvad der fordres af en Ægtemands Trofasthed, der er kun een Trofasthed, een Redelighed, der i Sandhed er elskværdig og skjuler Alt i sig, det er Redelighed mod Gud og sin Hustru og Standen til ikke at ville negte Underet.

Dette er ogsaa min Trøst, naar jeg vælger at skrive om Ægteskabet, thi medens jeg giver Afkald paa al anden Dygtighed, hævder jeg mig kun eet: Overbeviisning. At jeg har den, veed jeg med mig selv, og veed det med min Hustru, hvilket er mig af stor Vigtighed; thi sømmer det sig end Qvinden at tie i Menigheden og ikke at befatte sig med Videnskab og Kunst: hvad der siges om Ægteskabet bør væsentligen være saaledes, at det har hendes Bifald. Det følger ikke, at hun skal kritisk vide at vurdere Alt, den Art Reflexion anstaaer hende ikke, men hun skal have et absolut *veto*, og hendes Bifald respecteres som tilstrækkeligt betryggende. Min Overbeviisning er da min eneste Berettigelse, og Garantien for min Overbeviisning er igjen Vægten af det Ansvar, under hvilket mit, som enhver Ægtemands Liv er lagt. Vel føler jeg ikke Vægten som Tyngde, men som Velsignelse, vel føler jeg ikke Baandet som bindende, men som frigjørende, men dog er det der, Baandet, nei! de utallige Baand, ved hvilke jeg er fastknyttet i Tilværelsen, som Træet ved Rodens mangfoldige Grene. Sæt Alt forandrede sig for mig, store Gud, hvis det var muligt, sæt jeg fandt mig bunden ved at være gift, hvad var da Laokoons Elendighed mod min; thi ikke kan een og ikke ti Slanger knuge saaledes og slynge sig saa ængstende og sammenpressende om et Menneskes Legeme, som det ægteskabelige Liv, der binder mig paa hundrede Maader, og altsaa — vilde lænke

---

at tie i Menigheden] Paulus, 1. Corinthierbrev 14. Kap. 34. *veto* jeg forbyder (ɔ: Ret til at nedlægge Indsigelse). Laokoons Elendighed] den troianske Præst Laokoon blev med sine to Sønner omslynget og bidt ihjel af to Slanger (Vergil, Aeneiden II, 201 ff.).

mig i hundrede Lænker. See! dersom dette er en Garan
medens jeg føler mig glad og tilfreds og takker uden
for min jordiske Lykke, at jeg da ogsaa aner den F
der ad denne Vei kan komme over et Menneske, det He
bygger sig, der som Ægtemand, *adscriptus glebæ*, vil h
og derved kun bestandigt opdage, hvor umueligt det e
hugge een Lænke over og derved kun opdage een en
elastisk, der binder ham uopløseligt — dersom det
strækkelig negativ Garanti for, at hvad jeg kan have at
er ørkesløse Tanker, undfangne i et ledigt Øieblik, ikk
Hjernespind, beregnet paa at fange Andre, saa forsmaae
hvad jeg kan have at sige. Jeg er meget langt fra at v
jeg gjør ingen Fordring derpaa, det vilde være mig
hvis jeg var daarlig nok til at paatage mig noget Sanda
ikke Dialektiker, ikke Philosoph, men ærer efter fattig
Videnskab og Alt, hvad fortrinligt Begavede fremsætte f
klare Livet. Derimod er jeg Ægtemand, og gjelder det
skabet, frygter jeg Ingen. Jeg vilde staae tillidsfuld og t
Kathedret, hvis dette fordredes af mig, om end hvad j
sige aldeles ikke egner sig til at foredrages fra Kath
disputerer freidig med al Verdens Dialektikere, med S
han skal ikke kunne fravriste mig min Overbeviisning. I
findige Chicaneurer hobe alle Indvendinger sammen m
skabet; det skal nok give sig. Hurtigt deler man dem
de Indvendinger, hvilke man, som Hamann siger, bedst
ved at sige: Bæ; de andre bliver man nok færdig med a
Jeg er ellers noget ømskindet, jeg kan ikke godt taal
leer ad mig. Det er en Svaghed, imidlertid har jeg ikl
beseire den; men vil Nogen lee ad mig, fordi jeg er Æ
da frygter jeg Intet, i denne Henseende er jeg usaarlig for
i denne Henseende føler jeg et Mod, som næsten contras
en stakkels Assessors Leveviis, der gaaer fra sit Hjem
og fra Retten til sit Hjem, og omgaaes Documenter. Sæ
i en Kreds af kløgtige Hoveder, der have sammensvor
at gjøre Ægteskabet latterligt og at spotte det Hellig
dem med al Vittighed, spids deres spottende Pile til

---

adscriptus glebae knyttet til Jorden, stavnsbunden. Hamar
Jacobi 22 Jan 1785 (Fr H Jacobi s Werke IV 3 S. 34) Es giebt
mit keinen Gründen noch Antworten, sondern schlechterdings mit
abgewiesen werden müssen.

Braad, som et tvetydigt Forhold til det andet Kjøn hvæsser, dyp Pilene i den Ondskab, der ikke er dum, men vunden ved djævelsk Kløgt, — jeg frygter ikke. Hvor jeg end er, om det saa var i den gloende Ovn, naar jeg skal tale om Ægteskabet, jeg mærker Intet, der er en Engel hos mig, eller rettere, jeg er borte, jeg er hos hende, hende, hvem jeg elsker endnu bestandig med Ungdommens salige Beslutning, jeg der, skjøndt Ægtemand i flere Aar, endnu har den Ære at stride under den lykkelige første Kjærligheds seierrige Banner, hos hende, ved hvem jeg føler mit Livs Betydning, at det har Betydning og en mangfoldig. Thi hvad der for Oprøreren er Lænker, hvad der for Trællesjelen er tunge Pligter, er for mig Titler og Værdigheder, som jeg ikke bytter med Kongens, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig o. s. v Om nemlig disse Titler og Værdigheder vilde have Betydning i et andet Liv, om de ere glemte, liig meget Andet, om hundrede Aar, om det lader sig tænke og nærmere bestemme, hvorledes Tanken om saadanne Forhold udfylder en evig Bevidsthed i Erindring, veed jeg ikke. Jeg ærer Kongen, det gjør enhver god Ægtemand, men jeg bytter ikke mine Titler med saadanne. Saaledes er jeg for mig selv, at enhver anden Ægtemand er ligesaa, beskæftiger mig glædeligt, og sandeligen, hvad enten den Enkelte er langtfra eller nærved, jeg ønsker ham, at han var ogsaa som jeg.

See! inderst inde paa mit Bryst, der bærer jeg Ordensbaandet, Elskovens Rosenlænker, sandeligen, dens Roser ere ikke visnede, sandeligen, dens Roser visne ikke, forandre de sig end i Aarene, saa falme de dog ikke, er Rosen end ikke saa rød, saa er det fordi den er bleven en hvid Rose, falmet er den ikke. Og nu mine Titler og Værdigheder, — og hvad der er saa herligt ved dem er, at de ere saa ligeligt fordeelte, thi kun Ægteskabets guddommelige Retfærdighed formaaer bestandigt at give Lige for Lige Hvad jeg er ved hende, det er hun ved mig, og Ingen af os er Noget ved sig selv, men ere det i Foreningen Ved hende er jeg Mand, thi kun Ægtemanden er den ægte Mand, enhver anden Titel er Intet derimod og forudsætter egentligen denne, ved hende er jeg Fader, enhver anden Værdighed er kun en menneskelig Opfindelse, et Paafund, der er glemt om hundrede Aar; ved hende er jeg Familiens Hoved, ved hende er jeg Husets Forsvarer, dets Ernærer, Børnenes Værge.

---

den gloende Ovn] Daniel 3. Kap. 15 ff.; dertil (Vers 28) sigter ogsaa der er en Engel hos mig.

ikke fordi jeg er saa nøisom, men fordi jeg er ubeskrivel
Naar man har saa mange Bestillinger, og alle saa k
skriver man efter Tid og Leilighed, ønsker, at Den, der
kunde have Gavn deraf, ikke forstyrres af det Mangelful
men, frabeder sig al Kritik; thi en Ægtemand, der sk
Ægteskabet, skriver vel mindst af Alle for at blive kritic
skriver som det bedst falder sig, ofte distraheret af sin
Sysler. Om jeg nemlig kunde være Noget for Flere ved
Forfatter, jeg foretrækker langt at være saa meget som r
min Hustru. Jeg er hendes Mand, ved Ægteskabet, det
ved Ægteskabet blev Corsoen aabnet for mig, den Løbe
er mit Rhodus og min Dandseplads; jeg er hendes Ven,
maatte være det i Hjertets Oprigtighed, o! at hun aldr
føle Savn efter nogen oprigtigere; jeg er hendes Raadgi
min Viisdom maatte være som Villien er det; jeg er hen
og Opmuntring, vel endnu ikke indkaldt, o! men, hvis je
kaldes ind til denne Tjeneste, at da min Styrke maatte
mit Hjertelag er det; jeg er hendes Skyldner, mit Re
redeligt, og Regnskabet selv en velsignet Gjerning; og
det veed jeg, bliver jeg en Erindring om hende, naa
Døden skiller os ad, o! at min Hukommelse er trofas
bevarer mig Alt, naar det er tabt, en Erindringens Liv
de øvrige Dage, at den giver mig selv det Ubetydeligste
jeg maa sige med Digteren, naar jeg er bekymret for
idag: *et hæc meminisse juvat*, og naar jeg er bekymret
Dag imorgen: *et hæc meminisse juvabit*. Ak! som Assesso
maa man stundom døie det Forfærdelige, at læse en F
vita ante acta atter og atter beskreven, men en elsket

vel sandt, det lyder forelsket sagt, at man i Døden vil finde den Elskedes Billede i den trofaste Elskers Hjerte, men ægteskabeligt tænkt, vaager en Villiens Beslutning hos Forelskelsen, at den ikke løber vild i det Uendelige. Vel siger Forelskelsen, at et Øieblik hos den Elskede er himmelsk Salighed, men Ægteskabet vil Forelskelsen det vel og veed heldigviis bedre Beskeed. Sæt det var saa, at Forelskelsens første, skummende Sværmeri, hvor skjønt det end er, ikke lod sig saaledes gjennemføre, saa veed Ægteskabet, hvorledes netop det bedste i Forelskelsen lader sig gjennemføre. Dersom et Barn, der af Forældrene har modtaget et Exemplar af sin Skolebog, allerede førend Aaret er omme har ligesom fortæret det, er dette et Tegn paa, at han som Discipel er at prise for sin Iver og Lyst; saaledes med Ægteskabet, den Ægtemand, der af Gud i Himlen modtog sit Exemplar, ak, saa skjønt som en Guds Gave kan være det, og læste daglig deri, hver Dag i et langt Liv, og see da det lagdes hen, da Natten kom og Læsningen maatte ophøre, da var det ligesaa skjønt, som da han engang modtog det: var da denne redelige Forsigtighed, der stod i et ligeligt Forhold til den Forelskelsens Lyst, med hvilken han læser atter og atter, var den ikke nok saa priselig, nok saa stærk et Forelskelsens Udtryk, som det stærkeste Udtryk, Forelskelsen raader over?

Kun om Ægteskabet ønsker jeg at skrive; at overbevise en Enkelt, er mit Haab; at fjerne dem, som tale imod, er min Agt. Saaledes er Ægteskabet mig min ene Stræng, men den er saa sammensat, at jeg, uden just at fortrøste mig til Virtuositet, hvad der jo ellers fordres af Den, der kun har een Stræng, tør vove at lade mig høre, ikke just som en Kunstner for et talrigt Publikum, men hellere som en omvankende Musikant, der staaer udenfor det enkelte Huses Dør, og ikke kalder Nogen bort fra sin Gjerning, om der dog ogsaa i hans Musik, naar den lyder med i Gjerningen, er Tækkelighed. Jeg mener nemlig ingenlunde, at hvad jeg kan have at sige, skulde være uskjønt. Adskilligt skylder jeg min Kone, om jeg end ikke taler ganske saaledes med hende, som jeg her skriver, men hvad der kommer fra hende, har altid en vis Ynde, hvad der er Qvindens Medgift. Ofte har jeg undret mig derover. Som Een, der kun skriver en maadelig Haand, naar han seer sit eget Manuscript udført af en kalligraphisk Kunstner, maa blive forundret, som Den, der sendte et gnidret Ark i Bogtrykkeriet, naar han modtager en nydelig Reentryk, neppe tør vedkjende sig dette som sit Eget, saaledes er det oftere gaaet mig i mit huslige Liv. Hvad der dunkelt bevæger sig i hende, det udtrykker jeg saa godt jeg kan, da forundres hun, at det netop

var, hvad hun vilde sige, jeg udtaler det altsaa saa godt jeg kan, da tilegner hun sig det, men nu kommer Touren til mig, naar jeg med Forundring seer, at mine Tanker, mine Ord have faaet en Beaandelse, en Inderlighed, en Ynde, saa jeg med Rette kan sige, at det ikke er mine Tanker. Ulykken er, at denne Ordenes og Tankernes elskelige Pynt meer eller mindre næsten ganske forsvinder, naar jeg vil gjentage dem, og lader sig ikke udtrykke, saa lidet som jeg her [illegible] kan beskrive hendes Stemme. Imidlertid er hun ti[illegible] Med-Forfatter, og et saadant [illegible]erairt Firma foreko[illegible] uskjønt, naar man kun vil [illegible]rive om Ægteskabet. [illegible], det veed jeg, at jeg gjør [illegible]brug af hvad jeg sky[illegible]n tilgiver mig, det veed jeg, at jeg benytter Leiligh[illegible]ge Eet og Andet om hende, som jeg ellers ikke k[illegible]uden i Eensomhed, thi hvor meget hun er for mig, naa jeg j[illegible]kke sige ligefrem til hende selv, at min Lovpriisning ikke skulde blive besværende og maaskee næsten forstyrre vor gode Forstaaelse. Som anonym, og som den, der med al Omhyggelighed vil bevare sin Anonymitet, har jeg jo sikkret mig mod, hvad jeg forøvrigt haaber, at Delicatesse vil forbyde Enhver at mit huslige Liv skulde blive Gjenstand for Nogens Nysgjerrighed.

Priset være Ægteskabet, priset Enhver, der taler til dets Ære Hvad jeg har at sige, er ikke nye Opdagelser, det vilde ogsaa være betænkeligt, at gjøre en ny Opdagelse med Hensyn til den ældste Indretning i Verden Enhver Ægtemand veed det Samme som jeg Hovedtankerne ere og blive de samme, som Stammebogstaver Radikaler, men medens disse staae uforandrede fast, kan man have sin Glæde af at sætte nye Vokaler til og da læse om igjen. Det følger af sig selv, at dette maa forstaaes *cum grano salis*, og hvorledes jeg end bærer mig ad, jeg gjør det ikke, som en ondskabsfuld Spotter har sagt, at Elskov og Ægteskab have de samme Consonanter, Vokalerne udgjøre Forskjelligheden, og denne er igjen ligesom i et bekjendt Sted i første Mose-Bog, hvor der fortælles, at Esau kyssede Jacob, og de lærde Jøder, som ikke tiltroede Esau dette Sind, men heller ei turde forandre Consonanterne, blot satte andre Punkter, saa der stod han beed

---

Stammebogstaver osv der sigtes til Hebraisk, hvor Vokalerne betegnes ved Punkter, der føjes til Consonanterne *cum grano salis* med et Korn Salt, med Smag og Forstand. første Mose-Bog 33, Kap 4.

ham. En saadan Indsigelse besvarer man bedst ved at sige bæ, enhver anden Indsigelse, netop jo mere uforbeholdent den rykker ud med Sproget, er velkommen, thi en conseqvent Indvending er et Stikbrev efter Sandheden, og yderst beleilig for Den, der eier Forklaringen.

Elskov har dog sin Gud, hvo kjender ikke ham af Navn, hvor Mangen troer ikke at vinde Meget ved at nævne sit Forhold efter dette Navn et erotisk Forhold. Eros, det Erotiske og Alt hvad dertil hører, har Krav paa det Poetiske. Ægteskabet derimod er ikke saaledes begunstiget, ikke af saa høi Extraction, thi om der end siges, at Gud har stiftet Ægteskabet, saa er det gjerne Præsten eller om man saa vil Theologien, der siger det, og han eller denne taler da i en ganske anden Forstand om Gud end en Digter gjør det Følgen deraf er, at alt det Hyggelige, det Duftrige der er ved Eros, forsvinder, thi Eros kan netop blive concret i det ganske Enkelte, Tanken om Gud derimod er paa den ene Side saa alvorlig, at Elskovens Lyst synes at forsvinde, naar den Gud, der er Aandernes Fader, selv skal være den copulerende, og paa den anden Side saa almindelig, at man forsvinder for sig selv som et Intet, der dog vil have en teleologisk Bestemmelse, hvorved man bestemmes i Forhold til den høieste Væren Den Overskuelighed, den Gjennemsigtighed og paa den anden Side det Skjelmeri og den Halvdunkelhed, som er Eros's Forhold til de Elskende, kan Aandens Gud ikke let faae i Forhold til Ægteskabet Det at han er med er i en vis Forstand for meget og netop paa Grund deraf betyder da hans Nærværelse mindre end Eros's, der heel og udeelt kun er for de Elskende Det er som i reent menneskelige Forhold, hvis den kongelige Majestæt til en Fadderstads lader møde ved sin Kammerherre, kan det maaskee tjene til at forhøie de Vedkommendes Stemning, men hvis Kongen selv vilde møde, vilde det maaskee forstyrre, kun i Forhold til Ægteskabet erindre man, at der jo ingen Stands-Forskjellighed er, som gjør, at den ene Klasse staaer Gud nærmere end den anden.

Opgaven er heller ikke saa let, at tænke nemlig Gud som Aandens Gud og da at tænke ham saaledes med ind i Ægteskabet, at Tanken ikke bliver en Indledning af saa almindelig Art, at den slet ikke leder ind, og at Forestillingen ikke bliver saa aandelig, at den i samme Øieblik leder ud igjen.

Vil man nøies med den digteriske Forklaring af Elskov, der væsentlig er hedensk, thi Forelskelsens Henførelse til en Guddom er kun Umiddelbarhedens skjønne spøgefulde Alvor, vil man lade Ægteskabet skjøtte sig selv, eller naar det kommer høit, være Noget, der kommer bag efter, saa finder man maaskee ingen Vanskelighed, men paa den Maade ikke at finde Vanskelighed er en vanskelig Sag for Den, der er vant til at tænke. Eros gjør naturligviis ikke Fordring paa nogen Tro, og kan ikke blive dens Gjenstand, dette gjør Eros saa brugbar for Digteren, men en Aandens Gud, der er Gjenstand for en aandelig Tro, er jo i en vis Forstand uendeligt fjernet fra Forelskelsens Concretion.

I Hedenskabet var der en Gud for Elskoven og ingen for Ægteskabet; i Christendommen er der, om jeg saa tør sige, en Gud for Ægteskabet, ingen for Elskov. Ægteskabet er nemlig et høiere Udtryk for Elskov. Sees Sagen ikke saaledes, forvirres Alt, og man bliver enten ugift en Spotter, en Forfører, en Eremit, eller Eens Ægteskab bliver en Tankeløshed. Vanskeligheden er, at saasnart man tænker Gud som Aand, bliver Individets Forhold til ham saa aandeligt, at den sandselige-sjelelige Synthese, der er Eros's Potens, let forsvinder, som hvis man vilde sige, at Ægteskabet er en Pligt, det at gifte sig er en Pligt, at dette da var et høiere Udtryk end Forelskelsen, fordi Pligten er et aandeligt Forhold til en Gud som er Aand. Hedenskabet og Umiddelbarheden tænker ikke Gud som Aand, men naar dette er givet, er Vanskeligheden den, at kunne bevare de Bestemmelser, der ligge i det Erotiske, saa det Aandelige ikke udbrænder og fortærer dem, men brænder i dem uden at fortære dem. Saaledes trues Ægteskabet med Farer fra to Sider; har Individet ikke sat sig troende i Forhold til Gud som Aand, spøger Hedenskabet liig en phantastisk Reminiscents i hans Hjerne, da kan han ikke indgaae noget Ægteskab; og paa den anden Side er han bleven aldeles aandelig, kan han det heller ikke, selv om saavel den Første som den Sidste var gift, en saadan Forelskelse eller et saadant Giftermaal er intet Ægteskab.

Havde Hedenskabet nu end ikke en Gud for Ægteskabet, som den havde en for Elskov, er Ægteskabet end en christelig Idee, saa er det dog altid Noget, man kan holde sig til, at Zeus og

Here bare et eget Prædikat som Ægteskabets Beskyttere: τέλειος og τέλεια. At forklare Udtrykket nærmere maa være Philologernes Sag; jeg dølger ikke min Uvidenhed, og som jeg veed med mig selv, at jeg mangler den fornødne Lærdom, saa anmasser jeg mig heller ikke et aandeligt Falkeblik, der skulde bemyndige mig til at lade haant om classisk Lærdom og classisk Dannelse, hvilken dog altid bliver Kjernefoder for Sielen, denne ganske anderledes tjenlig end Grønfoder og P[illegible] Besvarelser af det Spørgsmaal: hvad det er Tiden fc[illegible] det blot af Vigtighed at turde bruge disse Ord τελ[illegible] Ægtefolkene, Jupiter og Juno lader jeg udenfor, [illegible] ilologiske Vanskelighed omkr jeg ikke at blive til [illegible] besvare.

Ægteskabet betr[illegible] m den individuelle Tilværelses høieste τέλος, det er [illegible] høieste τέλος, at Den, der gaaer uden om det, med et eneste Strøg udstryger hele den jordiske Tilværelse og kun beholder Evigheden og Aandsinteresserne, hvad der vel ved første Øiekast ikke er Lidet, men i Tidens Længde er meget anstrængende og tillige paa en eller anden Maade et Udtryk for en ulykkelig Existents. At det høieste τέλος, naar Ægteskabet betragtes saaledes, derfor ikke lader sig udtømme i en Suite af endelige »hvorfor,« indseer Enhver let, og behøver ikke at udføres. Det høieste τέλος indbefatter altid de enkelte Bestemmelser, i hvilke det er udtømt som i sine Prædikater, saaledes under sig, at de netop have deres Betydning som immanente, og derimod ere betydningsløse, saa snart de forsøge sig i at gaae paa egen Haand, thi en løsreven Tanke, der vil være sin Egen, er comisk og tankeløs. Dette for at fjerne Misforstaaelser; Hovedsagen er, at Ægteskabet er et τέλος, dog ikke for Naturens Stræben, saa berøre vi τέλος's Betydning i Mysterierne, men for Individualiteten. Men er det et τέλος, er det ikke noget Umiddelbart, men Frihedens Gjerning, og som sorterende under Friheden realiseres Opgaven kun gjennem en Beslutning. Nu er Signalet givet, alle Indvendingerne, der som eensomme Figurer snige sig om det Sociale, hvis de ellers have nogen Kløgt, ville concentrere sig paa dette Punkt. Jeg veed det vel, det er her Slaget skal staae, det skal ikke være glemt, om jeg end en liden Stund lader som var det glemt, for hypothetice at see mig lidt om.

τέλειος (téleios) og τέλεια (teleia) fuldbyrdende, kommer af τέλος (télos) Fuldkommelse, Endemaal (ogsaa om Indvielse i Mysterier). S. K. opfatter Ordet i Betydning af fuldvoxen (se Efterl. Papirer 1833—1843 S. 358).

[redacted]

Vanskeligheden er denne: Elskov eller Forelskelsen er aldeles umiddelbar, Ægteskabet er en Beslutning; imidlertid skal dog Forelskelsen være optagen i Ægteskabet eller i Beslutningen: at ville gifte sig, det vil sige, hvad der er det Umiddelbareste af Alt skal tillige være den frieste Beslutning, hvad der er saa uforklarligt ved sin Umiddelbarhed, at det maa tilskrives en Guddom, skal tillige skee i Kraft af Overveielse, og en saa udtømmende Overveielse, at deraf resulterer en Beslutning. Fremdeles det Ene maa ikke følge efter det Andet, Beslutningen maa ikke komme luskende bag efter, men det maa skee paa eengang, begge Dele maae være tilsammen i Afgjørelsens Øieblik. Har Overveielsen ikke udtømt Tanken, saa fatter jeg ingen Beslutning, jeg handler enten genialt eller i Kraft af et Indfald.

Vover den Elskende sig ud, det vil sige bliver hans Forelskelse ikke blot en Sindstilstand, men han forenes virkelig med den Elskede, uden dog at have noget andet Udtryk for Forelskelsen end Forelskelsen, vover han sig ud blot bevæget og saligt fremskyndet i den *impetus*, der synes ham en Passat, hvilken uforandret maa føre ham ad den lyse Vei ved den Elskedes Side – saa er det slet ikke sagt, at et Ægteskab i næste Øieblik resulterer. I næste Øieblik; thi da han er blot umiddelbar bestemmet, maa der tidlig eller sildig komme et næste Øieblik. Ægteskabet ligger i en Beslutning, men en Beslutning resulterer ikke ligefrem af Elskovens Umiddelbarhed. Enten behøves der slet ikke mere end Elskovens Tilskyndelse, der da ligesom Magneten uden Misvisning peger urokkeligt mod det samme Punkt, eller Beslutningen maa være tilstede fra Begyndelsen. Skal Beslutningen komme senere, kan der jo ogsaa skee noget Andet. Hvad sikkrer herimod? Forelskelsen, svarer man. Rigtigt, men det er jo netop Forelskelsens kritiske Øieblik, hvor den altsaa ikke kan hjælpe sig selv, thi det, at Umiddelbarhedens Luftning ikke strammer Forelskelsens Seil, at dette fluctuerer i Krisen, tyder jo netop paa, at der skal skee et Omslag, medens Umiddelbarheden er ifærd med ligesom ganske at ville standse i et Blikstille. Den anden Consequents af den umiddelbare Forelskelse, der er ligesaa nær, er — Forførelsen. Hvo siger, at en Forfører i det første Øieblik var en Forfører, nei han blev det i det andet. Naar der tales ud af den umiddelbare Forelskelse, kan man slet ikke afgjøre, om det er en Ridder eller en Forfører, der taler; thi det næste Øieblik afgjør dette. Med

---

impetus Drift, Fart.

7*

Hensyn til Ægteskabet gjelder det ikke, thi Beslutningen er strax tilstede fra Begyndelsen af.

Lad os tage Aladdin, hvilken Yngling med Ønsker og Higen i Sjelen, hvilken Pige med Længsel i Hjertet har vel læst Aladdins Befaling til Aanden i 4de Act (hvor han giver Ordre betræffende Bryllupet,) uden at Digterens Begeistring og Ordenes Ild har opflammet ja næsten opildnet den Læsende! Aladdin er en Ridder, at fremstille en saa [illegible] er sædeligt, siger man Mit Svar er: nei, det [illegible] gteren har ved sin lykkelige Tanke og ved sin [illegible] emstillingen for evigt bevist, at han absolut er [illegible] er aldeles umiddelbar, hans Ønske er derfor net [illegible] an i næste Øieblik kan være en Digter D Enest [illegible] ham, er hiin »elskte, længst forønskte [illegible] m Besiddelsen af Gulnare, og saa Pall [illegible] t:

Hold mig der et herligt Bryllup, gjør den mørke Nat til Dag.
Med de virakblandte Fakler i den rummelige Sal
Lad et Chor Sandsigerinder føre op et luftigt Bal,
Mens de Andre os forlyste sødt med Citharspil og Sang

Aladdin bliver selv næsten overvældet, han daaner i den anede Lysts Besvimelse, ikke uden en vis Skjelven i Stemmen spørger han Aanden, om han kan det, han besværger den, at svare oprigtigt, og i dette Ord: oprigtigt hører man ligesom Umiddelbarhedens Angst over sin egen Lykke.

Det, hvorved Aladdin er stor, er hans Ønske, at hans Sjel har Marv til at begjere Skulde jeg i denne Henseende indvende Nogel mod et Mesterstykke, hvad da kun kan være en forelsket Misundelse, da var det Dette, at det aldrig træder tydeligt og stærkt nok frem, at Aladdin er en berettiget Individualitet, at det at ønske, at kunne ønske, at vove at ønske, at være dumdristig i at ønske, resolut i at gribe til, umættelig i at hige, at dette er en Genialitet, saa stor som nogen anden Man troer det maaskee ikke, og dog fødes i hver Generation maaskee ikke 10 Ynglinge, der have dette blinde Mod, denne Fynd i det Grændseløse Undtag de 10, og giv enhver Anden Ønskets Fuldmagt, den bliver dog i hans Haand

---

Aladdin Oehlenschläger Samlede Værker 1845, XV S 118, hvor der staar Lad af Luftens Alfeskare føres op et luftigt Bal, Mens en anden Flok forlyster os med Citherspil og Sang Men i første Udgave læses, som S K. citerer (kun Citherspil

[redacted]

mere eller mindre et Tiggerbrev, han bliver bleg om Næsen, han vil betænke, ønske vil han nok, men nu gjelder det at ønske det Rette, — det vil sige han er Fusker, ikke Geni, som Aladdin, der derfor er Aandens Yndling, fordi han er umanerlig. Opfyldelsen maa derfor ikke vise sig som en tilfældig Begunstigelse, for ikke at give Stymperne et Paaskud, at naar de bare vidste Opfyldelsen sikker, saa skulde de nok ønske. Usandhed, Usandhed, her er jo allerede en Reflexion. Nei selv om intet Ønske blev opfyldt for Aladdin, han rangerer ved Ønsket, ved denne Vælde i Begjering, der tilsidst er mere værd end enhver Opfyldelse.

Stor er Aladdin; han holder Bryllup, rigtigt, men han gifter sig ikke. Sandeligen Ingen kan ønske ham det bedre eller glæde sig oprigtigere over ham end jeg, men hvis jeg formaaede, som Digteren giver ham Lampens Aand, at give ham en lignende, hvis jeg formaaede ved en daglig Forbøn, at skaffe ham det Eneste, jeg mener han savner, en Beslutningens Aand, der i Fynd og Concretion svarede til hvad hans Ønske er i Umaadelighed og Abstraktion (thi hans Higen er jo grændseløs og er brændende som Ørkenens Sand) — ak! hvilken Ægtemand kunde Aladdin ikke blive. Nu kan man Intet sige, mine Fjender derimod, Røverne, som lure paa Bytte, tage sig ganske roligt Aladdin til Indtægt. Forføreren styrker sin Sjel paa Aladdins Umiddelbarhed, og saa forfører han, og saa siger han: Aladdin var ogsaa en Forfører, det veed jeg fra en meget paalidelig Haand, han blev det Morgenen efter Brylluppet. Om det nemlig ikke var strax den næste Morgen, men først et Par Aar efter, gjør væsentligen Intet til Sagen, og beviser kun, hvis det var efter et Par Aar, at Aladdin er bleven lille. Her har Forføreren Ret, skal det være forbi med det Umiddelbare, saa gjelder det at bryde hurtigt af, og derfor er det netop en sædelig Opgave at fremstille en Forfører; skal dette ikke være Tilfælde, saa maa Beslutningen allerede være tilstede fra Begyndelsen, og saa have vi en Ægtemand. Kun Beslutningen kunde borge for Aladdin, Digteren ikke, Poesien ikke, thi Poesien kan ikke bruge en Ægtemand. Digterens Begeistring er i Umiddelbarheden, Digteren er stor ved sin Tro paa Umiddelbarheden og paa dens Kraft til at trænge igjennem. Ægtemanden har tilladt sig en Tvivl, en uskyldig, en velmeent, en ædel, en elskelig Tvivl, thi sandeligen han er langt fra at ville fornærme Elskoven, eller at ville have den borte. Saavist nemlig som den

---

have den borte; ɔ: sætte den overstyr (sml. Matthæus 6. Kap. 5: de have deres Løn borte).

umiddelbare Forelskelse ikke constituerer en Ægtemand, saa vist paa den anden Side er et Giftermaal, hvor man har udeladt Elskoven, ligegyldigt af hvilken Grund, intet Ægteskab.

Ved at vove sig ud blot baaren af Forelskelsens uimodstaaelige salige Tilskyndelse, føres den Elskende vel i den Elskedes Favn, føres med hende, maaskee videre frem, men til Ægteskabet kommer han ikke, thi er hiin de Elskendes Forening ikke fra Begyndelsen et Ægteskab, bliver den det aldrig. Skal Beslutningen træde til bag efter, er Ideen ikke udtrykt. Vel kan de Elskende leve lykkeligt, vel muligt, at de ikke bryde sig om Indvendinger, Fjenderne beholde dog paa en Maade Ret. Alt dreier sig om Idealiteten. Ægteskabet maa ikke være et fragmentarisk Noget, der kommer efter Tid og Leilighed, Noget, der hændes de Elskende, efter at de have i nogen Tid levet med hinanden, saa beholde Fjenderne dog Ret. De hævde sig Idealitet, Idealitet i det Onde, dæmonisk Idealitet. Man vil ogsaa let paa Indvendingen see, om den Talende blot er en Chicaneur, eller han har dæmonisk Idealitet. Man kan handle ganske rigtigt i ikke at ville indlade sig med Indvendingerne, ikke at ville lade sig forstyrre af dem, men man bør have en god Samvittighed, og en ubrudt Pagt med Ideen. At nøies med at befinde sig vel, at være lykkelig o. s. v. er Fortabelse, naar denne Lykke er baseret paa Tankeløshed, eller Feighed, eller et verdsligt Sinds elendige Forgudelse af Tilværelsen. At have frelst sin Pagt med Ideen, selv om man blev ulykkelig, er et Himmerig mod en saadan Jammerlighed, det er ogsaa min Mening. Derfor tør jeg tale, jeg stikker ikke som Ægtemand Halen mellem Benene, jeg tør tale med Fjender, ikke blot med Venner. Jeg veed, at jeg som Ægtemand er τέλειος, men jeg veed ogsaa, hvad der fordres af en Saadan i Forhold til Ideen. Ingen Prutten, ingen Gaaen paa Accord; ingen Trøstegrunde mellem Ægtemand og Ægtemand, som var Ægtemænd, liig Qvinder i et Seraille, Livsfanger, der havde Noget for sig selv, hvilket de ikke turde være bekjendt for Verden; som var Elskoven den forgyldte Stads, man lader Digteren tage og vende ud, Ægteskabet den luslidte Side, man vender ind. Nei aaben Feide. Ægteskabets Idee seirer vel. Ydmyg for Gud, underdanig under Forelskelsens guddommelige Majestæt opløfter jeg stolt mit Hoved over alle Vittigheder og bøier det ikke for nogen Indvending.

τέλειος (se S. 98 Anm.) her i Betydningen: fuldkommet, fuldt voxen.

[redacted]

Vi give da Fjenderne Ret i at stille hele Vanskeligheden frem, at den Synthese, der constituerer Ægteskabet, er vanskelig, men give dem ikke Ret i at stille det som en Indvending, end mindre i, hvad Udvei de selv gribe til. Naar en Modstander triumpherende fremsætter hele Indvendingens Vanskelighed for at forfærde, da gjelder det at have Mod til med Hamann at sige: saaledes er det netop. Det er et godt Svar og paa rette Sted. Svaret skal ogsaa her komme, dog fordrer jeg endnu blot nogle Øieblikke Sagen udsat, for at orientere lidt i et Par almindelige Betragtninger om Ægteskabet som Livets høieste τελος.

I Hedenskabet satte man Straf for Pebersvende, belønnede dem, der avlede mange Børn; i Middelalderen var det en Fuldkommenhed ikke at være gift. Dette er Extremerne. Hvad det Første angaaer, da behøver man ikke at sætte Straf derfor, thi Tilværelsen hævder altid sig selv og veed at straffe Den, der vil emancipere sig. Den, der vil emancipere sig, er her den, som ikke vil gifte sig. Der maa lægges Eftertryk paa, at han ikke vil det. Som Ægteskabet er en Beslutning, saa er ogsaa den Modsætning, der kan blive Gjenstand for Omtale, en Beslutning, der ikke vil. Thi at fjante Livet hen, søgende efter Idealet (som var al saadan Søgen andet end Dumhed og Formastelighed) uden at fatte hverken hvad Elskov eller Ægteskab betyder, uden engang at fatte det uskyldige Sværmeri, der spøgende paaminder Ungdommen, at Tiden gaaer hen, at Tiden gaaer hen, er en ideeløs Existents; ligesom ogsaa knibsk at vrage og vrage, (som var al saadan Vragen Andet end Udtryk for at den Vragende ikke er reen) og Ingen faae, hvad der er det objektive Udtryk, som Tilværelsen giver den subjektive Vragen. At Ægteskabet i Forhold til sligt Tosseri har absolut Fortrinnet er saa afgjort, at det næsten er en Fornærmelse mod Ægteskabet at sige det. Nei den Indvending, der skal have nogen Betydning, maa vindicere sig denne ved en negativ Beslutning. Ægteskabets Beslutning er en positiv Beslutning og egentligen den positiveste af alle; Modsætningen er ogsaa en Beslutning, der beslutter ikke at ville realisere denne Opgave. Enhver, der ikke blot bliver udenfor Ægteskabet, men ogsaa bliver udenfor det uden Beslutning, hans Gjennemgang gjennem Livet er spildt Uleilighed. Enhver Menneske-Existents, der ikke vil være Sladder, og det skal

---

Hamann] Schriften I S. 406 om en Indvending af Hume mod Christendommen; sml. Efterl. Pap. 1833–43 S. 71 Anm.*) Straf for Pebersvende o.] det var Tilfældet i Rom; sml. Enten–Eller, 2. Del S. 63 Anm.

intet Menneske ville være, tør ikke opgive noget Almeent uden i Kraft af en Beslutning, hvad der nu end foranlediger ham til at tage Beslutningen, hvilket med Hensyn til det ikke at ville gifte sig, kan være saare forskjelligt, men her ikke behøver at udføres for ikke at distrahere.

Den Beslutning, ikke at ville gifte sig, giver naturligviis en Idealitet, men ikke en saadan Idealitet som det at fatte den positive Beslutning. Kun i [illegible] og Omstændigheder kan det for den Enkelte vor[illegible] at han har fattet en Beslutning, naar han har [illegible]re, forsaavidt den positive Beslutning i et almin[illegible] kan være bleven gjort let nok. Det kan vel saaledes [illegible] sig, som man siger, uden at have fattet en Besl[illegible]n jo har fattet en Beslutning, men en Beslutning [illegible]g er noget høist Forskjelligt. En Beslutning, der [illegible] frisk væk i Continuitet med Andre, og beslutter sig i Kraft af, at Nabo og Gjenbo ogsaa have besluttet sig, er egentligen ingen Beslutning, thi om der gives en Poesi paa anden Haand, veed jeg ikke, men en Beslutning paa tredie Haand er ingen Beslutning. I Forhold til saadanne Ægteskaber, der hverken spille i Forelskelsens eller Beslutningens bedste Couleur, men passe og passere, har naturligviis en negativ Beslutning Fortrinnet. Men saadanne Ægteskaber er heller ikke Ægteskaber, men Efterabelser.

Al et Menneskes Idealitet ligger først og sidst i Beslutning. Enhver anden Idealitet er en Ubetydelighed, at beundre ham derfor er en Barnagtighed, og hvis den Vedkommende forstaaer sig selv ret, er det en Fornærmelse. Kun om positiv og negativ Beslutning kan der altsaa blive Tale. Den positive Beslutning har da den store Fordeel, at den consoliderer Tilværelsen og beroliger Individet ind i sig selv, den negative holder ham bestandigt *in suspenso*. En negativ Beslutning er altid langt mere anstrængende end en positiv, den kan ikke blive habituel, og dog skal den bestandigen vedligeholdes. En positiv Beslutning er tryg i sit lykkelige Resultat, thi det Almene, som er det Positive i den, betrygger Lykken, at den vil komme, og giver Lykken Tryghed, naar den er kommen. En negativ Beslutning er bestandigt, selv i Forhold til et lykkeligt Resultat, tvetydig, den er, ligesom Lykken i Hedenskabet, skuffende, thi Lykken er først, naar den **har været**. Det vil

---

in suspenso] svævende. Lykken i Hedenskabet] der tænkes paa Solons Ytring til Krøsos: kald ingen lykkelig, før han er død (Herodot I, 32).

sige, først naar jeg er død, kan jeg vide, om jeg har været lykkelig. Saaledes med den negative Beslutning. Individet har aabnet Strid med Tilværelsen, derfor kan han intet Øieblik være færdig, han kan ikke Dag fra Dag som den, der har fattet og holdes af en positiv Beslutning, fordybe sig i sin Beslutnings oprindelige Grund. En negativ Beslutning holder ikke ham, han maa holde den, og selv, hvor langt det end gaaer hen, selv om Lykken begunstiger ham, selv om det Betydningsfulde resulterer for ham, han tør dog ikke negte Muligheden af, at pludseligen Alt kan antage en anden Forklaring. Ved sin negative Beslutning existerer han nu egentligen hypothetisk eller conjunktivisk, og i Forhold til en Hypothese gjelder det, at den aldrig er færdig, før den har forklaret alle Phænomenerne, thi selv ved en urigtig Hypothese kan man midlertidig faae meget Rigtigt ud, indtil det Phænomen kommer, der støder Hypothesen om; og i Forhold til et conjunktivisk dersom gjelder: ja dersom. En positiv Beslutning har kun een Anfægtelse, den ikke at være sig selv tro; en negativ Beslutning har altid dobbelt Fare: det ikke at være sig selv tro, dette er ligesom ved den positive kun med den Forskjel, at al denne Troskab er uden Løn, en vissen Herlighed og ufrugtbar som en Pebersvends Liv; og da den anden Anfægtelse, om al denne Troskab, hvorved man er sig selv tro i sin negative Beslutning, ikke er en Misvisning, der for al sin Troskab tilsidst lønnes med Angeren. Medens den positive Beslutning glad styrker sig ved Hvilen, glad staaer op med Solen, glad begynder, hvor den slap, og glad seer Alt trives om sig, som en Ægtemand gjør det, glad seer med den nye Dag nyt Beviis for hvad der ikke behøvede noget Beviis (thi det Positive er ikke en Hypothese, der skal bevises) saa slumrer Den, der har valgt den negative Beslutning, uroligt i Natten, venter, at den Skræk pludseligen skal staae over ham, at han valgte feil, vaagner anstrænget op til at see den golde Hede om sig, styrkes aldrig, fordi han bestandigt svæver.

Sandeligen Staten behøver ikke at sætte Straf for Pebersvende, Tilværelsen selv straffer den, der er værdig at straffes, thi den, der ikke fatter en Beslutning, er en Elendig, om hvem det i en sørgelig Forstand maa siges: han kommer ikke til Dommen. Det er ikke fordi jeg er misundelig paa dem, som ikke ville gifte sig,

---

da den anden Anfægtelse] ɔ: dernæst den anden Anfægtelse. han kommer ikke til Dommen] Johannes' Evang. 5. Kap. 24.

at jeg taler saaledes, jeg er for lykkelig til at misunde Nogen, me jeg er nidkjær paa Tilværelsen.

Jeg vender tilbage til mit Foregaaende, at Beslutningen e Menneskets Idealitet. Jeg vil nu forsøge at udvikle, hvorledes de Beslutning maa være beskaffen, der er den mest dannende for In dividualiteten, og glæde min Sjel ved at betænke, at saaledes e netop Ægteskabet beskaffent, hvilket jeg, som sagt, *indtil vide antager at være en : a. ɪ ɔrelskelse og Beslutning.

Der gives et P som ofte nok er paa Benene, naar d gjelder at fatte en " let er Sandsynlighed – en Pia en Bønhas, en Ska g, som ingen fribaaren Sjel indlader s med, en Døgenicht, snarere burde sættes i Tugthuset end klo Mænd og Koner, da er Menneskene hvad der er me end Penge og Penge ert Menneske, der i Forhold Beslutning ikke er k n videre, aldrig kommer videre end at beslutte sig i Kraft af Sandsynlighed, er tabt for Idealitet hvad han saa end bliver. Naar et Menneske i Beslutningen ik støder paa Gud, ingen Beslutning nogensinde har taget, ved hvilk han gjorde en Omsætning med Gud, kunde han ligesaa gjerne ha ladet være at leve Men Gud handler altid *en gros* og Sandsynl hed er et Papir, som ikke noteres i Himlen. Det gjelder derf om, at der i Beslutningen er et Moment, som imponerer den g skæftige Sandsynlighed og gjør den maalløs.

Der er et Gjøglebillede, som den Besluttende render efter, so Hunden efter Skyggen i Vandet, det er Udfaldet, et Endel hedens Tegn, et Fortabelsens Blendværk, vee Den! som seer eft det, han er fortabt Som Den, der saae paa Korset i Ørkene om han var bidt af Slanger, blev karsk, saa er Den, som fæst sit Blik paa Udfaldet, bidt af en Slange, saaret af det jordis Sind, fortabt baade for Tid og Evighed Naar et Menneske i B slutningens Øieblik ikke saaledes omstraales af Guddommens Kl hed, at alle Gjøglebilleder, dannede af Døsighedens Taager, f svinde, da er hans Beslutning kun et større eller mindre Fals — lad ham trøste sig med Udfaldet Det er derfor saa saare v tigt, at det, i Forhold til hvilket Beslutningen fattes, er saale beskaffent, at intet Udfald vover at byde med ved Auctionen, fo det, der kjøbes, kjøbes *à tout prix*

som Hunden osv] i den æsopiske Fabel, hvor den taber et Stykke K ved at snappe efter dets Spejlbillede i Vandet saae paa Korset der me Kobberslangen 4 Mosebog 21 Kap 8

[redacted]

Hvad her er sagt gjelder om enhver Beslutning, i hvilken det vige er tilstede og afslutter Kjøbet, ikke blot om hiin Ægteskabets, ıar den første Gang trykker Forelskelsen til sit Bryst og slutter 'n i Beslutningens trofaste Favnetag. Enhver Beslutning, der har 't Evige i sig, gjelder dette om, forsaavidt ogsaa om den nega-'e Beslutning, forsaavidt den kun er negativ mod Timeligheden, en vender sig positiv mod det Evige. Dog deri ligger jo netop ns Svæven. I Ægteskabets Beslutning derimod er Forelskelsen poneret som et Fideicommis, og Forelskelsen har netop Magt til drage den Besluttende ikke just ned til Jorden, langtfra, men d ved den Elskedes Side i Tiden. Det Besluttende er det hiske, er Friheden; dette har den negative Beslutning ogsaa; en saaledes blank og bar er Friheden ligesom stum, haard at tale, og har overhovedet noget Haardt i sit Væsen. Forelskelsen rimod sætter strax Musik til, om denne Composition end inde-lder en meget vanskelig Passage. Thi det Brudepar, der i hiint llige Øieblik, eller naar de ellers senere tænke derpaa, ikke der, at det i en vis Forstand er Galmandstale af Præsten, at e til de Elskende, at de skulle elske hinanden, og paa den den Side ikke finder, at det dog er, om jeg saa tør sige, ganske perligt sagt, et saadant Brudepar mangler ægteskabeligt Gehør. a lifligt som det er, at fornemme Forelskelsens Hvidsken, dette rebare Vidne ved Brylluppet, lige saa kjærkomment er hiint mdristige Ord, der siger, Du skal elske hende. Hvor dithyram-ik er ikke en Vielse, hvor næsten overmodig, at man ikke nøies ed Forelskelsen, men kalder den en Pligt; hvad Under, at en slutning, der svarer til en saadan Tiltale, forekommer Nogen en nskelig Tale! At Elskoven altsaa ikke nøies med at være sikker a sig selv, men at den i sin Forvovenhed forsøger sig paa hiint: ı skal, at altsaa Ægteskabet har en Beslutning, der er det eneste ıske, en evig Pligt, der er Øiets Lyst og er Hjertets Begjering! isk Mod derfor, dristigt vovet, Mod til at ville det Vanskelige, a hjælper Vanskeligheden igjen; thi Vanskeligheden er ikke en anten Mand, ikke en Chicaneur, men en Almagt, der vil gjøre t saa saare godt. Medens Den, der i sin evige Beslutning for-ılder sig negativt til det Timelige, i Beslutningens Øieblik bliver nsom, selv om han virkelig er stor, om han var en Prometheus, enkes, ikke til et Bjerg, men fanges i Timeligheden som i en enke, saa staaer Ægtemanden, idet han atter aabner Øiet, forsaa-

Prometheus] var lænket til en Klippe.

vidt det var som lukket i Beslutningens Evighed, atter der, hvor han var før, aldeles paa samme Sted, ved den Elskedes Side, hvor han dog helst vil være, føler intet Savn efter det Evige, thi det er hos ham i Timeligheden.

Den negative Beslutning lyder blot paa det Evige, den positive baade paa det Timelige og det Evige, og saaledes er nu Mennesket engang timeligt og evigt. Den sande Beslutningens Idealitet ligger derfor først i en Be[illegible]lige saa timelig som evig, der er, om jeg saa tør s[illegible]et og contranoteret, en Forsigtighed, der bruges [illegible]ion og som jo endog Banker bruger ved sine stør[illegible] sande idealiserende Beslutning har da denne Egensk[illegible]teret i Himlen, og da er den contranoteret i Time[illegible]ke blot dette, Tid efter anden, alt som Livet gaaer [illegible]manden bestandig nye og nye Contranoteringer, den ene ligesaa dyrebar som den anden. Enhver Ægtemand forstaaer hvad jeg mener, hvorledes skulde jeg troe Andet, at han var en Uværdig, en Utaknemlig, der modvillig betragtede de yderligere Forsikkringer som byrdefulde, en retskaffen Ægtemand derimod forstaaer, at en Hustru er Hovedcontranoteringen, at Enhver i den Kreds, der opvoxer under Ægteskabets Øine, er en ny og ny Paategning. O! salige Sikkerhed! O! rige Mand! O! betryggede Salighed, at eie sin hele Velstand i en eneste Obligation, der ikke kan forsvinde for Een som den evige Beslutning for Den, der forholder sig negativt til det Timelige. Denne Sidste er en Ulykkelig eller en Oprører, og en saadan er jo ogsaa en Ulykkelig, han er en Ulykkelig, der gaaer med sin evige Beslutning gjennem Tiden, men han faaer den aldrig contranoteret, tvertimod, hvor han kommer, bliver den protesteret, han er en Udstødt af Slægten, og om end trøstet af det Evige, dog borte fra Glæden, i Graad, maaskee i Tænders Gnidsel, thi Den, der i Evigheden ikke har Bryllupsklædningen, han stødes ud, men i Jordlivet er Bryllupsklædningen netop Bryllupsklædningen.

Den sande idealiserende Beslutning maa være lige saa sympathetisk som autopathisk. Men Den, der er negativ mod det Timelige, har ingen Afledning for sin Sympathi, der altsaa istedetfor at blive ham en Vederqvægelse, naar den udgyder sin velsignede Overflod og naar den atter samler ny, bliver ham en Plage, der tærer paa hans Sjel, fordi den ikke kan yttre sig. At qvæles er

---

og da er den contranoteret a. og derefter er den contranoteret Bryllupsklædningen. Matthæus 22. kap. 11 ff.

forfærdeligt, men at have Sympathi og ikke kunne give den Luft, er ligesaa forfærdeligt. Jeg antager nemlig, at han har Sympathi, thi ellers er han ikke værd at tale om. At have Sympathi hører Mennesket væsentligen til, enhver Beslutning, der overseer dette, er ikke i største Forstand idealiserende, og er det heller ikke, naar Sympathien ikke faaer sit adæquate Udtryk. Lad Pebersvenden blive en Nar, der ødsler sin Sympathi paa Hunde og Katte og Narrestreger; lad Eneboeren, der valgte negativt, lad ham være en ædel Sjel, lad hans Sympathi søge og finde Opgaver, der ere langt større end at have Hustru og Børn, han har dog ikke Glæden deraf. Hvis Himlens Dug ikke maatte falde paa Græsset, og ikke maatte have Glæde af at see Blomstret vederqvæget ved dens Liflighed, hvis den skulde udbrede sig over det vide Hav eller fordampe, før den naaede Blomstret, var det ikke forfærdeligt? Hvis Mælken i Moderens Bryst strømmede rigeligt, men der var intet Barn, hvis den spildte Mælk var saa kostelig som Junos, efter hvilken Mælkeveien nævnes, ak hvor tungt! Og saaledes ogsaa med et Menneske, hvis Sympathi ikke faaer Lov at see en Hustru grønnes som Træet, der er plantet i Sympathiens velsignede Hegn, ikke faaer Lov at see Træet blomstre og bære sin Frugt, der modnes under Sympathiens Omsorg! Ulykkeligt det Menneske, der ikke har dette Udtryk for sin Sympathi, og det endnu herligere Udtryk for Alt, hvad hans Sympathi udtrykker: at det Alt er hans Skyldighed. Denne Modsigelse er Sympathiens saligste Lyst, en Salighed, over hvilken den ligesom taber Forstanden af Glæde. Lad en Ulykkelig, der ikke i Ægteskabets Beslutning er i Forstaaelse med det Timelige, lad ham pleie Syge, lad ham bespise Hungrige, lad ham klæde den Nøgne, lad ham besøge den Fangne, lad ham trøste den Døende, jeg priser ham, han har ikke sin Løn borte, men han er ei heller i guddommelig Vanvid en unyttig Tjener, hans Sympathi søger bestandigt sit dybeste Udtryk, men finder det ikke, søger det viden om, som hans Omsorg jo vandrer fra Huus til Huus, medens Ægtemanden finder Beleiligheden i sit Huus, i sit Hjem, hvor det er ham en Salighed at ville gjøre Alt, og endnu større Salighed, et guddommeligt *poscimur*, at han er og bliver uden Fortjeneste.

Junos] Mælkevejen er efter en græsk Mythe opstaaet af en Draabe Mælk fra Heras Bryst. sin Løn borte] Matthæus 6. Kap. 5. *poscimur* vi (jeg) føler et Kald (Horats, Oder I 32, 1).

Den sande idealiserende Beslutning maa være lige saa co
som den er abstrakt. I samme Grad som en Beslutning er
tivt udfærdiget, i samme Grad er den alene abstrakt. Men la
en Beslutning angaae, hvad den vil, der gives mellem Himm
Jord intet saa concret som et Ægteskab og det ægteskabelige
hold. Intet saa uudtømmeligt; selv det Ubetydeligste har si
tydning, og medens den ægteskabelige Forpligtelse elastisk
spænder en Levetid (ligesom hiin Hud, der udmaalte Cart
Omfang), saa slutter den sig ligesaa elastisk om Øieblikket, o
ethvert Øieblik; der er Intet saa stykkeviis som et Ægtesk
dog er der Ingen, der mindre fordrager et deelt Hjerte end
skabet, Gud selv er ikke saa nidkjær. Ethvert Pligtforhold
sig dog aproximatorisk udtømme i Bestemmelser, ethvert Ar
enhver Bedrift, kort Alt, hvad man ellers fylder Tiden med
sin Tid, men det ægteskabelige Liv unddrager sig enhver s
Bestemmelse Ja vee! den, for hvem det er en Byrde, selv
være dømt paa Livstid giver ingen tilstrækkelig Forestillin
hans Strafslidelse, thi dette er et abstrakt Udtryk, men en s
ægteskabelig Forbryder føler hver Dag Forfærdelsen af at
dømt paa Livstid Jo concretere et Menneske bliver i Ideal
desto fuldkomnere er Idealiteten Den, der ikke vil gifte sig
altsaa forsmaaet den mest idealiserende Beslutning. Desud
det egentligen en Inconseqvents, naar man ikke vil gifte sig,
ville beslutte sig til noget positivt Formaal i Timeligheden
hvad Interesse kan Den have for Statens Idee, hvilken Kjær
til sit Fødeland, hvilken borgerlig Patriotisme for Alt hva
angaaer det Sociales Vee og Vel, Den, der ikke vil lade Ægte
have Realitet! — jo mere abstrakt, desto ufuldkomnere er
teten. Abstraktionen er Idealitetens første Udtryk, men Con
nen er dens væsentlige Udtryk. Dette udtrykker Ægteskab
Forelskelsen ville de Elskende tilhøre hinanden for evigt;
slutningen beslutte de at ville være Alt for hinanden, og
uhyre Abstraktion finder sit concrete Udtryk i hvad der e
ubetydeligt, at ingen Trediemand drømmer derom. Forelsk
høieste Udtryk er, at den Elskende føler sig som Intet ligeo
den Elskede, og lige saa omvendt, thi at føle sig som Noget,
mod Forelskelsen, Beslutningen har intet Ord, fordi Orde
næsten er for concret, Løftet er taust eller hiint udødelige

---

hiin Hud Dido kjøbte saa meget Jord, som en Oxehud kunde om
til derpaa at anlægge Carthago (Vergil Aeneiden I, 365 ff.)

og denne Abstraktion udtrykkes saaledes, at om alle Hurtigskrivere forenede sig formaaede de ikke at beskrive hvad der i 8 Dage tildrager sig i et Ægteskab. — Dette er den ægteskabelige Lykke; jeg mener det ikke saaledes, som naar man taler om et enkelt lykkeligt Par, nei dette er den Lykke at være Ægtemand. Thi hvilket Liv er lykkeligere end dens, for hvem Alt har Betydning, hvor skulde Tiden vorde Den lang, for hvem Øieblikket har Betydning. Og er denne Lykke ikke betrygget, thi det siger jo et gammelt Ord, at Ehestand er Wehestand, og saaledes forkynder jo Ægteskabet sig selv, hvor sikkert maa det dog ikke være paa sig selv, at det tør indbyde Mennesker til at forsøge det? Er der nogen anden Indretning i Livet, noget andet Forhold, der begynder saaledes, ak al anden Begyndelse er smigrende nok, og fortier Besværlighederne. Figaro siger til Grevinden for at undskylde den Billet, han har sendt Greven: at hun var den eneste Dame i Kongeriget, mod hvem han turde tillade sig Sligt med Sikkerhed; saaledes troer jeg, at Ægteskabet er det Eneste, der med Sikkerhed tør sige om sig selv, at det er en Plage, det Øvrige i Livet vilde det være en Uforsigtighed af at lade sig mærke med Noget.

Den sande idealiserende Beslutning maa være ligesaa dialektisk i Retning af Friheden som af Tilskikkelsen. Uden at vove fattes der ingen Beslutning. Nu er Beslutningen fattet, jo abstraktere den er, desto mindre er den dialektisk i Retning af Tilskikkelse. Herved faaer Beslutningens Idealitet efterhaanden en vis Usandhed, den bliver let stolt, hoffærdig, umenneskelig, netop al Tilskikkelsens Argumenteren betragtes som udenretslig. Jo concretere Beslutningen er desto mere træder den i Forhold til Tilskikkelsen. Dette giver Ydmyghedens, Sagtmodighedens, Taknemlighedens Idealitet. Men en Ægtemand, der er det med Liv og Sjel, han er vel Den, der har vovet og vover mest af Alle. Han vover sig ud af Forelskelsens Skjul med den Elskede, med de Elskede; hvad kan der ikke hænde? Han veed det ikke, hvis han vilde hengive sig til denne Overveielse, maatte hans Haar jo blive graat i een Nat, han veed det ikke, men det veed han, han kan tabe Alt, og det veed han, han kan ikke unddrage sig det Mindste, thi Beslutningen holder ham fast der, hvor Forelskelsen fængsler ham,

---

et gammelt Ord] Musäus, Volksmärchen der Deutschen. Gotha 1826. II S. 70 (i Eventyret om Rübezahl. 4. Legende). Figaro, Figaros Givtermaal, overs. af N. T. Bruun, Kbhvn. 1817. 2. Act 2. Scene (S. 40); »Der ere kun faa, Frue, jeg havde vovet at sige det om, af Frygt for at giætte rigtigt.« Figaro har sendt Greven en Billet om, at en Elsker søger Stevnemøde med Grevinden.

men ogsaa uforfærdet der, hvor Forelskelsen sukker. Der er et gammelt Ord, som maaskee er kommet lidt i Miscredit, det gjør Intet, Ordet lyder saaledes: hvad gjør man ikke for Kone og Børns Skyld. Antwort: man gjør Alt, Alt, — og hvad gjør man saa mod Tilskikkelsen, hvo grunder dens Hemmelighed ud, man udstrækker sin Arm, man arbeider, man kæmper, man lider, ak! der er Intet, uden at man jo finder sig deri. Jo positivere et Menneskes Beslutning er, desto declinablere bliver han selv, og kun en Ægtemand declineres ved Tilskikkelsen i alle *genera*, *numeri* og *casibus*.

Reent udvortes betragtet er der jo Hundrede og atter Hundrede, der have vovet mere end en Ægtemand, vovet Riger og Lande, Millioner og Millioners, mistet Throner og Fyrstendømmer, Formue og Velfærd, og dog vover en Ægtemand mere. Thi Den, der elsker, vover mere end alt Sligt, og Den, der elsker paa saa mange Maader som det er en Mand muligt at elske, han vover mest af Alle. Lad saa Ægtemanden være en Konge, en Millionair, behøves ikke, behøves ikke, Alt det Andet forvirrer blot Regnestykkets Klarhed, lad ham være en Stodder, han vover mest. Lad saa den Modige vove sig i Heltedandsen paa Valpladsen, eller dandse paa det oprørte Hav, eller springe over Afgrunde, behøves ikke, behøves ikke, til daglig Brug behøves det ikke, paa et Theater kunde det maaskee behøves, men det var galt fat med Menneskeheden, om Livet og vor Herre ikke havde nogle Forstærkningsbataillоner af Helte, der ikke blive applauderede, skjøndt de vove mere. En Ægtemand vover hver Dag, og hver Dag svæver Pligtens Sværd over hans Hoved, og Journalen føres alt som Ægteskabet gaaer fort, og Ansvarets Protokol er aldrig lukket, og Ansvaret er mere begeistrende end den herligste episke Digter, der skal vidne om Helten. Nu, det er sandt, han vover sig heller ikke for Intet, net Lige for Lige, han vover Alt for Alt, og er Ægteskabet ved sit Ansvar et Epos, saa er det jo ogsaa ved sin Lykke en Idyl.

Saaledes er Ægteskabet Livets og Tilværelsens skjønne Midte, et Centrum, der reflecterer lige saa dybt som Det er høit, det forraader en Aabenbarelse, der i sin Forborgenhed forraader det Himmelske. Og dette gjør ethvert Ægteskab, ligesom ikke blot Havet men ogsaa den stille Indsø gjør det, dersom ellers Vandet ikke er plumret. At være Ægtemand er den skjønneste og betydningsfuldeste Opgave; Den, der ikke blev det, er en Ulykkelig, hvis Liv enten ikke tillod ham det, eller hvem Forelskelsen ikke besøgte,

---

genera, numeri og *casibus* Køn, Tal og Casus.

[redacted]

eller han er en mistænkelig Person, som vi senere skulle anholde. Ægteskabet er Tidens Fylde, Den, som ikke blev Ægtemand, er altid enten for Betragtningen ulykkelig, eller han er det ogsaa for sig selv: i sin Excentricitet vil han føle Tiden som en Byrde. Saaledes er Ægteskabet. Det er guddommeligt, thi Forelskelsen er Vidunderet; det er verdsligt, thi Forelskelsen er Naturens dybeste Mythe. Forelskelsen er den uudgrundelige Grund, som er skjult i det Dunkle, men Beslutningen er Seiervinderen, der liig Orpheus henter Forelskelsen for Dagen; thi Beslutningen er Forelskelsens sande Form, den sande Forklaring, derfor er Ægteskabet helligt og velsignet af Gud. Det er borgerligt, thi ved dette tilhører de Elskende Staten og Fødelandet og Medborgeres fælleds Anliggender. Det er poetisk, uudsigeligt, som Forelskelsen er det, men Beslutningen er den samvittighedsfulde Oversætter, der sætter Sværmeriet over i Virkelighed, og denne Oversætter er saa nøieregnende, o! saa nøieregnende! Forelskelsens Stemme »lyder som Feernes fra Sommernattens Grotter,« men Beslutningen har Udholdenhedens Alvor, der lyder gjennem det Flygtige og det Forsvindende. Forelskelsens Gang er let som Dandsens over Enge, men Beslutning griber den Trætte, indtil Dandsen atter begynder. Saaledes er Ægteskabet. Det er barnligt glad, og dog høitideligt, fordi det har Vidunderet stadigt for Øie; det er beskedent og i Dølgsmaal, dog boer Festligheden derinde, men som den Handlendes Dør er under Gudstjenesten lukket fra Gaden, saa er Ægteskabets det altid, fordi der bestandigt er Gudstjeneste; det er bekymret, men denne Bekymring er ikke uskjøn, da den hviler i Forstaaelse og Følelse med hele Tilværelsens dybe Smerte, hvo der ikke kjender denne Bekymring er uskjøn; det er alvorligt og dog formildet i Spøg, thi ikke at ville gjøre Alt, er en daarlig Spøg, men at gjøre sit Yderste og da at forstaae, at det er Lidet, Lidet, Intet i Forhold til Kjærlighedens Ønske og til Beslutningens Begjering, er en salig Spøg; det er ydmygt og dog modigt, ja et saadant Mod findes kun i Ægteskabet, fordi det er dannet af Mandens Kraft og af Qvindens Svaghed og forynget ved Barnets Sorgløshed; det er trofast, sandelig en hvis Ægteskabet ikke var trofast, hvor var da Trofasthed! Det er trygt, beroliget, hjemlet i Tilværelsen, ingen Fare er en virkelig Fare, men kun Anfægtelse. Det er nøisomt, det veed

---

Orpheus] hentede sin døde Hustru Eurydike op fra Underverdnen (men mistede hende igjen, da han trods Forbudet vendte sig om efter hende). som Feernes osv.] se S. 64 Anm.

ogsaa at bruge Meget, men det veed at være skjønt i tarvelige Kaar, og veed at være ikke mindre skjønt i Overflod. Det er tilfredsstillet og dog forventningsfuldt, de Elskende ere sig selv nok, og dog kun til for Andres Skyld. Det er dagligdags, ja hvad er saa dagligdags som Ægteskabet, det er ganske Timelighedens, og dog lytter Evighedens Erindring til og glemmer Intet.

Dette maa være nok sagt om Ægteskabet, i dette Øieblik falder det mig ikke ind at ville sige mere, en anden Gang, maaskee imorgen siger jeg mere, men »altid det Samme og om det Samme«, thi det er kun Zigeunere og Røverpak og Plattenslagere, der have det Valgsprog, at hvor man eengang har været skal man aldrig komme mere. Dog synes det mig selv at være nok, og det eneste Mere jeg vil sige, er, at hvis Ægteskabet blot var halvt saa godt, saa var det allerede tækkeligt i mine Øine, saa meget mere som jeg vel føler, at det ikke er en Lovtale over mig selv, jeg har holdt, men at jeg snarere har holdt Dom. Dog kan man jo ogsaa være en lykkelig Ægtemand uden at have naaet Fuldkommenheden, naar man blot har den for Øie og ydmygt føler sin Ufuldkommenhed. Her har jeg blot villet skrue Prisen lidt op, thi naar man har med Chicaneurer at gjøre, der benytte Alt for at skumle, med Fribyttere, der skjænde og brænde, med Spioner, der lure ved Døren, med Gadestrygere, der lige fra Gaden ville styrte ind, saa paabyder man Respekt for det Hellige, og forøvrigt leger man lidt Blindebuk med dem, da man meget godt veed, at de staae og famle ved Gadedøren, ved Ægteskabets blinde Dør, men ad den Vei faaer man Intet at vide om Ægteskabet.

Nu til Indsigelserne. Kan en Ægtemand end ikke tilspidse disse som en Chicaneur kan det, saa veed han nok, hvor Knuden stikker, veed i at gjøre Rede for Ægteskabet ogsaa at tænke Sligt med, eller har idetmindste erhvervet en almindelig Duelighed til at forstaae en halvqvædet Vise. At udføre Indsigelserne som saadanne er kun Tidsspilde, selv om man havde Talent dertil. Saa meget er imidlertid vist, at Enhver, der gjør Indsigelse, altid er at beklage. Han er enten løben vild i Lysten og har derpaa forhærdet sig, eller han er bedaaret af Forstanden. Med Hensyn til enhver Indsigelse, der har denne sidste Grund, gjelder som første Tilsvar hiint *à la* Hamann: Bæ! Man lader ham tale, saa længe

---

altid det Samme osv., som Sokrates, se IV. Bd. S. 236 Anm. — **Valgsprog**: Zigeuneranførerskeu Viarda i Preciosa (oversat af Boye, Kbhvn. 1822, S. 25): Har man været vel etsteds, bør man der ei komme mere.

an vil, derpaa spørger man, om han er færdig, og saa siger man iint Trylleord. Naar man saaledes har lukket sin Dør, da har aan et andet Svar. Sophisten Gorgias skal have sagt med Hen-yn til Tragoedien, at denne er et Bedrag, hvorved den Bedragende ynes retfærdigere end den Ikke-Bedragende, den Bedragne visere end den Ikke-Bedragne. Denne sidste Bemærkning er en evig Sandhed og et rigtigt Tilsvar hver Gang Forstanden farer vild i sine egne Tanker, og af Frygt for at blive bedragen, netop derved bedrages. Ja sandeligen der hører en ganske anden Viisdom til, at forblive i Begeistringens, og Mysteriets, og Elskovens, og Illusionens og Vidunderets salige Bedrag, end til at rende fra Huus og Hjem, splitternøgen, halvgal af lutter Forstandighed. Saa underligt fremkommer Modsætningen. Distraction har stundom sin Grund i Mangel paa Hukommelse, og dog er det ikke uden Exempel, at en Mand blev distrait, fordi han havde for megen Hukommelse.

Skal Indsigelsen nu gaae fra Grunden af, da burde den, forsaavidt den vender sig mod Ægteskabet, først vende sig mod Forelskelsen, thi det Første skal dog altid være det Første. Dette skeer sjeldnere. I Almindelighed tage Indsigelserne sig netop af Forelskelsen, og deres forelskte Kys er et sandt Judaskys, hvorved de forraade Ægteskabet. De Fjender, der vende sig mod Forelskelsen, ere mindre skadelige, og vinde kun meget sjeldent Gehør. Saasnart Forstanden vil forsøge sig paa at forklare eller tænke Forelskelsen, viser Latterligheden sig, hvilket bedst udtrykkes saaledes, at Forstanden bliver latterlig. Sagen faaer imidlertid et forskjelligt Udseende i Forhold til Den, som taler. Er det et fordærvet Menneske, der ender et maaskee udsvævende Liv med at ville gjøre latterligt, hvad der altid har vidst at unddrage sig hans profane Berøring, om han end har jadsket nok i saa kaldt Forelskelse, saa er ethvert Svar overflødigt. En antageligere Form af Indsigelsen lader sig dog tænke, den er saa antagelig, at man kan beslutte sig til at beklage den Forvildede og forklare hans Feiltagelse. Det maa da være en Yngling, der virkelig var reen i Forhold til det Erotiske, men en Yngling, der ligesom et for tidligt klogt Barn var gaaet Glip af et Moment i Sjelen, og var kommen til at begynde sit Liv med Reflexionen. En saadan lod sig vel tænke i vor reflekterende Tid, han kan endogsaa i en vis Forstand ansees for en erettiget Individualitet, forsaavidt den megen Tale om Reflexion,

Sophisten Gorgias] se ovenfor S. 86.

Forgudelsen deraf. Nødvendigheden, der indskærpes af at tvivle om Alt, for ham udtrykker sig derved, at han mere alvorlig end mangen letsindig Systematiker, der vil gjøre Lykke i en Bog ved at tvivle om Alt, fauer den fortvivlede Idee, at ville tænke det Erotiske, tænke sig til det ɔ: tænke sig fra det. En saadan Individualitet er en ulykkelig Individualitet, og forsaavidt han virkelig er reen, kan jeg ikke uden Deeltagelse tænke hans Ulykke. Han er nemlig som hiin ene Fee, der har tabt sin Svaneham, og nu sidder forladt, forgjeves, trods al sin Anstrængelse, forsøgende paa at ville flyve. Han har tabt den Umiddelbarhed, der bærer et Menneske gjennem Livet, den Umiddelbarhed, uden hvilken en Forelskelse er umulig, den Umiddelbarhed, der bestandig forudsat, bestandigt har ført ham et Stykke videre, han er udelukket fra den Umiddelbarhedens Velgjerning, for hvilken man aldrig ret kan komme til at takke, da Velgjøreren altid skjuler sig.

Som det nu er sørgeligt at see hiin ene Fees Elendighed, saa er det ogsaa sørgeligt at see alle en Saadans Tanke-Anstrængelser, hvad enten nu hans Lidelse er stum, eller han med dæmonisk Virtuositet i at reflectere veed at skjule sin Nøgenhed med det sindrige Ord

Al Forelskelse er et Vidunder, hvad Under da, at Forstanden staaer stille, medens de Elskende synke tilbedende for Vidunderets hellige Tegn Man skulde i Henseende til hvad der her tales om, som overalt, bestandigt vaage over sit Udtryk Der er en Kategori, der hedder at vælge sig selv, en noget moderniseret græsk Kategori, den er min Yndlingskategori og strækker over en individuel Existents, men den bør aldrig anvendes paa det Erotiske, som naar man taler om at vælge sig en Elsket, thi den Elskede er Gudens Gave, og ligesom den Vælgende, der vælger sig selv, forudsættes at være til, saaledes maatte den Elskede ogsaa forudsættes at være til som den Elskede, hvis det at vælge skulde bruges eenstydigt i begge Forbindelser Bruger man nu hiint Udtryk at vælge i Betydning af at ville sætte sig Een som den Elskede, istedenfor at ville overtage den Elskede, saa kan en vildledt Reflexion strax have Noget at holde sig til Ynglingen opløser da Elskoven i at elske det Elskværdige, han skal jo vælge. Stakkels Fyr, det er en Umulighed, og ikke blot dette, men hvo turde dog

---

Fee, der har tabt sin Svaneham] Helene i Hertz' »Svanehammen« (opført 24 Juni 1841), Dramatiske Værker VI S. 195 ff.; hun er dog ingen Fe.

moderniseret græsk Kategori] der tænkes paa en Udtalelse af den stoiske Philosoph Chrysippos, se Efterl. Pap. 1833—43 S. 359.

[redacted]

ælge, naar det skulde forstaaes saaledes, hvo turde være saa
aandligt forgabet i sig selv, at han ikke fattede, at Den, der frier,
am maa Guden selv først have friet til, og al anden Frieri er
n daarlig Frispas. Jeg frabeder mig saaledes at vælge, jeg takker
ellere Guden for Gaven, han vælger bedre, og at takke er saligere.
eg ønsker ikke at blive latterlig ved at ville begynde paa et
eningsløst kritisk Foredrag over den Elskede, at jeg elsker hende
erfor, og derfor og endeligen derfor — fordi jeg elsker hende.
igtigt benyttet kan et saadant Foredrag for de Elskende selv være
eget morsomt, ved reent humoristisk at sætte Elskovens hele
ehalt i Forhold til en Ubetydelighed, som hvis Ægtemanden vilde
ge til sin Hustru, at han egentligen elskede hende fordi hun
avde blond Haar. En saadan Tale er en humoristisk Spøg, der
ır længst har tabt al Reflexions Vigtighed af Syne. Jeg giver
uden, hvad Gudens er, og det bør ethvert Menneske. Men han
er det ikke, naar han negter ham Beundringens og Forundringens
ellige Tribut. Netop naar Forstanden staaer stille, gjelder det at
ave Mod og Hjerte til at troe det Vidunderlige, og bestandigt
yrket ved dette Syn at vende tilbage til Virkeligheden, ikke sidde
ille og ville udgrunde det. Imidlertid vil jeg dog hellere et
ugtesløst Forsøg af en skarp udholdt Kritik, der bringer Fortviv-
lse over den Reflekterendes Hoved, og maaskee netop derved
elser ham, end en snakkesalig, pianket Reflexion, en Pyntekone,
er vil pynte Elskoven ud og vide mere end Vidunderet. Sande-
gen Elskoven er et Vidunder, ikke noget Bynyt, dens Præst en
ilbedende, ikke en Gadetøite.

I Hedenskabet tilskrev man derfor Eros Forelskelsen. Da
Ægteskabets Beslutning sætter det Ethiske til, bliver derved hiin
alv coquette Henførelse til en Guddom i Ægteskabet et reent re-
gieus Udtryk for, at man af Guds Haand modtager den Elskede.
aasnart Gud er for Bevidstheden, er Vidunderet der, thi ander-
edes kan Gud ikke være det. Jøderne udtrykte dette saaledes, at
en, der saae Gud, maatte døe. Det var kun et uegentligt Udtryk,
et egentlige og sande er, at man gaaer fra Forstanden, saaledes
om den Elskende gjør det, naar han seer den Elskede og hvad
an tillige gjør — seer Gud. Vel er jeg Ægtemand i adskillige
ar, maaskee vil man lee ad mit Sværmeri, man lee! en Ægtemand
r altid forelsket, og anderledes kommer han aldrig til at forstaae
orelskelsen.

Jøderne udtrykte dette osv.] Dommernes Bog 13. Kap. 22.

[redacted]

Reflexionens bedrøvelige Ridder gaaer videre, han vil udg Synthesen, der ligger i Elskov. Han mærker ikke, at der er k et Slør for hans Øine, og at han atter staaer ved Vidunderet skaber af Intet, men her gjør han, om jeg saa tør sige, mer han omklæder en Drift al Elskovens Skjønhed, saa de Elsk kun see Skjønheden, og ere uvidende om Driften Hvo lø Sløret? Hvo v... ...? D... ideale Skjønhed er den tilslø og skinner ve... skjøn gjennem Skyens Slør drøm... ngselsfuldt gjennem Florets h... ...in halve Gjennemsigtighed s... ...n Hustruen gjennem Bluf f... g en stakkels Ægtemand? f... ium, der var mig et Myster o... thi jeg veed ikke af, at kommer nogen Forklaring, jeg fatter end ikke denne afskyelige mastelighed, der troer, at Naturens Slør skulde være kostel end Sædelighedens.

Saa gaaer da hiin stakkels Fyr, hvem Reflexionen, som bringer til Bettelstaven, han gaaer videre, hans Sværmeri gjør ulykkeligere, hans Rigdom gjør ham fattigere. Han standser hvad han vel vilde kalde Elskovens Consequentser. Og hvo st ser ikke ogsaa her, det er jo som standsede Tilværelsens natu Gang, medens Guden skabende griber ind O! salige Forund Hvo takker ikke for her at see Guden, at han ikke, som Refl nens trættede Stridsmand, skal synke i Tungsind, hvo takker i Glæde over Tilværelsen, ikke som var Barnet et Vidunde Barn (Forfængelighed, Forfængelighed), men det er et Vidunde et Barn er født. Den, der her ikke vil see Underet, han ma dersom han ikke er aldeles aandløs, som Thales sige, at han vil have Børn af Kjærlighed til Børn: det tungsindigste Ord deri ligger, at det er større Brøde eller Ulykke at give et neske Livet end at berøve et Menneske Livet) og den usal Selvmodsigelse¹

Forelskelsen er da hævdet som Vidunderet, og Alt, hvad hører med til Forelskelsen, hører med til Vidunderet Forelsk antages nu som givet. Ethvert Reflexions-Forsøg, hvor inds rende eller hvor oprørende, hvor dumdristigt eller hvor fad end er, dømmes uden videre for Falsk. — Spørgsmaalet b videre, hvorledes kan dette Umiddelbare (Forelskelsen) finde

Thales] Diogenes Laertios I, 26

[redacted]

Tilsvarende i en gjennem Reflexionen naaet Umiddelbarhed. Her er det Hovedslaget skal staae.

Imidlertid vil jeg først tage en anden Side af Sagen frem. Forelskelsen bliver i Almindelighed priset nok. Selv en Forfører lader det ikke mangle paa Frækhed til at ville være med. Men Forelskelsens Øieblik eller korte Tid skal være Qvindens Culmination, og derfor gjelder det at slippe igjen. Indvendingerne tage da en anden Retning, og den galante indsmigrende Tilbedelse af Kjønnet ender med Fornærmelser.

Jeg er forøvrigt opdragen i den christelige Religion, og saa lidet som jeg kan billige alle uanstændige Forsøg paa at faae Qvinden emanciperet, saa taabelige forekomme mig ogsaa alle hedenske Reminiscentser. Min korte og eenfoldige Mening er, at Qvinden er vel saa god som Manden, og dermed Punktum. Enhver vidtløftigere Udførelse af Forskjellen mellem Kjønnet, eller Overveielse af, hvilket Kjøn der har Fortrinnet, er en ørkesløs Tankesyssel for Lediggængere og for Pebersvende. Man kjender et velopdragent Barn paa, at det er fornøiet med hvad det faaer, og saaledes kjender man en velopdragen Ægtemand paa, at han er glad og taknemlig for det ham Beskikkede, med andre Ord, at han er forelsket. Man hører stundom en Ægtemand klage over, at Ægteskabet giver ham saa meget at tage vare paa, hvor meget mere har han da ikke, naar han tillige er uforskammet nok til enten blot at ville være sin Kones Kriticus og Recensent, der hvert andet Øieblik paa Dagen plager hende med sine fade Prætensioner, at hun skal smile saaledes, holde Ryggen saaledes, neie saaledes, klæde sig saaledes, udtale Ordene saaledes, eller han vil være Ægtemand og tillige Kritiker og Recensent. Som ægteskabelig Kriticus er jeg en aldeles *tiro;* jeg har ingen letfærdige Forstudier fra en Lapseperiode, der stundom forgifter mere end man troer. Min Kjærlighedshistorie er i en vis Forstand kort; jeg har skjøttet mig selv og passet mine Studeringer, jeg har ikke mynstret Pigerne paa Baller, Promenader, i Theatre og Concerter, jeg har ikke gjort det letsindigt, jeg har heller ikke gjort det med den dumme Alvorlighed, hvormed en giftefærdig Mandsperson behager sig selv, at det maa være en overordentlig Pige, der skal være god nok til ham. Saaledes uerfaren lærte jeg hende at kjende, der nu er min, jeg har aldrig elsket før, min Bøn er det, at jeg ikke maa elske senere, men hvis jeg et Øieblik vilde tænke, hvad

---

tiro Rekrut, Begynder.

der dog er mig utænkeligt, at Døden berøvede mig hende, at der foregik en saadan Forandring med mig, at jeg anden Gang skulde indvies til at være Ægtemand, jeg er overbeviist om, at mit Ægteskab ikke har fordærvet mig eller gjort mig mere duelig til at kriticere, vrage, mynstre Hvad Under, at man hører saa megen daarlig Tale om Forelskelse, da man hører saa megen Tale, hvilket allerede er et Tegn paa, at Reflexionen overalt trænger ind til at forstyrre det stille, beskednere Liv, hvor Forelskelsen helst tager Bolig, fordi det i sin Beskedenhed er Gudsfrygtigheden saa nær

Forsaavidt indseer jeg vel, at DHrr. Æsthetikere uden videre ville erklære mig for incompetent til at tale med, end mere, naar jeg ikke fordølger, at jeg, skjøndt nu Ægtemand i 8 Aar, endnu ikke med Bestemthed veed, hvorledes min Kone i kritisk Forstand seer ud. At elske er ikke at kriticere, og ægteskabelig Trofasthed bestaaer ikke i en udførlig Kritik. Denne min Uvidenhed har dog ikke ganske sin Grund i, at jeg er uden Dannelse, jeg kan ogsaa betragte det Skjønne, men saaledes betragter jeg et Portrait, en Billedstøtte, ikke en Hustru Det takker jeg tildeels hende for, thi havde hun fundet nogensomhelst forfængelig Glæde i at blive Gjenstand for en Courmagers kritiske Tilbedelse, hvo veed, om jeg ikke ogsaa var bleven en Courmager, og som sædvanligt havde endt med at blive en vranten Kritiker og Ægtemand. Ei heller seer jeg mig istand til med Lethed og Routine at bevæge mig i en Deel *termini*, hvormed Kjendere slaae om sig, jeg forlanger det ikke, gaaer ikke til Gjestebud med Kjendere. Mildest talt forekommer saadanne Kjendere mig som De, der sidde og vexle i Forgaarden til Helligdommen; og ligesaa modbydeligt som det maa være for Den, der med opløftet Sind vil gaae ind i Templet, at høre Lyden af Pengenes Raslen, ligesaa modbydeligt er det mig, at høre Larmen af Ord som slank, fyldig, svulmende o. s. v Naar jeg læser disse Ord hos en primitiv Digter, udsprungne af Stemningens og Modersmaalets Oprindelighed, da fryder jeg mig, men jeg profanerer dem ikke, og hvad min Kone angaaer, da veed jeg saavist den Dag idag ikke, om hun er slank. Min Glæde og min Forelskelse er ikke en Prangers, ei heller en snedig Forførers hidsige Usundhed. Hvis jeg i Forhold til hende vilde udtrykke mig saaledes, er jeg overbeviist om, at jeg kom til at vrøvle. Har jeg hidtil afholdt mig, saa er jeg formodentlig frelst for mit øvrige Liv, thi blot et spædt Barns Tilstedeværelse gjør Forelskelsen

---

termini Kunstudtryk

[redacted]

odnu mere undseelig end den er i sig selv. Det har jeg oftere enkt over, og derfor har jeg altid fundet det uskjønt, at en ældre land, der selv har Børn, gifter sig med en ganske ung Pige.

Netop fordi min Kjærlighed er mig Alt, derfor er i mine Øine hvert kritisk Udbytte Nonsens. Skulde jeg da lovprise Qvindeønnet, saaledes som man æsthetisk taler om at lovprise, saa lde jeg kun gjøre det humoristisk, thi al denne Slankhed og rulmen, og Brynet og Pilen i Øiet constituerer ikke en Forel:else, end mindre et Ægteskab, og kun i Ægteskabet har Forel:elsen sit sande Udtryk, udenfor dette er den Forførelse eller efleri. Der existerer et lille Skrift af *Hen. Cornel. Agrippa ab ettesheim: de nobilitate et præcellentia foemini sexus, ejusdemque ipra virilem eminentia libellus.* I dette lille Skrift siges paa den iiveste Maade de besynderligste Ting til Ære for Qvinden. At in derimod skulde have beviist, hvad han vil bevise, mener jeg st ikke, skjøndt han taler *bona fide* og vel og er godmodig nok at troe, at han har beviist det, derimod billiger jeg ganske det :rs, Bogen ender med, der frabeder sig al ordgydende *(vaniloquax)* oes over Manden. Naar man nu i fuld og absolut Forvisning n Forelskelsens og Ægteskabets Lykke læser denne naive Arguenteren, naar man ved ethvert Argument føier et høist pathetisk *go* eller *quod erat demonstrandum* til, medens den egentlige Pa.os er hiin Forvisningens rige Gehalt, der intet Beviis behøver, a fremkommer en reen humoristisk Virkning. Jeg vil forklare :t lidt nøiere. Der blev i det 28de Mai-Selskab holdt en Tale af i ung Videnskabsmand, som begeistret for Naturvidenskaberne eente, at enhver ny Opdagelse, saaledes nu den sidste, at tilbe'de Sæbe af Flintestene, førte os Gud nærmere og overbeviiste os n hans Godhed, Viisdom o. s. v. Skal Talen betragtes som et

---

Hen. Cornel. Agrippa ab Nettesheim] tysk Humanist fra 16. Aarh. Hans Bog ed den anførte Titel (»Om Kvindekønnets Adel op Ypperlighed og sammes Fortrin :mfor Mandkønnet«; læs *foeminei)* udkom 1529. I den samlede Udgave af hans erker (Lugduni 1600, I–II), hvor de 5 sidste Ord af Titlen mangler, er der II S. 403 føjet et Digt af en Ven, som begynder: Hør op med ordgydende at rose Mandønnet. I Slutningen af Bogen (S. 402) recapituleres Indholdet saaledes: Jeg har bma nu vist Kvindekønnets Ypperlighed osv. *bona fide* i god Tro. *ergo]* bma, indleder Conclusionen i en Syllogisme og i et mathematisk Bevis, der ender ed: *quod erat demonstrandum* (hvad der skulde bevises). det 28de Mai:lskab] et Selskab af dette Navn, som Tscherning 1831 vilde stifte, blev forudt af Cancelliet (Af Anthon Frederik Tschernings efterladte Papirer I S. 289 ff.), en 28. Mai, Aarsdagen for Provinsialstændernes Indførelse, blev i Trediverne jret med en aarlig Fest. Sml. III. Bd. S. 190 Anm.

alvorligt Forsøg paa at komme Gud nærmere, forekommer ganske miserabelt Anderledes derimod, hvis en Individual i Forhold til sin Tro paa Guds Godhed og Viisdom er l og »bedre«, end Londoner-Bank, hvis han, naar Reflexi gyndte at gjøre Mine til at ville bevise Noget desangaaend dens Beviisførelse med dette Beviis· at nu var man endogs til at vadske sine Hænder i Sæbe af Flintestene, han k ende Talen omtrent saaledes: see! nu vadsker jeg mine dersom dette ikke er et Beviis, som overbeviser, saa fortv om at føre et saadant. I hiin lille Bog anføres som E Qvinden paa hebraisk hedder Eva (Livet), Manden Adam *ergo*. Som Spøg i en *altercatio*, hvor Alt er absolut afgjo Vitterlighed forseglet baade med *Notarius publicus'* og Gı er Sligt ypperligt. Saaledes ogsaa, naar han anfører som Beviis, at naar en Qvinde falder i Vandet, svømmer hun Manden derimod, naar han falder i Vandet, synker – *erg* Beviis kan ogsaa benyttes paa en anden Maade, thi herv man et Bidrag til en Forklaring af det Faktum, at der i alderen bleve brændte saa mange Hexe.

Det er et Par Aar siden jeg har læst hiin lille Bog, var mig til overordentlig Morskab De pudserligste Ting a og Sprogvidenskaber fremkomme paa den naiveste Maade ligt har prentet sig i min Hukommelse, og medens jeg ald til min Kone om, at hun er slank o s v., hvad der vi mishage hende og mislykkes mig, saa er jeg stundom, at skal sige det, meget heldig i saadanne Argumenter og Betra hvilke behage hende, formodentlig fordi de slet ikke bevi og derfor just bevise, at vort Ægteskab ingen vidtløftig K høver, men at vi ere lykkelige Det har i denne Hensee forundret mig, at ingen Digter egentligen fremstiller et P folk talende. Fremstilles de en enkelt Gang, og det skal lykkeligt Ægtepar, saa tale de oftest som et Par Forelsked mindelighed ere de kun Bipersoner og saa meget ældre, a Fader og Moder til den Elskede, Digteren fremstiller. Ægteskab fremstilles, da maa det idetmindste være ulykk at kunne komme i Betragtning Saa forskjelligt er det, F sen skal være lykkelig og have Farer udenfra, Ægteska

---

at Qvinden paa hebraisk osv ' Agrippa ab Nettesheym, Opera Sammesteds S. 382 staar Bemærkningen om, at Kvinden holder sig læn, Vande end Manden. *altercatio* Ordvexel.

[redacted]

have Farer indenfra for at blive poetisk. Jeg anseer dette for et sørgeligt indirecte Beviis paa, at Ægteskabet langtfra ikke nyder den Anerkjendelse, som det fortjener, thi det er jo som var et Par Ægtefolk ikke ligesaa poetiske, som et Par Forelskede. Lad de Elskende tale med hele Forelskelsens Skummen, som det behager Ynglingen og den unge Pige, Ægtefolkene ere heller ikke daarlige. Jeg antager, at det er en daarlig Ægtemand, der ikke bliver Humorist ved sit Ægteskab, i samme Forstand som, at det er en daarlig Elsker, der ikke bliver Digter; og enhver Ægtemand antager jeg bliver noget humoristisk, faaer et Anstrøg deraf, ligesom enhver Elsker bliver noget poetisk. Jeg beraaber mig paa mig selv, ikke saa meget med Hensyn til det Poetiske, som med Hensyn til en Sands for det Humoristiske, et vist Anstrøg deraf, som jeg alene skylder mit Ægteskab. I Forelskelsen har meget af det Erotiske en absolut Betydning, i Ægteskabet vexler denne absolute Betydning med den humoristiske Opfattelse, der er den poetiske Udtale af det ægteskabelige Livs stille og tilfredse Tryghed. Jeg vil anføre et Exempel og bede Læseren, at være humoristisk nok til ikke at ansee det for at bevise Noget. I Selskab med min Kone foretog jeg en lille Sommerreise i det sydlige Sjelland. Vi reiste ganske efter vor Beqvemmelighed, og da min Kone ønskede at faae en Forestilling om, hvad visse Folk kalde at drøsse om paa Landeveien, tog vi ind i alle mulige Kroer, overnattede stundom i en saadan, men gav os fremfor Alt god Tid. I Kroen havde man da Leilighed til at faae seet sig om. Nu traf det sig saa besynderligt, at vi i 5 Kroer i Træk paa Væggen fandt en Bekjendtgjørelse, der altsaa fulgte os saaledes, at det var umuligt at undgaae den. Bekjendtgjørelsen var af følgende Indhold: en bekymret Familiefader takkede i de forbindtligste Udtryk en erfaren og øvet Praktikus, at han med en Kunstner-Haand let og uden al Smerte have hjulpet Familiefaderen med samt hans Familie af med nogle slemme Liigtorne, og saaledes gjengivet ham og Familie til Selskabslivet. Familiens Personale var specificeret, og blandt disse var der da ogsaa en Datter, der, da hun, liig en Antigone, engang tilhørte denne ulykkelige Familie, heller ei var bleven fritagen for dette Familie-Onde. Da vi paa 3 Stationer havde læst dette Avertissement, hvad Under da, at det blev Gjenstand for Samtale. Jeg meente nu, at det var taktløst af Familiefaderen, at angive den unge Pige, thi om det nu end var vitterligt, at hun ganske var bleven helbredet, saa maatte det dog gjøre en Frier betænkelig, hvad der slet ikke havde behøvedes, thi Liigtorne maatte regnes med til de Svagheder, som man kunde lære at kjende efter Brylluppet.

Jeg beder nu en Digter at svare mig, om Motivet til denne Samtale, hvilken jeg vel ikke var Mand for ganske humoristisk at udføre, om det ikke er humoristisk; men paa den anden Side, om det ikke ogsaa er vist, at kun i en Ægtemands Mund er den rigtig, en Forelsket vilde føle sig saaret, fordi denne slemme Liigtorn, selv efterat den er tagen bort, virker aldeles forstyrrende ind i en æsthetisk Phantasi-An[illegible]gjønne. En saadan Spøg vilde i en Elskers Mund vær[illegible]velig. Om nu end Samtalen ved min Ringhed blev [illegible]ligdags Passiar, saa veed jeg dog, at den morede m[illegible]morede hende, at en saadan Tilfældighed blev brag[illegible]thetisk Absoluthed, som f. Ex. ved at spørge, om det [illegible]ive en tilstrækkelig Grund til Skilsmisse o. s. v. Og na[illegible]dom i min Dagligstue af en eller anden Kjender og en [illegible]n lille superklog Jomfrue er blevet ført høitravende Discurs om Forelskelsen og det Slanke, og at de Elskende ret maae lære hinanden at kjende for at blive sikkre i Valget, at man vælger en Feilfri, saa blander jeg stundom min Besyv med, som jeg da egentligen spiller ud til min Kone, og siger ja det er vanskeligt, det er vanskeligt, saaledes nu med Liigtorne, hvorimod Ingen kan vide sig sikker, om man har, eller har havt, eller om man kan faae dem

Dog nok herom, Det, der bærer det Humoristiske, er netop Ægteskabets Tryghed, der, baseret paa det Oplevede, ikke har den Uro, som Elskovens første Salighed, om dets Salighed end er langtfra at være mindre Og naar jeg nu som Ægtemand, Ægtemand i 8 Aar, støtter mit Hoved til hendes Skulder, da er jeg ikke en Kritiker, der beundrer eller savner nogen jordisk Skjønhed, jeg er ei heller en sværmersk Yngling, der besynger hendes Barm, men dog bevæges jeg ligesaa dybt som første Gang. Thi jeg veed, hvad jeg vidste, og hvad jeg atter og atter forvisser mig om, at der i denne min Hustrues Bryst slaaer et Hjerte, stille og ydmygt, men jævnt og ligeligt, jeg veed det slaaer for mig og mit Vel og for hvad der tilhører os begge, jeg veed, at dets rolige, ømme Bevægelse er uafbrudt, ak! medens jeg har travlt med mine Forretninger, ak! medens jeg adspredes i det Mangfoldige; jeg veed, at til hvilken Tid og under hvilke Forhold jeg tyer til hende, da har det ikke ladet af at slaae for mig. Og jeg er en Troende som den Elskende troer, at den Elskede er ham Livet, saa troer jeg aandeligt, hvad der ogsaa stod i hiin lille Bog, at Naturforskerne

---

hiin lille Bog Agrippa ab Nettesheym, De nobilitate etc. (se ovfr. S. 121) *Opera II S.* 386

[redacted]

lære, at Moderens Mælk er frelsende for Den, der er syg indtil Døden, jeg troer, at denne Ømhed, der uudtømmelig kæmper for at finde et inderligere og inderligere Udtryk, jeg troer, at denne Ømhed, der var hendes rige Medgift som Brud, jeg troer den bærer rigelig Rente, jeg troer den vil fordoble sig, hvis jeg ikke forøder hendes Midler; jeg troer, at dette ømme Blik, hvis jeg var syg, syg indtil Døden, dersom det hvilede paa mig, ak, som var hun selv, ikke jeg den døende Fægter, jeg troer, at det vilde kalde mig tilbage til Livet, dersom Gud i Himlene ikke selv vil bruge Magten, og hvis Gud bruger Magten, da troer jeg, at denne Ømhed atter binder mig til Livet som et Syn, der besøger hende, som en Død, hvem Døden dog ikke kan overtale, indtil vi igjen forenes. Men indtil da, indtil da, at Gud saaledes bruger Magten, troer jeg, at jeg ved hende indsuger Fred og Tilfredshed i mit Liv, og mange Gange er frelst fra Mismodets Død og Aandsfortærelsens onde Møie.

Saaledes taler enhver Ægtemand, bedre, forsaavidt han er en bedre Ægtemand, bedre forsaavidt han er en Begavet. Han er ikke en elskende Yngling, hans Udtryk har ikke Øieblikkets Lidenskab, og hvilken Fornærmelse i et lidenskabeligt Øiebliks Blussen at ville takke for en saadan Kjærlighed. Han er som hiin redelige Regnskabsfører, der i sin Tid næsten blev Gjenstand for Mistanke; thi da de, paa Grund af et Bedrag, strænge Revisorer kom til hans Dør og fordrede at see hans Regnskabsbøger, da svarede han: jeg har ingen, jeg fører mit Regnskab i Hovedet. Hvor mistænkeligt! Men Ære være den gamle Mands Hoved, hans Regnskab var ganske rigtigt! En Ægtemand udtrykker sig maaskee endog lidt humoristisk, naar han taler derom til sin Hustru, men denne Humor, denne sorgløse Taksigelse, denne Qvittering ikke paa Papiret, men i Erindringens Hovedbog, beviser netop, at hans Regnskab er tilforladeligt, og hans Ægteskab eier Beviisningens daglige Brød i Overflod.

Hermed har jeg allerede antydet, i hvilken Retning jeg vil søge Qvindens Skjønhed. Ak! selv redelige Mennesker have bidraget til den sørgelige Forvexling, som desto værre en letsindig qvindelig Ungdom griber altfor begjerlig efter, uden at betænke, at den er Fortvivlelse, at en Piges eneste Skjønhed er Ungdommens

---

Aandsfortærelsens onde Møie] »Aandsfortærelse« Prædikerens Bog 1. Kap. 14; »ond Møie« stod i den ældre Bibeloversættelse sammesteds 1. Kap. 13 (»slem Plage«).

første*), at hun blomstrer kun et Øieblik, at dette er Elskovens Tid, og at man elsker kun een Gang Rigtigt, man elsker kun een Gang, men Qvinden tiltager netop i Skjønhed med Aarene, og er

*) Netop fordi det i Henseende til den Sætning, at Qvindens Skjønhed tiltager med Aarene, vilde være saare misligt, ja endog vildledende, at minde om scenisk Kunstpræstatio [illegible] er sig paa Fordringen til Øieblikket og Differentserne ford [illegible] ser jeg med desto større Glæde en skjøn, mig saa kjær [illegible] økræftet midt i Theaterlivets hurtige Vexel Den Skuespill [illegible] rt Theater egentligen fremstiller det Qvindelige, ikke indsk [illegible] e deraf, ikke understøttet af, ikke lidende under en Tilf [illegible] ikke anviist et Tidsafsnit deri, er Madame Nielsen. De [illegible] viser, men ikke umiddelbart, den Stemme, ved hvilken [illegible] kket, den Inderlighed, der beliver Sammenspillet, den indadvendte Fortabthed, der gjør Tilskueren saa tryg, den Ro, ved hvilken hun griber, den tilforladelige Sjelfuldhed, der forsmaaer alt udvortes Væsen, den Stemningens jævne Fuldtonethed, der ikke stormer i Ilinger, ikke spænder ved coqvet Udebliven, ikke vildt sammenføger Svulst, ikke fordringsfuldt lader vente paa sig, ikke voldelig bryder frem, ikke gisper efter noget Uudsigeligt, men sig selv tro, indestaaer for sig selv prompt hvert Øieblik og eengang for alle vederhæftig kort hendes hele Præstation samler sig i det, man maatte kalde det væsentlig Qvindelige. Der er mangen Skuespillerinde bleven stor og bleven beundret ved Virtuositet i en tilfældig Side af det Qvindelige, men denne Beundring, der da ogsaa gjerne finder sit rette Udtryk i allehaande øieblikkelig Jubel, er fra Begyndelsen Tidens Bytte, naar de Accidentser svinde hen, paa hvilke Triumph-Præstationen hvilede Da Mad. Nielsens Potens er det væsentlig Qvindelige er hendes Omfang det Væsentlige selv i den Ubetydeligere naar hun dog i Stykket er seet i et væsentligt Forhold, (som Elskerinde i en Vaudeville, som Moder i en Idyl o s v ,, det Væsentlige i den Ophøiede, det Væsentlige i den Fordærvede, der skjøndt qvindelig fordærvet, væsentlig tilhører Kjønnet saa man ikke bliver uhyggelig ved det Uskjønne, ikke mistrøstig ved Overdrivelsen, ikke tilbøielig til at forklare Fordærvelsen af Opdragelse Livs-Forholds Magt o s v , da man netop i Fremstillingens Idealitet seer Fordærvelsens Dyb og dens Oprindelighed. Men som hendes Omfang er, saa er ogsaa hendes Seier en væsentlig, ikke en Øieblikkets stakkede Triumph, men den, at Tiden ingen Magt har over hende. I enhver Periode af sin Levetid vil hun faae de nye Opgaver og udtrykke det Væsentlige, som hun begyndte sin skjønne Løbebane dermed Og om hun blev de tresindstyve Aar, vil hun vedblive at være fuldendt. Jeg veed ingen ædlere Seier for en Skuespillerinde, end at Den der maaskee i hele Kongeriget er æng-

[redacted]

aa langt fra at aftage, at den første Skjønhed kun er noget Tvivlomt i Sammenligning med den senere. Hvo saae vel en ung Pige, lersom han ikke er en Rasende, uden at fornemme et vist Veemod, ordi det jordiske Livs Skrøbelighed her viser sig i sin stærkeste Modsætning: Forgængelighed hurtig som en Drøm, Skjønhed, fager om en Drøm. Men hvor fager end hiin første Skjønhed er, den r dog ikke Sandheden, den er et Hylster, en Indklædning, ud af

steligst for her at fornærme, at han med den Tryghed som jeg tør nævne de tresindstyve Aar, hvad ellers er det Sidste, man skal haste med at nævne i Forbindelse med en Skuespillerindes Navn. Fuldendt vil hun fremstille Bedstemoderen, atter virke ved det Væsentlige, ligesom den unge Pige ikke virkede ved nogen overordentlig Skjønhed, der bedaarede Recensenter, eller ved en mageløs Syngestemme, der fortryllede Kjendere, eller ved at kunne dandse, hvad der vakte Publikums særdeles Interesse, eller ved lidt Skjelmeri, som enhver Tilskuer behageligst tog sig til Indtægt, men ved den Indvielse, som er den rene Qvindeligheds Pagt med det Uforgængelige. Medens man ellers i Theatret let kommer til at tænke paa Livets og Ungdommens og Skjønhedens og Trylleriets Forfængelighed, saa er man, idet man beundrer hende, saa tryg, fordi man veed, dette forgaaer ikke. Maaskee virker dette paa Andre anderledes, saa Beundringen, fordi der ingen Grund er til at haste (og her er jo god Tid), stundom udebliver, og denne Skuespillerinde bliver betragtet som værende af anden Rang, hvilket hun ogsaa er, naar Fordringen er at løbe omkaps i Øieblikket, og at virke ikke ved det Bestandige, men ved det Forsvindende. Hun har derfor maaskee ikke sine Beundrere blandt Recensenter, der angive Øieblikkets Pulsslag, eller blandt Theaterstormere, der nødvendigviis maae have seet Den og Den, eller blandt Iilbud, der ønske Noget at rende med, eller blandt Triumph-Dragere, der som andre Dragere søge Sjou med at bære En bort, eller blandt unge Mennesker, der, naar de ellers ikke kan faae en umoden Forelskelse anbragt, kaste den paa en Skuespillerinde, eller blandt Udlevede, der friste Livet ved en øieblikkelig Ophidselse, men snarest blandt dem, der selv lykkelige og tilfredse i Tilværelsen, ikke savne Thèatret, ikke hige efter det, hvis Høire ikke strax løber i den Venstre til Bifaldsklap paa Stedet, hvis Pen ikke strax samme Aften faaer travlt paa Papiret i Anledning af noget Enkelt, men som langsomme til at tale, maaskee desto skjønsommere glæde sig ved at see det Skjønne, naar dette er i Sandhed.

hvis Høire ikke strax løber osv.] Horats, Breve II 1, 205 om umotiveret fald.

hvilken først Aarene den sande Skjønhed vikler sig for Ægtemandens ... e Blik. — Betragt derimod hende, den Bedagede. Du g... uvilkaarligt derefter, thi det er ikke den flygtige Skjønhed ... haster som en Drøm; nei! sæt Dig ved hendes Side, betragt hen... nærmere: hun tilhører ganske Verden med sin moderlige Omsorg, hvis travle Tid dog nu er forbi, og kun Omsorgen selv er bleven tilbage, og i den svæver hun som Engelen over Pagtens Ark. Sand... ke her føler, hvilken Realitet en Qvinde har, saa ... en Kriticus, en Recensent, en Kjender maaskee ... r farer hen med i Fortvivlelsens Rasen, raabe ... ke idag, thi imorgen er det forbi — ikke med ... men med Elskoven — det er modbydeligt. Giv ... g hos hende; det er ikke Begjeringens lystelig ... for enhver formastelig Tanke eller at ville bruge Kjendernes ... *mini*; dersom det bruser i Dig, da sid her, at Du maa vorde beroliget Det er ikke Øieblikkets Skummen, vover Du at hengive Dig dertil i hendes Nærværelse, eller vovede Du at byde hende Haanden til en Valts! Saa foretrækker Du maaskee at undgaae hendes Selskab, o! selv om den unge Slægt, der omgav hende, var uhøflig (saaledes tænker vel en Modeherre, der mener hun behøver hans Conversation), nei, var forvildet nok til at lade hende sidde ene, hun savner ikke dens Lyst, hun føler ingen Fornærmelsens Braad, hun er forligt med Tilværelsen, og dersom Du atter engang skulde føle Trang til et forsonende Ord, dersom Du skulde føle Trang til at glemme Dissonantserne i Livet, saa tye til hende, sid værdigen hos den Værdige — og hvad er saa skjønnest, den unge Moder, der føder ved Naturens Kraft, eller den udlevede, der føder Dig igjen ved sin Omsorg! Eller er Du ikke saaledes ilde medtagen af Verdens Nød, sid blot værdigen hos den Værdige, ogsaa hendes Liv er ikke uden Melodi, ogsaa denne Alderdom er *non sine cithara;* og Intet er glemt af det Oplevede, det lyder alt deri fra Livets forskjellige Tider sødt sammenklingende, naar denne Stemme bevæger Erindringens Strenge Thi see! hun er kommen til Livets Opløsning, ja hun er ligesom selv Opløsningen paa Livet, hørlig og synlig. Saaledes fuldender en Mands Liv sig aldrig, hans Regnskab er i Almindelighed vidtløftigere, men en Huusmoder har kun Smaabe-

---

Engelen over Pagtens Ark] ɔ: Cheruberne paa Naadestolen. 2. Mosebog 25 Kap. 18 ff. *non sine cithara]* ikke uden Lyre. Horats ønsker sig (Oder I, 31, 20) en Alderdom, »der ikke mangler Lyren« (*nec cithara carentem*).

[redacted]

givenheder, de daglige Lidelser og de daglige Glæder, men derfor ogsaa denne Lykke, thi er en ung Pige lykkelig, da er jo den bedagede Qvinde endnu lykkeligere. Siig saa, hvad der er skjønnest: den unge Pige med sin Lykke, og den Udlevede, der fuldkommer en Guds Gjerning, der løser op for den Bekymrede, og for den Glade er den bedste Lovtale over Tilværelsen ved at være Livets skjønne Opløsning!

Nu forlader jeg den Bedagede, hvis Selskab jeg dog visseligen ikke flyer, jeg gaaer tilbage i Tiden, glad ved, at jeg med Guds Hjælp har et kjønt Stykke af Livet endnu tilbage, men ogsaa uden at kjende Noget til den Feighed, der frygter for at ældes, eller der frygter derfor paa sin Kones Vegne, thi jeg antager jo, at Qvinden bliver skjønnere med Aarene. Allerede som Moder er hun i mine Øine langt skjønnere end som ung Pige. En ung Pige er dog et Phantasma, man veed næsten ikke, om hun tilhører Virkeligheden, eller om hun er et Syn. Og det skulde være det Høieste? Ja lad Phantaster troe det. Som Moder tilhører hun derimod ganske Virkeligheden, og Moderkjærligheden selv er ikke som Ungdommens Længsler og Ahnelser, men et uudtømmeligt Væld af Inderlighed. Det er ei heller saa, at alt Dette var tilstede som en Mulighed i den unge Pige. Selv om det var saa, en Mulighed er dog mindre end en Virkelighed, men det er ikke saa. Saa lidet som Moderens Mælk er tilstede i den unge Piges Bryst, saa lidet er denne Inderlighed der. Det er en Metamorphose, som Manden ingen Analogi har til. Kan man for Spøg sige, at Manden først er færdig, naar han har faaet sine Viisdomstænder, saa kan man for Alvor sige, at Qvindens Udvikling først er færdig, naar hun er Moder, da først er hun til i al sin Skjønhed og i sin skjønne Virkelighed. Lad saa hiin rapfodede, lette, skjelmske, lykkelige Pige springe hen over Engen, gjækkende Enhver, der vil fange hende, o ja, det glæder mig ogsaa at see derpaa, men nu, nu er hun fangen, fængslet, jeg har saa vist ikke fanget hende (hvortil Tant og forfængeligt Daarskab), jeg fængsler hende saa vist ikke (hvor svagt et Fængsel!), nei hun har fanget sig selv og hun sidder fængslet ved Vuggen; fængslet, og dog har hun jo hele sin Frihed, en grændseløs Frihed, ved hvilken hun binder sig til Barnet; jeg er sikker paa, hun vil døe i sin Rede. — Her blot et Ord i Forbigaaende. For at tale saa uskyldigt derom som muligt, jeg vil antage, at det var Moderens Forkjærlighed for Barnet, der gjorde Ægtemanden lidt jaloux, naa Herre Gud, den Jalousi forvindes vel. Altsaa har jeg nævnet Ordet: Jalousi. Det er en mørk Liden-

skab, »et Uhyre, der besudler den Føde, ved hvilken den nære«. Vrede er ogsaa en mørk Lidenskab, men deraf følger ikke, at der jo ogsaa kan gives en ædel Vrede. Paa en lignende Maade er det med Jalousi, der gives ogsaa en ædel Forelskelses retfærdige Indignation, der sandeligen baade er bekymret og fortørnet, og fremfor Alt en normal Sjels-Tilstand, hvis det Forfærdelige er skeet. Jeg finder intet Dadelværdigt deri, tvertimod fordrer jeg det af en Ægtemand, at hans Sj[illegible] Maade viser den sidste Ære hende, der krænked[illegible] hvem han ogsaa indrømmer, om man saa vil, rig[illegible] at kunne krænke ham Jeg betragter denne Sjelsti[illegible]skelsens ethiske Sorg over en Afdød Derimod ve[illegible]er gives dæmoniske Kræfter i Livet, jeg veed, der [illegible]selig Uforfærdethed, der plaget af en ond Aand vil v[illegible]og vel ogsaa vil have Magt til at blive, hvad der er [illegible]steligt, som at rase i Jalousi, Magt til at blive kold, gjennemisnet i Vittighedens kolde Lidenskab. Thi der er Helvede, hvis Hede afsvier alt Liv, men der er ogsaa et Helvede, hvis Kulde dræber alt Liv

Men jeg er end ikke jaloux paa Moderen En Qvindes Liv som Moder er en Virkelighed saa uendelig riig paa Afvexling, saa min Forelskelse har nok at gjøre med fra Dag til Dag at opdage noget Nyt. Qvinden som Moder har ingen Situation, om hvilken man maatte sige, at hun i denne er skjønnest, som Moder er hun bestandigt i Situation, og Moderkjærligheden er blød som det pure Guld, og bøielig i enhver Bestemmelse, og dog heel. Og Ægtemandens Glæde er daglig ny, den fortæres ikke, om han end fortærer den, thi den er som Spisen i Valhalla; og lever han end ikke deraf, saa er det dog vist, at han ikke blot lever af Brød, men ogsaa af den velvillige Forundring, der ledsager Moderens Bedrifter· han har i sit Huus *panis et circenses.*

Og hvilken Mangfoldighed af Collisioner er der ikke sat Moderkjærligheden, og hvor skjøn er Moderen ikke hvergang hendes fornegtende, opoffrende Kjærlighed gaaer seierrigt ud deraf! Jeg taler nu ikke her om, hvad der vel er vitterligt og givet, at Moderen offrer Livet for Barnet. Det lyder saa høit, saa forelsket, og har ikke det rette ægteskabelige Præg I Smaating sees den ligesaa godt, ligesaa stor, ligesaa elskelig. Hvor jeg seer den, be-

et Uhyre, der osv.] Shakespeare, Othello 3. Akt 3 Scene, vor Eifersucht dem grüngeaugten Scheusal, das besudelt die Speise, die es nährt (Schlegel og Tiecks Oversættelse). *panis et circenses* Brød og Skuespil, s. Enten—Eller 1 Del S. 258 Anm

[redacted]

undrer jeg den, og man seer den da ikke saa sjelden, selv hvor man ikke venter saaledes at see den, paa Gaden for Exempel. Det var forleden Dag, jeg gik ufortrødent i mit Forretningstrav fra den anden Ende af Byen op til Retten for at afsige Domme, Klokken var omtrent halv To. Uvilkaarligt falder mit Øie over paa den anden Side af Gaden: det var en ung Moder, der spadserede med sin lille Søn ved Haanden. Personen var vel saa omtrent 2½ Aar. Moderens Paaklædning, hendes Optræden syntes at tyde paa, at hun hørte endog til den fornemme Classe, og forsaavidt forundrede det mig, at man ingen Tjener eller Pige saae i hendes Følge. Gisninger havde jeg strax nok af, at hendes Vogn maaskee holdt i en anden Gade, eller nogle Huse derfra, eller hun maaskee blot skulde et Par Huse fra et Sted, hvor hun boede, eller var o. s. v.; jeg afbryder mine Gisninger, og haaber at Læseren takker mig for, at jeg gjør Alvor af mine energiske og gjennemgribende Besparelser. Men i Grunden var det dog ogsaa forunderligt nok. Drengen var et nydeligt Barn; videbegjerlig spurgte han om Alt, stod stille og saae, og spurgte: hvad er det hvad? Hurtigt fik jeg mine Briller paa, for ret at see og ret at fryde mig over den elskelige Mine, den ømme Moderlighed, med hvilken hun satte sig ind i Alt, den forelskte Glæde, med hvilken hun betragtede sin lille Yndling. Drengens Spørgsmaal bragte hende i Forlegenhed, — maaskee har Ingen sagt hende, hvad en dybsindig Viis har sagt, at det at tale med Børn er et *tentamen rigorosum*, maaskee har den Kreds, hvilken hun syntes at tilhøre, endog havt den Mening, at det er ingen Kunst — hvor fatal en Forlegenhed da at blive bragt i Knibe ved en lille Purks Spørgsmaal, samt ved hans Høirøstethed, der indbød de Forbigaaende til at høre efter — og Scenen var paa Østergade. Forlegenhed — den opdagede jeg ikke: den moderlige Glæde stod skjøn og læselig i hendes venlige Aasyn, og Situationen prægede den ikke falsk ud. Pludselig staaer den Lille stille, og forlanger at bæres. Dette var aabenbart mod Aftalen, da de gik hjemme fra, et Brud paa Overeenskomsten, ellers havde Barnepigen været med. Her var gode Raad dyre — dog ikke for hende. Med den elskeligste Mine af Verden tog hun ham paa Armen, og gik ligefrem uden at søge nogen Tvergade. I mine Øine var det skjønt og

en dybsindig Viis] Hamann, Schriften, herausg. v. Roth, II S. 424 ff.: Kindern zu antworten ist in der That ein Examen rigorosum. *tentamen rigorosum* skarp Examination.

høitideligt som en Procession, og fromt sluttede jeg mig til den. En og Anden vendte sig om, hun mærkede Intet, hun gik ikke hurtigere, aldeles uforandret, fordybet i sin moderlige Lykke. Jeg har siddet som Forhørsdommer i Inquisitionscommissionen, jeg har derved en vis Færdighed i at iagttage Ansigter, men ved mit Embedes Fortabelse, der var ikke Spor af nogen Generethed, eller af nogen tilbagetrængt Vrede, eller af nogen opsat Utaalmodighed, der var ikke noget Forsøg paa at lade Ansigtet udtrykke nogen Reflexion over det næsten Latterlige i Situationen. Som gik hun paa sit Stuegulv med den Lille paa Armen, saaledes gik hun gjennem Østergade. Moderkjærligheden vil offre Livet for Barnet; i denne Collision forekommer den mig ligesaa skjøn. Har den Lille havt Uret, kunde han maaskee godt gaae, var det en Uartighed af ham, den vil dog ikke være bleven paaagtet hjemme, og hvad skulde da have gjort Forandringen, hvad Andet end at Moderen havde reflecteret paa sig selv. Der er maaskee faa Collisioner, hvor selv ømme Forældre lettere gribe feil, end naar det Hele er en Ubetydelighed, men denne lille Ubetydelighed bringer dem selv i Forlegenhed. Har et Barn maaskee lidt keitede Manerer, saa leer man deraf til daglig Brug, og Barnet aner mindst, at det skal være en Forseelse, da er der Nogen tilstede, og den forfængelige Moder vil smigres lidt, see! Barnet hilser lidt keitet, og Moderen bliver vred — ikke over en Ubetydelighed, nei, men hendes Reflexion paa sig selv gjør pludselig det Ubetydelige til noget Betydeligt. Ja var hiin lille Dreng falden, havde han stødt sig, eller var han maaskee kommen en Vogn for nær, havde Opgaven været med Livsfare at frelse Barnet, saa havde jeg vel faaet Moderkjærligheden at see, men mig forekommer hiin stilfærdige Yttring af den ligesaa skjøn.

Til daglig Brug er Moderkjærligheden ligesaa skjøn som ved den mest afgjørende Leilighed, og egentligen er den væsentlig skjøn til daglig Brug, fordi den der er i sit Element, fordi den der, uden at faae nogen Impuls eller nogen Tilvæxt af Kraft ved Katastropher udenfra, kun er bevæget i sig selv, ernæres ved sig selv, fremskynder sig selv ved sin egen oprindelige Drift, beskeden og dog altid paa Færde i sin elskelige Gjerning. Stakkels Mand, der skal gaae ud i Verden for at søge en saadan Tusindfryd, han finder den dog ikke, stakkels Mand, der i det Høieste har en Forestilling om, at Naboen dyrker den; lykkelig Ægtemanden, hvis han ret veed at glæde sig ved sin Tusind-Fryd. Opdager han denne Blomst udenfor sin egen Grund, denne Blomst, der, ligesom

[redacted]

hiin Pragtplante er mærkelig ved at den kun blomstrer een Gang i hundrede Aar, har den endnu sjeldnere Mærkelighed, at den blomstrer hver Dag, og end ikke lukker sig i Natten, — da har han sin Glæde af derhjemme at fortælle, hvad han har seet ude. Igaar fortalte jeg min Kone en lille Begivenhed, der endog i den Grad tildrog sig min Opmærksomhed, at den gjorde mig til, hvad jeg ellers ikke er, en uopmærksom og adspredt Tilhører af en Prædiken. Maaskee havde den unge Moder, der gav Anledning til, at jeg blev adspredt, Uret i at tage et lille Barn med sig i Kirken; maaskee, jeg tilgiver hende det, thi det var vistnok for ikke at betroe det til en Barnepige i sin Fraværelse. Det slutter jeg deraf, at hun ret var en Moder, der gaaer i Kirke, ikke en Dame, der aflægger en fransk Visit. Man misforstaae mig ikke, som var det Tidens Længde, man tilbringer i Kirken, der gjør Udslaget; langtfra, jeg troer ogsaa, at en stakkels Tjenestepige, der med Nød og Neppe slipper hjemme fra, og dog trods al sin Hasten ikke naaer til at komme betimeligere end for at høre Præsten sige Amen, jeg troer, at hun kan bringe Velsignelse hjem fra sit Kirkebesøg; men Hvo der ellers har rigelig Tid til allehaande Ting i Livet, kunde dog vel ogsaa faae Tid til ordentlig at gaae i Kirke. Vor Kirkegængerske kom altsaa meget betimeligt og med hende hendes lille Uro: dog er jeg forvisset om, at Prædikenen og hele Gudstjenesten ikke har havt en andægtigere Tilhører eller en værdigere Deeltager end hende. Hun blev lukket ind i en Stol; det uberettigede Medlem af Menigheden blev sat op paa Bænken, formodentlig i Haab om, at han skulde sidde som et ret Medlem. Dog denne Prætension synes ikke at være opgaaet for den Lille. Moderen bøiede sit Hoved, holdt Tørklædet for Øinene til en Bøn. Længe før hun atter saae op, var den Lille sprungen ned og begyndte at krybe omkring i Stolen. Hun var og blev den Bedende, ganske uforstyrret. Da hun havde endt sin Bøn, satte hun ham igjen op paa Bænken, og talte formodentlig et Par formanende Ord til ham. Gudstjenesten begyndte, men Legen var jo allerede begyndt før Gudstjenesten, og den Lille syntes paa sin Viis at finde Behag i dette op, og saa ned igjen, og saa op igjen. Han havde hidtil siddet paa høire Haand af Moderen, og havt en anden Dame paa sin Høire, medens Moderen sad yderst i Stolen; nu blev der skiftet Plads. Først blev undersøgt, at Døren var lukket, derpaa

---

hiin Pragtplante] den amerikanske Agave blomstrer kun meget sjeldent (om end oftere end i Texten angivet).

flyttede Moderen op, deelte redeligen med ham, saa han fik Krogen af Stolen til sin Disposition Han gjorde ingen Larm, men som et Barn, der er vant at skjøtte sig selv, fik han Moderens Parasol at lege med, og kun forsaavidt han vilde krybe længere op i Stolen, blev Veien ham afskaaren Moderen var og blev fordybet i sin Andagt, kun naar Præsten pauserede, saae hun kjærligt ned til den lille Underjordiske Med et Ansyn fuldt af Glæde over Barnet vendte hun da atter Blikket op til Præsten, og tilhørte nu Talen med hele sin Sjels Andagt At kunne dele saaledes ligeligt, at have Glæde af Barnet, selv naar han forstyrrer, eller dog ligesom vil forstyrre, eller dog paa en Maade er i Veien, at være fri for enhver daarlig Fordring til Barnet, thi mange Forældre fordre næsten mere Andagt af et saadant lille Væsen end af sig selv, og forstyrre da baade sig selv og Barnet ved at sidde og skjende og sætte i Rette og til Rette — altsaa at kunne dele saaledes ligeligt, at hun tillige med udeelt Sjel samledes til Andagt det er ogsaa et skjønt Udtryk af Moderkjærligheden Ubetydeligt, o ja, men Moderkjærligheden er netop væsentlig skjøn i det Ubetydelige

Dog den aabnede Sands for Moderkjærlighedens skjønne Præstationer har kun en Ægtemand; han har tillige den sande Sympathi, der er dannet af Alvor til at fatte Opgavens uendelige Betydning, og Glæde i Tilværelsen til at ville opdage, om han derfor just ikke udbryder i Ord og Jubel Eller skulde det alene være Jalousi og onde Lidenskaber, der gjorde en Ægtemand klartseende og aarvaagen, skulde ikke trofast Kjærlighed formaae det Samme, ja formaae at holde ham længere aarvaagen? Eller holdt de kloge Brudejomfruer sig ikke længere vaagne end de daarlige? En Ægtemand er i denne Henseende, i god Forstand, saaledes som en Bedrager skildres af Shakspeare* ein Gelegenheithascher, dessen Blick Vortheile prägt und falschmünzt, wenn selbst kein wirklicher Vortheil sich ihm darbietet, det vil sige, en Ægtemand gjør det med den stille Glæde, der viser, at han ikke giver sig af med at være Kjender, han præger ei heller falsk ud, og han kommer sjeldent i det Tilfælde, ikke at finde saadanne Fordele

---

*) Othello 2den Akt 1ste Scene, Jago

Brudejomfruer] Matthæus 25. kap Shakspeare] den citerede Oversættelse er Schlegel–Tiecks Jago siger disse Ord om Cassio (Gelegenheitshascher)

Som Brud er Qvinden skjønnere end som ung Pige, som Moder skjønnere end som Brud, som Hustru og Moder er hun et godt Ord paa rette Sted, og med Aarene bliver hun skjønnere. Den unge Piges Skjønhed er aabenbar for Flere, den er abstractere, extensivere. Derfor flokkes de om hende, Phantasterne, de rene og de urene. Da bringer Guden Den, som er hendes Elsker. Han egentligen seer hendes Skjønhed, thi man elsker det Skjønne, og dette maa forstaaes identisk med, at det, at man elsker, er, at man seer det Skjønne. Saaledes gaaer det Skjønne altid Reflexionens Næse forbi. Fra nu af bliver hendes Skjønhed intensivere og concretere. Hustruen har ikke en Flok af Tilbedere, hun er end ikke skjøn, hun er kun skjøn i sin Mands Øine. I samme Grad som denne Skjønhed bliver concretere og concretere, i samme Grad bliver hun mindre og mindre vurderlig for en almindelig Maalen og Vragen. Er hun derfor mindre skjøn? Er en Forfatter derfor mindre tankerig, fordi en almindelig Betragtning Intet opdager, naar dog den Læser, der har gjort ham til sit eneste Studium, opdager en større og større Rigdom? Er det en Fuldkommenhed ved menneskelige Pragtværker, at de tage sig bedst ud paa Afstand? Er det en Ufuldkommenhed ved Markens Blomst, ved al Guds Gjerning, at den for den mikroskopiske Iagttagelse bliver yndigere og yndigere, finere og finere, zartere og zartere?

Men er Hustruen og Moderen saaledes skjøn i sin Lykke, eller rettere, er hun en Velsignelse for dem, hvem hun tilhører, da er hun atter i sin Ulykke og paa Nødens Dag mere poetisk end den unge Pige. Lad hendes Barn døe, og see da den sørgende Moder. Der er dog Ingen, der med Moderens Glæde hilser Barnet ved dets Ankomst, men heller Ingen, der saaledes kan sørge, naar Døden atter henter det. Men en Sorg, der netop er ligesaa ideal som den er virkelig, er den mest poetiske Sorg. — Eller en Ægtemand døer; han efterlader sig Intet, siges der, uden en sørgende Hustru, mig synes han efterlader sig en uendelig Rigdom. Lad den unge Pige miste den Elskede, lad hendes Sorg være nok saa dyb, lad hende mindes ham, hendes Sorg er dog abstrakt ligesom hendes Minde; til denne daglige Sjelemesse for den Afdøde, hvilken er den sørgende Hustrues Syssel, mangler hun Indvielse og episke Forudsætninger. Sandeligen, jeg begjerer ikke at efterlade mig et

et godt Ord paa rette Sted; sml. Salomo's Ordsprog 15. Kap. 23 og 25. Kap. 11.

stort og berømmeligt Navn, hvis det saa skal være, hvis jeg i Døden, der er det Sidste af Alt, skal gjøre det Sidste· skal søge Skilsmisse fra hende, hvem jeg elsker, min Hustrue, min Lykke paa Jorden, dersom jeg dog efterlader hende sørgende, da har jeg efterladt mig, hvad jeg vil savne, ja hvad jeg sidst af Alt vilde undvære, men jeg har ogsaa efterladt mig, hvad jeg nødigt vilde undvære et Minde, der bedre end Digterens Sang og Monumentets trodsige Udødelighed, mange Gange og paa mange Maader vil bevare min Erindring, vil tage af sit Eget for at give mig. — Lad saa endeligen Hustruen forsøges i den tungeste Skjebne, lad hende være ulykkelig gift, hvad er en bedragen Piges korte Lidelse mod denne daglige Qual, hvad er hendes Smertes Fynd i Sammenligning med den tusindtungede Elendighed, denne Jammer, som Ingen kan udholde at see paa, denne langsomme Marter, hvilken Ingen kan forfølge — og derfor glemmer man formodentlig, hvor skjøn, hvor langt mere poetisk atter her Hustruen er end den unge Pige. Stor er Desdemona ved sin »ophøiede Løgn«, man beundrer, man beundre hende, og dog er hun større ved den Engle-Taalmodighed, der kunde fylde flere Bøger, end det største Bibliothek rummer, hvis den skulde beskrives, om den dog Intet formaaer at fylde i Skinsygens bundløse Afgrund, forsvinder som et Intet, ja næsten hidser Lidenskabens Hunger.

Men Qvinden er det svagere Kjøn. Denne Bemærkning synes i nærværende Forbindelse at komme temmeligt *mal à propos*, thi saaledes har hun just ikke viist sig. En Silkesnoer kan jo ogsaa være ligesaa stærk som en Jernlænke, og den Lænke, der bandt Fenris-Ulven, var jo usynlig, var Noget, der slet ikke er til; hvis det nu var ligesaa med Qvindens Svaghed, at den er en usynlig Kraft, der yttrer sin Styrke ved Svaghed. Vil dog Indsigelserne have Lov til at bruge Udtrykket: det svagere Kjøn om Qvinden, nu vel, lad dem have det, Talebrugen er jo ogsaa paa deres Side. Imidlertid maa man altid vogte sig for uden videre af enkelte Iagttagelser at danne en Regel. Jeg vil saaledes ikke negte, at det vel kan være hændt, at en ung Pige kan tage sig besynderligt, og om man endelig er fordærvet nok til at lee, hvor det gaaer ilde til, comisk ud, naar hun kastes hen i den yderste Afgjørelses Forfærdelse, i en Hvirvel, hvor neppe Manden staaer imod, at han ikke

Desdemona Shakespeares Othello 5. Akt 2 Scene; sml F. H Jacobi, Werke, Leipzig 1816, III S. 37. lügen ... wie Desdemona sterbend log. Fenris-Ulven] se Enten—Eller 1 Del S. 19 Anm.

[redacted]

henveires. Men hvo siger hun skal kastes derud. Den samme Pige, stille og omhyggeligt og kjærligt behandlet, vilde maaskee være bleven et elskeligt Væsen som Moder og Hustru. Ad Sligt skal man da ikke lee; thi der er Noget saare tragisk i at see Stormen rive det fredelige Hegn bort, der i Tryghed kunde have været lifligt at boe hos. Saaledes skal jo Qvinden heller ikke være stærk, at Forfærdelsens Nød maaskee udgaaer fra Manden selv. Staaer han fast, da staaer Qvinden ved hans Side atter ligesaa fast som Manden, og i Forening staae de fastere end nogen af dem ene.

Ulykken ved Indsigelsen er igjen, at de, der tale saaledes om Qvinden, blot betragte hende æsthetisk. Det er igjen den evindelig galante og uforskammede, kildrende og fornærmelige Tale om, at hun har kun eet Øieblik i sit Liv eller en føie Tid, det er Ungdommens første Opvaagnen. Men den, der egentligen vil tale om hendes Styrke eller Svaghed, maa jo dog see hende, naar hun staaer fuld rustet, og dette er som Hustru og Moder. Desuden skal hun da heller ikke slaaes eller gjøre Kraftprøver, og vil man endeligen tale om Styrke, saa er den første Betingelse eller væsentlige Form for al Styrke: Udholdenhed. I denne Henseende holder Manden maaskee ikke ud med hende. Fremdeles hvilken Kraft hører der ikke til enhver fingeret Bevægelse? Men hvad er Henrivenhed andet end en skjult Kraftyttring, en Kraftyttring, der udtrykker sig ved sin Modsætning, ligesom f. Ex. Smagfuldhed og Omsorg for sit Toilet kan yttre sig ved at tilveiebringe en Art Skjødesløshed, hvilken dog ikke er den Skjødesløshed, som enhver Bagersvend forstaaer; ligesom f. Ex. den i megen Anstrængelse fuldmodne Aandens Frembringelse har en Simpelhed, hvilken dog ikke er den, som enhver Seminarist priser i sin Eenfoldighed. Dersom jeg tænker mig tvende Skuespillere, den ene fremstillende Don Juan, den anden Commandanten i den Scene, hvor Commandanten holder hans Haand i sin, medens Don Juan vrider sig i Fortvivlelse, saa spørger jeg, hvo af dem bruger mest Kraft. Don Juan er den Lidende, Commandanten staaer rolig med sin udrakte Høire. Dog holder jeg paa Don Juan. Dersom den Skuespiller, der fremstiller Don Juan, vilde bruge blot Halvdelen af sin Kraft, bringer han Commandanten til at vakle; hvis han paa den anden Side ikke vrider sig, ikke skjælver, saa forstyrrer han Virkningen. Hvad gjør han altsaa? Han bruger sin Krafts ene Halvdeel til at

---

i den Scene] 2. Akt 20. Scene (Kruses Bearb.).

udtrykke Smerten, den anden Halvdeel bruger han til at understøtte Commandanten, og medens han med al sin Kraft synes at ville vriste sig ud af Commandantens Vold, holder han paa Commandanten, at denne ikke skal vakle. Saaledes, thi dette var kun en daarlig Tale, saaledes er det i Virkeligheden med Hustruen. Hun elsker Manden saa høit, at hun altid vil, han skal være den Herskende, og derfor seer han saa stærk ud, og hun saa svag, fordi hun bruger sin Styrke til at understøtte ham, bruger den som Hengivenhed og Underkastelse. O! vidunderlige Svaghed! Om Galleriet troer, at Commandanten har flest Kræfter, om den Profane priser Mandens Styrke, og misbruger den til at ydmyge Qvinden, Ægtemanden har en anden Forklaring, og den Bedragne er visere end den Ikke-Bedragne, den Bedragende retfærdigere end den Ikke-Bedragende. — Fremdeles, man maaler Styrke paa forskjellig Maade. Naar Holger Danske trykker Sveden ud af en Jern-Handske, er det Styrke, men hvis man gav ham en Sommerfugl i Haanden, er jeg bange for, han havde ikke Styrke nok til at tage rigtigt paa den. Jeg vil nævne det Høieste. Guds Almagt viser sig stor i at have skabt Alt, men viser den sig ikke ligesaa stor i den almægtige Moderation, der kan lade et Græsstraa voxe sin Tid. Qvinden er de ubetydeligere Opgaver anviist, der netop derfor fordre Styrke. Hun vælger sin Opgave, vælger den glad, og har tillige Glæden af, at hun bestandigt udstyrer Manden med den iøinefaldende Styrke. Jeg for mit Vedkommende troer, at min Kone kan gjøre det Vidunderlige, og selv den største Daad, jeg læser om, forstaaer jeg lettere, end det fine Broderi, hvormed hun omklæder min jordiske Tilværelse.

Naar man dog har faaet sat sig det i Hovedet, at Qvinden er det svagere Kjøn, hvilket i Almindelighed af Chicaneurerne nærmere forstaaes saaledes, at hun har et Ungdommens første Øieblik, hvor hun udtømmer ja overtræffer enhver Lovprisning, at det dermed er forbi, at hendes Kraft var en Illusion, og at den eneste virkelige Styrke, hun beholder tilbage, er Skrigets — saa kan man naturligviis faae det Besynderlige ud. Jean Paul siger etsteds: solchen Secanten, Cosecanten, Tangenten, Cotangenten kommt Alles excentrisch vor, besonders das Centrum. Netop fordi Ægteskabet er det Centrale, maa Qvinden sees i Forhold dertil, ligesom ogsaa

Naar Holger Danske osv.: der menes vel Historien om, at han trykkede en Jernstang, saa der blev Mærker deraf, i den Tro, at det var en Haand; se Thiele, Danske Folkesagn, Kbhvn. 1819, I S. 24.

[redacted]

Manden bør det, og al Tale om og Betragtning af hvert Kjøn for ig er forvirret og profan, thi hvad Gud har sammenføiet, hvad 'ilværelsen har bestemt for hinanden, skal Tanken ogsaa tænke ammen. Hitter et Mandfolk paa at holde det ude fra hinanden, ynes han vel at have Fordelen af at lade det gaae ud over lvinden, imidlertid bliver han selv en lige saa latterlig Person, en landsperson, der fornemt vil abstrahere fra et Forhold, hvori han › af Tilværelsen ligesaa vel er bunden som Qvinden.

Skeer det, saa forbeholder da Pebersvenden sig (thi om man r nok saa forsøgt i hvad man behager at kalde det Erotiske, selv m man var en Slyngel eller hvad der vel findes hyppigere en indbeutel, Sprogbrug er at kalde den Ugifte en Pebersvend) de thiske Kategorier. Dette kan da i det Høieste ansees for en rille, thi at bruge ethiske Kategorier for at fornærme eller dog ille fornærme Qvinden, er just ikke Tegn paa en ethisk Individulitet. Et saadant Jagsammen af Hedenskab, der platonisk gjør vinden til en ufuldkommen Form, og af Christendommen, der ævder hende det Ethiske, har jeg aldrig seet udført. Det maatte a ogsaa være en forvirret Hjerne, hvori et saadant Indfald kunde live sig selv saa vigtigt, at det ønskede sig givet et udforligere 'dtryk.

Derimod kan Indsigelsen mod Qvinden faae et Anstrøg af dyb roni, der, naar den fremsættes med en vis Godmodighed, ja med ympathi for hendes formentlig ulykkelige Skjebne, at hun er atter Illusion, ikke er uden tragisk og comisk Virkning. Det fastoldes da, at hun er det svagere Kjøn; det Tragiske ligger i, at let er skjult for hende i Illusionen, og skjult for hende udenfra i landens Galanteri. Det er som legede hele Tilværelsen Blindebuk ned hende. Her har Ironien ret faaet en Opgave. Skade, at det lele er en Fiction. Der udsiges nu bestandigt det Høieste om lvinden, i de mest smigrende Talemaader, indtil ja ud over det 'hantastiskes Grændse. Alt hvad der er stort i Livet skyldes ende, deri er Poesien og Galanteriet enige, og Ironien er naturigviis allergalantest, thi Galanteriet er jo Ironiens Modersmaal, og en er aldrig saa galant, som naar den anseer det Hele for blind llarm. Qvindens Existents i Verden bliver et Narreoptog, og Iroien er Galanteriets Cerimonimester; Processionen selv erindrer om n sindssvag Skolemester hos Hoffman, der med en Lineal i

platonisk, se ovfr. S. 57. Hoffman, E. Th. W. Hoffmann. Ein Fragment aus dem Leben dreier Freunde i Die Serapionsbrüder. Werke. Paris 1841, · 92 (der staar ›Bulgaren‹ istedenfor Longobarderne).

Haanden som Scepter, idet han huldsaligt hilser til a siger, at hans General nu er vendt hjem fra en Seier ow barderne; hvorpaa han af sin Vestelomme fremtager et I dernelliker, rækker en Tilstedeværende dem med disse smaa ikke dette ringe Tegn paa min Naade. Ironien kaste sit Ansigt, og tilbeder allerunderdanigst.

Det Gode ved denne Indsigelse er, at den i den Gr Præg af Fiction, at den end ikke kan fornærme den Tvertimod er den underholdende, morsom, og man kan tænkelighed hengive sig i den, det skulde da være, at lidt betænkelig ved at see den fremsat som ramme Alv Indsigelsen Forsøg paa at ville forklare Noget i Tilvær kan man een-to-tre reducere den paa sit høieste Udtryk, skabet eller ethvert positivt Forhold til Qvinden er en S ulykkelig Elskov har hun sin høieste Realitet, og her e Betydning saa tvivlsom, at hun intet Positivt betyder, men er Anledningen til, at den ulykkelige Elskers Idealitet Saaledes er Indsigelsen reduceret paa sit korteste Udtryk ved ogsaa *in absurdum*, ligesom den selv gjør Mine til lade hele Tilværelsen gaae samme Vei Det er dog v Fandens Hastværk, en Cæsars Hurtighed ikke i at erob at tabe, at faae hele Tilværelsens Gehalt saa compendien tenberg siger etsteds, at der gives Recensenter, der med Pennestrøg ere ude over enhver den sunde Forstands saaledes synes ogsaa en saadan hastende Tænker ikke at til saa meget som blot at begynde paa Eftersætning af s. sætning. Hvad Augustinus lærer om, at ved Coelibate *multo citius civitas dei compleretur, et accelararetur termin* det synes en saadan Tænker at ville gjøre Alvor af, men Spøg; thi en saadan religieus Baggrund, som Augustinus man da ikke vente af en slig Indsigelse. Men som er Betragtning af Livet er den i Sandhed, hvad man pleier a Fruentimmernes Breve, i Hast, og savner, hvad man pleie at Fruentimmeres Breve væsentligen bestaae af, - Efterskri Hamann kan man passende tilraabe denne Festinator, der vus anseer en Ægtemand for en Nølepeer, — bæ! hvis c

---

Lichtenberg, Vermischte Schriften, Göttingen 1844, I S. 284. stinus, »Guds Rige vilde fyldes langt hurtigere og Verdens Ende fre Ytringen findes men med andre Ord, i *De bono viduitatis* 28 som Sva Indvending, at almindeligt Coelibat vilde medføre Menneskeslægtens

Festinator, en der har Hastværk

bliver endogsaa blot Tid dertil, og Manden ikke allerede er langt borte ›saa neppe hans Kjoleskøder ere tilbage i Tilværelsen.

Jeg vender tilbage til Forelskelsen. Den staaer urørt, ingen Tanke naaer den, den er det Vidunderlige. Ægteskabets Beslutning er saa langt fra at ville omstøde den, at den tvertimod forudsætter den. Men Forelskelse er intet Ægteskab, og en Beslutning alene er heller intet Ægteskab. Nu vil Nogen maaskee mene, at det er Livets og Tilværelsens Elendighed, der gjør at Forelskelsen alene ikke kan trænge igjennem, og at det er derfor den maa tage Ægteskabets Convoi. Langtfra. Forelskelsen gjennemtrænger netop hele Tilværelsen og gjør det i Ægteskabet. Sagen forholder sig omvendt. Det er en Fornærmelse mod Forelskelsen ikke at ville lade Ægteskabet træde til, som var Forelskelsen noget saadant Umiddelbart, at det ikke kunde spændes med en Beslutning. Det er tvertimod ingen Fornærmelse mod et Geni, at sige om ham, at han i Forhold til sin geniale Umiddelbarhed har en ligesaa høibaaren Beslutnings Kraft, at han som Selvskyldner overtager det Geniale. Det er at fornærme ham, hvis man siger, han er uden Beslutning eller hans Beslutning ikke staaer i Forhold til hans Genialitet. Meningen er heller ikke den, at Beslutningen lidt efter lidt skulde træde til eftersom det Geniale satte af, saa han tilsidst i Beslutningen var bleven klædt om og var bleven en Anden end i sin Genialitet. Den skjønne Mening derimod er, at Beslutningen er samtidig med Genialiteten, og paa sin Viis lige saa stor, saa Den, der annammede Umiddelbarhedens Naadegave, i Beslutningen lader sig vie til den: og dette er ogsaa Ægteskabets skjønne Mening.

I Forhold til Ægteskabet er dette endogsaa lettere at vise end i Forhold til Genialiteten, fordi Forelskelsen selv allerede er en senere Umiddelbarhed, et Kornmoden, der indtræder til en Tid, da Villien kan være udviklet nok til at fatte en ligesaa afgjørende Beslutning, som Forelskelsen umiddelbart forstaaet er afgjørende. Saaledes forstaaet er Ægteskabet Forelskelsens dybeste, høieste og skjønneste Udtryk. Forelskelsen er Gudens Gave, men i Ægteskabets Beslutning gjøre de Elskende sig værdige til at modtage. At lade Beslutningen mangle, om Livet var nok saa paradisisk, er uskjønt, og ligesaa uskjønt i Retning af Aand, som det i modsat Retning er uskjønt, at Halvvoxne ville gifte sig.

Det Samme skal jeg senere naae hen til og yderligere udføre, her var det maaskee bedst, at see os lidt om, at standse et Øieblik ved Forelskelsen i det kritiske Moment. Hvad her eftervises i Erfaring skal naturligviis og kan naturligviis ikke tjene til at nedsætte Ægteskabet, men tjener blot til at belyse. Forelskelsen

har der altid været Rift nok om, og saa lidet som »Gjeden bliver træt af at afgnave den grønne Knop,« saa lidet blive visse Folk trætte af at søge *(sit venia verbo)* og ønske Forelskelsens Vidunder. Men her er just Vanskeligheden, her er det Fjenden saaer ond Sæd, medens de Elskende ikke tænke derpaa. Selv Forføreren lader Forelskelsen staae som Noget, han ikke kan give sig selv, (og det er da kun ganske unge Lærlinge eller Münchhausenere, der føre Tale om at [illegible] men det Dæmoniske i ham gjør, at han [illegible] Beslutning beslutter at gjøre Nydelsen saa [illegible] ved mener saa intensiv som mulig. Ved den [illegible] ning er egentligen Forføreren stor i Retning af [illegible] ne Beslutning er han egentlig ikke Forfører. Der [illegible] llertid være skadelig nok, og hans Liv blive forq [illegible] et end er uskyldigere end en virkelig Forførers, [illegible] gere Udseende, fordi Tidens Glemsel gaaer imellem. En Saadan fornemmer da Forelskelsen, han er ikke ond nok til at fatte en dæmonisk Beslutning, men han er heller ikke god nok til at fatte den gode Beslutning, han er, for at udtrykke mig bestemt, ikke god nok til at blive Ægtemand i den ædle Forstand, i hvilken jeg tager dette Ord for hvad det er, i den ædle Forstand, hvori en Mand alene er Ægtemand, naar han er den Værdige til Gudens Gave.

Skulde jeg nævne et Exempel paa Forelskelsens Misvisning, saa vil jeg nævne Goethe, det vil sige Goethe, som han har fremstillet sig selv i aus meinem Leben. Hans personlige Liv ligger udenfor, jeg afholder mig fra enhver Dom, hans Digtervirksomhed tiltroer jeg mig ikke æsthetisk Dannelse nok til at vurdere, men der er visse Ting, som jeg godt kan forstaae saavel som et Barn, og der er een Ting, som Ægteskabet ikke forstaaer, om det end, som sagt, er formildet i Spøg, det forstaaer ikke Spøg, og der er foruden Forførerens endnu en Modsætning til den gode Beslutning, det er Udflugter.

I aus meinem Leben skildres da en Existents, der ikke er en Forførers, dertil er den for ridderlig, om end denne Ridderlighed i Retning af Aand (ethisk forstaaet) staaer under en Forførers, thi den mangler afgjørende Beslutning, men en dæmonisk Beslutning er dog ogsaa ethisk, nemlig ethisk slet. Imidlertid finder en saa-

sit venia verbo man tilgive dette Ord, med Respect at melde. Goe be sml. Efterl. Pap. 1844–46 S. 76. Der tænkes paa hans Forhold til Friederike. Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit, elftes Buch (Werke XXVI S. 60 f. sml. ogsaa smst. S. 118).

[redacted]

dan Existents lettere Tilgivelse i Verden, ja altfor let; thi den Existerende er virkelig forelsket, men saa, ja saa, saa kølnedes denne Gløden, han havde taget feil, han fjerner sig »med høflig Maneer,« et halvt Aar efter veed han endogsaa at give Grunde, gode Grunde for, at Afbrydelsen og Fjernelsen var fornuftig og næsten priselig: det var dog for Lidet, en lille Landsby-Skjønhed; der var for megen Lidenskab, det holder ikke ud i Længden o. s. v. o s. v., thi denne Snak kan blive saa lang det skal være. Ved Hjælp af et halvt Aar og ved Hjælp af Perspectiv-Læren er Forelskelsens Faktum bleven en Hændelse, (dette er baade en Impietet mod Elskoven, og en Sviig mod det Ethiske, og en Satire over sig selv) ud af hvilken det nu er et Held at være sluppen. Alt forvirres for mig, saa snart jeg betænker, at en saadan Existents skal være et poetisk Liv. Jeg bliver tilmode, som sad jeg i Forligelsescommissionen, fjernt fra Umiddelbarhedens Dristighed og fjernt fra Beslutningens Høimod, fjernt fra Forelskelsens Himmel og fjernt fra Beslutningens Dommedag, som sad jeg i Forligelsescommissionen, omgiven af Halvtimes-Mennesker og hørte en talentfuld Prokurator forsvare Fadaiser med en vis poetisk Opfindsomhed. Thi dersom Prokuratoren selv var Helt i hine forelskte Fjellebodshistorier maatte man vel, ethisk forstaaet, tabe Taalmodigheden. At det er Fjellebods Historier har da de qvindelige Medspillende aldeles ikke Skyld i (Ære være Goethes Fremstilling, den være Dichtung eller Wahrheit), thi, saavidt jeg erindrer, er der ikke Grund til at antage om en eneste af dem, at de ere traadte af fra Tragoedien i Vaudevillen. Om nemlig en lille Landsbyskjønhed har været saa uheldig at misforstaae hans Excellence, dersom hun bliver sig selv tro, saa veed jeg af min Børnelærdom og veed endnu ikke rettere, end at hun avancerer: fra Idyllen til Tragoedien. Dersom derimod hans Excellence har været saa uheldig at misforstaae sig selv, og fuldstændigere er yderlig uheldig i den Maade, paa hvilken han vil gjøre det godt igjen, saa veed jeg af min Børnelærdom, og veed endnu ikke rettere, saa er han gaaet af fra Tragoedien og Dramaet og er bosiddende i Vaudevillen.

Tiden har en besynderlig Magt. Dersom hin poetiske Figur i aus meinem Leben havde vedkjendt sig, at det dog temmelig tidlig maatte være forbi, eller dersom han, hvis han Intet anede forud, havde, dersom det ellers ikke paa anden Maade lod sig gjøre godt,

»med høflig Maneer«] Chr. Winther. Hjertesorg (Samlede Digtninger. Kbhvn. 1860. IV S. 109).

dog været ethisk nok til at opfatte sig selv som en Slyngel, saa var han bleven erklæret for en Forfører, og Allarmklokkerne havde ringet, hver Gang han nærmede sig en Landsby; men nu, nu er han Ridder, vel ikke ganske Ridder, men det er jo ei heller Riddertiden vi leve i, men dog Noget af en Ridder — en Værdighed, om hvilken det i absolut Forstand gjelder *aut Cæsar, aut nihil*. Der gaaer nogen Tid hen, han sørger selv med over det brudte Forhold, som dog, saa f[illegible] muligt bliver forhindret i paa nogen alvorligere Ma[illegible] Charakteren af et Brud, han sørger lidt over den s[illegible] det er ikke Skrømt, han sørger virkeligt — nei virke[illegible]g at drive Høfligheden temmelig vidt, det er dog [illegible]lse og Condolence, som kun vil forøge Smerten. [illegible]r for at udtrykke mig bestemtere og nøiagtigere, d[illegible]mindelige Overeenskomst om en Fjernelse er netop de[illegible]elige, dette sidste Falsum, at ikke hvilkensomhelst Pige, naar det er givet, at en Mand har contraheret Forpligtelsen, skulde være en uafviselig Creditor, dette Falsum, at en Fallent ikke vil angive sit fulde Deficit, er egentligen det mest Oprørende, og dog er det for denne Høflighed han kjøbte Verdens Tilgivelse. O! en sørgende Elsker! Han sørger ikke over sin Ustadighed, ikke over denne Opblussen, over denne Vexel i Aandens Verden, ikke over sine Synder, en saadan Sorg vilde hiin poetiske Figur formodentlig kalde Tungsind, thi han beklager sig jo netop over, at Tiden, og han i denne, var bleven tungsindig ved at læse engelske Forfattere som f. Ex. Young. Ja hvorfor ikke? Naar man er saaledes construeret, kan man blive tungsindig ved at høre en Prædiken, dersom den ellers har Fynd som Young har det, men tungsindig er Young meget langt fra at være.

En saadan Existents, der i væsentlig Forstand neppe er et Paradigma, kan dog i uegentlig Forstand antage en paradigmatisk Charakteer, eller være paradigmatisk ved det Tilfældige, at den er en uregelmæssig Declination, efter hvilken dog fleres Liv er dannet. Man tør ikke sige, at de danne deres Liv derefter, thi dertil ere de for uskyldige, og dette er netop deres Undskyldning: det hændes dem, de veed ikke selv, hvorledes det gaaer til. Stundom ere saadanne Mennesker endog Sværmere, der jage efter Idealet. Saalidet som den, der spiller i Lotteriet, lærer Noget af at tabe, saa lidet lære disse Noget af deres Forelskelse. Dette Sidste gjelder naturligviis ikke om hiin Digter i aus meinem Leben, han er for stor

aut Caesar, aut nihil: enten Caesar eller intet (Cesare Borgias Valgsprog). han beklager sig jo netop over osv.: Goethe, Werke XXVI S. 214 ff. Young nævnes S. 216.

[redacted]

til ikke at lære, for overlegen til ikke at høste Fordeel, og hvis han havde været ligesaa ethisk begeistret som han er herligt udrustet, saa vilde han, fremfor nogen Anden, have opdaget og løst det Problem, hvorvidt der gives en saa eminent Aandsexistents, at den i dybeste Forstand ikke kan blive commensurabel for det Erotiske, thi det Svar, at man elsker flere Gange, at man stykker sin Overlegenhed ud, er blot en Desorientation, der ligesaa lidet æsthetisk som ethisk tilfredsstiller hvad man kunde kalde en skikkelig Mands alvorligere Fordring til Livet. Hiin Digter har vistnok lært meget, ja ligesom den sidste Philosophi har gjort det til et Skjeldsord at tale om Kants ærlige Vei, saaledes smiler Goethe fornemt ad Klopstock, fordi det beskæftigede ham saa meget, om Meta, hans første Kjerlighed, der havde giftet sig igjen, vilde tilhøre ham i et andet Liv.

Hvad er nu skeet i en saadan Existents? Man bliver ikke staaende ved Forelskelsen, men Beslutningen træder ei heller til. Den Reflexion, ud af hvilken Beslutningen bliver til for at gribe Forelskelsen, griber feil, den bliver en Reflexion over Forelskelsen. Derfor har jeg dvælet her, for at paapege, hvad senere skal igjen blive viist, at Beslutningens Reflexion netop har at lade Forelskelsen staae og at passe paa ganske andre Ting. Hiin existerende Digter i aus meinem Leben faaer da ingen Beslutning, han er ikke en Forfører, han bliver ikke en Ægtemand, han bliver — Kjender.

Hvorvidt enhver Digter-Existents selv burde være et Digt, samt under hvilken Brydningsvinkel hans Liv i denne Henseende burde staae til hans Poesi, fordrister jeg mig ikke til at afgjøre. Saa meget er dog vist, at en Existents som den i aus meinem Leben maa indfluere paa den poetiske Frembringelse. Dersom det er Goethes eget Liv, saa synes det at forklare, at det, man vel mest savner hos Goethe, er Pathos. Umiddelbarhedens Pathos har han ikke, dertil er han for forstandig, men han har heller ikke trængt igjennem for at vinde den høieste Pathos. Hver Gang Krisen indtræder for hiin existerende Digter, springer han af. Det gjør han i alle mulige Retninger. Han fortæller, at han er strængt religieust opdragen. Dette er et Barndommens Indtryk, og vel ikke af de Narrestreger, man lægger af med Aarene, da det i religieus Henseende ret for Alvor gjelder, at man lærer det Bedste

---

smiler Goethe ad Klopstock] se Aus meinem Leben, zehntes Buch, Werke XXV S. 292. strængt religieust opdragen] sml. Goethe. Werke XXIV S. 62 ff.

som Barn, [illegible] 'inder en Forudsætning, som aldrig aldrig lader sig erstatte. I [illegible] ıdtræder da en senere Periode i hans Liv, hvor Indtrykket af denne Religieusitet næsten overvælder ham. Det er Krisen, og ganske i sin Orden; netop jo mere aandeligt begavet en Individualitet er, desto vanskeligere en Opgave er der sat ham i at bevare og gjenvinde Barndommens fromme Tro. Hvad gjør nu hiin Digter, der ellers, som han selv fortæller, har anstillet allehaande Excercitier med at øve sig selv for ikke at være bange i Mørke, ikke ængstes [illegible] eller ved om Natten at være ene mellem Grave, [illegible] han fjerner det og sig, undgaaer Berøring [illegible] et Menneske ogsaa var lidt bange for at g[illegible] var da ikke saa forskrækkeligt; men at træ[illegible] det gjelder om at blive sig selv tro i sin Barnd[illegible] det gjelder, om det saa var indtil Fortvivlelse, n[illegible] enhver Fordring paa Livet eller paa en betydr[illegible]s, at kæmpe for Forældres dyrebare Erindring (thi om hiin Digter end atter og atter mindes sin Moder, kan han troe, at det var i hendes eller i Faderens Øine noget Tilfældigt, at de lode det Religieuse faae en saa stor Magt over Barnet? for Troens Fælledsskab med Afdøde, for hvad disse have anseet som det ene Fornødne, hvad man selv engang i barnlig Uskyld har annammet med den udelte Sjels Andagt — her at springe fra, skulde dette ikke hævne sig ved at Pathos udeblev i Poesien. Dersom hiin Digter er Goethe selv, skulde dette da ikke forklare, at den forgudede Heros, hvis tilfældigste Yttringer og Udsagn samles, udgives, læses, tilbedes som hellige Reliqvier, at denne forgudede Heros, der kaldes Kongen i Tankens Rige, at han mildest talt er Titulair-Konge af Religieusitetens evige Rige. I Goethes sunde Viisdom skal der være Lægedom for Aandens Vildfarelse, og fremfor Alt for Tungsind, hvilket han selv har vidst at undflye. Hvor besynderligt Enhver veed af sin Børnelærdom, at Adspredelse er det Farligste for den, der har Disposition til Tungsind, ja farlig endog for den, som ikke er saaledes disponeret. hvor besynderligt, den, der er bleven noget ældre og noget modnere, dersom han da troer, at den Visere skal være deri forskjellig fra den Eenfoldige, at han forstaaer hvad denne forstaaer, og saa forstaaer det bedre, og forstaaer noget Mere, og ikke troer, at den Vise skal

som han selv fortæller] Werke XXV S. 252 ff. han springer fra] sml. Werke XXVI S. 305 ff. skal være Lægedom osv.] J. L. Heiberg i Urania 1844 (Prosaiske Skr. IX S. 75 ff., sml. I S. 417 ff.).

være saaledes udmærket, at det Eneste, han ikke fatter, er hvad den Eenfoldige forstaaer) veed, at det at springe af fra en Opgave er at forskrive sig og sin Sjel til et tidligt eller sildigt Tungsind; men Goethe har vidst at undgaae det paa anden Maade. Dog dette kun for at belyse det Erotiske.

Maaskee vil ogsaa Kyndigere give mig Ret i, at hans qvindelige Figurer ere hans mesterligste Figurer. Men naar man seer nærmere til, saa ere de bedste af dem netop ikke sete i den sande qvindelige Idealitet, men i den Belysning, i hvilken en Tvetydig seer dem, der netop veed at opdage det Yndige, at opflamme det Blussende, men ogsaa veed at see paa denne Ildebrand med en fornem Overlegenhed. De ere elskelige, i høi Grad, ypperligt tegnede, og dog er det ikke saa meget dem, der ere krænkede, som det er Qvindeligheden, der krænkes i deres Person, fordi man seer næsten som berettiget eller dog som undskyldelig ligeoverfor den dem overlegne Forstandighed, der veed at nyde, veed at goutere, men ogsaa veed at fjerne dem og sig, naar Lysten er forbi.

I denne Distance-Theori er hiin Digter i aus meinem Leben en Mester. Han har selv været saa god at forklare, hvorledes det gaaer til dermed. Kun maa man dog erindre, at hiin Digter ikke vil være instructiv, langtfra, han er sig bevidst, at det ikke er Noget, som gives Enhver, det er en Eiendommelighed for hans Natur, han er en privilegeret Individualitet. Vel er nu hiin Digter en Heros, og jeg, der er dumdristig nok til at tale om ham, en Spidsborger, men der er dog heldigviis visse Ting, som ethvert Barn kan forstaae, og hvor det gjelder lige meget enten man er Heros eller Assessor i Retten eller Ladegaardslem. Altsaa hver Gang et Livsforhold vil overvælde ham, saa maa han fjerne det fra sig ved at digte det. Hvor Naturerne dog ere forskjellige, eller ere de maaskee endda ikke saa forskjellige! Hvad vil det sige at digte et Livsforhold? Det gjør her Intet til Sagen, om man faaer et digterisk Mesterstykke ud deraf eller ikke, ak i denne Henseende er der en himmelraabende Forskjel mellem en Heros og en stakkels Assessor samt Ladegaardens Medlem. At digte et virkeligt Livsforhold ved Hjælp af Distancen (hvilken man vel at mærke har at forsvare som Selvskyldner) er hverken mere eller mindre end at forfalske det Ethiske deri, og præge det falsk ud som en Begivenhed og en Tankesyssel. Ja naar man har en saadan Tordenafleder i Lommen, hvad Under da, at man er tryg i

---

Han har selv været saa god at forklare osv.] Werke XXVI S. 120 ff.

Uveir! Hvor mangen Stymper og Fusker er ikke gaaet k krybende forbi beundrende denne Natur-Eiendommelighed! har ethvert Menneske meer eller mindre denne Natur-Eien lighed, det er ganske simpelt det naturlige og lystne Me Parade mod det Ethiske. Hos Forbrydere finder man ofte Evne til at digte ɔ: til at fjerne det virkelige Livsforhold ske Omrids; ... ndes den ofte ogsaa, kun m Forskjel, at ... ngsindige derved vinder en delse, den en ... en Skærpelse. Muligen var (tere Goethe li ... som den vise Goethe har Portion Overtro ... det da en baade ikke saa og en betænk ... mmelighed med det at digte keligt Livsfo ... staaer sig, ikke Enhver, der digter derfor ... r; hvo vilde være saa taabelig Sligt? Men i Henseende til det Ethiske gjør hiin Forsk hvilken den Ene er en Heros, ja maaskee endog eneste som den Anden en Stymper, slet Intet til Sagen Det Ethiske ubestikkeligt, at hvis vor Herre selv havde maattet tillade lille Mislighed for at skabe Verden, saa vilde Ethiken ikk sig forstyrre, uagtet dog Himmel og Jord med Alt hvad so udi befindes er et ganske artigt Mesterstykke

Er nu hiin Digter-Existents i aus meinem Leben poet god Nat med Ægteskabet, der da i det Høieste bliver en for de gamle Dage. Er hiin Existents poetisk, hvad gjør m for Qvinden? Saa maa hun vel ogsaa see at blive poetisk. allerede, naar en Mand, der er forsøgt og erfaren i det E ja udtjent, frækt tager sig en ung Pige til Hustru for at f en Smule og for at komme paa bedste Pleie, nu da han be at blive gammel, men modbydeligt, at en ældre Dame, en Jomfru tager sig et ungt Menneske til Ægtemand, for at sik et Tilholdssted og Raffinementets Pirring, nu da det Poeti gynder at fordunste

Saa lidet Ægteskabet tillader, at man vil tjene to Herr lidet ynder det Overløbere. Det er skjønt, hvad Salomo si den, der faaer en Hustru, faaer en god Gave af Gud, eller modernisere Udtrykket lidt, at den, der bliver forelsket, ha Guden gjort vel imod; naar han gifter sig med den Elske gjør han en god Gjerning og gjør vel i at fuldkomme det han den har begyndt

Salomo, Ordsprog 19 Kap 22

[redacted]

Hvad i det nærmest Foregaaende er blevet sagt, kan naturligviis ikke ville paa nogen kummerlig Maade anbefale Ægteskabets Beslutning. Denne anbefaler sig selv bedre, da den, som sagt, er den eneste adæquate Form for en Forelskelse.

Nu gjelder det altsaa om at see, hvorledes Beslutningen kan træde til, hvorledes den Reflexion, der er forudsat i Beslutningen, kan naae et Punkt, hvor den coinciderer med Forelskelsens Umiddelbarhed. Saasnart man tager Forelskelsen bort, bliver det en Latterlighed at ville reflectere over, om man skal gifte sig eller ikke. Dette er ganske sandt, men deraf følger ikke, at man er berettiget til at tage Forelskelsen bort, som man gjør hver Gang man gjør et Forsøg paa at holde Beslutningen borte fra Forelskelsen og da at gjøre det latterligt at ville reflectere derover.

At en saadan Reflexion over, om man vil gifte sig, naar der ingen Forelskelse er, er latterlig, har allerede et Par af Oldtidens Vise rigtigt indseet og dybsindigt fremsat, men ikke, som man vil see, for at give Spottere Vaaben i Hænde. Man fortæller, at Socrates skal have svaret Een, der spurgte ham om Ægteskabet: gift Dig eller gift Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele. Socrates var en Ironiker, der ironisk skjulte sin Viisdom og Sandheden formodentlig for at den ikke skulde blive Bysnak, Enhver kunde rende med, men han var ingen Spotter. Ironien er ypperlig. Den Spørgendes Dumhed ligger nemlig i at spørge Trediemand om, hvad man aldrig kan faae at vide af Trediemand. Men Alle ere ikke saa vise, som Socrates, og indlade sig ofte ganske alvorligt med Een, der gjør et dumt Spørgsmaal. Mangler Forelskelsen, lader Reflexionen sig slet ikke udtømme; og er man forelsket, kan man ikke spørge saaledes. Naar en Spotter vil bruge det socratiske Ord, da lader han, som var det en Tale, gjør det til noget Andet end hvad det er: et dybt ironisk, uendeligt viist Svar paa et meget taabeligt Spørgsmaal. Ved at forvandle Svaret paa et Spørgsmaal til en Tale kan man frembringe en vis Virkning i den vanvittige Comik, men man forliser den socratiske Viisdom, og gjør Vold paa det troværdige Vidnesbyrd, der udtrykkeligt indleder Fortællingen saaledes: En spurgte ham (Socrates), om man skulde gifte sig eller ikke. Da svarede han: enten **Du** gjør det Ene eller det Andet vil Du fortryde det. Dersom Socrates ikke havde været saa ironisk, havde han vel udtrykt det saaledes: hvad **Dig** angaaer,

---

Socrates skal have svaret] Diogenes Laertios II, 33.

Du ka hvad Du vil, Du er og bliver en Dosmer Thi ikke Enhve ortryder, beviser derved, at han nu, i Fortrydelsens Øiebli r en stærkere og bedre Individualitet end i den ubesindige Handlings Øieblik, stundom kan netop Fortrydelsen bedst bevise, at den Fortrydende er en Nittengryn — Om Thales fortæller man, at da hans Moder drev paa, at han skulde gifte sig, svarede han først, at han var for ung, at det endnu ikke var paa Tide, og da hun senere gjentog Opfordringen, svarede han, at det nu ikke mere var pa dette Svar ligger der noget Ironisk, der tugter orstandighed, som vil gjøre et Ægteskab til et F et Huuskjøb. Der er nemlig kun een Alder, i h dmeligt at gifte sig, det er, naar man er forelsket, i lder er man enten for ung eller for gammel.

Sligt er altid f enke, thi er Letfærdighed paa det erotiske Gebe dog en vis Art Forstandighed endnu fatalere Men Socrates's ene Ord, rigtigt forstaaet er istand til at afmeie, som Døden med sin Lee, den hele Frugtbarhed af Forstands-Passiar, der vil snakke sig ind i et Ægteskab.

Jeg standser altsaa her ved det afgjørende Punkt der skal sættes en Beslutning til Forelskelsen Men en Beslutning forudsætter en Reflexion, men Reflexionen er Umiddelbarhedens Morder-Engel. Saaledes staaer Sagen, og hvis det var rigtigt, at Reflexionen skulde kaste sig paa Forelskelsen, saa bliver der aldrig noget Ægteskab Men det skal den netop ikke, ja hvad mere er, allerede forud for den Operation, der gjennem Reflexionen naaer Beslutningen og samtidig med denne gaaer den negative Beslutning, der holder enhver Reflexion i denne Retning borte som en Anfægtelse. Medens Reflexionens Morder-Engel ellers gaaer ud og raaber Død over det Umiddelbare, er der dog een Umiddelbarhed, den lader staae Forelskelsens, hvilken er et Vidunder Kaster Reflexionen sig paa Forelskelsen, da betyder dette, at man skal til at eftersee, om den Elskede svarer til den ideale abstrakte Forestilling om et Ideal Enhver endog blot den luftigste Reflexion i denne Retning er en Forsyndelse, som den ogsaa er en Dumhed. Selv om den Elskende havde den tilsyneladende reneste Begeistring for at ville opdage det Yndige, sæt han havde en Stemme »saa sød o' saa sød,« sæt

---

Thales' Diogenes Laertios I 26   Morder-Engel 2 Mosebog 12 Kap. 12 ff

[redacted]

ın havde Ønskets Lethed, sæt han havde al en Digters Veltalen-
:d til at reflectere saa fiint, at endog den zarteste qvindelige Sjel
ın vilde høre Vellyden og fornemme Offerets søde Duft, ikke op-
ıge Forsyndelsen, — det er dog et Forsøg paa at ville udtømme
skoven. Men som Elskovens Gud er blind og Forelskelsen selv
Vidunder, hvad baade den Elskende og den mest fortvivlede
:flexion bekjender eller maa bekjende, saaledes bør den Elskende
vare sig selv i denne Clairvoyance. Der er en Blufærdighed,
od hvilken endog den mest tilbedende Beundring er en Fornær-
:lse, det er en Art Utroskab mod den Elskede; selv om denne
'undring, som den Elskende mener det, bandt ham end uopløse-
ere til hende, den har dog allerede ligesom gjort ham løs; det
en Art Utroskab, fordi i denne Beundring slumrer der en Kri-
:. Desuden Skjønhed er forgængelig og Deilighed kan forsvinde.
:t er derfor en Fornærmelse mod den Elskede at ville lade hele
ndes Elskelighed ligge i den Synthese, der ligger til Grund for
ırelskelsens Blufærdighed. Derimod er der en qvindelig Elske-
hed, som da atter væsentligen er Hustruens og Moderens, der
ke fordrer denne Undseelse, medens, om det var en Engels
syn hun havde, det at ville beundre denne Skjønhed er en For-
ndelse, der allerede tyder paa, at Forelskelsens Ligelighed ikke
:re balancerer. Men, hører jeg den Elskende sige, i denne Be-
ıdring føler jeg netop den Elskedes Ophøiethed, og at der i
unden ingen, ingen Reciprocitet er i, at jeg elskes igjen. O!
v Den, der regner med uendelige Størrelser, regner dog. Hvad
ten derfor den Elskede er den Deiligste blandt Qvinder eller
n ikke saaledes er begunstiget, — det eneste rigtige, korte, fyn-
ge, tilstrækkelige Ord for hele Forelskelsens Indhold er: jeg
ker hende, og sandeligen Den, der første Gang intet Andet havde
sige, og senere ligesaa ordknap holdt sin Sjel knap paa Forel-
:lsens sande Udtryk, er hende mere tro end Den, der kunde
de Menneskenes og Gudernes Slægt til Gjest paa Beskrivelsen af
ı Elskedes Deilighed og gjøre det saa fuldendt, at de Alle Alle
: overvældede og misundelige bort.

Men hvad der tør sees, hvad der tør beundres er hendes
sens elskelige Gehalt. Her at beundre er ingen Fornærmelse,
Beundringen end vil af Forelskelsen lære ikke at blive en fad
dgyder eller en Geburtsdags-Digter, men en stille Glædes ufor-
enkelige Smaanynnen. Denne sjelelige Gehalt faaer først ret Lei-
hed til at aabenbare sig i Ægteskabet, der har Opgavernes Over-
dligheds-Horn i sin Magt: den bedste Gave man faaer paa Bryllups-
gen. Selv om den Elskede blot for at glæde Den, for hvem

hun vilde offre Livet, da der ikke gives Leilighed til et større Beviis, beviser det ligesaa godt i det Mindre, selv om hun pyntede sig blot for at behage ham, og hun, den Skjønne, nu i sin elskelige Pynt var saa deilig, at Oldinge veemodiget saae efter hende, som efter Helena, der hun gik gjennem Salen, hvis han med en eneste Nerve i Øiet saae feil og beundrede istedenfor at fatte Forelskelsens rette Udtryk, at det var for at behage ham, saa er han paa Afveie, han er ifærd med at blive Kjender.

Naar man derfor tænker sig en Forelskelsens Tid, især som Forlovelse, altsaa udenfor Ægteskabet, saa løbes der maaskee ofte vild, netop fordi Elskoven mangler de væsentlige Opgaver, og derfor stundom endog kan gjøre Begge kritiske. Hvad Bedreddin siger om Gulnares Blik

> Blidt som naar Graven aabner sig og sender
> Den saliggjorte Sjel til Paradis,
> Saaledes aabner hun det hulde Øinlaag,
> Og hæver op til Himlen sine Blik

det kunde man forstaae om hele den elskelige sjelelige Gehalts Aabenbarelse i Forhold til Forelskelsens Umiddelbarhed. Den rene Umiddelbarhed er det Dunkle, men blidt som naar Graven aabner sig, saaledes vikler den Forklarede sig ud af Forelskelsens Skjul i sjelelig Skjønhed, og i denne Forklarelse tilhører hun Ægtemanden.

I hvilken Retning skal da Reflexionen bevæge sig, indtil den naaer Beslutningen, thi Forelskelsens hellige Sted og Umiddelbarhedens indviede Jord tør den ikke betræde? Reflexionen vender sig mod Forelskelsens Forhold til Virkeligheden. At han er forelsket er ham det visseste af Alt, og ingen geskæftig Tanke, ingen Vexel-Mægler render mellem Forelskelsen og et saa kaldet Ideal, dette er en forbuden Vei. Reflexionen spørger heller ikke, om han skal gifte sig, han glemmer ikke Socrates. Men det at gifte sig er at indtræde i en Virkelighed i Forhold til en given Virkelighed; det at gifte sig indeholder en overordentlig Concretion. Denne Concretion er Reflexionens Opgave. Men maaske er den saa concret (bestemt i Retning af Tid, Sted, Omgivelse, Klokkeslet

---

Helena] der sigtes til Iliaden III, 146 ff., hvor Helena gaar forbi de Ældstes Forsamling ved Troias Port, og disse bryder ud i Beundring. Bedreddin] Oehlenschläger, Aladdin, Samlede Værker XV S. 63 (»aabner hun sit Øie og sender op til Himlen fromme Blik«. I første Udgave staar, som S. K. citerer, dog Oyniaag for Øinlaag).

[redacted]

sytten Forhold o. s. v.), at ingen Reflexion kan gjennemtrænge den? Dersom dette antages, saa har man derved tillige antaget, at der overhovedet aldrig lader sig fatte en Beslutning. En Beslutning er endnu bestandig en Idealitet; jeg har Beslutningen førend jeg begynder at handle i Kraft af denne Beslutning. Men hvorledes har jeg da faaet Beslutningen? En Beslutning er altid reflekteret; agter man ikke derpaa, saa er Sproget forvirret, og Beslutning identificeret med en umiddelbar Tilskyndelse, og Alt, hvad der siges om Beslutning ligesaa lidet en Udvikling som det er en Reise, naar Een kjører hele Natten igjennem, men svinger feil af, saa han i Morgenstunden finder sig paa samme Sted, han forlod. I en reen ideel Reflexion har Beslutningen ideelt udtømt Virkeligheden, og Slutningen af denne ideelle Reflexion, der er noget Mere end *summa summarum* og *enfin* er netop Beslutningen: Beslutningen er den gjennem en reen ideel Reflexion tilveiebragte Idealitet, der er Handlingens erhvervede Drifts-Capital.

»Dog« siger Nogen, »det er nu godt nok, men det vil tage lang Tid og medens Græsset groer — en saadan Ægtemand bliver vel ikke en Pebersvend, men en Oldgesel.« Ingenlunde. Desuden vilde jo den samme Indvending lade sig gjøre mod enhver Beslutning, og dog er Beslutning den sande Begyndelse for Friheden, men en Begyndelse fordrer man af, at den kommer betimelig, at den saaledes staaer i et passende Forhold til det, der skal udføres, at den ikke bliver som en Indledning, der anticiperer hele Bogen, eller som en Adresse, der tager hele Sessionen Ordet af Munden. Men Lysten driver ethvert Arbeide, og den Forelskedes Lyst, hvilken under alt Dette er den samme, fremskynder aarle og silde, holder ham vaagen og ustandset paa sin ridderlige Vandring; thi sandeligen denne den Elskendes Expedition efter at finde Beslutningen er ridderligere end et Tog mod Tyrker, end en Pillegrimsfart, tækkeligere i Elskovens Øine end al anden Daad, fordi den er concentrisk med Elskoven selv.

Saa gaaer da hiin lykkelige Ungersvend (thi at en forelsket Yngling er lykkelig behøver man ikke at sige) ved sin Genius's Haand og seer over hiint ideelle Afbillede af Virkeligheden, der viser sig for ham, medens den Elskede sidder ventende, tryg og salig; thi hver Gang han er vendt tilbage til hende (for da igjen, efter at have bedet paa Vandringen, atter at fortsætte den til han finder Klenodiet, Bryllupsgaven, Beslutningen, den skjønneste og eneste

Sessionen] der tænkes paa den daværende Stænderforsamling.

værdige Gav[illegible] har hun aldrig seet ham forandret, saa lidet som hans Forelskelse har forandret sig endog blot til at ville være en beundrende

Og Ungersvenden har ikke mange Øieblikke at give bort, hvert Øieblik, han giver bort, det veed han, er en Salighed han giver bort: dette skal være et absolut Middel for at lære Skyndsomhed. Men Beslutningens gode Gave er ogsaa den høieste Vinding, Bryllupsklædningen, uden hvilken han er en Uværdig dette skal være et godt Middel for i[illegible]llet, saa han af Hastværk hastede fra Beslutni[illegible]

Netop ford[illegible]den Beslutende er saaledes stillet, bliver[illegible]n skyder hurtigt en vidunderlig Gjenvei og hvo[illegible] ikke ogsaa gaae ad en Gjenvei, naar det er vist,[illegible]rtigt til Maalet, hurtigere end nogen anden, men og[illegible]rere end nogen anden? Man har rigtigt bemærket,[illegible] ikke lader sig udtømme, at den er uendelig Ganske rigtigt, den lader sig ikke udtømme i Reflexion, saa lidet som Den, der er nok saa hungrig kan spise sin egen Mave, hvorfor man tør ansee Enhver, han være systematisk Heros eller Bud ved en Avis, naar han fortæller at have gjort dette, for en Munchhausen Derimod er Reflexionen udtømt i Troen, der netop er den ideelle Uendeligheds Anticipation som Beslutning Saaledes er Beslutningen en gjennem den reent ideelt udtømte Reflexion vunden ny Umiddelbarhed, der netop svarer til Forelskelsens Umiddelbarhed Beslutningen er en paa ethiske Forudsætninger construeret religieus Livs-Anskuelse, der ligesom skal bane Forelskelsen Veien og sikkre den mod enhver udvortes og indvortes Fare. See' i Forelskelsen ere de Elskende ligesom rykkede paradisisk udenfor Virkeligheden hen som i det fjerne Asien, ved de stille Indsøer, eller i Urskoven, hvor Tausheden boer og hvor intet Spor af Mennesker viser sig, men Beslutningen veed at finde Veien til Menneskenes Samfund og bane den sikkre Vei, medens Forelskelsen ikke seer efter Sligt, men er lykkelig som et Barn, der lader Forældrene sørge for alle Besværligheder. Beslutningen er ikke Mandens Kraft og ikke Mandens Mod og ikke Mandens Smille dette er kun umiddelbare Bestemmelser, der ikke svare ligelig til Forelskelsens Umiddelbarhed, da de høre hjemme i samme Sphære, og ikke ere en ny Umiddelbarhed) men den er et religieust Udgangspunkt; hvis den ikke er dette, er den Beslutende kun bleven endeliggjort i sin Reflexion, han har ikke med Forelskelsens Fart skudt Gjenveien, men er bleven underveis, og en saadan Beslutning er for elendig, til at ikke Forelskelsen skulde lade haant

om den og heller stole paa sig selv, end at betroe sig til en saadan halvstuderet Røvers Veiledning. Forelskelsens Umiddelbarhed anerkjender kun een Umiddelbarhed, der er ebenbürtig, det er en religieus Umiddelbarhed; Forelskelsen er for jomfruelig til at anerkjende nogen Medvider uden Gud. Men det Religieuse er en ny Umiddelbarhed, har Reflexionen imellem sig, i andet Fald blev da Hedenskabet egentlig religieust, Christendommen ikke. At det Religieuse er en ny Umiddelbarhed forstaaer ogsaa let ethvert Menneske, der nøies med at følge en sund Menneskeforstands ærlige Vei. Og skjønt jeg kun tænker mig faa Læsere, tilstaaer jeg dog, at jeg tænker mig mine Læsere blandt disse, da jeg er langt fra at ville belære de Beundrede, der gjøre systematiske Opdagelser *à la* Niels Klim, der ere gaaede ud af deres gode Skind, for at iføre sig det »virkelige Skin.«

Saaledes seierrigt at gjennemtrænge Reflexionen til man vinder Beslutningen, er ikke saa vanskeligt, især naar man har en Forelskelsens Lidenskab som Impuls, og uden Lidenskab kommer man da aldrig til nogen Beslutning, men vel underveis i Passiar med Creti og Pleti, Tænkere og Galanteri-Handlere, faaer meget at see i Verden og meget at snakke om, ligesom den Mand, der af Vanvare, ved at blive for længe ombord, kom til at reise Verden rundt; eller for at udtrykke mig mindre spøgende: Den, som ikke har Lidenskab, seer aldrig det forjættede Land, men omkommer i Ørkenen.

Det, Beslutningen nu vil, er først at fastholde Forelskelsen. I denne ny Umiddelbarhed, der griber langt ud over enhver Reflexion, er den Elskende frelst fra at blive Kjender; han selv er bøiet under Pligtens Imperativ og atter opreist i Beslutningens Optativ. Han er i Forhold til Forelskelsen rettet paa det Væsentlige og forsager det kritiserende Reflexions-Spil.

Dernæst vil Beslutningen seire over al Fare og Anfægtelse. Netop fordi Reflexionen, der gaaer forud for Beslutningen, er aldeles ideel, vil en eneste tænkt Fare være nok til at lade den Besluttende beslutte sig religieust. Han tænke hvilkensomhelst, om det saa blot var Den, at han ikke kan tage det Tilkommende forud ved Tænkning. Idet han bruger sin Tankes Kraft og sin Forelskelses Bekymring til at tænke den, tænker han den *eo ipso* saa

---

gjøre systematiske Opdagelser] Holbergs Niels Klim, udg. af Elberling, Havniae 1866 S. 10. »virkelige Skin«] »det sande Skin« bruger Martensen i Heibergs Perseus Nr. 1 (1837) S. 120 om Kunstens Gjengivelse af Virkeligheden.

forfærdelig, at han ved sig selv ikke kan overvinde den Han er da sat paa Grund, han maa enten slippe Forelskelsen – eller troe Gud Saaledes er Forelskelsens Vidunder ført op i Troens Vidunder, Forelskelsens Vidunder er optaget i et reent religieust Vidunder, Forelskelsens Absurditet i guddommelig Forstaaelse med Religieusitetens Absurditet Frisk Mod! Et simpelt, skikkeligt Menneske, der respekterer sund Menneskeforstand, kan godt forstaae, at det Absurde er til og at det ikke lader sig forstaae, for systematiske Tænkere er dette heldigviis skjult

Endeligen vil han i Beslutningen stille sig selv gjennem det Almene i Forhold til Gud Som særlig tør han ikke fastholde sig selv, naar han skal vove sig ud med Forelskelsen Hans Trøst er netop, at han er som andre Mennesker, og i denne almene Menneskelighed i Forhold til Gud ved Troen og ved Beslutningen Dette er Beslutningens Renselsesbad, der er ligesaa skjønt som det græske før Gjestebuddet eller som Aladdins foronskte før Brylluppet Alt, hvad der hedder jordisk Forfængelighed, Selviskhed, fuselagtigt Mandsmod, kritisk Udslæt o s. v. fortæres, og i Beslutningen er Ægtemanden Forelskelsens guddommelige Gave værdig

Dersom den Elskende, idet han drager hen efter Beslutningen, underveis støder paa Misligheder, at han er bleven særlig ikke i den Forstand, at denne Særlighed uden videre gaaer af i Beslutningens Tvæt, men saaledes særlig, at han ikke tør fortrøste sig til at være et almindeligt Menneske, paa anden Dansk støder han her paa Angeren, saa kan det have lange Udsigter, og er han virkelig forelsket, som jo givet er, saa kan han betragte sig som Den, der er udseet til at skulle examineres af Tilværelsen, thi naar Forelskelsen spørger paa Kryds og Angeren paa tvers om det Samme, kan Examinationen let blive altfor streng. – Dog dette vil jeg ikke her forfølge, den Art Vanskeligheder har ikke hjemme i den almindelige Overveielse, den Besluttende støder ikke paa saadanne Misligheder, han vender hjem fra sin Expedition som Ridderen fra Tog, og saa

Men vender han hjem med Fjær i sin Hat
Juchheisa da bli'er der en lystig Nat.

det græske før Gjestebuddet] Grækerne plejede at tage et Bad før Maaltidet, sml f. Ex Platons Symposion Kap. 2. Aladdins] Oehlenschlägers Aladdin, Samlede Værker XV S 117 ff. Men vender han osv.] Oehlenschläger, Hugo von Rheinberg, Kbhvn. 1813, S. 101 (senere udeladt Vise) Men kommer han hiem med Løv osv

[redacted]

Saa har da hiin lykkelige Ungersvend (thi at en forelsket Yngling er lykkelig behøver man vel ikke at sige) fundet, hvad han søgte, han har som hiin Mand i Evangeliet solgt Alt for at kjøbe den Ager, hvori Perlen laae, kun deri er han forskjellig fra hiin Mand, at han paa en Maade eiede Ageren inden han solgte Alt for at kjøbe den; thi i Forelskelsens Ager fandt han ogsaa Beslutningens Perle. Han vender hjem fra sin hellige Valfart, han tilhører hende, han er færdig — færdig til at møde ved Alterets Fod, hvor Kirken skal forkynde ham en ret Ægtemand at være.

Saa staae vi nu ved Vielsen. Vor Ungersvend er ikke bleven et gammelt Menneske, langtfra, der behøves ikke Aar og Dag til at modnes saaledes. Ja er han ikke rigtigt forelsket, og har han ingen ethisk Trang, og ingen religieuse Forudsætninger i sin Sjel, saa bliver han alligevel ikke moden. Men det Evige behøver ikke mange Gange at gribe til for at finde det rette beleilige Øieblik, og i dette er han modnet. Denne Modenhed gjør ham vel i en vis Forstand ældre, men det er netop det Eviges Ungdom, den giver ham, og saaledes gjør Forelskelsen ogsaa et Menneske ældre.

At en elskende Yngling er et lifligt Syn behøver man ikke at sige, men vel maaskee, at en Ægtemand er et endnu mere velgjørende Syn, med mindre Alteret skulde være til Forargelse; thi det er dog forkeert, blot at være en elskende Yngling, naar man vil træde frem der. Men Ægtemanden er den elskende Yngling, aldeles, hans Forelskelse er uforandret, kun har den Beslutningens hellige Skjønhed, hvad Ynglingens ikke har. Eller er han ikke ligesaa riig og lykkelig som Ynglingen? Er min Rigdom maaskee mindre, fordi jeg eier den i den eneste betryggende Sikkerhed; er min Fordring til Livet mindre, fordi jeg har den paa stemplet Papir; er min Lykke mindre, fordi Gud i Himlen vil borge for den, og ikke vil det for Spøg, som Eros vilde det, men vil det i Alvor og Sandhed, saa sandt Beslutningen holder ham fast! Eller skulde maaskee det Sprog, den elskende Yngling veed at føre, være mere guddommeligt end det Ægtemanden veed at forstaae? Er ikke Vielsen selv en saa mørk Tale, at der skal mere end en Digter til for at forstaae, er den ikke et saa dristigt vovet Ord, at Den, der kun forstaaer det halvt, maatte tabe Sands og Samling? At tale om Pligt til et par Elskende — og at forstaae det og dog være forelsket, bundet

den Ager, hvori Perlen laa] Sammenblanding af Matthæus 13. Kap. 44 (liggendefæ skjult i en Ager) og 45 ff. (en Kjobmand, som søgte efter gode Perler og solgte alt for at kjøbe en særlig kostelig).

til den Elskede med Umiddelbarhedens fasteste Baand! At tale om Forbandelsen, der hviler paa Slægten, om Ægteskabets Besværligheder, om Qvindens Smerte og Mandens sure Sveed — og dog være forelsket, og i Forelskelsens Umiddelbarhed forvisset om at kun Lykke venter dem! At høre dette, at see Beslutningen, at holde Sindet fast paa den, og tillige at kunne see Myrthekrandsen paa den Elskedes Hoved — sandeligen, en Ægtemand, en ret Ægtemand er selv et Vidunder! At kunne høre den Elskedes Stemme, medens Orgelet lyder! At kunne fastholde Elskovens Lyst, medens Tilværelsen samler al Alvorens Magt over ham og den Elskede!

Men nu til hende, thi uden Beslutning er der intet Ægteskab. En qvindelig Sjel har og skal ikke have den Reflexion som Manden Saaledes skal hun derfor ikke naae Beslutningen. Men hurtig som Fuglen naaer hun fra den æsthetiske Umiddelbarhed den religieuse, og man kan i en ganske anden Forstand sige om en Qvinde end om en Mand, at det er en fordærvet Qvinde, hvem Forelskelsen ikke gjør gudfrygtig I den religieuse Umiddelbarhed mødes de som Ægtefolk Men Manden naaer den gjennem en ethisk Udvikling En græsk Viis har sagt, at Døttre skulle giftes, naar de vare Piger i Alder, men Koner i Forstand. Det er ret smukt sagt, men man maa huske paa, at en Kone i Forstand er ikke en Mand i Forstand. Den høieste Forstand, en Qvinde har og har med Ære og hos Skjønheden, er en religieus Umiddelbarhed.

Det har oftere glædet mig at betænke, hvorledes en Pige og den unge Mand maa svare til hinanden for at være rette Ægtefolk Og oprigtigt talt, Den, som ikke har Glæde af at betænke dette, han har maaskee Sands for det Skjønneste i Natur-Sphæren. et elskende Par, men ikke Aandens Sands og ikke Tro paa Aand. Vil man sige, at Sligt sees vel sjeldent: et saadant Ægteskab, som udtrykker Ideen. nu vel, saaledes sees det maaskee ogsaa sjeldent, at et Menneske, der gjør, som vi jo Alle gjøre, troer paa Udødeligheden, paa Guds Tilværelse, virkelig udtrykker Ideen i sit Liv.

Qvinden er i sin Umiddelbarhed væsentlig æsthetisk, men netop fordi hun er det væsentligt, derfor er ogsaa Overgangen til det Religieuse ligeved Den qvindelige Romantik er i næste Øieblik det Religieuse Er den ikke dette er den kun en sandselig Begeistring og Sandselighedens dæmoniske Inspiration, Blufærdig-

en græsk Viis] Kleobulos, en af de 7 Vise (Diogenes Laertios I, 91)

[redacted]

ıs hellige Reenhed er forvandlet til en Dunkelhed, der frister dser.

Qvinden er da den umiddelbare Forelskelse. Her er det ;. Men Overgangen til det Religieuse skeer uden Reflexion. ıemlig en Anelse om den Tanke, hvis Indhold Mandens Re-ı ideelt udtømmer, gaaer hendes Bevidsthed forbi, da daaner nedens Ægtemanden iler til, og ligesaa bevæget, men tillige m Reflexion, overvældes han ikke, han staaer fast, den El-støttet til ham, indtil hun atter slaaer Øiet op. I denne nen er hun sat over fra Elskovens Umiddelbarhed i det Re-es; og her mødes de atter. Nu er hun færdig til Vielsen, en Beslutning intet Ægteskab.

r der nu tabt Noget? Er Forelskelsens Lykke bleven mindre, Elskovens Salighed reflecterer Himlens Velsignelse i sig? Er evet en timelig Bestemmelse, at de Elskende ville tilhøre len for evigt, fordi det er blevet Alvor? Er den høieste Al-m Medlyder i den elskeligste Spøg mindre skjøn, end Alt Forelskelsen umiddelbart vil; thi Den, der taler reent umid-t, han taler dog kun som for Spøg. Naar den Elskende vil ivet for sin Elskov, og hun siger Amen dertil: den Elskede; ıar han vover Livet, det er ædelt, det kan røre Stene, vee om leer, men det er dog i en vis Forstand kun Spøg; n, der taber og vover umiddelbart, har endnu ikke forstaaet v.

er er et Billede, som fremstiller Romeo og Julie, — et evigt . Om det i kunstnerisk Henseende er udmærket, lader jeg t, om Formerne ere skjønne, bedømmer jeg ikke, dertil r jeg baade Sands og Dygtighed. Det Evige i Billedet er, fremstiller et elskende Par og fremstiller dem i et væsent-ltryk. Der behøves ingen Commentar, man forstaaer det og paa den anden Side ingen Commentar giver denne Hvile lskelsens skjønne Situation. Julie er sjunken beundrende or den Elskedes Fod, men fra denne tilbedende Stilling Hengivenheden hende op i et Blik fuldt af Himlens Salig-ıen Romeo standser dette Blik og i et Kys er al Elskovens el beroliget for evigt; thi Evighedens Afglands omstraaler kket, og saa lidet som Romeo og Julie, saa lidet tænker , der betragter Billedet, paa, at der vil være et næste Øie-m det saa blot var for at gjentage Kyssets hellige Besegling. ikke de Elskende, thi de høre ikke din Røst, men spørg ud en, om i hvilket Aarhundrede dette skete, i hvad Land, hvil-

ken Tid paa Dagen, hvad Klokken var, Ingen siger det, thi det er et evigt Billede.

Det er et elskende Par, en evig Opgave for Kunsten, men et Ægtepar er det ikke. Skulde jeg ikke turde nævne et Ægtepar, skulde hiint være herligere, fordi der manglede Noget af den usynlige Herlighed, Ægteskabet har. Hvis saa var, hvorfor vilde jeg da være Ægtemand. Saalidet nemlig som ethvert elskende Par er en Romeo og Julie, men det er ethvert elskende Pars skjønne Glæde at have dette Forbillede, saa lidet er ethvert Ægtepar et fuldendt, men her tales jo kun om Forbilledet, efter den Souverainetet, om jeg saa tør sige, der bestemmer de Tjenendes Rang.

Hun knæler da ikke tilbedende, thi den Forskjel, der er sat i Elskovens Umiddelbarhed, den Mandens Styrke, der giver Overvægten, anes hævet i en høiere Eenhed, i det Religieuses guddommelige Ligelighed. Hun synker kun, hun vil til at knæle i Forelskelsens Beundring, men hans stærke Arm holder hende opreist. Hun er segnende, dog ikke for det Synlige, men for det Usynlige, for Indtrykkets Overvætteshed, da griber hun ham, som allerede holder hende understøttet. Han selv er bevæget, idet han griber hende, og hvis Kysset ikke var den gjensidige Understøttelse, maatte de begge vakle. Dette er intet Billede, der er ikke Hvile i den maleriske Situation, thi som man seer hende næsten synkende i Tilbedelsen, saa seer man ud af denne afbrudte Stilling Nødvendigheden af en ny, at hun staaer opreist ved hans Side, man aner et nyt Forbillede, der er Ægteskabets virkelige, fordi Ægtefolkene ere Nabovinkler paa den samme Basis. Hvad er det, der bringer hiin Uafsluttethed i det første Billede, hvad er det, der søges i denne Vaklen, det er Beslutningens Ligelighed, det er det Religieuses høiere Umiddelbarhed.

Blæse derfor med alle Indsigelser, som blot udelukke sig selv. Endog naar Indvendingen med Haan siger: *habeat vivat cum illa*, saa snakker den jo Ægtemanden efter Munden, thi det er det han vil, og Indvendingen kan ikke ville, at man skulde lade være at gifte sig, saa fik den jo Intet at spotte over, og vi bleve Alle ligesaa fornemme som den Indsigende. Saaledes synes Ægteskabet mig det mest Betryggede af Alt. Forelskelsen siger: Din for evig; Vielsen siger: Du skal forlade Alt for at tilhøre hende, Indsigel-

habeat vivat cum illa lad ham have hende, leve med hende. Sml. 1. Mosebog 38. Kap. 23.

sen siger: behold hende. Men saa er der jo ingen Indsigelse; thi om Indsigelsen mener, at Ægtemanden bliver latterlig, derved forhindres han jo ikke i at forlade Alt (Spotten med) for at blive hos hende. Ja dersom Spotteren selv vilde have hende, dersom han kom frem i Anledning af den Indsigelse, der efterlyses — men det kan ikke skee, thi det er jo kun den lovlige, der efterlyses, og skal den lovlige endog »siden tie stille«, saa er der aldrig Nogen, der har havt Bud efter den ulovlige.

Da jeg imidlertid her efter Tid og Leilighed, og som det sømmer sig en Ægtemand, i Hast har fægtet i Luften efter Indsigelserne, der oftest ere som grebne ud af Luften, saa vil jeg ogsaa see Sagen fra en anden Side.

Jeg siger da ikke, at Ægteskabet er det høieste Liv, jeg kjender et høiere, men vee Den, der uberettiget vil springe det over. Det er i denne Snævring, jeg vælger min Plads, for i Tanken, om jeg saa tør sige, at visitere dem, der ville slippe forbi. Det er let at see, i hvilken Retning hiint fingerede Udfald af Tilværelsen maa skee. Det maa skee i Retning af det Religieuse, i Retning af Aand, saaledes, at man over det at være Aand vil glemme, at man ogsaa er Menneske, og ikke som Gud alene Aand.

Middelalderens ringeagtende Betragtning af Ægteskabet kan tænkes at komme igjen i en ganske anden Skikkelse, som Intellectualitet, der ikke af dogmatiske og hypersædelige Grunde forsager det, men af Aandens Fandenivoldskhed forsmaaer det. Det tilsvarende Extrem yttrer sig allerede; thi netop fordi den opblæste Intellectualitet har forfeilet den ethiske Pointe, kan den præke Kjødets Forgudelse, men Kjødets Forgudelse er eet Udtryk af, at Kjødet er blevet indifferent i Forhold til Intellectualiteten. Det modsatte Udtryk er, at det aldeles annulleres, at Aandigheden ikke vil vedkjende sig det forkrænkelige Legeme, hvori den lever, denne Timelighed, hvori den har sit Hjem, sit transitoriske Blivested, denne Stykkevished, hvor ud af den skal samle sig. Der gives forskjellige Arter af Excentriskhed, den theocentriske har et billigt Krav paa at anvises Plads, hvor den hører hjemme. Men theocentrisk er jo Speculationen, og theocentrisk Speculanten og theocentrisk Theorien. Saalænge det bliver derved og den Theocen-

---

forlade Alt] 1. Mosebog 2. Kap. 24. **»siden tie stille«]** sigter til den kirkelige Formular ved Lysning til Ægteskab.

triske indskrænker sig til at være theocentrisk 3 Gange om Ugen fra 4 og til 5 paa Kathederet, men forøvrigt er Borger og Ægtemand og Fuglekonge som en af os Andre, kan man ikke sige, at Timeligheden er bleven forfordeelt; en saadan theoretisk Afstikker 3 Gange om Ugen, et Svinkeærende kan betragtes at være uden videre Følger.

Gjør man derimod Alvor af det med Intellectualitetens Forgudelse, har Individet d ... ...ealitet nok til at danne hele sin Tilværelse om i Forr ... experimenterende Beslutning, saaledes som Ægtemai ... i Forhold til sin gode Beslutning i den Forstand ... ver Indvending, ethvert Tilværelsens Contra-Argumen ... om Anfægtelse, saa har han gjort, hvad han formaa ... lle sig hen som en Undtagelse. Det lader sig heller ikke negte, ... Individ en tidlang idetmindste kan vove Alt for sin expe... ...iterende Beslutning, det kan heller ikke negtes, at han endog kan vove Livet for den, men derved vinder han ingen Berettigelse, saa lidet som man vinder Hævd paa stjaalet Gods En Saadan er da vel i en vis Forstand en Undtagelse, han er ogsaa i den Forstand en Undtagelse, at han, som Dæmon, har mere Villies-Kraft end Gjennemsnittet af Mennesker, hvilke, for at tale dæmonisk, ikke drive det til at være onde.

Derimod har en Saadan ikke det Mindste, der kunde bestikke en Dommer og afholde ham fra at erklære ham for uberettiget, han har ikke det Mindste, der kunde bevæge Medlidenhedens *viscera*, naar man seer ham styrte i den Afgrund, han har beredt sig. Den rene Intellectualitet er nemlig en uhyre Abstraktion, og paa hiin Side Abstraktionen øines Intet, Intet, end ikke den fjerneste Antydning af en religieus Idee Undtagelsen er en Udvandrer, men af en egen Art, thi han vandrer ikke til Amerika eller til en anden Verdensdeel hiinsides Havet, eller hiinsides Graven, nei han forsvinder Vi have ladet hans negative Betragtning rette sig nærmest mod Ægteskabet, forsaavidt synes det, at han kunde have mange Timelighedens Interesser tilbage Dette er dog ikke saa. Ægteskabet er nemlig det Centrale i Timeligheden, og Personligheden kan ikke umiddelbart sætte sig i Forhold til Statens Idee Det skulde da være, at han ganske vilde offre sig for Staten, og derfor ikke gifte sig. Men dette er en forfængelig Modsigelse i

viscera Indvolde, indre Dele

[redacted]

hvilken han ikke respekterer sin Idees Consequents, hvem dog Lydighed er kjærere end Vædderens Fedme. Skal han i Forhold til sin Idee være berettiget til at springe Ægteskabet over, da maa hans Idee være ligegyldig mod Statens Idee. Man maa her som allevegne erindre, at der ikke er Tale om det Tilfældige, at et Individ ikke gifter sig, her er kun Tale om ikke at ville gifte sig. Enhver, om jeg saa tør sige, i Aandens Verden rangerende Individualitet har Beslutning, og Rangen er i Forhold til Beslutningen.

Den uendelige Abstraktion faaer et Tilholdspunkt bag ved sig, Tilintetgjørelsens Begeistring bliver kun et lidet Vovet i Sammenligning med hvad der er at vinde, saasnart Den, der forsager Verden og aflægger *votum castitatis*, har en religieus Baggrund. En Saadan gjør da ikke dette Skridt, hvorved han overskrider Tilværelsen, for Intet. Vel stirrer han ikke paa Belønningen, men dog arbeider han trøstig hen til den: ligesom Den, der roer, roer mod Maalet og dog bestandigt vender Ryggen mod Maalet, saaledes arbeider han sig ud af Tilværelsen.

At en saadan Færd er en religieus Abstraktion, er ganske sandt, men at Sligt skulde være saaledes forældet, at det ikke kunde spøge i en Gjentagelse, er mindre sandt. Det er aabenbart, at det Religieuse længe nok har ligget brak; naar det begynder at røre sig med ideal Energi, er det ikke at forundre sig over, om det griber feil igjen. At finde den sande Concretion for det Religieuse er ikke let, thi det Religieuse har bestandigt som sin Forudsætning den uendelige Abstraktion, og er ingen simpel Umiddelbarhed. Man taler maaskee stundom vel meent meget skjønt og meget sandt om det Religieuse, og tilbagekalder stundom maaskee med et eneste Ord Alt, uden selv at bemærke det, idet det viser sig, at man taler om det reent Umiddelbare. Jeg sigter bestandigt paa Ægteskabet. At faae et rigtigt religieust Udtryk for Ægteskabet, at finde nøiagtigt og kategorisk bestemt, hvad Middelalderen fortvivlede om, og hvad de sidste Aarhundreder, (der ere stolte nok af at være langt videre end Middelalderen, hvilket da maa forstaaes ikke i Religieusitet men i Verdslighed) kun lidet have bidraget til, anseer jeg endnu for et *pium desiderium*. Sligt troer jeg en Ægtemand gjør vel i at tænke over, og vil han være en Smule For-

---

Lydighed er kjærere osv.] 1. Samuels Bog 15. Kap. 22. *votum castitatis* Kyskhedsløftet (som Munkene aflægger).

fatter da at skrive om Sligt, desuden er jo ogsaa alt Andet optaget, om det saa er Astronomien

Det kan jo dog ikke negtes, at væsentligen religieust seet gjør det hverken fra eller til, om et Menneske har været gift eller ikke. Her aabner det Religieuse Abstraktionens uendelige Afgrund. Dobbelttungethed hjælper heller ikke. Vil man bekymret søge Veiledning i den religieuse T[illegible]nder man maaskee oftere Fleertydighed, end man troer og [illegible] n T[illegible] de selv veed af. Man anpriser Ægteskabet, naar der [illegible]; døer derimod Een uden at være gift, saa, ja sa[illegible] ikke om Ægteskab, og altsaa taler man med næste[illegible] psving om, at enten man har været gift eller ikke gj[illegible] til Sagen. Men Den, som skal høre begge Taler? Thi [illegible] il tale saaledes, er det uligt vanskeligere at være en [illegible] er, der tager efter Veiledning og Belærelse, end en Orator, der [illegible] alle Maader er til Tjeneste. Man hævder Timelighedens Betydning, dens ethiske Betydning, man kalder den Naadens Tid, Omvendelsens Spatium, Afgjørelsens Termin, den afgjør for Evigheden, men saa døer et Barn og man holder en Ligtale eller man hentyder i en Prædiken til de bekymrede Forældre, der have mistet en Lille, og man er humoristisk ude over al Timelighedens Tant, man taler om de 70 Aar som en ond Møie og Aandsfortærelse, om at alle Floder rinde i Havet, men det bliver dog ikke fuldt. Saa vare Romerne conseqventere der lod de smaa Børn græde i Elysium, fordi de ikke fik Lov at leve Imidlertid arbeider man paa Systemet, Herre Gud, en Livsbetragtning vilde jo allerede være for meget fordret i Forhold til Præstationen Og saa meget er da ogsaa vist, at det gaaer ikke an, at have mange deilige Taler, og Mening i dem alle, men ikke een i alle

Dog selv om det var saa, at den religieuse Abstraktion var noget Forsvundet, noget Antiqueret, noget Overvundet (dette sidste Udtryk skyldes den systematiske Bistand, der er saa god at forvexle en, om jeg saa tør sige, evig Generations Udvikling med hver Generations Repetitioner af det Oplevede), sæt det var saa, derfor kunde den gjerne finde sin Plads her som Gjenstand for Omtale. Er det just ikke et hverdags Syn at see en sand Forelskelse, saa er det naturligviis endnu sjeldnere at see et virkeligt

—

Astronomien] sigter til J. L. Heibergs astronomiske Studier, se V Bd S. 28. Romerne] Vergil, Aeneiden VI, 426 ff at have mange deilige Taler osv.] sml. IV Bd S. 236 Anm.

[redacted]

Egteskab. Prutten hjælper ikke, det er kun at spille Seiren i Hænderne paa Chicaneurer, der ogsaa vide at destillere en ædsende Substants af det Religieuse. Det er et maadeligt Forsvar at lade saant om, hvis det var den mest chicaneuse Indvending, naar man ikke har en god Samvittighed og veed man har Ret.

Den religieuse Abstraktion vil nu alene tilhøre Gud; for denne Kjærlighed vil den forsmaae, forsage, opoffre Alt (dette er Nuancer); i denne Kjærlighed vil den ikke lade sig forstyrre, adsprede, engsle ved noget Andet; i Forhold til denne Kjærlighed vil den ikke, at Regnskabet skal have nogen Dobbelthed, al Omsætning skal bestandigt skee i et reent Forhold til Gud, der ikke igjennem noget Andet forholder sig til ham. Stoltheden i en saadan Abstraktion kan være meget religieust tempereret med Ydmyghed i Forhold til Gud, men Abstraktionen maa indtil videre ansees for ubeættiget, fordi den forholder sig aldeles abstrakt til Det, den forsager. Concretere at ville fatte (for at blive ved Mit) Forelskelsens skjønne og Ægteskabets sande Realitet, beskæftiger ikke, en Sysselsættelse hermed er Anfægtelse. Dette er egentlig denne Abstraktions Inhumanitet, som man dog skal dømme forsigtigt om, og fremfor Alt ikke anprise Jernbane-Speculationer og Comite-Fjas og anden saadan Travlhed, som var en saadan Rumsteren eller et saadant Hurumhei Timelighedens virkelige Indhold.

Inhumaniteten mod Mennesker er tillige Paatrængenhed mod Gud. Som sagt, Inhumaniteten ligger ikke i at ville det Høieste; det er slet ikke inhumant, og Proklamationer eller Anathemata fra et verdsligt velhavende men dog aandeligt Pialtenborg, hvor man er værdig ved at være som Folk er fleest, og hvor endnu bestandig Ostracismens Misundelse og Potteskaarenes Argument bruges mod enhver Bedre, betyder her slet Intet. Ei heller ligger Inhumaniteten i, at ville basere sin Livs-Anskuelse paa noget Tilfældigt, hvorved Mange udelukkes, thi Undtagelsen negter jo ikke, at Enhver kan gjøre ligesom han, og al Snak om, at det vel er noget Stort, men Enhver kan ikke gjøre det, hvad vilde der saa blive af Verden, er fra Pjaltenborg, hvor man ikke kan forstaae og ikke vil forstaae, at er det rigtigt, saa maa man lade Gud om Resten, som da nok kan og heller ikke er saaledes reduceret, at han behøver Pjaltenborgs Assistance. Nei, Inhumaniteten ligger i, at han

---

hvis det var den mest chicaneuse Indvending ɔ: om det saa var
iv. Pialtenborg] et Logishus for fattige i Kjøbenhavn. Ostracismen] Folkeafstemning i Athen, hvorved fremragende Partiførere for en Tid kunde fjernes fra Landet; Stemmerne afgaves paa Potteskaar.

ikke vil have nogen concret Forestilling om, hvad der for de fleste Mennesker er dem deres Livs Realitet. Men denne concrete Forestilling er og bliver en Betingelse for, at han blot kan have Skin af Ret. Paatrængenheden mod Gud er en Art nærgaaende Kammeradskab, om han end ikke selv forstaaer det saaledes. Han kan endog være i Sandhed ydmyg, men saaledes kan ogsaa, menneskelig talt, en Undersaat have den loyaleste Begeistring for sin Konge, og langt overtræffe dem, der hverken ere kolde eller varme, men *numerus* og *pecus*, men dog kan han ville have Lov til at gaae ind ad en anden Vei, naar han søger Audients, end den for alle Undersaatter befalede. Mig synes der maa ligge noget Forfærdeligt i nu at blive afviist, og høre disse Ord: den anden Vei, saa skal vi see, hvad der kan gjøres. Den, der nemlig virkelig har havt Inderlighed nok til at fatte, at det Religieuse er den høieste Kjærlighed, hvor nedbøiende, hv[illegible] gjørende maa det ikke være for ham, at opdage, at han [illegible]t sig for meget, at han har været for fri, har bedrøvet Aanden, har krænket sin Forelskelse, ak desto tungere, dersom han virkelig har meent at give sit Forhold det høieste Udtryk.

En saadan religieus Undtagelse vil altsaa ignorere det Almene, han vil overbyde Virkelighedens Vilkaar. Derpaa seer man strax han er uberettiget. Vanskeligere bliver det, naar han vil underbyde. Ganske *in abstracto* anerkjender han Timelighedens Realitet, eller for at blive ved Mit, Realiteten af det at gifte sig; men han er ulykkelig, uskikket til denne Glæde, til denne Tryghed i Existentsen, han er tungsindig, sig selv en Byrde, og føler han maa blive Andre det. Ingen Hidsighed med at dømme, ogsaa den Svagere har sin Ret, ogsaa Tungsind er noget Virkeligt, som man ikke udsletter med et Pennestrøg. Altsaa, efter saaledes at have forklaret sig om Tilværelsen, finder han Trost i en religieus Abstraktion. Naar Den, der ad usædvanlig Vei søger Audientsen, næsten vækker Medlidenhed, synes det en anden Sag og i sin Orden, at han faaer Gehør.

Misligheden er dog her igjen, at han taler aldeles abstrakt om hvad han vil opgive. Netop fordi han er tungsindig, har han en abstrakt Forestilling om, at Livet for Andre er saa glædeligt og lykkeligt. Men hvorledes det Fremmede er, kan man ikke vide og

---

numerus og *pecus*: Tal og Kvæg o: hørende til den store Hob; efter Horats Breve I 2, 27 og I 19, 19. — har bedrøvet Aanden: Paulus, Brevet til Ephesierne 4. Kap. 30.

[redacted]

abstracto. Heri ligger ogsaa den Svigagtighed, som er uadskillelig fra al Tungsind. Hvilken Ulykke end den Tungsindige kæmper ned, er den end nok saa concret, den har bestandig for ham en Tilsætning af Phantasi og derved af Abstraktion. Er imidlertid len Tungsindige engang nede i Tilværelsen, saa bliver det kun maa Forretninger, et lille Falsum, som dog ikke forhindrer, at ıan godt kan gaae med i Handel og Vandel, og være som andre Mennesker, om han end selv i det Mindste, han foretager sig eller ider, faaer et lille Tilskud fra Indbildningens uudtømmelige Fond *d usus privatos*. Tillades det ham derimod at tage hele Tilværelen op *in abstracto*, saa faaer han egentligen aldrig at vide, hvad et er han opgiver. Tilværelsens Glæde, som han mener de Andre yde den, bliver for ham en Byrde, en dobbelt, da han har nok t bære paa iforveien. Her ligger Tungsindets comiske Side; thi et gaaer ofte en Tungsindig i Forhold til Livet, som det gik hiin kræddersvend, hvem Hebel fortæller om. Han vilde seile med et kib, der blev trukken op ad Rhinen og accorderede om Prisen, a sagde Skipperen, at han skulde komme med for det Halve, ıvis han vilde gaae ved Siden og hjælpe med at trække. Ak! aaledes gaaer det den Tungsindige; ved at forholde sig abstrakt il Livet troer han, han slipper gjennem for halv Priis, og mærker kke, at han trækker saa godt som Skibsfolkene og ovenikjøbet iver Penge til.

Hvad der mangler disse tvende Former af Undtagelser er abenbart, at have erfaret. Hermed indsees da let, at Ingen ved ig selv kan blive en berettiget Undtagelse. Der maa først og remmest hænde Noget. Jeg taler forøvrigt, som yttret, hypothetisk, hi jeg veed ikke, om der er eller har været nogen berettiget Undagelse, men jeg vil komme den saa nær, som det er mig muligt. Det maa da gaae anderledes til, det maa være Een, der er gaaet ıen i tryg Forstaaelse med Tilværelsen, og nu pludselig bliver tandset. Han maa altsaa have en Forelskelse, en virkelig Forlskelse. Vel siger et gammelt Ord, at Elskovens Gud kan man kke gjøre Modstand, men Den, der fra Begyndelsen med Beslutning stemmer sig mod Virkeligheden, han vil altid have Magt til t fordrive Elskovens Indgydelse, eller til at dræbe den i Fødselen. igeoverfor en umiddelbar Existents er Elskoven den stærkere

ad usus privatos til privat Brug. Hebel] J. P. Hebels Sämmtliche Werke, ırlsruhe 1832, III S. 405. et gammelt Ord] f. Ex. Vergils Bucolica X, 69: nor beseirer alt; lad ogsaa os give efter for Amor. Sml. III. Bd. S. 150 Anm.

Magt, men ligeoverfor en Beslutning, der allerede forud har væbnet sig mod den, er den det ikke.

Jeg fordrer da først, at han er virkelig forelsket. En brudt Forelskelse er nok for et Menneske, men skal den Elskende selv bryde den, da er denne Bryden et tveægget Sværd i hans Haand, som ikke har noget Skjefte, uagtet han dog skal holde paa det; da smerter denne Operation ligesaa dybt autopathisk som sympathetisk. Maaskee siger Een: »er først Forelskelsen given, saa er det en Umulighed at faae Undtagelsen ad denne Vei, thi i Forelskelsen er Alt sat ind, det er at spille høit, og i Forelskelsen er Alt sat ind for en Elsket, det er at fordoble den høieste Indsats; hvor umuligt da at springe fra, at ville tabe Alt, Æren med, det er umuligt, hvis han virkelig elsker.« Ja hvis han ikke virkelig elsker, da er det umuligt, at han kan blive Undtagelsen, dersom der ellers er en saadan, men det Andet er ikke umuligt. Forfærdeligt er det, en Rædsel; men saa skal det ogsaa være. Den, der vil bryde med Virkeligheden, skal idetmindste vide, hvad det er han bryder med. Jeg er langtfra at være grusom, saa lidet som jeg er grusom, naar jeg sidder rolig i Inquisitionens Tjeneste og maner alle Rædsler frem for at skrække tilbage indenfor Ret og Retfærdigheds fredelige Hegn, saa lidet er jeg grusom her. Det er muligt, at Den, der har bøiet Lykkens Green ned til Jorden i Forelskelsen, at han kan hugge den over, og selv slynges ved dens Kraft hen i Dødens Marter, som den Ulykkelige, hvem denne Livsstraf overgaaer, lidende endnu mere fordi han sønderrev den Elskede tillige, det er muligt, naar han seiler tryg med sin Lykke, at stige ned og bore et Hul i Skibet og bringe sig selv og Een til i Havsnød, det er muligt han kan gjøre det, hvis han virkelig er forelsket, er han ikke dette, da er det umuligt, at han kan være Undtagelsen, dersom der er nogen saadan. Det er forfærdeligt at give en Rasende Sværdet i Haanden, men ligesaa forfærdeligt, at Lykken blev lagt i hans Haand, naar han er saaledes; thi afsindig behøver han endnu ikke at være. Hvad der bevæger ham vil jeg ikke her forfølge, jeg vil kun skildre de psychologiske Forudsætninger, de sjelelige Tilstande, der maae være tilstede, hvis der overhovedet skal være Tale om en berettiget Undtagelse.

Dernæst fordrer jeg, at han er Ægtemand. Der er det, som er forfærdeligere at tabe end Æren, og Faderløses Skrig raabe høiere end al Vanærens Forsmædelse, og forfærdeligere end den bedragne Piges Eensomhed er Hustruens, er Moderens tusindtungede Elendighed, naar hun er forladt. »Det er umuligt, siger Een, det er umuligt, naar han virkelig saaledes er knyttet til Tilværel-

[redacted]

sen, da at bryde af.« Ja hvis han ikke saaledes er knyttet, er det umuligt, at han kan blive Undtagelsen, dersom der ellers er en saadan; umuligt er det Andet derimod ikke, om det er saa forfærdeligt, at det isner Sjelen og standser Følelsens Aandedræt. Dog Den, der sidder i Inquisitionens Tjeneste, maa ikke bevæges, ikke ved nogen Forfærdelse fra Sandheden, ikke besvige Retfærdigheden for en Hviid; og Undtagelsen skal kjøbe sin Berettigelse ikke for en rund Sum, men betale indtil den sidste Penninge. Er det tvivlsomt, om Forelskelsen er fra Gud, behøver en Forelskelse endnu ikke at forudsætte en religieus Opfattelse, Ægteskabet er ubetinget af religieus Herkomst. Saa bringer da Den, der bryder det, ikke blot al Elendighed over sig selv, og over Dem, hvem han elsker, men han bringer Tilværelsen i Modsigelse med sig selv, han bringer Gud i Modsigelse med sig selv. Umuligt er det ikke for en Rasende, og dog behøver han ikke at være afsindig. Hvad der kan bevæge ham, vil jeg her ikke fremsætte eller forsøge at fremsætte, jeg udvikler kun de psychologiske Forudsætninger; ere disse ikke tilstede i al deres Rædsel, da bliver han ikke den berettigede Undtagelse.

Nu er da Brudet skeet, jeg gaaer videre. Jeg fordrer, at han efter dette skal elske Tilværelsen; bliver han Tilværelsen fjendsk, da er han uberettiget, thi fordi han er en Undtagelse, derfor er Det jo ikke mindre skjønt, fra hvilket han er undtagen. Med Sværmeri som ingen Anden maa han elske Det, han brød, og i dette Sværmeri opdage hver en Skjønhed yndigere og lifligere end selv Den, der glæder sig ved Lykken; thi Den, der vil forkaste noget Almeent, maa vide bedre Beskeed derom, end Den, der trygt lever deri. See! naar en Saadan, hvis der gives en Saadan, vilde tale om Ægteskabet, han vilde have en Gløden, som neppe nogen Ægtemand har, jeg idetmindste viger ham Pladsen, han vilde tale med et Kjendskab til al dets stille Fryd, som ingen Ægtemand har det; thi det brudte Ansvars Qval maa holde hans Sjel aarvaagen og varagtig i Beskuelsen af hvad han tilintetgjorde, og det nye Ansvar fordrer først og fremmest, at han veed, hvad han gjorde. Vil en Saadan, hvis der er nogen Saadan, tale om Undtagelsernes Berettigelse, da er min Plads kun en Underbetjents i Sammenligning med hans, han som er en General-Visitator; thi han maa jo kjende ethvert Smuthul, enhver Afkrog, enhver Afvei der hvor

---

sidste Penninge] Matthæus 5. Kap. 26. varagtig] oftere i N. T., Ex. Lukas 22. Kap. 28, Apostlenes Gjerninger 2. Kap. 42, 6. Kap. 4 osv.

Ingen tænker paa, at der engang er en Vei, han maa kunne see Misligheden i det Mørke, hvor en Anden antager der er slet Intet til at adskille den fra Berettigelsen.

Brudet selv maa han føle som Ulykke og Forfærdelse, thi det Lidende deri er, at han er standset, og ikke som en Eventyrer eventyrligt forsager Tilværelsens concrete Indhold Han har virkelig fattet og fatter dens hele Gehalt, om han dog uden Svig bliver en Fallent, hvem Tilvær[illegible] ruinerede Paa den anden Side maa han fatte Brudets [illegible]rveer s[illegible] Strafslidelse, thi uagtet Forstanden fortvivler over [illegible]pdage [illegible]kylden, da han jo er virkelig forelsket, virkelig tilh[illegible] sit [illegible]kabelige Liv med al sin Sjel, om end Løsrivelsens S[illegible] er ligesaa stor, ja større end Tilintetgjørelsens for [illegible]de, saa maa dog Fortvivlelsens Begeistring endnu finde s[illegible]de i at bringe Gud den Æreserklæring, i at underskrive den samme Haandfæstning som den Lykkelige, at Forsynets Vei er idel Viisdom og Retfærdighed

Han maa fatte Brudet saaledes, at han, der havde fundet Tryghed i Tilværelsen (thi den elskeligste Opdragelse er at dannes ved en Hustrues ydmyge Underkastelse, og den mest foryngende Underviisning er at opdrage sine Børn, og det bedste Tilflugtssted er bag Ægteskabets hellige Mure), nu kastes ud i ny, i den rædsomste Livsfare Selv nemlig, om dette staaer fast, at han kan det ikke anderledes, han har dog ved dette Skridt vovet sig ud i det vildsomme uendelige Rum, hvor Damocles's Sværd svæver over hans Hoved, hvis han seer mod Himlen, hvor ukjendte Fristelsers Snare fanger efter hans Fod, hvis han seer mod Jorden, hvor ingen menneskelig Hjælp rækker ud, hvor ikke den forvovneste Lods, der var villig at offre Livet, vover sig ud, fordi her er mere at tabe end Livet, hvor ingen Deeltagelse griber efter ham, ja end ikke den ømmeste Sympathi kan øine ham, fordi han har vovet sig ud i det tomme Rum, for hvilket Mennesket gyser tilbage Han er en Oprører mod det Jordiske; og Sandseligheden, der i velvillig Forstaaelse med det Aandelige er en Støttestav, som Tiden er det, har han gjort sig til Fjende; thi Sandseligheden er bleven ham en Slange, og Tiden den onde Samvittigheds Øieblik Man troer, det er saa let at seire over Sandseligheden, ja det er ogsaa saaledes, naar man ikke hidser den, ved at ville tilintetgjøre den Sligt

---

Damocles's Sværd] Damokles lovpriste Tyrannen Dionysios Lykke denne lod ham da prøve den, idet han anbragte ham ved et velbesat Bord med et Sværd hængende over Hovedet i et Hestehaar (Cicero, Tusculanerne V. 61 ff)

[redacted]

ler man ikke om til Elskende, thi Forelskelsen holder dem uvi-
:nde om de Farer, som kun Oprøreren opdager, Forelskelsen
:ed ikke, hvorfor Ægteskabet er indstiftet, men en alvorlig Tale
:ed dog, at det er indstiftet: *ob adjutorium, ob propagationem, ob*
'itandam fornicationem, og Klostererfaringer kunne sætte forfærde-
ge Noter til denne Text. Ad denne Vei danner man psychologisk
gtigt Katastrophen paa Faust, der ved netop at ville være lutter
and, tilsidst ligger under for Sandselighedens vilde Oprør. Vee!
en, som saaledes er eensom! Han er forladt af hele Tilværelsen,
og ikke uden Ledsagelse; thi hvert Øieblik maner en ængstet
rindring, i hvilken al Sympathiens Lidenskab brænder fortærende,
am Billeder frem af de Tilintetgjortes Elendighed, og hvert Minut
an det Pludselige komme over ham med sin Forfærdelse.

Han maa fatte, at Ingen kan forstaae ham, og have Fatning
l at finde sig i, at det menneskelige Sprog kun har Forbandelser
r ham, og det menneskelige Hjerte kun den Følelse med hans
idelser, at han lider skyldig. Og dog maa han ikke forhærde
g derimod, thi i samme Øieblik er han uberettiget. Han maa
ale, hvorledes Misforstaaelsen piner ham, ligesom Asketen hvert
ieblik følte Stikket af Bodsskjorten, han bar paa det blotte Legeme
- og saaledes har han jo iklædt sig selv Misforstaaelsen, der er
orfærdelig at være i, som den Dragt, hvilken Hercules modtog af
Omphale, og hvori han forbrændte.

For at gjentage de væsentligste Punkter, han maa ikke føle
ig høiere end det Almene, men ringere, han maa *à tout prix* ville
live deri, fordi han er virkelig forelsket og, hvad mere er, er
Ægtemand, han maa ville blive deri for sin egen Skyld, og maa
ille det for Deres Skyld, for hvem han er villig til at offre Livet,
medens han nu derimod seer deres Elendighed, som Den, af hvem
man har hugget Hænder og Been, og ud af hvis Mund man har
revet hans Tunge ɔ: uden et eneste Meddelelsesmiddel. Han maa
a føle sig selv som den Elendigste af Alle, et Udskud af Menne-
skeheden og føle det dobbelt, netop fordi han veed, ikke *in abstracto*,
men *in concreto* hvad det Skjønne er. Saa segner han da, fortviv-
t i al sin Elendighed, naar hiint eneste Ord, det sidste, det yder-
ste, saa yderligt, at det ligger udenfor det menneskelige Sprog,

---

ob adjutorium osv.] for Bistands Skyld, for Forplantningens Skyld, for at
ndgaa Utugt, de Grunde, som ældre luthersk Dogmatik anfører for Ægteskabet.
af Omphale] det var Deianeira, som sendte Herakles den forgiftede Skjorte,
an bragte ham til at bestige Baalet. Hos den lydiske Dronning Omphale tjente
an i Kvindeklæder.

udebliver, naar Vidnesbyrdet ikke er hos ham, naar han ikke kan opvriste den forseglede Depesche, der først aabnes derude, og som indeholder Ordren fra Gud Dette er Begyndelsen til at blive en Undtagelse, hvis der ellers gives en saadan; er alt Dette ikke givet, saa er han uden Berettigelse Om der ud af denne Elendighed, der visselig er den dybeste, den mest qvalfulde, hvor Smerten ikke ophører, uden for at Angeren kan svinge Svøben over ham, hvor al menneskelig Lidelse personlig er tilstede for at martre, hvor Lidelsen ikke lader af, saa lidet som en By ophører at være beleiret, fordi Vagten bliver afløst af en anden Vagt, eller fordi den nye Vagt er af et andet fjendtligt Troppecorps, og saaledes løse de hinanden af· blunder den egne Smerte, da vaagner Sympathiens, blunder Sympathiens, da vaagner den egne, og hvert Øieblik kan Angerens Runde komme for at see, om Vagten er vaagen om der, siger jeg, ud af denne Elendighed kan vikle sig en Salighed, om der i denne rædsomme Intethed kan ligge en guddommelig Betydning, hvilken Tro der maa til for at troe, at Gud kunde gribe saaledes ind i Tilværelsen, ɔ: at det viser sig saaledes for den Lidende-Handlende, thi hvis Gud virkelig er Den, der griber ind saa er han vel betænkt paa de Tilintetgjortes Frelse, kun at den Grebne, den Udkaarne i Afgjørelsens Øieblik Intet kan vide derom alt Dette gaaer over min Forstand Jeg veed ikke, om der er en berettiget Undtagelse, og er der en saadan, han veed det heller ikke, end ikke i det Øieblik, han segner, thi aner han det Mindste, er han uberettiget

Jeg har ikke villet indlade mig paa, hvad der kan bestemme et Menneske til saaledes at fortvivle, at ville fraliste Guddommen Aand og ikke tage mod denne paa den Maade det har behaget Guddommen at uddele den, eller hvorledes et Menneske skulde kunne blive udsat for en guddommelig Forkjærlighed, der nidkjær for sig selv til sit første Udtryk bruger Misundelsens forfærdelige Anfægtelse, jeg har blot villet aftegne de psychologiske Forudsætninger Seer her en Klostercandidat, der ikke tør smigre sig med Middelalderens Begunstigelse, men fremmed for den samtidige Bevidsthed kjøber den dyreste Lidelse for det dyreste Kjøb Min Skildring er ligesom en færdigsyet Klædning, det er den Lidelsernes Bodsskjorte, som Undtagelsen maa bære — jeg troer ikke, at Nogen af misforstaaet Lyst skulde forelske sig i denne Dragt.

Ikke er jeg grusom; o! naar man er saa lykkelig som en Ægtemand kan være, naar man elsker Tilværelsen saa høit, elsker den under Eeds gjentagne Aflæggelse saa høit, at den ene Eed er Een dyrebarere end den anden, fordi man i denne Kjærlighed til

[redacted]

Tilværelsen hænger fast ved hende, hvem jeg endnu omfavner med den lykkelige første Kjærligheds seierrige Beslutning, ved sin Hustru, for hvis Skyld man skal forlade Fader og Moder, hænger fast ved hvad der erstatter Tabet, hvad der forskjønner og forynger mit ægteskabelige Liv, mine Yndlinge, hvis Glæde, hvis Munterhed, hvis uskyldige Sind, hvis Fremgang i det Gode gjør et tarveligt dagligt Brød til uvurdeerlig Overflod, gjør Taksigelsen for mit Udkomme og Forbønnen i mine Øine ligesaa vigtig som en Konges for sit Land — saa er man for lykkelig til at være grusom. Men naar man sidder i Inquisitionscommissionen, er man uforfærdet af Alt, hvad der vil bøie Retfærdighedens Vei, af Alt, hvad der vil føre Sandheden paa et Vildspor. Jeg gaaer ikke om for at søge og opdage, hvem man kunde iføre hiin Bodsskjorte, tvertimod raaber jeg til den Ubesindige, dersom han vil høre det, at han ikke vover sig ad disse Veie — Den, der vover sig paa egen Haand er fortabt. Men det er mig et nyt Beviis for Tilværelsens Herlighed, at den er saaledes omgjerdet, at Ingen fristes til at ville vove sig udenfor, saaledes begrundet, at blot Tanken om Forfærdelsen maa være nok til at knuse al daarlig og letsindig og opblæst og usund og nervesvækket Tale om at ville være Undtagelse; thi selv naar alt det er givet, som jeg har fordret, veed jeg dog ikke, om der gives en berettiget Undtagelse, ja jeg vil tilføie det som det Forfærdeligste, at selv Den, der vil være Undtagelsen, faaer det aldrig med Bestemthed i dette Liv at vide, om han er det. Altsaa med Fortabelse af Alt, med Qval over al Maade ikke at kunne tilkjøbe sig en Vished!

Hvad jeg derimod veed med Bestemthed, hvad saalidet Spot som Kløgt, saalidet som denne Overveielses Forfærdelse kan fraríve mig, er mit Ægteskabs Lykke, eller rettere min Overbeviisning om Ægteskabets Lykke. Forfærdelsen er nu langt borte, jeg sidder ikke længere i Inquisitionscommissionen, men paa mit Arbeidsværelse, og som et Tordenveir atter gjør Landskabet smilende, saa er min Sjel atter oprømt til at skrive om Ægteskabet, hvormed jeg i en vis Forstand aldrig bliver færdig. Saa lidet nemlig som en Ægtemand er et Bruushoved, saa lidet er Ægteskabet Noget, man kan forklare paa en Studs. Jeg har været til en piinlig Forretning, nu er jeg kommen hjem, jeg er hos hende, hvem alle Tilværelsens Magter have forenet sig om at tilhjemle mig en lovlig Besiddelse af, hende, der forkorter mig de mørke Dage, og øger en Evighed

---

forlade Fader og Moder] 1. Mosebog 2. Kap. 24.

til vor lykkelige Forstaaelse, hende, der trækker fra i mine Lidelser, og drager med i mine Bekymringer, og forøger mine Glæder. See! nu gik hun netop min Dør forbi; jeg forstaaer det, hun venter mig, men hun vil ikke gaae ind for ei at forstyrre. Blot et Øieblik, min Elskede, blot et Øieblik, min Sjel er saa riig, jeg er saa veltalende i dette Øieblik, jeg vil skrive det ned paa Papiret, en Lovtale over Dig, min elskelige Viv, og saa overbeviser jeg hele Verden om Ægteskabets G[illegible] Og dog tidsnok imorgen, iovermorgen, om otte Dage [illegible]r dig bort, elendige Skriverpen, mit Valg er gjort, jeg [illegible] ket og Indbydelsen. Lad en stakkels Forfatter sidde sk[illegible]le, naar Tanken tilbyder sig i et lykkeligt Øieblik, skjelvende for [illegible]gen skal forstyrre ham, jeg frygter Intet, men jeg kjender [illegible] hvad der er bedre end det lykkeligste Indfald i en Mands [illegible] og bedre end det lykkeligste Udtryk for det lykkeligste Indfald paa Papiret, og hvad der er uendeligt Dyrebarere end enhver Hemmelighed, som en stakkels Forfatter kan have med sin Skriverpen

[redacted]

»SKYLDIG?« — »IKKE-SKYLDIG?«

EN LIDELSESHISTORIE.

PSYCHOLOGISK EXPERIMENT

AF

FRATER TACITURNUS.

Fremlysning.

Ethvert Barn veed, at Søeborg Slot er en Ruin, som ligger i det nordlige Sjelland, omtrent en halv Miil fra Strandkanten, ved en lille By af samme Navn. Uagtet Slottet forlængst er ødelagt, har det dog bevaret sig i Folkets Minde og vil bevare sig, da det har en riig historisk og historisk poetisk Fortid at tære paa. I en vis Forstand gjelder noget Lignende om den til Slottet hørende Søeborg-Sø. Den har en oprindelig Størrelse af et Par Miil og en Dybde af flere Favne at tære paa, derfor er den endnu ikke forsvunden og vil vel, uagtet det faste Land fralister den een Overgangsformation efter den anden og saaledes ængster den mere og mere sammen, endnu en rum Tid hævde sin Existents som Sø.

Det var ifjor Sommer, at jeg i Helsingøer traf sammen med en ældre Ven af mig, en Naturforsker, der havde bereist Kysten fra Kjøbenhavn nord efter for at anstille Iagttagelser over Søplanter Hans Bestemmelse var derpaa at besøge Egnen om Søeborg, der som han formodede maatte give et rigt Udbytte. Han foreslog mig at gjøre Touren med, jeg tog mod Forslaget.

Søen er ikke god at komme nær, thi i en temmelig vild Udstrækning er den rundt omgiven med Hængemose. Her er det Grændsestridigheden Dag og Nat føres mellem Søen og det faste Land. Der er noget veemodigt i denne Striden, hvilken dog ikke betegnes ved Ødelæggelsens Spor, thi hvad Jorden efterhaanden vinder fra Søen forvandles til en smilende og saare frugtbar Eng. Den stakkels Indsø derimod, der saaledes svinder hen! Ingen har Medlidenhed med den, Ingen føler med den, thi hverken Præsten, hvis Jorder paa den ene Side grændse til, ei heller de tilgrænd-

sende Bønder paa den anden Side have Noget mod at vinde et Stykke Eng efter det andet Den stakkels Indsø, baade paa den ene og paa den anden Side er den priisgiven!

Hvad der giver Søen et endnu mere indesluttet Præg er, at Hængemosen bevoxes med det rigeste Rørskær, der findes vel i Danmark ikke Magen, saaledes sagde idetmindste min Ven Naturforskeren. Kun eet Sted er der aabnet en smal Canal, her ligger en fladbundet Baad, pa ... ende, han paa Videnskabens, jeg paa Venskabets og ... s Vegne, stagede os ud Med Møie fik vi Baaden afs ... n holder vel neppe en Fod Vand. Rørvæxten derin ... fyldig som en Skov, voxer vel sine fire Alen, og ... r man som evigt tabt for Verden, glemt i den St ... afbrydes af vor Anstrængelse med Baaden, eller n ... me, denne hjemlige Røst i Eensomheden, tre Gan ... Skrig, indtil den atter gjentager det. Forunderlige Fugl, hvorfor sukker og klager Du saa, Du ønsker jo dog kun at blive i Eensomheden!

Endeligen naaede vi udenfor Rørene, og Søen laae for os speilklar, tindrende i Eftermiddagens Belysning. Alt saa stille. Taushed hvilede over Søen Var jeg, medens vi stagede os frem gjennem Rørskæret, tilmode som sattes jeg hen i Indiens yppige Frugtbarhed, saa var det mig nu, som laae jeg ude paa det stille Ocean. Jeg blev næsten angest at være saa uendelig fjern fra Mennesker, at ligge i en Nøddeskal paa et Verdenshav! Nu lød en forvirret Larm, et blandet Skrig af allehaande Fugle, og da gjorde Stilheden sig atter gjeldende næsten til Ængstelse, naar Lyden pludseligen afbrødes og Øret forgjeves greb efter en Understøttelse i det Uendelige

Min Ven Naturforskeren tog sit Redskab frem, hvormed han rev Søeplanter op, han kastede ud og begyndte sit Arbeide Imidlertid sad jeg i den anden Ende af Baaden hendrømmende i Naturomgivelsen Han havde allerede draget en Deel op, og begyndte at sysle med det Fundne, da bad jeg ham at maatte laane Instrumentet Jeg indtog min forrige Plads og kastede ud Med en dump Lyd sank det i Dybet Maaskee var det fordi jeg ikke vidste Beskeed, men mig forekom det, da jeg vilde trække op, som holdt der Noget saa stærkt igjen, at jeg næsten frygtede at blive den Svagere. Jeg trak til, da steeg en Boble op fra Dybet Den holdt sig et Øieblik, den brast, og nu lykkedes det. Jeg var bleven ganske underlig om Hjertet, dog drømte jeg mindst af Alt om mit Funds Beskaffenhed. Naar jeg nu tænker derover, nu da jeg veed Alt, da forstaaer jeg det, jeg forstaaer det var et Suk dernede fra.

[redacted]

Suk *de profundis*, et Suk, at jeg fravristede Havet sit Depositum, Suk fra den indesluttede Sø, et Suk fra den indesluttede Sjel, om jeg fravristede hans Hemmelighed. Havde jeg to Minuter før iet det, jeg havde ikke vovet at trække til.

Naturforskeren sad ganske fordybet i sit Arbeide, han henastede blot et Spørgsmaal, om jeg havde faaet Noget, et Udraab, er ikke syntes at vente Svar, da han med Føie ikke betragtede iit Fiskeri at være for Videnskabens Regning. Nu, jeg havde eller ikke fundet, hvad han søgte, men noget ganske Andet. Og saaledes sadde vi hver i sin Ende af Baaden, hver beskæftiget med t Fund, han paa Videnskabens, jeg paa Venskabets og Nysgjerrigedens Vegne.

Indsvøbt i Voxdug, som var forsynet med flere Segl, laae en Æske af Palisander-Træ. Æsken var lukket, og da jeg med Magt abnede den, laae Nøglen inden i: saaledes indadvendt er Indeluttetheden altid. I Æsken fandtes et paa meget fiint Postpapir ærdeles omhyggeligt og nydeligt skrevet Hefte. Der var en Orden, n Ziirlighed i det Hele og dog en Høitidelighed som var det skeet or Guds Aasyn. At jeg saaledes ved min Indblanding skulde ringe Uorden i den himmelske Retfærdigheds Archiver! Dog nu r det bag efter, jeg beder Himlen og den Ubekjendte om Tilgielse. Unegteligt var Gjemmestedet godt valgt, og Søeborg-Sø er aalideligere end den høitideligste Erklæring: fuldkommen Taushed oves; thi den giver ikke engang denne Erklæring. Besynderligt ok, hvor forskjellig end Lykke og Ulykke er, Eet enes de stundom at ønske: Taushed. Man priser en Collecteur, der uddeler Lykens Gevinster, dersom han fortier Navnet paa den Lykkelige, at ykken ikke skal vorde denne til Plage; men den Ulykkelige, der illede hele sin Formue bort, ønsker jo ogsaa sit Navn fortiet.

I Æsken fandtes tillige enkelte Præciosa, nogle endog af betylig Værdi, Smykker og dyre Stene, ak! dyre Stene vilde vel Eierinden sige, dyrebare, dyrekjøbte, uagtet han jo selv fik Lov at holde dem. Det er dette værdifulde Fund, jeg føler mig forgtet til at fremlyse. Der fandtes en flad Guldring med Datum igravet, et Halssmykke, bestaaende af et Brillant-Kors, befæstet et lyseblaat Silkebaand. Det Øvrige var tildeels af slet intet erd, et Fragment af en Comedie-Plakat, et udrevet Stykke af det e Testamente, hvert især i en omhyggelig Convolut af Velin-

et Suk *de profundis*] *de profundis*, fra Dybet, Begyndelsesordene af den 130. almе i den latinske Bibeloversættelse (»Af det dybe raaber jeg til dig, Herre«).

Papir, en vissen Rose i en sølvforgyldt Capsel og andet Lignende der kun for Eiermanden kan have havt lige Værd med Brillanter à 2 Karat Stykket.

Thi indkaldes herved Eiermanden af en i Søborg-Sø Sommeren 44 fundet Æske i en forseglet Billet under Mærket F. T til mig at henvende sig gjennem den Reitzelske Boglade. For dog itide at forkorte enhver Mulighed af Vidtløftighed, tillader jeg mig at bemærke, at Haandskriften strax vil forraade Eiermanden, samt at Enhver, der skulde ville beære mig med nogen Skrivelse, naar han intet Svar faaer, med Sikkerhed deraf tør slutte, at Haandskriften ikke var den rette, og kun denne kan jo gjøre Fordring paa Svar. Til Trøst derimod for Eiermanden være det sagt, at om jeg end har tilladt mig at udgive hans Manuscript, der da er af den Beskaffenhed, at det ikke som Haandskriften forraader Nogen, være det sagt, at jeg ikke har tilladt mig at vise Nogen ikke en Eneste hverken Haandskriften eller Brillantkorset og det Øvrige.

*   *

*

Hr. Cand. Bonfils har udgivet en Tabel, ved Hjælp af hvilken man af opgivne Datoer kan udregne Aaret. Hans Fortjenester i denne Henseende ere ogsaa komne mig til Gode, jeg har regnet og regnet og endeligen udfundet, at det Aar, som svarer til de opgivne Datoer, er Aar 1751, eller det mærkværdige Aar, da Gregr Rothfischer gik over til den lutherske Kirke, et Aar, der for Den, som med eet dybsindigt Øie kyklopisk betragter det Vidunderlige i Verdenshistoriens Gang, tillige har den Mærkværdighed, at netop 5 Aar derefter udbrød Syvaarskrigen. Man nødsages da saaledes til at gaae noget langt tilbage i Tiden, hvis man ikke vil antage, at der er indløben en Feil i Angivelserne eller i mine Beregninger. Vil man ikke saaledes nødsages til at gjøre Noget, saa kunde man maaskee mir nichts og Dir nichts antage, at en stakkels Psycholog, der kun tør regne paa liden Sympathi for psychologiske Experimenter og uvirkelige Constructioner, har gjort et Forsøg paa at friste En og Anden ved at give det et novellistisk Anstrøg. Thi en psychologisk rigtig Tegning, der ikke spørger, om der har levet et saadant Menneske, beskæftiger maaskee mindre vor Tid, hvor selv Poesien har grebet til det Middel at ville virke som Virkelighed. Lidt Psychologi, lidt Iagttagelse af saa kaldte virkelige Mennesker, vil man nok have, men naar denne Videnskab eller Kunst følger sin egen Lyst, naar den seer bort fra de mangelfulde Udtryk for Sjels-

lstande, som Virkeligheden byder, naar den smutter bort for ene ned sig selv at danne en Individualitet af sin egen Viden, og i lenne Individualitet at finde en Gjenstand for sin Iagttagelse, da bliver Mangen træt. I Virkeligheden er det nemlig saaledes, at Lidenskaber, Sjelstilstande osv. kun findes til en vis Grad. Ogsaa dette glæder Psychologien, men den har tillige en anden Glæde af at see Lidenskaben ført til sin yderste Grændse.

Hvad Recensenter angaaer, vilde jeg ønske, at min Bøn maatte forstaaes eenfoldigt og ganske efter Ordenes Lyden, som min oprigtige Mening, og at da Udfaldet maatte være efter Bønnens Begjering: saa Bogen slet ikke blev Gjenstand for nogen kriticerende Omtale, denne være nu erkjendende eller anerkjendende, eller miskjendende. Naar man paa saa let en Maade kan erhverve sig Krav paa et Menneskes Taknemlighed, kunde man da sagtens føie ham.

F. T.

[redacted]

Den rige Bonde i Norge sætter en ny Kobberkjedel over sin Dør for hvert Tusinde mere, han erhverver; og Vertshusholderen sætter en Streg paa Bjelken for hver Gang Skyldneren bliver noget Mere skyldig: saaledes sætter jeg et nyt Ord til for hver Gang jeg betænker min Rigdom og min Armod.

Periissem nisi periissem.

periissem nisi periissem] jeg var gaaet til Grunde, hvis jeg ikke var gaaet til Grunde. Sml. Hamann, Schriften III S. 151: mir den Ausspruch jenes Griechen zueignen, der gesagt haben soll: *Nisi periissemus, periissemus*, og III S. 224: *Periissem, nisi periissem*, hoffe ich auch noch einmal sagen zu können.

[redacted]

d. 3. Januar. Morgen.

Altsaa idag for et Aar siden saae jeg hende første Gang, det l da sige første Gang med besluttet Sjel. Jeg var ikke phanta- isk, ikke vant til at beruse mig i store Ord og korte Drømme, 'rfor betød min Beslutning mig vel ikke, at jeg vilde døe, hvis ın ikke blev min. Jeg mente heller ikke, at min Sjel vilde ad- 'littes, mit Liv vorde mig aldeles indholdsløst, hvis hun ikke ev min, dertil havde jeg for mange religieuse Forudsætninger. in Beslutning betød for mig: hende eller Du gifter Dig slet ikke. :t var Indsatsen. At jeg elskede hende, derom var ingen Tvivl min Sjel, men jeg vidste ogsaa, at der i Henseende til et saadant .ridt var saa mange Misligheder, at det for mig blev den vanske- ;ste Opgave. En Individualitet som min er ikke let tilfods; jeg n ikke sige: faaer jeg ikke den Ene, saa tager jeg den Anden; ; tør ikke tillade mig den Forudsætning, som falder Mange nem 'k, at man selv altid er god, naar blot den Anden ogsaa er Een :rdig. For mit Vedkommende maatte Eftertrykket lægges paa et det Sted — om jeg ogsaa var istand til at give mit Liv et saa- nt Udtryk, som et Ægteskab fordrer det. Forelsket var jeg ›ds Nogen, om end ikke Mange vilde forstaae, at jeg, dersom in Overveielse ikke havde tilladt mig dette Skridt, havde beholdt ›relskelsen hos mig selv. Med hende gifter jeg mig eller jeg 'ter mig slet ikke.

Burde en Grændsesoldat være gift? Tør en Grændsesoldat, ndeligt forstaaet, gifte sig, en Yderpost, der Dag og Nat kæmper ke just med Tartarer og Skyter men med et oprindeligt Tung- nds Røverhorder, en Yderpost, der om han end ikke kæmper Dag

og Nat, om han end i længere Tid har Fred, dog aldrig kan vide, hvilket Øieblik Krigen igjen begynder, da han ikke engang tør kalde denne Rolighed en Vaabenstilstand?

Mit Væsen er Tungsind, det er sandt, men takket være den Magt, der om den end bandt mig saaledes, dog ogsaa gav mig en Trøst. Der gives Dyr, som kun slet ere bevæbnede mod deres Fjender, men Naturen skjenkede dem en List, ved hvilken de dog frelses. En saadan List [illegible] ogsaa mig, en Listens Magt, der gjør mig ligesaa sta[illegible] som [illegible]ver, med hvem jeg har prøvet Styrke. Min List er de[illegible]t jeg [illegible] skjule mit Tungsind; netop ligesaa dyb som mit T[illegible] d[illegible] ligesaa listigt er mit Bedrag. Dette er ingen løs Form[illegible] har indøvet mig deri og øver mig daglig. Ofte tænke[illegible] lille Barn, jeg eengang saae i Esplanaden. Han gik pa[illegible] men paa sin Krykke kunde han hoppe, springe, løbe [illegible]sten med den sundeste. Fra jeg var ganske ung har jeg øvet mig, siden jeg saae hende og blev forelsket, har jeg anstillet de mest anstrængende Øvelser, inden der kunde være Tale om at fatte en Beslutning. Jeg kan til hvilkensomhelst Tid paa Dagen afføre mig mit Tungsind eller rettere iføre mig Bedraget, thi Tungsindet venter blot paa mig, til jeg bliver ene. Er der Nogen tilstede, hvo det saa end er, jeg er aldrig ganske som jeg er. Bliver jeg overrumplet i et ubevogtet Øieblik, da kan jeg ved at tale i mindre end en halv Time fravriste Enhver, der er forekommen i min Praxis, dette Indtryk. Mit Bedrag er ikke Overgivenhed. I Forhold til Tungsind er denne Naturens eget Bedrag, der netop derfor strax vilde gjøre Een mistænkt endog i en middelmaadig Iagttagers Øine. Det sikkreste Bedrag er Forstandighed, lidenskabsløs Reflexion og fremfor Alt et aabent Ansigt og et aabenhjertigt Væsen. Bag denne skuffende Sikkerhed og Tryghed i Livet en søvnløs og tusindtunget Reflexion, der, hvis den første Attitude bliver usikker, bringer Forvirring i Alt indtil Den, der strides med, hverken veed ud eller ind, og man atter naaer sin Sikkerhed. Og saa inderst inde — Tungsindet. Det er sandt, det bliver tilbage, og er og bliver min Elendighed. Men denne Elendighed ønsker jeg jo ikke at vælte over paa noget andet Menneske. Det er visseligen ikke derfor jeg vil gifte mig.

Skulde jeg maaskee være noget sophistisk mod mig selv? Forelsket er jeg, skulde det være Forelskelsens Lyst, der indbildte mig, at jeg formaaede dette? Men jeg har jo excerceret mig i saa mange Aar, og det har hidtil aldrig slaaet feil. Min Fader var jo dog gift, og han var det tungsindigste Menneske, jeg har kjendt

[redacted]

Men den hele Dag var han glad og rolig, han brugte en Nattetime til ligesom Lokes Hustru at udtømme Bitterhedsskaalen, saa var han igjen helbredet. Saa megen Tid behøver jeg end ikke. Jeg behøver blot et Øieblik efter Tid og Leilighed, saa gaaer Alt ordentligt. Af Tungsindets Bitterhed destilleres en Livsglæde, en Sympathi, en Inderlighed, som visseligen ikke kan forbittre noget Menneske Livet. Min Glæde, saaledes som den stundom er overvættes i mit Hjerte, tilhører hende ganske, til daglig Brug arbeider jeg redelig for at erhverve Glædens Udkomme til hende, kun de enkelte mørke Øieblikke har jeg for mig selv, hun skal ikke komme til at lide derunder.

Saaledes staaer Sagen. Alle de Helte, som foresvæve min Indbildning, er det jo mere eller mindre Tilfældet med, at de dybt og gjemt bære en Sorg, som de ikke kunne og ikke ville indvie Nogen i. Jeg gifter mig ikke for at lade et andet Menneske trælle under mit Tungsind. Min Ære, min Stolthed, min Begeistring er det mig at holde indesluttet hvad der skal være indesluttet, at reducere det paa saa knappe Diæter som muligt; min Glæde, min Salighed, mit første, mit eneste Ønske er det at tilhøre hende, hvem jeg for enhver Priis vil kjøbe med mit Liv og Blod, men hvem jeg ikke vil svække og tilintetgjøre ved at indvie i mine Lidelser.

Hende eller jeg gifter mig aldrig. Mere end eengang gjør man ikke disse Anstrængelser, som kun en Forelskelse kan give al Trylleriets Herlighed. Thi dette indseer jeg vel, at et Ægteskab for mig bliver den vanskeligste Opgave, en bekymret Sag, om den dog er mit høieste Ønske.

d. 3. Januar. Midnat.

Naar en Fortvivlet styrter gjennem en Sidegade af Tilværelsen for at finde Fred i et Kloster, da gjør han vel i først at betænke, om der ikke er Noget i hans Livs Forhold, der indtil videre binder ham og gjør det til Pligt først at arbeide en Anden flot, hvis denne Anden er til at frelse. Har han gjort alt Sit hertil, da kan han, om han end ikke blev Ridder i Livet, gjøre sig Haab om den Ære, hvilken Middelalderen tilstod Skolastikeren, naar han

Lokes Hustru] holdt en Skaal under den Slange, der dryppede Edder paa den bundne Loke, og skyndte sig at tømme den, naar den var fuld.

døde at begraves som Ridder. Stille derfor. Det gjelder om at forblive saa apathisk og uafgjort som muligt Jeg er jo en Morder, jeg har jo et Menneskes Liv paa min Samvittighed! Men saa kan man jo med Føie tye til Klostret? Nei! Det Eneste, en Morder ellers har at vente, er sin Dom, jeg venter en Dom, der skal afgjøre, om jeg var en Morder, thi hun lever jo endnu. O! Rædsel hvis det var en Overdrivelse, en øieblikkelig Stemning, hvis det var en Afmagtens Troc[illegible] ette Ord over hendes og hendes Omgivelses Læber! O! [illegible] r Tilværelsen, hvis der Ingen var i den hele Verden [illegible] der tog det Ord for Alvor! Min Forstand hitter pa[illegible] tanke efter den anden, Latterens Dæmon banker [illegible] jeg veed hvad den vil, den vil hvirvle hende hen [illegible] fabra Viig bort Du urene Aand! Min Ære, min [illegible] mig at troe hende: mit Tungsind speider efter den [illegible] e derinde, at jeg ikke skal faae Lov til at skulke mig fra Noget Hendes og de Talendes Ansvar bliver det, at have sagt det Forfærdelige, mit Ansvar bliver det, om jeg ikke holder mig nøie til Ordet Jeg er jo ikke lagttager, ikke Samvittighedsraad, men Handlende ɔ: Skyldig. Min Phantasi tillades det altsaa at udmale hendes Skikkelse i al Elendighed, mit Tungsind at docere Applicationen Du er Morderen. Bliver det nogensinde sandt hiin første Ord, jeg sagde til mig selv i Adskillelsens Øieblik hun vælger Skriget, jeg vælger Smerten – bliver det nogensinde sandt, nu vil jeg ikke vide det, og kan ikke vide, om det nogensinde bliver sandt.

Ak! at hun dog ikke maatte døe, ak at hun dog ikke maatte visne hen! Hvis det var muligt, Gud i Himlene, Du veed jo, det var jo, det er mit eneste Ønske — hvis det da saa var muligt og det saa var for sildigt!

Jeg saae hende igaar Eftermiddags paa Gaden. Hvor bleg, hvor lidende, hvor ganske som dens Skikkelse, der siger Een til at møde for Evigheden. Dette næsten brustne Blik, denne Gysen i min Sjel, fordi Døden gaaer over min Grav Og dog vil jeg intet glemme deraf, intet, kun til en ængstet Indbildnings Troskab, der giver mig det Betroede forfærdeligere igjen, kun til en besværet Samvittigheds Hukommelse, der udsætter Skylden paa høie Renter, kun til en saadan Redelighed vil og tør jeg betroe mig! — Hun døer. Og jeg som et Øieblik kunde troe Forstandens Sødighed, eller næsten lytte til Latterens Dæmon, afskyeligt.

Og dog var hun maaskee kun saa bleg, fordi hun saae mig. Maaskee! Hvilken nedrig Plageaand boer der ikke i dette Ord! Er det ikke som naar et Barn længe nok har martret Sommer-

fuglen, naar den hvert Øieblik vil til at døe og han da pirrer ved den, saa den et Secund igjen griber efter Livet, griber med Vingerne efter Friheden.

Men døer hun, jeg kan ikke overleve hende, jeg kan det ikke. Men intet Øieblik før, at ikke min Død giver hende en Forklaring, som jeg jo netop vilde offre mit Liv for at holde borte fra hende.

Altsaa kold, rolig, besindig, uforandret. Besynderligt nok, da jeg friede til hende, var jeg angst nok for at være intriguant, nu er jeg nødsaget til at være det.

d. 5. Januar. Midnat.

Den stille Fortvivlelse.

Da Swift var bleven en gammel Mand, optoges han i den Daarekiste, han selv i sin Ungdom havde oprettet. Her stod han, saa fortælles der, ofte for et Speil med en forfængelig og vellystig Qvindes Udholdenhed, om ikke just med hendes Tanker. Han betragtede sig selv og sagde: stakkels gamle Mand!

Der var engang en Fader og en Søn. En Søn er ligesom et Speil, hvori Faderen seer sig selv, og for Sønnen er igjen Faderen som et Speil, hvori han seer sig selv i den tilkommende Tid. Dog betragtede de sjeldent hinanden saaledes, thi en oprømt livlig Samtales Munterhed var deres daglige Omgang. Kun hændte det faa Gange, at Faderen standsede, stod for Sønnen med sit sørgmodige Aasyn, betragtede ham og sagde: stakkels Barn Du gaaer i en stille Fortvivlelse. Videre blev der aldrig talet om, hvorledes dette dog var at forstaae, hvor sandt det dog var. Og Faderen troede, at han var Skyld i Sønnens Tungsind, og Sønnen troede, at det var ham, der voldte Faderen hans Sorg — men der blev aldrig vexlet et Ord derom.

Saa døde Faderen. Og Sønnen saae Meget, hørte Meget, oplevede Meget og forsøgtes i adskillige Fristelser, men kun Eet længtes han efter, kun Eet bevægede ham, det var hiint Ord og det var Faderens Stemme, der han sagde det.

Saa blev Sønnen ogsaa en gammel Mand; men som Kjærlighed opfinder Alt, saa lærte Længselen og Savnet ham vel ikke at fravriste Evighedens Taushed nogen Meddelelse, men den lærte ham at efterligne Faderens Stemme indtil Ligheden ingen Skuffelse

var ham. Han betragtede sig da ikke i et Speil, som den gamle Swift, thi Spe :t var jo ikke mere til, men i Eensomhed trøstede han sig selv ·d at høre Faderens Stemme. stakkels Barn Du gaaer i en stille Fortvivlelse Thi Faderen var den Eneste, der havde forstaaet ham, og dog vidste han jo ikke, om han havde forstaaet ham; og Faderen var den eneste Fortrolige, han havde havt, men Fortroligheden en saadan, at den blev den samme enten Faderen levede eller d

d 8 Januar. Morgen.

Idag for et Aar s ende hos hendes Onkel, hvor jeg var i Selskab mec hemmelighedsfuld ruger jeg over min Forelskelse, I suger jeg Forelskelsens Næring? Og hvorfor saa hemmelighedsfuld? Sandeligen det er ikke som behøvede Forelskelsen noget Mystificationens Incitament, men deels er jeg vant dertil fra tidligere Tid og end mere fra Forberedelsens Tid til dette *tentamen rigorosum*, deels synes jeg at skylde hende det Det er dog uforsvarligt, at en Mand misbruger den friere Omgang med det andet Kjøn, som vore Forhold tillade, til, som det hedder, at gjøre Cour Det er aldeles uberegneligt, hvorvidt og hvorledes denne Gjøren-Cour kan virke forstyrrende paa en Pige eller virke forstyrrende paa Den, hvem hun engang skal tilhøre Jeg veed vel, at en Forelskelse kan fjerne ubetydelige Bekymringer, og dog dersom jeg var forelsket i en Pige, det vilde altid smerte mig, det vilde berøre mig ubehageligt at vide, at hun havde været Gjenstand for en Courmagers Opmærksomhed Langt hellere maatte hun have været virkelig forlovet eller gift, thi ethvert alvorligere Udtryk for det Erotiske forstyrrer ikke saaledes som dette Ubestemmelige, der netop derfor er en Leflen Saaledes kunde jeg ønske at en Anden vilde tænke mod mig, og saaledes vil jeg tænke mod ham, thi jeg er meget langtfra at have Dumdristighed nok til uden videre at antage, at hun skal tilhøre mig. Men hvad enten hun bliver min, eller hun ikke bliver min hvor Sproget kan gjøre kort Proces, og dog er Sproget til andre Tider i elskelig Forstaaelse med Sorgens Vidtløftighed! min Dom bliver uforandret Skal hun tilhøre en Anden, da er det mit Ønske, at min Tanke hurtigt dræbt maa flygte tilbage i mit eget Indre, og intet intet Spor efterlade sig i det Udvortes

Heller ikke er jeg saa indesluttet, fordi jeg ønsker at overrumple hende ved nogen Mystification Hvad hjalp det mig? Saa

[redacted]

aatte jeg jo have den Forudsætning, at jeg var en fortræffelig arl, der sagtens kunde gjøre hende lykkelig, naar hun blot var d nok. Jeg veed ikke, om slig Tanke kan opkomme i en For-skets Hjerne, i min huser den ikke. Jeg føler kun altfor vel asvaret, og hvad vilde det sige med List at overrumple og da — liste Ansvarets Vægt paa mig selv. Hvis hun nogensinde blev in. og jeg maatte tilstaae mig selv, at jeg havde brugt Klogskab od hende, saa vilde jeg være som tilintetgjort i al min Lykke, rdi det Forbigangne ikke kunde gjøres om, ja end ikke construe-s for Phantasien, da jo selv hendes Forklaring Intet vilde inde-lde om, hvorledes Alt vilde have været anderledes, hvis dette ke var skeet. Jeg veed ikke, om List nogensinde lader sig for-e med det Erotiske, men det veed jeg, at naar man strider med id og med sig selv, om at turde følge Forelskelsens Vinken, om turde gribe efter det Ønske, der er Øiets Lyst og Hjertets Be-ering, saa er man sikkret mod paa denne Maade at løbe vild. en derfor er jeg saa forsigtig, forsigtig indtil det sidste Øieblik, , hvis der kom en Contra-Ordre inden i mig, at jeg da ikke al have formasteligen grebet forstyrrende ind, og ikke blot have ulykkelig Forelskelses Smerte, men ogsaa maatte gjøre et An-rens Tilbagetog. Om der var et Trylleord, om der var en Rune, m kunde skaffe mig hende, jeg veed ikke, om jeg havde Alvor k i Forhold til det Erotiske, Sands nok til at see, hvor uskjønt hvert Middel er, Styrke nok til at forsmaae det, men jeg veed, naar man er bunden som jeg er det, fristes man ikke.

Dog Tidens Fylde nærmer sig. Jeg har vel nu i et Aar fra en første Gang jeg paa hende saae mig forelsket (thi før den Tid avde jeg ogsaa seet hende) hengivet mig lønligt og skjult til denne orelskelse. Jeg har seet hende i Selskab, seet hende i hendes jem, jeg har ubemærket fulgt hendes Vei. Det Sidste var mig a en Maade det Kjæreste, deels fordi det tilfredsstillede For-skelsens Lønlighed, deels fordi det ikke ængstede mig med Frygt r, at Nogen skulde opdage det, hvad der kunde krænke hende før Tiden rive mig ubesluttet ud af Øvelsens Skole. Dette Aar, elses-Aaret har for mig en egen Fortryllelse. Gjennem Alt, hvad ellers foretog mig, slyngede Elskovens Silkesnor sig som i nerikanerens Ankertoug; og hvad jeg ellers foretog mig stod i ie Forhold dertil. Kan Ankertouget ingen Anelse have om Stor-

Silkesnor osv.] der menes vistnok den røde Traad i den engelske Mari-s Tovværk.

mene, hvori det skal prøves, saa tænkte jeg mig mangen Forlæn-delse, og øvede mig i den, medens Forelskelsens Lyst nynnede til Arbeidet. En forelsket Student læser flittigt til sin Examen, hvor meget mere maatte jeg da ikke begeistres til at foretage saadanne Øvelser, der i en ganske anden Forstand vare mig *conditio sine qua non*.

Hvor udviklet jeg blev, fatter kun Den, som forstaaer hvad det vil sige Intet a [illegible] kke det Mindste uden i Kraft af Reflexion, hvilke [illegible] s Een maatte for at gaae bruge et konstigt Been og [illegible] re et Skridt uden det, og tillige vilde skjule for Me [illegible] ler da kan lykkes med Hensyn til Reflexionen) at [illegible] gt Been. Et Menneske skulde blot vide, hvor m [illegible] iddelbart, og saa skulde han vide, hvad det er [illegible] Mindste uden Beregning. Han skulde vide, hvilke [illegible] er, at komme til den muntre Kreds og være glad uden videre, og derimod at komme fra Tungsindets yderste Mørke og dog komme præcise til det Klokkeslet, Indbydelsen lyder paa, og med den Art Munterhed, som Selskabet og Omgivelsen fordrer. Dersom man ikke er forelsket, bliver man træt underveis.

Hun gik eengang om Ugen til Sang, det vidste jeg. Jeg vidste, hvor Syngemesteren boede. Langtfra at gjøre noget Forsøg paa at trænge mig ind i disse Kredse, ønskede jeg blot skjult at see hende. Nu traf det sig saa heldigt, at der boede en Conditor i samme Gade, hvis Boutique hun passerede forbi, naar hun gik dertil og naar hun gik derfra. Her havde jeg mit Bedested. Her sad jeg og ventede, her saae jeg hende, selv useet, her tiltog og forfremmedes Elskovens skjulte Vext i Velbehagelighed for mine Öine. Det var en Conditor af anden Rang, jeg kunde være temmelig sikker paa, ikke at blive overrasket. Nogle af mine Omgangsvenner bleve dog opmærksomme derpaa. Dem indbildte jeg, at Kaffeen uden Sammenligning var den bedste i hele Staden, ja jeg opfordrede dem endog med stor Pathos til at forsøge det. Et Par af dem gik hen en Dag og smagte — og fandt den naturligviis maadelig, som den var. Jeg disputerede imod med al Iver. Følgen deraf var, at da det engang paa tredie Sted kom paa Tale mellem dem og nogle Flere, hvorfor jeg altid gik hos den Conditor, sagde Een af dem: aah! det er ikke Andet end hans sædvanlige Trods. Han har for et Indfalds Skyld paastaaet, at Kaffeen

conditio sine qua non: nødvendig Betingelse. — forfremmedes [illegible]
Lukas 2. Kap. 40.

var superb, for nu blot at have Ret tvinger han sig til at drikke det Poit. Saaledes er han, et godt Hoved men det stridigste Menneske, og man hævner sig paa ham som paa Diogenes ikke ved at sige ham imod, men ved ikke at bryde sig om ham og *in casu* om hans Conditor-Besøg.« En Anden meente, at jeg havde en stor Disposition til fixe Ideer, og han fandt det morsomt, at jeg virkelig kunde troe, at Kaffeen var god. I Grunden havde de dog alle Uret, thi Kaffeen var ogsaa efter min Smag slet. Derimod havde de ikke Uret i at hævne sig paa mig, ved at opfylde mit Ønske, at lade mig i Fred med min Conditor og hans Kaffee. Hvis jeg havde bedet dem derom, havde jeg neppe kunnet være saa tryg. Jeg drak Kaffeen, tænkte ikke stort derpaa, men her var det jeg ventede, her var det jeg nærede Forelskelsen med Længselen, og vederqvægede den med Synet, og herfra tog jeg meget hjem med mig, naar Synet var forsvundet. Ved Vinduet torde jeg aldrig sidde, men naar jeg sad midt inde i Værelset, kunde mit Øie beherske Gaden og det modsatte Fortoug, hvor hun gik; men den Forbigaaende kunde ikke see mig. O skjønne Tid, o elskelige Erindring, o søde Uro, o lykkelige Syn, naar jeg smykkede min skjulte Tilværelse med Forelskelsens Trylleri

Som Dreng havde jeg en Latin-Lærer i den lærde Skole, hvem jeg oftere mindes. Han var meget duelig, det var ogsaa langtfra, at man ikke lærte Noget af ham, men stundom var han noget besynderlig eller, om man saa vil, noget distrait. Dog bestod hans Distraction ikke i at han faldt' i Tanker, taug stille o. s. v., men i at han pludselig en enkelt Gang talte med en ganske anden Stemme, og ud af en ganske anden Verden. Vi læste blandt Andet Terents Phormio med ham. Her fortælles der om Phædria, at han, forelsket i en Citharspillerinde var reduceret til at følge hende til og fra Skole. Nu staaer der hos Digteren:

ex advorsum ei loco
Tonstrina erat quædam, hic solebamus fere
plerumque eam opperiri, dum inde rediret domum.

som paa Diogenes] efter en Anekdote hos Diogenes Laertios VI, 41 skal Platon have sagt til Folk, der havde ondt af Diogenes, fordi han lod sig gjennembløde af en Kilde: Hvis I virkeligt vil have ondt af ham, saa gaa. *in casu* i (dette) Tilfælde. Phormio] Vers 88 ff., »ligeoverfor det Sted var der en Barberstue: der plejede vi i Reglen at vente paa hende, til hun gik hjem derfra« (o: fra Musikskolen).

Latinlæreren spurgte Discipelen med Underviisningens Gravitet, hvorfor styrer *dum* her Conjunctiv Discipelen svarede: fordi det betyder det Samme som *dummodo* Det er rigtigt, svarede Læreren, men begyndte derpaa at forklare, at man ikke maatte betragte det Conjunctiviske paa en udvortes Maade, som var det Partiklen som saadan der styrede Conjunctiv Det Indvortes og det Sjælelige var det, som bestemte Modus, og saaledes her den ønskende Lidenskab, Utaalmodighedens Længsel, Sjelens Bevægethed i Forventning Derpaa blev hans Stemme aldeles forandret, og han vedblev Den, der nemlig her sidder og venter i hiin Tonstrina, som var det hos en Conditor eller paa et saadant offentligt Sted, er ingen ligegyldig Mand, men en Forelsket, der venter den Elskede Ja havde det været en Porteur, en Portechaisedrager, et Bud eller en Droskekudsk, der havde ventet, saa vilde egentligen det at vente være at tænke som samtidigt udfyldende Tiden, medens Pigen var til Musik og Sang, hvilket ikke er conjunktivisk men indikativisk tænkt, det skulde da være at disse Herrer ventede paa Betaling, hvilket er en meget maadelig Lidenskab Egentligen burde Sproget slet ikke tillade, at en saadan Forventning udtrykkes i Conjunktiv. Men det er Phædria, der venter, og han venter, blot hun dog, naar hun dog blot, at hun dog blot, snart, snart vilde vende tilbage, og alt Dette er ret egentlig Conjunktivisk. Der var en Høitidelighed og en Lidenskab i hans Stemme, saa Disciplene sad som havde de hørt en Aande-Røst. Han taug, derpaa rømmede han sig og sagde med Underviisningens sædvanlige Gravitet den Næste.

Dette var en Erindring fra min Skoletid, jeg indseer nu tydeligen, at min uforglemmelige Latin-Lærer, skjøndt han kun gav sig af med Latin, ogsaa havde kunnet paatage sig andre Fag.

Om Aftenen for et Aar siden fulgte jeg hende hjem. Der var ingen Anden, man kunde anmode derom. Jeg gik glad ved hendes Side, i Selskab med Flere Og dog syntes jeg mig næsten lykkeligere i mit Skjul, det at komme Virkeligheden saa nær, uden dog i Virkeligheden at være nærmere, fjerner, medens Skjulthedens Afstand drager Gjenstanden til sig Hvis det Hele var en Illusion? Umuligt. Hvorfor føler jeg mig da lykkeligere i Mulighedens Afstand? Af den Grund jeg selv har angivet, alt Andet er en mørk Indbildning, hun er jo den Eneste, jeg elsker, jeg har elsket, jeg vil

---

dum indtil (forbindes med Conjunctiv, naar der antydes en Hensigt). *dummodo* naar blot.

[redacted]

aldrig elske nogen Anden. Men jeg vil heller ikke nedværdige min Sjel ved som det hedder at lære hende at kjende, ved at prøve og efterforske hendes Væsen. Hun er min Elskede, og min Forelskelses skjulte Gjerning er det at tænke alt Elskeligt om hende, indtil jeg næsten omkommer af Utaalmodighed. Timen og Stunden maa vel nærme sig, min Sjel er besluttet.

d. 9. Januar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Jeg tæller Øieblikkene; blot en Beleilighed forundes mig til at tale med hende, saa er Loddet kastet. Paa ny har jeg overtænkt det Hele — hende eller slet ikke. Gud i Himlene! at det nu maatte blive lykkeligt. Bede om hende turde jeg ikke, uden med den uendelige Reservation, der gjør at jeg ikke beder om hende, men om hvad der er mig tjenligt. Anderledes har jeg aldrig turdet bede Gud om Noget, har aldrig ønsket at bede anderledes, ad Resignationens Gjenvei er vistnok Gud et Menneske allernærmest, men denne Gjenvei er en heel Reise omkring Tilværelsen. I en vis Forstand frygter jeg næsten mere hendes Ja end hendes Nei. Fortrolig som jeg er med Taushed og med mørke Tanker passer et Nei bedre for mig. Dog er et Ja — ja det er mit eneste Ønske. Det skal jo heller ikke passe til det Øvrige, det skal betyde mig, at som jeg har en mørk Afkrog i min Sjel, hvor jeg er en Indsidder i Tungsind, saa skal Glæden nu ogsaa boe hos mig, naar jeg tilhører hende, jeg skal kunne samle al min Sjel paa at gjøre hende saa lykkelig som det er mig muligt. Mere forlanger jeg ikke i Verden, men at dog min Sjel maatte have eet Tilholdssted, hvor Glæden er tilhuse, een Gjenstand, paa hvilken jeg kan samle mig for at skabe Glæde og glædes.

Hende havde jeg ikke bekymret mig om at prøve eller som det hedder at lære at kjende. Det Ord rinder mig bestandigt ihu: Marthe, Marthe, Du bekymrer Dig om saa Meget, Eet er fornødent. Dette Fornødne er der, hun er den Elskede. Saaledes tænker jeg, vi passe for hinanden: er jeg god nok, hun er det altid. Farer frygter jeg ikke, Opoffrelser ikke heller, saa langtfra, at jeg næsten finder en Glæde i det absurde Ønske, at hun var ulykkelig. San-

Marthe, Marthe osv.] Lukas 10. Kap. 41.

deligen, d[illegible] este, jeg frygter, er, at hun uden mig skulde blive langt lyk[illegible] re.

Her [illegible] ngivelse, hendes Livsforhold har jeg derimod næsten udspioneret [illegible] leldigviis ere disse mig gunstige. Hendes Familie lever i en næsten idyllisk Ro. Hendes Fader er en alvorlig Mand, og Moderens Død har formildet hans Væsen og udbredt en Venlighed, der vel har noget veemodigt, men tillige noget aabent og indbydende. Munterl [illegible] ortvegen fra disse Steder, men Livsglæden [illegible] i vidtløftig Compagni med Creti og [illegible] hjulpet Børnene til alvorligere at slutte [illegible] mme[illegible] es Tanker ved Hjemmet, hvor Faderen [illegible] uden [illegible] sto omhyggeligere freder om Børnene, [illegible] rynge ved Ungdommens berettigede Fo[illegible] og [illegible] som jeg ønsker det. Hendes Omgivelse e[illegible] sa [illegible] unstiger mit Forehavende og *min Fremtids Lykke mere end en Duenna begunstiger* Ridderens Forstaaelse med den Elskede At rive en Pige ud af en tilvant Omgivelse og omplante hende i en fremmed Leveviis vovede jeg ikke

Saa kom da, beleilige Stund. Tale med hende vil jeg, jeg vil ikke skrive eller henvende mig til nogen Trediemand Det er min Tro, at en Forelskelse i Oprigtighed, en Overbeviisningens Inderlighed, en Valgets Besluttethed giver det korte Ord, giver Stemmen selv et Udtryk, en Tilforladelighed, som for den Vedkommende er mere overbevisende og mere fyldestgjørende end Resultatet af Fædres og Venners Overveielse, som dog ikke kjende Een Hvad jeg vil, lader sig sige kort, jo kortere jo bedre, kun at det siges Ansigt til Ansigt. Havde jeg Veltalenhed, havde jeg Kraft til at bedaare, hvor ængstelig vilde jeg ikke være, at jeg skulde bruge den, og hvis jeg brugte den, jeg vilde komme til at betale det dyrest. Jeg frygter dog Ingen, som jeg frygter mig selv. vee mig, dersom jeg opdagede, at der havde været eet svigefuldt Ord i min Mund, et eneste Ord, hvormed jeg havde søgt at overtale hende.

d. 11. Januar. Morgen

Idag for et Aar siden. Det er dog anstrængende, næsten over mine Kræfter at holde Sjelen paa Beslutningens Høieste. Saaledes svinger en Brændehugger Øxen over Hovedet, og denne Stilling fordobler Vægten mangen Gange. han stemmer ligesom sig selv

[redacted]

imod af yderste Magt, hver Muskel skjælver i Anstrængelsen. Det er kun et Øieblik. O at disse Øieblikke maatte forkortes! O at jeg ikke griber feil! Dersom jeg i denne næsten overnaturlige Tilstand ikke griber en Virkelighed, dersom denne Potensation i en ny Reflexions Tjeneste vender sig mod mig selv, saa er jeg afmattet, maaskee tilintetgjort for stedse. O Tid, Tid, hvor er Du forfærdelig at brydes med! O Menneske, hvor er Du dog besynderlig sammensat: at kunne være saa stærk, og at kunne falde for Ingenting! Thi føler jeg mig nu stærk, stærk som en græsk Gud, saa indseer jeg ogsaa, at skeer der Intet, da er jeg knuset.

Saa traf jeg da hende. Vi mødtes, idet vi begge vilde besøge Familien i Kronprindsessegaden. Fruen var oppe hos Bedsteforældrene i anden Etage; da jeg havde et Ærende til hende, var Datteren saa artig at ville hente hende ned. — Vi vare altsaa ene. Maaskee vilde en gunstigere Leilighed ikke saa snart tilbyde sig, eller et saa sikkret Øieblik. Bedstemoderen var noget tunghør, men, som gamle Folk ofte er det, meget nysgjerrig, altsaa skulde Alt fortælles høit og tydeligt, hvilket dog tager nogen Tid; Juliane havde, idet hun løb ud af Døren, slaaet Entrée-Døren i efter sig, og saaledes lukket sig og sin Frue Moder ude. Situationen begunstigede derimod ikke nogen vidtløftigere Expectoration, eller en glødende Følelses Natur-Bedragerier, men den vilde nødsage hende til at bruge al sin Magt for at Ingen skulde mærke Noget, og skulde endeligen de Indtrædende finde hende lidt anderledes end ellers, vilde de naturligt forklare det af den Mangel paa Takt, hvormed Juliane havde ladet os være ene, saa meget mere som det, at jeg maatte ud og lukke op, vilde give Anledning til lidt Overgivenhed. Det Dramatiske er dog langt hurtigere, et halvt Minut var mig nok til at overskue hvad der bliver mig vidtløftigt, naar jeg vil kalde det frem for Erindringen.

Er jeg dog ikke lumsk, er der dog ikke noget Beregnet i Alt, hvad jeg foretager mig? Du gode Gud! naar jeg bruger min Klogskab netop af Omsorg for hende, hvad kan jeg saa gjøre mere? Det udtalte Ord kunde nu blive en Hemmelighed mellem hende og mig, Ingen, ikke en Djævel kunde falde paa, at et saadant Øieblik blev benyttet saaledes, det udtalte Ord kunde være dødt og nagtesløst, som var det aldrig sagt, hvis det saaledes behagede hende. Situationen var netop saaledes, at den forhindrede det, hvis hun ellers i sin Sindsbevægelse skulde have yttret et Ord til Nogen, et Ord, hun bitterligen maaskee vilde fortryde.

Hvad jeg sagde, det veed jeg ikke, men det gøs i mig selv; og skjøndt rolig, var min Stemme dog bevæget; hvorledes kan jeg

ikke beskrive, kun var det ubeskriveligt lindrende, at give mig Luft. Jeg er overbeviist om, at hvad jeg har sagt har havt hele min Lidenskabs indre Sandhed Hun blev som forstenet, hun skjælvede synligt, hun svarede ikke eet Ord — Jeg hørte Fodtrin paa Trapperne, der blev ringet paa, jeg lukkede op, Latteren hjalp paa Alt, Conversationen begyndte; det lykkedes. Mit Ønske var nu, at hun vilde gaae først og derved undgaae, at vi ikke kom til at følges ad, hvilket ku tænkeligt; ved at gaae først sikkredes hun ogsaa m ørgsmaal. Formodentligt har hun selv indseet det ; t. Jeg blev en Timestid for at distrahere

Derpaa gik jeg hi dte mig skriftligt til hendes Fader og anholdt om Nu var enhver verdslig Delibereren, enhver dee 'mret Betragtning i Anledning af et saa vigtigt Skridt æ , i mine Tanker Sagen aldeles vedkommende Jeg ønsker langtfra ikke at undgaae det, tvertimod ønsker jeg, at enhver Vanskelighed, enhver Tvivl maa komme bestemt til Orde, enhver Fare maa blive hende tydelig Men mit første Ord, min Kjærligheds-Erklæring skal hævdes, den skal ikke kastes ind mellem saadanne Overveielser som et Aktstykke mere. Har jeg tiet saa længe, har jeg ogsaa Ret til at udsige Ordet, uden Kunst, uden Svig, men saaledes som min Stemning byder det, naar den samler en stille Lidenskabs Kraftfylde i et afgjørende Ord og i et afgjørende Øieblik Det Indtryk vil jeg hun skal have af mig, det Indtryk vil jeg selv have, det Øvrige befaler jeg Gud i Vold, som da ogsaa Dette, men paa en anden Maade

Har jeg overvældet hende, har jeg gjort for stærkt et Indtryk, kan en Pige maaskee ikke bære det Uventede og en Lidenskabs Udbrud samlet i Eet? Hvorfor taug hun? Hvorfor skjælvede hun? Hvorfor blev hun næsten angest for mig? Naar Borgporten i mange Aar ikke har været aabnet, da lukkes den ikke lydløst op som en Mellemdør, der drejer sig i Fjedere! Naar Taushedens Dør længe har været lukket, da lyder Ordet ikke som en hurtigløbende Tunges Goddag og Farvel, naar man med eet Ord skal sætte Alt ind, naar man i Aar og Dag kun har villet Eet, og nu skal sige det, ikke til en Ven, men til Den, i hvis Haand Opfyldelsen er lagt, da er Stemmen ikke uinteresseret som en Vægters, der raaber hvad Klokken er, og anderledes interesseret end Eens, der tæller Tørv Hvorfor frygter jeg da, hvorfor er jeg urolig

undgaae, at vi ikke ?, opnaa, at vi ikke . . eller: undgaa, at vi

[redacted]

hvorfor vil allerede Reflexionen til at saare mig, som var der noget Underfundigt i at tie saa længe, noget Dæmonisk i at kunne det, noget Listigt i at benytte Øieblikket, noget Uforsvarligt i at bruge det simpleste Middel og den redeligste Fremgangsmaade, fordi denne maaskee er den stærkest virkende.

d. 12. Januar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Det er afgjort. Man gjorde mig altsaa ikke Prøvens Tid lang; nu det behøvede jeg ogsaa, thi jeg er meget anstrænget. Du senestærke, smidige Athlet, o Mulighed, Dig søger man forgjæves at løfte fra Jorden, at man kan tage Magten fra Dig, thi Du lader Dig trække ud saa lang som en Evighed og beholder dog Fodfæste; Dig søger man forgjæves at fjerne fra sig, thi Du er Een selv. Ja jeg veed det, Du bliver dog Den, der engang tager Livet af mig, men denne Gang ikke. Slip mig, Du visne Hex, hvis Favnetag er mig modbydeligt, som Hexens i Skoven var det for Rolands Svende, skrump sammen til det Intet Du er, lig saa der som en vindtørret Snog, indtil der atter kommer Liv i Dig, og Du atter bliver seig og elastisk og livsfortærende for min Sjel! I dette Øieblik er din Magt brudt. Prøvens Tid er forbi, blot den dog ikke har været for kort, blot dog Ingen har tilskyndet hende til at fatte en Beslutning, blot man har gjort hende Sagen vanskelig nok.

Vær da glad, min Sjel! Hun er min. Gud i Himlene, jeg takker Dig! Nu en lille Rastdag, at jeg ret kan fryde mig ved hende, thi det veed jeg vel, jeg kan dog Intet, slet Intet foretage mig uden at see og tænke paa hende.

Det første Kys hvilken Salighed! En Pige glad i Hu, lykkelig i Ungdom! Og hun er min. Hvor er alle mørke Tanker og Indbildninger kun et Spindelvæv, og Tungsindet kun en Taage, der flygter for denne Virkelighed, en Sygdom, der er helbredet og helbredes ved Synet af denne Sundhed, denne Sundhed, der jo er min, da den er hendes, mit Liv og min Fremtid. Rigdom har hun ikke, det veed jeg, jeg veed det nok, behøves ei heller, men

---

løfte fra Jorden] Kæmpen Antaios, som Herakles overvandt, kunde ikke besejres, saalænge han rørte ved Jorden. Rolands Svende] i Eventyret Rolands Knappen, Musäus' Volksmärchen der Deutschen, Gotha 1826. I S. 105 ff.

hun kan sige som en Apostel har sagt det til den Værkbrudne: Sølv og Guld haver jeg ikke, men hvad jeg haver, det giver jeg Dig, stat op, vær karsk!

Blev jeg igaar som 10 Aar ældre, idag er jeg bleven 10 Aar yngre, nei yngre end jeg nogensinde har været. Er dette en Krisis? Er det Afgjørelsens Svæven? *Estne adhuc sub judice lis?* Skal jeg være bleven 10 Aar ældre, jeg som næsten var en Olding — den stakkels Pige, der skal pusle om en Afdød, eller er jeg bleven ung, som jeg aldrig har været det — misundelsesværdige Lod at kunne være saa meget for et Menneske

d. 12. Januar. Midnat

Alt sover; kun de Døde stige nu frem af Graven og leve om igjen. Og end ikke det gjør jeg, thi da jeg ikke er død, kan jeg jo ikke leve om, og dersom jeg var død, kunde jeg jo heller ikke leve om, thi jeg har jo aldrig levet.

For at holde min natlige Syssel saa skjult som mulig, bruger jeg den Forsigtighed at gaae i Seng Kl. 9. Kl. 12 staaer jeg op igjen. Det tænker Ingen paa, end ikke de Deeltagende, der have Deeltagelse nok til at opholde sig over, at jeg gaaer saa tidligt i Seng.

Var det et Tilfælde, der bragte os saa nær sammen, eller hvilken Magt forfølger mig med hende, hvem jeg flyer og dog ikke vil undflye. At see hende er mig en Rædsel, som det maa være for Synderen at høre Dødsdommen oplæses, og dog tør jeg ikke undgaae dette Syn, saa lidet som jeg tør søge det, hvilket ligesaa godt kunde virke forstyrrende paa hende. Dersom jeg vidste med mig selv, at jeg var gaaet et Skridt af min sædvanlige Vei for at undgaae hende, var bleven borte fra noget Sted, hvor jeg pleier at komme, for at undgaae hende, jeg troer jeg tabte Forstanden. Kun ved at taale og lide, ved at bøie mig under ethvert Argument mod min sønderrevne Sjel, holder jeg Mening i min Existents. Hvis jeg gik en Gade for at søge hende, et Skridt, jeg troer jeg tabte Forstanden af Bekymring for at skulle have forhindret hende

---

en Apostel] Petrus, Apostlenes Gjerninger 3. Kap. 6. *Estne adhuc* osv.] er maaske Sagen endnu for Dommeren (ɔ: uafgjort), Horats, *ars poetica* 78: *et adhuc sub iudice lis est.*

i, at hjælpe sig selv. Jeg tør Intet foretage mig, Intet lade, min Tilstand er som den Fordømtes evige Qval.

Og idag var det vor Forlovelsesdag! Hun vilde skraae ind paa Fortouget fra Gaden, jeg gik paa Fliserne og havde Fortougsret. Hun kunde ikke komme til at sætte sin Fod paa Rendesteensbrættet førend jeg var passeret, en Vogn, der kjørte forbi, gjorde hende det umuligt at tye ud paa Gaden Havde jeg villet tale med hende, Situationen var saa gunstig som mulig. Men nei, ikke et Ord, ikke en Lyd, ikke en Bevægelse af Læben, ikke en tvivlsom Antydning i Øiet, Intet, Intet fra min Side. Store Gud, hvis hun var en Feberpatient, hvis dette Ord af mig var det Glas kolde Vand, hun ønskede, jeg skulde negte det? Saa er jeg altsaa et Umenneske! Nei, min lille Jomfru, nei! vi have talet nok sammen! O at jeg kan tale saaledes om hende i min Tanke, hende, for hvis Skyld jeg vil vove Alt, naar jeg blot kan forstaae, at det er hende tjenligt. Men hvorfor forfølger hun mig? Jeg har Uret, sandt, vist, himmelraabende Uret. Men er jeg ikke straffet, har jeg ikke et Mord paa min Samvittighed? Har jeg da slet ingen Rettigheder? Skal hun slet ikke kunne forstaae hvad jeg lider? Er det en elskende Pige, der handler saaledes? Og hvorfor seer hun saaledes paa mig? Fordi hun troer, at inderst inde gjør det et Indtryk paa mig. Altsaa troer hun noget Godt om mig. Og da at ville saare den Martrede!

Jeg gjorde Øieblikket saa langt som muligt. Ved et saadant Sammenstød bliver der altid en Standsning, fordi den Ene maa vente til den Anden er passeret. Saa benyttede jeg mig af Fordelen for at bedømme hendes Udseende og om muligt hendes Sjelstilstand. Jeg havde taget mit Lommetørklæde op, og som man i al Beqvemmelighed holder det ud for at see, hvilken Deel man vil bruge, saaledes stod jeg phlegmatisk, som kjendte jeg hende ikke, skjøndt jeg saae paa hende og med Fortvivlelsens Nøiagtighed. Men intet Ord, enhver min Mine saa betydningsløs som et Intet. Ja brus kun derinde, thi ogsaa jeg har varmt Blod, maaskee kun for varmt; spræng Hjertet, saa jeg styrter død om, det lader sig høre, det finder man sig i; bank zittrende i Fingerspidserne, om det saa skal være, bank indvendig med Forfærdelsens Slag paa Hjernen, men ikke synligt i Tindingerne, ikke i Læberne, ikke i Øiet, det vil jeg ikke, jeg vil det ikke Hvorfor blev jeg bidset, hvorfor blev jeg nødsaget til at opdage, hvilken Magt jeg har i Forstillelse, naar det gjælder en god Sag!

Hun var mindre bleg, men maaskee var den friske Luft Skyld deri, maaskee havde hun gaaet længere. Hendes Blik gjorde et

Forsøg paa at dømme mig, men da slog hun Øiet ned, hun saae næsten bedende ud. En Qvindes Bønner! Hvo gav hende uforsvarligt dette Vaaben i Hænde, hvo giver den Rasende et Sværd, og hvor afmægtig er dog ikke han i Sammenligning med den Afmægtiges Bøn!

Da jeg svingede om Hjørnet, maatte jeg holde mig ved Husene. Dersom der nu var en Fortrolig, til hvem jeg vilde sige saaledes er det, jeg kan see ga[illegible]denskabsløs ud, men naar jeg dreier om Hjørnet, da[illegible] at besvime, og dersom denne Fortrolige var en Nys[illegible]le belure mig, hvad saa? Saa vilde jeg blive opma[illegible]hi som Kaspar Hauser kunde føle Metal gjennem[illegible] saa føler jeg Bedrag og List gjennem ethvert F[illegible] saa vilde jeg ikke blive svimmel, idet jeg dreiede[illegible] men naar jeg da var gaaet igjennem den Gade, og [illegible]ge Intet havde seet, da vilde jeg søge den nærmeste Tvergade for at synke om.

Sov nu vel, sov vel, min Elskede! Give Gud hun maatte sove al sin Smerte ud og sove sig glad og rødmende til imorgen! Have Linie-Dandsere, der ere Forældre, ingen Fader- og Moderkjærlighed, have de ingen, naar de sætte Barnet op paa den smale Linie og gaae i Dødsens Angst nedenunder? Har man ikke afsagt min Dom, at jeg er en Morder, hvad kan altsaa skee værre end at hun døer, og dog er der nu ingen Sandsynlighed derfor. Enten er hun den Sjeldne blandt Pigerne, saa vil netop min Fremgangsmaade bidrage Sit til, at hun ikke forstyrres i at blive det Udmærkede: en Pige, hvis Apotheose ikke begyndte med Døden, men med Sorgen, – eller hun er, ja jeg gider ikke sige det, hun har indbildt sig o. s. v., og derpaa bliver hun forstandig o. s. v. o. indbilder sig at være bleven forstandig o. s. v. — holdt! jeg eier ingen faktisk Oplysning, der berettiger mig til nogen Conclusion. Altsaa bliver jeg i min Elendighed, og holder hende i Ære. Men min Forstand, min Forstand, den siger mig det, jo den siger mig det for at krænke mig, thi det var jo ikke mit Ønske, at hun skulde vise sig at være mindre end hvad hun syntes, og jeg kunde dog hverken for hendes eller for min Skyld ønske saaledes at frelses og saaledes at blive til Nar.

Men Intet, Intet er der, som kan hjælpe mig med en lille Oplysning. Forgjæves kaster jeg mig utaalmodig nu paa den ene

Kaspar Hauser, se Bd. II S. 271 Anm.; om hans her omtalte Ege[illegible] s. Eschricht: Folkelige Foredrag II (Kbhvn. 1857) S. 65.

[redacted]

Side, nu paa den anden; naar man ligger paa en Pinebænk nager det overalt. Hun kan foragte — store Gud! det er det jeg vil, det jeg arbeider for, og dog gyser det i mig ved Tanken om et saadant Martyrium paa Livstid. Om jeg vil kunne udholde det, om jeg ikke aldeles fortvivler, jeg veed det ikke, men det veed jeg, og det veed den Magt, der ifølge sit Væsen er Medvider i de skjulteste Tanker, den veed, at jeg har trukket i Snoren til Styrtebadet. Om det skal knuse mig, veed jeg ikke. — Hun kan beskikke sin Sjel til Taalmodighed, kan med uskadt Samvittighed tage Sorgens Slør, hvad kan jeg? Hvor skjuler jeg mig for mig selv, hvor er det Hvilested, at den Mødige kan samle nye Kræfter, hvor redes det Natteleie, paa hvilket jeg kan slumre stille og qvægsomt. I Graven? Nei, thi det er usandt hvad Skriften siger, at der i Graven er ingen Erindring, jeg vil erindre hende. I Evigheden? Er der Tid til at sove? I Evigheden! Hvorledes vil jeg see hende igjen? Skal hun der træde anklagende og dømmende frem? Forfærdelse! Eller skal hun maaskee have transpireret det Hele ud som en Barnestreg? Modbydeligt! Og dog ikke modbydeligt, men noget Værre, thi var maaskee ikke min Taushed Skyld i, at hun blev en Saadan. Og jeg, som netop har frygtet, at et Ord af mig skulde gjøre hende pjattet og berolige hende i Passiar!

d. 15. Januar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Er det saaledes at være forlovet? Thi hvad det er at være forelsket, det vidste jeg, men dette Nye, at vide sig Forelskelsens Gjenstand sikkret, at hun er min, min for evig.

Er det saaledes at være Moder, klagede Rachel, da Tvillingernes Strid begyndte i Modersliv, og saaledes har vel Mangen sagt til sig selv, naar det var opnaaet hvad han higede efter: er det saaledes?

Og strider det ikke i mig som var der tvende Væsener: er jeg bleven 10 Aar ældre eller er jeg bleven 10 Aar yngre?

Hvor det dog maa være besynderligt at være en ung Pige, at leve saaledes frisk væk ind i Livet. Jeg troede jeg skulde være sluppen, at jeg skulde være forvandlet, at jeg havde seet mig for-

---

Skriften] Psalmerne 6, 6. Rachel] det var Rebekka, 1. Mosebog 25. Kap. 22.

elsket og ved at see forelsket paa hende skulde see mig frelst, saa jeg var bleven som hun en Fugl paa Qvisten, en Frydesang i Ungdommen, at vi skulde være opvoxede sammen, at vort Liv skulde være lykkeligt for os i Foreningen, forstaaeligt i sin Lykke for Andre, som den Glades Hilsen, naar han iler os forbi og kaster et Kys til os.

Meget forstaaer jeg, enhver Reflexion, som jeg hører eller læser, er jeg saa fortr[illegible] tilhørte den mig. Men dette Liv forstaaer jeg ikk[illegible] ingen Ting, og dog være saa elskelig, at leve Viis[illegible] mellem hinanden, uden ret at vide, hvilket der [illegible] som en Juveleer, der havde udviklet sit Kjendsk[illegible] indtil at have sit Liv i denne Distinction, dersom [illegible], der legede med forskjellige Stene, ægte og uægt[illegible] blandede mellem hinanden og havde lige Fryd af [illegible]ter det vilde gyse i ham at see den absolute Distinction hævet, men dersom han saae Barnets Lykke, dets fornøielige Sind over Legen, saa vilde han maaskee ydmyge sig derunder og fængsles til dette gysende Syn. Saaledes er der for den Umiddelbare ingen absolut Distinction mellem hvor Ideen bryder sig i Tanken og Sproget som Ædelstenen i Straaleglandsen, og hvor dette mangler, der er ingen absolut Distinction, der gjør det Ene til det Kostbareste af Alt, det Andet til Intet, det Ene til Det, der bestemmer Alt, det Andet til hvad der end ikke kan bestemmes i Forhold til dette.

Elskende bør jo intet Mellemværende have. Ak! ak! vi have for kort været forenede til at have noget Mellemværende — vi have Intet imellem os, og da have vi en Verden imellem os, netop en Verden.

I de enkelte Øieblikke er jeg lykkelig, fuldkommen lykkelig, lykkeligere end jeg nogensinde havde drømt om: mig er dette rigeligt Vederlag for min Smerte, blot hun Intet aner, saa er Alt vel.

Hun er taus, stillere idetmindste end hun pleier at være, men kun naar vi ere ene. Om hun tænker? Blot hun ikke begynder at reflektere!

d. 17 Januar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Hvad er dette? Hvad vil det sige? jeg er saa bevæget som Skovens angstfulde Hvirvel mod Uveir. Hvad er det for en Anelse, der sammenknuger mig? Jeg kjender

[redacted]

ikke mig selv igjen. Er dette Forelskelse? O! nei! Saa meget forstaaer jeg vel, at det ikke er med hende, ikke med Eros jeg skal stride. Det er religieuse Kriser, der trække sammen over mig. Min Livs-Anskuelse er bleven mig selv tvetydig, hvorledes kan jeg endnu end ikke sige. Og mit Liv tilhører hende, men hun aner Intet.

d. 17. Januar. Midnat.

Hvad jeg skriver om Morgenen er fra det Forbigangne, og tilhører det forgangne Aar, hvad jeg nu skriver, disse mine »Nattetanker,« er Journalen for det løbende Aar. Det løbende Aar! Hvilken forfærdelig Spot over mig ligger der ikke i dette Ord. Dersom et Menneske havde opfundet Sproget, vilde jeg troe, han havde opfundet dette Ord for at haane mig. I gamle Dage brugte de Militaire en meget grusom Straf, at ride paa Træhesten. Den Ulykkelige blev ved Vægter tvungen ned paa en Hest, hvis Ryg var ganske skarp. Da den engang exequeredes, og Synderen vaandede sig i Smerte, kom en Bonde gaaende paa Volden, blev staaende for at see ned paa Exercer-Pladsen, hvor Synderen leed sin Straf. Fortvivlet af Smerte, ophidset ved Synet af en saadan Tværdriver, raabte den Ulykkelige til ham: hvad gloer Du paa? Men Bonden svarede: kan Du ikke taale man seer paa Dig, saa kan Du jo ride om ad en anden Gade. Og som hiin ridende Synder var ridende, saaledes er det løbende Aar løbende for mig.

Noget maa der gjøres for hende. Mit Hoved spinder lutter Intriguer fra Morgen til Aften. Var min Adfærd før hun blev min i al Oprigtighed, ved den ængsteligste Undgaaen af Alt, hvad der kunde synes List, saa er jeg nu bleven desto intriguantere. Hvo vilde ikke ansee mig for en Daare, hvis jeg sagde til ham, at hun nu i dette løbende Aar beskæftiger mig mere end nogensinde. Og dog er Vanskeligheden den, at jeg ikke tør foretage mig Noget, thi den fjerneste Anelse om, hvorledes hun beskæftiger mig, vilde være det absolut Farligste, det kunde maaskee lokke hende ud ved et Haab i det Ubestemte, og lade hende frelses ɔ: omkomme, fortabes i Halvhed.

At ville betale enhver Oplysning, ethvert Ord med Guld, og ikke at turde det, fordi det er livsfarligt, da det kunde vække

»Nattetanker«] Ordet skal minde om Youngs Night-thoughts.

hendes Mistanke, og forstyrre hende i at hjælpe sig selv! At maatte ad tusinde Krumningers Vei tiltrygle sig en Yttring *en passant*, naar man kunde have Meddelelse i Overflod, men ikke tør det, ikke tør det for hendes Skyld! Dersom jeg vilde iagttage absolut Taushed mod mine saakaldte Nærmeste, kunde det ogsaa let vække en Mistanke. Derfor har jeg lavet en Formular, jeg siger til dem. Kun siger jeg den ikke som Formular, men afdeclamerer den, saa mærker man det ikke, at det er Formular. Dette kan man lære af en Præst. Han veed godt, at det er en gammel afdanket Prædiken, han holder, men naar han declamerer og aftørrer Sveden, saa troer Tilhøreren, at det er en Tale. Saaledes troe ogsaa de Vedkommende, at jeg taler, uagtet jeg kun fremsiger en Formular, der er saa stereotyp og hvert Ord valgt efter langt Overlæg. Det Modsatte er ogsaa brugeligt, at tale derom *ad modum*: deres meget ærede af 25de *styli novi* rigtigt modtaget. Der er Intet, der bedre gjør Lidenskab uigjennemsigtig, end Contoir- og Bogholder- og Forretnings-Stiil. Dette Sidste er det bedste. Jeg har studeret det ved mine Operationer mod en Indesluttet, derfor kjender jeg det. Man skulde aldrig trænge ind paa en Indesluttet, saa taber man, men som en Gigtsvag ængstes af Træk, saaledes kan man berøre ham ved en tilfældig Hentydning, man slet ikke forfølger. Eller man passer ham op, naar han tilfældigt engang har givet sig lidt Luft. Man kan strax bedømme hans Indesluttethed af, hvor vanskeligt det falder ham at bryde af. Han fortryder, han har sagt Noget, han vil fordrive Indtrykket, man tier, nu bliver han mistænkelig mod sig selv, at det ikke er lykkedes ham, han vil gjøre en Conversations-Overgang, det mislykkes, man tier, han ærgrer sig over Pausen, han forraader mere og mere, om ikke ved Andet saa ved sin Iver for at skjule. Men naar man veed det, saa gjør man sine Øvelser itide. Og Kunsten er, at tale lidt derom; thi aldeles Taushed er uklogt; og saa at holde en fortærende Lidenskab smidig paa Conversationens Tømme, saa man, lig en Rytter, kan styre den med en Sytraad, og lig en Kjøresvend, svinge i et Ottetal.

At intriguere er dog en Adspredelse, at afhøre Vidner og modtage Efterretninger, at conferere og controllere, at løbe Verden rundt, at lure paa Øieblikket er dog at foretage sig Noget, om der end Intet vindes, men det er utaaleligt at sidde og føde Vind, at

ad modum saaledes, i denne Tone. *styli novi* efter ny Stil (efter den Gregorianske Kalenderreforms Datering). føde Vind) Esaias 26. Kap. 18.

udfinde den ene Plan sindrigere end den anden, og ikke turde bruge den, fordi det er endnu klogere, at lade være, at man ikke skal blive forraadt; at see disse tantaliske lokkende Frugter, der friste Sympathien ved at love Alt! At have Lidenskab som en Spiller og ikke at turde røre sig af Stedet, og kun være bunden ved sig selv! At have Sjelen fuld af dumdristigt Mod, og Hjernen af Planer, og Ordet nærværende, og da at have en Pen, der ikke kan skrive eller med stor Møie et Bogstav hver anden Time! At have Lidenskab som en Fisker, at vide hvor det vil bide, og ikke turde kaste ud, eller at see Floddet bevæget og ikke turde trække til, at ikke denne Bevægelse skal forraade Noget! At have Den i sin Magt, der kunde sige Alt, at have Kniven paa hans Strube, hvis han forraadte Noget, og dog ikke turde bruge ham, fordi der dog for mig intet Forhold er imellem Hevnen over ham og den Skade, han kunde volde hende. Istedetfor saadanne Oplysninger at skulle nøies med et tilfældigt Ord af en Pige, en Tjener, en Hyrekudskekarl, en Forbigaaende; og at skulle bringe Noget ud deraf, fordi det er Een en Saligheds-Sag. At skulle koge Suppe paa en Pølsepind — men at skulle koge Kraftsuppe paa en Pølsepind og skulle det, fordi det er Een det Vigtigste af Alt! At skulle sidde her i Natten og tale efter de Forskjellige, at Stemmen ikke har forraadt Noget, at Conversationstonen er holdt! Ikke at turde troe Nogen! Hvad vil det ogsaa sige, om Den vilde troe Nogen, som ikke har turdet troe en Pige, han elskede, og hvem han kunde omspænde med hundrede speidende Iagttagelser! Hvis man skulde betroe sig til Nogen, da ene at turde vælge Den, man ikke kan troe ɔ: i Bedragets Form at betroe sig til ham.

Den Eneste, jeg egentligen faaer Noget at vide af, er saare langtfra at være i min Tjeneste. Dog er der en hemmelig Forstaaelse imellem os Han veed Alt, maaskee er han den Paalideligste af Alle. Heldigviis hader han mig. Han vil om muligt pine mig, ja jeg forstaaer det. Directe siger han aldrig Noget, han nævner aldrig noget Navn, men han fortæller mig saadanne besynderlige Historier. I Begyndelsen forstod jeg ham slet ikke, men nu veed jeg, at han taler om hende, men under fingerede Navne. Han troer jeg har Phantasi nok til at forstaae enhver Hentydning; det har jeg ogsaa, men ogsaa Forstand nok til at lade som Intet. Dog maa jeg beregne, at han er ondskabsfuld.

---

tantaliske] se ovfr. S. 73 Anm.

Gid hun var død, gid hun var død strax, gid hun var sjunken død om for mine Øine i det afgjørende Øieblik, gid Familien var styrtet til, gid jeg var bleven arresteret, gid der var bleven en Criminelsag! O, gid dette var skeet! Jeg havde strax ansøgt om at blive henrettet, og at vorde fritagen fra tomme Vidtløftigheder. Den menneskelige Retfærdighed er dog en Narrestreg, og 3 Instantser gjør blot Spasen kjedsommelig. Aktor og Defensor er som Harlekin og Pierrot og Retfærdigheden er som Jeronymus eller Cassander, der tages ved Næsen. Alt er her latterligt, Vagterne inclusive, som paradere ved Executionen. Skarpretteren er den eneste antagelige Figur. Hvis min Ansøgning da ikke afsloges, naar jeg selv vilde betale alle Omkostninger, saa havde jeg med denne min Fortrolige opsøgt en Egn, der svarede til min Sjelstilstand, der havde jeg forlangt af ham, hvad ellers Ridderen fordrer af den troe Riddersvend at løbe ham Sværdet i Brystet, og det gjør jo ingen Forskjel om det er en Riddersvend eller en Skarpretter, tvertimod har denne Sidste den Fordeel, at han ikke behøver at gjøre sig nogen Samvittighed deraf. — Saa havde der været Mening i det Hele.

Men dette er der ingen Mening i. Jeg er en Skurk. Rigtigt, hvis jeg var den, jeg ansees for at være, men jeg er lige det Modsatte. Hvad er jeg saa? En Nar, en Phantast, en overspændt Ridder, der vil tage sig en ung Piges Ord saa nær. Hvorledes Er det en theologisk Fremgangsmaade mod mig, som Aristoteles fordrer den? Er der intet Tredie? Var det et løst Ord? Død og Helvede, naar jeg optager en Vidne-Forklaring, saa gjør jeg det tilgavns. Jeg brugte 2 Maaneder, jeg har forsøgt i alle Stemninger, hun har sagt det paa saa afgjørende en Maade, som det er muligt. Er det et løst Ord? Det maa da være, at en Pige ifølge sit Væsen ogsaa i aandelig Forstand fornyes og begynder forfra.

See! nu er jeg vel skikket til at gaae i Seng, oplagt til at sove, jeg den Troløse. Saa vil jeg slet ikke tænke paa Noget, og fremfor Alt afskye Enhver, hvis Livs-Anskuelse ved at ville tage en Pige i Forsvar fornærmer hende dybere end jeg har gjort. Saa vil jeg til Slutning tænke paa Dig udødelige Shakspeare, Du kan tale lidenskabeligt, jeg vil tænke paa den elskelige Imogen i Cymbeline, naar hun siger i 3die Akt 4de Scene.

Aristoteles] der tænkes vistnok paa Aristoteles' Lære (Den Nikomachæiske Ethik II, 8) om Dyderne som liggende midt imellem to hinanden modsatte Fejl. Ordet »theologisk« bruger Aristoteles ikke i nogen Betydning, som kan passe her.

[redacted]

Falsch seinem Bett? Was heiszt das falsch ihm seyn?
Wachend d'rinn liegen und an ihn nur denken?
Weinend von Stund zu Stund? Erliegt Natur
Dem Schlaf, auffahren mit furchtbarem Traum
Von ihm; erwachen gleich in Schreckensthränen?

Her vilde selv en Digter af Rang bryde af, men Shakspeare eed at tale Lidenskabens Sprog flydende, et Sprog, der da *sensu ninenti* har den Egenskab, at kan man ikke tale det flydende, an man slet ikke tale det ɔ: det existerer slet ikke for Een. nogen siger derfor:

Heiszt das nun falsch seyn seinem Bette? heiszt es?

Lad Imogen have ret i, at der Männer Schwüre sind der rauen Verräther, men forbandet være den lumpne Trøst, at en vindes Eder kan ikke bedrage Nogen, fordi hun ikke kan aflægge d eller sværge.

d. 20. Januar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Jeg kan ikke holde min Sjel paa Forlskelsens Umiddelbarhed. Jeg seer vel, at hun er yndig, i mine Øine ubeskrivelig, men jeg nænner ikke at kaste min Sjels Lidenkab i denne Retning. Ak! Yndighed er forgængelig, det er Synd trax at gribe til. Hun skal ikke klage paa, at jeg i denne Heneende leder hende erotisk vild. Ogsaa af en anden Grund er jeg aa tilbageholdende; thi naar hun er skjønnest er jeg ulykkeligst. Da synes det mig, at hun har en saa ubeskrivelig Fordring til Livet; som jeg da kan fatte, at ethvert Menneske har en Fordring il Livet, kun jeg ikke. Jeg kunde ønske hun var styg, saa gik lt bedre. Mon Socrates vilde forstaae denne Forklaring af at lske de Stygge? Og dog er det saaledes, det Lige elsker dog kun et Lige. Var hun ulykkelig, det vilde hjælpe. Men denne barnge Lykke, denne Lethed i Verden, som jeg ikke kan forstaae og ke dybt og ikke væsentligt sympathisere med (fordi min Sympa-

sensu eminenti i højeste Forstand, i særlig Grad. der Männer Schwüre v.] Cymbeline 3. Akt 4. Scene (Schlegels og Tiecks Oversættelse, ligesom det foregaaende Citat). Socrates] se Begrebet Angst IV. Bd. S. 339 Anm.

thi derfor er igjennem Veemod, hvilket netop viser Modsigelsen — og min Kæmpen, mit Mod, for at nævne noget Godt hos mig, min Lethed i at dandse over Afgrunde, hvorom hun slet ingen Forestilling har, og hvormed hun kun uvæsentligen kan sympathisere, som med en angstfuld Fortælling, man læser, hvis Virkelighed man ikke tænker, ɔ: gjennem Phantasien — hvad skal dette blive?

Saa har jeg valgt det Religieuse. Det ligger mig nærmest, min Tro er til det. [illegible] igheden staae hen, Himlen bevare hende den Vin[illegible] leds Udgangspunkt ad denne Vei, saa kom Du smilen[illegible], jeg vil glæde mig med Dig, saa oprigtigt jeg kan, sa[illegible] oser i Dit Haar, jeg vil tage saa let paa Dig som d[illegible] uligt, som det er Den muligt, der er vant til med Tan[illegible] b med Livsfare at gribe efter det Afgjørende.

Igaar læste jeg en P[illegible] høit for hende. Hvilken Bevægelse, aldrig har min Sjel saaledes været rystet. Taarer trænge sig frem i mine Øine, en anet Forfærdelse er over mig, dybere og dybere synker Bekymringens mørke Sky over mig, jeg kan neppe see hende, skjøndt hun sidder hos mig. Hvad mon hun tænker stakkels Pige! Og dog lad der ad denne Vei komme hvad der komme vil. Hvad mon hun tænker? Hun er taus, stille, men ganske rolig. Mon hun skulde tilskrive Forelskelsen denne Virkning, at jeg følte mig saaledes overvældet af hende? Det er umueligt, det var i mine Øine det Uskjønneste, jeg kan tænke mig. Naar jeg ydmyger mig under Gud, da at troe, at det var under hende! Nei saaledes virker hun ikke paa mig. Jeg har kunnet, jeg kan endnu bære at leve uden hende, naar jeg blot beholder det Religieuse. Men jeg aner, at det er det Religieuses Krise for at bringe det ind i hvad jeg her har begyndt.

Skulde det være muligt, skulde hele min Livs-Anskuelse være forfeilet, skulde jeg her være stødt paa Noget, hvor Hemmelighedsfuldheden er forbuden? Jeg forstaaer det ikke. Jeg som var bleven Mester i min Kunst, jeg som, ak ja jeg tilstaaer det, stolt stillede mig ind i Rækken af de Helte, jeg fandt i Digteres Beskrivelser, fordi jeg vidste, jeg kunde gjøre, hvad der sagdes om hine, jeg som for hendes og dette Forholds Skyld netop havde bragt det til Fuldkommenhed! Hvis en Pillegrim, der i 10 Aar havde vandret frem og gjort 2 Skridt frem 1 tilbage, hvis han nu endeligen saae den hellige Stad i det Fjerne, og der blev sagt til ham det er ikke den hellige Stad, nu vel saa gik han videre, men hvis der blev sagt til ham: det er den hellige Stad, men Din Frem-

[redacted]

gangsmaade er aldeles forkeert, Du maa vænne Dig af med at gaae saaledes, om Du vil, at Din Reise skal være Himlen velbehagelig! Han som i 10 Aar havde gaaet saaledes i yderste Anstrængelse!

d. 20. Januar. Midnat.

Her er dog ingen Trediemand? Nei. Alt er mørkt, overalt Lysene slukkede. Det forstaaer sig, dersom Nogen havde Mistanke til mig og var nysgjerrig, var det jo rigtigst selv at staae i et mørkt Værelse. Hvor det lønner sig at være indesluttet, sandeligen jeg kan ikke sige, at jeg har Lønnen borte.

Hvis en Trediemand tænkte over mit Kjærligheds-Forhold; eller hvis en Anden, thi til syvende og sidst er jeg maaskee den Eneste, der tænker derover, og end ikke Selv-Anden derom. Nu det er jo hvad jeg ønsker og hvad jeg kæmper for. Dog er det ængsteligt at tænke det saaledes i Nattens Stilhed, hele Tilværelsen faaer derved noget Forkeert, noget Bagvendt og derved noget Spøgelseagtigt. Naar skal det Øieblik komme, da jeg faaer Lov til nøiere at eftersee, hvorledes det staaer sig med mig, hvad jeg har lidt? — Altsaa hvis der var en Trediemand, der tænkte over mit Forhold, saaledes vil jeg begynde, og jeg kan da begynde, hvor det skal være, det Eneste jeg ikke kan, er at blive færdig. Der er en Modsigelse i hele min fortvivlede Anstrængethed, jeg forekommer mig selv som et Menneske, der vilde underkaste sig *examen artium* og havde læst udenom for syv Andre, men havde ikke læst det Befalede, og derfor gik reject. En Trediemand, det være nu en Theater-Friseur, en Silke- Ulden- og Lærreds-Handler, en lille Pige i et Institut, for ikke at tale om DHrr. Novelle- og Roman-Forfattere, en Trediemand vilde strax vide Beskeed. Sagen staaer da saaledes. Jeg er et fordærvet Menneske, der i nye Synders Ruus snart har glemt Pigen og Forholdet. Det er vist, er blot Alt saa vist, saa finde vi nok ud af det. Og vist er det, det er netop min Trøst. Vel er jeg ikke kjendt af Mange, men om Pigen vilde gaae til hvilkensomhelst af dem, der kjender mig, der er ikke en Eneste, uden at han jo siger det. Om det er Urtekræmmerens — Svend derovre, naar han er pyntet og forlovet om Søndagen, han tænker med Afsky paa et saadant Menneske, om det er en af Østergadens simplere Amateurer han føler sig som Ridder, naar han betænker

---

Lønnen borte] Matthæus 6. Kap. 2.

en saadan [illegible]erdrægtighed, om det er en Ægtemand, der plager Livet af s[illegible]ne med ægteskabelig Trofasthed, han oprøres ved Tanken om en saadan Falskhed. Men Pigen, siger den Trellemand, hun sidder og sørger, hun sysler med enhver lille Erindring, hun lytter efter Fodtrinnet. — Men nu er det Første ikke saaledes, følger saa deraf, at det Andet heller ikke er saaledes Gid kun, at denne Slutning var rigtig, men hvad siger ikke Aristoteles!

Ethvert Ord, h[illegible]er Mine kan jeg huske, saa tydeligt som var det [illegible]t det mest intetsigende Vink om hende bli[illegible]lon mellem de delibererende Tanker. Det [illegible]nstand for de enormeste Anstrængelser. Der [illegible], som antoge, at Tilværelsens Princip var [illegible] mit Liv. Det, der stundom frembringer [illegible]om, som ikke kan sees med blotte Øine, e[illegible]rbyder mig at forsmaae det Mindste, min Ære gjør det, og naar man er saa ene om den, som jeg, saa maa man være nøieregnende Hvad jeg ellers vilde lade gaae ind ad det ene Øre og ud ad det andet skal nu have Betydning, absolut Betydning. Dersom en religieus Sværmer kun havde et eneste tvivlsomt Bibelsted at beraabe sig paa, hvilke Anstrængelser vilde han ikke gjøre for at bevise dets Ægthed, at han kunde faae Systemet opført paa denne sikkre Grundvold! Og et Bibelsted er dog immer noget, men et Ord af hende, en Bemærkning om Theevand, som hun ikke vidste hun gjorde, det er Lidet. Dog var det jo muligt, at deri laae en Hemmelighed, det var muligt Hvo forstaaer dette uden jeg. Men jeg har ogsaa en Hjælp i mig selv, thi hvo vilde falde paa, at jeg kunde være saaledes, som jeg er *Ergo*, ja det er rigtigt, absolut rigtigt: det er muligt Det er muligt, at hun var netop lige saa udlærdt i Reflexion som jeg. Ja skruede min Ære og min Stolthed, mit Tungsind mig ikke ind i disse Tommeskruer, saa følte jeg neppe Syllogismens Kraft. Men jeg vil det ikke anderledes. Hvis det lod sig gjøre om, hvis det var muligt, o! hvis det var det, saa vil jeg vide med mig selv at jeg har handlet af yderste Evne, har gjort Alt, hvad Forstand, hvad Vanvid kan udgrunde, at Omgjørelsen ikke kom som et nyt Indfald men som Consequentsens Potensation, jeg vil vide med

---

Aristoteles] i *Analytica priora* II, 4 paaviser Aristoteles, at, selv om Præmisserne er urigtige, kan Conclusionen være rigtig. Der var i Oldtiden Nogle, i Aristophanes Skyerne (V 380, 1471) opstilles »Hvirvlen« som Naturphilosophiens øverste Gud, hvormed der sigtes til den omdrejende Bevægelse som Anaximenes o a. tilskrev Luften

[redacted]

mig selv, at jeg har gjort Alt for at støde hende fra mig, om dette kunde frelse hende, og Alt for at holde min Sjel paa Ønskets Spidse, at jeg maatte være den Samme. Det er jeg endnu i dette Øieblik, Himlen være lovet, mit Haab er at jeg vil holde det ud, saa længe det fordres. Der er dog Intet saa styrkende som Konsequents, og intet saa konsequent som Konsequentsen selv. Endnu har jeg ikke raadført mig med Kjød og Blod, min Sjels Lidenskab strammer aldeles uforandret Seilet for Beslutningens Vind. Som Sømanden siger, at Skibet gaaer uforandret med den samme Fart, saa tør jeg sige, jeg staaer stille uforandret, med den samme Fart. Hun har bedet mig, hendes Bøn er det, der bringer mig til Fortvivlelse.

Min Lidelse er en Straf. Jeg tager den af Guds Haand, jeg har fortjent den. I min Ungdom har jeg ofte i mit stille Sind smilet ad Elskov. Ikke har jeg spottet den eller brugt Haand og Mund til at gjøre den latterlig, dertil beskæftigede den mig for lidet. Kun intellectuelt har jeg levet. Naar jeg læste hos Digterne de Elskendes Taler, da smilte jeg, fordi jeg ikke kunde forstaae, at et saadant Forhold kunde beskæftige dem saa meget. Det Evige, et Guds Forhold, et Forhold til Ideen, dette bevægede min Sjel, men noget saadant Intermediairt kunde jeg ikke fatte. Nu vel, nu lider jeg, jeg gjør Poenitentse, om jeg igjen end ikke lider reent erotisk.

d. 25. Januar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Religieuse Forudsætninger synes hun slet ikke at have. Saa kan der da foregaae en Metamorphose. Og dog hvad skal min Smule Paavirkning være i Sammenligning med en Barndommens Oprindelighed. Blot jeg heller ikke faaer for megen Magt over hende. Blot nu ikke det Uskjønne, der ad denne Vei kan hænde, indtræder, at jeg bliver Religionslærer istedenfor hendes Elskede, at jeg bliver Selvhersker istedenfor hendes Elskede, at jeg bliver hende overlegen og faaer tilintetgjort det Erotiske, at jeg barbarisk slaaer en Streg over hendes qvindelige Elskelighed, og hævder mig selv. At det maatte lykkes mig at løfte hende eller rettere at hun maatte svinge sig selv over i den religieuse Frihed, hvor hun vil føle Aandens Magt og føle sig religieust sikkret og sikker, saa gaaer det vel. At hun ikke uforsvarligen kommer til at skylde mig Noget, at hun ikke meningsløst kommer til at indbilde sig, at hun gjør det. Kan da end mit

Tungsind ikke fyldestgjøre hendes Ungdoms skjønne Fordring til Livet, og Gud veed, om det dog ikke er mit Tungsind der martrer min Sympathi med Overdrivelser! nu vel jeg betragter hendes Kjærlighed som et Offer, hun bringer. Kan Kjærlighed vurderes eller betales høiere? I aandelig Henseende, vil jeg altid kunne være noget for hende. Vi blive da og begge ældre, der kommer jo den Tid, hvor Ungdommen ikke begjerer saaledes, og vor Forelskelse har da Aarene for sig. Eller er da en Forelskel s hvis skjønneste Tid var da de Elskende a t i en Valts.

Hun er gel nske rolig; naar der er Nogen tilstede er hun munte gt.

d. 26 Januar. Midnat

Ak! hvis det var muligt, hvis det var muligt! Store Gud enhver min Nerve prøver ligesom ud i Tilværelsen, den føler sig for, om det dog ikke skulde kunne vise sig saaledes: at vi dog kom til at passe for hinanden, at jeg indtil da havde beholdt Styrke til at bevare min Sjel og min Forelskelse paa Ønskets Spidse *per tot discrimina*, at hun strax havde grebet rigtigt uden at see til Høire eller til Venstre. O store Løn for al min Elendighed, om det saa kun var een Dag det Hele, om Bryllups og Døds-Dagen var den samme, hvilken Overbetaling for al min Møie, for hvad jeg comisk tænkt giver op uden om og hvad jeg tragisk lidende kalder en Fanges Overarbeide! Unævnelige Salighed! Hvad er saa Romeo og Julie mod en Forstaaelse gjennem saadanne Anfægtelser, mod en Seier gjennem saadanne Farer, mod den lykkeligste Udgang af den dybeste Fortvivlelse! Stort, ja sandeligen det var stort! Om det skete ved Vinterens Tid, mig tykkes, at Blomsterne maatte springe ud af Glæde, om det var i Sommeren, mig tykkes, at Solen maatte dandse af Glæde, og til enhver Tid Slægten være stolt af den Lykke, der gjorde os for salige til at blive stolte af Lykken. — Men hvis, men hvis, hvis jeg blev træt og tabte Kraften, og døde fra Ønsket; hvis hun, hvis hun omkom, dog nei derom er der ikke Tale, men hvis hun sygnede, og svandt hen, hvis hun sygner, hvis hun svinder hen! Eller hvis hun ikke kunde holde ud med mig i Forventningens Ørken, hvis hun læn-

---

per tot discrimina gjennem saa mange Farer (Vergil, Aeneiden I. 204).

ges efter det tryggere Liv i Ægypten; eller hvis hun giftede sig med en Anden! Guds Velsignelser dertil, det er jo i en vis Forstand det, jeg vil, det, jeg arbeider for. Og dog tænker jeg det nu anderledes. Saa har jeg da mere end een Forstand; er det Tegn paa Klogskab eller paa Galskab? Eller hvis hun var aldeles uforandret, havde Intet lidt hverken paa Sjel eller paa Legeme, men hun forstod mig ikke, forstod mig ikke absolut, hvis Hjertet i den unge Piges Barm ikke bankede hæftigt som i den Troløses Bryst, hvis Ungdoms-Blodet ikke søgte til hendes Hoved som til mit, hvis det løb roligt i den Uerfarnes og ikke som i den Forstandiges kolde Sjel, hvis hun ikke fattede min Lidelse, dens Grad, ikke fattede min isnende Rolighed, dens Nødvendighed, hvis det Ord Tilgivelse mellem os skulde være Alvor, Dommens Alvor, ikke en Boldt, vi begge sloge til i Elskovens Spøg, medens Trofastheden jublede over sin Seier, hvis hun ikke fattede absolut, at der gives kun eet Middel til at være Sværmer i vor Tid og til at bevare Sjelens Romantik i det 19de Aarhundredes lattermilde Forstandighed, og det er at være udvendig ligesaa kold som man er indvendig varm, hvis hun ikke forstod, ikke forstod absolut, at det er nedrigt, at hjælpe halvt, og at det er Trofasthed at negte en skuffende Lindring, hvis hun, naar Vinket kom fra Himlen, Signalet til vor Lykke, hvis hun var ude af Takten og ikke kunde følge den — hvad saa, hvad saa, hvad saa? — Ja jeg kan ikke mere, jeg synker tilbage igjen. Blot hun frelses, jeg finder vel min. Hun gjøre hvad hun vil, naar hun blot er udenfor, virkeligt udenfor mig, er en Andens, er bleven kjed af det Hele, eller aldrig har forstaaet mig: dersom jeg forvisses derom, hvis hun ønskede det eller hvis det blot lod sig gjøre (hvilket jeg da ikke frygter for, thi tør jeg give min Lidenskab Tømmen, den skaffer mig Plads allevegne) hvilken Sophist skulde jeg ikke blive for at bevise hende, at hun havde valgt det Høieste.

Saa ønsker jeg da alt Vel over hende. I dette Secund kan jeg paa eengang tænke 10 Muligheder, ja tyve trods min sørgelige Eensidighed, der kun har Sands for Ulykkens Muligheder, jeg kan tænke en Forklaring til hver især, og da igjen en Forklaring, der skal bevise hende, at hun har gjort det Stolteste. Sæt hun var saaledes stolt, at hun ikke turde vedgaae sin Kjærlighed til mig, hun som dog vilde døe af den, sæt hun værger sig ved at lade

---

det tryggere Liv i Ægypten] Ægyptens Kødgryder, 2. Mosebog 16. Kap. 3.

haant om [illegible] — hvis jeg blot tør, jeg skal ikke skamme mig ved hende, [illegible] roligt sige · Meget har jeg tabt, saare meget, eller rettere [illegible] maattet negte mig mit kjæreste Ønske. Skulde jeg frygte [illegible] e en ulykkelig Kjærlighed, skulde jeg forandre mig og min [illegible] m hende, fordi hun forandrede sig mod mig? Hvad er vel et Menneskeliv, det er som Hø, visnet imorgen, maaskee er ogsaa jeg død imorgen! Om en Daare leer ad mig, hvad beviser det Andet en [illegible] t? Om en Fortabt medlidende trækker paa [illegible] beviser det Andet, end at jeg endnu tør [illegible] g for Gud?

Men for [illegible] gge ønsker jeg endnu engang mit saligste [illegible] Naade, og overgaaer al Forstand So [illegible] v vel; bliv hos mig i min Drøm hos [illegible] lske Maaskee med din unævnelige Salighed. Og s[illegible]

Zu Bett, zu Bett wer einen Liebsten hätt
Wer keinen hätt musz auch zu Bett.

d 1 Februar. Morgen.

Idag for et Aar siden Erotisk talt skader jeg hende visseligen ikke, jeg omgaaes hende undseeligt som var hun ikke min Forlovede, men blot betroet min Omsorg. Dette skulde dog ikke virke forstyrrende paa hende, det skulde dog ikke virke som et indirecte Incitament? Troløse Reflexion, Troløse, naar man holder Dig fast med Blikket, da seer Du tilforladelig nok ud og som en prøvet Stridsmand, der indestaaer for Seieren, og blot man vender Hovedet bort, seer man hvad Du er, en Overløber, en Overløber af Profession, en Overløber, hvem det er en Umulighed at være Nogen tro At hun er omsluttet af en saadan Reflexion mærker hun neppe

Hun er stille og tilbageholdende i Forhold til ethvert religieust Indtryk; vil jeg berøre hende lidt digterisk og i en lettere Converseren, synes hun at finde Behag deri

Blot hun ikke er stolt, i saa Fald maa hun aldeles misforstaae mig Jeg negter ikke, at i enkelte Øieblikke er der

---

det er som Hø sml Esaias 40 Kap. 6 overgaaer al Forstand, sml Paulus, Brevet til Philippenserne 4. Kap 7.

[redacted]

Noget, der synes at tyde derpaa, i Andres Nærværelse har jeg endog selv været Gjenstand for Yttringer, der vel lode sig forklare saaledes.

d. 2. Februar. Midnat.

Gud skabte Mennesket i sit Billede, til Gjengjeld danner Mennesket Gud i sit, siger Lichtenberg, og sandt er det, at det har en væsentlig Indflydelse paa et Menneskes Forestilling om Gud, hvorledes han selv er. Saaledes tænker jeg mig Gud ogsaa som Den, der billiger en Omsorgens Beregning, naar man ikke betænker sit Eget, men et andet Menneskes Vel, jeg troer, han billiger Intriguer, og hvad jeg har læst i de hellige Bøger af det gamle Testamente synes ikke at mistrøste mig. Jeg kan ikke tænke mig Gud uden denne digteriske Vaagen over en bekymret Lidenskabs redelige Paafund. Var det anderledes, maatte jeg blive angest og bange for mig selv. Bibelen ligger altid paa mit Bord, og er den Bog, jeg læser mest i; et strængt Opbyggelsesskrift fra den ældre Lutherdom er min anden Veiledning — og desuagtet har jeg slet Intet fundet til Hinder for at handle saa klogt mod hende, som det er mig muligt. at oplægge et Raad saa klogt som det er mig muligt, naar jeg betænker ikke mit eget men hendes Vel. Denne Collision mellem Klogskab og abstrakt forstaaede reent ethisk-religieuse Forpligtelser er vanskelig nok. Hos store Speculanter, og beundrede Digtere, hvis Yttringer ved et Smørrebrødsgilde man opfanger og udgiver, en Tilbedelsens Gjenstand som Dalai Lamas Udtømmelser, faaer man Beskeed om, at Djævelen aldrig aabenbarer sig heelt, at Indesluttethed altsaa er det Dæmoniske. Man overseer saa Modsætningen, at hele det gamle Testamente viser Exempler nok paa en Klogskab, som dog ansees Gud velbehagelig; at Christus i en sildigere Tid siger til sine Disciple: dette sagde jeg Eder ikke fra Begyndelsen af; at han har Mere at sige dem, men de kunne endnu ikke bære det, (altsaa en teleologisk Suspension af det ethiske Forhold at sige Sandheden heelt ud). Træffer det sig da saaledes, at der som Gjenstand for digterisk Behandling tilbyder

---

Lichtenberg] Vermischte Schriften, Göttingen 1844, I S. 56. et strængt Opbyggelsesskrift] Joh. Arndt, Vom wahren Christenthum? store Speculanter, og beundrede Digtere] der synes at maatte tænkes paa Eckermanns Gespräche mit Goethe, hvori der dog ikke synes at findes nogen saadan Udtalelse. Christus] Johannes 16. Kap. 4.

sig en Individualitet, der var stor ved sin Indesluttethed, eller møder en saadan i Verdenshistoriens Gang, hvilken jo Speculationen skal reconstruere, saa lusker man sig til at beundre, tryg ved Udfaldet kan man godt forstaae ham Hvilken Trøst for den, der i sin Nød søger Veiledning! Indesluttethed, Taushed den teleologiske Suspension af den Pligt at tale Sandhed er en reen formel Bestemmelse, og kan derfor ligesaa godt være Form for det Gode som for det Onde. [illegible] en ved at annullere Klogskaben er egentligen i[illegible]ke Collisionen, thi der er jo ogsaa en Pligt, som [illegible] sin Klogskab. Men i samme Øieblik man erkjend[illegible]n *eo ipso* vundet Gud for Intriguen (i god Fors[illegible]r igjen Subjektiviteten gjort gjeldende i [illegible] Ret, [illegible]nhver Individualitet, der har handlet og [illegible] at snakke om Andre, digte eller specul[illegible]t, maa opfatte den. De fleste Mennesker komme slet ikke ud i disse Sphærer, thi der er altid kun Faa, der handle i eminent Forstand Vil man nu ved en Benævnelse, som udsondrer disse, der opleve, hvad der er tilladt ethvert Menneske at opleve, at handle, vil man udsondre disse saa kan man bruge det Dæmoniske som Over-Afdeling og dele saaledes Dæmonisk er enhver Individualitet, der ene gjennem sig selv uden nogen Mellembestemmelse her er Tausheden mod alle Andre staaer i Forhold til Ideen, er nu Ideen Gud, saa er Individualiteten religieus, er Ideen det Onde, saa er han i strængere Forstand Dæmonisk Saaledes har jeg forstaaet det, og fundet mig hjulpen Sagen er i Grunden let nok undtagen for Den der engang har været hjulpen til Systemets Kaper-Riigdom, og derved igjen til Bettelstaven Kun naar man er saa forsigtig at ville construere et System uden at tage Ethiken ind deri, saa gaaer det, saa faaer man et System, hvor man har Alt, alt det Øvrige og har udeladt det ene Fornødne

Maaskee har jeg slet ikke elsket hende, maaskee er jeg for reflekteret til overhovedet at kunne elske? Nu vil jeg begynde saaledes Jeg skulde slet ikke have elsket hende? Men min Gud hvorfra da alle disse Lidelser, er det ikke Kjærlighed, at jeg tænker paa hende Nat og Dag, at jeg tærer paa mit Liv blot for at frelse hende, at det aldeles ikke falder mig ind, om det ikke vil vorde forfærdeligt med mig selv, fordi jeg blot tænker paa hende? Og dog har jeg Sproget, har hende, har Menneskeslægten, har ethvert udvortes Vidnesbyrd imod mig, har Intet at beraabe mig paa Intet at støtte mig ved Elsker jeg hende ikke? Er det at elske svarer hun og Sproget og Slægten at forlade hende? See denne

amtale har jeg ikke kunnet, den kan jeg ikke holde ud. Derfor ager jeg til Dig, Du Alvidende, er jeg saaledes skyldig, saa knus ig, ak! nei, hvo turde bede saaledes, saa oplys min Forstand, at g maa see min Vildfarelse, og min Fordærvethed! Tro ikke, at g ønsker at slippe for Lidelser, det er ikke min Bøn, tilintetgjør ig, udslet mig af de Levendes Tal, tilbagekald mig som en mis-kket Tanke, som et vanartet Forsøg, men lad mig aldrig blive aledes helbredet, at jeg i Utide holdt op at sørge, afmat ikke in Fyrighed, udsluk ikke Ilden derinde, den er dog noget Godt, m den end maa luttres, lad mig aldrig lære at prutte, jeg maa og seire, om end Maaden er uendelig forskjellig fra hvad jeg an tænke.

Hvilken Trøst at have Sproget paa sin Side, at kunne sige, om hun: jeg har elsket ham! Er derimod min første Sætning rigtig, saa bliver der ingen Conclusion af. Men her er ikke Tale m et Par lumpne Sætninger, man vil bringe sammen i en Conlusion, men om det Rædsomste af Alt, en evig Qual: en persong Existents, der ikke kan slutte sig selv sammen i en Conclusion.

Nu vil jeg sove. En Elskende kan det vel hænde, at han ke kan sove for Elskovens Uro, jeg bliver maaskee søvnløs, ordi jeg ikke kan faae at vide, om jeg elsker eller ikke.

d. 5te Februar. Midnat.

En Spedalsks Selvbetragtning.

Scenen er mellem Gravene ved Daggry, *Simon leprosus* sidder paa en Steen, er slumret ind, vaagner op og raaber:)

Simon! — ja — Simon! — ja, hvo kalder? — Hvor er Du, imon? — Her: med hvem taler Du? — med mig selv. Er det ned Dig, hvor er Du væmmelig med Dit Udslet, en Pest for alt evende, viig bort fra mig Vederstyggelige, flygt ud mellem Graene. — Hvorfor blev jeg den Eneste, der ikke kan tale saaledes, ke gjøre derefter: enhver Anden, hvis jeg ikke flygter for ham, a flygter han for mig, og lader mig ene. Skjuler ikke en Kunster sig for lønligt at være Vidne til, hvorledes hans Kunstværk eundres, hvorfor kan jeg ikke skille denne væmmelige Skikkelse

Simon leprosus] Simon den spedalske (Matthæus 26. Kap. 6).

fra mi[illegible] dog kun skjult være Vidne til Menneskenes Afsky! Hvorfor s[illegible] jeg være fordømt til at bære den omkring og vise den frem [illegible] var jeg en forfængelig Kunstner, der i egen Person maatte [illegible] Beundringen? Hvorfor skal jeg fylde Ørkenen med mit Skr[illegible] gjøre de vilde Dyr Selskab, og forkorte dem Tiden med m[illegible]ylen? Dette er intet Udraab, det er et Spørgsmaal; jeg spørger Den, som selv har sagt, at det er ikke et Menneske godt at være [illegible] e da mit Selskab, er dette det Lige, som jeg [illegible] Uhyrer, eller de Døde, som ikke frygte for [illegible]

(Sætter [illegible] og siger som ved sig selv:)

Hvor[illegible] ied opløftet Røst Manasse! — (tier et [illegible] ndret til Staden. Ja jeg veed det. E[illegible] l hvis Brug alt Udslettet vender sig ind efter, saa ingen kan see det, og Præsten maa erklære os sunde. Jeg lærte ham at bruge den, jeg sagde ham, at Sygdommen derfor ikke hørte op, at den blev indvendig, og at Eens Aandedræt kunde smitte en Anden, saa han blev spedalsk i det Synlige. Da jublede han, han hader Tilværelsen, han forbander Menneskene, han vil hævne sig, han løber til Staden, han aander Gift paa dem alle. Manasse, Manasse, hvorfor gav Du Djævelen Plads i Din Sjel, var det ikke nok, at Dit Legeme var spedalsk?

Jeg vil kaste den øvrige Salve bort, at jeg aldrig maa fristes. Fader Abrahams Gud lad mig glemme, hvorledes den tilberedes! Fader Abraham, naar jeg er død, da vaagner jeg i Dit Skjød, da spiser jeg med den Reneste, Du er jo ikke bange for den Spedalske, Isaak og Jakob I frygte ikke at sidde tilbords med Den, der var spedalsk og afskyet af Mennesker, I Døde, som sove her omkring mig, vaagner op, blot et Øieblik, hører et Ord, kun et Ord: hilser Abraham fra mig, at han har Pladsen beredt blandt de Salige for Den, som ikke maatte have Plads mellem Mennesker.

Hvad er dog menneskelig Medlidenhed! Hvem tilkommer den med Rette uden den Ulykkelige og hvorledes betales den ham! den Forarmede falder i Aagrerens Haand, der tilsidst hjælper ham i Fangenskab som Træl saaledes drive og de Lykkelige Aager og betragte den Ulykkelige som et Offer og mene at kjøbe Herrens Venskab for godt Kjøb ja paa ulovlig Maade. En Gave, en Skjærv naar de selv have Overflod, et Besøg, naar der ingen Fare er

det er ikke et Menneske godt osv., 1 Mosebog 2 Kap. 18

[redacted]

lidt Deeltagelse, der ved sin Modsætning kan kryddre deres Ødselhed, see! det er Medlidenhedens Offer. Men er der Fare, saa jage de den Ulykkelige ud i Ørkenen, for ikke at høre hans Skrig, der kunde forstyrre Strengelegen og Dandsen og Yppigheden, og dømme Medlidenheden — den menneskelige Medlidenhed, der vil bedrage Gud og den Ulykkelige.

Saa søg da forgjeves Medlidenheden i Staden og hos de Lykkelige, søg den her ude i Ørkenen. Jeg takker Dig Abrahams Gud, at Du lod mig opfinde denne Salve, jeg takker Dig, at Du stod mig bi til at forsage Brugen af den, jeg forstaaer dog Din Barmhjertighed, at jeg frivillig bærer min Skjebne, frit lider det Nødvendige. Har ingen havt Medlidenhed med mig, hvad Under da, at Medlidenheden er flygtet som jeg ud mellem Gravene, hvor jeg sidder trøstet som Den, der offrer sit Liv for at frelse Andre, som Den, der vælger frivillig Landflygtighed for at frelse Andre, trøstet som Den, der har Medlidenhed med den Lykkelige. Fader Abrahams Gud giv dem Most og Korn i Overflod og lykkelige Tider, byg Laderne større og giv Overflod større end Laderne, giv Fædrene Viisdom og Mødrene Frugtbarhed og Børnene Velsignelse, giv Seier i Strid, at det maa være Dit Eiendoms Folk. Hør dens Bøn, hvis Legeme er besmittet og ureent, Præster en Vederstyggelighed, Folket en Rædsel, den Lykkelige en Snare, hør ham, dersom hans Hjerte dog ikke var besmittet.

* * *

Simon *leprosus* var en Jøde; havde han levet i Christendommen, havde han fundet en ganske anden Sympathi. Hver Gang der i Aarets Løb prædikes om de 10 Spedalske, forsikkrer Præsten, at han har ogsaa følt sig som en Spedalsk, — men naar der er Typhus . . . . .

d. 7. Februar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Hun har seet mig overvældet under det Religieuses Magt, men hun har ikke Øie for det Religieuse;

Dit Eiendoms Folk] Brevet til Titus 2. Kap. 14. de 10 Spedalske] Lukas 17. Kap. 12 ff. (Texten paa 14. Søndag efter Trinitatis).

hun ha[illegible]lt mig længe før vor Forlovelse, hun er ofte nok Vidne [illegible] sædvanlige Optræden som et koldt Forstands-Menneske, [illegible] som en Spotter; hun troer, jeg spotter over Alle, kun il[illegible]er hende — hvis hun nu var stolt; det gyser i mig, det va[illegible]n forførerisk Føde for Stolthed, at være tilbedet, og saaled[illegible] kunde hun maaskee misforstaae den religieuse Sindsbevægelse) af Den, der spotter alt Andet.

I Andres N[illegible]ndes Stolthed tydeligere frem; maaskee har d[illegible] af, men jeg har ikke havt Tid at opda[illegible]ogsaa ud over mig. Forleden Dag skete [illegible] paa[illegible] Maade, at de Tilstedeværende studsede derved. I[illegible]n Ubetydelighed. En ung Pige kan have Lov til [illegible]aaskee kun en Kaadhed. Var jeg blot beroliget i[illegible]der frygter jeg værre Kampe. Og er det noget An[illegible], saa aner jeg en svælgende Misforstaaelse. Blot [illegible] troer, at hine i hendes Øine vist besynderlige Symptomer ere blot erotiske Indtryk, at det er en tilbedende Elsker, der dyrker en Gudinde. Saa skulde hun altsaa tage min Religieusitet erotisk forfængelig. Sandeligen man ydmyger sig under Gud og det ethiske Forhold, men ikke under et Menneske. Det er sandt, mit udvortes Menneske er et ganske andet end mit indvortes, men jeg har aldrig religieust spottet over Nogen. Det Religieuse er mit Ligeligheds-Princip, og min Sjel er just ikke oplagt til erotiske Kævlerier om, hvo af os der var noget Overordentligt.

Det er langtfra at jeg begjerer nogen overdreven Forelskelsens Ømhed, men jeg vilde nok have hende til at yttre sig noget mere, for at see, hvad der foregaaer i hende. Trods alle mine Bestræbelser, troer jeg egentligen, hun anseer mig for en meget skarp Kriticus, og dette qvæler hendes Yttringsfrihed.

d. 7. Februar. Midnat.

Naar Hvalen er saaret, søger den ned paa Havets Bund og udsprøiter Blodstraaler, døende er den forfærdeligst. Silden døer strax, og naar den er død, er den saa død som en Sild. Men stundom ligger Hvalen ganske stille, uagtet den dog ikke er død. Sprøiter jeg stundom Blod i Lidenskabens Øieblik, er det mig som brast et Blodkar, idet Ordet bryder frem, saa kan jeg ogsaa være ganske stille, men derfor er jeg ikke død. Hvor Pathos dog er en gaadefuld Magt! Man kan i en vis Forstand pakke det hele

[redacted]

ımmen og have det i en Vestelomme, men naar Lidenskaben tæn-
er Fyr, da sees, at denne lille Ubetydelighed er et Ildhav.

Nu vil jeg begynde paa en anden Maade, jeg vil tænke over 'orholdet saaledes som var jeg blot en Iagttager, der havde at ıdgive sin Rapport. Jeg veed det vel, mig hjælper denne Objek-ivitet ikke, den skal det heller ikke; jeg føler kun en Trang til t udtømme det næsten Komiske, som er i Sagen. Naar jeg har jort det, har rystet Narrestregen af mig, da er jeg atter vel stemt il at trække tragisk og til at løfte tragisk paa det Samme som n Byrde.

Her er Rapporten. Det er en ung Pige, som ellers lykkeligt ıegavet med qvindelig Elskværdighed mangler eet: religieuse For-ıdsætninger. I religieus Henseende staaer hun omtrent paa føl-ende Punkt, (et Punkt som vel sjeldent findes angivet af Præsten Embedsprotokollen, thi hun kan meget godt »læse«) for hende r Gud saa noget nær hvad man tænker sig ved en ældre god-ıodig Onkel, der for gode Ord gjør Alt, som Barnet vil have det. ›erfor holder man uendeligt meget af denne Onkel. Man har til-ge en vis uforklarlig Ærefrygt for Gud, som ikke bliver til mere. ˈaar man sidder andægtig i Kirken, saa er dette, reent æsthetisk eet, et elskeligt Syn. Men Resignation, uendelig Resignation, Aands orhold, absolut Aands Forhold til Aand, er der ikke Tanke om. ›enne Pige lægger Beslag paa det Religieuse, og taler ud deraf ˈisk væk. Og som det ungdommelige Sind ellers overmodigt ıger det Første det Bedste, hvilket netop er qvindeligt elskværdigt, ıa gjør hun det ogsaa religieust. Hun elsker et Menneske høiere nd hun elsker Gud, hun sværger ved Gud, hun besværger ved ˈud, og dog er hun i religieus Henseende kun romantisk i den lle Tabel, og *valore intrinseco* i religieus Henseende kun en slet ›aler.

Dersom nu Modspilleren, med hvem hun gjør Partiet, var et eent Forstands-Menneske, saa vilde han formodentligen svare paa enne Tiltale ved at erindre om Skolebørnene, der sige til hin-nden: »tør Du sige ved Gud?« Men han er lige det Modsatte, an er religieus construeret, hans Romantik er Uendelighedens ørrelse, hvor Gud er en vældig Gud, og 70 Aar et Pennestrøg, g en heel jordisk Tilværelse en Prøvetid, og Fortabelsen af sit ›este Ønske noget, man maa være forberedt paa, hvis man vil dlade sig med ham, fordi han som den Evige har en rund Fore-

---

valore intrinseco efter indre Værd.

stilling o[illegible] len og siger til Den, der søger ham: »ja endnu er det ikke [illegible] ikket, vent blot lidt« »hvor længe?« »aah' en halvfjerdsindstyve Aar« »Du gode Gud saa kan jo Mennesket døe ti Gange imedens« »Det maa vel være overladt til mig, uden hvis Villie ikke en Spurv falder til Jorden, altsaa imorgen, imorgen ganske tidligt;« det vil sige om 70 Aar, thi da 1000 Aar er for ham som een Dag, saa er 70 Aar netop 1 Time 56 Minutter og 3 Secunder Saaledes [illegible]en construeret, han mener i Forhold hertil Opga[illegible] at fortørnes paa Gud, fordi han er stor, men h[illegible]lv er ringe, ikke kævles med Gud, fordi han er [illegible] dog aldrig nogen Feil, men vel en Elendighed h[illegible]at han er Intet, at Opgaven er at holde ud, ikke [illegible]e sig selv den eneste Kjærlighed, der er lykke [illegible]en eneste Beundring, der er salig, ikke at ville [illegible]neste Forventning, der holder ud, som jo Opgaven [illegible] Naar han nu er saaledes construeret, saa følger deraf, at hvis et Menneske formaaer at bringe sit Forhold til ham hen under et Guds Forhold, saa bliver Skolebarnets ved Gud absolut, han er *bunden* baade i Tid og i Evighed. Han har nu Omsigt nok til ikke at respectere dette Ord i enhver Forbigaaendes Mund, men til hiin Pige er han bunden, og hun gjør sig ingen Betænkelighed ved at bruge Besværgelsen At Replikken i hendes Mund er en Interjection, som hun slet ikke vil føle sig bunden ved religieust, fordi hun overhovedet blot ligger i Ønskets og det Behageliges og det Ubehageliges Dialektik, at han veed dette hjælper ham slet ikke, han maa i Kraft af sit Guds Forhold honorere Fordringen indtil den sidste Hviid.

Der ligger noget dybt Komisk i dette Misforhold. Ethvert Menneske har jo Lov til at sværge ved Gud Man pleier nu i Almindelighed at bruge ethiske Kategorier for at bedømme den Sværgendes Adfærd, at han enten er af Sandhed, eller han er en Hykler Men denne Fremgangsmaade strækker slet ikke til, og kan gjøre megen Uret, thi en saadan Individualitet kunde jo ogsaa blot være comisk Anderledes kan jeg ikke hitte ud deraf Selv naar jeg tager et større Exempel kan det strække til. Naar Pharisæeren i Evangeliet skildres som en Hykler, er dette kun forsaavidt sandt, som han føler sig bedre end andre Mennesker, hvad

1000 Aar er for ham osv j Peters 2. Brev 3. Kap. 8. Pharisæren, Lukas 18 Kap. 10 ff Smstds. Vers 12 jeg faster to Gange om Ugen og giver Tiende af alt det, jeg ejer

[redacted]

han derimod forøvrigt siger er comisk, saasnart man vil tænke sig det. Man tænke sig en Individualitet, der taler med Gud i Bønnen, og nu falder paa at tale saaledes: jeg faster 3 Gange om Ugen, betaler Tiende af Mynte og Kommen. Det er aldeles ligesaa comisk som den Mand, der laae i Grøften og troede han reed. Pharisæeren troer nemlig, at han taler med Gud, medens det af hvad han siger, er klart og tydeligt nok, at han taler med sig selv eller med en anden Pharisæer. Dersom saaledes en Vertshuusholder vilde staae i en Kirke og tale med Gud i Bønnen sigende: jeg er ikke som de andre Vertshuusholdere, der kun give den befalede Vægt, jeg giver rigelig Vægt og desuden Nytaar, saa er han derfor ikke nogen Hykler, men han er comisk, da det er tydeligt, at han ikke taler med Gud, men med sig selv *qua* Vertshuusholder eller med en af de andre Vertshuusholdere. Derfor skulde man aldrig kalde Gud til Hjælp for et Ønske, thi man binder sig selv absolut derved. Om nemlig Ønsket ikke bliver opfyldt, derfor er Gud og jeg slet ikke quit, thi det maa jo dog overlades til ham, men jeg maa staae ved mit Ord, jeg maa til ethvert Øieblik holde det fast, at det var og er mit eneste Ønske, saa alvorligt saa evigt mit eneste Ønske, at jeg vovede at give det et religieust Udtryk. Kommer jeg nemlig efter nogen Tids Forløb med et nyt Ønske, og sender strax Bud efter Gud igjen, ligesom flebile Forældre sende Bud efter Doctoren for Ingenting, hvad saa? saa har jeg gjort Nar af Gud, og tillige viist, at jeg er en comisk Individualitet, der langtfra at være en Hykler, antog, at det at bede til Gud var det Samme som at klappe Papa paa Kinden og sige: bitte, bitte.

Her ender Rapporten; min Forstand har modtaget sin Tribut, nu skylder jeg den Intet. Kom nu og bliv hos mig, Du min elskede Smerte! Udvortes kan hun nu ikke være min (eller var det muligt, o! dersom det var muligt!), men at hun i aandelig Forstand ikke skulde være hvor jeg er, den Tanke forvirrer mig Alt. Kan det ene Menneske da ikke forstaae det andet, er der da ingen Ligelighed i det Religieuse? — Hvorfor rev jeg hende med ud paa Strømmen, hvorfor forskyldte jeg, at der blev anlagt en Maalestok for en Piges Existents, som kun forstyrrer os Begge! Ja nu, nu er det bag efter. Selv om Alt gaaer lykkeligt af, at hun virkelig hjælper sig selv ud af Elendigheden eller aldrig havde været saa dybt i den, for mig er dog det Religieuse saaledes den sande Me-

---

Tiende af Mynte og Kommen] Matthæus 23. Kap. 23.

ning i Tilværelsen, at det forfærder mig, hvis hun blot helbredes i Timelighedens Bestemmelser. Naar man ikke har en saadan Bekymring, er det nemt nok, at træde af i meningsløst glimrende Herlighed: som en Udvalgt; men har min, om det saa skal være, store Maalestok forstyrret hendes Liv, saa holder hun mig igjen med sin, om det saa skal være lille Maalestok, hun er mig med sin lille Maalestok en uhyre Magthaver, fordi jeg uden hende ikke kan afslutte nogen Livsanskuelse, da jeg gjennem hende sympathiserer med ethvert Menneske. Uden synderligt Kjendskab til Mennesker, har dette været min Trøst og ligesom min Seier over Livet, min Hvile fra Forskjellighederne i Livet, at det Religieuse turde man fordre af enhver Individualitet. Og dog er jeg her stødt paa en Individualitet, som jeg ikke veed, om jeg tør fordre det af, om jeg ikke gjør Uret derved. Men paa den anden Side, hvis der existerer en eneste saadan Individualitet, hvis altsaa Religieusitet skal gaae i Spand med Geni og Talent, saa er jeg afmægtig, thi denne Tanke er egentlig mit Livs Tanke, der giver mig selv Frimodighed til ikke at misunde den Udmærkede og Begunstigede, Sindets Rolighed til ikke at ængstes til Raadvildhed over dens Elendighed, der udvortes er mere elendig end jeg

Videre. Sæt hun da til syvende og sidst maaskee mere beundrede end elskede mig, sæt hun nærer den sørgelige Idee, at jeg var noget Stort Hvor vanskeligt bliver det da ikke for hende maaskee engang beruset i en Indbildningens Drøm at jeg tilbad hende, nu at forvinde et saadant Indtryk? Og jeg er atter Skyld i, at hun ydmyges saaledes! Naar man ikke har en saadan Bekymring, saa kan jeg vel forstaae, at det frister, at være blandt de Udmærkedes Tal, paa hvem Manges Øine vogte, mig frister det ikke, jeg ønskede at være som Soldaten i Rækken ikke til at skjelne fra de Andre.

End ikke et egentligt religieust Udtryk tør jeg give min ydre Existents, af Frygt for, at hun skulde misforstaae dette og ville vove sig ud i Uendeligheden Hun kan det ikke, endnu ikke Det, der skal frelse hende, saaledes var min første Tanke, saaledes er den endnu, er en vis Timelighedens Sundhed. Jeg er overbeviist om, at selv i det mest afgjørende Øieblik, da jeg satte Skilsmissen mellem os, fattede hun ikke Resignationen. Enten troede hun nu døer jeg og saa er det forbi; men det er ikke Resignation, eller hun haabede aldeles umiddelbart, men det er ikke Resignation, eller hun reiste sig i sig selv i Kraft af sin naturlige Sundhed og opflammedes til netop nu at ville gribe Timeligheden an, men dette er ikke Resignation

Altsaa stille. Det gjelder om at være saa intetsigende som muligt. Ethvert Vink fra mig vilde blot forstyrre og hvad der er det Farligste af Alt maaskee hjælpe et Øieblik. Hidses maa hun dog, at den lidende Tilstand ikke bliver habituel. Den lidende Tilstand, jeg veed jo end ikke med Bestemthed, om hun er lidende.

Reflexion er dog aldeles uudtømmelig. Den bærer sig egentlig ad ligesom Tordenskjold: det er de samme Tropper, den bruger, men naar de ere marcherede forbi, bøie de om ad en Tvergade, faae en anden Mondering paa, og saa fortsættes Paraden — af den talløse Besætning.

d. 12. Februar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Hun hører ikke uden Opmærksomhed, naar jeg læser i et eller andet religieust Skrift for hende; jeg selv udvikles stærkere og stærkere i Retning af det Religieuse. Endnu kan jeg ikke vinde Sorgløshed nok til at udtrykke Forelskelsen mere erotisk, jeg nænner det heller ikke. Først det Anstrængende, Forelskelsens Nydelse kommer vel senere.

Blot jeg dog ikke har lagt det Hele for stort an, blot det Hele ikke er hende for alvorligt, om end al religieus Tværhed og Haardhed er mit Væsen fremmed og da især i Forhold til hende, hvis Nærværelse gjør mig saa mild som muligt.

Saa taler jeg ogsaa lidt lettere med hende, jeg samtaler. Sandeligen denne Samtalen har for mig et Trylleri, som jeg aldrig havde anet. Hvilken Lyst, naar jeg tænker paa Fremtiden, thi denne Samtale vil i mine Øine vedblive at have noget saa Indbydende, for min Sjel noget saa Vederqvægende, at jeg ingen anden Lise begjerer end denne. Hun er saa godt som aldeles uden Reflexion, men hun snakker heller ikke, hun siger Et og Andet, som det falder hende ind. Øieblikkeligt griber min Reflexion det Sagte, en lille Modification, og jeg har det sat over i min Sphære, og saaledes alternerer Samtalen. Nu yttrer hun Noget paa sin umiddelbare Maade, en lille Modification, stundom blot en Modulations Forandring, og jeg tilfredsstilles ved og morer mig over Bemærkningen. Hun kan nu ikke begribe, hvor saadant et Ord af hende kan more mig saa meget, imidlertid seer hun ret fornøiet ud af Glæde over den anede Oprømthed, der hersker i Samtalen. Hende tilfredsstiller det at yttre sig, derpaa forundrer hun sig over at see sine Yttringer som Gjenstand for en saa stor Opmærksomhed, saa

forstaa idt Reflexion under, føier den til, glæder mig over hende — saa ere vi Begge fornøiede. Jeg synes dog virkelig at op jeg har nogle Egenskaber, der kunde gjøre mig til en ga l Ægtemand, jeg har Sands for Ubetydeligheder, jeg har Hukom else for Smaating, jeg har nogen Evne til at lægge lidt Betydn ind, hvilket Alt er meget godt i Tidens Længde. Vidste blive et Pragt-Exemplar af en Ægtemand e Tid eller Flid. Men Ulykken er, at jeg n Indesluttethed, og at være noget hal mig

d. 13de Februar. Midnat.

Blot der dog maatte skee noget. At holde sin Sjel i Extase fra Uge til Uge, at holde de utallige Reflexioner alle paa Springet, at have Alt færdigt, og hvert Øieblik færdigt, fordi man ikke kan vide, om det skal bruges, eller naar det skal bruges, eller hvad der skal bruges!

Idag har jeg seet hende. Hun var bleg. O! naar man har en Sjel fuld af Angest, naar man ved denne har Sands for Varsler da kan en saadan Bleghed faae Betydning. Machbeth bliver rasende blot fordi et Bud, der kommer med en ubehagelig Efterretning, er bleg, men her er jo Blegheden Efterretningen. Og dog tyder Læge-Efterretningen paa, at hun i det Hele befinder sig vel. idetmindste hørte jeg disse Ord hos Hansens, hvor Lægen var, og hvor der blev talt om hende, thi da jeg paa Grund af Familiernes Forhold og Lægens Tilstedeværelse, havde en Mistanke, og derfor spørgende gjentog de Ord: hvo er det, som befinder sig saa vel (disse Ord havde Lægen sagt idet jeg traadte ind), bleve de forlegne, og da jeg ikke uden en vis Spydighed sagde, at det ikke forundrede mig, om en Læge selv overraskedes ved at have sagt hvad han saa sjeldent siger, hun befinder sig vel, men hvo er det da? fattede Lægen sig og svarede aah! det var Fru Fredriksen. Herre Gud, svarede jeg, Fru Fredriksen, har hun været syg, det var hende, hvis Mand var Byfoged i Skanderborg, og som senere blev forflyttet her til Sjelland, ih! det er mærkværdigt, o. s. v. Derpaa converserede jeg den ærede Familie og Lægen med i et

---

Machbeth (o: Macbeth) Shakespeares Macbeth 5. Akt 3. Scene Budet melder den engelske Hærs Fremrykken mod Dunsinan).

stivt Qvarteer om bemeldte Dame. Det var tydeligt, at Situationen var dem saa piinlig som mulig. Derpaa gik Lægen, og jeg begyndte Samtalen om Lægen, og om de mange Familier, hvis Husdoktor han var, men at jeg aldrig havde vidst, at han var Læge hos Fru Fredriksen. Dette turde jeg ikke sige saa længe han var tilstede, thi det var meget muligt, at han havde sagt sandt, men Familien vidste det maaskee ikke, og vidste derimod, at det var en Udflugt, han havde hittet paa. Paa den Maade mangler man aldrig Stof til Samtale. Men hende var det de talte om, det er jeg vis paa, thi det vidste jeg, at for ikke en halv Time siden havde Lægen været i hendes Huus, og kom upaatvivlelig lige derfra. Altsaa dette er Læge-Efterretningen. Derimod saae jeg hende bleg. Hvilken Qval, at skulle iagttage et Phænomen, naar Phænomenet selv forandrer sig i Forhold til Iagttageren.

Hun havde jo engang Lyst til at være noget Overordentligt, Kunstnerinde, Forfatterinde, Virtuosinde, kort at glimre i Verden. Det var jo muligt, idetmindste er det psychologisk rigtigt, at en ulykkelig Begivenhed kan være en afgjørende Impuls i denne Retning. Sandt nok, jeg har aldrig fattet, hvor det er faldet hende ind, hvor hun saaledes kunde misforstaae sig selv saa elskelig som hun var, saa lidet havde hun noget særligt Talent. Havde det været der, havde jeg nok opdaget det, thi mit Tungsind havde deri strax seet en Lidelse mere, fordi jeg havde forstaaet, at hun maatte have uhyre Fordringer til Livet. Men en Katastrophe kan jo skabe et Menneske om, og den var dog maaskee en gyldig Anelse i hendes Sjel, dette Ønske, denne Higen. Hvad Under, at jeg ikke forstod det, jeg, som fra min tidligste Ungdom har levet i den bestandige Modsigelse mellem i mit Forhold til den Enkelte at synes begavet og i mit stille Sind være overbeviist om, at jeg ikke duede til Noget.

Jeg er frank og fri, ledig, ingen Mands, ingen anden Qvindes, intet Livsforholds Tjener; jeg ligger ved Kanten i min Baad, om der dog vilde vise sig et Phænomen derude. Kunde hun saaledes komme frem som en Beundringens Gjenstand, det var noget for mig, det var den lykkeligste Existents, jeg kunde tænke mig: skjult at see hende beundret, skjult at vove den sidste Tanke og den sidste Hvid, for at Beundringen kunde være jublende. Hvor Utaalmodigheden allerede koger i mig! Jeg kan besnakke Folk, jeg kan lyve, bevise Alt, smigre, trykke en Journalist i Haanden, selv skrive Artikler Dag og Nat — og Beundring er jo dog tilkjøbs for Penge og for Klogskab. Jeg opgiver Alt, mit lykkelige Lod blev det da skjult at turde arbeide for hende. Og naar det saa er naaet,

naar Smerten har potenseret hendes Sjel, naar Lykke og Gunst og Smiger kappes om at smykke den Udmærkede, naar hendes Sjel svulmer indtil Overmod – og hun da triumpherende drager mig forbi, da tør jeg roligt see paa hende, mit Blik kan ikke forstyrre hende, thi Tilværelsen har jo netop hævdet hende imod mig.

Men lidt at holde sig til maa man dog have. Efter anonyme Noveller løber jeg ikke saa snart igjen, den sidste lod mig ret føle det Latterlige i min Indbildning. Har jeg ikke lært Andet deraf, saa har jeg faaet en Forestilling om, hvorledes det gaaer til med Recensioner Jeg har aldrig kunnet blive alvorlig ved Tanken om en Recensents Gjerning, men blot paa den løseste Mistanke om, at hun kunde være Forfatterinden (thi Rygtet sagde, at det var af en Dame), og jeg satte Alt i Bevægelse for at overbevise Menneskene om, at det var noget Overmaade.

d. 20 Februar. Morgen.

Idag for et Aar siden. Nei jeg kan dog ikke forstaae Andet, end at jeg gjør hende ulykkelig. Der er og bliver et svælgende Misforhold mellem os, hun forstaaer ikke mig, og jeg forstaaer ikke hende, hun kan ikke glæde sig ved, hvad der glæder mig, og ikke sørge over, hvad jeg sørger over Dog har jeg begyndt derpaa, saa holder jeg ud, men ærlig vil jeg være. Jeg tilstaaer hende, at jeg betragter hendes Forbindelse med mig som et Offer fra hendes Side, jeg har bedet hende om Tilgivelse, at jeg har revet hende med ud paa Strømmen. Mere kan jeg ikke gjøre. Sandeligen jeg havde aldrig drømt, at jeg nogensinde skulde ydmyge mig saaledes for et Menneske. Nu det forstaaer sig, det er vel ikke hende, jeg ydmyger mig for, det er Forholdet og den ethiske Opgave, dog maa jeg overvinde mig at sige det til et Menneske, og siger jeg det, da er min Stemning just ikke til at sige det for Spøg I Grunden hjælper det ikke stort, thi da hun ikke faaer et Ord at vide, saa kan hun ikke forklare sig det, men her er jo igjen Misforholdet.

d. 20. Februar. Midnat

Jeg saae hende idag paa Hauserpladsen. Alt som sædvanligt. Det er da en Lykke, at hun seer mig saa ofte. Jeg veed

[redacted]

med mig selv, at jeg aldrig gaaer af min Vei, ikke et Fodbred, for at see hende, det tør jeg ikke, min Existents skal udtrykke den absolute Ligegyldighed. Hvis jeg turde det, og hvis jeg ikke havde min hypochondre Skarpsindighed til at belure mig og til at ane Muligheder, saa havde jeg forlængst opslaaet min Bopæl i Nærheden af hende, blot for at tvinge hende til at see mig. Der er intet Farligere for en Pige i hendes Tilstand end at undgaae Synet, og derved give Phantasien Beleilighed til at drømme.

Hun maa hidses, at hun ikke gaaer hen og bliver mat, og hverken bliver det Ene eller det Andet, hverken sørger eller seirer. Nu vil det vel og lykkes. En Brev-Correspondance med en Ven paa Landet, det vil sige et Menneske, som jeg ikke troer, er meddeelt i Copie til min Indviede, der plager mig. Det er naturligviis fra Vennens Side skeet under den dybeste Taushedes Løfte, og med den dybeste Taushedes Affordring betroer han den igjen skriftligt til sin Elskede i Holbek, og saa gaaer det nok, og i største Hast. Man klager stundom over Postvæsenets Langsomhed — naar man er saa heldig at have en Vens Veninde til at bære Brevene, saa gaaer det i største Hast, jeg tænker hun løber paa sin Fod til Hovedstaden blot for at faae krammet sin Hemmelighed ud til hendes Kundskab, for hvem den er bestemt. Der er dog intet Tilforladeligere i Verden end en Ven, om hvem man med Sikkerhed veed, at han forraader Alt hvad man betroer ham, intet Tilforladeligere, naar man blot passer paa hvad man betroer ham. Det er upaalideligt, naar man vilde bede en Ven om at sige det eller det, men naar man betroer ham det, man vil have ud, under Taushedes Løfte, saa er man ganske sikkret, thi saa maa det ud. Det er tillige en sjelden Lykke, naar en saadan Ven igjen har en Ven og denne Ven igjen en Veninde — saa gaaer det med Lynets Fart. Saaledes bliver min Correspondance besørget ved Venskab.

Jo mere man lider, desto mere Sands, troer jeg, faaer man for det Comiske. Først ved den dybeste Lidelse faaer man den sande Myndighed i det Comiske, der med eet Ord forvandler den fornuftige Skabning, man kalder Mennesket, ved et Trylleslag til en Fratze. Denne Myndighed er ligesom en Politibetjents Sikkerhed, naar han uden videre griber til Stokken, og ikke taaler nogen Sladder eller Spærren af Passagen. Den Slagne tager til Gjenmæle, han gjør Indsigelse, han vil respecteres som Borger, han fordrer Sag; i samme Nu følger det næste Rap af Stokken og det hedder væsartig og passeer, ikke staae stille. At ville staae stille, at protestere, at fordre Sag er nemlig Udtrykket for den pathetiske Stympers Forsøg paa at gjælde Noget for Alvor, men det Comiske vender en

anden Side ud paa Fyren, ligesom Betjenten, der i en Fart faaer ham vendt og ved at betragte ham bagfra, ved Hjælp af Stokken gjør ham comisk.

Dog maa dette Comiske være saa smerteligt erhvervet, at man ikke just kan ønske sig det. Men det Comiske paanøder sig mig isærdeleshed, hver Gang min Lidelse bringer mig i Forhold til andre Mennesker

Correspondanc[illegible] confidentiel Meddelelse angaaende min Kjærligh[illegible]r rigtigt, især Navne og Aarstal og Dage, det Ø[illegible]e Delen Fiction Jeg er aldeles overbeviist o[illegible]en selv kan have en paalidelig Opfattelse af mig og [illegible]dertil har jeg forvirret hende Sagen altfor meget [illegible] til et Hexebrev, der kan betyde lige hvad det [illegible]maatte overlades til hende selv og fra mig maatte hun [illegible]tis eie en authentisk Fortolkning, thi da bliver hun aldrig helbredet At hun ganske maatte kunne faae sig selv igjen, er mit høieste Ønske for hende, og jeg vil vove Alt derfor. Blot en eneste tilforladelig Veiledning var nok til at hun i Stilhed kunde beholde et Indtryk af mig, som hun ikke maa

Min Peroration i de to Maaneder, min vistnok ikke glimrende men dog charakteertro Bortgang var beregnet paa at synes et fordærvet Menneske Dette er Hovedopfattelsen En saadan virker nemlig til, at hendes Lidelse i samme Øieblik bliver aldeles autopathisk, fri for al Sympathi, bevirker, at hendes Lidelse aldeles ikke bliver hende dialektisk, som havde hun nogensomhelst Ret, Noget at bebreide sig Ad den samme Vei maatte der nu gaaes frem Hvad virker da dernæst mest inciterende? Jeg tænker naar en saadan Slyngel ikke er uden en vis Deeltagelse for den stakkels Pige En Skurk staaer dog aldeles udenfor det Gode men bliver han fræk nok til at ville communicere med dette gjennem en vis næsten chevaleresk Deeltagelse – jeg kjender intet mere Oprørende Hiint confidentielle Falskmaal bærer netop Præget af denne Deeltagelse Den er uden Lidenskab, men i Høflighedens Form For at holde Stemningen rigtig, har jeg bestandigt, medens jeg skrev, tænkt mig En, der havde havt eller har Tandpine, om hvis Befindende man ikke uden Deeltagelse bekymrer sig

Forøvrigt har det været mig modbydeligt at skrive det Hele, ikke for hendes Skyld, thi mit Haab er, at det vil være hende gavnligt, men for deres Skyld, gjennem hvis Hænder det gaaer og igjen af en ganske egen Grund. Jeg er overbeviist om, jeg vender

[redacted]

hundrede mod een: alle Tre siger efter at have læst det: »aah! han er dog ikke saa slem som jeg troede, han er dog ikke uden Deeltagelse.« Det er utroligt, hvor Menneskene ere slagne med Dumhed i Henseende til det Ethiske. Ved at være fræk nok til at ville være allerforagteligst, bliver man et ganske skikkeligt Menneske, næsten ligesaa god som Folk er flest; thi Herre Gud, en Kjærlighedshistorie har da saa Mangen havt, og ladet en Pige sidde og vente, men naar man dog har lidt Deeltagelse, saa er man ret brav. Og dog er det at være en Skurk ikke saa haabløst, der er Frelse mulig; men paa den Maade at kunne vise Deeltagelse, vidner utvivlsomt, at man har taget Skade paa sin Sjel.

Og nu til Hvile, jeg drager hver min Tanke ud af Intriguens Anstrængelse, jeg samler den kun paa hende, paa min Bekymring og paa mit Ønske. Jeg vil ikke forstyrres af Noget, men jeg vil ogsaa gjøre hvad jeg anseer for min Pligt. Kan det være rigtigt for en god Sags Skyld at være en Daare i Verden, saa kan det vel ogsaa forsvares, at være intriguant, eller rettere, jeg frygter en sildig Ængstelse og Fortrydelse, hvis jeg havde ladet Noget uforsøgt. Stort troer jeg ikke paa Intriguer, ikke fordi jeg ikke beregner Alt af yderste Evne, men fordi Sagen er mig saa vigtig.

O! blandede Smerte! vi skilles mere og mere ad, der ligger et Liv imellem os, og det er mig som maatte der nu ligge en Evighed imellem os, hvis hun ret river sig løs fra mig. Det er som tjente jeg to Herrer: jeg gjør Alt for at arbeide hende løs, for at tilintetgjøre Alt imellem os, og da tugter jeg tillige min Sjel op, at den maa holde sig paa Ønskets Spidse, at mit Ønske, hvis dets Opfyldelse nogensinde var mulig, maatte være ligesaa brændende i det Øieblik, hun for stedse er tabt for mig, som det var da Alt begunstigede vor Forbindelse, som det var allerstærkest, da hun bad ved min Fod. At ønske medens man er ung, er ikke vanskeligt, men at holde Sjelen paa Ønsket, naar lønligt Nag, naar Døds-Angest fortærer Kraften, er ikke let. At gjøre Kaprioler naar Hesten er ung og vælig og har Pustet i Næsen, er ikke vanskeligt, snarere vanskeligt at lade det være, men naar den er træt, naar den vaklende støtter sig frem, naar den med hvert Skridt vil til at falde — da at gjøre Kaprioler, det kan Hesten ikke. Men

---

en Daare i Verden] som Brutus, der stillede sig an som en Taabe for at styrte Tarquinius Superbus.

Aanden levendegjør, og som en gammel Konge har sagt: en Konge kan døe, men han kan ikke blive syg, saa er det min Trøst, at jeg kan døe, men jeg kan ikke blive træt. Thi hvad er det at have Aand uden at have Villie, og det at have Villie uden at have den over al Maade, da Den, som ikke har den over al Maade, men kun til en vis Grad, slet ikke har den.

d. 28de Februar. Morgen

Idag for et Aar siden. Blot Mod og Udholdenhed Jeg vil naae det Religieuse med hende, det er en Sikkerhed som assurerer Livet, ak! eller er det kun en Forsigtighed, som det at sætte i Enkekassen For Øvrigt kan jeg gjøre Alt med og udvikler mere og mere Færdighed Hendes Ungdom fordrer enhver Anstrengelse fra min Side; og jeg er saa ungdommelig, som det er mig muligt. Jeg troer det lykkes For et Par Dage siden var der en Mand, der sagde om os, at vi var ret et Par unge Forlovede Det forstaaer sig, vi er det jo ogsaa. hun i Kraft af de 17 Aar, og jeg i Kraft af det kunstige Been, jeg bruger Bedraget lykkes, som dette da altid lykkes for mig. Thi at udtrykke mig ligefrem, lykkes sjeldent, men indirecte og svigagtigt lykkes over al Maade. Det er som en Natur-Disposition hos mig, en Reflekterethed, jeg er født med. Men jeg lærer tillige noget Andet, jeg lærer det Komiske fra Grunden af: en ung Forlovet paa et konstigt Been! Jeg forekommer mig selv ligesom Capitain Gribskopf Dog er denne Komik, min Hemmelighed, ikke til at spøge med Anstrengelsen frygter jeg ikke, thi jeg glæder mig over hende, men Misforstaaelsen frygter jeg.

d. 28de Februar Midnat

Det manglede blot: hun søger mig, det er aabenbart Saa har jeg da fægtet i Luften, hun maa have en resterende Sympathi, en Nerve, hvori jeg endnu sympathetisk smerter hende Den confidentielle Meddelelse kan hun endnu ikke have faaet, det var da

Aanden levendegjør, Paulus, 2 Korinthierbrev 3 Kap. 6 Capitain Gribskopf i »Apothekeren og Doktoren Et Syngespil i to Acter af Stephani den Yngre . . . Oversat af Lars Knudsen«, Kbhvn. 1789, forekommer »Gribskov en Invalider-Kaptein med et Træebeen og et Plaster over det ene Øie«

en Lykke, at jeg var betænkt paa at sende den. I min Mine skal hun Intet finde. Mit Ansigt er ingen Avertissementstidende, eller, hvis saa skal være, er det for blandede Bekjendtgjørelser, der ere saa blandede, at Ingen kan hitte ud deraf.

Allerede sidste Onsdag var det mig paafaldende, at det var anden Gang og en Onsdag, jeg havde seet hende paa Hauserpladsen. Hun veed fra tidligere Tid, at jeg hver Onsdag præcise Kl. 4 passerer denne Vei, hun veed, at jeg har Forretninger med en Mand, som boer der. Søger hun mig, saa tør jeg vidne med mig selv, at jeg ikke har gaaet en Fodbred af min Vei for at søge hende. Det er næsten til Afsindighed, saa ængstelig jeg er, for at gjøre Noget, hvoraf hun kunde fatte Mistanke, og min Ængstelighed lader mig da antage, at hun er ligesaa modtagelig for det Mindste, som jeg er.

Det maatte undersøges. 5 Minuter før 4 var jeg paa Hauserpladsen og gik ind i Guldsmedens Boutique. Rigtigt, 2 Minuter efter kom hun. Hun gik langsomt, saae sig om og vendte sig i Retning af Tornebuske-Gaden, fra hvilken jeg pleiede at komme. Det er i og for sig en ypperlig Idee, at sees paa Gaden, hvor Tilfældet altid er til Rede med en Forklaring. Men siden jeg skiltes fra hende, har jeg aabnet en uafbrudt Krig med den Magt, man kalder Tilfældet, for om muligt at afskaffe den, hvortil ikke behøves Vaabenmagt, men især deleshed Hukommelse, en Hukommelse, der er ligesaa smaalig som Tilfældet selv. Hurtigt sprang jeg ud af Boutiquen, løb om af Suhms-Gaden og kom fra Tornebuskegaden præcise Kl. 4, ganske som sædvanligt.

Vi mødtes, gik hinanden forbi; hun blev lidt forlegen, maaskee ogsaa fordi hun var lidt ængstet ved, saa godt som at gaae paa forbudne Veie, eller lidt anstrænget af at udspeide Terrainet; hurtigt trak hun Øinene til sig og undgik mit Blik.

Saa meget er da klart, at mine Machinationer ere temmelig frugtesløse; men saa meget er ogsaa klart, at hun dog har Kræfter.

For mig er der Intet at gjøre Jeg kommer hver Onsdag præcise Kl. 4 paa Hauserpladsen. At blive borte var aldeles uforsigtigt. Jeg troer aldrig jeg har været saa nøieregnende med Tiden, som jeg er med dette Klokkeslet, at ikke det, at jeg kom for tidlig eller udeblev skulde vække hendes Mistanke, om at jeg ventede hende, eller undgik hende, hvad der paa forskjellig Maade vilde bevise det Samme, at jeg bekymrede mig om hende

d 5te Marts. Morgen.

Idag [illegible] et Aar siden. Intet nyt Symptom. Naar saa en lysere [illegible] viser sig for mig, naar det forekommer mig, at Alt maa [illegible], naar en glad Tanke gjester min Sjel, da iler jeg til hende, [illegible] er virkelig ung, ung, som man maa være det i Ungdommens Dage. [illegible] saadanne Øieblikke søger jeg ikke nogen Omvei, jeg styrter med Længselens Iilsomhed for at kunne fryde mig med hende. Var det saaledes altid, formaaede jeg at være saaledes, hvad det end skul[illegible] kunde man sagtens gifte sig.

Hvorledes det [illegible]d staaer sig med hende, veed jeg ikke, jeg vil e[illegible]et. Jeg vil heller ikke forcere eller overrumple h[illegible]es forsigtige Tilbageholdenhed forundrer mig, og r[illegible], det er som var hun bange for min Kritik, at [illegible]ke skulde være aandrig nok. Saa vanskelig har [illegible]en gjort mig vor Forstaaelse.

d 5te Marts. Midnat

Salomos Drøm.

Salomos Dom er bekjendt nok, den har formaaet at adskille Sandhed fra Bedrag, og at gjøre den Dømmende navnkundig, som den vise Fyrste, hans Drøm er mindre bekjendt

Er der nogen Sympathiens Qval, da er det at maatte skamme sig ved sin Fader, ved Den, man elsker høiest og skylder mest, at maatte nærme sig ham baglænds, med bortvendt Ansigt, for ikke at see hans Skjendsel Men hvilken større Sympathiens Salighed er der, end at turde elske som det er Sønnens Ønske, og at da den Lykke føies til, at turde være stolt af ham, fordi han er den ene Udvalgte, den ene Udmærkede, et Folks Styrke, et Lands Stolthed, Guds Ven, Fremtidens Forjættelse, priset i Livet, høilovlig ved sin Ihukommelse! Lykkelige Salomo, dette var dit Lod! I det udvalgte Folk (herligt allerede at tilhøre dette!) var han Kongens Søn (misundelsesværdige Lod), den Konges Søn, der blandt Konger var den Udvalgte!

Saaledes levede Salomo lykkelig hos Propheten Nathan. Faderens Kraft og Faderens Bedrift begeistrede ham ikke til Daad, thi

---

hos Propheten Nathan sml 1 Kongernes Bog 1 Kap. 8 ff

[redacted]

der levnedes jo ingen Leilighed dertil, men den begeistrede ham til Beundring, og Beundring gjorde ham til Digter. Men var Digteren næsten misundelig paa sin Helt, saa var Sønnen salig i sin Hengivenhed for Faderen.

Da besøgte Ynglingen engang sin kongelige Fader. I Natten vaagner han ved at høre Bevægelse, hvor Faderen sov. Rædsel griber ham, han frygter, det er en Nidding, der vil myrde David. Han lister sig nærmere — han seer David i Hjertets Sønderknuselse, han hører Fortvivlelsens Skrig fra den Angrendes Sjel.

Afmægtig søger han atter sit Leie, han slumrer ind, men han hviler ikke, han drømmer, han drømmer, at David er en Ugudelig, forkastet af Gud, at den kongelige Majestæt er Guds Vrede over ham, at han maa bære Purpur til Straf, at han er fordømt til at herske, fordømt til at høre Folkets Velsignelse, medens Herrens Retfærdighed skjult og forborgent holder Dom over den Skyldige; og Drømmen aner, at Gud ikke er de Frommes Gud, men de Ugudeliges, og at man maa være en Ugudelig for at blive Guds Udvalgte, og Drømmens Rædsel er denne Modsigelse.

Som David laae paa Jorden med sønderknuset Hjerte, saa stod Salomo op fra Leiet, men hans Forstand var sønderknuset. Rædsel greb ham, naar han tænkte, hvad det er at være Guds Udvalgte. Han anede, at den Helliges Fortrolighed med Gud, den Renes Oprigtighed for Herren ikke var Forklaringen, men at lønlig Skyld var den Hemmelighed, der forklarede Alt.

Og Salomo blev viis, men han blev ikke Helt; og han blev Tænker, men han blev ikke en Beder; og han blev Prædiker, men han blev ikke en Troende; og han kunde hjælpe Mange, men han kunde ikke hjælpe sig selv; og han blev vellystig, men ikke angrende; og han blev sønderknuset, men ikke opreist, thi Villiens Kraft havde forløftet sig paa hvad der var over Ynglingens Kræfter. Og han tumlede gjennem Livet, omtumlet af Livet, stærk, overnaturlig stærk, det er qvindelig svag i Indbildningens dristige Bedaarelser og vidunderlige Opfindelser, sindrig i Tankens Forklaring. Men der var sat Splid i hans Væsen, og Salomo var som den Svækkede, der ikke kan bære sit eget Legeme. I sit Harem sad han som en afkræftet Olding, indtil Lysten vaagnede og han raabte: Slaaer paa Tambourinerne, dandser for mig, I Qvinder. Men naar Østens Dronning kom for at besøge ham, lokket af hans Viisdom, da var hans Sjel riig, og de vise Svar flød fra hans Læbe som den kostelige Myrrha, der flyder ned ad Træerne i Arabien.

d. 7de Marts. Midnat.

I Onsdags saae jeg hende ikke. Hun har formodentlig nu faaet den confidentielle Meddelelse; confidentiel var den rigtignok, den var betroet til Svaghed og Uredelighed. Eller maaskee er hun kommen lidt tidligere eller lidt sildigere, jeg veed det ikke, thi jeg kommer som altid præcise, ikke et Minut før, ikke et Minut senere, ikke et Tempo hurtigere den ene Gang end den anden, jeg tør det ikke. Kun Den, der har Begreb om Klogskab og om List i at benytte det Ubetydeligste, vil fatte, hvad en saadan asketisk Forsagelse af det Ubetydeligste vil sige.

Mit Hoved er træt, o! at jeg turde hengive mig til Hvilen og synge mig ind i Veemodets Erindring. O! at jeg turde som en Afdød tage Smerten bort og erindre, hvad der var skjønt. Men jeg tør det ikke, i samme Øieblik bedrager jeg hende; jeg tør det ikke, thi jeg lever, jeg er jo endnu midt i Handlingen. Stykket er langtfra ikke forbi. Er Stykket ikke forbi? For mig er det sandeligen ikke forbi, thi det Senere er saa langtfra at være et Efterspil, at snarere Forlovelsen var et Forspil, og Stykket begyndte med at den afbrødes. Og dog er der ingen Handling, der skeer Intet, i det Synlige og Udvortes skeer der Intet, og al min Anstrængelse er for at afholde mig fra at handle, og dog bevare mig selv handlende κατα δυναμιν. Hvortil da alt Dette? Hvorfor gjør jeg det? Fordi jeg ikke kan det anderledes, jeg gjør det for Ideens Skyld, for Meningens Skyld, thi jeg kan ikke leve uden Idee, jeg kan ikke holde ud, at mit Liv slet ingen Mening skulde have. Det Intet, jeg gjør, giver dog lidt Mening, ethvert andet Forsøg, at glemme, at begynde paa en Frisk, at klinke med en Ven og drikke Duus med en Ligesindet, er mig umuligt, uagtet jeg vel forstaaer at man saa vilde finde mit Liv at have en dyb Mening. Maaskee ligger Feilen i mit Øie, men jeg har aldrig seet et Venskab, hvor den Ene opflammede den Anden til at vove det Yderste for en Idee, der angaaer den personlige Existents; men vel har jeg seet, fordi den Anden (ὁ ἑτερος) ikke har den Undseelse, som Enhver i sit Inderste dog en tidlang har for sig selv, saa har jeg seet, at deres Omgang lærte dem begge at prutte og ikke at tage sig Verden saa nær. Kun et Gudsforhold er det sande idealiserende Venskab, thi Guds Tanke trænger igjennem til at adskille Sinde og Tanker, og slutter ikke Overeenskomst i Snak. — Jeg gjør dette

κατα δυναμιν (kata dynamin) efter Mulighed (Kunstudtryk hos Aristoteles). ὁ ἑτερος (ho heteros) den anden, en aristotelisk Kategori).

[redacted]

Intet og dette Alt, fordi det er min Friheds høieste Lidenskab og mit Væsens dybeste Nødvendighed. Dersom Simon Stylita paa nogen Maade har kunnet bringe det i Forhold til Tanken om Gud at staae paa en høi Støtte og bøie sig i de sværeste Stillinger og bortskrække Søvnen og i Ligevægtens Kriser søge efter Forfærdelsen: saa har han i mine Tanker gjort vel i at gjøre det. Hans Feil var, at han gjorde det for Menneskenes Øine, at han dog var en Dandserinde, at han dog som hun bøiet i den sværeste Stilling paa Gulvet, søger efter et Publikums Bifald. Det har jeg aldrig gjort, men vel gjør jeg som han, jeg skrækker Søvnen bort og rrider min Sjel.

Det er ikke Reflexionssyge hos mig, thi min Hovedtanke under det Hele er mig klar som Dagen: at gjøre Alt for at arbeide hende løs og at holde mig selv paa Ønskets Spidse. Jeg hitter kke paa nye Forsæt hver Dag, men vel kan min Reflexion hitte aa noget Nyt i Forhold til Forsættet. Mon den Mand, der vil ære riig i Verden, er reflexionssyg, naar han urokkeligt holder lette fast, men i Calculens Form beregner Alt, uden at forandre in første Plan, mon han er reflexionssyg, dersom han holder sin eslutning fast, men naar han seer, det ikke vil lykkes paa een laade, da vælger en anden? Havde jeg været reflexionssyg, da avde jeg forlængst handlet i det Udvortes og brudt mit Forsæt: holde mig ganske stille og dog absolut aarvaagen. Ja skulde g blot være vaagen som een af Brudejomfruerne, blot holde ampen tændt, og forøvrigt kunne lade min Sjel uden Lidenskab, var det lettere, men det tør jeg ikke, thi da vilde jeg ubemærligt forandres og ikke bevare mig ganske uforandret paa Ønskets idse, med Lidenskabens Elasticitet. Det er dette jeg ogsaa vil: randres jeg, da er det mod min Villie; Gud skee Lov og Priis. dtil Dato er det ikke skeet.

d. 9. Marts. Morgen.

Idag for et Aar siden. Intet nyt Symptom. Hvor vi ere, veed g ikke, jeg vil ikke forhaste mig med nogen Exploration.

d. 15. Marts. Midnat.

Igaar saae jeg hende heller ikke. Maaskee var hiint Sammenæf paa Hauserpladsen dog et Tilfælde, eller det var maaskee et

Forsøg, hun vilde vove af Omsorg for mig. Maaskee har hun modtaget min confidentielle Meddelelse, maaskee har den slet ikke virket hidsende, men blot deprimerende; maaskee vælger hun tilsidst at sygne, at bedøves i stille Sorgs smertestillende Lindring. Sæt hun tog ud paa Landet, sæt hun ikke vilde leve i de gamle Omgivelser, ikke kunde holde det ud, men hellere vilde have et energisk, et afgjørende Udtryk for, at hun var krænket, sæt hun blev Selskabsdame hos en adelig Familie, eller Gouvernante. Store Gud! at have en saadan Creditor, der har Hals og Haand over mit Liv! Og ikke at turde indfrie Fordringen, og at det netop maa være Eens Ydmygelse, at man ikke tør det! Hun drømmer formodentlig ikke om, hvilken uhyre Magt hun er for mig, at hun bestemmer Coursen for mit Liv, at hun ved et saadant Skridt, som det befrygtede, kan styrte mig i den dybeste Fortvivlelse. Saaledes staaer altsaa Sagen, faaer jeg hende arbeidet løs, eller arbeider hun sig selv løs, kort bliver hun sig selv igjen, saa er jeg netop kommen saavidt, at jeg kan arbeide for min egen Sag, bekymret om min egen Smerte. Mit Liv, før jeg forenedes med hende, var som et pinligt Forhør over mig selv, da blev jeg afbrudt og kaldt ud i de forfærdeligste Afgjørelser, og naar jeg saa er færdig, hvis jeg bliver det, da kan jeg igjen begynde med mig selv, hvor jeg slap. Det forstaaer sig, jeg har lært, hvad der er end pinagtigere. Og skeer dette ikke, sidder hun hen, saa er jeg en Betler, en Stodder, ja en Slave, der ligger i det yderste Mørke.

Og dog lod hun jo et Ord falde om, at hun saaledes kunde ønske sig anbragt paa Landet. Og et saadant Ord, et Ord af hende, et Indfald, en Bemærkning, som hun maaskee ikke veed mere af end man veed af, hvad man siger i Søvne, et saadant Ord er nok for mig. Jeg forekommer mig selv som et Barn i Pøge-Alderen, der forsøger sig i de første Opgaver til Øvelse i Modersmaalet: af et opgivet Ord at danne en Mening.

Idag hørte jeg tilfældigt hos en Hyrekudsk, at hendes Fader havde bestilt Vogn en halv Snees Miil ud i Landet til en Herregaard. Hvad skal han der, han som ellers næsten aldrig kommer uden for Hovedstadens Volde, uden ridende og i det Høieste en Miils Vei, han som aldeles ingen Forbindelse har paa Landet. Sæt nu, — Ordet rinder mig ihu og Stileøvelsen begynder. Stileøvelsen: Sæt hun virkelig har besluttet sig, sæt hun vil være krænket, vil være det aabenlyst, vil desperere og have en charakteristisk Form for Desperationen.

Store Gud! blot dette ikke, alt Andet, blot dette ikke! Forbandet være Rigdom og jordisk Glimmer, og at være eller synes noget Stort i Verdens Øine! Gid jeg var et Ladegaardslem, et elendigt Menneske, saa var Misforholdet et andet. Vel sandt, jeg er i Verdens Øine en Slyngel. I Verdens Øine, hvad er Verdens Øine andet end Blindhed, og hvad er Verdens Dom? Ikke ti Mennesker har jeg fundet, der have Kraft til at dømme strengt. Eller er jeg ikke agtet og æret som før, nyder jeg ikke Anerkjendelse, mere end før, og er dette ikke i Verdens Øine Habiliteten, der fordres, Berettigelsen, at man er en Slyngel, eller idetmindste har et ualmindeligt *ingenium* til at blive det? Giv den Valget mellem en forladt Pige, der bøier sit uskyldige Hoved i Sorg og søger et Skjul paa Landet, at hun kan græmme sig, og en Skuespiller ved Livets Theater, en Fræk, der løfter sit Hoved og trodser Alle med sine stolte Øine; dens Valg er snart gjort. For Vaade dømmes en Mand i livsvarig Mulkt, men jeg, jeg har ingen Dom over mig. Fordømt! Jeg hidser Menneskene mod mig, og man raaber bravo; jeg venter, at man vil slaae mig ihjel, og man bærer mig i Triumph; jeg skjælver, jeg mistvivler, om jeg har Mod og Styrke til at bære Verdens Dom, om jeg ikke skylder mig selv at sætte mig i et mildere Lys, men jeg vakler ikke, jeg trækker i Snoren til Styrtebadet — og Verdens Dom er yderst gunstig.

Men lad det ikke skee, barmhjertige Gud! lad det ikke skee. Jeg fortvivler, jeg bryder med Dig, jeg styrter derud, jeg vinder hende endnu engang, jeg giver Alt hen for med Guld at trodse Herresædets Herlighed, jeg holder Bryllup og jeg skyder mig paa Bryllupsdagen.

Dog derud maa jeg, jeg maa see, hvad han vil derude. Ak! jeg tør ikke spørge et Menneske om Noget, ikke for aldrig det. Let nok at aflægge Tausheds Løfte, naar man ikke gider have mere med Verden at gjøre, men at skulle være taus naar man er saaledes bekymret!

d. 17. Marts. Midnat.

Blind Allarm. Nu har jeg kjørt 20 Miil i 16 Timer, jeg har været Døden nær af Angest og Utaalmodighed — og for Intet. Mit Liv har paa en latterlig Maade været i Fare og — for Intet.

---

ingenium Begavelse.

En Klodrian af en Postillon falder i Søvn, og Hestene med. Rasende springer jeg ud af Vognen, og slaaer til Karlen, uden at betænke, at han var en Kæmpe i Forhold til mig. Men hvad gjør man ikke i en saadan Stemning! Og saa priser man Postvæsenet, og Extra-Poster! Det er Elendighed. Vilde Richard den III. give sit Kongerige for en Hest, jeg troer, jeg havde givet min halve Formue for et Par Hurtigløbere. Postillonen kaster mig til Jorden. At gaae kunde ikke hjælpe, jeg maatte give gode Ord, og uhyre Drikkepenge — og vi kjørte.

Det Hele er en privat Sag. Der er en Forpagtning ledig, og en Mand i Jylland har en Søn, som ønsker den. Faderen er en gammel Ven af hendes Fader, og nu er han derude for at erkyndige sig om Vilkaarene.

At en Hjerne kan holde det ud! Det er en Bølgegang, som den ikke er paa Atlanter-Havet, thi Bølgegangen er mellem Intet og det Rædsomste af Alt.

d. 20. Marts. Morgen.

Idag for et Aar siden Intet nyt Symptom. Om denne Tryghed og Stilhed er et godt Tegn, veed jeg ikke, om der aandelig forstaaet er Grøde i Luften, og den skjønne Blomstring spirer forborgent, eller om det er Storme, den er svanger med, veed jeg ikke, jeg tør endnu ikke efterforske, for ikke at gjøre det for tidligt og derved forstyrre.

d. 20. Marts. Midnat.

Mig selv bliver der da slet ikke Tid til at tænke paa, og dog er min inderste Existents en saadan, at den kan give nok at betænke Jeg er egentlig ingen religieus Individualitet, jeg er kun en ordentlig og fuldstændig construeret Mulighed til en saadan. Med Sværdet over Hovedet, i Livsfare opdager jeg de religieuse Kriser med en saadan Primitivitet, som havde jeg slet ikke kjendt dem iforveien, med en saadan Primitivitet, at, hvis de ikke vare opdagede, maatte jeg opdage dem. Dette behøves nu ikke, jeg kan i den Henseende ydmyge og tugte mig selv, som jeg engang tro-

Richard den III.] Shakespeare, Kong Richard den Tredies Liv og Død 5. Akt 4 Scene.

[redacted]

ꞏde en noget indskrænket Mand, hvem en Anden spottende sagde n: han har ikke opfundet Krudtet, jeg svarede, det behøves jo ller ikke, da det er opfundet. Men eet er at lære af Lærebogen ; udenads Lectier, eet at kunne læse for Præsten ja selv for iskoppen, naar han visiterer, eet at kunne præke som en Præst · et Andet er Oprindeligheden i Tilegnelsen. Godt er det, at jeg ke skal lære Andre. Jeg betaler med Glæde baade Tavle-Penge ; Præste-Penge, Held Den, der er saa sikker paa sig selv, at han ır tage Penge for Underviisningen.

Som Mulighed er jeg god nok, men idet jeg i Katastrophen il tilegne mig de religieuse Forbilleder, møder en philosophisk 'vivl, som jeg ikke vil udtale som saadan ikke til et eneste Menıeske. Det, det kommer an paa, er Tilegnelses Momentet. Disıoneret som jeg er i den religieuse Katastrophe, griber jeg efter 'aradigmet, men see! Paradigmet kan jeg slet ikke forstaae, om eg end venererer det med en Barndommens Pietet, der ikke vil lippe det. Det ene Paradigma beraaber sig paa Syner, det andet ıaa Aabenbarelser, det tredie paa Drømme. At tale derom, at ljennemgløde Foredraget med Phantasi og dog beholde Forudsætıingen, Forudsætningen, der netop angaaer Tilegnelses-Momentet or den Senere, er nemt nok, men at forstaae det!

Naar man kan fatte det Religieuses Trang saa dybt, at man 'el endog kunde ringe for Præsten, og man da har en aldeles ilsvarende philosophisk Skepsis, saa er Udsigterne just ikke de ıedste. Dog blot jeg bliver færdig med hiint Sørgeaar, da jeg skal ørge over hende (og mit Sørgeaar bestemmes ikke astronomisk, let kan blive fem og ti Aar og hele min Levetid men bestemmes 'ed hende) da kan jeg styrte mig ind i disse Kampe, saa gaaer let vel. Holde ud det vil jeg, til det Yderste, jeg vil ikke løbe ra det, jeg vil ikke være snild i Vendinger, hvorved man bedrager ındre som Drengene i Skolen, naar de skrive foran i Bogen see nidt i Bogen, og midt i Bogen see bag i Bogen, og bag i Bogen jøre Nar af den Bedragne. Det er min Overbeviisning, at Villien r Hovedsagen selv i Henseende til at tænke, at ti Gange saa gode ꞉vner uden en energisk Villie ikke constituere saa god en Tænker, om ti Gange saa ringe Evne med en energisk Villie: de yppergе Evner ville hjælpe til at forstaae det Meget, den energiske illie til at forstaae det Ene. Men fordi man vil og vil holde ud, eraf følger ikke, at man bliver en jodlende Hellig, der naar han

jodlende Hellig] Grundtvig, se Efterl. Papirer 1844—1846, S. 151.

betragter Livets og Tilværelsens og Verdenshistoriens Gang seer og see!: det er saa vidunderligt Lad ham kun see paa Tilværelsen og Verdenshistorien, og see, at det er saa vidunderligt, naar jeg seer paa ham, seer jeg nok, at det er et Fæ, ligesom Den, der slaaer Entrechat paa Prædikestolen til Ære for Christendommen, eller bliver saa alvorlig, at han morer Een ligesom Præsten i Snuustobaksdaasen. Saa lidet som Dumhed eller Det at svede og blive rød i Hovedet er Alvor, fordi den Transpirerende er dum nok til ikke engang at kunne lee, saa lidet er en fæisk Gloen Religieusitet Om jeg ikke veed Andet, saa veed jeg, at man skulde bruge det Komiske til at holde Justits paa det Religieuses Gebeet Man skal ikke betegne Misviisningen som Hykleri, men som Dumhed. Den, man kalder en Hykler, hjælper man forsaavidt, at man anerkjender, at han har et Guds Forhold. En pathetisk Indignations Vrede over Speculationens Underslæb, over systematisk Svigagtighed, der ligesom de romerske Proconsuler udsuger Provindserne og beriger sig selv gjør Systemet riigt og Livet tomt, en god komisk Tegning af en Opvakt er vistnok i høi Grad, hvad der behøves. En Skipper kan gaae hele Dagen og bande uden at tænke det Mindste derved, og saaledes kan en Opvakt være høitidelig hele Dagen igjennem uden at have en sund eller en heel Tanke i sin Sjel. Hiin gothiske Konge vilde ikke døbes, da han hørte, at han i Himmerig ikke skulde samles med sine Fædre, de Indfødte i Amerika frygtede Himmerig mere end Helvede og ønskede at forblive Hedninger, for ikke i Himmerig at skulle samles med de rettroende Spanier og saaledes gjør mangen Opvakt, gjør han ikke Andet, saa gjør han Een ækel ved det Religieuse.

Om denne Strid i mig selv tør jeg endnu ikke sige: »idag,« men jeg føler, at jeg skylder hende meget i Henseende til at vove Den, som har gjort et andet Menneske ulykkeligt, kan være brugelig til at holde ud i saadanne Kampe. Den, som er dømt paa Livet, lader man raspe, hvilket er livsfarligt, men han er jo ogsaa dømt

Det indseer jeg ogsaa, at den Ugifte kan vove mere i Aandens Verden end den Gifte, kan sætte Alt ind, kun bekymret om Ideen. er ganske anderledes skikket til at være paa Afgjørelsens *discrimen*. hvor man neppe kan staae end sige sætte Bo. Men sandeligen

Hiin gothiske Konge] det var den frisiske Konge Radbodus, se Holbergs Kirkehistorie, udg ved Liebenberg, Kbhvn. 1867, I S. 414 *discrimen* Fare, kritisk Øjeblik

[redacted]

det var ikke derfor jeg ikke vilde gifte mig. Ogsaa jeg ønskede jo lidt stillere Glæde i Livet, og hendes Bøn gjorde mit eget Ønske til mit eneste Ønske; og havde jeg end ikke ønsket det, jeg havde dog gjort det, fordi jeg altid troer, at Lydighed er Gud kjærere end kosmopolitiske, philanthropiske, patriotiske Offere paa Menneskeslægtens Alter, at Stilhed i en beskeden Pligts Opfyldelse er uendeligt værdifuldere og anstaaer ethvert Menneske bedre end Luxus i Aandens Verden, og Ødselhed i at bekymre sig om hele Slægten, som var man Gud i Himlene. Lad der tales glødende om Guds Vrede og den fortærende Ild, der er ogsaa Noget, jeg frygter, og frygter nok saa meget, og det er, at jeg skulde nødsage Gud til at blive fornem imod mig, til at forsvinde som en Usandhed for hans fornemme Majestæt. En Opvakt vilde vel finde, at dette Udtryk ikke har Alvor nok, han vilde vel, at jeg skulde bande gudeligt, ligesom Skipperen bander ugudeligt. For mig har det Alvor nok, og mere Forfærdelse end en ophidset Phantasies sandselige Forestillinger. Saasnart jeg forsmaaer Pligten bliver Gud fornem, thi kun i Pligten er jeg i underdanig Forstaaelse med hans Ophøiethed, og derfor er hans Majestæt ikke Fornemhed. Det er derfor ikke Gud, der gjør sig fornem, det gjør han aldrig (det er Hedenskab), men det er mig, der gjør ham fornem, og dette er en Straf. Det er den dybe Conseqvents, at Den, der ved at forsmaae det Simple, vil komme Gud nærmere, at han netop fjerner Gud fra sig i hans Fornemhed, i en Fornemhed, som ikke det usleste Menneske skal prøve. Jeg er ogsaa i denne Henseende lydhør nok, og hører end mangen Philosophus, der raaber ud i Verden: *δος μοι που στω*, det ikke, saa hører jeg en Røst, der siger, jeg skal give Eder *Dosmoi* I Dosmere!

Nei! hvis jeg ikke havde troet at have en guddommelig Contra-Ordre, jeg havde aldrig draget mig tilbage, og saasnart denne tilbagekaldes, jeg vælger atter mit Ønske. Gud forbyde, at Anstrængelsen og Spændingen skulde svække mit Ønske før det er tilladt! Min Contra-Ordre kan jeg forstaae, thi den gaaer gjennem Angeren. En angrende Individualitet, der kan bruge hele Livet til en Recantation, han kan ikke gaae frem. Det er en ganske simpel Protest mod et Ægteskab. Jeg har hverken Syner eller Drømme til at veilede mig, min Collision er ganske simpel Angerens med

δός μοι ποῦ στῶ (dos moi pu sto) giv mig et Sted at staa (saa skal jeg bevæge Jorden) — skal Archimedes have sagt som Udtryk for sin Stolthed over sine mechaniske Opfindelser.

Tilværelsen, en Suspensions Collision med en nærværende Virkelighed. Indtil den løses, er jeg *in suspenso;* saasnart den løses, er jeg fri igjen. Derfor er det jeg med al Arbeiden holder mig paa Forelskelsens Spidse. Saasnart hun er fri, er de religieuse Kriser min Opgave.

Sæt, for at tænke aldeles hypothetisk, sæt at hun havde sig selv igjen; sæt det havde været en Overdrivelse med Døden, ikke saaledes meent som pathetisk Replik men som naar man i Talens Løb siger jeg er færdig at døe af Hede i disse smaa Værelser, sæt hun havde meent det, men ikke forstaaet sig selv, eller sæt hun havde lidt indtil Døden men seiret, sæt jeg havde bidraget Lidet til denne Seier eller slet Intet, sæt, hun greb til det Forsvar, at hun aldrig havde brydt sig Noget om mig — hvad saa? Saa har jeg brydt mig desto mere om hende. Store Gud! hvis dette var muligt! Hvor griber min Sjel efter enhver Forklaring fra denne Kant! Om det end i nogle af Tilfældene vilde gjøre mig ondt for hendes Skyld, jeg forlanger ikke mere, saa havde jeg altsaa lidt mest, mere forlanger jeg ikke, jeg havde taget Pigens *partes*, havde været flinkere til Sorgens Gjerning, eller dog ligesaa flink, jeg forlanger ikke mere Jeg har ikke forladt hende for at blive For-Dandser paa en Dandsebod, eller første Elsker i et bestandigt Venskabeligt Hvad der for hende ingen Betydning har havt, eller maaskee som Afgjørelse i det Timelige, har for mig havt evig Betydning. Jeg fortryder Intet, ikke en Taare, ikke en eneste, som jeg har udgydt for hendes Skyld; jeg skammer mig ikke derved, thi det er ikke umandigt at kunne græde, men qvindagtigt ikke at kunne skjule det for Enhver. Ja om der var en Spotter, der havde talt hver en Taare (o! foragtelige Gjerning o! stakkels Bedragne, der tæller Taaren, som lindrer min Sjel) sæt Tallet var stort, sæt han vilde nævne Tallet for at haane mig en Mand, der græder — jeg skal ikke fortryde dem. Om jeg døer imorgen, min Existents var dog et Epigram, der gjør enhver Gravskrift overflødig Jeg fortryder det ikke; hun har dog gavnet mig, gavnet mig uendeligt, netop ved et uoverlagt Ord og en overdreven Yttring.

See! hvis det var saaledes, da bliver min Stilling paa en egen Maade vanskelig Et Menneskeliv maatte jeg have paa min Samvittighed for at vækkes og rives ud af Tungsinds Døs. Jeg ydmyger mig under denne Tankes Alvor. Men saa kommer min For-

partes Rolle, Opgave.

[redacted]

stand og siger: nei det er ikke sandt, Du saae jo nok, at der ikke var Tale om et Menneskeliv, det er Din Phantasi, der dannede denne Indbildning og viste Dit Tungsind den, og begge enedes om, at det jo var muligt. Men altsaa var det ikke et Menneskeliv, det var et Ord, som Du i mangen Andens Mund maaskee endogsaa vilde have leet ad. Ja det er i en vis Forstand saaledes. Og dog fortryder jeg Intet, ikke at jeg har lidt al denne Smerte, der dog endnu ikke har lammet mig, om den end vilde gjøre det, hvis jeg skulde tale om den. I Eensomhed, i Søvnløshed har jeg fornummet den, naar man i eet Secund paa eengang kan tænke mere sammen end man kan skrive i Maaneder, naar Phantasien maner Angester frem, som ingen Pen tør indlade sig med, naar Samvittigheden farer ængstet sammen og skrækker med optiske Bedrag.

Men ak! alt Dette er jo kun en Hypothese.

d. 25. Marts. Morgen.

Idag for et Aar siden.

Hvilken er den lykkeligste Existents? Det er en ung Piges paa 16 Aar, naar hun, reen og uskyldig, Intet eier, ikke en Komode eller en Piedestal, men afbenytter den nederste Skuffe i Moderens Chatol til at gjemme hele Herligheden: Confirmationskjolen og en Psalmebog. Lykkelig det Menneske, der ikke eiede Mere, end at han kunde nøies med den næste Skuffe.

Hvilken Existents er den lykkeligste? Det er en ung Piges paa 16 Aar, naar hun, reen og uskyldig, vel kan dandse, men kun kommer paa Bal to Gange om Aaret.

Hvilken er den lykkeligste Existents? Det er en ung Piges, naar hun 16 Sommere gammel, reen og uskyldig, sidder flittig ved sit Arbeide, og dog faaer Tid til at skotte efter ham, Ham, der Intet eier, ikke en Komode eller Piedestal, men kun er Medinteressent i det fælleds Klædeskab, og dog har en ganske anden Forklaring, da han i hende eier hele Verden, uagtet hun slet Intet eier.

Og hvo er saa den Ulykkelige? Det er hiin rige Yngling, 25 Vintere gammel, der boer ligeoverfor.

Naar Een er 16 Sommere, en Anden 16 Vintere gammel, ere de saa ikke lige gamle? Ak! nei! Hvoraf kommer det; er da Tiden ikke eens naar den er eens? Ak! nei! Tiden er ikke eens.

Ak! hvorfor var 9 Maaneder i Moders-Liv nok til at gjøre mig til et gammelt Menneske, ak! hvorfor svøbtes jeg ikke i Glæde,

hvorfor blev jeg født ikke blot med Smerte men til Smerte, hvorfor aabnedes mit Øie ikke for det Lykkelige, men kun til at skue ind i hiint Sukkenes Rige, og til ikke at kunne løsrive mig derfra!

d. 27 Marts. Midnat.

At gribe en Hypothese er dog ligesom at omfavne Skyen istedenfor Juno; og det er tillige Utroskab mod hende. Men at bruge Hypothesen som et Øvelses-Middel, at afspænde Sjelen i den, for at give Energien ny Elasticitet, det er tilladeligt, ja det er hvad man bør gjøre. Efter en saadan Styrkelse er jeg atter ganske hendes, ganske. Holder jeg hende end ikke længere i min Favn, saa omfavner jeg hende dog, thi Erindringens Gjerning i Morgentimerne og Redningsforsøget i Midnatstimen danne jo som et Favnetag, hvori hun er indesluttet. Redningsforsøget, kan det ogsaa kaldes saaledes? Om jeg ogsaa havde alt i Beredskab, hvad hjælper det, naar jeg ikke tør bruge det, om jeg var nok saa redebon, hvad hjælper det, naar jeg er bunden, og det at holde mig selv bunden er det Eneste, der muligen kan hjælpe hende lidet? Turde jeg kun gjøre mig selv flot, jeg skulde snart være der i min Baad, dersom dette ellers kunde gavne hende Noget, thi det er jo ogsaa muligt, at hvad der engang vilde have frelst, nu slet ingen Betydning har for hende. Det er utroligt saa mange Udveie Muligheden veed især for Den, som ikke tør betræde en eneste, thi saa var der dog een, ja maaskee flere mindre. Og dog er det et Redningsforsøg.

Hvilken underlig Magt har ikke et enkelt Ord, naar det saaledes ikke føier sig ind i en Tales og Sætnings Sammenhæng, saa man kun agter paa det i Forbigaaende, men naar det uden sproglig Forbindelse stirrer paa Een med Gaadens Incitament og med Angestens Applikation! Jeg er saa deprimeret, som var der en anden Art af virkelig Sandhed i dette Ord; som var det ved hiin sivkrandsede Sø jeg laae, en stille Aften, som hørte jeg hendes Skrig, og nu Aareslaget og jeg frelste hendes Liv, men hun blev aldrig Menneske mere. Saa havde da Angest og Smerte og Raadløshed langsomt dirket ved Bevidsthedens Slutte, indtil Fortvivlelsen fik adsplittet denne elskelige Qvindeligheds yndige Væsen. For-

Skyen istedenfor Juno] som Ixion, der vilde forgribe sig paa Juno, men blev narret af Guderne med en Sky.

færdeligt! Tør jeg ikke byde denne Tanke at flygte tilbage, tør jeg ikke bede, at denne Tanke maatte tages fra mig? Nei! Det er jo en Mulighed. Og dog naar jeg blot sad hos hende, blot dette, at jeg turde være nærværende, at jeg turde gjøre Alt, om det end er Intet, det var dog en Lindring, en Lindring, som den Ulmen, der er en uafbrudt dump Smerte, men ikke saa megen Lidelse. Hun vilde da nu forvexle Alt, hun vilde troe vi sad som fordum i Baaden paa hiin Sø, vi seilede sammen; og da vilde vi vexle om ikke de bevingede Ord saa Vanvidets Udtryk og forstaae hinanden i Afsindighed, og tale om vor Forelskelse som Lear vil tale med Cordelia om Hoffet og spørge Nyt derfra. — Men at være adskilt fra hende; og hvis hun døde, at altsaa den, der var den Nærmeste, den Eneste maaskee, der havde et heelt Liv, det være nu kort eller langt, til at sørge over hende, at han var den Eneste, der ikke saaes Sørgende, eller rettere at han var forhindret i at kjøre i Karreet, naar Sørgetoget fulgte hende til Graven, om han dog trods Nogen veed, at en Afdød er den Mægtigste af Alle!

O! hvilketsomhelst, selv det smerteligste Udtryk for Sorg er dog en Lindring i Sammenligning med slet intet at have. At leve, som var jeg stum, og dog have Qvalerne i Sjelen og Sproget derinde, ikke som dette læres af en Parleur, men som Hjertet opfinder det; at være som stum, ja som lemlæstet og dog have Lidelser, der kræve en Mimikers Veltalenhed! At maatte mistænke Stemmen, at den ikke skjælver, hvis man vilde tale om hende, hvad der kunde være til hendes Fordærvelse, at maatte mistænke Foden, at den ikke gaaer af sin sædvanlige Vei og sætter et forræderisk Spor, at maatte mistænke Haanden, at den ikke pludselig søger sin Plads paa Brystet og antyder det Skjulte, Favnen, at den ikke udbreder sig efter hende! At sidde hjemme i Sæk og Aske eller snarere nøgen i al sin Elendighed, og naar man vil klæde sig paa, ikke at have andre Klæder end Glædens og Munterhedens, for at skjule sig!

»Hvor lider De egentligen?« siger Lægen til den Syge. »Ak! overalt kjære Doctor,« svarer han. »Men hvorledes lider De« vedbliver Lægen »at jeg kan opspore Sygdommen.« Mig spørger der Ingen til, jeg behøver det heller ikke. Jeg veed vel, hvorledes jeg lider, jeg lider sympathetisk. Netop denne Lidelse kan ret ryste mig. Om jeg end tungsindigt er inderligt overbeviist om, at jeg duer til slet Intet, saasnart Faren kommer har jeg i Grunden

---

Lear vil tale med Cordelia] Shakespeare, Kong Lear 5. Akt 3. Scene.

Kræfter som en Løve. Naar jeg lider autopathisk, da kan jeg sætte hele min Villie ind, og tungsindig som jeg er, og tungsindigt opdragen, som jeg er, finder det Forfærdelige mig snarest forberedt paa det endnu Forfærdeligere. Men naar jeg lider sympathetisk, da har jeg at bruge hele min Kraft, hele min Opfindsomhed i Forfærdelsens Tjeneste til at danne den Andens Smerte, og derved bliver jeg afmægtig. Naar jeg selv lider, da hitter min Forstand paa Trøstegrunde, men jeg tør ikke troe en eneste, naar jeg lider sympathetisk, thi jeg kan jo ikke kjende den Anden saa nøie, at jeg kan vide, om de Forudsætninger ere tilstede, der betinge, at den virker. Naar jeg lider autopathisk, veed jeg, hvor jeg er, jeg sætter Mærker ud paa Lidelsens Vei, at jeg kan have Noget at holde mig til, men naar jeg lider sympathetisk, da farer jeg vild, thi jeg kan jo ikke vide, hvor dog egentligen den Anden er, og jeg maa hvert Øieblik begynde forfra, forberedt paa i næste Øieblik at kunne tænke en endnu forfærdeligere Mulighed, hvis Rædsel jeg maa udholde, for ikke at skulke fra Noget.

Er hun først fri, da er jeg vel ikke uden Sorg, men da er jeg først paa det Punkt, hvor hun formodentlig troede jeg var, da hun bad mig, stundom at mindes hende. Ja da skal jeg mindes hende, men da har jeg ogsaa fundet Lindring, er veemodig og siger med Ossian: sød er Tungsinds Sorg, da har jeg Fred, thi den tungsindigt Erindrende er ogsaa velsignet og formildet og lykkelig som Taarepilen naar den bevæges af Aftenvinden. Men nu ikke. Jeg frygter ikke hele Verden, idetmindste troer jeg det ikke, men denne Pige frygter jeg. Et Syn af hende i Forbigaaende, og hun afgjør min Skjebne indtil næste Gang. Saaledes er hun væsentligen Alt, Alt, absolut Alt, er hun fri, er hun væsentligen slet Intet. Hun er den Elskelige, det er sandt, men dette betyder ikke væsentligen Noget. Om hun blev yndigere end en Engel, det vedkom ikke mig, en Piges Deilighed vedkommer mig ikke væsentligen. Forelsket har jeg været, men min Sjel er for evigt anlagt til at fortvivle over en ulykkelig Kjærlighed, men derimod kan jeg vel fortvivle over et ulykkeligt Ansvar, en ulykkelig Forstaaelse med den evige Mening i Livet. Hvor dialektisk-vanskelig min Stilling er, fatter kun Den, som selv er forsøgt. Naar en uerfaren Mand læser et juridisk Document igjennem, saa forstaaer han det vel,

Ossian] Ossians Digte. Oversatte af S. S. Blicher, Kbhvn. 1807—9, I S. 38: sød er Tungsinds Fryd! Sml. II S. 219: der er Fryd i Tungsind, naar Fred boer i den Sørgmodiges Bryst.

men kun den øvede Jurist kan reconstruere dets Tilblivelse, kun han kan læse de overvundne Vanskeligheders usynlige Skrift, kun han veed Beskeed om de forsvundne Generationers Bidrag til Documentets Udfærdigelse, han kjender denne Grændsestrid mellem Snildhed og Snildhed, Snildhed i Retfærdighedens og i Bedrageriets Tjeneste, for ham har derfor det enkelte Udtryk ikke Betydning til en vis Grad, men absolut Betydning, og for ham er et saadant Document ogsaa Bidrag til Menneskeslægtens Historie. Den Uerfarne kan vel forstaae det, men kan ikke sætte det op, ja knap med Sikkerhed skrive det nøiagtigt af.

d. 2. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Det var enten den 1ste eller den 2den i denne Maaned, at jeg da skulde til at eftersee, hvor vi var. Jeg lagde en Anledning og en Situations Spørgsmaal tilrette for at give hendes Følelse Leilighed til at yttre sig. Hvad skeer? Paa den uforbeholdneste Maade af Verden, ja med en uskjøn Heftighed, der næsten grændsede til Arrighed, erklærer hun: »at hun brød sig aldeles ikke om mig, hun havde taget mig af Medlidenhed, og kunde overhovedet ikke begribe hvad jeg vilde hende.« Kort en lille Improvisation *ad modum Beatrice* i viel Lärmen um Nichts.

O! Tungsind hvor Du dog har den Tungsindige til Bedste! Sandt hvad Digteren siger: *quem deus perdere vult primum dementat.* Nu har jeg vandret gjennem Bekymringens Skyggedale for at søge at gjøre Alt saa godt som det er mig muligt, jeg har ydmyget mig, saa jeg ikke turde tilstaae det for noget Menneske, jeg har siddet i Dødens Mørke dybt saaret af den Tanke, at jeg kunde ikke gjøre hende lykkelig — og det er ikke faldet mig ind, hvad der laae allernærmest, hvad jeg nu, da hun siger det, ypperligt kan forstaae, at hun slet ikke bryder sig om mig.

Dog var det maaskee kun en uoverlagt Yttring, et heftigt Udbrud, maaskee er hun irriteret, skjøndt jeg ikke fatter, hvorved. Lade mig ophidse vil jeg ikke. Var jeg blot ganske sikker i min Livs-Anskuelse, saa jeg turde bruge Magten, saa var det Hele en

---

Beatrice] i Shakespeares Stort Besvær for Ingenting (i Schlegel—Tiecks Oversættelse: Viel Lärmen um Nichts); i Concepten er der henvist til 5. Akt 4. Scene.
quem deus osv.] hvem Gud vil ødelægge, berøver han først Forstanden (i denne Form ikke noget Digtercitat; Tanken er udtalt i Sophokles' Antigone 620 ff.).

Narrestreg. Men paa den anden Side, hun aabner mig jo en lys Udsigt. Saa meget er vist, at Giftermaal er og bliver mig den vanskeligste Opgave; jeg har forstaaet nu saa meget, at hvis jeg havde forstaaet mig selv saaledes før, havde jeg ikke begyndt derpaa. Og nu synes hun jo i Forhold til mig at have langt flere Kræfter end jeg i Forhold til hende.

Explorationen blev en Explosion, og jeg fik Sublimatet lige i Ansigtet Som Den, der har siddet længe i Mørke, naar et skarpt Lys falder ind, ikke strax kan see, saaledes gik det mig. uagtet hun sad ved min Side, kunde jeg neppe see hende. Denne ideale Skikkelse, som jeg omfavnede med en evig Forpligtelses bekymrede Ansvar, hun blev jo rigtignok noget mindre, saa uanseelig, at jeg knap kunde opdage hende. Mit Tungsind er som blæst bort, jeg seer hvad jeg har for mig: Død und Pestilence saadan en lille Jomfru!

Forsøget bør jeg dog gjentage, for at see, om det er Alvor eller ikke Jeg savner nemlig en Handlingens Consequents: at hun gjør det Hele af, og jeg bliver rejiceret. Men det synes hun slet ikke at have i Tanken, hvad skal saa Saadant betyde? Vi vil see

d 2 April Midnat

Men hvis hun dog virkelig blev vanvittig! Dødsfare har der vel aldrig været Tale om, nu synes den da at være undgaaet. om der end for mig altid bliver en ængstende Consequents, der forvexlede et *cum hoc* med et *propter hoc.)*, men Vanvid. Lad see. hvorledes Sagen gik til.

Først og fremmest vil min Aftræden som en Slyngel gjøre en væsentlig Forandring, da den vil sætte hende i en ganske anden Art pathologisk Bevægelse, vil reise hendes Vrede, Forbittrelse, Trods mod mig, og netop hendes Stolthed vil fremfor Alt indskærpe hende at vove det Yderste, for at holde sig oppe Havde jeg været hende tro, saa tilfredsstiller det Kjærligheden, desuden alle andre Sider af Sjelen, at have Alt i den Elskede og derfor at tabe Alt i den Elskede, men da jeg ikke viste mig som en hendes Elskov værdig Gjenstand, saa vilde der høre en sjelden Heroisme til at forsmaae den Trøst, der tilbyder sig lettest. at gjøre den

---

cum hoc samtidigt med dette. *propter hoc* paa Grund af dette

[redacted]

Uværdige saa ubetydelig som mulig. I denne Henseende har jeg understøttet hende af yderste Evne, og troer jeg, at jeg, hvis jeg ikke havde brugt denne Forsigtighed, i hvilken jeg tillige respekterede det Almenes Dom over mig, havde ligefrem forskyldt, om hun blev afsindig, thi at ville være en værdig Gjenstand for hendes Kjærlighed og da at ville bære sig saaledes ad, det er at stille hende en dialektisk Opgave, som er saaledes beregnet paa en enkelt Individualitets Guds-Forhold, at kun han med Gud kan fastholde Problemet. Derfor er det hans Pligt, at finde sig i, ja at gjøre Sit til at ansees for et fordærvet Menneske i Enhvers Øine, der har med den Sag at gjøre, fremfor Alt da i hendes Øine; i Forhold til Uvedkommende kan han jo tie stille. Dette har jeg gjort.

En qvindelig Sjel vil paa to Maader, psychologisk talt, kunne blive afsindig. Den ene er ved det Pludseliges Overgang, naar Forstanden kommer til kort. Man kan blive blind ved den pludselige Forandring af Lys og Mørke; Hjertet kan ophøre at slaae ved en pludselig Forandring af Temperatur, fordi Udaandingen hindres ved den sig indtrængende Luft. Saaledes er det ogsaa med Forstanden i Forhold til det Pludseliges Overgang, Reflexionen kan ikke komme til at aande ud og Forstanden staaer stille. Saaledes er Vanvidet forstenende. Der er intet Forhold eller rettere et absolut Misforhold mellem hvad Forstanden formaaer og den Opgave, her bydes. Dette Misforhold udtrykker Vanvidet. Et Øieblik afgjør det Hele; blot endnu et Øieblik, saa var dette ikke skeet.

Den anden Maade er, naar en skjult Lidenskab ved Reflexion matter Villien ud, og den Lidende langsomt synker hen i Vanvid. Den Lidende bliver ikke forstenet, men afsindig i et Indbegreb af Forestillinger, der med Naturnødvendighed afløse hinanden, men ikke staae i Forhold til Friheden, der engang frit fremkaldte Forestillingerne, indtil disse nu ufrit fremkalde sig selv.

Det Første kunde umuligt blive Tilfældet med hende, Overgangen var saa fortonet som muligt; desuden maatte det jo ogsaa have viist sig, at det var skeet. Det Andet, der næsten er det Farligste, kunde snarere synes at indtræde. I en vis Forstand er nemlig Forholdet gjort hende saa dialektisk som det var min Reflexion muligt; jeg veed ikke, at jeg har forsømt at bringe nogen Mulighed frem, og altid at kaste den saa hypothetisk til Side, at det overlodes hende selv at finde en Forklaring. Det har jeg gjort med Flid; jeg troer, menneskeligt talt, at det er det ene Rigtige. Ak! Arbeidet var tungt, og det var næsten snarere at befrygte, at

jeg selv havde tabt Forstanden. Meget reflekteret var hun ikke af Naturen, eller rettere saa godt som slet ikke, men man kan dog aldrig vide, hvilken Virkning en Begivenhed kan have. Blot en tiende Deel af de Reflexions-Muligheder, jeg har sat i Bevægelse, hvis hun selv havde udfundet dem, vilde være nok til at forstyrre en qvindelig Hjerne. Men Reflexions-Mulighederne maae i hendes Øine have tabt det Fristende. Det var det jeg vilde, og menneskelig talt er det rigtigt. Den skjulte Sorg maa selv opfinde og producere Reflexions-Muligheden, saa er det forførerisk for Sorgen, at fastholde den, og dette er Vanvidets Fæstepenge. Hendes Tilfælde er ikke saaledes. Hun kan fremkalde hvilken Reflexions-Mulighed, hun vil, den faaer ikke Nyhedens forfriskende Kølighed, ikke Overraskelsens vinkende Tillokkelse, den har ingen skjult bestikkende Kraft, thi hun kjender den. Dernæst har jeg bragt enhver Reflexions-Mulighed frem saa fuldstændigt idetmindste, som det var mig muligt. Jeg har villet give hende Indtrykket af en overlegen Reflexion. Man gjør det, saa godt man kan. I det Øieblik, hun da vil begynde at reflektere, vil det falde hende ind: aah! hvad kan det hjælpe med min Reflekteren, naar jeg kunde reflektere som han, og hvad hjalp det ham? Reflexion er for en qvindelig Sjel ligesom Slikkeri for Barnet. Lidt deraf frister men *en masse* taber Slikkeriet sin Forførelse.

Fremdeles, hvis hun stundom tænker paa mig, hvis hun haaber paa en Mulighed af at Forholdet gjenoprettes, da kunde en ny Art Reflexion snige sig ind, som hun selv blev Opfinder af. I denne Henseende har jeg arbeidet og arbeider jeg af yderste Evne ved at holde min Existents aldeles uforandret. Imidlertid vil hun dog maaskee slutte af Noget, hun hører om mig, eller af Noget i mit Ydre, hun troer at see. Ganske rigtigt, men i samme Øieblik vil hun betænke, at min Reflexion har viist hende saa meget Muligt, at hun umuligen kan følge med. Dette kan ikke ydmyge eller krænke hende; thi at en reflekterende Individualitet har mere og meget mere Reflexion end en Pige, er i Naturens Orden. Havde hun nu ikke, som jeg haaber, endog indtil Væmmelse faaet en concret Forestilling om, hvad Reflexion formaaer, saa havde det dog maaskee fristet hende. Nu troer jeg det ikke. Jeg har gjort Alt for at gjøre hende Reflexion modbydelig (thi Reflexionens Almagt, naar den hviler paa een Tanke, bliver naturligviis Almagt i dialektisk Vrøvl, naar man tager den ene Tanke bort) og for at ethvert Reflexions-Forsøg, inden hun endnu begyndte derpaa, maatte forekomme hende frugtesløst. Selv leed jeg nok derunder, og lider efter det, man kan suge Gift ud af et andet Menneske og

[redacted]

selv døe: man kan for at fravriste et andet Menneske Reflexion blive kun altfor reflekteret. Men er Reflexionen hende modbydelig, saa vil hun være nærved en Beslutning og slet ikke betræde den slibrige Vei, der kan føre til Vanvid. Bliver hun fri, da bliver hun fri ved sin egen Beslutning, og ikke fri i en eller anden Betragtning og Opfattelse, som jeg har stukket til hende.

Vanvittig kunde hun da, efter menneskelig Sandsynlighed, ikke blive af Kjærlighed. Netop fordi hun var lidet reflekteret, vilde det Pludseliges Overgang været det Farligste for hende. Den er forhindret, og for at forebygge Reflexionens Vildelse har jeg gjort efter bedste Evne det Bedste, jeg kunde. Skulde da Vanvidet indtræde, da maatte det være en krænket qvindelig Stolthed over at være vraget, der fortvivlende om at faae Hævn, sluttede sig inde med sig selv, indtil den foer vild. Ak! jeg kjender vel Verdens Dom, jeg har maaskee følt Smerten qvalfuldere end hun; det gyser i mig, naar jeg tænker paa, at Nogen skulde vove med et stolt eller, hvad der er ligesaa forfærdeligt, med et medynksfuldt Blik at lade hende forstaae, at hun var fornærmet, og altsaa fortsætte Fornærmelsen. Det var stundom Skik, saa fortæller man, i gamle Dage, at naar en Prinds opdroges, opdroges der med ham en Dreng af simplere Herkomst, der maatte lide Straffen hver Gang Prindsen havde fortjent den. Man har talt om det Grusomme mod den stakkels Dreng, der maatte tage Pryglene; mig forekommer det at være en langt større Grusomhed mod den stakkels Prinds, der, hvis han har havt Æresfølelse, har fornummet Slagene langt eftertrykkeligere, langt smerteligere, langt mere tilintetgjørende, end de sandseligen fornemmes. Jeg veed det ogsaa, hvorledes det piinte mig, at udsætte hende for denne Smerte, jeg veed, jeg var villig til at gjøre Alt for at hindre det ved at give Adskillelsen et falsk Udtryk, saa jeg i Verdens Øine blev den Lidende, thi naar det blot er mig selv, saa veed jeg, hvorvidt det smerter og hvad jeg har at gjøre derimod: det skulde imidlertid ikke lade sig kunne gjøre. Jeg lod nogle Gange i vore Samtaler et Par Vink i en spøgende og converserende Tone indflyde, for at gjøre hende opmærksom, forgjæves. Blot et Ord af hende, og det var skeet, om jeg end havde havt Forsigtighed nok til i en spøgende og converserende Tone at entrere paa, hvad der for mig var en ubeskrivelig Lindring. Mere turde jeg ikke gjøre. O! hvis jeg af al min Lidenskab skulde have talt derom, da vilde hun *eo ipso* have af min Iver seet, hvor meget hun beskæftigede mig, og da var Alt igjen blevet draget i Langdrag, og hun havde igjen tilladt sig ethvert Middel for at bevæge mig, det vil sige for at martre mig,

thi bevæges maatte jeg ikke Det er en comisk Modsigelse, at tale pathetisk eller systematisk afgjørende om hvad man ikke selv er overbeviist om eller selv forstaaer, men det er en tragisk, en dyb tragisk Modsigelse, at skulle tale i svævende Udtryk, i spøgende Hentydninger, i converserende Talemaader om hvad der beskæftiger og ængster En indtil Døden Det er en comisk Modsigelse, at ville sætte 4 ß ind, naar der er uendeligt meget at vinde, men det er en tragisk, en dyb tragisk Modsigelse, at maatte gjøre Indsatsens Form som var det om Regnepenge der spiltes, naar man dog selv kun altfor vel veed, hvor meget der spilles om Jeg antager det vilde være en af de forfærdeligste Collisioner, maaskee den forfærdeligste, hvis man vilde tænke, at Omsorg for et Menneske gjorde det nødvendigt for en Apostel at tale i tvetydige Udtryk i en let converserende Tone om Christendommens Sandhed — Men til Sagen At Vanvidet ad denne Vei skulde trænge frem, vilde jeg nødigt tænke mig, ikke fordi det er forfærdeligt, thi det Forfærdelige fordrer min Ære at jeg skal tænke mig, men fordi der vilde falde et mindre skjønt Lys over hendes Adfærd imod mig Ethvert Lidenskabens Udbrud, hvorved hun lagde et Mord paa min Samvittighed, ethvert saadant lidenskabeligt Udbrud, hvilket min Ære, indtil nogen anden Oplysning haves, byder mig at ansee for Sandhed trods al Forstandens Protest, ethvert saadant Udbrud, der, hvis Overdrivelsen oplyses, dog let lader sig forene med qvindelig Beenhed og qvindelig Elskværdighed, ethvert saadant Udbrud vil, under Forudsætning af at Stolthed var Drivfjederen, være et uskjønt Selvkjærlighedens Falsum imod mig. Vel sandt, jeg har tilladt mig mangt et Falsum mod hende, men sandeligen, det var for at frelse hende, og det var sympathetisk meent. Derfor vil jeg saa nødigt tænke mig denne Forfærdelse Forøvrigt har jeg igjen her giort Alt hvad jeg formaaede og gjør det ufortrødent Udtrykte min Existents noget Positivt, da var det jo tænkeligt, at dette kunde hidse hendes Stolthed Kunde jeg soutenere en mandlig Existents, der netop er en saadan ved sit Forhold til det andet Kjøn, altsaa ved Skjønhed, Holdning, et indtagende Væsen, Belevenhed o s v, da vilde jo mit Præjudicat virkeligen kunne være hende til Præjudice, det vilde kunne hidse hende, at Den, hvem Kjønnet indrømmede Competence til at dømme, dømte saaledes om hende Men dette er jeg da heldigviis saa langt fra som noget Menneske Var jeg en Kunstner, der altsaa har Forstand paa det Skjønne og det Qvindelige, var jeg en Digter, der jo er Kjønnets Yndling, da kunde det muligen opflamme Stoltheden, at Den, hvem Kjønnet vedkjendte sig, dømte saaledes om hende. Var jeg en

Tænker, en Lærd, da blev det allerede vanskeligere at tænke, hvorledes en saadan Existents kunde yderligere friste den krænkede qvindelige Stolthed. Men en saadan Existents var dog endnu Noget. Det Noget derimod, som jeg er, er netop Intet. Med hende *in mente* tilfredsstiller det mig og min Genius at holde hele min Existents paa det kritiske Nulpunkt mellem Kulde og Varme, paa det kritiske Nulpunkt mellem at være Noget og at være Intet, mellem at være maaskee, maaskee viis og saa maaskee, maaskee fjottet. En saadan Existents er aldeles ueensartet med en qvindelig Existents, den kan end ikke beskæftige en Qvinde, langt mindre da hidse hende. Jeg er ikke saaledes sindssvag, at hun kunde have Deeltagelse dermed, men jeg er netop halvgal nok til at hun uinteresseret kan sige: aah! han er jo gal; og hvis en krænket Stolthed er interesseret imod mig, vil den med Lethed kunne hæve sig over en saadan Sonderling. Der hører allerede adskillig Dialektik til for at fatte Nulpunkts-Existentsen og for at soutenere den; men for igjen at fatte en saadan Existents som Polemik mod sig selv, vilde der fordres en ualmindelig Dialektiker. En Qvinde har sjeldent megen Dialektik, hun havde det ikke, er hun senere bleven en saa ualmindelig Dialektiker, saa kan hun sagtens, og er hun ikke bleven det, saa er min Fremgangsmaade rigtig og vel beregnet.

Dette er mit Læge-Skjøn. For mig har det destoværre kun liden Trøst, om det end altid er mig nødvendigt at gjøre mig Alt tydeligt. Var jeg bleven consuleret og jeg turde om den Lidendes Tilstand sige, at den var denne, da vilde jeg være beroliget i Henseende til en Vildelses Indtræden. Da jeg ikke er Lægen, men den Skyldige, hjælper dette mig ikke. Giften virker paa mig selv: Reflexions-Giften, som jeg har udviklet i mig, for om muligt at suge al Reflexion ud af hende. Jeg husker, at hun engang sagde til mig, »at det maatte være rædsomt saaledes at kunne forklare Alt«. Hun kunde her have faaet en Forestilling om, hvor lidet hun forstod min Reflexion, thi hun fattede neppe, hvor kjærkommen denne Yttring var mig, eller hvorledes kjærkommen.

Imidlertid har jeg dog forstaaet og oplevet, at det kunde være muligt; mit Tungsind har indprentet mig ogsaa denne Mulighed. Om den Ulykkelige, hvem Vanvidet hilder i sin Bedaarelse, Intet lider, sympathetisk at skulle opleve Vanvidet hos en Anden, uafbrudt stirrende paa et evigt Ansvars tvivlsomme Læsemaade — ak! Tanken derom er nok til at gjøre Has paa et Menneske. Og dog hvis det skete, da turde jeg jo søge hende op, og det vilde være mig en Lindring, men sæt saa hun frelstes, og mit Problem

kom igjen, saa kom vel Touren til mig. Vaage hos hende baade Nat og Dag, det kan jeg, men jeg kan ikke sove, og min Qvide forvindes ikke ved »hver Nat at hvile ved min Hustrues Side« naar det ikke er afgjort, om hun kan være min Hustru.

Nu vil jeg slukke Lysene, naar Alt er mørkt omkring mig og jeg selv taus, befinder jeg mig bedst. Hvad hjalp det at tale, Enhver vilde jo sige, det var Løgn. Det faaer saa være. Min Paastand er det ikke min Agt at forfægte mod Opponenter, *neque thesin meam publico colloquio defendere conabor* Og hvad er saa Sagen, hvorom jeg disputerer med Gud? Hvis det var om Keiserens Skæg, hvis hun havde forandret sine Tanker, hvis hun med Fornøielse vilde tilbagekalde hvert Ord, der arbeider med mit Tungsind til at danne Forfærdelsen, hvad saa? Saa vilde deraf kun følge, at hun bragte en Nemesis over sit eget Hoved: at det viste sig, at hun havde forvexlet sin Person med et Pligt-Ansvars evige Forhold til Gud, og at hun derved kom til at vise sig i hele sin Ubetydelighed Sagen er gaaet ind for en høiere Ret, jeg har givet hende al mulig Idealitet, jeg kunde hverken for hendes eller for min Skyld ønske igjen her at faae mig det Comiske saa nær paa Livet

d. 5 April. Morgen.

Idag for et Aar siden Jo ganske rigtigt, jeg fik idag Erklæringen og den sidste Villie til Vitterlighed confirmeret af — min lille Confirmantinde, thi netop dette Indtryk gjør hun paa mig. saadan en lille Jomfru. Og dog vil hun ikke handle, hun synes snarere at ville hidse mig, at jeg maatte blive en Tilbeder Hos enhver Anden vilde jeg sige, at det er Begyndelsen til lidt Coquetteri, om hende tør og vil jeg ikke sige, ikke engang tænke det. Men det er noget af det Latterligste, jeg har oplevet. Jeg er, det har jeg kun altfor dybt følt, meget for gammel i Forhold til hende, men ved en saadan Adfærd gjør hun mig rigtignok saa uforholdsmæssigt ældre, at jeg uvilkaarligt kommer til at tænke paa en gammel Skolemand, der *ex cathedra* holdt følgende Tale til en Di-

---

»hver Nat at hvile« osv] sml. III. Bd. S. 95 Anm. *neque thesin meam* osv] og jeg vil ikke forsøge at forsvare min Sætning ved en offenlig Forhandling (Omdannelse af Paaskriften paa latinske Disputatser). en gammel Skolemand] Michael Nielsen, Bestyrer af Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, mens S. K. gik i Skole der. *ex cathedra* fra Kathedret.

[redacted]

ipel: »kommer Du saaledes næste Gang, faaer Du virkelig En ıder Øret, ... og jeg troer virkeligen Du faaer den strax.«

Det er da Følgen af min ideale Forestilling om Pligt. Kunde :t blive mig klart, at jeg i strengere Forstand havde Pligt mod le Mennesker, saa var jeg den mest plagede Mand i hele Landet. g har en ideal Forestilling om ethvert Pligtforhold, og da min ıfhængige Stilling har gjort, at jeg ikke er indtraadt i noget, saa ır denne Forestilling endnu en Barndommens Oprindelighed, en ngdommens Begeistring, en Tungsindets Bekymring, der gjør)restillingen selv maaskee til det Bedste jeg har, men ogsaa forigter mig til den mest hensynsløse Anstrengelse.

Hvorfor skulde hun da bringe mig Latteren ind i dette Forıld? Brød hun sig virkelig ikke om mig, nu vel, jeg er reise:rdig, jeg har været religieust sønderknuset og bliver det maaskee jen, saasnart jeg overtager Ansvaret, men erotisk knuses jeg ikke. · det hendes Alvor, saa siger man Sligt lige ud, man siger det mmeligt, man ærer sig selv i Alt, hvad man i denne Henseende ər; men man vripper ikke og slaaer bag ud, thi saa gjør man ın Alt latterligt. Selv i hendes Adfærd er der maaskee mod ·ndes Villie en Anerkjendelse af mig, thi den er som en Art Op:tsighed. Hun maa jo vide, at hun har ligesaa megen Magt som ʒ, og Den, der har Magten, bærer sig ikke saaledes ad.

d. 5. April Midnat.

En Mulighed.

Langebro har sit Navn af Længden; som Bro er den nemlig ng, men Broens Længde som Vei er ikke betydelig, hvad man t overbeviser sig om ved at tilbagelægge den. Naar man saa ıaer paa den anden Side: paa Christianshavn, saa synes det jen, at Broen dog maa være lang, thi man er som langt, meget ngt borte fra Kjøbenhavn. Man mærker strax, at man ikke er i ı Hoved- og Residentsstad; man savner i en vis Forstand Støien ; Færdselen paa Gaderne, man er som udenfor sit Element ved være udenfor den Mødes og Skillen, den Hasten, hvori det Forjelligste gjør sig lige gjeldende, udenfor det støiende Fælledsskab, vori Enhver bidrager Sit til det almindelige Spektakel. Paa Chriianshavn derimod hersker der en stille Rolighed. Man synes der ke at kjende de Formaal og Hensigter, som sætte Hovedstadens eboere i saa støiende og saa travl Virksomhed, ikke at kjende de

Forskjelligheder, som ligge til Grund for Hovedstadens larmende Bevægelse. Det er ikke her som bevægedes, ja som rystede Jorden under Een, man staaer saa sikkert som nogen Stjerne- eller Vandkiger for Iagttagelsens Skyld kunde ønske det. Man seer sig forgjeves om efter hiint Hovedstadens sociale Poscimur, hvor det gaaer saa let til at gaae med, hvor man hvert Øieblik kan blive af med sig selv, hver Time finde Plads i en Omnibus, overalt omgiven af Afledere; her føler man sig forladt og fangen i den Stilhed, der isolerer Een, hvor man ikke kan blive af med sig selv, hvor man overalt omgives af Ikke-Ledere I enkelte Qvarterer ere Gaderne saa tomme, at man hører sine egne Fodtrin. De store Pakhuse gjemme Intet og indbringe Intet; thi vel er Eccho en meget stille Beboer, men hvad Næringsveien og Betalingen angaaer, da er ingen Eier tjent med det. I de egentligen befolkede Qvarterer er Livet langtfra at være uddød, men dog langtfra at være høirøstet er det som en stille Larmen af Mennesker, hvilken paa mig idetmindste gjør et lignende Indtryk, som den Sommersummen. der ved sin Summen antyder Stilheden derude paa Landet

Veemodig bliver man, saasnart man betræder Christianshavn. thi Erindringen derude er veemodig imellem de tomme Forraadskamre, og Synet i de overbefolkede Gader er veemodigt, hvor Øiet kun opdager en Armodens og Elendighedens Idyl. Man har sat over de salte Vande for at komme herud, nu er man langt, langt borte, afsides i en anden Verden, hvor der boer en Slagter, som handler med Hestekjød, hvor der paa det eneste Torv kun staaer en Ruin siden hiin Ildebrand, der ikke, som from Overtro ellers stundom fortæller det, fortærede Alt og lod Kirken frelst, men fortærede Kirken og lod Straffe-Anstalten staae tilbage Man er i en fattig Kjøbstad, hvor kun de mistænkelige Personers Tilhold og Politiets specielle Opsyn erindrer om Hovedstadens Nærhed. det Øvrige er ganske som i en Kjøbstad· den stille Larmen af Mennesker, at Alle kjende hinanden, at der er en sølle Stakkel, som idetmindste hver anden Dag gjør Tjeneste som fuld Mand, og at der er en Sindssvag, som, kjendt af Alle, skjøtter sig selv

For nogle Aar siden saae man saaledes i den søndre Deel af Overgaden over Vandet, til en bestemt Tid af Dagen, en mager høi Mand gaae med afmaalte Skridt frem og tilbage paa Fliserne Det Paafaldende i hans Spadseren undgik neppe Nogen, thi Veien. han tilbagelagde, var saa kort, at ogsaa den Uindviede maatte blive

Poscimur, vi opfordres (a Kaldelse), se Horats, Oder I 32, 1

opmærksom paa ham, at han ikke gik i Forretninger, ei heller spadserede som andre Mennesker. Den, som oftere betragtede ham, kunde i hans Gang see et Billede paa Vanens Magt. En Skipper, der fra Skibet er vant til at spadsere Dækkets Længde, udseer sig paa Landjorden en Strækning af samme Længde, og gaaer nu mechanisk frem og tilbage: saaledes ogsaa denne Vandrer eller Bogholderen, som man kaldte ham. Naar han kom til Enden af Gaden, da bemærkede man, det Omvendte af et elektrisk Stød, Vanens Ryk i ham: han gjorde Holdt, næsten i et militairisk Tempo, stod, løftede Hovedet i Veiret, svingede sig om, vendte atter Øiet mod Jorden, og spadserede derpaa tilbage o. s. f.

Han var naturligviis kjendt i hele Qvarteret; men skjøndt sindssvag, var han dog aldrig udsat for nogen Fornærmelse, tvertimod behandledes han af de Omkringboende med en vis Ærbødighed. Dertil bidrog saavel hans Formue som hans Godgjørenhed og hans fordeelagtige Udvortes. Vel havde hans Ansigt dette eensformige Udtryk, der er saa charakteristisk for en vis Art af Sindssvaghed, men Trækkene vare skjønne, hans Skabning rank og velformet, hans Paaklædning yderst omhyggelig, endog elegant. Tydeligst yttrede hans Sindssvaghed sig ogsaa kun i Formiddagstimen mellem 11 og 12, da han gik udenfor paa Fliserne mellem Børnehusbroen og den søndre Ende af Gaden. Den øvrige Deel af Dagen hang han vel efter sin usalige Bekymring, men det yttrede sig ikke saaledes. Han talte med Mennesker, gik længere Toure, indlod sig om mange Ting, men mellem 11 og 12 fik man ham for ingen Priis til at lade være at gaae, til at gaae længere, til at svare Een, naar man spurgte, eller vel endog blot til at hilse; han som ellers var Høfligheden selv. Om denne Time havde nogen særlig Betydning for ham, eller Grunden var et legemligt Befindende, der regelmæssigt gjentog sig, hvilket ikke er uden Exempel, fik jeg aldrig at vide, da han levede, og efter hans Død var der Ingen, hos hvem jeg kunde søge nærmere Oplysning.

Medens nu Beboerne i Nærheden ved deres Opførsel mod ham næsten erindrede om Indernes Adfærd mod en Sindssvag, hvem disse venerere som en Viis, havde de muligen i Stilhed mange Gisninger om Grunden til hans Ulykke. Det hænder ikke sjeldent, at de saakaldte Kloge ved saadanne Gisninger røbe fuld saa megen Disposition til Galskab eller maaskee mere Fjantethed end nogen Sindssvag har. De saakaldte Kloge ere ikke sjeldent dumme nok til at troe Alt, hvad en gal Mand siger, og ikke sjeldent dumme nok til at troe, at Alt, hvad han siger, er Galskab, uagtet mangen Gang Ingen er listigere til at skjule, hvad han vil

skjule, end en Sindssvag er det, og uagtet mangt et Ord af en Afsindig indeholder en Viisdom, som den Viseste ikke skulde skamme sig ved. Deraf kommer det vel, at den samme Betragtning, som i Tilværelsens Styrelse mener, at et Sandskorn og et Tilfælde gjør Udslaget, kan gjøre sig gjeldende i Psychologien; thi det er den samme Betragtning, naar man i Vanvidet ikke seer nogen dybere Grund, men betragter Vanvid som let forklaret af Intet, ligesom maadelige Skuespillere mene, at det, at spille en fuld Mand, er den letteste Opgave, hvilket kun er sandt, naar det er vist, at man har et maadeligt Publikum at spille for. Bogholderen forskaanede man dog, fordi han var elsket, og man beholdt Gisningerne saa vel forvarede i Stilhed, at jeg egentligen aldrig har hørt mere end een. Maaskee have de i Stilhed heller ikke havt flere, det kan jeg ogsaa antage, og er ikke utilbøielig dertil, at ikke min stivsindede Mistanke om, at man i Stilhed havde mange Gisninger, skulde hos mig røbe en Disposition til Fjantethed. Gisningen var, at han havde været forelsket i en Dronning af Spanien, og denne Gisning var et mislykket Forsøg, der end ikke havde agtet paa et meget mærkeligt Indicium hos ham en afgjort Forkjærlighed for Børn. Han gjorde i denne Retning meget Godt, brugte egentligen sin Formue hertil, hvorfor han af Fattigfolk var oprigtigt elsket, og mangen fattig Kone indskærpede blandt Andet sit Barn at hilse ærbødigt for Bogholderen Men om Formiddagen mellem 11 og 12 hilste han aldrig igjen Jeg har oftere selv været Vidne, hvorledes mangen fattig Kone gik ham forbi med sine Børn og hilste saa venligt og saa ærbødigt og Børnene ligesaa; men han saae ikke op. Og naar saa den fattige Kone var gaaet ham forbi, saa rystede hun paa Hovedet Situationen var rørende, thi hans Godgjørenhed var paa en egen Maade i besynderlig Forstand gratis Assistencehuset tager 6 Procent for Udlaanet, og mangen Riig og mangen Lykkelig og mangen Mægtig og mangen Mellemmand mellem disse og den Fattige tager stundom Aager af Gaven, men i Forhold til Bogholderen fristedes den fattige Kone ikke let til at blive misundelig paa ham eller mismodig ved sin Elendighed, eller forknyttet ved den Fattigskat, som den Fattige ikke betaler i Penge, men afsoner med bøiet Ryg og krænket Sjel; thi hun følte vel, at denne hendes velbyrdige og ædle Velgjører (dette er jo Fattigmands-Udtrykket) var mere ulykkelig end hun — hun som jo fik af Bogholderen de Penge, hun trængte til

Dog var det ikke blot for at have en Leilighed til at gjøre Godt, at Børn beskæftigede ham, nei det var Børnene selv og paa en ganske egen Maade Saasnart han, udenfor Timen mellem 11

og 12, saae et Barn, da blev det eensformige Udtryk i hans Ansigt bevægeligt og allehaande Stemninger speilede sig deri. Han indlod sig med Barnet, talte med det, og under alt dette betragtede han Barnet med en Opmærksomhed som var han en Maler, der blot malede Børneansigter.

Dette saae man paa Gaden; men Den, der saae hans* Værelse, maatte endnu mere forundres. Det er ikke sjeldent, at man faaer et ganske andet Indtryk af et Menneske, naar man seer ham i hans Hjem eller paa hans Værelse, end naar man ellers seer ham i Livet, og det er langtfra blot Tilfældet med Guldmagere og Andre, der sysle med de forborgne Kunster og Videnskaber, eller med Astrologer, der som Dapsul von Zabelthau, medens han i Dagligstuen seer ud som andre Mennesker, naar han sidder paa Observatoriet, har en høi spids Hùe paa Hovedet, en Kappe af graat Kalemank, et langt hvidt Skæg og taler med en fingeret Stemme, saa hans egen Datter ikke kan kjende ham, men troer han er en Julebuk. Ak! man opdager ikke sjeldent en ganske anden Art Forandringer, naar man seer et Menneske i hans Hjem eller paa hans Værelse, og nu sammenligner hvad her viser sig med, hvorledes det samme Menneske viser sig i Livet. Med Hensyn til Bogholderen var dette ikke Tilfældet, og man saae kun med Forundring, hvor meget det dog var hans Alvor med at bekymre sig om Børn. Han havde samlet et ikke ubetydeligt Bibliothek, men alle Bøger vare af physiologisk Indhold. Man fandt hos ham de kostbareste Kobberværker, og desuden hele Suiter af egne Haandtegninger. Her fandt man Ansigter, udførte med Portraitlighed, og da en Række af Ansigter knyttede til det enkelte, gjennem hvilke Ligheden successive forsvandt, om der dog altid blev en Rest af den tilbage; man fandt Ansigter, udførte efter mathematiske Proportioner, og den ved et Forholds Forandring betingede Forandring i det Hele anskueliggjort i tydelige Omrids; man fandt Ansigter, construerede efter physiologiske Iagttagelser, og disse igjen controlerede ved andre Ansigter, der vare skizzerede i Kraft af Hypotheser. Især deleshed var det Familielighed og Generations-Forholdets Conseqventser, der beskæftigede ham physiologisk, physiognomisk og pathologisk. Det er maaskee at beklage, at hans Skrifter ikke kom for Dagens Lys; thi vel var han sindssvag, som jeg nærmere

---

Dapsul von Zabelthau i Hoffmanns Fortælling Die Königsbraut (Sämmtliche Werke, Paris 1841, S. 365).

erfarede, men en Sindssvag er ikke den daarligste Iagttager, naar hans fixe Idee bliver et opdagende Instinkt. En nysgjerrigt interesseret Iagttager seer Meget; en videnskabeligt interesseret Iagttager er Ære værd; en bekymret interesseret Iagttager seer, hvad Andre ikke see, men en sindssvag Iagttager seer maaskee mest. hans Iagttagelser ere skarpere og mere udholdende, ligesom visse Dyrs Sandser ere skarpere end Menneskenes. Kun følger det af sig selv, at hans Iagttagelser maae verificeres.

Saasnart han syslede med sin lidenskabelige Forsken, som overhovedet til enhver anden Tid end mellem 11 og 12, var han i Manges Øine ikke sindssvag, uagtet hans Sindssvaghed netop da gjennemtrængte ham mest. Og som der til Grund for al videnskabelig Forsken ligger et x, som søges, eller fra en anden Side seet, som det, der begeistrer den videnskabelige Forsken, er en evig Forudsætning, hvis Visbed søger sin Bekræftelse i Iagttagelsen: saaledes havde hans bekymrede Lidenskab ogsaa et x, den søgte en Lov der nøiagtigt angav Ligheds-Forholdet i Slægt-Afstamningen, for ved dens Hjælp at slutte nærmere, og saaledes havde den en Forudsætning, hvilken hans Indbildning gav en for ham sørgelig Vished, at denne Opdagelse vilde bekræfte ham noget Sørgeligt, ham selv betræffende.

Han var en Søn af en underordnet Embedsmand, der levede i tarvelige Kaar. Tidligen blev han anbragt ved Handelen hos en af de rigeste Kjøbmænd. Stille, tilbageholden, noget forlegen passede han sine Forretninger med en Indsigt og en Punktlighed, der snart lod Husets Chef i ham opdage et meget brugbart Menneske. Hans Fritid anvendtes til Læsning, til Øvelse i fremmede Sprog, til at udvikle et afgjort Talent for Tegning og til det daglige Besøg i Forældrenes Huus, hvor han var eneste Barn. Saaledes levede han hen ukjendt med Verden. Hans Vilkaar som Contoirbetjent var favorabelt, og snart oppebar han en betydelig aarlig Gage. Er det sandt, hvad Engelskmanden siger, at Penge gjør Dyd, saa er det ogsaa vist, at Penge gjør Last. Ynglingen fristedes imidlertid ikke, men alt som et Aar gik hen efter det andet, blev han mere og mere fremmed for Verden. Selv mærkede han det mindre, thi hans Tid var stedse udfyldt. Kun en enkelt Gang gik der en Anelse op i hans Sjel, han blev sig selv fremmed, eller han var sig selv som Den, der pludselig standser og besinder sig paa Noget, som han maa have glemt, uden engang at kunne begribe, hvad det er — men Noget maa det være. Og Noget var det ogsaa han havde glemt, thi han havde glemt at være ung og

at lade sit Hjerte være fornøiet paa Ungdommens Viis, medens Dagene ere der.

Da lærte han et Par andre Handelsbetjente at kjende, som vare Folk af Verden. De opdagede snart hans Ubehjelpelighed, men havde dog paa den anden Side saa megen Agtelse for hans Dygtighed og Kundskaber, at de egentligen aldrig lod ham mærke hans Mangel. Stundom indbøde de ham ogsaa at deeltage med dem i en lille Lystighed, i smaa Udflugter, i Comedie-Besøg; han gjorde det, og det behagede ham. Paa den anden Side havde upaatvivleligt de Andre ikke Skade af hans Selskab, thi hans Forlegenhed lagde et gavnligt Baand paa de Andres Lystighed, at den ikke blev for vild; og hans Reenhed gav Forlystelsen selv et ædlere Anstrøg end de maaskee ellers vare vante til. Men Forlegenhed er ingen Magt, der kan hævde sig og gjøre sig gjeldende; og hvad enten det nu var hiint Veemod, som stundom greb den med Verden Ubekjendte, der revolterede mod ham, eller hvad Grund der forøvrigt var; men en Skovtour endte med et ualmindeligt glimrende Aftensmaaltid. Kaade som de Tvende allerede vare, blev hans Forlegenhed dem kun et Incitament, og den piinlige Følelse heraf blev ham igjen et Incitament, der virkede stærkere eftersom de bleve ophidsede af Vinen. Nu førte de Andre ham med sig, og i Exaltationen var han bleven et ganske andet Menneske — og han var i slet Selskab. De besøgte da ogsaa et af de Steder, hvor man, besynderligt nok, giver Penge for en Qvindes Foragtelighed. Hvad her forefaldt, vidste han end ikke selv

Den følgende Dag var han forstemt og misfornøiet med sig selv; Indtrykkene havde Søvnen udslettet, men han erindrede dog saa meget, at han aldrig mere søgte disse Venners sømmelige, end mindre deres slette Selskab Havde han været flittig før, saa blev han det nu desto mere, og Smerten over, at hans Venner saaledes havde forledt ham, eller over, at han havde havt saadanne Venner, gjorde ham end mere tilbageholdende, hvortil Forældrenes Død ogsaa bidrog.

Hos Chefen for Handelshuset derimod steg hans Anseelse som hans Dygtighed tiltog. Han var den meget Betroede, og man var allerede betænkt paa at give ham Part i Handelen, da han blev syg og syg indtil Døden. I det Øieblik han var Døden nærmest og allerede ifærd med at betræde »Evighedens alvorlige Bro«, vaagnede pludselig en Erindring, en Erindring om hiin Begivenhed,

---

lade sit Hjerte være fornøiet osv] sml. Prædikerens Bog 11. Kap. 9.

der hidtil egentligen ikke havde existeret for ham. I Erindringen antog Begivenheden en bestemt Skikkelse, der afsluttede ham hans Liv med Tabet af hans Reenhed. Han helbrededes, men da han sund reiste sig fra Leiet, tog han en Mulighed med sig, og denne Mulighed forfulgte ham, og han forfulgte denne Mulighed i sin lidenskabelige Forsken, og denne Mulighed rugede i hans Taushed, og denne Mulighed satte Ansigtets Træk i mangfoldig Bevægelse, naar han saae et Barn — og denne Mulighed var, at et andet Væsen skyldte ham Livet. Og det han søgte i sin Bekymring, og det der gjorde ham til en Olding, skjønt neppe Mand i Aar, det var den Ulykkelige, eller om der var en saadan, og det der gjorde ham sindssvag var, at enhver nærmere Vei til en Opdagelse var ham afskaaren, da hine Tvende, hvis Selskab blev ham til Fordærvelse, for længst vare reiste til America og forsvundne; og hvad der gjorde Sindssvagheden saa dialektisk var, at han ikke engang vidste, om det var en Efterfølge af Sygdommen, en Feber-Indbildning, eller om Døden virkelig var kommen hans Hukommelse til Hjælp med en Virkeligheds-Erindring. See' derfor endte det med, at han vandrede taus med bøiet Hoved mellem 11 og 12 den korte Vei, og at han den øvrige Tid af Dagen vandrede den uhyre Omvei ad alle Muligheders fortvivlede Snoninger, for om muligt at finde en Vished og da det Søgte.

Imidlertid kunde han i Begyndelsen godt passe Contoirets Forretninger Han var noiagtig og punktlig som altid Han slog op i Hoved- og Copi-Bøger, men glimtviis tyktes ham det Hele en unyttig Møie, og at det var noget ganske Andet han skulde slaae op efter, han sluttede Regnskabet for Aaret, men glimtviis forekom det ham en Spøg, naar han tænkte paa sit uhyre Regnskab

Da døde Handelshusets Chef, og efterlod sig megen Riigdom og som han havde elsket Bogholderen liig en Søn, da han selv var barnløs, saa indsatte han ham ogsaa til Arving af en Formue, som havde han været en Søn. Og derpaa sluttede Bogholderen Regnskabet af, og saa blev han Videnskabsmand.

Nu havde han *otium* Hans bekymrede Erindring var maaskee endnu ikke bleven ham en fix Idee, hvis Livet ikke havde bragt en Biomstændighed til, der stundom gjør Udslaget Den eneste Slægtning, han havde tilbage, var en gammel Mand, hans afdøde Moders Fætter, som han kaldtes κατ᾽ ἐξοχήν Fætteren, en Pebersvend, hos hvem han var flyttet hen efter Forældrenes Død, og i hvis

otium Fritid κατ᾽ ἐξοχήν (kat' exokæn) i særlig Grad, specielt.

[redacted]

Huus han spiste hver Dag, hvormed han vedblev ogsaa efterat Handelshuset var ophørt. Fætteren behagede sig selv i en vis Art af tvetydige Vittigheder, som man, hvad der er psychologisk let at forklare, oftere hører hos Ældre end hos Yngre. Er det vist, at det simple eenfoldige Ord, der bliver tilbage, naar Alt er hørt og det meste glemt, i den gamle Mands Mund kan faae en Vægt, som det ellers aldrig har, saa er det ogsaa vist, at en Tvetydighed, et letfærdigt Ord i den Alderstegnes Mund let kan virke forstyrrende, end sige da, naar man er saaledes disponeret som Bogholderen var det. Blandt andre Vittigheder, som Fætteren idelig kom tilbage paa, var ogsaa den en staaende, at ingen Mand, ikke engang den gifte, med Bestemthed kunde vide, hvor mange Børn han havde. Saaledes var nu Fætteren engang; han var ellers godt lidt, hvad man kalder en god Selskabsbroder, en Ven af et muntert Lag, men Tvetydigheder og Snustobak var ham en Nødvendighed. Det er derfor uden al Tvivl, at Bogholderen mange Gange har gjennemgaaet Fætterens Repertoire, og deriblandt ogsaa hiin Tvetydighed, men han har ikke fattet den og egentlig ikke hørt den. Nu derimod sigtede den bestandigt efter hans ømme Side, var som beregnet paa at saare der, hvor hans Svaghed og hans Lidelse var. Han gik i sine Grublerier, og naar da Fætterens Ord skulde krydre Samtalen, da udviklede denne tilfældige Berøring hans fixe Idees Elasticitet, saa den satte sig fastere og fastere. I Forening arbeidede da den Indesluttedes Taushed og den Aabenmundedes Vittighed saa længe paa den Ulykkelige, at Forstanden tilsidst gjorde Alvor af med at skifte, fordi den ikke kunde udholde at tjene i en saadan Husholdning; og Bogholderen omskiftede Forstanden med Sindssvagheden.

I Hovedstaden er der Færdsel og Tummel, paa Christianshavn derimod hersker en stille Rolighed; man synes ikke der at kjende de Formaal og Hensigter, der sætte Hovedstadens Beboere i en saa travl og saa støiende Bevægelse, ikke de Forskjelligheder, der ligge til Grund for Hovedstadens larmende Bevægelse. Paa Christianshavn boede den stakkels Bogholder; der havde han, i Virkelighedens Sprog, sit Hjem, der havde han digterisk forstaaet hjemme. Men hvad enten han af specielle historiske Efterforskningers Vei søgte at trænge hen til hiin Erindrings Udspring, eller han af almindelige menneskelige Iagttagelsers uhyre Omveie mødig og kun støttende sig til svigefulde Hypotheser søgte at forvandle

naar Alt er hørt] Prædikeren 12. Kap. 13.

hiint ubekjendte *X* til en benævnet Størrelse: han fandt ikke hvad han søgte. Stundom forekom det ham, at det Søgte maatte være langt borte, stundom, at det var ham saa nær, at han kun fornam sin egen Sønderknuselse, naar den Fattige takkede ham paa Børnenes Vegne for de rige Gaver. Han syntes det var som løskjøbte han sig fra den helligste Pligt, det forekom ham den dybeste Rædsel om en Fader gav sit eget Barn en Almisse. Derfor vilde han ingen Tak have, at ikke denne Tak skulde være en Forbandelse, men han kunde heller ei lade være at give. Og fattige Folk fandt sjeldent en saadan velbyrdig og ædel Velgjører, en Hjælp paa saa gunstige Vilkaar.

En forstandig Læge vilde naturligviis have kunnet gjøre Meget for ved en almindeligere Betragtning at fjerne den første Mulighed, der betingede Alt, og selv om han accomodationsviis for at sove Forsøget paa en anden Maade havde indrømmet denne som en sørgelig Vished, da vilde han atter ved sin Viden som Læge have været istand til at fjerne Consequentsen af denne Vished gjennem saa mange Muligheder og saa langt bort, at Ingen vilde kunne øine den undtagen den Sindssvage, hvem en saadan Behandling maaskee blot vilde forstyrre. Saaledes virker Muligheden forskjelligt. Man bruger den som en Fiil: er Legemet haardt, saa filer man den skarpe Kant af, men er Legemet blødt som en Saug, saa bliver Saugens Tænder kun skarpere. Enhver ny Mulighed, den stakkels Bogholder opdagede, skærpede den Bekymringens Saug, han var ene om at drage, og under hvis Bid han selv leed. Det havde ikke hjulpet ham, om Nogen havde villet hjælpe ham.

Ofte saae jeg ham derude, naar han vandrede i Overgaden over Vandet, jeg saae ham ogsaa ellers, men engang traf jeg ham hos en Conditor dersteds. Snart erfarede jeg, at han kom der hver 14de Dag om Aftenen. Han læste Bladene, drak et Glas Punsch og talte med en gammel Skibscapitain, der kom regelmæssig hver Aften. Capitainen var oppe i Halvfjerdsener, hvidhaaret, sund af Udseende, usvækket, hans hele Skikkelse viste intet Spor af, hvad der vistnok heller ikke var Tilfældet, at han paa anden Maade end som Sømand havde været meget omtumlet i Livet. Hvorledes disse Tvende havde lært hinanden at kjende veed jeg ikke, men det var et Conditorbekjendtskab, og de saaes kun der, og talte snart Engelsk, snart Dansk med hinanden, stundom begge Sprog blandet. Bogholderen var et ganske andet Menneske, han kom ind ad

som en Saug: bruger man Muligheden som en Sav

[redacted]

Døren, hilste paa Engelsk, hvad der oplivede den gamle Sømand, han saae saa skalkagtig ud, at man neppe kunde kjende ham. Capitainens Øine vare ikke de bedste, med Aarene havde han tabt Evne til at bedømme Folks Ydre. Deraf lod det sig forklare, at Bogholderen, der kun var en 40 Aar gammel, og netop her saae meget yngre ud end ellers, kunde bilde Capitainen ind, at han var 60 Aar gammel, en Fiction, han vedligeholdt. Capitainen havde, som en Sømand kan have været det, i al Sømmelighed været en lystig Broder i sin Ungdom, men vistnok i al Sømmelighed, thi hans Mine var saa værdig og hans hele Væsen saa elskeligt, at man nok turde indestaae for hans Liv og for hans Sømands-Raskhed. Han var nu utrættelig i at fortælle lystige Historier om Dandseboderne i London, og det Commerce med Tøsene og saa om Indien. Derpaa klinkede de i Samtalens Løb, og Capitainen sagde, »ja det var i vor Ungdom, nu er vi gamle, ja jeg skulde da ikke sige: vi, thi hvor gammel er det De er?« 60 Aar svarede Bogholderen, og derpaa klinkede de igjen. — Stakkels Bogholder, det var det eneste Vederlag for en tabt Ungdom, og selv dette Vederlag var som en Modsætnings-Følge af Sindssvaghedens altfor tungt rugende Alvor. Den hele Situation var saa godt humoristisk anlagt, Bedraget med de 60 Aar understøttet af det engelske Sprog saa dybsindigt netop som Forudsætning for det Humoristiske, at det indskærpede mig, hvor meget man kan lære af en Sindssvag.

Endeligen døde Bogholderen. Han var syg nogle Dage; og da Døden for Alvor kom, og da det blev Alvor med at han skulde betræde Evighedens forfærdelige Bro, svandt Muligheden hen, det havde dog været en Vildelse, men hans Gjerninger fulgte ham og den Fattiges Velsignelse med dem, og Mindet blev tilbage ogsaa i Børnenes Sjel om, hvor meget han havde gjort for dem. Jeg fulgte ham til Jorden. Fra Graven kom jeg til at kjøre med Fætteren. Jeg vidste vel, at han havde gjort Testamente, og Fætteren var ogsaa langtfra at være pengebegjerlig, jeg tillod mig derfor at yttre, at der laae noget Veemodigt i, at han ingen Familie havde der kunde arve, hvad Formue han kunde efterlade sig, at han ikke havde været gift og efterlod sig Børn. Skjøndt virkelig bevæget ved Dødsfaldet, mere end jeg havde ventet, og i det Hele frembringende et bedre Indtryk, end jeg havde formodet, kunde han dog ikke afholde sig fra at sige: ja min gode Ven, ingen Mand, ikke engang den gifte kan med Bestemthed vide, hvor mange Børn han efterlader sig. Det Forsonende var for mig, at det var et Mundheld, han maaskee slet ikke vidste af, det Sørgelige var at have et saadant Mundheld. Jeg har kjendt Forbrydere i en Straffe-

anstalt, som virkeligen vare forbedrede, virkeligen havde faaet Indtryk af noget Høiere, og hvis Liv vidnede derom, og hvem det dog hændte, at der midt i deres alvorlige Tale om det Religieuse blandede sig de afskyeligste Reminiscentser, og saaledes at de selv slet ikke mærkede det.

Langebro har sit Navn af Længden; som Bro er den nemlig lang, men Broens Længde som Vei er ikke betydelig, hvad man let overbeviser sig om ved at tilbagelægge den. Naar man saa staaer paa den anden Side: paa Christianshavn, saa synes det igjen at Broen dog maa være lang som Vei, thi man er langt, meget langt borte fra Kjøbenhavn.

d. 6. April. Midnat.

Hvor trøstesløst er det ikke, naar man kun bekymrer sig om en eneste Ting, at der da slet ikke skeer Noget, som har Hensyn til den. Paa Gaden er der Liv nok, i Husene Begivenhed og Tummel og Støi; men om min Sag høres ikke et eneste Ord. Saaledes sidder en Traadhandler i sin lille Bod i den afsides Gade og venter paa Kjøbere, og hører neppe et Fodtrin: paa Østergade ere Boutiquerne fulde af Mennesker. Men saa betaler Traadhandleren heller ei saa stor en Husleie som den rige Kræmmer paa Østergade. Det er sandt, men jeg derimod, jeg sidder visselig for nok saa svære Skatter og Afgifter som nogen Ægtemand, og dog skeer der Intet mig angaaende.

Hvis Skuespilleren kunde sin Rolle, havde memoreret den ypperlig, fornam Beaandelsen i Ordet og i sin Skikkelse blot ventende paa Stikordet, men Souffleuren var falden i Søvn og han kunde ikke komme til at kalde paa ham!

Hvis man saae, at Telegraphen blev sat op paa den anden Side Bæltet, blev tændt, og det første Ord blev læseligt, men saa faldt der en Taage paa, og man kunde ikke faae Noget at vide uden ved Hjælp af Telegraphen, og det man ønskede at vide var vigtigt for Een som Sjelens Frelse!

Hvis den ædle Ganger forstod, hvorfor den blev sadlet, at hun nu vilde komme Ryttersken, den kongelige Frøken: Gangerens Stolthed, og derfor pustede, stønnede, stampede med Foden trodsende paa sin Kraft, at det maatte behage hende med en vellystig Gysen at tvinge denne Fyrighed, men Staldkarlen gik, og han kom ikke igjen, og saa kom han endeligen, men Ryttersken var ikke med, og dog blev Ridetøiet ikke taget af, men den Vælige blev

[redacted]

bekymret for at tabe Pustet i Næsen, og Fyrigheden og Glæden ved Springet, og Tilfredsstillelsen ved at lyde Vinket af den kongelige Rytterske!

Hvis Schehersad havde opfundet en ny Historie, mere underholdende end nogen tidligere, hvis hun havde sat al sin Lid til denne Fortælling, at den maatte frelse hendes Liv og ikke blot holde Dødsdommen borte, dersom det da lykkedes hende at fortælle den saa gribende som hun kunde i dette Øieblik, men hun blev ikke afhentet Kl. 12 og Klokken gik stærk til Eet, og hun frygtede for, at have glemt den eller glemt at kunne fortælle den!

* *

*

Igaaraftes havde jeg den Lykke at conversere et Par aandrige Damer. Det gik meget aandrigt til, og uden Overdrivelse tør jeg næsten troe, at min Nærværelse begeistrede de Aandrige. Det var Damer af Tone, og jeg, jeg er jo en Mand af Verden det vil sige: et godt Hoved men et fordærvet Menneske. Hvad Under da at saadanne aandrige Mennesker sympathisere! Det er saa vellystigt at forsøge sig i den Hoveren, der dannes af Blødagtighed og vittig Forstand; det er saa gunstige Auspicier at have Den med paa Expeditionen, i Forhold til hvem man i Nødsfald tør trække sig tilbage og sige: »ja Gud bevares vi billige langtfra hans lumpne Adfærd, men han er dog aandrig.« Saa lærte jeg da meget, om hvad der egentligen fordres til en lykkelig erotisk Forstaaelse, at naar en Mand ikke har Aand nok til at følge det emanciperede Hoved i hendes høie Flugt, eller rettere i hendes Bissen, saa er det et Kors og yderst penibelt at være bunden, ja egentligen er Forbindelsen ugyldig. Mere blev der ikke sagt, dog tvivler jeg ikke paa, at mine Heltinder, som vare saa sikkre paa Aand, ogsaa vare villige til at vende Sætningen om og bevidne Den deres Deeltagelse, der er bunden til en saadan Pige, eller rettere fordre af ham, at han gjør kort Proces og søger sig en aandrigere. Der faldt endogsaa en Hentydning, som vistnok var mig meent og forbindtligen meent. O! Taushed, Taushed hvor kan Du bringe et Menneske i Modsigelse med sig selv! Det var altsaa en Indulgents, der forkyndtes mig, et Vurderingsforsøg af min Adfærd. At en

---

Schehersad] Fortællerinden i Tusind og en Nat, der fortæller for at udsætte en Dødsdom.

Qvinde vover saaledes at krænke en anden Qvinde, og her en Pige, hvis Skotvinge de ikke vare værdige at løse! Havde jeg været Keiser, vare de uden videre blevne forviste til en øde Ø. Det er nu ogsaa en Nemesis over mig, at min ydre Existents, om den end ikke er kjendt af Mange, bidrager Sit til at bestyrke Nogen i denne afskyelige fornemme Aandrighed. Hvis jeg blot var fri, og ikke havde dette Hensyn, at en authentisk Opfattelse af mit Forhold kan for hende blive et farligt Præcedens, sandeligen hvis den Pige, der sørger, eller volder mig min Sorg, hvis hun ønsker at stille en Mand i Marken som sit Contingent for Forelskelsens gode Sag, hun gjøre mig fri, jeg skal *pro virili* holde Banneret oppe. Kom saa til mig I Aandrige med Eders vragede Vittigheder, en god Sag spænder Buen stærkest og rammer sikkrest. At en Forelskelse ikke anderledes skal holdes i Ære! Ja jeg føler det vel, jeg kunde bruge en ulykkelig Kjærlighedshistorie, den passer i min Existents. Blot jeg var fri i mit Udtryk om min Forelskelse at jeg var rejiceret men ogsaa Ihændehaver af min Forelskelse, blot jeg ikke frygtede, at jeg ved at vedgaae dens Betydning for mig pludselig forstyrrede hende, der netop maa understøttes ved det Modsatte. Da vilde jeg sige: ja jeg er den qvindagtige Mandsperson (thi en Mand tør jeg da ikke kaldes), den stakkels Pusling der ikke kunde drive det til at elske mere end eengang, den bornerede Stymper, der var indskrænket nok til at tage det for Alvor med hiint skjønne Ord om den første Kjærlighed, og ikke kunde betragte det som en koket Devise, hvilken erfarne eller dog halvbefarne Jomfruer tilkaste hinanden gjækkende ved Aftens-Bordet. Man have dog lidt Medlidenhed med mig, jeg føler det selv, hvor ynkelig en Figur jeg gjør især i disse Tider, hvor selv Pigerne døe lige saa pathetisk af Elskov, som Falstaff falder pathetisk i Slaget mod Percy, og staae op igjen livskraftige og mandbare nok til at drikke paa en Frisk. Peteheia! Og ved denne Tale eller rettere ved et Liv, der berettiger til at tale saaledes, vilde jeg troe, hvis der overhovedet kan være Tale om, at det ene Menneske gavner det andet, vilde jeg troe at have gavnet mine høistærede Samtidige mere end ved at skrive en Paragraph i Systemet. Det, det kommer an paa, er, at Livets pathologiske Momenter sættes absolut, tydeligt, læseligt og gevaltigt, at Livet ikke bliver som Systemet en

hvis Skotvinge osv. Lucas 3. Kap. 16. *pro virili (parte)* for min Del, af al min Magt. Falstaff. Shakespeare, Kong Henrik den Fjerde. 1. Del, 5. Akt 4. Scene. Peteheia, Holberg, Jeppe paa Bierget, 1. Akt 6. Scene.

[redacted]

andiser Boutique, hvor man har lidt af Alt, saa man gjør en vis Grad undtagen det Taabeligste af Alt, at troe til en ad; at man ikke lyver, men skammer sig, ikke lyver, saa rotisk talt, døer romantisk af Elskov og er Helt, men ikke staaende eller liggende derved, men staaer op igjen og gaaer og bliver Helt i Hverdagshistorier, og gaaer videre og bliver lig, vittig, og Helt hos Scribe. Man tænke Evigheden ind i dan Forvirring, man tænke et saadant Menneske paa Dom-Dag, man høre Guds Røst: »har Du troet?« — man høre : »Troen er det Umiddelbare, det Umiddelbare bør man ikke staaende ved, det gjorde man i Middelalderen, men siden gaaer man videre, dog indrømmer man, at den er det lelbare og det Umiddelbare er, men imødeseer et nyt Skrift.« amle Skolemester var en Heros, et Jern-Menneske, vee, vee en Dreng, der ikke kunde svare ja eller nei paa et ligefrem maal. Og er et Menneske end paa Dommensdag ikke mere eng. saa kan Gud i Himlene dog nok gjelde for en Skole-. Man tænke sig, at dette Paragraph-Vanvid, denne Cursusighed og systematiske Rutschen har taget saaledes overhaand, a tilsidst vil i al Korthed sætte vor Herre ind i den nyeste ophi. — Vil Gud det ikke, saa tænker jeg Basun-Engelen Basunen og slaaer en saadan Privat-Docent paa Panden. saa drig bliver Menneske mere.

en Den, der jasker i Eet, han jasker i Alt, og Den, som i Eet, han synder i Alt. Vidste I blot, I Aandrige, hvor den Aandrighed er, I beundre. Vidste I blot, ikke hvor n Forfører er, men hvor comisk en Personage. Vidste I, ifskyeligt men ogsaa hvor latterligt det er, at Forelskelsen, ieste i Jordlivet, skulde være blot en Sandselighedens Ope, en Brynde som Fæet har den, eller et Spil for Vittighed Compagniskab af Aandrige! Men I veed ikke, at alt Dette ter Motiver for Vaudevillen, at Eders Selskab er Pryssings tterups. Sæt en Qvinde skjøn som Gudens Frille og aandrig ronningen af Saba vilde ødsle *summa summarum* af sine og aabenbare Ynder paa min uværdige Aandrighed; sæt en drende samme Aften indbød mig at drikke Viin med ham ike og ryge Tobak studenticos og frydes ved de gamle Clas-

---

oen er det Umiddelbare] sml. III. Bd. S. 118 Anm. Min gamle nester] Michael Nielsen, se S. 258 Anm. Pryssings og Klatterups] gs Recensenten og Dyret. Tobak studenticos] Holberg, Erasmus is 2. Akt 1. Scene.

sikere: jeg skulde ikke betænke mig længe. Hvilken Bornerethed raaber man. Borneret? Jeg skjønner ikke, at det er saa. Jeg antager, at med Forelskelsen og med det Evige i denne er al denne Skjønhed og ogsaa Aandens Gave uendeligt meget værd, men uden denne er et Forhold mellem Mand og Qvinde, der dog væsentligen vil udtrykke dette, ikke en Pibe-Tobak værd. Jeg antager, at naar man skiller Forelskelsen derfra, og vel at mærke fra Forelskelsen det Evige, da [illegible] kun tale rigtigt om hvad der bliver tilovers, der dog [illegible] re [illegible] Samme, naar man taler som en Jordemoder, der taler [illegible] svøb, eller som en Afdød, der »udbrændt til Aand« ikke [illegible] skyndelsen. Det er comisk, at Handlingen i Vaudevillen [illegible] sig om 4 Mk. og 8 Sk., og saaledes er det ogsaa her. [illegible] Forelskelsen ɔ: det Evige i Forelskelsen er borte, saa dre[illegible]iske trods al Aandrighed sig om mindre end om 4 M[illegible] og om hvad der bliver væmmeligt ved, at Aand *qua* Aand vil beskæftige sig tvetydigt dermed. Det er comisk, at en gal Mand tager enhver Graasteen op og bærer den, fordi han troer, det er Penge, og saaledes er det ogsaa comisk, at Don Juan har 1003 Elskerinder, thi Tallet viser netop, at de intet Værd have. Derfor skulde man holde til Raade med det Ord at elske. Sproget har kun det ene, og intet helligere. Man skulde ikke være sky for at bruge de betegnende Udtryk, som baade Bibelen og Holberg bruger, naar fornødent gjøres, men heller ikke saa overspændt aandrig, at man troer, at Aandrigheden er det Constituerende, thi denne constituerer intet Mindre end et erotisk Forhold.

Men at holde en ulykkelig Kjærlighedshistorie i Hævd, at blive lykkelig i høieste Forstand ved dens Hjælp, at gjøre det betydningsfuldt hvad der forekom mig meningsløst, da man i Preussen oprettede en Orden for dem, der havde deeltaget i Frihedskrigen, og tillige en Orden for dem, der bleve hjemme, at gjøre dette rigt paa skjøn Mening, at Den, der blev hjemme var lykkelig ved sin Orden, lykkelig ved sin Forelskelse, om man end i Stjernen paa hans Bryst tydeligere saae Korset end i den Lykkeliges

udbrændt til Aand«] Baggesen, Min Gjenganger-Spøg, Danske Værker 1845 VI S. 135. i Preussen oprettede en Orden] der menes vistnok »Jernkorset«, oprettet med den forestaaende Befrielseskrig for Øje 10. Marts 1813 for »Beweise edlen Muthes und standhafter Beharrlichkeit sowohl im Felde als daheim« (Geschichte d. Preussischen Staates vom Frieden zu Hubertusburg bis zu der zweiten Pariser Abkunft, Frankf. a. M. 1820, III S. 129). Ordene »for den gode Villie« staar ikke i Stiftelsesdocumentet.

[redacted]

om han end bar Ordenen, som den anden hedder i Preussen, for den gode Villie: det indseer jeg vel var en begeistrende Opgave for Den, der veed at nøies med Ideen, sig selv, og Himlens Medviden. Lad dem saa falde ved hans høire Side de Enkelte, der segnede under Kampen for en ulykkelig Kjærlighed, de hvile med Æren, de ere en Gravskrift værd og et Mindesmærke, men han maa ikke ville begrave de Døde for ikke selv at forstyrres. Lad dem saa staae op igjen de Skindøde, der komme tillive ved Anvendelsen af de sædvanlige Midler, lad dem forlyste sig ved igjen og atter igjen at stikke til Ringen, lad dem have forvundet Alt nu de ere trivelige Madmødre, lad dem ganz völlig hergestellte finde sig lykkelige ved at optages paa bedste Pleie i et tredie Ægteskab, lad dem i Forening gumle paa Stumperne af en Forelskelse og savle Livet hen i ægteskabelig Omgængelse; men han maa ikke ville give sig Tid til at see derpaa, at han ikke sinkes.

Mit Tausheds Løfte gjør mig stærk i Monologer; men selv en Udflugt, som denne, fører mig bestandigt blot bestemtere tilbage til hende. Naar Fødelandet er i Krigsnød, og da en Qvinde har Raad til at udruste et Fartøi, mig synes det maa være herligt. Mit Lod bliver det aldrig, men hun, hun kan lade et Krigsfartøi stikke i Søen, der vil kæmpe for en god Sag.

d. 7. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Hun er ikke til at styre; hun slaaer op, og slaaer op, og dog slaaer hun ikke op. Død og Helvede skal Partiet staae saaledes, skal vi slaaes; nu vel saa begynde vi imorgen.

d. 7. April. Midnat.

Hvorledes staaer det sig med Ønsket? Jeg skulde dog vel ikke ønske en Anden, ønske Skadeserstatning i en ny Forelskelse? Ja var Den, der holder en Stok i sin Haand, saa vis paa, at han virkelig holder den i sin Haand, som jeg er vis paa, at der ikke er Tanke derom i min Sjel, saa var han sikker nok. Men Ønskets Liden-

---

begrave de Døde sml. Matthæus 8. Kap. 22: lad de Døde begrave deres Døde.

skab er denne ganske uforandret? Det er vanskeligt at prøve sig selv i Muligheden, det er ligesom, hvis Een, uden at turde bruge Stemmen, skulde prøve, om han havde en stærk Stemme. Hidtil forgjeves har jeg mange Gange speculeret paa at finde et Middel til at kunne controlere sig selv i Muligheden.

Imidlertid troer jeg dog, at Lidenskaben er den samme, og skulde den være forandret, da er jeg vis paa, at et Vink, det mindste Vink af en nærmere Mulighed vil være nok til at gjøre Ønsket mere brændende ... le, thi egentligen er det dog først ved Ophævelsen a... len ene og i den anden Forstand, paa den ene og ... Side kan sige om mig selv, hvad der siges om Pha... *epit perdite.*

Paa en Maade er ... n mangler Ideens Bifald og Tanke-Contextens Samty... har og i al Stilhed forsøger enhver Vending. Neppe ... egisseur vide tilforladeligere, at Scene-Changementet er i sin Orden, naar han ringer med Klokken, end jeg veed det. Hos en Marchandiser har jeg staaende for min Regning det completteste Indbo, mine Værelser ere bragte i Orden, Alt beregnet paa et Bryllup — blot Øieblikket kommer jeg ringer, Scene-Changementet er gjort i en Haandevending.

Mistænkelig mod mig selv har jeg indrettet min personlige Existents aldeles som en Ægtemands. Punktlighed og Orden hersker overalt. Darius eller Xerxes, ligegyldigt hvo, havde en Slave der mindede ham om at føre Krig mod Grækerne. Da jeg ikke tør betroe mig til noget Menneske, maa jeg nøies med at have i mig selv min Paaminder. I min hele Existents frembringer jeg en Halvhed, der er et Memento. Alt hvad jeg kjøber, kjøbes dobbelt mit Bord dækkes til To, Kaffeen serveres til To, naar jeg rider rider jeg altid som havde jeg en Dame ved min Side. Forsaavidt jeg i disse Nattetimer lever noget anderledes, da er det just ikke fordi dette Liv behager mig saa meget.

Og dersom nu dog det Hele bliver til ingen Ting, jeg fortryder Intet. Jeg vilde ikke undlade det Mindste, det er en Redelighed, der for mig har den høieste Alvor, at, hvis det nogensinde lod sig gjøre, mit Regnskab da maatte stemme indtil den sidste Hviid.

om Phædria, Elskeren i Terents Phormio. ... *amare coepit perdite* ... begyndte at blive rasende forelsket (Phormio 82). ... Darius eller Xerxes de... var Darius (Herodot V 105).

[redacted]

d. 8. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Krigen er erklæret. Naar man skal strides, er det af Vigtighed at holde igjen, og fremfor Alt ingen Hidsighed. Et Menageri koster først 3 Mk. i Entree, tilsidst koster det 1 Mk. Et Pragtværk koster 6 Rbdlr.; naar man ikke er hidsig, saa kommer Godtkjøbs-Udgaven, og Bogen er dog den samme. Naar man skal stride, maa man passe paa at benytte Leiligheden og vide, hvor Leiligheden er. Hos en Antiquar og under Haanden kjøber man for Halv-Priis. Naar en Dandserinde stiger ud af en Karreet, skjuler hun omhyggeligen Fødderne i Kaaben, at Ingen skal beundre disse nydelige Fødder. Ikke for 10 Rbdlr. gjorde hun det anderledes, og dog veed jo Enhver, at det kun koster 3 Mk. eller for Standspersoner 8 Mk., saa dandser hun for Een med Silkeskoe o. s. v.

Min Stemning er mig selv modbydelig; min hele riimfrostige Forstandighed har hun tvunget ind i dette Forhold, hvorfra jeg for evigt havde banlyst den. Længe skal det ikke vare.

Med et Hop traadte jeg idag ind til hende, omhyggeligt paaklædt, blev staaende med Hatten i Haanden, i en let, converserende Stilling, kyssede med tjenstvillig og høflig Fornemhed hendes Haand i Forbigaaende og ilede ind i Salen, hvor jeg vidste der var Besøg, da det var en Familie-Fest. Det traf sig ret heldigt. Spydigheder, Satire og Kulde tager sig slet ikke ud under fire Øine, der maa lidt Selskab til, hvis det skal virke.

En Frue af Selskabet var saa god at indbyde os til den følgende Aften. Jeg pleier ellers at overlade alt Sligt til hende, men her ilede jeg med i de forbindtligste Udtryk at takke for Invitationen paa begges Vegne. Det var hurtigt afgjort, og mit Udtryk havde været saa smigrende, at hvis min Confirmantinde vilde have sagt et Ord derimod, havde hun prostitueret sig. Hun gjorde det heller ikke.

Idet jeg forlod hende og havde sagt Farvel og allerede var halvt ude af Døren, vendte jeg pludseligen om og sagde til hende: hør det er sandt, veed Du hvad, skulle vi ikke slaae op. Derpaa svingede jeg omkring og hilste til Afskeed med Haanden.

d. 10. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Jeg ennuerede mig over al Maade igaaraftes; men hvad gjør man ikke for sin Forlovede, at hun

kan komme i Selskab — og man selv faae hende en lille Smule maneerlig.

Hun forstaaer mig meget godt, det kan jeg vel see. Dersom det nu hang rigtigt sammen med Opslaget, saa havde jeg det *in optima forma*.

Idag skal vi paa Udstillingen og promenere og gjøre Visitter. Alt gaaer ypperligt, med den yderste Høflighed fjerner jeg hende fra mig, skjøndt vi sees mere end sædvanligt. Man benytter Fordelen af at ansees for ondskabsfuld: jeg kan være temmelig sikker paa, at jeg ikke bliver overhørt, naar vi er ude sammen, hun kommer let til at blive tilovers. Hvorfor har hun hidset mig? Det forstaaer sig, ingen Trediemand mærker hendes forlegne Stilling, thi jeg indfører hende bestandigt talende.: det er som min Kjæreste siger, det sagde hun netop [illegible]t en Mine, saa hedder det: men Gud min søde Pige, ka[illegible] huske, det var jo igaar, nei bi nu lidt, at jeg dog ikk[illegible]r paastaaelig, det er 4 Dage siden, netop 4 Dage siden, kan Du ikke huske o. s. v. Hvorfor der nævnes 4 Dage forstaaer hun meget godt.

Men min Stemning er borte, der er noget Omineust i det Hele. En gammel Mand har sagt, at det var aldrig godt, at Det, der skal være helligt, kom til at vise sig i en latterlig Skikkelse. Nu er det vel sandt, at en ung Pige ikke er det Hellige, men dog var hun noget Saadant for mig. Jeg plagede hende sandelig en ikke med Fordringer paa, at hun skulde gebærde sig som et Ideal, jeg ønskede blot, at hun vilde sidde stille, medens jeg kun altfor alvorligt bekymrede mig om Forholdet.

Dog haaber jeg, at denne Børnesygdom er hurtigt overstaaet, og der er endnu saa megen Forstaaelse mellem os, at jeg fortrøster mig til at læse høit i et Opbyggelsesskrift for hende. Dette gjør hele Sagen endnu besynderligere. En Trediemand vilde maaskee finde det betænkeligt, at jeg, der kan være saaledes, tillige vil være en religieus Individualitet. Det er nemt nok at lade haant om Klogskab og alt Andet end det pure pære høitidelige Alvor, naar man ikke har Andet. Men saadanne Domme hjælpe mig kun lidet. Det gaaer i aandelig Forstand med Individualiteten som det gaaer i grammatikalsk Forstand med Sætningen: en Sætning, der blot bestaaer af Subjekt og Prædikat, er lettere at construere end en Periode med Bi- og Mellemsætninger. At der var Den, som ikke kunde bære sig saaledes ad med den Elskede, forklarer der-

in optima forma: i bedste Form, efter alle Regler

for Intet, men vel om der var Den, der kunde det og under lige Vilkaar med mine ikke vilde det, og af gyldige Grunde. Jeg holder paa Ideen, hun er comisk, det er egentligen det, jeg udtrykker. Og jeg troer hun vederfares mere Ret, end om jeg i et erotisk Forhold formastelig vilde være den Formanende. Den frelsende Ligelighed maa jeg bestandigt have; her er det den æsthetiske Idee, der dømmer os imellem.

Men hvis det udviklede en Trods i hende; det kunde blive mig selv dyrt nok. Jeg veed imidlertid ikke at handle anderledes.

d. 10. April. Midnat.

Der var engang et Menneske, som sagde til mig: »jeg har lidt, hvad der er saa forfærdeligt, at jeg aldrig har turdet tale derom til noget Menneske« Maaskee ville de Fleste lidt for hurtigt være færdige med en saadan Yttring: at den var en Overdrivelse. Og dog havde de Ret i, at det var en Overdrivelse, men Mennesket havde paa en anden Maade Ret. Da det nemlig kom til Forklaringen, viste det sig, at Forfærdelsens Gjenstand var en reen Ubetydelighed; men det, at den havde grebet ham saaledes, at han ikke turde betroe sig til Nogen, kan vel have bevirket, at han leed forfærdeligt.

Idag læste jeg i Avisen om »en Pige af anseeligere Herkomst«, der havde endt sit Liv ved et Selvmord. Dersom den Pige blot havde betænkt, hvilken Dødsangst hun kan volde et andet Menneske, saa troer jeg, hun havde ladet det være. Men hvo kunde falde paa, at bruge forsigtig Omsorg mod mig! Og nu ikke at turde spørge noget Menneske, men kun i Conversationens skjødesløse Sprog ved utallige Begyndelser, Spring, Vendinger at skulle fiske efter en Oplysning! Er min Vei i det Hele strøet med Torne, saa er disse tilfældige Berøringer som en Tjørnehæk, jeg løber fast i. Bestandigt seer jeg Spøgelser: i tilfældige Yttringer, i Vers, i Mystificationer. Det er en Nemesis over mig, at jeg selv er saa øvet.

Hun har nu i over 14 Dage havt min confidentielle Meddelelse. Paa Hauserpladsen har jeg ikke siden seet hende. — Om Havet end er nok saa oprørt og hvor i al Verden man saa er paa Havet: Compasset viser dog mod Nord. Men paa Mulighedens Hav er Compasset selv dialektisk, og Magnetens Misviisning ikke til at adskille fra den tilforladelige Pegen.

d. 12. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Hun er noget fastende, ikke uden Forfippelse, det kan jeg vel mærke. Hun var ikke ganske uvillig til at give lidt Kjøb, men hun kan ikke overvinde sig selv. Ja saaledes gaaer det, hun har trumfet for tidlig ud og paa aldeles urette Sted. Hvad der efter en saadan Adfærd som min i disse sidste Dage vilde have været en nogenlunde forsvarlig Tiltale, det kom som en aldeles [illegible]nskyl. — Vel fører jeg Krig for Fredens Skyld, og [illegible] mig at tænke paa Krigens Endemaal, Krisen, naar [illegible]ot. Det vil smerte mig, thi jeg ønsker ingen Seier [illegible] Saalænge vi stride, er det jo uafgjort, hvo der er de[illegible]en naar hun vil overgive sig som den Svagere, da [illegible]ke at være tilstede. Jeg er selv stolt, og i mit F[illegible] er jeg mere stolt paa hendes end paa mine Vegne.

d. 13. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Det gik jo ypperligt; det kan jeg da takke hendes gode Genius for, jeg har ogsaa gjort det i al Stilhed. Igaar Eftermiddags i min Fægtetime falder Masken af, idet jeg vil gjøre et Udfald; Den, der hugger contra, kan ikke standse sit Hug og jeg faaer det i Hovedet. Det Hele var en Ubetydelighed, der flød lidt Blod, der lagdes en Stump Plaster paa, og jeg gik hjem. Men hvad skeer, igaaraftes temmeligt silde faaer hun en overdreven Fortælling desangaaende at høre, og da jeg udeblev, skjøndt jeg havde lovet at komme, blev hun angest. Blods-Udgydelsen, Spændingen imellem os eller vor Huggen-Contra og saa maaskee lidt Kjærlighed forenede sig om at holde hende søvnløs. Det er, hvad jeg altid har sagt, i een søvnløs Nat kan man forandres utroligt. Idag kom hun ilsomt med Faderen op til mig. Hun var i en Vaande, der maatte røre den Haardeste. — Saa gik da Alt vel. Vi slap for, at jeg seirede, og Dødsfaren hjalp til at forstaae hinanden.

Saa megen Elskelighed, en saadan Pige, og saa en saadan lille Jomfru! Men jeg giver med Glæde hundrede Rigsbankdaler til de Fattige, at vi kom Capitulationens Mislighed saa lykkeligt forbi. Hun saae nok saaledes paa mig af og til, at jeg forstod, hun havde Noget paa Hjertet, men saa talte jeg om det farlige Saar, og om det Besynderlige i, at det var en Maske, der var falden af. Saa leer hun, om der end er en Taare i Øiet, saa

[redacted]

siger jeg: »ja det maa Du nok lee ad, at jeg saaledes blev demaskeret«. Saa siger hun: »aah! det er noget flaut Noget, Du veed meget godt hvad jeg mener«. »Ja, at jeg skulde fordre ham ud igjen og sige: det Hele gjælder ikke, naar Masken falder af«. Og saa tale vi om andre Ting.

Derpaa gaaer hun hjem, og jeg seer efter hende, som da hun gik fra Sang, og dog gaaer hun anderledes; der er en Dumdristighedens Lykke i hendes Gang.

O Død, jeg troer man gjør Dig Uret; hvilken Betydning kan Du ikke give Livet, naar selv en saadan lille Paamindelse frembringer en saadan Virkning.

d. 14. April. Midnat.

Methoden maa forandres. Naar en Inqvisitor vil examinere skarpt, saa danner han Omgivelsen saa inqvirerende for den Anklagede som muligt. Morderen sætter han hen ved den Myrdedes Side. Den, der er angest i Natten, vækker han ved Hanegal. For mig er der en Omgivelse, hvor min Inqvisitor kan bringe mig ganske nær til en Tilstaaelse, saa nær som jeg troer det er muligt at bringe mig: det er i en Kirke. Idag var jeg mod Sædvane kommen i Trinitatis Kirke. Langsynet er hun som en Fugl og har destoværre en stor Forestilling om min Iagttagelses-Evne. Hun fik fat paa mig med Øinene og kunde meget godt see, at jeg saae. Jeg stod i den smale Gang til Høire; hun kom fra Kirkedøren, gik tversover forbi Choret og skulde lukkes ind i en Stol paa den modsatte Side. Hun saae, derpaa nikkede hun med Hovedet. Hurtigt trak jeg mit Blik tilbage, slog om i min Psalmebog som havde jeg slaaet fra Psalmen, og frembragte ved denne Bevægelse illige en Rysten med Hovedet. Ak! jeg frygtede for, at der i lenne Hilsen skjulte sig et Haab. Idet jeg saae op, vexledes der gjen et Øiekast, hun syntes at have forstaaet Meningen af min Iovedbevægelse, og derpaa nikkede hun igjen. Ak! Udtrykket var t ganske andet, det var mig som fordrede hun blot en Indrømmelse, opgivende Haabet. Jeg havde jo fundet Psalmen og fulgte u ivrigt med i Sangen, og som en Kirkesanger stundom gjør det, øftede jeg Hovedet med Stemmen, og lod det atter synke ned, en evægelse, der ogsaa ligner Dens, som byder paa en Auction og iger: ja. Saa kom Præsten og skilte os ad; jeg saae ikke efter ende, og gik den Vei, jeg var kommen, ikke en Fodsbred af

Veien. En Pythagoræer kunde ikke træde ængsteligere paa Jorden, end jeg af Frygt for at gjøre, som man siger, noget Skridt.

Saa har jeg da talet? Nei talet har jeg ikke; jeg har end Intet gjort uden at jeg kunde fragaae det. Det skulde ikke have været i en Kirke, hun skulde ikke have bevæget mig fra hvad jeg dog engang maa ansee for min Pligt. Men i en Kirke fristes jeg saa let til at betragte Sagen evigt, og evigt seet kan jeg jo gjerne sige det Sande, men i Tiden ikke, eller endnu ikke. Hun kan maaskee frelses for Livet, hun skal ikke sige det Farvel, fordi jeg gjør det. Jeg troer ikke, hun er religieus nok udviklet til ret at fatte, hvad det vil sige saaledes at bryde med Tilværelsen, hvilket for en Qvinde er endnu mere afgjørende end for en Mand. I Forening at ville gaae frem ad denne Vei er at bringe hiint forfærdelige Misforhold, som jeg allerede i de 2 Maaneders Rædselsperiode frygtede, frem igjen: at vi i Forening skulle sørge over en ulykkelig Kjærlighedshistorie. Det gaaer ikke an. Hvad Lighed er der mellem hendes Sorg og min, hvad Fællesskab mellem Brøde og Skyldfrihed, hvad Slægtskab mellem Anger og en æsthetisk Sorg over Tilværelsen, naar det, der vækker Angeren, er det, der vækker hendes Sorg? Jeg kan sørge paa min Viis; skal hun sørge, maa hun ogsaa gjøre det for egen Regning. En Pige kan underordne sig en Mand i Meget, men ikke i det Ethiske, og det er u-ethisk, at hun og jeg saaledes sørge i Forening. Hvorledes skal hun overhovedet ad denne Vei komme til at sørge religieust, naar hun skal lade et saadant ethisk Problem uafgjort som det om min Adfærd mod hende, naar det dog er over dens Følge, hun vil sørge. Blot jeg i et halvt Aar maatte være en Qvinde for at lære, hvorledes hun er dannet forskjelligt fra Manden. Jeg veed meget godt, at der gives Exempler paa, at en Qvinde har baaret sig saaledes ad, jeg har dem psychologisk prompte, men de ere alle i mine Øine forfeilede Individualiteter. Jeg faaer ingen Mening i min Livs-Anskuelse, naar jeg selv skal opleve, at der ødsles et Individ paa et andet, og ødslet er hun, hvis det gaaer saaledes.

Er hun først begyndt at vove sig ad den snevre Vei til en religieus Bevægelse, saa er hun tabt for mig. En Qvinde kan have Lidenskab nok saa stærk eller maaskee stærkere end en Mand, men Modsigelse i Lidenskab er ikke Opgave for hende, som den Opgave: paa eengang at opgive og bevare Ønsket. Arbeider hun

Pythagoræer (ɔ: Pythagoreer), en af Pythagoras' Forskrifter var »ikke gaa udenfor Landevejen« (Diogenes Laert. VIII, 17)

[redacted]

reent religieust paa at opgive Ønsket, saa forvandles hun; kom da nogensinde Øieblikket til dets Opfyldelse, da vilde hun ikke forstaae det mere.

Og dog taler jeg maaskee aldeles ufornuftigt; maaskee er min Opfattelse af hende lagt altfor stor an. Den religieuse Uendeligheds-Bevægelse ligger maaskee slet ikke for hendes Individualitet. Hendes Stolthed var ikke energisk nok til at frelse hende i en Timelighedens Potensation. Havde hun været absolut stolt, var dette skeet, menneskeligt talt. Maaskee derfor det Religieuse heller ikke virker med Uendelighedens Omsving. Den religieuse Evighed bliver muligen ikke den evige Afgjørelse, men en spatieret Timelighed. Evigheden har da dvælet hos hende, trøstet hende, som naar hos Homer Guden eller Gudinden iler sin Helt til Hjælp. Hun troede det var Evighedens Afgjørelse, hun troede det var hendes Død, hun troede Alt tabt, men see! idet hun ikke saa meget vaagnede op til denne evige Afgjørelse, som træt af frugtesløs Ønsken og træt af Forsagelsens frugtesløse Gjerning blideligen slumrede hen i Evigheden, da var Tiden gaaet, og hun vaagnede, og hun tilhørte atter Livet. Saa blev der vel endogsaa Tale om en ny Forbindelse, en ny Forelskelse.

Det var jo dette, jeg vilde; saa er hun jo fri. Jeg har tænkt mig 3 Muligheder: at hun gjennem Stolthed naaede en Potensation i timelig Existents, at hun gjennem en illusorisk Resignation naaede en ny Forelskelse, at hun blev min. Enhver uskjøn Mulighed, hvorved hun vel blev fri, men saaledes, at hun tabte i mine Øine, har jeg ikke villet tænke. Den første Mulighed maa opgives, er hun endnu, er hun efter at have modtaget min confidentielle Meddelelse ikke videre, saa er hun ikke saaledes stolt som det behøvedes for at construere det Ualmindelige paa denne Grundvold. Den sidste Mulighed er kun et Ønske, som ogsaa har den Vanskelighed ved sig, at hun kun vilde være forbleven paa det rette Punkt i Forhold hertil, naar hun slet ikke havde begyndt paa det Religieuse, men holdt sig hen i qvindelig Naivetet. Har hun først begyndt at sørge religieust, da forsvinder Ønsket som Aftensolen, naar Maanens Glands begynder at lyse, eller som Maanens Skin for Dagens Frembrud. Dobbelt Belysning og Dobbeltreflexion kan en Qvinde ikke indlade sig med, hendes Reflexion er kun enkelt. Vil hun opgive Ønsket, da er Reflexionen Conflikten mellem Ønskets Liv og Resignationens Døden, men paa eengang at ville begge Dele er hende umuligt ja maaskee endog blot at forstaae.

Det Mellemste staaer altsaa tilbage: en illusorisk Resignations Henslumren i en Evighed, en Udhvilen, medens Tiden gaaer, ind-

til hun atter slaaer Øiet op og er vaagnet til nyt Liv Skeer dette, saa er der intet Menneskeliv ødslet paa mig. Pigen, der maaskee eengang i Sorgens Illusion følte sig ak! som en overflødig Blomst i Livet, følte sig ak! liig den fattige Fugl, der ikke kunde komme i Betragtning, naar det gjaldt en Større, synes paa denne Maade virkelig at komme i Betragtning. Lad saa Naturforskerne lære os, at Tilværelsen ødsler i det Store, lad hvo der vil tale om en Elskov, der kræver Off [illegible] tus bliver, som jeg her tænker den, da bliver Pigen [illegible] ine Øine, og Forsynet gjør en høist oeconomisk C[illegible] har sagt om Danmark, at det var den eneste Stat, [illegible] it Formue, fordi den har Øresunds Told; mig for[illegible] hun i Individualitets-Verdenens mindre Forhold paa e[illegible] ade bliver en Undtagelse blandt Hustruer. Ægteskabe[illegible] m Statsindkomsterne, men saa eier hun tillige den F[illegible], [illegible]en mit Liv forrenter til hende. Men godt er det, at hun dog alligevel ikke har gjort det for min Skyld eller fordi jeg har bedet hende derom. — Mig synes dette seer ret indbydende ud. Hendes Existents faaer mere Betydning end min. Stor Betydning kan jeg ikke have havt for hende, thi saa var et af de *en gros* anlagte Tilfælde indtraadt, og det var kommet mig dyrt at staae.

Dog selv naar jeg tænker det saaledes reent hypothetisk er en Mislighed tilbage Hvad er det nemlig hun skal gjøre, hvad er det, der skal skee? Ja jeg veed det nok hun skal gjøre hvad der prædikes om maaskee mere end i een Kirke. Uendelighedens Religieusitet forkyndes maaskee ikke altid, naar man ellers er noieregnende med Kategorierne Man prædiker heller ikke altid Christendom, fordi man uden Spor af Hykleri bruger de hellige Navne og de bibelske Udtryk, thi Tankebevægelserne kunne stundom være aldeles hedenske Det, hvori hun skal finde Trost, er ikke den egentlige Religieusitet Seet fra den vilde jeg forsvinde som et Atom i hendes Øine, som en Anledning, liig Josephs Salg, til at hun vandt det Evige, men en ny Forelskelse vilde der heller ikke være Tale om. Nei det hun skal helbredes ved er en af en vis Religieusitet gjennemvirket Leveviisdom, en ikke just uskjøn Composition af noget Æsthetisk, noget Religieust og noget Livsphilosophisk. Min Livs-Anskuelse er en anden, og jeg tvinger mig selv af yderste Evne til at holde mit Liv paa Kategorien. Man kan døe, det veed jeg, man kan seigpines, det veed jeg, men man kan

Josephs Salg sml 1 Mosebog 45 Kap. 4–5, 50 Kap 20

holde sig til Kategorien og holde den fast. Det er det, jeg vil, det, jeg fordrer af Enhver, jeg skal beundre, af Enhver, jeg egentligen skal anerkjende, at han om Dagen kun tænker paa sit Livs Kategori og drømmer om den i Natten. Jeg dømmer Ingen; den, der har travlt med at dømme Andre *in concreto,* bliver sjelden Kategorien tro; det er ligesom med Den, der i Andres Vidnesbyrd skal søge et Beviis for, at han er alvorlig, han er *eo ipso* ikke alvorlig, thi Alvor er først og sidst Sikkerhed paa sig selv. Men enhver Existents, der vil Noget, er derved indirecte dømmende, og Den, der vil Kategorien, indirecte dømmende over Den, der ikke vil. Jeg veed ogsaa, at selv om man kun har eet Skridt tilbage, kan man snuble og slippe sin Kategori, men jeg troer derfor ikke, at jeg slap fra den og blev frelst i Passiar, jeg troer, den vilde holde paa mig og dømme mig, og i denne Dom var jo atter Kategorien.

Hvilken Magt hun dog har over mig? At føie hvert hendes Ønske, at anvende Dagen til Glæde for hende, hvis dette var blevet mig tilladt, ja det er en Lyst, men min Tanke, hvilken er mig mit Liv og hvis Tab er min aandelige Død, at den skal tages fra mig! Differentserne har jeg forlængst slaaet en Streg over, men det, der holder Livet, er mig, at der er en Ligelighed for alle Mennesker i at ville, at man her tør fordre det Samme af Alle. Og dog hvorledes har hun ikke blot ved en anet Antydning faaet mig til, som vel en Trediemand vilde sige, at være maneerlig i Forhold til hiin tvetydige Resignation Og hvorfor, fordi jeg igjen ikke kan existere aandeligt, uden at hun maa kunne existere i det Samme. Man seer deraf, hvor farligt det er for en Tænker, at være forelsket, end sige at være gift og have daglige Argumenter af en Qvinde Burde han maaskee hverken være det Ene eller det Andet, eller burde han maaskee være begge Dele? — Ja! det skulde være et Mandfolk, der kom med en saadan Livs-Anskuelse, der giver Afkald til en vis Grad, og saa igjen trøster sig til en vis Grad Dog nei! bliv i Stilhed Du Lidenskab, der vil bringe mit Sind i Oprør, om den end kan have sin Grund, thi hvad jeg indtil Fortvivlelse fordrer af mig selv, ikke som noget Overordentligt, men som det Rette, det kan jeg ikke taale at see forvexlet med noget Andet, jeg kan ikke prutte.

Men har jeg ikke selv givet Anledning til, at noget saadant kunde skee? Jeg arbeider jo for, at hun kan blive fri. Rigtigt; men jeg har henstillet Sagen saa dialektisk til hendes Afgjørelse, at hun kan gjøre hvad hun vil. Det troede jeg at skylde mig selv, at jeg paadrog mig ethvert Ansvar. Maaskee var det dog

lykkedes i Rædselsperioden at tilveiebringe en mindeligere Afgjørelse, men da havde jeg tænkt paa mit eget ikke paa hendes Vel, hvis jeg havde gjort noget i den Retning. Hun havde maaskee ikke selv fattet, hvorledes hun derved blev afhængig af mig og langt fra at respekteres blev ødslet. Sagen blev da stillet saaledes, at hun havde Kraft og Magtfuldkommenhed til at handle i den religieuse Uendeligheds Potents. Derved var jeg bleven bunden for stedse, og havde [illegible] faaet mig selv igjen Vælger hun det Andet, jeg ha[illegible]

Hvad der trøster [illegible] uendelige Reflexion ikke er væsentlig for Qvinden, [illegible]iin tvivlsommere Art af Resignation bevare en Qv[illegible] Kan hun forelske sig, saa er jeg hjulpen, som jeg [illegible], men hvad hun end gjør, jeg kan dog ikke lade [illegible]e det Skjønne ud deraf O' bittre Trøst for mig, hv[illegible]ulpen og hun ogsaa, men jeg i mit stille Sind maatte sige om hende: denne Existents har renonceret paa Ideen.

Og hvortil saa alle mine Bekymringer, og Planer og Anstrængelser? Hvad udretter jeg? Intet Men derfor vil jeg ikke aflade netop derfor vil jeg det ikke, thi naar man gjør Alt og det kan Intet hjælpe, saa kan man være sikker paa, at man handler i Begeistring Derfor forsmaaer jeg ikke dette Intet, ligesom Enken ikke forsmaaede at lægge 3 Penninge i Tempelkisten, dette Intet i Forhold til at udrette, som i Forhold til Lidelse er saare meget, hvad en Eensom vil forstaae Thi naar Qvalen ryster Indvoldene og Legemet skjælver, hvis den Lidende er en Mand, da er der dog en venlig Haand, som understøtter hans Hoved, indtil hiin Rasen har lagt sig, eller naar Sukket beængster og Smerten sammenknuger Hjertet, som vil briste, hvis den Lidende er en Qvinde, da er der dog en medlidende Qvinde, som løsner Snorelivet indtil hun atter aander, men den Eensomme tør end ikke hengive sig til den sandselige Lindring som Qvalmen er det for Lidenskab

Men endnu er der ingen Tid til at sørge paa egne Vegne, thi ogsaa dette viser min Stillings dialektiske Vanskelighed, at det betyder to ganske forskjellige Ting, om jeg vilde sørge paa egne og paa Familiens Vegne Dog vil jeg see at udfinde den i mine Øine skjønneste Form for en ny Forbindelse. Det skjønneste vilde da være, at hun forend hun forbandt sig med mig, havde været forelsket i en Anden, at denne Forelskelse nu kunde vaagne igjen.

---

1 Penninge] ɔ: to Skjerver Marcus 12 Kap. 42, Lucas 21. Kap. 1 ff

maaskee understøttet af den Bebreidelse, hun maatte gjøre sig selv, at hun havde givet mig Fortrinnet. Saa blev hendes Forhold til mig en Episode, hun kom ikke til at elske paa ny, men kun til at vende tilbage til sin første Kjærlighed, og Forholdet til mig havde maaskee lært hende at finde den skjønnere end nogensinde. Bravo, bravo, det gaaer an! Dersom min Pen var et levende Væsen, men den er jo kun en Staalpen; men dersom det var en Fugl, der kom med dette Blad i sit Næb, hvis den kunde have nogen Glæde af min Taknemlighed, hvor skulde jeg takke den! — Men Ulykken er, at alt Dette veed jeg ikke noget om Og dog kan der jo ikke tænkes en mere Indviet, til hvem jeg kunde henvende mig. Men hvorfor fortie det; og hvorfor saa ivrig i at holde mig fast? Svaret herpaa vilde udvise hende et Ansvar mod hiin Ubekjendte og mod mig. Har jeg da overrumplet hende? Langtfra, den Sag har jeg engang gjort mig selv tydelig. Har jeg overrumplet hende, saa maa det være skeet netop ved den Forsigtighed, hvormed jeg søgte at undgaae det. Antager jeg det, saa gaaer det igjen. Saa har hun dog frygtet mig mere end elsket mig. Da nu Adskillelsens Debatter begyndte, har hun igjen faaet det Glemte frem, og denne Pinlighed har været hendes Fortvivlelses Spore. — Saaledes. Skeer dette, er hun hjulpen ɔ: hun har hjulpet sig selv, jeg er hjulpen, da hun er fri, og hjulpen, da hun ikke er bleven mindre skjøn. Hun skylder ikke mig Noget, thi hun har ikke fulgt noget Raad af mig, da jeg intet har givet, og i denne Retning intet kunde give; skylder hun mig Noget, et lille Vederlag for al Lidelsen, da er det dette, at jeg ikke har befattet mig med at ville raade hende. Jeg skylder hende ikke Noget directe, thi jeg har ikke bedet hende om at gjøre Noget for min Skyld, og hun kan jo heller ikke antages at gjøre det for min Skyld; indirecte skylder jeg hende Meget, dog er denne Gjeld væsentligen grundet i min Personlighed, der netop under den antagne Forudsætning ønsker at anerkjende den.

Alt dette er ypperligt — naar det blot ikke var en Hypothese; det er en ypperlig Hypothese, naar den blot ikke som Hypothese betragtet var saa skrøbelig.

Klokken mangler 5 Minutter i To, min Arbeidstid er forbi. Med al Lidenskab skal jeg tænke paa hende fra Midnattens Begyndelse, men ikke et Minut længere end til dette Klokkeslet. Det gjelder at holde ud, og efter Klokken To er enhver Tanke om hende en Anfægtelse, et Bedrag mod hende, thi nogen Søvn maa der til, for at holde Lidenskaben i Længden, hvad jeg vil. — Forskjellen mellem Tyndtøl og det stærkeste Øl, Engeland brygger, er

ikke den. [illegible]t sidste skummer, thi ogsaa det tyndeste Øl kan skumm[illegible]s. amme ligesaa stærkt, men dets Skummen er forbi i samme [illegible]dik; det stærke Øls Skummen holder sig derimod

d 15 April Morgen

Idag for et Aar [illegible] blev altsaa godt ja høit Veir Tager man ud i den [illegible]und at søge Frihed og Skjønhed, men Veirligt er [illegible] man i Vognen som en Projectmager, om det For[illegible]gen lod sig afvinde en smukkere Side, saa man k[illegible] Takke dermed. og nu Solen selv bliver kjed af Dri[illegible]de Paafund, af Ilingers Ustadighed, bryder frem i [illegible]s; og det nu er afgjort, at det bliver høit Veir — [illegible] skjønner jeg det da ikke, at det nu er afgjort af he[illegible], at Ilingernes Tid er forbi

Den qvindelige Umodenhed, hvis Yttringer vare lidt febrile er nu som glemt Jeg tør troe, at jeg er elsket Det er vel ikke faldet mig ind, at hun skulde elske en Anden, men hun synes mig at mangle den Consolidation, der forskjønner og ved sin Skjønhed gjennemtrænger Sjelen Synet deraf er et Glædens Øieblik ligesom det forfærdelige, naar man seer Den, der har taget Gift at Giften nu virker

Og Smerten over, at hun kunde bære sig saa forkeert ad giver hende en Blidhed, som jeg ikke havde anet; og det at hun fornemmer denne Smerte, hvad beviser det ikke! Hvilken Lykke at Døden kom os imellem! Havde vi stridt længere, var der kommen en Afgjørelse imellem os ved os selv, hvor mindelig den end havde været, det var dog altid betænkeligt. Kun frygter jeg at hun tager sig den hele Sag for nær Ganske at slaae den hen i Glemsel, kunde bevirke, at hun i Stilhed smertedes, og gjør jeg en Hentydning dertil, bliver hun strax bevæget, uagtet jeg gjør den saa godmodigt og saa spøgende, som muligt, er det maaskee netop derfor?

d 17 April Morgen

Idag for et Aar siden Ulykken er hun har slet ikke rel[illegible] euse Forudsætninger I den Henseende har jeg fægtet i Luften Hun har dog villet stride med mig, hun er just ikke bleven overvunden af mig, men Angesten i hiin Nat har lært hende at for

[redacted]

staae sig selv. Hun betragter det som et Nederlag, om hun end finder sig lykkeligere end før. Her gjaldt det om Uendelighedens Frihed over for mig. I dette Øieblik har hun faaet mig ideal, og bruger nu hiin lille Misviisning mod sig selv. Blot deraf ikke følger en Svaghed, en Hengivelse ligeoverfor mig, som jeg ikke kan og ikke vil forstaae; jeg vil ikke tilbedes, jeg troer ikke hendes Utroskab kunde saare mig saa ømt som Synet af denne i mine Øine Tilintetgjorthed. Jeg er selv stolt, og det skal ethvert Menneske være i sit Forhold til andre Mennesker, mod Gud være han ydmyg, og ydmyg under ethvert Forhold, men ikke ydmyget under en Andens Personlighed. Visseligen, hvor forfærdeligt det end er, der er en Art Hengivenhed, som netop, naar den holder mig fast, vil tvinge mig til at støde fra. Er det uskjønt, at Elskende kævles, saa er der en Hengivenhed, som i religieus Forstand er et forfærdeligt Ansvar.

d. 18. April. Midnat.

Jeg har altsaa slet intet at gjøre, men blot at forholde mig rolig, thi at udrette Noget i Henseende til en tidligere Forelskelse, som jeg ikke engang er vidende om, er umuligt. Mit Foregaaende er altsaa forgjæves, som ogsaa en Deel af min sympathetiske Forventning for hende og Skjælven for mig selv.

Hvad nytter saa Klogskab? Men jeg er heller ikke klog. Er jeg i en vis Forstand den Klogeste iblandt Mine, saa er jeg ogsaa i en anden Forstand den Dummeste maaskee af Alle. I Alt, hvad jeg har hørt og læst, har Intet saaledes truffet og slaaet mig som et Ord, der siges om Periander. Om ham siges der, at han talede som en Viis og handlede som en Afsindig. At Ordet passer netop paa mig bevises deraf, at jeg annammer det med den lidenskabeligste Sympathi, og at det dog ikke har den mindste Indflydelse paa at forandre mig. Denne Maade at tilegne mig det paa, er ganske *à la* Periander. Inden min Forudsætning er jeg klog, men min Handlens Forudsætning er saa ideel, at denne Forudsætning gjør al min Klogskab til Daarskab. Naar jeg kunde lære at slaae af i min Forudsætning, saa vilde min Klogskab tage sig ud. Kunde jeg saaledes handle klogt, havde jeg været gift for længe siden. At faae sit Ønske opfyldt, at faae Tak til som for en Vel-

---

Om ham siges der] af Fenelon, se S. 302 Anm. Inden ɔ: indenfor.

gjerning, dernæst at indrette sig som man væsentligen havde sin Frihed, det havde været klogt, og jeg havde været et agtværdigt Menneske, der ikke bryder givent Ord, en seeværdig Ægtemand, der er sin Kone tro, og ærer en Pige; thi min ideelle Forudsætning ærer hende formodentligen ikke, og det at jeg hellere vilde sætte Alt til og Himmel og Jord i Bevægelse, end at skulke mig ind i den Gud velbehagelige Stand og skulke mig gjennem Livet, beviser formodentligen, at jeg ingen Ære har.

Mit Ønske, der er høiere end det at see hende fri, mit Ønske, der er det guddommelige Raseries Culmination i min Sjel, maa vel nu opgives. Dog vil jeg det ikke Naar først jeg er frigiven og tør handle, da var det jo dog muligt, at mit Væsen kunde flamme Ønsket op i hende. Lad denne Mulighed indenfor en fjern Mulighed, lad den være uendeligt fjern, dog vil jeg ikke slippe det og ikke aflade fra det. Kun en officiel Vished, at hun er fri og en Andens, da er Ønsket død, men indtil da skal det ikke kummerligt besøge mig som et Indfald nu og da, men holdes høit i Ære, som min Syntheses høieste Lidenskab.

Sandt nok Veemod er Sorgens Gratie, som Fortvivlelse er dens Furie, men først skriger man i Smerten, inden man tør være veemodig. At blive veemodig strax, er stundom Tegn paa en lav Sjel.

Saa sov da vel, min Pige, han, der lovede Dig Troskab, han kan ikke gjøre mere end han gjør, sov da vel, jeg kunde næsten sige mit kjære Barn, thi min Bekymring er jo næsten som en Faders, der begjerer at see Datteren forelsket. See dette er Veemod, men jeg vil ikke, jeg holder ud med Dig, holder ud, om jeg saa blev en Olding, hvis Intet skeer forinden, jeg kalder ikke Nattevagten tilbage, som staaer paa Udkig efter Forventningen.

d. 20. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Naar en Inquisitor længe maaskee har siddet og læst i Akter, afhørt Vidner, sammenholdt Indicier, udforsket Localiteterne, saa seer han pludseligen, som han sidder der paa sit Værelse, han seer Noget. Det er ikke et Menneske, et nyt Vidne, det er ikke *corpus delicti*, det er et Noget, og han

---

corpus delicti en Gjenstand, som har spillet en Rolle ved Forbrydelsen og vidner om den.

[redacted]

kalder det: Gangen i Sagen. Saasnart han har seet Gangen i Sagen, saa er **han**, ɔ: en Inquisitor, hjulpen.

Jeg har mærket paa mig selv, at der var Uro i hele mit Væsen, at der var noget Forfærdeligt igære, jeg har ikke sovet hele Natten, og nu seer jeg Gangen, ak! jeg seer Gangen ikke i Sagen, men til Tilintetgjørelsen. Hun giver sig hen efter en Maalestok, som ængster hele mit Væsen, og dog er hun elskelig i mine Øine, og bevæger mig dybt, men denne Hengivelse og min Bevægethed piner mig. Selv om jeg var en Anden, end jeg er, kan jeg ikke forstaae denne Hengivelse, og kan ikke give mig saaledes hen. Og jeg som er indesluttet: hun kjender meget Lidet til mig, hvilket Misforhold! Jeg faaer al Magt over hende, hun slet ingen over mig. Er et saadant Forhold et Ægteskab? Det er jo som en Forførelses-Historie. Vil jeg da forføre hende? Afskyeligt. Og gives der dog ikke en høiere Art Forførelse, værre en Lystens? Hun siger, hun har aldrig følt sig lykkeligere end nu; hun bryder sig om Intet uden om sin Extase. Er det fra min Side at elske, at see et saadant Misforhold? Og jeg veed med mig selv, at jeg er indesluttet. Ja jeg har rigtignok faaet at see, at min Øvelse kan føre til, at jeg faaer Lov til at skjule min Indesluttethed. Men hendes Hengivelse bliver Fordringen, der vender op og ned paa mit Væsen. Sandt nok, det fatter hun egentligen slet ikke; men jeg veed det, og hvad gjør jeg?

Hiin Misforstaaelse har skadet ubodeligt. Hun har maaskee dog i sit Inderste villet stride alvorligen. Og Hengivelsens Udtryk er der ingen Grændse for, naar den først begynder at udtrykke sig directe. Det er som naar et Menneske først begynder at klage over sine Lidelser: snart strækker det sande Udtryk ikke mere til for at bevæge den Hørende, og saa lister, ham ubevidst, Usandheden sig ind deri. Hiin Misforstaaelse skader ubodeligt. Seer jeg alvorlig ud, saa troer hun det er derover. Og naar det saa slet ikke er Tilfældet, men min Indesluttethed, der nu gjør mig mørk! O det er til at tabe Forstanden over!

Idag bad hun mig sætte mig hen paa en Stol. Jeg gjorde det uden at ane Noget. Da gik hun et Par Skridt tilbage, nærmede sig og kastede sig paa Knæ. Vistnok var der lidt Skjelmeri deri, men væsentligen var der Veemod, og saa da en Lyksalighed, ja jeg maa kalde det, en vanvittig Lyksalighed over at have fundet et rigtigt Udtryk for sin Lidenskab. I samme Secund greb jeg hende og reiste hende op. Den, der har begaaet en Misgjerning, lader sit Blik styrte om i Værelset, mistænkende enhver Krog, han kaster det ud af Vinduet for at see hos Gjenboerne, og Samvittig-

hedens Angest gjør ham skarpsynet: jeg veed ikke, hvor dyrt jeg havde betalt en Vished for, at Ingen havde seet det, eller hvor dyrt jeg havde kjøbt ikke selv at see det! Har jeg forlangt dette? Sandeligen hun har aldrig forstaaet mig. Selv har jeg aldrig bøiet Knæ for noget Menneske, maaskee kunde jeg gjøre det for hende, hvis Forholdet krævede det, men for hendes og for min Personlighed bør det aldrig skee. Sligt er for mig ingen Narrestreg, ingen overdreven Gestus, har jeg gjort det, da er min Mening derom denne: at jeg ingen Fornærmelse vilde taale som den, at det betragtedes saaledes. Her har jeg min Stolthed igjen.

Vel veed jeg, at en Pige er anderledes end en Mand, men dog glemmer jeg det aldrig. det har bragt en Rasen i mit Blod, en Forvirring i min Hjerne, en Angest i min Indesluttethed, en Fortvivlelse i min Beslutning, og frem for Alt en Susen for Anelsens Øre, der for mig er Forbud og Iilbud om det Yderste.

d. 22. April. Midnat.

Som Den, der er sygelig og vant til en vis Medicin, maa, hvor han tager hen, have de smertestillende Draaber med sig, saaledes maa jeg overalt have et kort Indbegreb af min Lidelses-Historie med mig, at jeg strax kan orientere mig i det Hele – orientere mig i hvad jeg har gjennemtærsket med mig selv, ganske anderledes end nogen Discipel med Læreren sin Lectie. Hænder det mig, at jeg pludseligen kommer til at tænke paa den, pludseligen vil her sige, at der ligger en halv Dag mellem den sidste Gang jeg repeterede Lectien, saa indtræder den forfærdeligste Krise. Den har en Lighed med en apoplektisk Mindelse i Forhold til den legemlige Constitution. I Nuet bliver jeg svimmel, min Tanke kan ikke hurtigt nok faae fat paa noget Fast i det Forviklede, og det er mig som var jeg en Morder. Da er der Intet at gjøre, uden med den yderste Anstrængelse at forsage Tanken derom som en religieus Anfægtelse, saa er Øieblikket forbi, og jeg forstaaer atter, hvad jeg de hundrede og hundrede Gange har repeteret. – Eller jeg kommer pludselig til at tænke paa, hvor meget jeg har lidt, og Tanken kommer saa pludselig, at Reflexionens Opsynsmænd ikke hurtigt nok kunne ile til, og jeg er aldeles overvældet. Det hændte mig igaar. Jeg sad hos en Conditor og læste et Blad, pludselig vaagner hiin Forestilling i min Sjel, saa pludselig, at jeg brast i Graad. Heldigviis var der Ingen tilstede; men jeg lærte ny Forsigtighed.

[redacted]

d. 24. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. En Vildfarende er jeg, jeg er liig Den, som er kommen til et fremmed Land, hvor man taler et andet Tungemaal og har andre Skikke. Var det nu min Lidelse, at de Fremmede behandlede mig med Nationalstolthed, saa gik det vel. Men det er ikke mit Tilfælde. Hun er meget langtfra at gjøre nogen Fordring til mig, hun seer blot i sin Illusion sin Illusion, fortabt i denne. Hun er lykkelig, siger hun, jeg troer hende i en vis Forstand lykkelig. Hun er elskelig og sysler med sin Forelskelse som et Barn, der skjøtter sig selv, men er glad og lykkeligt i sin Tidsfordriv. Man kunde sidde og see paa hende og ældes og blive ved at see, der er kun een Mislighed, og det er, at jeg er Forelskelsens Gjenstand. Alt Foregaaende før hiin lille *altercatio*, hvad der i mine Øine havde saa meget at betyde: Ideeindtrykket, som jeg, bøiende mig selv under Ideen, søgte at vinde hendes Opmærksomhed for, har slet ikke berørt hende. I denne Retning er hun ligesom uimodtagelig. Men Striden, min forandrede Adfærd, Dødens Indgriben forvandler hendes Væsen, hun udfolder en Elskværdighed, jeg veemodigt beundrer, og som gjør mig til en Sværmer for hende. Og hvad vil saa dette sige? Det vil sige, at hun slet ikke har Modtagelighed for de Motiver, som jeg anseer for de høieste. Der er en Sprogforskjellighed imellem os, en Verden imellem os, hvis Afstand nu viser sig i hele sin Smerte.

d. 25 April Midnat.

Taalmodighed!

d. 26. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Altsaa paa dette Skær skulde jeg strande! Jeg har aldrig ydmyget mig for noget Menneske, jeg har just heller ikke ønsket at hovmode mig. Min Mening om Forholdet til Mennesker var at lade Enhver vederfares Ret og saa Punktum. Jeg har overhovedet ikke havt stort med Mennesker at gjøre i nærmere Forstand. Min Aandsexistents har beskæftiget mig for meget. Her er jeg bleven ydmyget. Og hvo er det, der ydmyger mig? Det er en ung Pige, og det er ikke ved sin Stolthed, saa kom vi vel ud af det, men det er ved sin Hengivenhed.

---

altercatio Ordstrid.

Lykkelig med mig bliver hun aldrig, nei! aldrig. Det er muligt, hun kan bilde sig det ind, men jeg forstaaer det ikke, og det hører jo dog ogsaa med til hendes Lykke. Og forenes vi, da vil det jo tilsidst komme saa vidt, at hun engang i Forfærdelse aner, hvad jeg burde have forebygget.

At bevare min Indesluttethed ligeoverfor hende er let nok, maaskee er det derfor, at jeg netop nu føler Ydmygelsen.

Hvad der er mig Livskraften i min Aands-Existents. Ligegyldigheden i det Humane, tilintetgjør hun. Hun bryder sig slet ikke om denne Frihedens uendelige Lidenskab; hun har faaet reist en Illusion, og hun har nok. Jeg mener ogsaa, at man kan elske, at man kan offre Alt for sin Kjærlighed, men hvad enten jeg skal see gode Dage eller vove Livet, min Aands-Existents's dybeste Aandedræt kan jeg ikke undvære, kan jeg ikke offre, fordi det er en Modsigelse, da jeg jo ikke er uden det. Og dette Aandedræt føler hun ingen Trang til.

Dog føler jeg netop nu, at jeg elsker hende, elsker hende høiere end nogensinde, og dog tør jeg det ikke, jeg hendes Forlovede, der vel at mærke ogsaa skal elske hende.

d. 27. April. Midnat.

Intet har jeg Lyst at optegne, der er da heller Intet. Dog er jeg lige aarvaagen. Her i Byen vise Nattevægterne, at de ere paa Post ved at raabe, hvortil denne Raaben? I Engelland gaae de i al Stillhed hen og lægge en Kugle i en Kasse, og Inspekteuren seer om Morgenen, at de have været paa Post, og ikke sovet.

d. 28. April. Morgen.

Idag for et Aar siden. Blot hun kunde gjøre mig Modstand. Naar jeg strider, er jeg let, og selv om jeg skal leve i Fred, ønsker jeg, at den, jeg holder Freden med, er ligesaa stærk eller stærkere end jeg. Jo mere hun hengiver sig, jo mere Ansvar faaer jeg. Og Ansvaret frygter jeg, og hvorfor? Fordi jeg da har med mig selv at gjøre, og denne Strid frygter jeg altid. Dersom Gud selv var, hvad man saadan kalder, en Mand, som man kunde have udenfor sig og tale med og sige til: lad os nu høre, hvad Du har at sige, saa skal Du bare see, hvad jeg kan hitte paa, saa kom man nok ud af det. Men derfor er han den Stærkeste af

[redacted]

Alle, den ene Stærke, fordi han slet ikke taler saaledes med et Menneske. Det Menneske, han i al Korthed vil indlade sig med, lægger han selv Beslag paa saaledes, at han taler til ham gjennem Mennesket selv. Deres Samtale er ikke et *pro* og *contra* udenfor hinanden, men idet Gud taler, bruger han det Menneske selv, til hvem han taler, han taler til Mennesket ved Mennesket selv. Derfor har han Magten og kan hvad Øieblik han vil knuse et Menneske. Naar det derimod var saaledes, at Gud f. Ex. eengang for alle havde talet, i Skriften f. Ex., saa var Gud, langtfra at være den Mægtigste, Den, der var mest i Knibe, thi Sligt kan man sagtens disputere med, naar man har Lov at bruge sig selv mod det. Men en saadan Antagelse er en luftig Indbildning, som intetsteds har hjemme, thi saaledes taler Gud ikke. Han taler til enhver Individualitet, og i det Øieblik han taler til den, bruger han Individet selv for ved ham at sige ham, hvad han vil sige ham. Derfor er det det Svagere ved Anlæget i Hjob, at Gud viser sig i Skyerne og tillige ved sin Tale som den dygtigste Dialektiker; thi det, der gjør Gud til hiin frygtelige Dialektiker, er netop, at man har ham ganske anderledes paa Livet af sig, og her er den sagteste Hvidsken saligere og den sagteste Hvidsken forfærdeligere end at see ham paa Thronen i Skyerne eller høre ham i Tordenen over Jorderige. Derfor kan man ikke dialektisere med ham, thi den dialektiske Kraft i det paagjeldende Menneskes Sjel bruger Gud netop mod dette Menneske selv.

Naar et Individ frygter Gud, frygter han, hvad der er mere end sig selv, og næst denne Frygt, kommer Frygten for sig selv; og denne Frygts *angustiæ* er Ansvaret.

Jo mere hun giver sig hen, jo ulykkeligere bliver jeg. Er dette en lykkelig Forbindelse? Og hvilken er vel hendes Lykke? Fra mit Standpunkt seet en Forblindets, Illusionens. Men Socrates siger, at den største Ulykke er at være i en Illusion.

d. 29. April. Midnat.

Spørgsmaalet bliver, om jeg ikke kunde bibringe hende en mildere Forestilling om mig. Hvis hun overhovedet stundom

---

angustiæ Snevring, snevert Pas. Socrates siger] sml. f. Ex. Platons Phaidon Kap. 40.

tænker paa mig, hvilket der jo er en sørgelig Sandsynlighed for, saa seer jeg vel, hvad hun nu efter menneskelig Sandsynlighed kunde behøve. Forklaringen var vel omtrent denne: »jeg var til en vis Grad et fordærvet Menneske, men dog ikke ganske slet, jeg havde ogsaa gode Sider; jeg har vel elsket hende, men manglede Alvor, saa kom min Ustadighed, der ikke kan holde en Beslutning fast; jeg har vel anseet hende for en elskværdig Pige, men dog ikke fundet den Aand hos hende, ved hvilken jeg kunde blive lykkelig; det er derfor smukt af hende at finde sig i sin Skjebne, det er høimodigt af hende at være forligt med den Pige, der engang skal fængsle mig med en større Magt, thi saa meget er vist, at fandt han end en aandrigere Pige, han finder ingen, der vilde elske ham saaledes. Det maa han vist selv indrømme, og forsaavidt har han vel ogsaa angret sin Adfærd, om han end er for stolt til at ville gjøre Noget om.« — En angrende Individualitet, der angrer, men er for stolt til at gjøre Noget om, han har gjort galt, naar det dog lader sig gjøre om: Gud veed, hvad saa Anger er!

At skulle hjælpe med en saadan Forklaring, hvori hver Sætning er meningsløs og tillige usand i Henseende til mig! Jeg er enten meget fordærvet, ja en Hykler, eller dog indtil Væmmelighed bildet i Selvbedrag, eller ogsaa er jeg en ridderlig Sjel trods Nogen. Jeg mangler heller ikke Stadighed i at holde en Beslutning fast, det skulde da være naar Maalestokken var en ung Pige, der ikke ret veed hvad Beslutning er. Jeg har altid anseet hende for elskværdig, jeg har ikke forandret en Tøddel i min Dom. Jeg har ikke fundet nogen aandrigere, da jeg ingen søger og betakker mig for qvindelig Aandrighed. Hendes Høimodighed er en aldeles udenvelts Trumf, jeg agter ikke at opføre en Hverdagshistorie og drive Tuskhandel. At jeg angrer er sandt, men ligesaa vist er det, at det er mit Ønske at gjøre Alt om.

Ved Hjelp af denne Forklaring avancerer jeg. Jeg træder ud af alle Uendelighedens Bestemmelser — og bliver comisk. Vistnok ikke i Alles Øine, i adskillige Digteres bliver jeg endog Helt. Sandeligen man skulde ikke troe, at en evig og retfærdig Gud havde opfundet det Ethiske, men at en theatralsk Lappeskrædder havde kluddret Noget sammen. Og denne Maalestok bruges endog af Digtere til Helte — for at det kan vise sig, at de ere Helte,

---

en Hverdagshistorie] i Fru Gyllembourgs En Hverdags-Historie bytter Hovedpersonen Kjæreste med en Ven.

[redacted]

men Scribe er den flinkeste af Alle. Man læser og hører af ham Replikker, der confundere hele Tilværelsen, som spiltes der Comedie ikke for Mennesker, ikke for Afsindige men for »fortumlede Oldenborrer,« og dog falde disse Replikker saa converserende og saa let, at man seer, det er en smal Sag. En gift Kone fremstilles og af Forfatteren baade som forstandig og brav, ja som kæmpende for den gode Sag: en sand Forelskelse mellem en ung Pige, der staaer under hendes Indflydelse, og en ung Mand, der i den Anledning henvender sig til hende. Hvad Damen hedder kan jeg ikke huske, altsaa lad hende hedde Madame Scribe. Hun siger da til den beilende Ungersvend: »men har De betænkt, at Pigen ingen Formue har?« »det har jeg betænkt« »Hun har kun 20,000 Frcs. i Capital« »Det veed jeg.« »Og dog staaer De ved Deres Ord?« »Ja« »I Sandhed dette Heltemod indtager mig ganske for dem.« Hvilken Satyricus er ikke Scribe uden at vide det; jeg troede, jeg var hos Mester Jackel. Ungersvenden er bragt i en brillant Belysning: han faaer Pigen, 20,000 Frcs., — og bliver Helt. Men en saadan Helt er ligesaa comisk som et Skrædderbarn, der hedder Cæsar, Alexander, Bonaparte Æbeltofte; og en Digter, der udnævner saadanne Helte, forekommer mig ligesaa daarlig som de Skrædderforældre, der lade deres Børn døbe saaledes.

Imidlertid er det min Pligt at gjøre Alt, hvad enten det nu i faktisk Forstand kommer til at gavne hende eller ikke, Alt, hvad der kan synes tjenligt. Det hidtil Forsøgte var forgjeves. Var hun bleven en religieus Individualitet i ordentlig Forstand, det var blevet Forfærdeligt over mig. Dog har jeg ikke raadspurgt Kjød og Blod.

Min Forstand har raset, idet den gyser for Narredragten ɔ: for at blive Helt hos Scribe. Lad det nu fare. Jeg tænker paa hende, jeg seer hende i Reconvalescentsen, jeg seer en lykkelig Udgang mulig. Vel, jeg bøier mig under Optugtelsen. I Sandhed denne Pige er sat mig til Ydmygelse. Om Ingen mærker det, om Faa kun forstode det, hvis jeg vilde tale, jeg forstaaer det, forstaaer det ypperligt.

Scribe] »Oscar« (kgl. Theaters Repert. Nr. 153, 1844): Juliette. . . . . De veed maaskee ikke, at min lille, smukke Cousine slet ikke er rig — Hendes hele Medgift er 20000 Frs. Therigny. Virkelig? — Jeg troede, hun havde aldeles Intet. Jul. Og De kommer for at forlange hende tilægte? Th. Det gjør jeg . . . Jul. Veed De, min Herre, jeg finder dem ophøiet, heroisk, beundringsværdig?

Da Perikles havde sine ægte Børn levende, gav han en Lov, at Ingen maatte ansees for atheniensisk Borger, der ikke var født af atheniensiske Forældre Mange lede ved denne Lov. Da kom Pesten, og alle Perikles's Børn døde, hans Bekymring var saa stor, at da han traadte frem og vilde bekrandse det sidstes Hoved, brast han i Graad for Alles Øine, hvilket aldrig før var seet. Han havde kun uægte Børn tilbage; da androg Perikles paa, at hiin Lov skulde afskaffes. Det er Rystende Perikles græder, – og Perikles gjør den ene Dag Eet, den anden Dag det Modsatte Men det er rørende at læse Plutarch, han siger, at Athenienserne følede ham; de troede, at Guderne havde hævnet sig paa ham, og at Menneskene derfor maatte skaane ham.

Perikles var en stor Mand, han kunde holde en Beslutning fast; han gik aldrig i Selskab mere, da han havde besluttet at offre sig til Statens Tjeneste. Let for mig her at føle min Ringhed; men gid dog jeg maatte fornemme den Skaansel, der skaaner mig ved at lade mig fatte, at jeg bør forvanske min Existents' Men jeg har jo bestandigt forvansket den? Sandt, men denne Forvanskning var en saadan, at jeg haabede, den, hvis hun saae paa den, vilde frembringe i hende noget Stort, denne Forvanskning, hvis den bidrager Noget, vil ikke hjelpe til det Store Og den første Methode ærede hende ganske anderledes end denne

d 30 April Morgen

Idag for et Aar siden Hun skummer ikke mere over i Hengivelsens Udtryk Maaskee var det Hele en Overgang Men jeg har seet hiint ængstende Tableau, jeg glemmer det aldrig

Mit Tungsind har dog seiret

d 1ste Mai Morgen

Idag for et Aar siden Er det muligt' Hun blev fortørnet over en Uopmærksomhed af mig Ja jeg negter det ikke, det var en Uopmærksomhed Hun byder mig næsten Spidsen Nu eller aldrig Godt, at det Ord Adskillelse har været bragt frem imellem

---

Perikles Plutarch Perikles 36 Plutarch, Perikles 37 han gik aldrig i Selskab Plutarch Perikles 7

[redacted]

os i hiin lille *altercatio.* Det gjør det altid lettere, at faae Ordet frem igjen.

Løbe fra Sagen vil jeg ikke; det er ikke for at have gode Dage, jeg vil skilles fra hende, men fordi jeg kan det ikke anderledes. Volder jeg hende Smerte, jeg skal, jeg tør ikke fritage mig for Synet. Jeg ønsker at gjøre Tilstanden saa kort som muligt, jeg troer, at det er hende tjenligt. Imidlertid er jeg ogsaa villig paa anden Maade og skal respectere ethvert Argument.

I dette Øieblik er hun stærkere. Altsaa nu bringes Sagen paa Bane.

Min Dom om hende er kort: jeg elsker hende, har aldrig elsket nogen Anden, vil det heller ikke. Jeg ønsker at blive staaende ved dette, og ikke gaae videre: saa jeg vel tør sige dette, men dog har Styrke til at faae mig en ny Forelskelse. Min Feil er, at jeg har vovet mig ind, hvor jeg ikke hører hjemme. Hvad jeg har dannet mig til af al min Lidenskab, viser sig for mig som en Vildfarelse; men nu kan jeg ikke dannes om. Hun forstaaer ikke mig, jeg ikke hende. Fra det Første jeg har seet hende, i al den Tid hun i Haabets Form var min Gjenstand, har jeg kunnet tænke mig hende død, uden at tabe min Fatning. Jeg vilde have følt Smerte, maaskee hele mit Liv, men det Evige havde strax været hos og det Evige er mig det Høieste. Kun saaledes kan jeg forstaae, at man elsker hinanden. I Evighedens Bevidsthed, i Uendeligheden er hver af Parterne fri, og denne Frihed have de begge, medens de elske hinanden. Denne høiere Existents beskæftiger hende slet ikke. Er da vort Forhold et Anlæg til et Ægteskab? Er da en Ægtemand en Pascha af tre Hestehaler? Ved en saadan Forbindelse bliver jeg ulykkelig, jeg føler mig ængstet i Forhold til min dybeste Existents. Hvis jeg nu kunde, hvis jeg skulde udholde dette, nu vel, hvad saa videre, hvilken er hendes Lykke, hvorfor jeg skal vove alt Dette? Skal jeg da sætte Alt paa Spil for en Indbildning? Dersom Nogen kunde borge mig for, at hun blev lykkelig; men er det at være i en Indbildning, er det at være lykkelig? Men har hun engang givet sig saaledes hen, saa har jeg Ansvaret.

At dette er Præmisser til en Dom paa Livstid, indsees. Om det er To eller Een, den gjelder, tør jeg ikke sige. Dommen over mig er den sikkre. Men er det da ikke urimeligt at gjøre To ulykkelige, naar man kan nøies med Een? Jo det er vist, naar jeg blot kunde indsee, hvorledes det er at forstaae, at jeg kan gjøre hende lykkelig.

d. 2. Mai. Midnat.

Men skjuler dog ikke min Sjel en hemmelig Vrede mod hende? Jeg negter det ikke, jeg ynder ikke disse direkte Udtryk for Følelser; man tie og handle i sig selv. Jeg ynder ikke at tale om at døe af Elskov, og hvis den Talende uden al qvindelig Resignation tillige ikke tager i Betænkning at lægge sit Liv som et Mord paa en Tungsindigs Samvittighed, som var dette Troskab, den ægte Troskab, og en Charlotte Stieglitz overspændt, ikke fordi hun tog sig selv af Dage, thi det er sandt, men fordi hun følte sig som en Byrde og forstod qvindeligt Situationen, jeg negter ikke, hvis det var en anden, da vilde jeg fordre af Tilværelsen, at den lod os faae Syn for Sagen, at det var blind Allarm. Det vilde tilfredsstille min Vrede, hvis det var en Anden, at see det vitterligt, at disse stærke Ord og edelige Besværgelser hverken vare mere eller mindre end, reverenter sagt, nogle slemme Opstød, lidt Hikke, foranlediget maaskee ved formegen Romanlæsning, at disse Dødstanker vare Drømme, ikke som Julie faaer dem hos Shakspeare, efter at have taget Giften, men som Grete faaer dem hos Wessel, efter at have spiist Ærter. Jeg vilde fordre det af Tilværelsen, fordi hvad jeg selv evigt respekterer, ikke skal gjøres latterligt, og Den, der i Sandhed og Alvor respekterer det, ikke skal blive latterlig, fordi en Pige vrænger med de samme Ord.

Mig binder ingen Eed, jeg er tvertimod løsladt og paa usædvanligt Vilkaar, ved at blive en Skurk, thi ellers sættes jo saadanne fast, jeg har ikke mælet et Ord om Døden, da Dødsangesten gik gjennem min Sjel, endnu tænker jeg som saa, døer jeg virkeligen, saa behøver jeg jo ikke at sige det; jeg har ikke indbudet Nogen til i mig at see en Bravour-Helt. Dog dette gjør Lidet til Sagen, blot jeg i mig selv maatte befindes tro; thi hvad enten et Menneske har Skinnet for sig eller Skinnet imod sig, Tiden er og bliver en farlig Fjende. Ydre Impulser kunne hjælpe en liden Stund, men det er dog Skuffelse; skal et Menneske holde ud, da maa det være ved sig selv, og end ikke dette er muligt, hvis hans Religieusitet ikke Dag fra Dag suger ham Evigheden ind i Timelighedens Beslutning. Ethvert Menneske, der i Sandhed blev tro, kan derfor takke Gud for det. Denne er den skarpeste, den van-

Charlotte Stieglitz, født Willhöft, dræbte sig selv 29. Dec. 1834 i det Haab derved at vække sin Mand op af hans slappe Sjælstilstand. Shakspeare Romeo og Julie 4. Akt 3 Scene. Wessel: Kjerlighed uden Strømper 1 Optog 2 Optrin, sml. 5 Optog 4 Optrin.

[redacted]

ɛligste maaskee, men ogsaa den mest begeistrende Udsondring: ad det egentligen er, hvorom et Menneske maa sige, at han :ker Gud derfor og ikke nogen Anden. At have Skinnet imod , hjælper altid til at belyse denne Distinction; men Enhver gjør n, som jo ogsaa Sproget gjør den, Spørgsmaalet er kun hvorles. Det er dette hvorledes, ingenlunde nye Vendinger, Udtryk Termini, der gjør Sagen klar. — Igaar saae jeg en fuld Kone a Gaden; hun faldt om, Drengene loe ad hende, da reiste hun ; op uden Nogens Hjælp, og sagde: jeg er nok Kone for at reise g selv op, men det takker jeg alene Gud for, ingen Anden, nei! gen Anden. Naar denne Distinction beskæftiger et Menneske solut, er det jo noget Ydmygende for ham, at han er saa langt ı at have gjort nye Opdagelser, at en fuld Kone siger det mme. Og dog har det noget ubeskriveligt Glædeligt og Rørende Begeistrende, at endogsaa en fuld Kone siger det Samme. rorledes det siges, forsvare Enhver, men jeg ønsker kun at have t Liv der, hvor Enhver kan have det — naar han vil det.

Et Liv, der vil arbeide for Ideen, kan jeg forstaae, udenfor n er det mig umuligt væsentligen at sympathisere med Nogen, n være lykkelig eller ulykkelig.

I Forhold til hende gjælder dette ikke. Der er endnu ikke itraadt nogen Ideens Forsagelse, og derfor afskyer jeg enhver nke derom i Forhold til hende, som en Fornærmelse mod nde. Indtræder den, da begjerer jeg kun den Skaansel, at jeg ıa kunne lade være at tænke derpaa. Hvad er Døden? En le Standsning kun paa den engang betraadte Vei, hvis man blev een tro. Men et Brud med Ideen er, at man faaer en forfeilet tning.

d. 4. Mai. Morgen.

Idag for et Aar siden. Det er skeet. I to Dage har jeg allede faaet hiint forfærdelige Ord anbragt i Samtalens Løb. Der stor Forskjel paa, naar et Orlogsskib og en Nøddeskal stikker Søen, og Forskjellen er synlig i det Udvortes. Med Ordet er det derledes. Det samme Ord kan angive en endnu større Forskjelhed, og dog er Ordet det samme. Pathetisk har Ordet endnu ke lydt mellem os, men det forekommer atter og atter, indblant i det Forskjelligste, for at udforske Stemning. — Af hvad jeg itil har bemærket, kunde jeg næsten være fristet til at troe, at t vil gaae mildere af end jeg turde haabe.

Mig selv betræffende, da har jeg jo overtaget Ansvaret for dette Skridt. I min Opfattelse betyder dette, at jeg gjør et Menneske ulykkeligt. For billigere Kjøb faaer jeg det ikke, naar jeg handler med mig selv. Det, Virkeligheden vil kunne vise mig, er, at jeg muligen har gjort Ansvarets Anslag for høit. Saaledes er jeg besluttet til at handle; jeg har tænkt mig det Værste. Virkeligheden kan ikke forfærde mig. Hvad jeg lider i mig selv, hvor Alt er forvirret og rystet, hvad jeg lider ved Tanken om hendes Smerte, ved Tanken om, at jeg vel aldrig forvinder dette Indtryk, fordi min hele Bygning er bragt til at vakle, min Anskuelse af Livet, af mig selv, af mit Forhold til Ideen rejiceret, og jeg aldrig vil kunne opføre nogen ny Bygning uden at mindes hende og mit Ansvar: det er min Deel. En Broderpart er dette, eller rettere, Sorgen er saa stor, at der bliver rigelig nok til os begge.

d. 5. Mai. Midnat.

Indenads-Lectien.

Periander.

Periander var en Søn af Cypselus, af Heraklidernes Slægt, og blev selv efter Faderen Tyran i Korinth. Om ham siges der: han talede altid som en Viis og handlede stedse som en Afsindig. Det er meget besynderligt og ligesom en Fortsættelse af Perianders Afsindighed, at Den, der har mærket ham med det sindrige Ord, selv ikke har vidst, hvor betegnende det var. Dets noget indskrænkede Ophavsmand indleder i sin Eenfoldighed den vise Bemærkning paa følgende Maade: det er meget paafaldende, at Grækerne blandt de Vise have kunnet tælle en saadan Nar, som Periander var. Men en Nar, un fat [illegible] er det Moralistens Ord, var Periander ikke. Anderledes [illegible] om han havde sagt, at der var en anden Per[illegible] Ambracia, med hvem han muligen forvexlede [illegible] 5 Vise, eller at Historieskriverne ere nog[illegible] Opfattelse o. s. v.

Ophavsmand[illegible] -Sätze der alten Weltweisen, se [illegible] Ambracia] nogle græske [illegible] at de 7 Vise (Diogenes Laer[illegible]

[redacted]

Da have Guderne bedre forstaaet Ordet om Periander, thi i deres Vrede ledte de ham saaledes gjennem Livet, at de bragte de vise Ord som en Spot over Tyrannens Hoved, der ved sin Gjerning gjorde sine vise Ord til Skamme.

Da han blev Tyran udmærkede han sig ved Mildhed, ved Retfærdighed mod de Ringe, ved Viisdom blandt de Forstandige. Sit Ord stod han ved og gav Guderne den Billedsøile, han havde lovet, men den var betalt med Qvindernes Smykker. Dristige vare hans Foretagender; og dette var hans Ord: Flid gjør Alt. Hans Forklaring var som Ordet at ville gjennemgrave Isthmen; thi Flid gjør Alt.

Men under Mildheden ulmede Lidenskabens Brand, og Viisdommens Ord skjulte, indtil Øieblikket kom, over Handlingens Afsindighed; og det dristige Foretagende viste Kraften, der blev den samme ogsaa i den Forvandlede. Thi Periander blev forvandlet. Han blev ikke et andet Menneske, men han blev Tvende, der ikke kunde rummes i eet Menneske: den Vise og Tyrannen, hvilket vil sige, han blev et Umenneske. Anledningen fortælles forskjelligt. Men dette er vist, at det kun var en Anledning, hvis det ellers ikke skulde blive uforklarligt, at han saaledes kunde forandres. Dog fortælles der, at han havde levet i strafværdig Omgang med sin Moder, Cratia, da han vel endnu ikke havde hørt det skjønne Ord af sig selv: gjør ikke det, som bør ties.

Og dette er Perianders Ord: det er bedre at være frygtet end at være beklaget. Efter Ordet gjorde han. Han var den Første, som holdt Landseknegte, og omformede Regieringen som Tyranniet krævede det, og herskede som Tyran over Ufrie, selv bunden ved den Vælde, han ikke kunde blive quit, thi som han selv sagde det er ligesaa farligt for en Tyran at nedlægge Herredømmet, som at blive dette berøvet. Han undgik ogsaa Vanskeligheden paa en sindrig Maade, som siden skal fortælles, og end ikke Døden ... Hævn over ham: Indskriften staaer over den tomme ... At dette maatte skee forstod Periander selv bedst,

---

havde lovet' hvis han sejrede i de olympiske
hans Ord] Diogenes Laert I 99, smsts nævnes
fortælles forskjelligt Diogenes Laert. I 95
Laert. I 96. det skjønne Ord] smsts I 98
der bør forties). Perianders Ord, Stobæus,
...ke, forat du ikke skal glæde dine Fjender»).
...iogenes Laert I 98. Sammesteds I 97 staar
...dsagn af Periander som de to Gravskrifter,
...genes selv.

thi han sagde: af slem Vinding fødes »ond Vinding«. »Tyranner«, sagde han, »som ville være sikkre, maae have til Livvagt Velvillighed og ikke Vaabendragere.« Derfor var Tyrannen Periander aldrig sikker, og det eneste Tilflugtssted, han selv i Døden fandt sikkert nok, var en tom Grav, hvori han ikke var. Dette kunde ogsaa være udtrykt iøinefaldende, som hvis man over den tomme Gravhvælving havde sat følgende Indskrift: her hviler en Tyran. Dog saaledes gjorde Grækerne det ikke; mere forsonlige lode de ham, død, finde Fred i sit Fødelands Moderskjød, og skreve over den tomme Grav, hvad der lyder skjønnere i Verset, men hvis Mening omtrent er denne: her gjemmer Korinth, hans Fødeland, skjult i dets Skjød, Periander den Rige, den Vise. Men dette er forsaavidt usandt, som han ikke ligger der. En græsk Forfatter satte ham en anden Indskrift, nærmest bestemt for Betragteren, at Indskriften maatte minde ham om »ikke at græmmes, fordi man ei naaer sit Ønske, men være glad ved Gudernes Tilskikkelse«, idet man betænker, »at den vise Perianders Aand sluktes i Mismod, fordi han ikke var istand til at udføre hvad han vilde.«

Dette maa nu være nok angaaende hans Endeligt, der lærer Efterkommeren om Gudernes Vrede, hvad Periander ikke lærte af den Fortællingen vender atter tilbage til at berette Anledningen, som bragte Perianders Afsindighed til at bryde frem, der fra den Stund tiltog saaledes med Aarene, at han med Sandhed kunde have sagt et Ord om sig selv, hvilket, saa siges der, Aartusinder derefter en Fortvivlet satte i sit Vaaben: »mere tilintetgjort, mindre angrende«

Om Anledningen ville vi lade det uafgjort, hvorvidt den var, at det rygtedes om hans strafværdige Forhold til Moderen, saa det krænkede ham, at man vidste, han »havde gjort, hvad der ikke tør nævnes«, eller om Anledningen var et gaadefuldt Svar af hans Ven, Thrasybulus, Tyran i Milet, der betegnende, skjøndt taust, ikke blev forstaaet af Budet, men vel af Periander paa samme Maade, som det samme Svar blev forstaaet af Tarquinius Superbus's Søn som et veiledende Vink for en Tyran; eller endelig om Anledningen var Fortvivlelse over i Jalousi ved et Spark at

en Fortvivlet Juan de Tassis y Peralta, Greve af Villamediana († 1622), der var haabløst forelsket i den spanske Konge Philip IV's Dronning, mødte ved en Turnering med et Skjold, hvorpaa der var afbildet en Djævel omgiven af Flammer derunder stod den anførte Devise. gaadefuldt Svar Diogenes Laert I 100. Tarquinius Superbus's Søn) se III Bd S 56 Anm

[redacted]

have dræbt sin elskede Hustru Lyside, som han selv havde givet Navnet Melissa: dette kunne vi ikke afgjøre. Hver Begivenhed for sig kunde vel være tilstrækkelig: Vanærens Forsmædelse for den stolte Fyrste; det betydningsfulde Gaadeords Fristelse for den Herskesyge; Skyldens Qval for den ulykkelige Elsker. Forenede skulde de lidt efter lidt bevirke, at Ondskab omskiftede den Vises Forstand, og Forbittrelse bedrog Herskerens Sjel.

Men som Periander omskiftedes, saa vexlede nu ogsaa hans Skjebne. Det stolte Ord, at det var bedre at være frygtet end beklaget, kom over ham, over hans fortvivlede Liv, og kom over ham i Døden. Thi han blev beklaget, beklaget endog at han havde sagt dette Ord, beklaget, at Guderne, som ere de Stærkere, arbeidede ham imod, medens han, mere og mere tilintetgjort mindre og mindre i Anger forstod deres Vrede.

Melissa var en Datter af Prokles, Tyran i Epidaurus. Da Moderen var dræbt, flygtede hendes tvende Sønner, Cypselus og Lycophron, den ene 17, den anden 18 Aar gammel, til Morfaderen i Epidaurus. Her opholdt de sig i nogen Tid, og da de vendte tilbage, tog Prokles denne Afsked med dem, han sagde: veed I og, Børn, hvo det er, der har dræbt Eders Moder? Paa Cypselus gjorde Ordet intet Indtryk, men Lycophron blev taus. Ved Hjemkomsten, i det fædrene Huus, værdigede han aldrig Faderen et Svar. Da blev Periander forbittret, jog ham bort fra sig, og erfarede nu, idet det endeligen lykkedes ham ved mange Spørgsmaal at komme Cypselus's Hukommelse til Hjælp, hvad det var Lycophron gjemte i sin Taushed. Hans Vrede forfulgte nu den Bortjagne: at Ingen maatte antage sig ham; den forfulgte Flygtningen, som gik fra Huus til Huus, indtil endeligen nogle Venner toge ham til sig. Da lod Periander bekjendtgjøre, at hvo som husede Lycophron, eller blot talte et Ord med ham, skulde døe. Nu turde Ingen indlade sig med ham, saa han maatte omkomme af Hunger og Elendighed. Periander selv rystedes og gik nu til ham, da han i 4 Dage og Nætter ikke havde faaet hverken Mad eller Drikke. Han tilbød ham at blive Hersker i Korinth og Herre over alle hans Skatte, da han dog vel nu havde lært, hvad det er at trodse sin Fader. Men Lycophron svarede Intet, endeligen

---

Lyside] Diogenes Laert. I 94 (Melissa betyder: Bi). Melissa var en Datter osv.] det følgende er efter Herodot III 50--53.

sagde han: »Du har jo selv fortjent Døden, thi Du har jo overtraadt Din Befaling og talt med mig.« Forbittret herover forviste Periander ham til Corcyra, og hans Vrede vendte sig mod Prokles, hvem han overvandt, fangede og fratog Epidaurus.

Periander var nu bleven en Olding, træt af Herredømmet vilde han nedlægge det. »Men det er lige farligt at nedlægge Tyranniet og at blive det berøvet«, det har den Vise sagt, og man lærer af Tyrannen, at det endogsaa er vanskeligt at blive det qvit. Cypselus var ikke skikket til Regjeringen, paa ham havde end ikke Prokles's Ord gjort noget Indtryk. Lycophron skulde altsaa følge ham i Regjeringen. Og han sendte Bud til ham, men nei, og endeligen sendte han sin Datter, at den Lydige maatte overtale den Trodsige og lede ved sit Sindelag den Forvildede tilbage til Ærbødighed for Faderen; men han forblev i Corcyra. Saa besluttede de endeligen at skifte og dele med hinanden, ikke som Fader og Søn skifte i Kjærlighed, men som Dødsfjender skifte, de besluttede at bytte Opholdssted. Periander vilde boe i Corcyra og Lycophron skulde være Hersker i Korinth. Periander var allerede færdig til Afreisen, men Corcyræerne havde en saadan Rædsel for ham, og havde saa vel forstaaet Faderens og Sønnens Ufordragelighed, at de besluttede at myrde Lycophron, thi saa blev vel Periander borte. De gjorde ogsaa saaledes. Dog frelstes de derfor ikke for Periander, han lod 300 af deres Børn bortføre for at skjendes. Men Guderne forhindrede det, hvilket Periander tog sig saa nær: at han ikke kunde faae sin Søn hævnet, at han besluttede, at tage sig selv af Dage.

For sidste Gang enedes den Vise og Tyrannen. Hans fortvivlede Beslutning og Frygt for i Døden at blive indhentet af Vanære, lod hans Viisdom finde en sindrig Udvei af Livet. Han lod to unge Mennesker komme til sig og viste dem en skjult Gang. Derpaa befalede han dem at møde der den næste Nat og dræbe det første Menneske, de mødte, og strax begrave den Dræbte. Da disse vare borte, lod han fire Andre komme og befalede dem det Samme, at vente i Gangen, og naar de mødte to unge Mennesker, da at myrde dem og strax begrave de Dræbte. Derpaa lod han et dobbelt saa stort Antal komme og befalede dem paa lignende Maade det Samme, at dræbe de Fire, som de vilde

---

300 af deres Børn] Herodot III 48, Diogenes Laert. I 95. Historien om Perianders Død staar hos Diogenes Laert. I 96.

[redacted]

nøde, og strax begrave dem paa det Sted, hvor de huggede lem ned. Saa kom Periander selv til det aftalte Klokkeslet og lev myrdet.

d. 6. Mai. Morgen.

Idag for et Aar siden. Det gaaer bedre og bedre. Ordet aer mere og mere pathetisk Betydning imellem os. Hun synes lig. Give Gud, det var saa! Havde jeg blot lidt tidligere foraaet mig som jeg nu giør det. Da hiin lille *altercatio* udbrød, ıvde Øieblikket været der. Ved at hidse hende, havde hun dog aaskee selv brudt af, og hun havde slet Intet lidt.

Min Sjel er betynget, min Tanke besværet, mit Livs Haab m en Rednings-Jolle paa det oprørte Hav, naar der er for ange i den.

Dog Den, der har en Anden at være bekymret for, faaer ikke d til ret at føle den egne Smerte; og Indbildningens rædsomme rfærdelser give en stor Overvægt over Virkelighedens. Misforldet imellem os beviser sig atter her og gjør ligesom en ny et mod hende. Hendes virkelige Smerte, om den tog nok a stærkt paa, hendes Klageskrig, om det var nok saa hæftigt, dog kun svagt mod min Phantasies Opfindsomhed, uden at ve seet Noget.

d. 7. Mai. Morgen.

Idag for et Aar siden. Pludseligen kommer Afgjørelsen ikke a hende. Og det Pludselige var maaskee det Farligste for nde. Øvelsen er kommen saavidt, at det næsten var som en neral-Prøve. Skulde det i Virkeligheden gaae ligesaa godt af, a forlanger jeg Intet mere, om det end i en anden Forstand vil ive mig lidt uforklarligt.

Hvad mig angaaer, da føler jeg en Hjemvee efter mig selv, er at turde være hos mig selv. Det er sønderslidende at have Indbildning og en Virkelighed saaledes mod hinanden. Min kymrede Indbildning er forfærdelig, skulde jeg nu paa en ligea tragisk som comisk Maade atter finde Virkeligheden lettere. at jeg maatte faae Lov at beholde mine Indbildninger, dem er vant at tumles med.

Dog trøster det mig at være Øienvidne til Alt; selv om hun døde, vil jeg være Øienvidne til det. Virkeligheden er dog ikke den Plager, som Muligheden.

d 8 Mai Morgen

Idag for et Aar siden Situationen gjentagen, Afgjørelsen saa nær, som det er en Prøve mulig, dog ikke uden Lidenskab fra hendes Side. Hun synes dog at forstaae, at hvad der var for grovt som Spøg, at det maa blive Alvor. Ikke uden Heftighed er hun, det er det Gode Endnu idag maa det skee.

Naar Kjøbmanden staaer paa den yderste Spidse i Havnen og seer sit Skib og sin rige Ladning i Havsnød, og han samler sin Sjel paa Tabet, og gaaer derfra, sigende til sig selv· det er Din egen Skyld, at Du ikke forsikkrede det - mon han da egentligen bliver glad, hvis der kom en Matros løbende efter ham og sagde man seer Skibet igjen, det er ikke gaaet under, og han vendte om, og Matrosen tog Kikkerten for at see derud, og siger ja nu er det igjen borte'

Sandt, hun betyder noget Andet end et Kjøbmandsskib og en rig Ladning At den hele Begivenhed maa betyde hende saa lidet som muligt, er mit Ønske, mit inderligste, men selv om hun modtog det Brev, hun idag vil modtage, leende, selv om hun betragtede det som et Glædesbudskab, at hun nu var fri fra en Byrde. gid det var saa, men selv om det var saa, mig hjalp det ikke Hvad jeg har oplevet i mit Inderste, at jeg har staaet paa Mulighedens yderste Spidse og seet den yderligste Forfærdelse, Følgen af at have staaet der og af Synet er det, som vil forfølge mig Saare hende, hvis jeg betyder noget Saadant for hende, at jeg kan det, vil jeg ikke, jeg ydmyger mig under Forholdet og under min Skyld, og saaledes vil jeg tage Afsked med hende Af Prøverne troer jeg at have seet nok til at vide, at Virkelighedens Forfærdelse ikke vil blive saaledes, at jeg undflyer Noget ved ikke at see den.

Jeg skrev et Brev til hende, saaledes: For ikke oftere at gjøre Prøve paa, hvad der dog maa skee, hvad der, naar det er skeet, vel vil give Kræfter, som disse behøves: saa lad det være skeet Glem fremfor Alt Den, der skriver dette; tilgiv et Menneske. der, om han end formaaede Noget, dog ikke formaaede at gjøre en Pige lykkelig

At sende en Silkesnor er i Østen Dødsstraf for Modtageren; at sende en Ring bliver nok her Dødsstraf for Den, som sender den.

Nu er det skeet, som en Beruset tumler jeg omkring, jeg kan neppe gaae, Intet samle. Der er jo heller Intet at samle. Disse Øieblikke ere jo som Hyphen eller Bindetegnet mellem to Ord.

Hvad skeer? Store Gud, hun har været paa mit Værelse, medens jeg var ude. Jeg finder en Billet, affattet med en fortvivlet Lidenskab, hun kan ikke leve uden mig, det bliver hendes Død, hvis jeg forlader hende, hun besværger mig for Guds, for min Saligheds Skyld, ved ethvert Minde, der binder mig, ved det hellige Navn, som jeg kun sjeldent nævner, fordi min Tvivl har forhindret mig fra at tilegne mig det, om end netop derfor min Veneration er for det som for intet andet.

Saa er jeg altsaa viet til hende! Hvad vil en Vielse sige Andet end at man giver en Forelskelse et religieust Udtryk og en religieus Forpligtelse. Det er skeet. Der er to Magter, som binde mig, og binde mig uopløseligt: det er Guds og en Afdøds, dem kan man ikke disputere med, der er et Navn, som vil forpligte mig for evigt, om al min Tænken end kun fjernt øiner det, ogsaa det er lagt under hendes Beslag. Udslettes disse Magter, er jeg ikke til, og er jeg til, er jeg bunden, og uafbrudt vil jeg i disse Tanker komme til at tænke paa Den, der har lagt Beslag derpaa.

Erotisk har hun Uret, det er vist. En Pige har ikke Lov til at bruge saadanne Midler. At hun bruger dem viser i Grunden, hvor liden Forstand hun har paa dem. Jeg turde sandeligen ikke bruge saadanne Midler. Den, der bruger dem mod en Anden, binder sig selv ligesaa fast som Den, han vil binde: at det ikke nogensinde skal vise sig, at han har taget de hellige Midler forfængelige. Men min Capital-Uret giver hende den frieste Conto.

Men hvilken Letsindighed at gaae op paa mit Værelse! Nogen kan faae at vide, at hun den Dag har været paa mit Værelse, at jeg ikke var hjemme, veed han maaskee ikke. Altsaa er hendes Ære nu maaskee ogsaa misliggjort. Og jeg, som har vaaget saa omhyggeligt, at ingen Krænkelse af den Art skulde vove at nærme sig! Haardt nok, at det skal see ud, som vragede jeg hende. Jeg saae kun altfor gjerne, at det var virkeligen

Hyphén Bindestreg.

hende, der vragede mig. Et Ansvars Forfærdelse trykker betydeligen Prisen ned paa de ligefrem erotiske Lidelser

Og hvor er hun saa gaaet hen, da hun gik herfra? Maaskee er hun løben bort i Vildelse, fortvivlet over, at hun ikke er god nok. God nok, det er det Eneste, troer jeg, der ikke er Tale om. O Død, hvo gav Dig Lov at drive Aager? Eller aagrer Du ikke værre end den blodtørstigste Jøde, værre end den blodløseste Puger hver Gang Du blot truer og blot piner En i Døds-Angesten!

Adskillelsens Terminus er altsaa udsat, om ikke af andre Grunde, saa for hendes Æres Skyld, og fordi den hele Sag har antaget en forfærdelig Skikkelse jeg har faaet et Menneskeliv paa min Samvittighed og et evigt Ansvar. Men hvilket Forhold skal jeg nu indtage til hende? Et religieust Eenhedspunkt er Nonsens; at vi To i Forening ville sørge, er Afsindighed, naar jeg er den Skyldige og hun den Lidende. Hvilken Meningsløshed at skulle være Skriftefader og Morder paa eengang, at skulle være Den, der skyldig knuser, og Den, der deeltagende opreiser!

Nei! Hun skal faae mig at see, jeg agter ikke at løbe fra Noget. har hun letsindigen fæstet mig paa Livstid til dette Forhold, fæstet mig ved Baand, som hun vel kan binde, men ikke løse, saa kan det blive slemt for hende; jeg skal nok holde ud. Deraf følger dog ikke, at hun bliver min, eller jeg hendes, men hvis hun troer at kunne gjøre noget Indtryk paa mig, hvis hun har et Argument, som jeg maaskee ikke har betænkt, vel, jeg skulker ikke fra Noget.

Adskilte ere vi, men jeg skal gjøre, hvad et Menneske formaaer, for at hjælpe hende. Saa grib mig da med al Din Magt, Du vældige Lidenskab, Du Falskner, der er Sandhedens Skifting, men i Bedraget ikke til at skille fra denne. Styrk mig 2 Maaneder, det er Tiden, ikke en Dag mere, men saa længe punktligt og samvittighedsfuldt. Forvandl al Qval i mit Bryst til Fjas paa Læberne, al Pathos derinde til Vrøvl, naar det gives ud. Tag bort, tag det bort, skjul hvert Træk, hver Mine, hver Følelse, hvert Vink om en Følelse, der kunde behage hende, saa sikkert, at ingen Sandhed glimter gjennem Bedraget Skab mig om, lad mig sidde, naar jeg sidder hos hende, som en nikkende Pagode, med et tankeløst Smil om Læben, omdunstet af Vaas.

Jeg var hos hende Hun var forholdsviis roligere end jeg havde ventet — Et Par hemmeligt Elskende have Forsigtighed behov, for at skjule deres Forstaaelse Vi ere jo aabenlyst El-

[redacted]

skende, og dog gjøres ogsaa her Forsigtighed behov, for at skjule vor Forstaaelse.

Fra imorgen begynder altsaa den sidste Strid, Rædselsperioden. Et Indtryk af hende har jeg slet ikke. Det Religieuse, der altid har beskæftiget mig, beskæftiget min Tanke indtil Fortvivlelse, og vel vil beskæftige, saa længe jeg kan tænke, har hun bragt over paa sin Side. Maaskee er det en vild Fægtning, at hun ikke har vidst, hvad hun skulde hitte paa at bruge mod mig, og saa har hun brugt det. Det faaer saa være, jeg maa respektere det. Det, jeg nu vil vove, er om muligt at fravriste hende mig selv, forvirre Billedet af mig i lutter Nonsens, og confundere hende fra Grunden af. Ethvert Contra-Argument skal blive respekteret. Jeg veed nok, hvilke disse ville blive. Al Sympathi for mig maa tilintetgjøres, og hun maa tillige løbes træt i Reflexion. Efter menneskelig Sandsynlighed vil hun da overstaae den værste Lidelse med mig, og menneskelig talt, vil hun ikke være disponeret til at begynde forfra i det Øieblik, jeg forlader hende. — Man bliver næsten rolig, naar det kommer an paa at handle, om det saa er det Desperateste man vil gjøre, og i den vanskeligste Form, nemlig i Tidens og Længdens Form. Men kan jeg ikke være rolig, saa kunde jeg ligesaa gjerne lade være at begynde paa dette Arbeide.

d. 8. Mai. Midnat.

Nu er der altsaa stille, ikke i den Forstand, hvor det gjælder, at Stilheden erhverves ved en Lidenskab, der er stærkere end det mest larmende Udbrud. Nei, det er stille i den Forstand, hvori Kjøbmanden siger: det er i denne Tid stille i Kornvarer, de spørges ikke; stille i den Forstand, hvori man siger om en Landsby, at der er stille, fordi der ingen Begivenhed er og ingen i Vente, medens dog det Sædvanlige skeer: Hanen galer paa Møddingen, og Anden pladsker i Vandet, og Middagsrøgen stiger op af Skorstenen, og Morten Frandsen kjører hjem, og Alt er i Bevægelse, indtil Bondemanden lukker sin Dør og seer ud i den stille Aften, thi før var det ikke stille. Stille, ikke i phantastisk Forstand, som man siger det om et Huus, hvis Indesluttethed gjemmer det Anede, men som man siger det i borgerlig Forstand om et Huus, hvor de rolige Familier passe hver Sit, og Alt skeer som det pleier at skee; stille, som man siger det om de »Stille i Folket«, der Ugen igjennem passe Næringsveien, gjøre Regnskabet op, lukke Boden, og om Søndagen gaae i Kirke.

Jo mere jeg tænker paa denne Stilhed, desto mere forvandles mit Væsen. Haabet om enhver lidenskabelig Afgjørelse er opgivet, det Hele vil vel gaae stille af. Men denne Stilhed, denne Tryghed forekommer mig at være Tilværelsens underfundigste Svigagtighed. Ja naar Stilheden er et uendeligt Intet og netop derved Mulighedens rummelige Form for et uendeligt Indhold, ja da elsker jeg den, thi da er den Aandens Element, og righoldigere end Kongeskifter og Verdensbegivenheder. Derfor elsker jeg Dig, Du Stilhed mellem Gravene, thi de Døde de sove, og dog er denne Stilhed Formen for Evighedens Bevidsthed om deres Gjerninger! Derfor elsker jeg Dig, Du Nattens Stilhed, naar Naturens Inderste forraader sig tydeligere i Anelse, end naar den høirøstet forkynder sig i Alts Liv og Bevægelse! Derfor elsker jeg Dig, Du Aande-Timens Stilhed her paa mit Værelse, hvor ingen Lyd og ingen menneskelig Stemme begrændser Tankens og Tankernes Uendelighed, hvor Petrarcas Ord passe: ikke har Havet saa mange Dyr i sine Bølger, ikke saae nogensinde Natten saa mange Stjerner paa Himlens Hvælving, ikke boer der saa mange Fugle i Skoven, ikke saa mange Straa har Mark og Eng, som mit Hjerte har Tanker hver Aften! Derfor elsker jeg Dig, Du høitidelige Stilhed før Slaget, lad det være Bønnens, der ikke udsiges, lad det være Feldtraabets, der hviskes, Din Stilhed betyder mere end Slagets Tummel! Derfor elsker jeg med Gysen Dig, Du Stilhed i Ørkenen, Du er forfærdeligere end Alt, hvad der skeer eller er skeet! Derfor elsker jeg Dig, Du Eensomhedens Stilhed, fremfor Alt hvad der er mangfoldigt, fordi Du er uendelig!

Men denne vegeterende Stilhed, hvori Menneskelivet er fortryllet, hvor Tiden kommer og Tiden gaaer, og fyldes med Noget, saa der intet Savn er, thi alle Floder rinde i Havet og kunne dog ikke fylde det uendelige Hav, men Dit og Dat kan fylde Menneskene deres Tid, — den er min Sjel fremmed. Og dog er det det, jeg nu maa see at blive fortrolig med. Dernede i Landsbyen der boer jo den kjønne Marie. Hun havde ogsaa en Kjærlighedshistorie; nu er Smerten forbi, nu gnider Musikanten Violen, og Marie træder i Dandsen med en ny Elsker. Nei! Nei! det forstyrrer hele mit Væsen! Lad Uendeligheden skille os ad, mit Haab var, at Evigheden ogsaa vilde forene os. Kom Død, og bevar hende for Evigheden; kom Vanvid, og sæt Alt i Bero, indtil Evigheden tager Skifterettens Segl fra, kom Had med Din uendelige Liden-

Petrarcas Ord. Rime I. Sestina 7.

[redacted]

ɪkab; kom stolte Udmærkelse, med Din visnelige Æreskrands; kom udsfrygt, med Din uforkrænkelige Salighed; kom Een af Eder, og ag hende, hvem jeg ikke selv kan tage: men ikke Dette, ikke Endelighedens Fuskerier. — Skeer dette, o! da bedrager jeg hende, la maa jeg bedrage hende. Jeg stjæler hendes Billede, som min ndbildning elsker det, jeg skal beskue det, men det skal ikke ninde mig om hende, som det hidtil har gjort, da jeg forsagede Erindringens bedøvende Lindring, thi da er det kun en Erindring.

Ak! da vi skiltes ad, da lærte min Forstand mig, at jeg naatte være forberedt, ja at jeg turde vente dette. Nu, nu synes let mig saa vanskeligt, om det skete.

Imidlertid vil det vel skee; jeg veed det ikke. Men det veed eg, at jeg skylder hende at føie mig i Alt, hvad der er mig muigt. Og det er mig muligt, at give eller at forsøge at tilstille ende en mildere Forklaring (og for mig er det, om jeg efter ienneskelig Sandsynlighed udretter Noget, ikke det Bestemmende) f min Adfærd, en Forklaring, der er mig selv modbydelig, mod- ydeligere end den dumdristigste Løgn, jeg har brugt, naar jeg aabede, at det i uendelig Forstand vilde være hende gavnligt.

d. 12. Mai. Midnat.

Idag har jeg seet hende. Det var i Middagsstunden lige lenfor Kongenshave. Hun kom ud fra denne, jeg gik paa den ıden Side af Gaden hen derimod. Det var virkelig min Agt, da g gik hjemme fra, at gaae derind; havde det ikke været min Agt, ır jeg ikke gaaet et Skridt af min Vei. Dog er denne Strenghed snart kun en Reminiscents fra en forsvunden Methode, i hvil- n jeg ved asketisk Afholdenhed fra enhver endog den fjerneste dblanding ved selvplagersk Grusomhed anerkjendte Uendelig- den i hende. Jeg havde forsaavidt ikke engang behøvet den gunstigelse. Saa mødtes vi. Hun havde seet mig lidt iforveien var saaledes forberedt, men muligen ogsaa i nogen Bevægelse. vilken Opgave for Iagttagelse. At have en halv Minut til at see, at see, hvad der bliver Gjenstand for mange Timers Betragt- ng! Og da at skulle passe paa sig selv, og agte, at man i Be- gningen bringer det i Anslag, hvad Indtryk Synet af mig kan øre. Der foregik en Bevægelse i hendes Ansigt, var det en Antyd- ng af en undertrykt Smerte eller var det Overgangen til et Smiil. g har aldrig kjendt en Pige eller noget Menneske, hvor Prælimi-

nairerne til Graad og Latter yttrede sig saa eens som hos hende. Og saa stærke vare Modsætningerne end ikke her opgivne; thi en qualt Latter vil man kunne iagttage ved Halsens Muskelbevægelse, en qualt Graad ved Barmens Udvidelse, men her var Forholdets Tvivlsomhed mellem mindre Modsætninger, og saa ingen Tid til at see. Bevægelsen kunde ogsaa være fremkommen derved, at hun tog efter Veiret, saaledes nemlig, at jeg har seet ikke det Øieblik, da hun aabnede Munden, men da hun lukkede den. — Man kunde tabe Forstanden ved at ville pine noget Bestemt ud af et saadant Indtryk, og dog vil jeg det Naar man hører et Kirkeuhrs Slag, tæller dem, følger deraf ikke, at man veed, hvad Klokken er, thi Lydens Forplantelse i Forhold til Afstand i Rum kan bevirke, at man først hører de sidste Slag, og nu feiler, hvis man begynder at tælle

Hun saae endogsaa frisk ud, noget bleg, men denne Bleghed tør jeg aldrig give væsentlig Betydning, thi Synet af mig kan fremkalde den Men Friskheden tør jeg glæde mig over, eller skulde det være en Skuffelse, at Luften har givet hende Sundhedens Udseende Hvad skal en Hastværksdoktor kunne sige' En Hastværksdoktor er jeg egentligen ikke, thi det er ikke mig, der flygtigt haster gjennem Patientens Værelse, det er Patienten, der løber mig saa hurtigt forbi: og Doktor er jeg vel heller ikke, snarere selv Patient

d. 15. Mai Morgen

Idag for et Aar siden. Ofte nok har jeg leet ad en Forlovet, om hvem man har fortalt mig, at han hos den Elskede havde hængende en anden Kjole, som han tog paa for ikke at slide paa den nye Kjole Nu leer jeg ikke deraf; jeg har ogsaa en anden Kjole, vel ikke hængende hos hende, men udenfor paa Gangen Der tager jeg den paa, og forsager hver Yttring af min Kjærlighed, hver Antydning af min Deeltagelse, hvert fristende lille Ønske, som, hvis vort Forhold var betrygget, vilde begjere at glæde hende ved det Ubetydelige. Naar jeg saa har Kjolen paa, saa begynder den evindelige Væven op og ned ad Stolperne, bestandigt sammenblandende det Physiske og det Moralske, vrøvlende Alt mellem hverandre, bestandigt passiarende om vor Forelskelse, og vor Forelskelse, og andet Saadant.

Det er en qvalfuld Straf over mig, saa qvalfuld som var Scenen i Tartarus: at skulle sidde saaledes og vrænge ad mig

[redacted]

selv. Men det maa saaledes være. Ved denne Fremgangsmaade haaber jeg, at hele vort Forhold, naar Afbrydelsens Øieblik kommer igjen, slet intet Tiltrækkende skal have for hendes Tanke, end ikke Forfærdelsens Fristelse, men at hun er leed og kjed og væmmelig derved, som Den er kjed af Apelsiner, der har spiist dem, fordi han tog Pulver. Skulde hun da senere ved sig selv kunne give Forholdet Idealitet, saa er hun en ganske anden Individualitet, end jeg har troet, og behøver langtfra mig.

d. 16. Mai. Midnat.

Som sagt, det Hele vil dog formodentligen gaae stille af. Igaar og iforgaars har jeg talt med min Ven, der er meget vidende, og ogsaa med sandt Venskab har martret, om end tillige tjent mig med allehaande Oplysninger under fingerede Navne. Han blev ved med sine Historier og de fingerede Navne. Og hans Venskab er uforandret. Først vilde han ængste mig med det Livsfarlige, nu har Piben faaet en anden Lyd, han vil hidse ved om muligen at pirre lidt Jalousi frem hos mig — men altsaa maa hun være i betydeligt Velgaaende. Det er en uberegnelig Fordeel, jeg har af det Menneske. Ham er det, jeg nu skal bruge, idag begyndte Comedien. Som han sad midt i sin Fortælling, reiste jeg mig op, omfavnede ham hjerteligt og sagde pathetisk: »nu forstaaer jeg Dem, o! jeg Daare, at jeg ikke i Dem har seet en Ven! negt det ikke, De taler om hende, ak! om hende, som jeg har gjort ulykkelig, og som jeg dog har elsket, som jeg har ønsket mange Gange at vende tilbage til, men jeg kan det ikke, nei jeg kan det ikke, oprigtigt tilstaaet, min Stolthed har for megen Magt over mig.« Min Ven blev noget betuttet; det maa ogsaa være flaut nok, naar man sidder venskabeligst og med jævn christelig Ondskab vil plage et Menneske, da at blive sluttet i Venskabets Favnetag. Dersom en Røver, der mødte en Vandrer paa den afsides Vei, i det Øieblik, han alt var ifærd med at styrte sig over sit Bytte, følte sig ømt omsluttet og hørte disse rørte Ord: o! blide Skjebne, at Du sender mig en Veileder, jeg som er faren vild, og Du, min Velgjører, Menneskehedens dyrebare Repræsentant paa disse eensomme Steder o. s. v. Det var dog vel muligt, at Røveren vilde geraade i Forlegenhed. Min Ven gjorde det idetmindste. Jeg veed meget godt, at hun leilighedsviis maa erkyndige sig om mig. Det veed jeg ikke fra ham, men det veed jeg, fordi der er en Anden,

som har været viis nok for at faae Noget at rende med fra mig, og min Ven staaer hende langt nærmere.

Han blev nu paa en Maade min Ven. Det følger imidlertid af sig selv, at jeg ikke troer ham over en Dørtærskel. Derimod passer det godt i hans Kram, at han troer at have mig i sin Magt, og at jeg endnu bekymrer mig saa meget om hende, at han kan have sin Glæde af at pine mig. Først vilde jeg ved hans Hjælp aabne en Correspondance med hende. Yderst declamatorisk forsikkrede jeg, at jeg ikke turde see hende, og derfor maatte jeg skrive. At jeg har seet hende, veed Ingen, og hende falder det dog vel neppe ind at sige det. Denne Plan blev dog forkastet. Nu lovede han at skaffe hende nogle Breve tilhænde, som jeg skriver til en tredie Mand. For en Sikkerheds Skyld har jeg brugt 3 Sorter Blæk, at der kan være lidt Forskjel i Farven, da Datoerne ere forskjellige.

Det gaaer altsaa nu med forenede Kræfter. Han har ikke noget imod, at hun blev forelsket igjen, fordi han troer det vil *pirre mig, og han indseer*, at jeg dog muligen kan hjælpe Noget i denne Retning.

En Forfatter, jeg husker ikke hvem, har sagt, at Ærlighed varer længst, kun ikke i Henseende til at behage Qvinder. Jeg troer virkelig ogsaa, at Sandhed ikke gjør en Qvinde lykkelig, langtfra heller ikke Løgn, men saadan en lille Dosis Usandhed.

Den projekterede Jalousi bliver neppe min Sorg. *Non enim est in carendo difficultas, nisi quum est in habendo cupiditas*, siger Augustin. Nu er det vel sandt, at jeg har ønsket hende, ja at jeg ønsker hende, men det, at jeg ingen udvortes Hindring havde, viser, at der var noget Høiere, der binder mit Ønske. Det Høiere er Ideen. Med den ønsker jeg hende, uendeligt, uden den holder jeg mig til hvad der er Høiere end baade hun og jeg. Min Bekymring er derfor en anden, at jeg væsentligt seet thi i Virkeligheden og tilfældigt seet kan det jo gjerne være jeg Intet udretter ved disse Breve skriver et Skilsmissebrev, der sætter Uendeligheden imellem os, at jeg ved disse Breve væsentligt seet har bidraget Mit til, sandeligen ikke mit sympathetiske Ønske, at jeg faaer en Lethed i Livet, der bedrøver mig.

---

non enim est osv.: »thi der er ingen Vanskelighed i at undvære undtagen naar der er Begærlighed i at besidde«. Augustinus, *De doctrina Christiana* III 27

[redacted]

d. 19. Mai. Midnat.

Mine Breve har hun nu vel faaet. Opfattelsen af Forholdet er ikke uden Anger og Ruelse. Denne Accomodation bedrøver mig mest. Ved ethvert andet Bedrag har jeg dog været brændende i Aanden, fordi til Grund for det og som Impulsen i det var det Haab, at hun vilde samle sig selv i uendelig Forstand. Denne Gang er jeg forstemt, og dog vil jeg maaskee denne Gang have en ganske anden Indflydelse paa hende end ved Alt, hvad jeg arbeidede, da jeg var bunden, og hvad jeg arbeidede, da jeg ved at løsrive mig blev endnu mere bunden til hende. Min Anger og Ruelse gjør naturligviis mange Ord, og Enden paa de mange Ord bliver naturligviis, at nu lader det sig ikke gjøre om; jeg fortryder det Forbigangne, jeg ønsker at gjøre det om, men jeg kan det ikke, nei jeg kan det ikke, men jeg vil det, naar jeg bare kunde det for min Stolthed, ellers vilde jeg det o. s. v. Angeren pleier at kjendes paa een Ting, at den handler. I vor Tid er den maaskee mindre udsat for at blive saaledes miskjendt. Jeg troer hverken Young eller Talleyrand eller en senere Forfatter have Ret i, hvad de have sagt om Sproget, hvorfor det er til, thi jeg troer, det er til, for at bestyrke Folk i og forhjælpe dem til at lade være at handle. Hvad der i mine Øine er Nonsens vil maaskee frembringe stor Virkning, og maaskee vilde de fleste af mine Bekjendtere, hvis de læse disse Breve sige: ja nu have vi forstaaet ham.

Det er tungt nok, man vil dog gjerne nyde den borgerlige Agtelse ikke at ansees for et Daarekistelem. Det opnaaer jeg ogsaa; jeg troer virkelig, at hvad jeg saa end vilde sige, naar jeg blot ikke sagde det Sande eller min inderste Mening, vilde jeg maaskee endogsaa blive anseet for klog; ved at gjøre det Sidste vilde jeg ubetinget foranledige min Deportation. Vilde jeg saaledes sige: jeg gjorde hiint afgjørende Skridt, fordi jeg følte mig bunden, fordi jeg maa have min Frihed, da min Begjerligheds Lyst omfatter en Verden og ikke kan nøies med een Pige, saa svarer Chorus: det er der Mening i, Held Dig Du oplyste Mand. Vilde jeg derimod sige: »hun var den Eneste, jeg har elsket; havde jeg ikke været sikker derpaa, da jeg forlod hende, havde jeg aldrig turdet forlade hende« saa svares der: afsted med ham i Daarekisten. Vilde jeg sige: jeg var kjed af hende, da svarer Chorus: »det

---

Young] Love of fame II Vers 208: and men talk only to conceal the mind. Talleyrand] skal have anvendt denne Ytring 1807 overfor en spansk Gesandt. en senere Forfatter] Begrebet Angst IV. Bd. S. 376.

lader sig høre og lader sig forstaae.« Men vilde jeg sige, »da kan jeg ikke forstaae det, thi et Pligtforhold tør man dog vel ikke bryde, fordi man er kjed af det,« saa hedder det: han er gal. Vilde jeg sige, som den seneste Opfattelse lyder paa: »jeg angrer det, jeg vilde gjerne gjøre det om, men jeg kan det ikke, nei jeg kan det ikke, min Stolthed tillader mig det ikke, nei jeg kan det ikke« saa dømmes der: »han er ganske som de Fleste og som Heltene i den franske Poesi.« Vilde jeg derimod sige at Intet, Intet saaledes vilde tilfredsstille min Stolthed som at turde gjøre det om, at Intet, Intet saaledes vilde lindre Hevnens kolde Brand, der kræver Opreisning, saa hedder det: »han delirerer, hør ikke paa ham, afsted med ham i Daarekisten.«

Mundus vult decipi; dette kan neppe udtrykke sig bestemtere i Henseende til mit Forhold til den Omgivelse, som jeg maa kalde min Verden. Jeg troer ogsaa, at det i større Forstand er det Bedste, der er sagt om Verden. Speculanterne skulle derfor ikke bryde deres Hoveder med at udgrunde, hvad det er Tiden fordrer, thi dette har fra Arilds Tid væsentligen altid været det Samme at blive taget ved Næsen. Naar man blot siger noget Galimathias, og drikker Duus med Menneskeheden *en masse*, saa bliver man, som Peer Degn, elsket og agtet af den hele Menighed. Anderledes er det nu engang ikke, og Enhver, der med bekymrede Gebærder stiller sig grublende hen for Alles Øine, at han dog kunde udfinde, hvad det er Tiden fordrer, han har i Grunden allerede fundet det. I den Henseende kan Enhver tjene Tiden, hvad enten der nu herved skal forstaaes et heelt Folk, Menneskeslægten overhovedet, alle de kommende Slægter, eller en mindre Kreds af Samtidige. Jeg tjener de Deeltagende ved at være en Slyngel. Der er ingen Tvivl om, at jeg tilfredsstiller deres Fordring. Selv har jeg ogsaa Fordeel deraf, og finder i en vis Forstand denne ydre Ansættelse ret ønskelig. At være et Dyds-Mynster, et opvakt Normal-Menneske er deels meget generende og — deels meget betænkeligt. Men paa den anden Side forfulgt bliver jeg heller ikke. Ogsaa dette er ønskeligt, at jeg ikke skulde slutte feil, og troe Godt om mig selv, fordi jeg blev forfulgt i Verden.

Med Hensyn til Menneskene har jeg aldrig taget i Betænkning at følge min Genius at give efter for en vis oprindelig Undseelse ved det Gode og en noget tungsindig Mistillid til mig selv, det vil

---

Mundus vult decipi Verden vil bedrages. som Peer Degn Holbergs Erasmus Montanus, 1 Akt 4 Scene

[redacted]

sige, at bedrage saaledes, at jeg maaskee dog altid er lidt bedre end jeg synes. Jeg har aldrig kunnet forstaae det anderledes end, at ethvert Menneske væsentligen er anviist sig selv, og at uden herfor enten ligger en Bemyndigelse som en Apostels, hvis dialektiske Bestemmelse jeg ikke kan fatte, medens jeg i Ærbødighed for hvad der er mig overleveret som Helligt afholder mig fra enhver Slutning fra min Ikke-Forstaaen; eller Snakkevorrenhed. Det er vel sandt, at Den, der ikke kan barbere sig selv, meget godt kan sætte sig ned og betjene Andre ved Accommodation med Barbering, men i Aandens Verden er dette meningsløst. Imidlertid ansees det dog som Medhenhørende til Alvor at ville være strax ved Haanden for at virke paa Andre, uden dog derfor at ville være en Apostel (hvor ydmygt!) — og uden dog at kunne bestemme sin Lighed og sin Forskjellighed fra en saadan (hvor meningsløst!). Enhver vil virke for Andre. Dette er en Vedtægt i det borgerlige Foredrag, hvor det endda er lettere at forstaae, men det er ogsaa en Vedtægt i den rhetoriske Form af det religieuse Foredrag. Jeg tvivler ikke paa, at man finder det i de trykte Dispositioner, og man hører det noksom, undtagen forsaavidt man hører en Enkelt, der selv forsøgt, veed at tale, og veed hvorom han taler. Skal der prædikes om at berede Herren Vei, saa er det første Moment, at Enhver gjør Sit for at udbrede Christendommen, ikke blot vi Præster, men ogsaa Enhver o. s. v. Det gaaer jo charmant! Ikke blot vi Præster. Her mangler strax de dialektiske Mellembestemmelser, om da en Præst er en Apostel, og hvis ikke, hvorledes da forskjellig fra en Saadan og ham dog liig. De kirkelige Differentspunkter om Ordinationen forøge Vanskelighederne, og den hovedsagelige Mellembestemmelse skubbes tilbage ved Afgjørelser indenfor det Uafgjorte. Altsaa ikke blot vi Præster. Denne Passus tegner meget haabfuldt i Begyndelsen. Det, om hvilket der siges, ikke blot, er slet ikke givet, og nu følger Apodosis med Formaningens Alvor: I, mine kjære Tilhørere, agter paa min Tale, det er ikke blot mig og os Præster, der saaledes skulle virke, men I skulle ogsaa virke saaledes! Hvorledes? Ja det er det Eneste, der ikke bliver klart i denne alvorlige Tale, hvis Alvor ikke just ligger i Tanke-Indholdet. Nu er det første Moment færdigt; Præsten aftørrer Sveden, og Tilhørerne gjøre ligesaa blot ved Tanken om, at de saaledes ere blevne Missionairer. Taleren begynder atter. Man haaber, at faae lidt nærmere Oplysning, men see! det næste Mo-

---

Apodosis Eftersætningen.

ment er at Enhver i sig selv bereder Herren Vei. Det er naturligviis, som der skal tales, og paa dette Punkt lader der sig lægge en Livs-Anskuelse an. Man forstaaer, at den Enkelte har med sig selv at gjøre væsentligen, at det at udrette er det Tilfældige, hvilket man ikke skal foregribe sig, og ikke væsentligen tør tilregne sig, og som man først i Evighedens Tilbageskuen vil faae at see som det er, væsentligen Guds Tilgift og tilfældigen den Enkeltes Gjerning. Tilværelsen og i den Styrelsen er nemlig noget mere end en ligefrem Sum af alle de enkelte Menneskers Gjerninger. Sin absolute Tanke maa man derfor have *in mente*, hvor man saa færdes. Naar denne udebliver skuffer man paa to Maader, man bedaarer Menneskene i Drømme, og man afstedkommer Uret mod den Lidende. Egentligen fordrer nemlig hiin første Disposition Medgang af ethvert Menneske. Det er nemt nok at tale om Sligt som Uerfarne og dvaske Naturer helst vil høre, det er tankeløst at f o r d r e det, fordi Medgang ikke er Frihedens men Styrelsens Tilgift, og sæt saa, at Een havde Modgang. Forstaaes det derimod, at den Enkelte væsentligen har med sig selv at gjøre, saa vil det ogsaa forstaaes, at han existerer saaledes, at hans Liv, hans Ord o. s. v. m u l i g e n kan faae Betydning for Andre, muligen thi deels er det Styrelsens Sag, og deels er Exemplets og Lærens Magt ikke directe. Her kunde altsaa en Taler begynde, og vende det første Moment om, omtrent saaledes: end ikke jeg, skjøndt det kunde synes saa, kan gjøre mere væsentligen end at agte paa mig selv, »lader Eder ikke fange af et Sandsebedrag.« Men Talen er lagt lige modsat an. Man beraaber sig paa Johannes den Døbers Exempel, men Johannes er intet ligefremt Paradigma, han er ἀφωρισμένος i det Særlige, og altsaa kræves der Mellembestemmelser. Desuden maa man altid forsigtigt bruge verdenshistoriske Figurer; disse have nemlig en Afsluttethed, som gjør Betragtningen tryg og Misforstaaelsen da ogsaa. Enhver Figur, der skal bruges, maa blive til for Tanken, klar i sin dialektiske Struktur, ellers er det kun Spøg, at give ham hen som Paradigma.

Dette har jeg grundet meget over, da jeg selv jo er et existerende Menneske, og altsaa ethisk skal bruge hvad der siges. Naar man vælger anderledes, vælger at belære, eller at høre, men udelader Realisationens Kriser, saa kan man sagtens have meget at

---

ἀφωρισμένος (aforismenos) afsondret, udstødt af Synagogen (Paulus, Brevet til Romerne 1. Kap. 1.).

sige, mangen Veiledning at give, og sagtens finde Beroligelse. Ved hvad jeg har tænkt derover, er jeg kommen til det Resultat, at jeg gavner et Menneske mest ved at bedrage ham. Den høieste Sandhed betræffende mit Forhold til ham er den: jeg kan Intet gavne ham væsentligen (dette er Udtrykket for den dybeste ønskende sympathetiske Smerte, som man kun ved Fjanteri afholder sig fra at opleve, men ogsaa for den høieste Begeistring i Alles Ligelighed); og den adæquateste Form for denne Sandhed er, at jeg bedrager ham, thi ellers var det jo muligt, at han tog Feil, og lærte Sandheden af mig, og var bedragen derved nemlig, at han troede at have lært den af mig. Jeg veed det vel, at Pluraliteten, jeg vilde indvie i min tvivlende Tankegang, vilde smile ad mig, og dadle min Letsindighed, thi det Bedaarende det var Alvor. Mig kan det ikke forstyrre uden at gjøre mig skyldig i en Inconseqvents, og det kan da ikke skee, da jeg ikke ønsker at betroe mig til Nogen, at jeg ikke selv skulde tage Feil, og mene, at jeg skulde gaae ud for at forkynde denne Paaholdenhed, istedenfor at holde paa mig selv. Thi hvert Menneske være paaholdende, saa bliver Gud den ene rundhaandede.

Bedst men ogsaa tungest har jeg lært dette ved mit Forhold til hende, hvor den ønskende Sympathi bestandigt har villet gjøre Undtagelse, hvor jeg indtil Fortvivlelse har ønsket at kunne være Alt for hende, indtil jeg i Smerten lærte, at det er uendeligt Høiere at være slet Intet for hende. Det trøster mig, at jeg i mit Forhold til hende aldrig har bildet mig ind at være Lærer, eller kaldet til at sige et Par formanende Ord. Om den Viseste anvendte 6 Timer af Dagen paa et Menneske, om han anvendte 6 andre til at betænke, hvorledes han bedst skulde gjøre det, om han vedblev dermed i 6 Aar, han var en Bedrager, hvis han vovede at sige, at han væsentligen havde gavnet ham. Og denne Tanke er for mig idetmindste Begeistringens dybeste Væld. Sprog, Kunster, Haandfærdigheder o. s. v. kan det ene Menneske lære det andet, men i ethisk-religieus Forstand kan den Ene ikke gavne væsentligen den Anden. Og derfor er det skjønt og er det begeistrende at udtrykke dette i Bedragets yderste Anstrængelse, thi et Bedrag under ethisk Ansvar er ingen Magelighed, og kan altid hamle op med de formanende Ord. Det trøster mig nu, da alt det Senere er skeet, at hun intet den Lærendes Forhold har til mig, hvilket kunde forstyrre. Hvad jeg har yttret det har jeg yttret som var det til mig selv jeg talte, og jeg har hverken gjort Gestikulationer eller Applikationer. Tilegner hun sig det, saa

gjør hun det ved sig selv, ikke stolende paa »hans Ord og Kjole.« Det er nemt nok at springe i en Omnibus og kjøre omkring og sige et Par formanende Ord, der kan ogsaa ligge noget Smukt i at ville gjøre det, men det er dumt, at kunne lære, at et Menneske formaaer slet Intet, og saa at kunne tillægge et Par formanende Ord en saa uhyre Virkning. For Virkningen tilkommer der Gud Forundringens og Beundringens Taksigelse. Thi hvert Menneske see til sig selv i Livet, i Evigheden er der Tid til at see, hvad Gud bragte ud deraf. Og dette forstaaes ikke om det Iøinefaldende ved enkelte Individer, men om den mindste Brøksdeel af Virkning i Forhold til det ubetydeligste Menneskes Gjerning.

Saaledes har jeg søgt at forstaae Tilværelsen. Den, der har forstaaet den paa samme Maade, vil vel bære sig ad paa samme Maade, og fremfor Alt bestandigen yttre sig saa forsigtigt og i Bedragets Form, at han undgaaer den Fare, som Enhver lige indtil den ubetydeligste Avisskriver i vor Tid maa være opmærksom paa, at der dog var et Par Mennesker, som fik den fortvivlede Idee, at det directe Sagte var Sandheden og deres Opgave at drage ud i Verden o. s. v. Men at drage ud i Verden maa overlades vandrende Riddere, den sande Alvor er opmærksom paa enhver Fare, ogsaa paa den, at Een *bona fide* blev en tankeløs Discipel, hvad der bedst forhindres ved at bruge Modsætningen som Fremstillingens Form. I mine Tanker har, med Undtagelse af saadanne bemyndigede Individualiteter som Apostlene, hvis dialektiske Stilling jeg ikke fatter, ingen været mere alvorlig end Den, der i Spøgens Form indklædte sin Tanke, og Ingen der saa sympathetisk har elsket sine Medmennesker, og Ingen der saa dybt har beundret Guddommen. Lad saa Krøniken tale om Konger, som have indført Christendommen, jeg tænker som saa, en forbedret Faareavl kan en Konge indføre og Jernbaner o. s. v., men Christendom og Aand ethisk forstaaet skal end ikke en Keiser uleilige sig for at indføre, det vil sige væsentligen forstaaet.

I mit Forhold til hende foregaaer der nu en Forandring. Jeg har hidtil forholdt mig ganske stille og respekteret Uendeligheden i hende. Nu kommer jeg med en Forklaring. Denne anseer jeg for et Bedrag. Tidligere var Formen Bedraget, og Indholdet Interessen for Uendeligheden i hende. Saaledes var min

»hans Ord og Kjole«, Heiberg, Kong Salomon og Jørgen Hattemager 26. Scene (Poetiske Skrifter V S. 72): Paa hans Ord og Kjole Vi stole'

[redacted]

Stilhed, min Taushed, min Tilintetgjorthed Bedragets Form for en uendelig Interesse for hende. Nu er det anderledes Hvad jeg siger, mener jeg ikke, men jeg mener heller ikke, at det i Bedragets Form er den adæquate Indklædning eller Omklædning for min sande Mening. Om det i Virkeligheden influerer paa hende, gjør her Intet til Sagen. Jeg har kun med det Væsentlige at gjøre, og det Væsentlige er, at det er min Hensigt og Agt. Det jeg forklarer, at jeg angrer, men kan ikke gjøre det Forskyldte om, er Nonsens. Dersom jeg nemlig ikke kan angive Grunden, hvorfor jeg ikke kan gjøre det om, skal jeg aldrig tale om, at jeg angrer, men mindst angive Stoltheden (ɔ: at jeg ikke vil), thi det er egentligen at gjøre Nar af hende. Derfor har jeg heller aldrig fremstillet mig som angrende før nu, uagtet jeg dog angrer og har angret, at jeg indgik i hiint Forhold, og finder min Ydmygelse i ikke at kunne gjøre det om, hvad netop min Stolthed ønsker, da den nu er knækket ved at jeg, som har havt en næsten dumdristig Forestilling om det at ville, her maa krympe mig ved, at der er Noget, jeg vil, vil med hele min Lidenskab, men kan ikke. Hvorfor jeg ikke kan (hvad der ligger i mit Forhold til Ideen, indtil enten denne eller jeg forandres), kan jeg ikke sige hende, saaledes at hun kan forstaae det, men netop derfor har jeg heller aldrig sagt, at jeg angrede. Saaledes var der Mening i min Adfærd. Men at angre og at angive Stoltheden som Hindring for Angerens Yttring, da den jo tvertimod skulde være Angerens Gjenstand, det er en Majestæts-Forbrydelse mod Gud. Hvorledes Nogen kan forstaae det og finde det plausibelt, begriber jeg ikke, men til Gjengjeld sige vel de Fleste det Samme om min Betragtning.

For første Gang i mit Liv maaskee gjør jeg Noget, som jeg selv anseer for meningsløst. Jeg har gjort Meget, som Pluraliteten maaskee vilde ansee derfor, det har ikke forstyrret mig, da det jo ogsaa kunde være, fordi den ikke har Forstand til at tænke sig ud og ikke Mod til at vove sig ud i de Yderligheder, hvor jeg har mit Liv. Jeg har ogsaa gjort Meget, som jeg selv bag efter har indseet at være taabeligt, og om end Angeren, naar den efterseer, ikke respekterer Undskyldningen, saa er det dog en Slags Trøst, at jeg, da jeg gjorde det, ikke ansaae det for meningsløst. Uduelig til at fatte saadanne Opgaver som hele Menneskehedens Fremtid eller hvad det er Tiden fordrer, har jeg absolut samlet mig paa mig selv. Naar det Rette bliver mig tvivlsomt, da har jeg pleiet at nævne mit Navn høit for mig selv med Tilføiende: man kan døe, man kan blive ulykkelig, men Meningen i sit Liv kan man dog bevare og Troskaben mod Ideen Nu er det forbi.

Og hvem er Skyld deri? En Anden vilde maaskee sige, det er hende, under hvis Tøffel Du dog staaer Dette vilde jeg dog ikke sige, thi jeg afholder mig gjerne fra det Meningsløse som dette, at en Anden er Skyld i, at jeg gjør noget galt Jeg vil dog heller sige, jeg er selv Skyld i det. Skylden er min, er min Svaghed, og Vanskeligheden er den, at min Forstand indestaaer mig for, at det kan være hende tjenligt i endelig Forstand, medens min Sympathi heller vilde elske hende i uendelig Forstand Ydmyget mig har dette Forhold, og nu, hvad enten hun læser hine Breve eller ikke, hvad enten de virke paa hende eller ikke, nu triumpherer hun over mig paa en Maade, som gjør mig mismodig.

d. 21. Mai. Midnat.

Der er intet Nyt under Solen, siger Salomo Nu vel, det faaer saa være, værre er det, naar der slet Intet skeer Alene ved den Betragtning forvisser jeg mig om, hvor absurd det var, om jeg søgte nogen Fortrolig. Ja var min Smerte riig paa Optrin paa Scene- og Decorations-Forandring, saa vilde den have Interesse Men min Lidelse er kjedsommelig Det er sandt, jeg er endnu bestandigt i Expositionen af dette Intet, og Scenen er uforandret den samme

Hvis jeg reiste for at faae Tiden til at gaae, *per mare trsititam fugiens per saxa per ignes*' det lader sig ikke gjøre Endnu bør jeg forholde mig ganske rolig En Reise, hvorom hun let blev vidende, kunde muligen forstyrre hende og hjælpe hende ind i en Illusion at jeg efter en længere Tids Forløb havde forandret mig. Men Tiden maa tilmaales hende saa knap, som muligt og jeg ønsker kun at en Styrelse vil føre vore Veie ofte sammen, thi hun har Gavn af at see mig, hvorved hun faaer Leilighed til at forvisse sig om, at jeg er og lever her uforandret, og at jeg altsaa ikke sidder i et fremmed Land — og muligen tænker paa hende og muligen faaer Hjemvee Skulde jeg reise, skulde jeg være reist for længesiden, have udstedt en falsk Tids-Angivelse for Reisen, og pludseligen være kommen tilbage Maaskee var det faldet hende ind, at denne Pludselighed angik hende, indtil hun

Salomo Prædikerens Bog 1 Kap 9. *per mare tristitiam* osv flyende Sorgen over Hav over Sten, gjennem Luer (efter Horats, Breve 1, 1, 46 *per mare pauperiem* osv)

[redacted]

saae, at den ikke angik hende, det vilde muligen have været gavnligt. Tiden til Sligt er forbi.

Klokken slog nu 1. Denne trøstesløse Tidsangivelse! Thi 12 er dog mange Slag, man mærker, at det er Tiden, der angives, og 2 tæller dog; men 1 er jo en Angivelse, som var det Evighedens. Hvis der er en saadan Straffens Evighed, og den Ulykkelige vilde beklage sig for Nogen, hvor vilde man ikke vende sig bort fra ham, thi han er ikke blot ulykkelig, men hans Lidelse er kjedsommelig — var den ikke kjedsommelig, saa kunde man nok vise ham Deeltagelse.

For mit Vedkommende ønsker jeg Ingens. Gud i Himlene væmmes ikke ved det Kjedsommelige. Det skal være Pligt at bede, det skal være gavnligt at bede, der skal være 3 Grunde, maaskee er der endogsaa 4. Jeg agter ikke at fratage Nogen hans Grunde, han maa hellere end gjerne beholde dem, naar jeg blot beholder det at turde bede om noget saa Begeistrende, at man i langt dybere Forstand end Plato og Aristoteles kan sige, at Forundring er Erkjendelsens Udgangspunkt. I denne Henseende har jeg ingen Tillid til mange Argumenter og 16 Grunde; det var maaskee bedre, især med Hensyn til de Dannede (thi Fattig-Folk, og Ulykkelige, og Eenfoldige have lettere ved at bede), om man indførte, at det kostede Noget, at faae Lov til at bede, saa blev der maaskee Rift derom. Gjelder det om jordisk Kjærlighed, at den søger Lønlighed, saa gjelder det end mere om Bønnen, at den helst ønsker Eensomhed og at være saa skjult som muligt, for hverken at forstyrres eller genere Andre ved sin Bevægethed; man behøver jo ei heller, og det hjelper kun lidet, at have Vidner derpaa. En Fyrste, der reiser incognito, kan hvert Øieblik nedlægge sit Incognito, saaledes forekommer det mig ogsaa, at den Bedendes Ydre er et Incognito, han vel ikke kan nedlægge for at blive en verdslig Beundrings Gjenstand, men som han kan aflægge, naar han uendeliggjøres i Bønnen til ny Forundring over, at Gud i Himlene er den Eneste, der ikke bliver træt af at høre paa et Menneske. Og denne hellige Forundring vil igjen forhindre den Bedende i at betænke, om han nu ogsaa faaer, hvad han beder om. Det er ingen skjøn Forelskelse, hvor man seer efter, om det betaler sig, og selv om man seer det betaler sig ypperligt, er det ingen lykkelig Forelskelse. Bønnen er dog vel heller ikke op-

---

Plato og Aristoteles] at Forundring er Philosophiens Begyndelse, siger Platon i Theaitet Kap. 11, Aristoteles i Metaphysiken I, 2.

funden for at gaae i Rette med Gud, men en Begunstigelse, der naadigt er forundt ethvert Menneske, og som gjør ham til mere end Adelsmand Men forstaaer man indtil Beundring ja indtil for Beundring at gjøre Skibbrud paa sin Forstand, at den er en Begunstigelse, saa skjønnes heller ikke Argumenter at være nødvendige, thi det er kun det Tvivlsomme, man anbefaler ved Argumenter. Enhver udvortes Reflexion hæver *eo ipso* Bønnen, Reflexionen være nu skelende paa den timelige Fordeel, eller Reflexionen være paa Individet selv og dets Forhold til Andre, som hvis en Mand var saa alvorlig, at han ikke kunde bede i sig selv og for sig selv, men maatte træde frem og gavne hele Menigheden ved sin Forbøn og sit Exempel som Bedende saaledes gives der ogsaa Mennesker, som ikke kunne tale uden paa Generalforsamlinger, og Madam Voltisubito kan ikke ride uden at høre Pidsken smelde.

Men hende, hende! Hvis hun dog ikke vil i sig selv forstaae, men hellere søge Endelighedens Trøst Tungt er det for et Menneske, der ikke har adsplittet sin Sjel i vidtløftig Bekymring for Kreti og Pleti eller for hele Menneskeheden, kun i Eensomhed at turde udtrykke sin Bekymring for sig selv, som en Fægten i Luften, og ikke turde gjøre alt Det, som vel i en høiere Forstand er et Intet, men som dog sympathetisk lindrer

d 22 Mai. Morgen

Idag for et Aar siden Latteren er og bliver dog det bedste Explorationsmiddel. Hun leer med, men saa kan hun ikke mere saa brister Latteren for hende. Altsaa har hun dog ingen uendelig Lidenskab, men kun til en vis Grad Da gyser det i mig, thi jeg veed, hvad der kommer, saa kommer Bønner og Taarer, indtil hun igjen er bleven træt, men mit Vrøvl er ikke blevet træt det fortsætter sig ufortrødent

Hvor de fineste Nerver ligge, at blive stukket der, er forfærdeligt, men endnu forfærdeligere er det, ikke engang at turde forandre en Mine, medens det skeer, men at skulle sidde ganske rolig og passiare

---

Madam Voltisubito, i Recensenten og Dyret, 16 Scene, kan ikke synge uden Piskesmæld

[redacted]

Kun i 10 Minutter var jeg idag alvorlig. Jeg agter at bære mig saaledes ad hver ottende Dag. Med Rolighed sagde jeg til hende: »hold op, bryd af, Du holder det ikke ud med mig i Længden.« Men saa blusser Lidenskaben stærkest, hun erklærer, hun vil hellere alt dette, end ikke at see mig. Dette er kun et lidenskabeligt Udbrud, og dets Heftighed viser mig netop, at min Fremgangsmaade vil bidrage til at arbeide hende flot.

d. 25. Mai. Midnat.

Erindre hende tør jeg ikke. Havde Døden skilt os ad, som den skiller Elskende, havde hun brudt med mig, da turde jeg erindre, hvad der var skjønt og elskeligt, ethvert Øieblik, der engang var lykkeligt for os. Naar da Foraaret spirer i Ungdommen, da vilde jeg mindes hende; naar Løvet skygger, da vilde jeg hvile i Erindringen af hende, i Aftenen som Sommertaagen samler sig, da vilde jeg see hendes Billede, ved den stille Sø, naar det hvisler i Sivet, vilde jeg mindes, ved Havets Kyst, naar Skibet kommer, vilde jeg indbilde mig, at jeg skulde møde hende, indtil den eensformige Bølge vuggede mig hen i Erindringen, hos min gamle Konditor vilde jeg søge dens Spor, og ofte, ofte bedrage mig selv, som gik jeg til hende. Men jeg tør det ikke; for mig er der ingen Vexel i Aarstider, som der for mig ingen Vexel er, Erindringen blomstrer ikke i min Haand, den er som en Dom over mit Hoved eller som et gaadefuldt Tegn, jeg ikke veed med Bestemthed om, hvad det skal betyde. Turde Adam vel erindre Eden, turde han, naar han saae Tidsel og Torn for sin Fod, turde han sige til Eva: nei! saaledes var det dog ikke i Eden, i Eden, o! erindrer Du, turde Adam gjøre dette? End mindre da jeg.

d. 27. Mai. Midnat.

Glemme hende? — det er umuligt. Min Bygning er styrtet sammen. Tungsindig var jeg, men i dette Tungsind var jeg en Sværmer, og hiin min Ungdoms trøstesløse Tanke, at jeg duede til Intet, var maaskee kun Sværmeriets Form, fordi jeg fordrede en Idealitet, under hvilken jeg segnede. Denne Hemmelighed vilde jeg gjemme i mig selv og i denne Hemmelighed en Gløden, som vel gjorde mig ulykkelig, men da ogsaa ubeskrivelig lykkelig. Tidlig kun altfor tidlig troede jeg at have seet, at den Begeistring,

man finder paa Gader og Stræder, er af en saadan Art, at jeg ikke vilde have Lod og Deel i den Da vilde jeg danne mit Ydre koldt og hjerteløst, for intet Fælledskab at have med det Sminkede eller det Selvbedragerske. Det var en stolt Idee, som en Tungsindig kan hitte paa den. Men om man end skreg høit mod mig, at jeg var en Egoist, jeg vilde, at Ingen maatte have Ret imod mig. Alt dette er forstyrret, jeg er afvæbnet. Det Skin, jeg vilde fremkogle, er jeg bleven fanget i. Jeg har jo handlet lumpent mod et Menneske. Og om end jeg forstaaer det anderledes, og om jeg end er vis paa, at som Solen altid staaer op i Østen, saa vil jeg altid have Sværmeriet paa min Side, hvad jeg saa end gjør – jeg kan ikke gjøre mig forstaaelig for noget Menneske.

Styrelsen har fanget mig. Min Existentses Idee var stolt, nu er jeg knuset. Jeg veed det nok, jeg kan skjule det for Andre, men jeg har tabt den egentlige Fynd i min Existents, det sikkre Tilhold bag det bedragerske Skin, tabt, hvad jeg aldrig vinder igjen, hvad jeg netop selv maa forhindre mig i at gjenvinde, thi min Stolthed er endnu tilbage, men har maattet *referre pedem* og har nu blandt Andet sin Opgave i aldrig at tilgive mig selv Kun religieus kan jeg nu blive mig selv forstaaelig for Gud, i Forhold til Menneskene er Misforstaaelse det udenlandske Sprog, jeg taler. Jeg vilde have det i min Magt, at kunne udtrykke mig i det Almene, hvad Øieblik jeg vilde, nu kan jeg det ikke.

O' salig er Forstaaelsen med Gud, men at Styrelsen eller jeg har sat saaledes Misforstaaelsen om mig, at jeg bestandigt kun nødes tilbage i den eensomme Forstaaelse, har dog ogsaa sin Smerte Hvo vilde betænke sig paa at vælge Fortroligheden, men mit Valg er ikke frit, Friheden deri fornemmer jeg kun, idet jeg hengiver mig i Nødvendigheden, og i Hengivelsen glemmer den Jeg kan ikke sige, til hvem skulde jeg gaae uden til Dig, thi jeg kan ikke gaae til Nogen, da man jo ikke kan betroe sig til Misforstaaelsens Fortrolighed, jeg kan ikke gaae til Nogen, thi jeg er en Fange, og Misforstaaelse og atter Misforstaaelse og atter Misforstaaelse er de svære Jernstænger for mit Vindue; og jeg vælger ikke at gaae til Gud, thi jeg er nødsaget Men saa kommer Forstaaelsens Øieblik, og da er det dog igjen saligt, at der er Jernstænger for Vinduerne, thi det gjør, at Forstaaelsen ikke kan være en Skuffelse, ikke noget Tillært, ikke Udbytte paa anden Haand.

---

referre pedem trække Foden tilbage, vige

[redacted]

og at den ikke kan blive nogen snaksom Udplappren, thi til hvem skulde jeg tale?

Min Idee var det at lægge mit Liv ethisk an i mit Inderste, og skjule denne Inderlighed i Bedragets Form. Nu er jeg trængt end længere tilbage i mig selv, mit Liv er lagt mig religieust an, og saa langt tilbage i Inderligheden, at jeg vanskeligen naaer Virkeligheden.

Hvem skulde det vel falde ind at ville være sig selv vigtig ligeoverfor Gud, men mit Forhold er et saadant, som havde Gud valgt mig, ikke jeg Gud. Der er ikke levnet mig end ikke Skin af det negative Udtryk for at være Noget, at det er mig, som kommer til ham. Vil jeg ikke finde mig i at bære Nødvendighedens Smerte, saa er jeg tilintetgjort, og har intet Sted at være uden hos Menneskene i Misforstaaelse. Udholder jeg Nødvendighedens Smerte, saa skeer Forvandlingen.

Mit Tab forvinder jeg aldrig, længe nok kan det vare, inden jeg lærer at bære det. Som jeg gaaer allerbedst mellem Menneskene, da er det mig som gik min tabte Stolthed mig forbi, som læste jeg i en Andens Mine, at han dømte saaledes. Da kunde jeg styrte som en Fortvivlet ind mellem Menneskene, for at gribe efter min tabte Skygge, for at fordre den igjen, for at hævne mig, for, indtil jeg segnede af Mathed, at trøste mig ved Hevnen. Ja vee! den Qvinde, hvis Blik berørte mig saaledes. En Qvinde kan man dog faae Hævn over. Jeg veed der gives rædsomme Tanker, som kunne besætte Den, der forargedes paa Naturforholdet. Hvorledes gik det til, at Richard d. 3die kunde overvælde den Qvinde, der var hans svorne Fjende, og forvandle hende til Elskerinde? Og hvorfor mon han gjorde det? Var det Regjeringspolitik? Var det ogsaa Regjeringspolitik den Haan, med hvilken han betænker Seirens Lethed; var det Selvprøvelse, hvorved han indsaae sig duelig til at være Konge, da han med Fortvivlelsens Lyst dvæler ved sin egen Vanskabthed? Nei det var et Had mod Tilværelsen, det var ved Aandens Magt han vilde spotte over Naturen, der havde spottet ham, han vilde gjøre den latterlig med samt dens Opfindelse af Elskov og at elske det Skjønne, thi han den Forurettede, han Krøblingen, han den Fortvivlede, han Djævelen vilde bevise, at han tiltrods for Sproget og alle Love for Tilværelsen kunde blive elsket. Da lærte han, da opdagede han, at der er en

---

den Qvinde] Anna, hvis Mand Richard havde myrdet: Shakespeare. Kong Richard den Tredies Liv og Død. 1. Akt 2. Scene.

Magt, som virker sikkert paa Qvinden, og det er Usandhed og Løgn, naar den lyder med vild Begeistrings Flamme, med Lystens usunde Ophidselse, og dog med Forstandens isnende Kulde, som den hedeste Viin bydes afkølet med Iis. Selv hadede han, og dog frembragte han Elskov, om Qvinden end ikke elsker en saadan, men har Modbydelighed for ham, og kun svimmel og bedøvet synker i hans Magt. Der er en saadan ond Aand, og den byder store Haandpenge: Forudfølelsen af overmenneskelige Kræfter, og den frister med Blendværk, som var en afsindig Hævn den sande Vei til at redde sin Stolthed og hævde sin Ære. Og tung maa den Gang være, om den end er mulig, Tilbagegangen over det svælgende Dyb, der ogsaa i Tiden adskiller Godt og Ondt, Overgangen fra at være i overnaturlig Størrelse ved det Ondes Magt til at være Intet, slet Intet, mindre end Intet i Angeren.

»Hvad er Æren« siger Falstaff, »kan den sætte et Been paa? Nei. Kan den sætte en Arm paa? Nei. Ergo er den en Indbildning, et Ord, et malet Skildt.« Nei dette Ergo det var galt, thi kan den end Intet af dette gjøre, naar man vinder den, saa kan den, naar den tabes, gjøre det Modsatte, den kan sætte et Been af og en Arm af, ja den kan mishandle et Menneske værre end man gjør det i Rusland, og sende Een til Siberien. Naar den kan det, er den dog ikke nogen Indbildning. Thi gaae hen paa Valpladsen, betragt de Faldne, besøg Invalidernes Hospital, betragt de Saarede: aldrig fandt Du der en Død, aldrig der en Qvæstet saaledes mishandlet, som Den, hvem Æren gjorde det af med.

Saa kommer Forstaaelsen indenfor Jernstængerne. Hvor er saa Ærens Mark? Den er overalt, hvor en Mand falder med Ære. Men Den, der foretrak, hellere end at skulke sig gjennem Livet med Æren, at tabe Æren og give Gud den, han falder ogsaa paa Ærens Mark. Er der en ny Himmel og en ny Jord at forvente saa er der ogsaa en ny Ære. Falder jeg da end der, hvor Ingen drømmer om, at Ærens Mark kan være, begraves jeg end paa de Uærliges Kirkegaard, dersom dog en Enkelt, der maaskee i andre Tanker gik min Grav forbi, pludselig standser og holder mig denne Ligtale: »hvorledes er dog dette Menneske kommen til at ligge her, kan man da ligge uden Skjendsel blandt de Uærlige, og han ligger her jo med Æren« – saa forlanger jeg ikke mere – Jeg vil tænke mig det tydeligt og mere afgjørende end mit Livs Krise

Falstaff: Shakespeare, Kong Henrik den Fjerde, 1. Del, 5. Akt 1. Scene (Lembcke III S. 116).

[redacted]

Sæt Marie Magdalene ingen Medvider havde havt i sin Skam, og hun kunde have lusket sig gjennem Livet med Æren, og i Døden lusket sig ud af Verden med Myrthekrandsen om sin Pande: mig synes, hun vandt ved sit Mod en anden Ære, mig synes, hun ligger i Døden uden Myrthekrands mere hædret end med denne.

Saaledes synes det ogsaa mig, at Den dog ikke tabte Æren, der vedgik, at han havde begyndt paa, hvad han ikke kunde fuldkomme, at han bevarede den bedre, end om han havde taget for godt Kjøb, hvad han vilde byde Alt for at turde besidde, om han havde lusket sig gjennem Livet som en Piges Velgjører, naar han ikke engang turde vedgaae for sig selv at være det Beskednere, han ene ønskede at være, istedenfor at holde Pigen i Priis, medens hun ungdommeligt overvurderede sig selv, og holde hende i Priis, da hun bekymret langt undervurderede sig selv, og holde hende i høieste Priis som hendes Bedrager, naar han for den laveste Priis kunde være hendes Ægtemand; mig synes, at den Taknemmeliges Velsignelser over ham vare som en Spot, og det ærværdige Navn om hans Forhold til hende en Vederstyggelighed, men Sprogets og Vredens strængeste Dom over hans Færd en Æresopreisning.

d. 30. Mai. Morgen.

Idag for et Aar siden. Skulde det ikke være muligt, at hun kunde seire og faae sit Ønske frem? Lad see. Det, jeg er strandet paa, er, at min hele Livs-Anskuelse, der ikke var greben ud af Luften, men netop væsentlig for min Individualitet, er rejiceret. Jeg kan ikke blive lykkelig, hun kan ikke blive lykkelig, et Ægteskab kan vort Forhold ikke blive. Kan hun ikke blive lykkelig? Hvad vil det sige, naar hun selv saa lidenskabeligt begjerer det. Men hvad kan Lidenskab hjælpe, naar der er Spørgsmaal, om hun forstaaer sig selv? Hendes Lidenskabelighed viser netop, at hun ikke engang har en Forestillings Frihed i Forhold til en anden Opfattelse. Naar vi skilles ad, og jeg bruger Magten for at bryde; saa bliver hun ulykkelig. Men saa er der heller Intet, der skal udtrykke, at hun er lykkelig, og der er Mening i hendes Ulykke og i min Brøde. Men naar hun ved at blive hos mig bliver ulykkelig, saa er dette Nonsens, og naar saa Lidenskabeligheden er forbi, fordi den hidsende Modstand ikke er, hvad saa? — Vort Forhold kan intet Ægteskab blive. Hvorfor ikke? Fordi jeg er indesluttet i mit Tungsind. Det vidste jeg oprindeligen, og troede, at Opgaven var, at skjule det, saaledes havde jeg forstaaet det,

men saaledes er Ægteskabet ikke Men naar hun dog nu vil finde sig i, saa godt som at vies til min venstre Haand? Men jeg vil ikke finde mig deri, fordi det er Fornærmelse mod hende, som jeg nu seer det Skal man da ogsaa blot spørge, om man kan finde sig i Noget, og ikke om, hvad dette Noget er, om det er Sandt, om det er Skjønt, om det er i Ideens Medfør? Dette spørger hun slet ikke om, hun som dog engang var stolt Dette beviser, at hun er saa lidenskabelig, at hun slet ingen Dom kan have. – Til et Ægteskab fordres en Vielse. Hvad er en Vielse? Det er en Eeds Aflæggelse, der gjensidigen forpligter Men til en gjensidig Forpligtelse fordres dog vel gjensidig Forstaaelse Men hun forstaaer mig slet ikke. Hvad bliver saa min Eed? Nonsens Er det en Vielse? Nei! det er en Profanation. Om vi ti Gange bleve viede, saa bliver jeg ikke viet til hende, hun derimod til mig. Men naar hun nu slet ikke bryder sig derom? Skal man da blot spørge om at faae sit lidenskabelige Ønske frem, slet ikke om Ideen, skal man da blot troe sin Lidenskabelighed og slet ingen ingen Tro eller Tillid have til, at Den, man elsker, som det siges, kan mene det godt, uagtet han ikke har den samme Mening? Viser dette ikke hendes Lidenskabelighed og dens Modsigelse? Netop i Det, der skal binde os inderligst sammen, seer jeg en guddommelig Protestation mod det Hele I Vielsens Øieblik blive vi ikke forenede, men jeg faaer at vide, hvad jeg da vidste iforveien, at vi ere separerede. Er dette en Vielse? Eller er jeg derfor viet til hende, fordi hun boer i mit Huus, fordi jeg ikke ønsker nogen anden Qvinde, saa er jeg væsentligen viet til hende, thi hun bliver dog hos mig, og jeg skal vel vide at ære mig selv og hende ved ikke at søge nogen ny Elskov, som om jeg havde vraget hende, hvad hun vel indbilder sig, og atter viser, at hun ikke forstaaer mig, og atter viser, at der i hendes Lidenskabelighed ulmer en skjult Stolthed

En Qvinde er dog et forunderligt Væsen, og Elskov en besynderlig Magt! At elske hende kan jeg ikke lade være, og dog er hendes Troskab af en tvivlsom Art Er det at elske saaledes, som hun elsker i dette Øieblik, er det en Kunst? Nei det er Svaghed Er det skjønt? nei, thi det er ufrit Er det en Kraft? Nei det er en Afmagt Er det Sympathi? Nei det er Selvkjærlighed Er det Troskab? Nei det er Naturunderfundighed Og dog naar det er en Qvinde der gjør det, saa . . Nei, jeg troer ikke jeg vilde synes om det hos nogen Anden, men naar hun gjør det, saa gjør hun det saaledes, eller jeg seer det saaledes, at hun slet Intet taber i mine Øine Hun bruger ethvert Middel imod mig.

[redacted]

og aldrig falder det hende ind ved et eneste Ord at antyde, at hun kunde troe mig og derfor vilde give efter, at hun vilde resignere og derved give mig min Frihed, at hun vil foragte mig og paa det Vilkaar lade mig fare. Vi have paa en Maade byttet Rolle, thi hun er i en vis Forstand den Stærke og jeg den Svage, forsaavidt jeg bestandigt frygter paa hendes Vegne. Og sandeligen Een mod Een, saa var jeg ikke istand til at holde hende Stangen, men Ulykken er, at jeg er mere end Een, forsaavidt jeg har Kategorien og Ideen paa min Side. Helt duer jeg derfor ikke til at være, thi det er ikke min Seier, jeg søger, det er Ideens, og er villig til at tilintetgjøres. Naar jeg derfor har seiret og det er afgiort, da skal jeg ikke sige som Pyrrhus: endnu saadan een Seier og det er forbi, thi denne Seier er tilstrækkelig.

d. 3. Juni. Midnat.

Saa sidder jeg da atter paa Udkig. Hvis jeg vilde sige det til en Trediemand, behøvede det vistnok en Forklaring, thi man forstaaer det let, at Lodsen langs Strandkanten, at Vægteren paa Taarnets Spidse, at Spionen ved Stevnet, at Røveren fra sit Smuthul sidder paa Udkig, da der er Noget at kige efter. Men Den, der sidder eensom paa sit Værelse, hvad kan han kige efter? Og Den, som forventer, at Alt ɔ: den Ubetydelighed, som ingen Anden maaskee vilde ændse, skal gaae af i Stilhed, han kiger jo efter Intet. Hvad Under da, at det anstrænger hans Sjel og hans Hoved, thi at see efter Noget gjør Øiet godt, men at see efter Intet anstrænger. Og naar Øiet længe seer efter Intet, seer det tilsidst sig selv eller sin egen Seen: saaledes nøder Tomheden omkring mig atter min Tanke tilbage i mig selv.

Saa begynder jeg atter forfra at gjennemgaae min Forventnings dialektiske Vanskeligheder. Min Existents's Culmination, hiint næsten afsindige Ønske, Begeistringens yderste Anstrængelse og sidste Lyst er: at det Hele lod sig gjøre om. Paa denne Spidse har jeg holdt min Sjel; jeg føler det vel, at jeg nu ved Endelighedens Vægt er dragen ned fra den til enkelte Tider. Altsaa nye Øvelse. Fra dette Ønske dele Veiene sig, Ønsket bliver eet for hende, et andet for mig. Autopathisk maa jeg ønske, at

---

Pyrrhus] efter den blodige Sejr over Romerne ved Asculum 279 (Plutarch, Pyrrhos 21).

hun blev en Andens, det er for min Personlighed i sin Egoitet den allerletteste Udgang. Sympathetisk ønsker jeg det ikke forsaavidt det ikke skeer paa den ubegribelige Maade, som en Tilbagevenden til en første Kjærlighed, thi ellers er det en Endelighedens Helbredelse, og ikke det Høieste. En Uendeliggjørelse i religieus Forstand vilde i andet Fald være og er det Høieste, hvad jeg altsaa maatte ønske, om end, autopathisk forstaaet, en saadan Existents vilde blive mig en svær Byrde. For hende var det ikke vanskeligt at finde en religieus Udgang. Hun har Intet at bebreide sig, hun kan leve i saligt Venskab med det Evige, hun kan doe stille og blidt i Gud »wie das Wiegenkind mit seiner Mutter Brust im Munde sterbend«. For mig vilde en saadan Existents blive et Poenitentse-Decret *in perpetuum*. Næst om en religieus Uendeliggjørelse var mit sympathetiske Ønske dernæst, at hun maatte potenseres i timelig Tilvær, vorde noget Stort og Ualmindeligt. Skete dette, var igjen mit Liv lagt under Beslag. – Forfærdelsens Katastropher behøver jeg neppe mere at føre op, de maae betragtes som tilbagelagte.

Uagtet denne lange Scala, er der dog Mening i min Existents. Hvad jeg hidtil har gjort indtil de sidste Breve er conseqvent. Jeg har forholdt mig aldeles stille, lydløs, som var der Intet foregaaet. Hvilken Anstrængelse, det har kostet mig, fatter kun Den, som fatter mine Lidenskaber, Andre ikke. Hvor sandt siger ikke Heiberg i en mesterlig Novelle: den farlige Taushed. »Lad os have nok saa stærke Grunde til at ansee et Menneske for ulykkeligt og sønderrevet i sit Inderste, viser han sig fattet, oprømt og munter, saa ere alle vore Grunde jagede paa Flugten, og vi troe hellere det vi see, end det vi vide«. – Man har ofte nok leet ad Bjørnen, der slog sin Herre fordærvet for at jage Fluen bort. Det er ogsaa comisk, men Situationen kan let gjøres dyb tragisk. Sæt Bjørnen var vidende om, hvad Følgen vilde blive, hvis den brugte sine Kræfter, som den kun kan bruge dem, og sæt saa, at den saae sin Herre plaget, og den nu maatte sidde tvingende sig selv for ikke at gjøre Alt farligere. Det maatte være tungt og saare vanskeligt, thi det vidste den jo, at den sagtens kunde slaae Fluen ihjel.

---

wie das Wiegenkind osv. Shakespeare Henrik VI, anden Del, 3. Akt 2 Scene (Schlegel & Tiecks Oversættelse, Berlin 1825 ff., II S. 229). *in perpetuum* for bestandigt. Heiberg J. L. Heiberg, Poetiske Skrifter VII S. 109

[redacted]

Det er Skuespillerens Kunst, at skulle synes bevæget, medens han er rolig (er han virkelig urolig er det en Feil); det er den Indesluttedes Kunst at synes rolig, skjøndt han er bevæget. Er han ikke bevæget, rystet, saa er hans Kunst = 0, og han er ikke indesluttet.

d. 5. Juni. Morgen.

Idag for et Aar siden. Saa kunde jeg jo undgaae Vielsen og lægge en erotisk Forbindelse an, hvorpaa man har Exempler. Hun vil finde sig i Alt. Vil finde sig i Alt — men skal man da slet ikke spørge om, hvad det er man vil finde sig i? Saa fortvivlet bagvendt er Stillingen, at jeg med Lethed kunde lokke Forførelsen ud af hende. Men om hun nu ogsaa, ak! i sin Smerte, troer, at jeg let vil kunne finde en mere udmærket Pige; eller om hun troer, ak i sin Vildfarelse, at jeg saa let kan glemme hende, og finde ny og ny Glæde paa anden Maade i Verden, bør hun da ogsaa troe, at jeg anslaaer min Ære saa lavt, at jeg for en Indbildnings Skyld vil forspilde, hvad der aldrig lader sig gjenvinde; thi Æren faaer jeg dog ikke igjen, eller sidst af Alt, snarere faaer hun sig en ny Forelskelse igjen. Men at gaae udenom Vielsen, hvad enten hun nu vilde finde sig deri eller ikke, hvad enten hun nu kunde stole paa min Troskab eller ikke, er i Ideen seet en Krænkelse. Og hun kan døe, og hun kan bringe et Mord paa min Samvittighed, og hun kan forbande mig, og hun kan afskye mig, og hun kan skrive et Epigram over mit Tungsind, naar hun er beroliget i en ny Forelskelse og jeg uforandret der, hvor hun indbildte sig at være: men krænkes skal hun ikke, og allermindst saaledes, at jeg bliver en Ridder derved.

Dersom der var et Menneske, jeg kunde henvende mig til, jeg vilde gaae til ham og sige: bitte, bitte, skaf mig lidt Mening i min Forvirring. Den forfærdeligste Mening er mig ikke saa forfærdelig, som Meningsløshed, og denne desto rædsommere, jo mere tankeløst den smiler.

* *

*

Latteren explorerer i alle Retninger, og ved dens Hjælp og under dens falske Flag bringer jeg Alt paa Omtale, for at min Reflexion kan eftersee Tanke-Veiene i hendes Sjel og Kræfterne.

Saa meget indseer jeg vel, at hun ikke har den egentlige ideale Forestilling om det at sørge. Hun er i endelig Forstand sund, og det er dog ved Endelighed hun maa frelses. Hun skal bringes til at blive modbydelig ved det Hele, saa skilles vi ad, saa lægger hun sig til at sove, saa sover hun det ud, og saa er hun frelst igjen for Tiden. Det er ikke Idealitetens Kræfter, hun strider med, det er et endeligt Haab, hun holder fast, og min Nærværelse hjelper hende. Det at jeg er tilstede og maa see derpaa giver hende selv en Betydning, som hun ikke vil have, naar jeg er borte.

Var jeg ikke sikker paa mig selv, at jeg lider mere end hun, og vil komme til det, thi det Værste venter mig, naar jeg ene har med mig selv at gjøre, saa vilde jeg ikke holde det ud. Dog gaaer det, og man kan vænne sig til al Lidelse. Hvad jeg gøs for som for at gaae ind i en gloende Ovn, det vænnes jeg til. Vrøvlet og det Savlende lykkes mig saa overordentligt, at jeg hjemme maa gjøre de modsatte Bevægelser, at det ikke ogsaa for mig ender med, at den hele Sag opløser sig i Galimathias. Havde hun Uendeligheden i sin Sjel, saa laae Opgaven let, at være høimodig imod mig o: misundelsesværdige Vilkaar, at give mig min Frihed, at tage Smerten og faae en religieus Transport paa den, og saa gjøre mig til hendes Debitor, en Debitor i Forhold til Høimodighed. Det Vilkaar er budet, jeg har ikke turdet negte hende det; men sandeligen, det havde været en forfærdelig Straf over mig. Hvad er al hendes Vrede og Foragt i Sammenligning med Høimodighed.

d. 5 Juni. Midnat.

Nebucadnezar.

(Daniel*)

1. Erindringer af mit Liv, da jeg var et Dyr paa Marken, og aad Urter, jeg Nebucadnezar til alle Folkefærd og Tungemaal.

2. Var ikke Babel den store Stad, den største blandt alle Folkenes Stæder, jeg, jeg Nebucadnezar haver bygget den.

*) (Daniel), det følgende er bygget over Daniels Bog Kap. 2 og 4 samt nogle Uddrag af en assyrisk Historie hos Eusebios, *Praeparatio Evangelica* IX, 41.

3. Ingen Stad var som Babel i Navnkundighed og ingen Konge som jeg ved Babel, min Herligheds Ære.

4. Mit kongelige Huus var synligt indtil al Jordens Ende, og min Viisdom var som en mørk Tale, hvilken ingen af de Vise kunde forklare.

5. Saa de ikke kunde sige mig hvad det var, jeg havde drømt.

6. Og det Ord kom til mig, at jeg skulde forvandles til at blive som et Dyr, der æder Urter paa Marken, medens syv Tider omskiftedes over mig.

7. Da samlede jeg alle mine Høvdinger med deres Hærskarer og havde Iilbud ude, at jeg maatte være forberedt, naar Fjenden kom, som Ordet betydede det.

8. Men Ingen vovede at nærme sig det stolte Babel, og jeg sagde: er dette ikke det stolte Babel, som jeg, jeg Nebucadnezar har bygget.

9. Nu hørtes en Røst pludseligen og jeg blev forvandlet hurtigen som en Qvinde skifter Farve.

10. Urterne vare min Føde, Duggen faldt paa mig, og Ingen kjendte mig, hvo jeg var.

11. Men jeg kjendte Babel, og raabte: er dette ikke Babel, og Ingen fornam mit Ord, fordi det blev som Dyrets Brølen, da det lød.

12. Mine Tanker forfærdede mig, mine Tanker i mit Sind, thi min Mund var bunden, og Ingen kunde fornemme Andet end en Røst i Lighed med Dyrets.

13. Og jeg tænkte: hvo er denne Vældige, Herren, Herren, hvis Viisdom er som Nattens Mørke og som Havets Dybde uudgrundelig,

14. ja som en Drøm, for hvilken han ene raader, og hvis Udtydning han ikke haver givet i noget Menneskes Magt, naar den er over Een pludseligen og holder Een med sine stærke Arme.

15. Ingen veed, hvor denne Vældige boer, at man kunde pege, sigende: see, her er hans Throne; saa man kunde reise gjennem Landene til der sagdes: see, her er hans Herredømmes Grændse.

16. Thi han boer ikke ved mit Riges Grændse som min Nabo, ei heller fra det yderste Hav indtil mit Riges Grændser som en Omskandsning rundt om.

17. Og i sit Tempel boer han heller ikke, thi jeg, jeg Nebu-

cadnezar haver taget hans Guldkar og hans Sølvkar, og lagt hans Tempel øde.

18. Og Ingen veed Noget om ham, hvo hans Fader var og hvorledes han fik Magten, eller hvo der lærte ham hans Vældes Hemmelighed.

19 Og han har ingen Raadgivere, at man kunde kjøbe hans Hemmelighed for Guld, Ingen, til hvem han siger hvad skal jeg gjøre, og Ingen, som siger til ham: hvad gjør Du

20. Speidere har han ikke til at speide efter Leiligheden, at man kunde fange dem, thi han siger ikke · imorgen, men idag, siger han.

21. Thi han gjør ingen Forberedelser som et Menneske, og hans Forberedelser give Fjenden ingen Frist, thi han siger det skee, saa skeer det.

22. Han sidder stille og taler med mig selv, man veed ikke, om han er til, inden det er skeet.

23. Dette har han gjort imod mig. Han sigter ikke som Bueskytten, at man kunde undflye hans Piil, han taler ved sig selv, og det er udført

24. I hans Haand er Kongers Hjerne som Vox i Smelteovnen, og deres Vælde som en Fjær, naar han veier den

25 Og dog boer han ikke paa Jorden som den Vældige, at han kunde tage Babel fra mig og lade mig Lidet tilbage, eller at han kunde tage Alt fra mig, og være den Vældige i Babel.

26. Saaledes tænkte jeg i mit Sinds Løndom, da Ingen kjendte mig, og de Tanker i min Hjerne forfærdede mig, at Herren, Herren var en Saadan.

27. Men da de syv Aar vare forløbne blev jeg atter Nebucadnezar.

28. Og jeg sammenkaldte alle Vise, at de skulde forklare mig denne Magtens Hemmelighed, og hvorledes jeg var bleven som et Dyr paa Marken.

29 Men de faldt Alle paa deres Ansigt og sagde store Nebucadnezar! det er en Indbildning, en ond Drøm, hvo skulde formaae dette imod Dig.

30 Men min Vrede var over de Vise i det ganske Land, saa jeg lod dem nedhugge i deres Daarskab

31. Thi Herren, Herren haver al Magt, som intet Menneske har den, og jeg vil ikke misunde ham hans Vælde, men prise den og være næst ham, fordi jeg haver taget hans Guldkar og hans Sølvkar

[redacted]

32. Babel er ikke mere det navnkundige Babel, jeg, jeg Ne-
ucadnezar ikke mere Nebucadnezar, og mine Hærskarer sikkre
ıig ikke, thi Ingen kan see Herren, Herren, og Ingen tage Kjende
aa ham,
33. om han skulde komme, og Vagterne skulde raabe for-
eves, fordi jeg allerede var bleven som en Fugl i Træet eller
ım en Fisk i Vandet, kun kjendt af de andre Fisk.
34. Derfor vil jeg ikke være navnkundig ved Babel, men
vert 7de Aar skal der være Høitid i Landet,
35. stor Høitid blandt Folket, og den skal kaldes Omskiftel-
ıns Høitid.
36. Og en Stjernekyndig skal føres gjennem Gaderne og være
ıklædt som et Dyr, og hans Beregninger skal han føre med sig,
ınderrevne som et Knippe Hø.
37. Og alt Folket skal raabe: Herren, Herren, Herren er
en Vældige, og hans Gjerning er hurtig som den store Fisks
pring i Havet.
38. Thi snart ere mine Dage talte, og mit Herredømme forbi
ım en Nattevagt, og jeg veed ikke, hvor jeg farer hen,
39. om jeg kommer til det Usynlige i det Fjerne, hvor den
ældige boer, at jeg maatte finde Naade for hans Øine;
40. om det er ham, der tager Livsaanden fra mig, at jeg
iver som et aflagt Klædebon, liig mine Forgængere, at han
aatte finde Velbehag i mig.
41. Dette har jeg, jeg Nebucadnezar, gjort bekjendt for alle
ılkefærd og Tungemaal, og det store Babel skal fuldkomme min
llie.

d. 7. Juni. Midnat.

Da jeg var Barn, var en lille Tørvegrav mig mit Alt: de
orke Trærødder, der hist og her ragede frem i det dybe Dunkle,
re forsvundne Riger og Lande, hver en Opdagelse mig vigtig
m de antediluvianske for Naturforskeren. Begivenhed var der
ık af, thi kastede jeg en Steen ud, hvilke uhyre Bevægelser frem-
agte den ikke, den ene Kreds større end den anden, indtil Van-
t atter blev stille; og kastede jeg Stenen paa en anden Maade,
var Bevægelsen forskjellig fra hiin og i sig selv riig paa ny
ırskjellighed. Da laae jeg ved Kanten og saae ud over dens
ade, hvorledes Vinden først midt ude begyndte at kruse Vandet,
dtil den riflede Bølgegang forsvandt mellem Sivene paa den mod-

satte Side; da steeg jeg op i Pilen, som bølede sig ud over Graven, sad saa yderligt som muligt, tyngede den lidt ned for at kunne stirre ned i det Dunkle, da kom Ænderne svømmende til fremmede Lande, besteeg den smale Tunge, som løb ud og dannede en Bugt med Sivet, hvor min Flodholdtsbaad laae i Havn. Men fløi der nu en Vildand fra Skoven over Graven, vakte dens Skrig dunkle Erindringer i de adstadige Ænders Hoved, begyndte de at slaae med Vingerne, at flyve vildt hen langs Fladen da vaagnede der ogsaa en Længsel i mit Bryst, indtil jeg atter stirrede mig tilfreds ved min lille Tørvegrav.

Saaledes gaaer det altid, saa barmhjertig, saa rig er Tilværelsen: jo mindre man har, jo mere seer man. Tag en Bog, den maadeligste, der er skreven, men læs den med den Lidenskab, at det er den eneste, Du vil læse: Du læser tilsidst Alt ud af den [illegible] saa meget, som der var i Dig selv, og mere læste Du Dig dog aldrig til, om Du saa læste de bedste Bøger.

Barndommens Tid er nu længst forbi, derfor har jeg maaskee ikke saa Meget at give til af i Henseende til Phantasi, saaledes er jeg forandret Men min Betragtningsgjenstand er ikke bleven meget større i Forhold til hvad et ældre Menneske ellers har Der er eet Menneske, et eneste, hvorom Alt dreier sig Jeg stirrer og stirrer saa længe paa denne Pige, til jeg producerer ud af mig selv, hvad jeg maaskee ellers aldrig havde faaet at see, om jeg havde seet nok saa meget; thi deraf fulgte ikke, at min Inderlighed var bleven mig selv gjennemsigtig Havde hun været ualmindeligt begavet i Aand, havde hun aldrig virket saaledes paa mig Hun er mig netop nok i Ansvaret, og Ansvaret er igjen mit, og dog er det hende, der i dette Ansvar bringer mig min Inderlighed frem for Bevidstheden Jeg var meget for meget og meget for bestemt udviklet, til at hun meddelende kunde have Indflydelse paa mig, og hun var heller ikke udrustet til at berige mig i aandelig Forstand med nyt Indhold Men for i sidste Instants at forstaae sig selv, gjelder det at komme i den rette Situation Dertil har hun i Ansvaret hjulpet mig I denne Henseende er at min Lidelse ligefrem en Begunstigelse Ansvarets prøvende Stilhed lærer Een at maatte hjælpe sig i Kraft af Aand, Bedrift, Handling, Virksomhed, som saa ofte anprises og som fortjener det, kan dog let have en Tilsætning af Adspredelse, saa man ikke faaer at vide hvad man mægter i Kraft af Aand, og hvad de mangfoldige ydre Impulser forhjælpe Een til: man slipper ogsaa fri for mangen Forfærdelse, der ikke faaer Tid til at naae Een, men det at slippe fra den er ikke at have overvundet den eller forstaaet sig selv

[redacted]

i Ansvaret vil hun fremdeles hjælpe mig, thi jeg bliver ikke færdig, hvor hun. Sæt hun blev en Andens og jeg fri, saa er jeg ikke færdig, jeg vilde have den Mulighed tilbage, at det pludseligen gik op for mig, maaskee foranlediget ved en Tænkers Veiledning, maaskee ved et tilfældigt Ord, der stundom har størst Magt, at det pludseligen gik op for mig, at der havde ladet sig construere et Ægteskab af vort Forhold. Netop fordi jeg da i saa Fald ikke vilde have den sympathetiske Forfærdelse for hendes Skyld, vil Smerten gribe mig igjen, men autopathisk. Hvad vil saa Ansvaret blive mig? Det vil netop blive mig min Trøst, og jeg vil netop i Ansvaret komme til at forstaae mig selv.

Seet fra dette Selvforstaaelsens Standpunkt fatter jeg vel, at jeg som Menneske er meget langtfra at blive paradigmatisk, jeg er snarere som et Prøve-Menneske. Jeg angiver med temmelig Præcision Temperaturen af enhver Stemning og Lidenskab; og idet jeg producerer min egen Inderlighed, forstaaer jeg disse Ord: *homo sum, nil humani a me alienum puto.* Men i human Forstand kan Ingen danne sig efter mig, og endnu mindre er jeg i historisk Forstand prototypisk for noget Menneske. Jeg er snarere som et Menneske kunde behøves i en Krise, en Prøveklud, Tilværelsen bruger for at føle sig for. Et Menneske, der var halvt saa reflekteret som jeg, vilde kunne faae Betydning for Flere, men netop fordi jeg er heel gjennemreflekteret faaer jeg slet ingen.

Saasnart jeg er udenfor min religieuse Forstaaelse, da er jeg tilmode som et Insekt maa være det, hvilket Børnene lege med, thi saa ubarmhjertigt synes mig Tilværelsen at have handlet med mig; saasnart jeg er i min religieuse Forstaaelse, forstaaer jeg, at dette netop har absolut Betydning for mig. Det, der da i det ene Tilfælde er rædsom Spøg, er i anden Forstand den dybeste Alvor.

I Grunden er Alvor heller ikke noget Enkelt, et Simplex, men et Compositum, thi det sande Alvor er Eenheden af Spøg og Alvor. Herom overbeviser jeg mig bedst ved at betragte Socrates. Naar man ret sindrigt efter en af Platos Opfattelser lader Socrates blive Eenheden af det Comiske og det Tragiske, saa er dette ganske rigtigt; men Spørgsmaalet bliver, hvori Eenheden er. En ny Digteart og andet Saadant kan der slet ikke være Tale om;

---

homo sum osv.] jeg er et Menneske, intet menneskeligt anser jeg for mig uvedkommende (Terents, Hautontimorumenos 77). en af Platos Opfattelser] i Symposion Kap. 39 lader Platon Sokrates udvikle, at den tragiske Digter ogsaa maa være Komiker.

nei Eenheden er i Alvoren. Saaledes var Socrates den alvorligste Mand i Grækenland. Hans Intellectualitet stod i et absolut Forhold til det Ethiske hos ham (ellers kan man blive alvorlig over Ubetydeligheder); hans comiske Sands var ligesaa stor som hans ethiske Pathos, derfor var han sikkret mod ikke selv at blive naragtig i sin Pathos; hans Alvor var skjult i Spøg, derfor var han fri i den og trængte ikke til den mindste ydre Understøttelse for at være alvorlig, hvilket altid er et Indicium mod Alvorens specifike Værd.

Ved al umiddelbar Existents gjelder det, ikke at faae Modsætningen at see, thi da er det Umiddelbare tabt, i Aands-Existentsen gjelder det at holde Modsætningen ud, men tillige at holde den fra sig i Frihed Den bornerede Alvor frygter derfor altid det Comiske og med Rette, den sande Alvor opfinder selv det Comiske. Var det ikke saaledes, saa var Dumhed den privilegerede Kaste i Henseende til Alvor. Men Alvoren er ikke Mediationen, det er Spas og et nyt Motiv for det Comiske. Mediationen har aldeles ikke hjemme i Frihedens Existents-Sphære, og kan kun paa en latterlig Maade fra Metaphysiken ville trænge sig ind der, hvor Friheden bestandigt vorder Alvoren gjennemskuer det Comiske, og jo dybere nede fra den henter sig selv op, desto bedre, men den medierer ikke Det, den vil for Alvor, anseer den forsaavidt ikke for comisk som den selv vil det, men derfor kan den gjerne see det Comiske derved. Saaledes luttrer det Comiske det Pathetiske, og omvendt giver det Pathetiske det Comiske Fynd. Den comiske Opfattelse vilde saaledes være den mest tilintetgjørende, der er dannet saaledes, at Indignationen er latent i den, saa dog Ingen mærker den for Latter *Vis comica* er det ansvarligste Vaaben og er derfor væsentligen kun i Dens Haand, der har en aldeles tilsvarende Pathos Den, der saaledes i Sandhed kunde gjøre en Hykler latterlig, vil ogsaa kunne knuse ham med Indignationen Den, der derimod vil bruge Indignation, og ikke har den tilsvarende *vis comica*, han vil let forfalde til Declamation og selv blive comisk

Men jeg sidder jo her og glemmer hende! Nei, visseligen ikke, thi Eenheden af det Comiske og det Tragiske vedgaaer mig meget Min stridige Forstand har tidt nok villet hvirvle mig den hele Sag hen i Latter, men ud af denne Hvirvel har netop min tragiske Lidenskab viklet sig stærkere Saaledes forstaaer jeg u-

---

vis comica komisk kraft Evne til komik

[redacted]

selv bedre, og forstaaer, at jeg netop har holdt mig paa Alvoren i mit Forhold til hende. Havde det ikke været saaledes fra Begyndelsen, havde jeg ikke Skridt for Skridt seet det Comiske og under dets Opsyn bevaret mig det Tragiske, da vilde formodentligen, hvis det skeer, at hun bliver en Andens, enten en vis Lidenskabelighed (hvilken ikke er Alvor trods al sin Heftighed) eller Latteren (paa en ubeføiet Maade i sin Separation fra det Pathetiske) have faaet Magten over mig. Det er nemlig comisk, at jeg er en Skurk, og hun Den, som vil døe, nu da det viser sig omvendt. Men dette Stød kan jeg vel udholde, thi min Pathos er frelst lige fra Begyndelsen. Min Pathos stammer ikke fra hende eller fra hendes heftige Udbrud, den er min Sjels Inderlighed. Derfor kan Omskiftelsen ikke spille med mig, jeg holder Ideen fast, og det Comiske udenfra har ingen Magt over mig. At jeg har troet Alt, hvert et Ord af hende saa alvorligt, som det er et Menneske muligt, at jeg føler mig bunden derved saa fast som et Menneske kan det, er slet ikke comisk. Om hun slet ikke mente det, gjør her aldeles Intet til Sagen, om hun ligesom Jacob v. Thyboe siger: wir haben uns bedacht, gjør her aldeles Intet hverken fra eller til. Ja havde jeg troet det blot i Kraft af hende, fordi hun sagde det, havde jeg troet det i Tillid til hendes Vederhæftighed, saa var jeg comisk, og havde i en vis Forstand allerede været det. Men jeg har troet hende, fordi hun stod i det ethiske Forhold til mig, saa det var min Pligt at troe, jeg har ved mig selv givet hendes Ord Evighedens Vægt for mig, fordi jeg respekterede Forholdet, hendes Ord og Kjole har jeg ikke lagt mit Liv an paa. Derfor har jeg seet det Comiske ligefra Begyndelsen, og netop derfor kan jeg i al Evighed ikke blive comisk. Jeg kan frembringe det Comiske hvad Øieblik jeg vil, men jeg vil det ikke, og dette er Controllen for min Pathos, at den ikke er hæftig og blind — og derved comisk.

Saaledes staaer Sagen, selv i det Tilfælde, at hiint hvis skulde indtræde; jeg er og bliver uforandret.

d. 11. Juni. Midnat.

Idag har jeg seet hende. Dog nytter denne Seen mig ikke stort, thi jeg tør jo ikke troe, hvad man ellers anseer for det

---

Jacob v. Thyboe] Holberg. Jacob von Tyboe, 3. Akt 5. Scene. hendes Ord og Kjole] sml. S. 322 Anm.

Sikkreste, mine egne Øine. Men idag begunstigede Situationen mig. Jeg gik med en Anden, idet vi mødte hende; jeg vidste, han kjendte hende ikke. Idet vi nærmede os, sagde jeg, hvad den Pige saae lidende ud. Det var nu vel en Usandhed, men hvad gjør man ikke for at faae Syn for Sagen. Han svarede aldeles apathisk: »det synes jeg slet ikke.« Det er underligt nok at tale med et Menneske paa den Maade, jeg tvivler paa, at han nogensinde i sit Liv kommer for mig til at sige et Ord, der er saa betydningsfuldt, uagtet det for ham slet Intet betød. Herved blev det imidlertid ikke, vi havde Noget at tale om og gik derfor frem og tilbage paa Gaden; en halv Time efter kommer hun igjen fra en Boutique samme Vei tilbage. Idet hun gik os forbi, hvilket hun ikke kunde undgaae, da der ingen Tvergade var, og hun for sildig havde seet os, gjorde jeg ham igjen opmærksom, og da hun var forbi, sagde jeg: »Du havde virkelig Ret, hun saae jo næsten blomstrende ud.« Han svarede ganske phlegmatisk: »ja det var jo hvad jeg sagde, men jeg kan ikke begribe, hvorfor Du bekymrer Dig derom.« Det er underligt at tale med et Menneske paa den Maade; jeg tvivler paa, at han nogensinde vil gjøre en Bemærkning, der i den Grad streifer mig, og dog tænkte han ikke stort derved. Jeg forklarede ham, at det var en af mine Fornøielser, at agte paa Menneskenes Ydre for deraf at slutte til deres Indre. Saaledes vilde jeg nu gjerne indrømme ham, at hun den sidste Gang saae vel, ja fornøielig ud, men jeg var overbeviist om, at der paa hendes Gang maatte være hændt Noget, som havde frembragt denne Virkning, thi første Gang saae hun lidende ud. Han blev lidt vred og paastod, at han forstod sig ligesaa godt paa Ansigter som jeg, og hun havde seet eens ud begge Gange. Jeg stod som paa Gløder, at jeg havde forløbet mig, men for at frelse mig selv fra Indbildningens Snarer, naar den i Eensomheden skulde ville ængste mig med, at han kunde være bleven opmærksom paa hende og senere faae at vide, at det var hende, vovede jeg det Yderste: ja vi skal snart faae Sagen afgjort, troer Du, at Du kan kjende hende igjen, thi det er jeg ikke sikker paa, uagtet jeg saae noget opmærksommere paa hende end Du, saa skaffe vi os i Forening Oplysning om hende. »Udflugter, svarede han, Udflugter blot for at faae Ret, hvor skulde jeg kjende hende igjen, da jeg kun saae ganske flygtigt paa hende, om jeg end saae nok til at indestaae for, hvad jeg har sagt.« Det er underligt at tale med et Menneske paa den Maade, jeg tvivler paa, at han nogensinde vil sige et Ord, der saaledes løser min Bekymring som dette Ord, hvilket han dog netop sagde for at beholde Ret imod mig.

[redacted]

Dette var jo som en Syns-Forretning; han, jeg gik med, var i Sandhed en uvillig Mand. Altsaa tør jeg vel troe det. Naar man saaledes maa stjæle sig til det, saa skjønner man ogsaa ret derpaa. — At stjæle sig til Fornøielse, det lader sig høre, men ikke engang at turde være bekymret, at gaae paa Bekymringens Vei som Den, der gaaer paa forbudne — og hvis nu Resultatet havde været, at hun saae lidende ud, det havde jeg jo ogsaa maattet stjæle mig til.

d. 12. Juni. Morgen.

Idag for et Aar siden. Naar nu et Ægteskab lod sig construere tiltrods for min Indesluttethed, saa er jo Forbindelsen mit Ønske. Ganske vist, om jeg end ikke i dette Øieblik kan afgjøre, hvorvidt det er reent erotisk eller med en Tilsætning af Bevægethed over hendes Smerte i Forening med min Stolthed, hvilken hun i en vis Forstand har paa sin Side. Saa kunde jeg jo see at indbilde mig, at mit Brud med Ideen var priseligt, da det var for hendes Skyld, uden at bekymre mig om hende tage hende paa Lidenskabelighedens Ord, og saa have saa meget som muligt af den Glæde, jeg ønskede mig og som altid er i Besiddelsen af hende, og saa være angerløs og fri for alle Vidtløftigheder og Forfærdelser. Naar jeg seer bort fra Ideen, staaer jeg mig meget godt derved. Og naar hun nu ikke blot vil finde sig i Alt, men takke mig derfor som for en Velgjerning, saa . . . . Jeg kan ikke udholde denne Forvirring. Hvor finder dog min trættede Tanke noget at hvile sig paa. Vilkaaret forandres, og Alt løber rundt for mig. Det var mit Ønske, at hun blev min, det bliver min Smerte at opgive det; det var min Pligt at blive i Forholdet, det bliver Noget at tære paa, at bryde et Pligtforhold — men Gud i Himlene frels min Forstand, frels mig fra Eet: lad mig ikke blive hendes Velgjører. Ganske uden Mening kan jeg ikke leve, lidt maa jeg have, det kan blive lidt nok. Lad mig blive hendes Morder, om saa skal være, jeg forstaaer da, at jeg har trængt frem, hvor jeg ikke burde vove mig, jeg kan, naar jeg anstrenger mig, forstaae, at det er den tunge Straf, der dicteres, og Bevidsthedens Tankeliv i mig kan endnu aande — men at være hendes Velgjører! Nei det er umuligt. Viig bort afsindige Meningsløshed med dit smilende Fjæs, gjør mig elendig, men at der er Mening deri, men lyksaliggjør mig ikke i Nonsens. Kan jeg ikke gjøre det, uagtet det er mit Ønske, kan jeg ikke gjøre det, uagtet det

er min Pligt, saa behøves der intet Mere, det Øvrige er ikke af det Onde men af Galskaben.

Der skee, hvad der vil, om jeg styrter idag, det er dog ikke saa forfærdeligt at gaae herfra maaskee med et Mordforsøg paa sin Samvittighed, som at leve som hendes Velgjører. Der maa være en Feil fra hendes Side; et saadant Vilkaar burde aldrig bydes mig. Det indeholder en Fornærmelse over os begge, thi det er som sagde det: Du elsker mig dog ikke, Du agter ikke Din Pligt, men Du er dog elendig nok til at lade Dig røre og jeg er svag nok til at ville dette.

Lider hun muligen af, at hendes Bryst besværes af qvalte Sukke, at hun ikke kan græde, saa lider min Bevidsthed af det samme, at den ikke kan komme til at aande ud, men stønner i qvalte Tanker og omkommer i Meningsløshed. Som Fisken, naar den ligger paa Strandbredden, forgjeves gisper efter Havet, hvori den kan aande, saaledes gisper jeg forgjeves efter Meningen

*   *

*

Hun lider, det er synligt, og Den, der seer det, er mig' Ingen Anden aner, hvad der foregaaer imellem os Saa snart Nogen er tilstede, er mit Væsen som altid. Hun forholder sig stille, og jeg vaager med hundrede Øine over hvert Ord, der bliver talet, at der ikke pludselig skulde komme en Explosion. Ved at tale til Nogen vilde hun finde Lindring, men det vilde blot være en Koling, og de værste Symptomer vilde maaskee komme over hende i Eensomhed, hun har meget bedre af, at holde ud med mig.

En tilfældig Yttring kan forstyrre allermest. Naar man holder Alt omspændt med sine Beregninger, kan der pludseligen falde en Bemærkning, der rører ganske nær, uden selv at ane det Igaar vare vi i Selskab. Over Bordet blev der Tale om Forlovelser. En Dame bemærkede at Forlovede altid skjemmede sig.« Hvor δεικτικῶς.' For hende og mig var det en rystende Sandhed Jeg vilde allerede til at see at distrahere Opmærksomheden fra denne Materie, at ingen yderligere Anvendelse skulde skee af denne Erfaringssætning, da continuerede en Herre den: men til Gjengjeld pleier man at blive feed, naar man er gift. Den ulykkelige Pige Jeg beholdt dog forsaavidt Fatningen, at jeg saa let, som en Tung-

δεικτικῶς: δεικτικῶς, (deiktikós) paapegende, rammende.

[redacted]

bevæbnet kan det, tilføiede: man har dog Exempler paa det Modsatte; og idet jeg nævnte en Mands Navn, der var nok til at fremkalde Latteren, sagde jeg: han har været gift 3 Gange, og dog er han magrere end jeg. Man behagede at lee; hun fik Tid at samle sig. Men en saadan Tortur fordærver baade Sjel og Legeme.

Forøvrigt er og bliver hun uden Resignation. Hun byder under og byder under, men at fatte Opgaven sympathetisk falder hende slet ikke ind. Naar hun er villig til at kaste sig hen som en Slavinde, som et Intet, som en Byrde, saa synes hun sig at drive Resignationen til det Yderste. Gud veed den er ogsaa dreven paa den Maade uendeligt langt yderligere end jeg kunde taale at see det. Derimod enten kan eller vil hun ikke forstaae, hvad hun skulde gjøre, og at hun paa en uretfærdig Maade piner mig, da der deels aldrig har været Strid om hendes Elskværdighed, og deels en saadan Adfærd bestyrker mig i min Beslutning netop af Omsorg for hende.

Det, jeg frygter mest for, er, at hun dog i sin Indbildning har lavet noget Stort ud af mig. Hvis saa er, saa er denne Ydmygelse den værste af alle Ulykker. Her har jeg fundet en Grændse for mit Bedrag. Vilde jeg i Vrøvlets Form tale om min Ubetydelighed, saa bestyrker jeg kun en saadan Indbildning, hvis den er der. Ligesom jeg derfor hver ottende Dag alvorligt opfordrer hende til at bryde af, saaledes har jeg ogsaa aabnet en lille Communication med min Inderlighed i Henseende til den sidste Mislighed. Næst efter det at blive hendes Velgjører rangerer den Absurditet, at jeg skulde være noget Stort og forsmaae hende. Det er kun et Øieblik, thi saasnart jeg har sagt det, at hun altid er god nok, begynder Vrøvlet igjen. Jeg trøster mig i denne Henseende til, at hun, naar jeg har forladt hende, hos Enhver vil finde den Mening bekræftet, at der var ikke Stort tabt. I Henseende til min Hjerteløshed, at behandle hende saaledes, vil hun forhaabentligen ogsaa finde Bekræftelse i Enhvers Dom om mig.

Mageløst var det, om hun selv kunde bringes til eller falde paa at hæve Forbindelsen; da var hun sparet for den Ydmygelse. Jeg henkaster Vink derom, thi med heel Stemme og fuld Lidenskab tør jeg ikke tale derom, saa vilde hun opdage, hvor meget hun beskæftiger mig, og saa vilde hun forsøge alle Midler forfra; derfor maa jeg tale med halv Stemme og falsk Lidenskab.

d. 14. Juni. Midnat.

I Middelalderen frelste man sin Sjel ved at bede en Rosenkrands visse Gange, kunde jeg saaledes frelse min Sjel ved at repetere for mig selv min Lidelseshistorie, saa var jeg for længe siden frelst. Er min Repetition maaskee ikke altid bedende, o! den ender dog helst i denne sidste Trøst. Dertil hjælper hun mig paa en egen Maade. Hvis jeg ikke skulde holde mig i Handlingens Lidenskab, hvis det var forbi, og jeg stille o hvilende turde betænke det Hele, da vilde jeg sige, at hun har gavnet mig, idet jeg ydmyget ved at see hende kaste sig hen for mig, finder desto mere Glæde i at kaste mig selv hen under en Høiere. Hendes Ulykke var, at hun intet Høiere havde end et Menneske. Som Skriften siger, at en Afgud er Intet i Verden, saaledes kan det vel være, at jeg ender med at være slet Intet, netop fordi jeg var hende en Afgud.

Men hvor besynderligt var ikke det Hele, det er saa dialektisk skuffende, at det ligesom hvert Øieblik kunde blive borte for mig, saa jeg ikke havde forladt hende, fordi jeg elskede hende, men fordi jeg elskede mig selv! Jeg finder Alt saaledes som jeg ønskede det, hele hendes Omgivelse, som jeg efter Prøvelsen havde tænkt mig den. Den passer for mig som ingen anden, jeg kunde reise Verden rundt og maaskee ikke finde den saaledes mig gunstig. Fordres der til et Skridt, som gaaer forud for et Ægteskab, en Forstands-Overveielse, saa tør jeg sige, at jeg forsvarligen har prøvet mig for. Kun hende ønskede jeg ikke at fornærme ved Recognosceringer. Jeg finder hende noget anderledes, end jeg havde tænkt mig; et lille Optrin hjælper paa os, og hun bliver i mine Øine elskeligere end nogensinde — og see! saa kommer hele Vanskeligheden fra min Side. Men er jeg da maaskee en Letsindig? Min hele Overveielse af hendes Forhold og af Familiens Individualitet før Skridtet beviser netop det Modsatte, og jeg tør give mig det Vidnesbyrd, at jeg med den redeligste Villie gik ind i Forholdet, forvisset om at vide, hvori Opgaven bestod, maaskee lidt stolt af at kunne løse den: at beherske min Indesluttethed i mig selv — og see! netop herpaa strander jeg, ikke saaledes, at jeg ikke kan gjøre det, men saaledes, at det er ikke det, der er Opgaven. Hendes Hengivenhed bliver efter hiin lille Begivenhed mere og mere hensynsløs i sit Udtryk, og bliver mig netop Beviset for, at min Indesluttethed er et absolut Misforhold, at hendes

---

Skriften siger 1 Korinthierbrev 8 Kap. 4

[redacted]

Forhold til mig vil blive for hende en Mesalliance, om hun end ikke forstaaer det. At det hænger saaledes sammen, er min Smerte, og dog kan jeg derfor ikke opgive min Indeslutttethed. Har jeg brugt 15 Aar for at danne mig en Livs-Anskuelse og for at perfectionere mig i den, en Livs-Anskuelse, der baade begeistrede mig og laae ganske for mit Væsen, saa kan jeg ikke saaledes pludseligen gjøres om. Ja jeg kan end ikke sige hende, at jeg ønskede det, fordi et saadant Ønske er en aldeles ubestemmelig Bestemmelse, ved hvilken det vilde være meget letsindigt at disponere over hendes Liv. Forsaavidt hun af yderste Evne har kæmpet for at vise sin Hengivenhed, har hun netop af alle Livsens-Kræfter arbeidet sig selv imod.

Og nu indseer jeg tydeligen, at mit Tungsind gjør mig det umuligt at have en Fortrolig, og jeg veed jo, at det, Vielsen vilde fordre af mig, var, at hun skulde være det. Men det var hun aldrig bleven, selv om jeg havde aabnet mig nok saa meget, thi vi forstaae ikke hinanden. Dette ligger i, at min Bevidsthed har eet Udtræk mere. I den Melleminstants, der egentligen er det daglige Livs eller Virkelighedens, i den Melleminstants, hvori hun væsentligen har sit Liv og vel de fleste have deres, er jeg afsindig. Først ad en lang Omvei bliver jeg igjen i en høiere Forstand som andre Mennesker tryg og beroliget. Sindssvag er jeg ikke, thi jeg kan godt hjælpe mig selv, jeg behøver ingen Fortrolig, jeg bebyrder Ingen med min Ulykke; det forstyrrer mig heller ei i mit Arbeide. I enhver Retning opsøger mit Tungsind det Forfærdelige. Nu griber det mig med hele sin Rædsel. Undflye det kan og vil jeg ikke, jeg maa holde Tanken ud; da finder jeg en religieus Beroligelse, og da først er jeg fri og lykkelig som Aand. Uagtet jeg har den mest begeistrede Forestilling om Guds Kjærlighed, har jeg tillige en Forestilling om, at han ikke er en Peernittengryn, der sidder i Himlen og føier Een, men at man i Tiden og Timeligheden maa være forberedt paa at lide Alt. Det er min Overbeviisning, at det kun er en judaiserende Reminiscents, en forkleinende Partikularisme i Christendommen, eller sædvanlig Feighed og Dvaskhed, der mener at være i Forhold til Gud og at være fritagen for Sligt. Geskæftige geistlige eller verdslige Raad om at holde Forfærdelsen borte ere mig kun en Væmmelse, fordi disse Raad ikke forstaae, hvad det Forfærdelige er. Ja Den, der har travlt med at ville eller blev stor ved at ville Noget i denne endelige Verden, han gjør vel i og han har været nødsaget til at holde Forfærdelsen borte, at den ikke skulde forvandle ham hans Formaal til et Intet, eller forhindre ham i at naae det indbildte Store. Men Den, der

i religieus Forstand vil, han skal netop have Modtagelighed for Forfærdelsen, han skal aabne sig for den, og har kun at agte paa, at han ikke bliver paa Halvveien, men at den fører ham ind i Uendelighedens Tryghed. Dette skeer lidt efter lidt med den enkelte Forfærdelse. Han bliver fortrolig med den, fortrolig med, at det vil hænde ham, hvad han mest frygter, men han bliver ogsaa øvet i at indøve denne Tanke i sin Forvisning om Guds Kjærlighed. Saa besøger Tanken ham maaskee af og til, men det varer kun et Minut, han er i samme Nu orienteret religieust i den, og det Hele forstyrrer ham ikke. Men saa kommer der en anden Forfærdelse, og han vrøvler ikke med Menneskene derom, men passer sin Gjerning, og det lykkes ogsaa med denne o. s. fr

Hvis hun var bleven min, jeg er overbeviist om, at jeg paa Vielsens Dag vilde staae hos hende med den Tanke, at Een af os døde inden Aften eller med en lignende mørk Indbildning. Jeg indestaaer for, at hverken hun eller Nogen skulde mærke det paa min Mine. Beroliget i mig selv vilde jeg ogsaa være, men religieus beroliget, og Tanken havde jeg dog alligevel. See' dette er et Bedrag. Dersom jeg havde en Fortrolig, saa vilde jeg spørge ham saaledes »Er det ikke en Skam, naar en Mand, der er tungsindig, martrer sin Kone med sine tungsindige Ideer?« Og han vilde svare og med ham maaskee Alle »jo, en Mand skal betvinge sig og derved vise, at han er Mand.« »Vel,« vilde jeg svare, »det er hvad jeg kan, jeg kan see ud som et smilende Haab, og dog er det jo netop det, jeg er strandet paa, thi det er et Bedrag, som Ægteskabet ikke taaler, hvad enten nu den respektive Hustru forstaaer det eller ikke.« Og Ulykken er, at jeg selv troede det var Opgaven, indtil jeg lærte at indsee, at Vielsen er en guddommelig Protest derimod

Tale med en Fortrolig kan jeg ikke. En Fortrolig vil ikke tænke min tungsindige Idee med den Lidenskab, som jeg, og altsaa heller ikke forstaae, at den bliver mig et religieust Udgangspunkt For at leve i Fortrolighed med et andet Menneske fordres der, at man enten ikke har saadanne Tanker, at Eens Bevidstheds Verden ender ved det systematiske neppe græske mindre christelige Plankeværk det Udvortes er det Indvortes og det Indvortes er det Udvortes, eller at man ikke har dem efter større Maalestok, end at de vige for hvad man kalder fornuftige Grunde De fleste Mennesker have nemlig en Brøks-Forestilling om Livets Svigagtig-

det Udvortes osv Hegel, Encyclopädie (Berlin 1840) I S. 275.

[redacted]

hed, men saa kommer Erfaringen og Sandsynligheden o. s. v. og klinker Stykkerne sammen, og saa ere de trygge og have fornuftige Grunde derfor. Dette veed jeg selv meget god Beskeed om. En ældre Kone havde engang faaet den Idee, at hun vilde blive levende begravet. Hun betroede sig til mig. Ganske rigtigt hun havde tænkt sig 3 Forsigtighedsmidler; men da hun var tungsindig bekymret, havde ganske rigtigt Bekymringen taget dem alle 3 fra hende igjen ɔ: hun kunde tænke Muligheden af, at de ikke strakte til. Havde hun nu ikke været tungsindig, saa var hun bleven lyksaliggjort i den Forvisning, at der gives saadanne Klogskabsregler og uskatteerlige Sandheder, der kunne betrygge et Menneske Noget i Endeligheden. Nu maatte jeg hjælpe hende til at lyksaliggjøres i dette Galimathias; thi da jeg indsaae, at Uendeligheden maaskee aldeles vilde forstyrre hende, valgte jeg Endeligheden. Selv havde jeg engang været plaget af den samme Idee, og var da rigelig forsynet med Forsigtighedsregler. Mig havde denne Overflødighed ikke hjulpet, thi mit Tungsind havde taget den fra mig, indtil jeg fandt Trøst i Uendeligheden. Jeg tænkte hende nu et 4de og et 5te Forsigtigheds-Middel til, som hun ikke havde drømt om, og hun var hjulpen og har altid takket mig; men jeg har aldrig vidst, om jeg skulde lee eller græde derover.

Skulde jeg nu være gift og min Kone være min Fortrolige, hvad saa? Jeg vil tænke mig, at det var hiin gamle Kones tungsindige Idee, der plagede mig, og det var i Lidelsens Tid, inden jeg havde faaet mig perfectioneret. Jeg vilde altsaa tale og indvie hende deri. Egentligen vilde hun nu vel lee, thi det vilde være hende ubegribeligt, hvorfra et Menneske kunde faae saadanne Ideer. Dersom nu mit Tungsind ikke for mig bestandigt var Udgangspunktet for en religieus Satisfaction, dersom det var et tomt Grillefængeri, hvoraf Intet resulterede, saa vilde maaskee netop denne uskyldige Latter være det mest Helbredende; thi en elskværdig Ungdommelighed har ogsaa en stor Magt. Men den religieuse Fyldestgjørelse er mig mere værd end al Ungdommelighed, og derfor vilde det ikke hjælpe uden til, at jeg veemodigt glædede mig over hendes Lykke, som jeg dog ikke begjerer. Men tale skal jeg, thi at tie var mig det Letteste. Saa vilde hun vel blive bekymret, og nu skulde hun da forsøge sig i de fornuftige Grunde. Lad hende nu udtænke 5 Forsigtigheds-Midler, og det skal nu være hendes Dialektik, der skal tage Luven fra min. Det Hele bliver mig saa tydeligt, at jeg vil høre hendes Stemme, for ret at forvisse mig om, at jeg har gjort Ret i at forhindre, at jeg kom til at høre den. Hun vilde da nævne de fire Forsigtighedsmidler

og saa vilde hun sige: »og endeligen har Du jo mig, jeg som da vilde gjøre Alt for Dig, tro mig, om det kan forjage de mørke Tanker, tro mig, jeg lover Dig det, det skal ikke skee, der skal blive gjort Alt, som var min Sjels Frelse afhængig af denne Sag — og vær saa glad igjen.« Mig synes, at denne Situation maatte kunne bringe Stene til at græde. Den stakkels Hustru! hun har tænkt Alt, hvad hun kan hitte paa; siger jeg hende imod, saa troer hun, at jeg ikke har den Tillid til hende, at hun er den, hun vil synes, og det bedrøver hende; og paa den anden Side dette er altsaa den Dialektik, der skal binde mig. Selv den simpleste Indvending, der da vil falde Enhver ind, at hun jo kunde døe før jeg, vilde hun ikke forstaae, thi netop fordi det hører hende væsentligen til at vente alt Lykkeligt, og i denne Umiddelbarhedens Haab og Tro og Tillid har sit Sikkre i Livet, saa vilde hun tale af sit inderste Hjerte, naar hun sagde: hvor kan Du dog troe det, nu da jeg veed, hvor meget det er Dig magtpaaliggende, at jeg saa skulde døe før Dig o. s. v. Hun vilde igjen bringe Stene til at græde, ved sin sande inderlige Bevægethed, men paa den anden Side dette er altsaa den Dialektik, som skal binde Den, der i 15 Aar Dag og Nat har perfectioneret sig i at tumle Tanker dialektisk, som Araberen den fnysende Ganger, som Jongleuren spiller med de skarpe Knive. Hvad vilde saa Enden blive? At jeg ikke kunde udholde at see hende bekymret, ikke nænne at lade hende gaae hen i den Krænkelse, at jeg ikke havde Tillid til hende. Og hvad saa? Saa lod jeg en Dag gaae imellem, saa iførte jeg mig Bedraget, saae saa venlig ud som muligt, og sagde til hende: »ja min Kjære, det er som Du sagde, jeg har jo Dig, og Du har dog overbeviist mig, om ikke ved Dine Grunde, saa ved hvad Du sagde om Dig selv.« Og saa seer hun saa lykkelig og fornøiet ud, hun mit Øies elskede Lyst — og jeg har bedraget hende. Og dette kan jeg ikke udholde, fordi jeg i hendes Sted ikke kunde udholde det, og fordi jeg vil og skal ære hende ved at elske hende saa høit som mig selv, hvilket jeg kun gjør ved at forlade hende. I Forholdet til andre Mennesker er Bedraget tilladeligt; thi de ere ikke bundne til mig, ikke guddommeligen indsatte til mine Fortrolige, og ere de kjede af mig, kunne de jo gaae, hvad hun ikke kan, naar hun engang maaskee dunkelt fatter Misforholdet. — Om jeg virkelig var beroliget, da jeg talede saaledes til hende, gjør Intet til Sagen, thi havde jeg været beroliget, var jeg bleven det i mig selv. I saa Fald viser Misforholdet sig atter. For hende kan en tungsindig Idee ikke faae den Betydning, at den bliver Udgangspunkt for en religieus Fyldestgjørelse. Om

[redacted]

hun har een Mening om et Theaterstykke, jeg en anden, om Menings-Forskjelligheden maaskee viste, at jeg var en Æsthetiker, hun intet mindre, gjør slet Intet for at constituere et Misforhold, og hvis det kom derpaa an, skulde jeg med Glæde opgive min Mening for hendes Skyld. Men Tungsindets sære Ideer opgiver jeg ikke, thi disse, hvad maaskee en Trediemand vilde kalde Nykker, disse, hvad hun deeltagende maaskee vilde kalde sørgelige Indfald, kalder jeg Rykkere: naar jeg blot følger dem og holder ud, da føre de mig til Uendelighedens evige Vished.

I min Eensomhed ere disse Ideer mig derfor kjære, om de end forfærde mig; de have stor Betydning for mig og lære mig istedenfor at ville lykønske mig selv til og lyksaliggjøre Menneskeheden i mageløse Opdagelser paa det religieuse Gebeet, i Stedet derfor til min egen Fornedring ligesom at opdage og uendeligt tilfredsstillet at nøies med det Allersimpleste. — I Begrebet Gudsfrygt ligger ogsaa, at man skal frygte ham; og er det farligt for et Menneskes Sjel at gjøre Gud til en Despot, saa er det ogsaa farligt for hans Religieusitet spekulativt at gjøre Gud til et reduceret Subjekt; og er det ængstende for et Menneskes Sjel, om Gud var indesluttet i evig Taushed, saa er det ogsaa farligt spekulativt at revidere Guds Regnskaber eller prophetisk at ride Herredage ind i Verdenshistorien. Hvoraf kommer det vel, at paa de afsides Steder, hvor der er en halv Miil mellem hver lille Hytte, er der mere Gudsfrygt end i de larmende Byer, at Sømanden har mere Gudsfrygt end Indvaaneren i Kjøbstaden, hvoraf vel uden deraf, at hine opleve Noget, og opleve det saaledes, at der ingen Udflugter er. Naar Natte-Stormen raser og et hungrigt Ulveskrig lyder varslende deri, naar man i Havsnød har frelst sig paa en Planke, det vil sige, skal reddes paa et Halmstraa af den visse Undergang, og man altsaa ikke kan sende Bud til den næste Hytte, fordi Ingen tør vove sig ud i Natten, og man altsaa kan spare at skrige: saa lærer man at slaae sin Sjel til Taals i noget Andet end i Tillid til Nattevægtere og Gensdarmer og Virkningen af et Nødskud. I de store Stæder ere baade Menneskene og Bygningerne klinede altfor nær op til hinanden. Skal man der ret faae et primitivt Indtryk, maa der enten Begivenhed til eller man maa have en anden Vei, som jeg har den i mit Tungsind. Hvis ikke, saa er der Fare for, at et Menneskelivs Udbytte bliver dette: han var ung og husker

---

mageløse Opdagelser] sigter, ligesom nedenfor at ride Herredage ind i Verdenshistorien, til Grundtvig.

endnu mange fornøielige Indtryk fra hiin Tid, mange glade Dage, saa blev han gift, og Alt gik vel, kun eengang blev han meget syg, og der gik strax Bud efter Læge, i Skyndingen hentede man den første den bedste og saa kom Professor *D.*, og man lærte i ham en saare omhyggelig Læge at kjende, som derfor blev Huusdoktor, ogsaa i Pastor *P* fandt man en alvorlig Sjelesørger, hvis dybe Religieusitet og Inderlighed man var mere forvisset om end om sin egen Religieusitet, hvorfor man fik ham kjærere Aar for Aar, saa lærte man flere deeltagende Familier at kjende, sluttede sig til dem, og saa døde man. Og hvorfor skulde det ikke være skjønt at have havt en lykkelig Ungdom, og at mindes den, hvorfor skulde det ikke være glædeligt, at have lært Professor *D* og Pastor *P* at kjende, men skal dette være Maximum naar Alt er hørt — saa vilde jeg hellere hverken have uleiliget Professoren eller Pastoren, men have hørt Ulvenes Tuden og lært Gud at kjende.

I Elskovs-Fortællinger er ofte det Bud, som den Elskende bruger, en Dværg, en Vanskabt, en gammel Kjelling, hvo skulde troe det var et Elskovsbud saaledes er mig mine tungsindige Ideer et Bud, fra hvad der var min første Kjærlighed, fra hvad der altid maa blive mig min eneste De forfærde mig, men de have aldrig faaet Lov af Udsenderen, at tilintetgjøre mig, at svække min Aand, at lade mig falde andre Mennesker til Besvær Om det skal skee, veed jeg ikke, om det skal skee strax eller snart, veed jeg ikke, thi saa var jeg ikke tungsindig, men dette veed jeg, at de have ført mig hen til den saligste Vished — og saa kan det jo være det Samme med Befordringen, »om man kommer hinkende, kommer linkende, uden Skinnets forlystende Prang.« Selv i dette Øieblik overvælder denne Tanke mig, at jeg har kunnet holde ud. O! i Eensomheden ønsker jeg aldrig Døden Jeg forstaaer ikke, hvor Menneskene pludseligen kunne blive saa dorske, at de ønske Døden Tvertimod jo mere det sortner om mig, desto mere ønsker jeg at leve, for at holde ud med mig selv, for at see, om min Begeistring var et løst Ord eller en Kraft, om det var den stærke Drik, der skummer ved sig selv, eller Skillingsøllet, der ogsaa skummer — ved en fremmed Tilsætning. Og kan man forstaae, hvorledes det for Den, som kæmper for at blive

---

naar Alt er hørt] Prædikeren 12 Kap 13. kommer hinkende kommer linkende] af Børnerimet om »Den rige og den fattige Fugl«, men de følgende Ord findes ikke deri Se Sv Grundtvig, Gamle danske Minder i Folkemunde Kbhvn 1857 S 145

[redacted]

Konge, kan være forfærdeligt at tænke Dødens ubeleilige Komme just da han var Maalet nærmest, saa kan jeg forstaae, at Den, hvis Liv rørtes fra Grunden, at Den, der ingen Fortrolig har ved sit Bryst og ikke *impressa vestigia* for sin Fod, anseer det for ham vigtigt, at Døden ikke kommer og gjør ham det umuligt at faae at vide, om der ad den Vei lod sig trænge frem eller et Blendvæk bedaarede ham, om hans Beslutning, der forsagede al Declamation, var ligesaa fuldt Snak som den Declamerendes.

d. 18. Juni. Midnat.

Er jeg da skyldig? Ja. Hvorledes? Derved, at jeg har begyndt, hvad jeg ikke kunde realisere. Hvorledes forstaaer Du det nu? Jeg forstaaer det nu tydeligere, hvorfor det var mig umuligt. Hvilken bliver da min Skyld? At jeg ikke tidligere har forstaaet det. Hvilket er Dit Ansvar? Enhver mulig Konsequents for hendes Liv. Hvorfor enhver mulig, thi dette synes jo en Overdrivelse? Fordi her ikke er Tale om en Begivenhed, men om en Handling og et ethisk Ansvar, hvis Konsequentser jeg ikke tør væbne mig imod ved at være modig, da Modet netop bestaaer i at aabne sig for dem. Hvad kan tjene til Din Undskyldning? At hele min Individualitet disponerede mig til, hvad jeg overalt bestyrkedes i, og hvad jeg, hvis jeg søgte en Fortrolig, vilde finde bekræftet: »at en Tungsindig ikke skal plage sin Hustru med sine Lidelser, men slutte dem inde i sig selv som en Mand.« Hvilken er Din Trøst? At jeg, idet jeg erkjender denne Skyld, tillige aner en Styrelse i det Hele. Netop fordi jeg efter bedste Evne havde betænkt den Sag, og handlet saa redeligt, som det var mig muligt, i Kraft af det Erkjendte, netop derfor seer jeg en Medvirken, der har ledet mig hen paa et Punkt, hvor jeg forstod mig selv, som jeg maaskee ellers aldrig havde gjort det, men lærte det ogsaa paa en Maade, at jeg ikke skal hovmode mig. Hvilket er Dit Haab? At det kan tilgives, om ikke her saa dog i en Evighed. Er der ingen Mislighed med Hensyn til denne Tilgivelse? Jo der er den, at jeg ikke har hendes Tilgivelse; og hun er og bliver en Mellem-instants, en berettiget, der ikke tør forbigaaes. Hendes Tilgivelse

---

impressa vestigia traadte Spor (Cicero. *Orator* 12). paa en Maade, at ɔ: paa en saadan Maade, at.

kan vel ikke retfærdiggjøre mig evigt, saa lidet som et Menneskes Uforsonlighed kan skade Andre end dette Menneske selv, men hendes Tilgivelse hører med i en guddommelig Forretningsorden. Hvorfor har Du den da ikke? Fordi jeg ikke kunde gjøre mig forstaaelig for hende; det havde jo været langt lettere blot at skaffe mig den, og saa at fritages for den rædsomme Svæven, i hvilken jeg kun finder Fodfæste ved at overtage Ansvarets yderste Mulighed. Derom spørges Dig ikke, om hvad der er lettest eller sværest, thi man kan ogsaa vælge Uret, skjøndt man vælger det Sværeste; hvorfor har Du den da ikke? Fordi jeg ikke kunde faae den. Da jeg hævede Forbindelsen med hende ved min Skrivelse, androg jeg derpaa. Dette vilde hun ikke forstaae, og nødsagede mig derfor til at bruge det eneste Middel, der var tilbage for at frelse hende: at sætte Bedragets Misforstaaelse imellem os. Min Fortfaren dermed viste mig, at Bedraget selv egentligen udtrykte Sandheden: at hun slet ikke forstod mig. Hendes Mening om mig var, at jeg havde mere Lyst til Verden, at jeg vilde have min Frihed, fordi Forholdet blev mig for trangt. Netop fordi dette var hendes Mening krænkede det hendes Stolthed, derfor var hun hensynsløs i at bruge ethvert Middel. Min Gjenvindelse for hende maatte da væsentligen beroe paa, at jeg førtes tilbage til Pligten og rørtes sympathetisk. Havde jeg nu talt ligefrem og sagt: Forholdets Opretholdelse er mit eget Ønske — saa havde jeg ikke faaet Lov at sige mere, men hun havde jublet omtrent saaledes: »O, Kjære, Du veed ikke, hvor lykkelig Du gjør mig; Det er Dit eget Ønske, ak! jeg havde opgivet Troen derpaa og lært at nøies med mindre, indtil det igjen blev Dit Ønske, men saa er jo Alt godt, ja mere end godt, udmærket. Du ønsker det og jeg ønsker det, saa er jo enhver Hindring borte.« Hvad vil dette sige? Det vil sige, hun forstaaer mig slet ikke. Saa valgte jeg ikke at gjøre mig forstaaet, men forstaaelig for hende: at jeg var kjed af hende, en Bedrager, et Vrøvlehoved. Hendes Frelse beroede paa, at jeg holdt dette fast. Men hvad vilde det saa sige pludseligen at bede om hendes Tilgivelse? Det vil jo lyde som at gjøre Nar af hende. Det Ord Tilgivelse imellem os lægger Alt religieust an. At fraliste hende en Tilgivelse, er dog ikke hvad der forlanges af mig. Skulde jeg da tale, saa maatte jeg vedgaae min Feil, men ogsaa, hvis det skulde blive Alvor, maatte hun kunne forstaae min Berettigelse. Saasnart da Talen begyndte, vilde hun indskrænke sig til at forstaae den første Halvdeel, og derpaa Intet forstaae af Resten, det vil altsaa sige, ogsaa misforstaae det Første. Kunde

[redacted]

jeg være bleven hende forstaaelig i hele min Construction, og altsaa hendes Tilgivelse blive noget Andet end en Komedie-Situation, saa var hendes Adfærd imod mig saa oprørende, at hun snarere trængte til min, og saa har jeg gjort tilstrækkeligt ved hiin Billet. Men som Sagen stod, vilde enhver Yttring i Retning af Sandheden kun bidrage til at gjøre de to Maaneder endnu længere, thi hun vilde derved ledes til at blive hæftigere og hæftigere i sit Anløb, — uden dog at vinde Noget. Forsaavidt ere de alvorlige Ord, jeg skjult indblandede i Confusionen, det jeg mest har at bebreide mig. Tilgivelsen har jeg altsaa ikke. En officiel Tilgivelse mellem Tvende, der ikke forstaae hinanden, er en tom Cerimoni og ligesaa mislig som en skriftlig oprettet Kontrakt mellem To, af hvilke den ene ikke kan skrive eller læse Skrift. Den større gjensidige Betryggelse det er at have det skriftligt fremfor en mundtlig Overeenskomst, forsvinder paa en dobbelt Maade: Den, der ikke kan læse Skrift, har kun hvad han har hørt at holde sig til, om det staaer der saaledes som det blev forelæst veed han ikke, og hans Underskrift bliver intetsigende; den Anden har det Byrdefulde i at skulle indestaae ene for Begge, uagtet jo Dokumentet skulde være gjensidigt. Saasnart jeg skulde have en virkelig Tilgivelse, maa hun kunne sætte sig ind i min Tilstand, ellers bliver hendes Tilgivelse ligesom en skriftlig Erklæring af Den, der ikke kan læse Skrift, ja hendes Tilgivelse er endnu mindre, fordi Den, der ikke kan læse Skrift, derfor meget godt kan forstaae, hvorom Talen er, men en Tilgivelse af Den, der ikke kan eller ikke vil forstaae, hvorom Talen er, er ligesaa intetsigende som en Bevilgning paa en Ansøgning af Den, som ikke veed, hvorom det er der ansøges. See! derfor har jeg ingen Tilgivelse. Jeg har troet at ære hende mere ved ikke at franarre hende en saadan, jeg har gjort, hvad jeg troede at skylde hende, eller rettere det er paa hendes Vegne skeet: Tilgivelsen er bleven mig gjort saa vanskelig som muligt. Mit Brud med Virkeligheden var af den Beskaffenhed, at det er en simpel Consequents, at en egentlig Tilgivelse af hende er utænkelig, thi denne vilde netop bestemme mig i Continuitet med Virkeligheden.

Dette er Sagens Stilling i Tiden. Hvad Evigheden angaaer, da er det mit Haab, at vi der ville blive hinanden forstaaelige, og at hun der vil tilgive mig. I Tiden bliver det en dialektisk Braad i min Smerte, der saarer mig paa mange Maader, fordi den forstyrrer min Livs-Anskuelse saavel i Retning af Sympathi som i Retning af Bedraget. Der er noget ængstende i, at et Bedrag, om

det end er nok saa fromt og velmeent, skal have den Magt, og den Mulighed vil jo altid blive tilbage, at Bedraget kan faae en epigrammatisk Kraft til at satirisere. Det mest Poetiske er ogsaa det mest Ethiske. Det vilde af hende være mest poetisk at blive mig hengiven eller at blive sig selv tro i sin Forelskelse, og dette vilde ogsaa være den forfærdeligste Hævn over mig. Enhver prosaisk Hævn gjør *eo ipso* mit Ansvar lettere, fordi den er mindre ethisk.

Hvor er Tilværelsen saa consequent! Der er ikke Noget sandt i een Sphære, som ikke er det i den anden Hvilken dyb Alvor, at Tilværelsens Love ere saadanne, at Enhver maa tjene dem enten han vil eller ei. Den Styrelse, der fordrer Forsonlighed af ethvert Menneske, veed ogsaa at hævde sig, thi netop naar den Enkelte vil hævne sig selv, bliver Sagen lettest for den Skyldige; og paa den anden Side naar den Fornærmede vælger Forsonligheden, da lægger Styrelsen Hævnens Eftertryk i denne Mildhed. Cæsar har udført mangen berømmelig Daad, men selv, om der ikke var opbevaret andet om ham end et eneste Ord, han skal have sagt, vilde jeg beundre ham Da Cato havde aflivet sig selv, skal han have sagt. »der frarev Cato mig min skjønneste Seier. thi jeg vilde have tilgivet ham «

Min Fordring til Tilværelsen er, at den vilde lade det vorde tydeligt, om jeg var hildet i et Selvbedrag eller jeg elskede trofast, trofastere maaskee end hun. Hvor længe jeg skal holde ud, vides ikke Er Oraklets Tid end forlængst forsvunden, der er dog Eet, hvorom det eenfoldigste og det dybsindigste Menneske maa, naar han taler derom, tale gaadefuldt, det er Tiden. Det er dog unegtelig den vanskeligste Gaade, som jo skal være den dybeste Viisdom, at indrette sit Liv som var den Dag idag den sidste, i hvilken man levede, og tillige den første i en Aarrække.

d 19 Juni Morgen

Idag for et Aar siden Dog disse Taarer, der pine sig frem i hendes Øine, pine Umuligheders Mulighed frem i min Hjerne Er det end en overflødig Cerimoni, jeg kan dog ikke lade det

---

skal han have sagt Plutarch, Caesar Kap. 54 (»jeg misunder dig din Død, Cato thi du har misundt mig at frelse dig«). dybeste Viisdom Bias, en af de syv Vise, skal have anbefalet »at maale Livet, som om man skulde leve baade kort og længe« (Diogenes Laert I 87).

være. Altsaa jeg raaber ud i Verden, om Nogen skulde høre mig: jeg byder, jeg byder mit halve Liv for et halvt Aar lykkeligt med hende, jeg byder det for 14 Dage, jeg byder det for Bryllupsdagen — skeer der intet Hammerslag?

Nei! — Men paa Arbeide maa jeg. Den, der er dømt paa Livet, bruges til livsfarligt Arbeide, saaledes er det ogsaa med mig og mit Arbeide.

Idag faldt der den mærkeligste Replik af hende, jeg nogensinde har hørt. Det var i en vis Forstand truffet lige i Hjertet. Naar der ved en Skiveskydning pludseligen falder et Skud i Centrum, saa bruger Marqueuren den Forsigtighed, først at erkyndige sig, om det ikke var et Vaadeskud, et Skud hen i Veiret, et Skud uden Sigte, et Gevær maaskee der gik af, uden at Nogen skød. Hun sagde til mig, at hun troede egentligen, jeg var gal. Men saa seer man efter, og det var et vildt Skud; og der er maaskee intet Ord af hende, der tydeligere har viist mig vor Forskjellighed. Ja vist er en Tungsindig i en vis Forstand gal, men der skal megen Dialektik og megen Pathos til for at fatte denne Galskab. Den, der siger det omtrent som man vilde sige om en Mand, der gik lidt latterligt paaklædt: aah! han er gal, viser *eo ipso*, at der ikke er Spor af Anelse om hvad det egentligen er. Det Hele var blind Allarm. Det var et hidsigt Udbrud, som i en Fart ikke vidste at sige Andet. Og lidt hidsig er hun af og til. Hun siger, at jeg er ondskabsfuld, ikke god. Det sagde hun igjen igaar. Sligt er et ønskeligt Incitament for min Passiar, der strax greb det. Ja jeg seer det nu, vi forstaae hinanden. Sagen er ganske simpel. Du giver blot en Erklæring omtrent saaledes: for Livs og Døds Skyld erklærer Undertegnede, at jeg vel føler Agtelse, siger og skriver Agtelse . . eller hvad det var jeg vilde sige, det var jo Agtelse, Du ikke føler, Alt løber surr for mig, i Romanen er det, man vel har Agtelse; altsaa: at jeg ingen Agtelse føler, og da den sande Kjærlighed, den egentlige Kjærlighed ikke kan tænkes uden Agtelse saa o. s. v. Det kan som Du seer gjøres paa begge Maader. Naar nemlig Agtelse og Kjærlighed slaae sig sammen mod et Menneske, saa god Nat Ole, derimod kan man saavel ved Hjælp af Agtelsen alene som ved Hjælp af Kjærligheden komme ganske godt derfra. Naar man nemlig betænker, hvad Agtelse egentligen er . . . Her blev jeg afbrudt. Hun kan ikke lade være at lee,

naar jeg rigtigt slaaer stort paa i Galimathias. Dette trøster mig. I Grunden lider hun mindre derved end jeg, som paa en saa fortvivlet Maade skal arbeide hende løs.

d. 24. Juni. Midnat.

End ikke hvad jeg her skriver er dog min inderste Mening. Saaledes kan jeg ikke betroe mig til Papiret, om jeg end i det Skrevne seer den. Hvad kunde der ikke skee? Papiret kunde komme bort, der kunde komme Ildløs hvor jeg boer, og jeg leve i Uro, om det var brændt eller om det var til, jeg kunde døe og altsaa efterlade mig det, jeg kunde gaae fra Forstanden og mit Inderste være i fremmed Vold, jeg kunde blive blind, ikke selv finde det, ikke vide, om jeg stod med det i Haanden uden ved at spørge en Anden, og ikke vide om han løi, om han læste hvad der stod der eller noget Andet for at forske mig ud.

Erindre det kan jeg og hurtigere end den korteste Deel af et Øieblik. Lessing har dog Uret naar han siger, at det Hurtigste, hvad der er hurtigere end Lyden og Lyset, er Overgangen fra Godt til Ondt, thi endnu hurtigere er das Zugleich det Paaeengang. Overgangen selv er jo dog en Tid, men det, der er paa eengang, er hurtigere end al Overgang. Overgangen er dog en Bestemmelse af Tid, men den Iil, i hvilken hvad der engang var og aldrig er glemt er nærværende, uagtet det jo var nærværende, denne Iil er det Hurtigste af Alt; thi den er saa hurtig, at det jo kun var en Skuffelse, at det var borte.

d. 26 Juni. Morgen.

Idag for et Aar siden.

Jeg byder mit hele Liv for Bryllupsdagen, og vi er jo To. Nei! det er vi ikke, thi hun byder ikke saaledes, hun vil stride men ogsaa have en Fremtid. Det forstaaer sig, hun skal heller ikke lade sin Ære og sin Stolthed i Stikken. Intet Hammerslag

---

Lessing »D. Faust« Gesammelte Werke, Leipzig 1841. I S. 365 ff.

Iforgaars gik Passiaren ufortrødent som altid. Vi talte om min Afskedigelse, og at det var det klogeste, hun kunde gjøre, naar jeg skulde raade. Følgen vilde blive, at jeg snart vilde fortryde det og komme igjen som en vaad Hund. Dette Raad optog hun med det laconiske Svar: jo! og med det Tilføiende: nei jeg troer Dig ikke over en Dørtærskel. Jeg saae deraf, hvor ringe Tanker hun dog i Grunden har om mig, og hvilken misforstaaet Overtro hun har paa Betydningen af sin personlige Tilstedeværelse. Det er en Lykke. Men som nu Passiaren gaaer allerbedst, brister hun i Graad. Den, der er i Fortvivlelsens Nød, har altid overnaturlige Kræfter, og derfor blev min Mine aldeles uforandret. Derpaa sagde hun: lad mig græde, det lindrer. I Loven er al Tortur forbuden; sandeligen dette er en forfærdelig Tortur. Men jeg maa respektere Argumentet, kun ikke saaledes, at det forstyrrer mig. Og der er da ogsaa en Trøst i, at jeg ikke har unddraget mig Synet af, hvad ellers et Menneske i min Stilling, naar han dog skal træde af som en Foragtelig, pleier at fritage sig for. Saa kom Passiaren igjen i Gang, og det betyder vistnok ikke saa meget for hende som for mig.

Ikke at turde sige et alvorligt Ord, thi det var jo dog Afsindighed, om jeg den Skyldige vilde formane eller trøste, men er det ikke ogsaa afsindigt, at jeg sidder og seer derpaa! Men det Gode derved er, at det er min Nærværelse, der giver hende et Incitament til, om end mod sin Villie, at yttre sig saaledes. Naar jeg er borte, gjør hun det neppe og føler maaskee ikke Trang dertil.

Lad saa en Trediemand have været Vidne til denne Situation! Lad Een, der aldrig gjorde Andet end skrive Gaader, og Een, der blev en Olding ved at gjette Gaader, slaae sig sammen og gjette, hvo der lider mest af de Tvende, hos hvem Indtrykket er det dybeste! Fortæl os saa, Du Prøvede, om en Hvirvel, der forvirrede Tilværelsen, jeg har dog seet en Forvirring, hvor det var som vilde Oprøret ikke lystre en redelig Villies Roer! Tal om et Blikstille, der bragte al Anstrængelse til Fortvivlelse, jeg saae dog et Blikstille, hvor en Elskende arbeidede og arbeidede og blev næsten den Elskedes Morder ikke af Ondskab, ikke ved Vaade, men efter sin redeligste Overbeviisning.

d. 30. Juni Midnat

Hvad er saa mit Liv andet end ond Møie! Min Existents er lutter *molimina*; jeg kan ikke komme tilbage til mig selv. Om det i Tiden nogensinde skal skee, veed jeg ikke. Og bliver jeg fri, saa jeg atter kan slutte mig sammen, saa kan jeg have ondt nok ved at udskille det Fremmedartede, som jeg dog egentligen ikke vil udskille. Bliver jeg fri, da bliver dog den Bekymring i min Indesluttethed, at hun er bleven forandret.

Saaledes ligger en Musling ved Havets Bred; den aabner sin Skal for at søge Næring, et Barn stikker en Qvist imellem, saa kan den ikke lukke sig. Endelig bliver Barnet kjed deraf, vil rive Qvisten til sig, men der blev en Splint tilbage. Og Muslingen lukker sig; men inderst inde lider den igjen og kan ikke faae Splinten reven ud. At der er en Splint, kan Ingen see, thi Muslingen har jo lukket sig, men at den er der, veed Muslingen.

Dog bort med Mismod, det er et Bedrag mod hende, og min Sjel væsentligen fremmed. Var det den jødiske Ypperstepræst forbudet, at sønderrive sine Klæder af Sorg, fordi det var et for lidenskabeligt og for stærkt Udtryk, saa er det ogsaa mig forbudet at blive mismodig, fordi det er for apathisk og for svagt. Men, at jeg er bleven mismodig et Øieblik, viser mig, at jeg første Gang i mit Liv har troet min Forstand mod hende. Hvad den kunde sige mig, har jeg altid vidst, men jeg har ikke villet det. Indtrykket af hiint Møde har givet min Forstand Overvægten.

Min Sympathi bringer mig dog tilsidst til Bettelstaven. Det gaaer mig som hiin Engelskmand, der kom i Pengeforlegenhed uagtet han havde en Note paa 500 £ i sin Haand — men Ingen kunde bytte den i Landsbyen, hvor han var. Men skal Sympathiens Yttring være ligesom at vexle en større Mønt, jeg troede, at Sympathien var som hiin Skilling i Fortunatus' Pung, man giver den bestandig heel ud og beholder den bestandig heel tilbage, vil man vexle den, saa forsvinder Trylleriet. See dette trøster mig.

---

ond Møie]: se S. 125 Anm. *molimina* (forgæves) Anstrængelser. den jødiske Ypperstepræst: 3 Mosebog 21 Kap. 10. Fortunatus' Pung: i Tiecks »Fortunat« (Schriften III S. 133).

[redacted]

d. 2. Juli. Morgen.

Idag for et Aar siden. Et Øienvidne til min Situation vilde vel sige til mig: Du veed ikke, hvad Kjærlighed er, siden Du handler saaledes. Muligt; saa meget veed jeg dog, at jeg kjender dens Smerte. Dens Lyst kjender jeg maaskee ogsaa om end paa Afstand, paa meget lang Afstand. Var det muligt, var det muligt — i samme Øieblik aander jeg hver Taare bort af hendes Øie, ak som Skolebørnene gjøre det, at Ingen skal see, de have grædt; da er Smerten glemt, mere end glemt. Hurtigt ved Forelskelsens Almagt, hurtigt som Plantens Væxt, naar den opelskes af Feer, vikler hun sig ud, yndigere end nogensinde ved sig selv ved Forelskelsens Spirekraft og ved mit Pust og ved Ordet, der hvidskes i hendes Øre; saa sætter jeg hende paa min Arm og styrter gjennem Verden med hende: saavidt forstaaer jeg mig idetmindste paa Kjærlighed. Men netop denne min Forstand paa Kjærlighed kunde let berøve mig Forstanden. Aldrig i mit Liv har jeg fornummet Selvmords Fristelser førend nu. Men Deeltagelsens Qual og saa at være den Skyldige: denne Modsigelse virker paa min Sjel, som naar man i legemlig Henseende vrider et Menneskes Ledemod ud af deres naturlige Stilling. Men hvad skulde et Selvmord hjælpe? Ja det skulde forhindre, at hun ikke blev krænket, thi da kunde hun jo leve hen som min, hvis hun saa vilde. Men sæt hun engang fik det at vide, det vilde jo være forfærdeligt. Havde hun Forstand, vilde hun jo indsee, at hun dog aldrig burde have bragt mig til den Yderlighed, og saa havde jeg jo gjort hende skyldig. Og ved et saadant Skridt havde jeg jo maaskee determineret hele hendes Liv, saa hun ikke i Endeligheden vilde søge sin Helbredelse, hvor hun dog egentligen maa søge den.

Aandeligt talt lider hun ikke saa meget. Hun er end ikke saa meget udmattet, som hun begynder at blive træt med lidt Tilsætning af at være kjed. Menneskeligt talt forundrer det mig slet ikke, thi hun har ingen Fortrolig, og jeg er utrættelig i Nonsens.

Dagene ere talte. Sæt hun nu blev syg, inden den sidste Dag var kommen, sæt hun i en Feber-Vildelse forraadte, hvad der foregaaer mellem os. Hendes Nærmeste, som vilde troe, at det var Phantasier, og jeg, som vidste, det var Virkelighed! Og naar hun saa blev helbredet, og vi igjen skulde begynde forfra.

d. 3. Juli. Midnat.

Hvor skal vi saa sees igjen? I Evigheden Saa er der jo Tid nok til Forstaaelsen. Hvor ligger Evigheden? Naar begynder Evigheden? Hvilket Sprog tales der? Eller tales der maaskee slet ikke? Kunde der ikke gives en lille Mellemtid? Er det bestandigt høi lys Dag i Evigheden? Kunde der ikke gives en Morgendæmring, hvor man fandt Forstaaelsen i Fortrolighed? Hvilken er Evighedens Dom? Er Dommen færdig forend Evigheden begynder, og Evigheden kun dens Execution? Hvorledes fremstilles Evigheden? Som den vide Horizont, hvor man Intet seer. Saaledes er den fremstillet paa Gravbilledet: den Sørgende sidder i Forgrunden og siger: han gik bort, ind hisset. Men i den vide Horizont seer jeg slet Intet, og kun den Forbigaaende seer den Sørgende i Forgrunden, men videre seer han heller Intet. Saa seer jeg altsaa heller ikke hende. Det er umuligt. Jeg maa see hende Er dette intet Argument; eller er det et bedre Argument at enten jeg vil eller ei maa jeg see hende Sæt hun havde glemt mig Kan vi saa sees? Sæt hun ikke havde tilgivet mig Saa havde hun jo ikke glemt mig. Men kan vi saa sees? Sæt hun stod ved en Andens Side Naar hun staaer saaledes i Tiden, da staaer jeg hende i Veien, og derfor vil jeg fjerne mig Men hvis jeg stod hende i Veien i Evigheden, hvor skal jeg saa gaae hen? Er Tiden den Stærkere i Sammenligning med Evigheden? Har Tiden Magt til evigt at skille os ad? Jeg troede, den havde kun Magt til at gjøre mig ulykkelig i Tiden, men maatte slippe mig, saasnart jeg omskifter Tiden med Evigheden. og er, hvor hun er, thi evigt er hun bestandigt hos mig. Hvis saa, hvad var saa Tiden? Den var, at vi To ikke fik hinanden at see igaaraftes, og om hun fik en Anden, var, at vi To ikke fik hinanden at see igaaraftes, fordi hun var andetsteds ude. Og hvis var Skylden? Ja Skylden var min Men vilde eller kunde jeg dog nu handle anderledes end jeg har handlet, hvis det Første antages at være skeet? Nei! Jeg fortryder det Første. Fra det Øieblik har jeg handlet efter redeligste Overlæg og af yderste Evne, som jeg ogsaa havde gjort det Første, indtil jeg indsaae min Vildfarelse

Men taler Evigheden da saa letsindigt om Skylden? Tiden gjør det idetmindste ikke: den vil nok lære fremdeles hvad den har lært mig, at et Liv er noget mere end igaaraftes. Men Evigheden vil jo ogsaa helbrede al Sygdom, give den Døve Hørelsen den Blinde Synet og den Vanskabte Legemets Skjønhed, saaledes

[redacted]

vil den ogsaa helbrede mig. Hvilken er min Sygdom? Tungsind. Hvor har denne Sygdom sit Sæde? I Indbildningskraften, og Mulighed er dens Næring. Men Evigheden tager Muligheden bort. Og var denne Sygdom mig ikke tung nok i Tiden, at jeg ikke blot leed, men ogsaa blev skyldig ved den? Den Vanskabte har dog kun den Smerte at bære, at han er vanskabt, men hvor forfærdeligt, hvis det at være vanskabt gjorde ham skyldig!

Saa være da, naar Tiden er forbi for mig, mit sidste Suk til Dig, o! Gud, for min Sjels Salighed, det næstsidste være for hende, eller lad mig for første Gang igjen være forenet med hende i det samme sidste Suk!

d. 6. Juli. Midnat.

Idag har jeg seet hende. Hvor besynderligt! En Tordenregn gjorde mig det nødvendigt at flygte ind hos ham min gamle Conditor, hvor jeg ikke har været siden hine Forventningens Dage: *erat in eo vicinio tonstrina quædam.* En saadan Barbeerbod svarer nærmest, sagde Læreren, til hvad en Conditor er hos os. *Eo sedebamus plerumque, dum illa rediret.* Regnen var hurtigt forbi, Luften mild og indbydende, Alt forfrisket og forynget. Hvis jeg ikke var hensjunken i Erindringer, var jeg neppe bleven saa længe. Den gamle Conditor kom hen og hilste paa mig, talte med mig, Alt virkede bedøvende paa mig. Jeg sad paa min gamle Plads og kastede stundom Øiet ud ad Vinduet — da kom hun gaaende forbi. Hun gik med en anden ung Pige, begge i en levende Samtale, hun munter og sund og fornøiet. Kom hun maaskee fra Sang, min elskede Sangerske, gaaer hun igjen til Sang? Er Visen maaskee blot bleven en anden.

At jeg et halvt Aar kunde forvandles til en Qvinde for at forstaae hendes Væsen, min Maalestok er dog maaskee altid for stor!

Det synes som Alt er ved det Gamle. Hun gaaer til Sang, hun gaaer fra Sang, glad som eengang. Men der er Ingen, der venter paa hende. Her hos Conditoren er der i en vis Forstand Ingen, men maaskee ellers. Det er jo dog ofte hørt, at en Pige forvinder Smerten og forelsker sig igjen. Og her var jo Forholdet netop tilskyndende til noget Saadant, thi jeg var jo ikke

---

rat osv.] se S. 193.

hendes Elskede, men en Bedrager. Det er jo ogsaa ofte hørt, at en Pige ikke kunde leve uden et Menneske, og det var sandt, men det var ikke det Menneske, men et andet Menneske

Saaledes ere vi jo ved det Gamle, ved Forandringen komne til det, og jeg er uforandret bleven ved det Jeg kan sige med Sandhed: jeg forbliver o. s. v., men hvad jeg forbliver er ikke godt at sige Jeg antager, hun bliver en Andens, hvad forbliver jeg saa? Og dog ikke saaledes, jeg kan ikke slippe hende saaledes. Hiint næsten afsindige Ønske om at see det gjenoprettet er nu afløst af et andet lignende. at hvis hun bliver en Andens, denne Anden maatte være hendes første Kjærlighed. Saa har hun ikke brudt med Ideen, og ikke tabt i mine Øine. Vel sandt, hvad bryder hun sig om at tabe i mine Øine Men saaledes skulde hun ikke tænke, thi min Opfattelse er omhyggeligere mod hende end nogen Andens. Saa skal jeg ikke see min Livsanskuelse forstyrret ved hende, ak! hvor det vilde smerte mig og lamme mig. Om den hele øvrige Verden har en anden, er blot Signal til Kamp. Men Ulykken er, at jeg slet Intet veed om en saadan tidligere Kjærlighed Dog maa det erindres, at jeg har været altfor fordybet i mig selv og altfor ethisk beskæftiget til at faae noget Saadant at vide. Forsaavidt var det jo muligt Det er en lille Satire over mig, hvis noget Saadant skulde være Tilfældet, at jeg er bleven uvidende derom Hun har ikke fundet sig opfordret til at yttre Noget, maaskee har min Indesluttethed virket saaledes paa hende Forsaavidt var det jo muligt. At det nu ogsaa var virkeligt! Og hvis det er virkeligt og bliver virkeligt, hvilken Lykke, at jeg ikke vidste det! Maaskee var jeg kommen til at tage Sagen altfor let, og Begivenheden havde ikke faaet den Betydning for mig, som den har faaet

Hvad forbliver jeg? Ja det er ikke godt at sige. Men dersom jeg ikke selv havde oplevet denne Historie, og en Anden fortalte den, vilde jeg troe, det var mig han talte om, saa aldeles passer den paa mig

Med hende vilde jeg mindre end nogensinde kunne tale, hvis hun bliver en Andens Skulde jeg søge en virkelig Forstaaelse ligesom hun skrømtede i at prutte? Skulde jeg tale ud af Sandhedens Lidenskab og mod min Villie satirisere? Selv har hun Skyld i en Deel af Forvirringen, thi hun har forstyrret det Erotiske ved at spille falsk i det Religieuse Hun vilde ikke nøies med det Erotiske, at være elsket eller ikke elsket og hvad deraf følger for hende, hun greb til det Religieuse og blev i Ansvaret for mig en gigantisk Figur Visseligen, har det foranlediget en

[redacted]

Krig mellem store Magter, at en Fyrste sendte en Kongedatter tilbage, for mig blev min Strid nok saa forfærdelig, der jeg refuserede hende, thi det var Gud, der var hendes Forlover. Saaledes har jeg betragtet Sagen. Men denne forfærdelige Alvor forvandler det Erotiske til næsten noget Comisk; thi pathetisk tænkt maatte jeg sige: om hun havde været styg som Arvesynden, arrig saa lang Dagen var, saa vilde hun for mig havt den samme Betydning, men dette er aldeles uerotisk talt. Og hvo er saa Skyld i, at jeg maa tale saaledes, det er hun, der forvandlede et erotisk Forhold til et religieust.

Kun naar jeg tier, kan jeg holde min Sjel pathetisk bag de Comiskes Bedrag, eller bag det Skjul, at jeg forlængst har glemt det Hele.

d. 7. Juli. Morgen.

Idag for et Aar siden. Lad see! Min Livs-Anskuelse var, at jeg i min Indesluttethed gjemte mit Tungsind. Det var min Stolthed, at jeg kunde gjøre det, min Beslutning, af yderste Evne at fare fort dermed. Jeg er strandet. Hvorpaa? Paa Individualitets Misforholdet og paa Vielsen som en Protestation i Kraft heraf. Hvilken er mit Livs Forvirring? At den Sætning blev mig meningsløs: *ultra posse nemo obligatur.* Hvilken er min Skyld? At have vovet mig ind i hvad jeg ikke kunde realisere. Hvilken er min Brøde? At have gjort et Menneske ulykkeligt. Hvorledes ulykkeligt? I Muligheden saaledes, at jeg har et Mord paa min Samvittighed ifølge hendes Udsagn og i Kraft af Muligheden. Hvilken min Straf? At holde denne Bevidsthed ud. Hvilket mit Haab? At en barmhjertig Styrelse vil i Virkeligheden gjøre Straffen mindre ved at hjælpe hende. Hvad siger min Forstand om hende? At der ikke just er Sandsynlighed for det Værste. Hvad følger deraf for mig? Slet Intet. En ethisk Forpligtelse kan ikke udtømmes ved nogen Sandsynlighedsberegning, men kun ved at paatage sig Ansvarets yderste Mulighed.

*   *

*

---

ultra posse osv. udover sin Evne kan ingen forpligtes. Sml. Romerrettens Regel (Digesterne L 17, 185) *impossibilium nulla obligatio est.*

Jeg gik til hende. Ualmindelig glad traadte jeg hende imøde, erklærede, at det lod sig gjøre, som hun ønskede det. Det lader sig let forklare, at man, saa længe man strider, hvis man ogsaa er istand til at forstaae, hvad Sympathien byder, kan glemme dette Hensyn, netop fordi man strider. Naar man har seiret, pleier Sympathien at vaagne allerstærkest. Jeg meente at burde forsøge dette Yderste, om hun ikke, bevæget ved at have seiret, skulde beslutte sig til at give mig Friheden. Nei! Hun tog imod det, men intet Ord i Retning af Sympathi; hun tog endogsaa temmelig koldt derimod, det glæder mig, thi det beviser, at hun er træt.

Jeg gik. Ved Middagstid kom jeg igjen. En absolut Beslutning giver Rolighed, en Beslutning, der har gjennemgaaet Forfærdelsens Dialektik, gjør uforfærdet. Koldt og bestemt forkyndte jeg, at det var forbi. Hun vilde hengive sig i de hæftigste Yttringer af Lidenskab men for første Gang i mit Liv talte jeg befalende. Det er forfærdeligt at skulle vove det, og dog var det det Eneste. Om hun var kommen Døden nær for mine Øine, jeg havde ikke kunnet forandre min Beslutning. Min Ubevægethed hjalp hende, og hvad der var det dumdristigste Foretagende, gik af i al Orden. Endnu et Forsøg gjordes der paa sympathetisk at bevæge mig, det blev uden Virkning. Endeligen bad hun mig stundom at tænke paa sig, det blev lovet i en skjødesløs Tone, maaskee meente hun det ikke stort, til Gjengjeld meente jeg det for Alvor.

Saa er det forbi. Vælger hun Skriget, saa vælger jeg Smerten, og af at skrige bliver man træt, hun er det maaskee allerede. Smertens Tour vil komme til mig og atter komme.

Hvad lærer min Forstand mig om Anvendelsen af de to Maaneder med Hensyn til hende? Hun vil ikke sørge livsfarligt deels er hendes Lidenskab ikke meget dialektisk i Inderlighed, deels vil Ingen kunde skaffe hende en saa begunstigende Situation, som hun har havt at skulle forfærde mig den Skyldige, at skulle bevæge mig ved sin Lidelse. En Deeltagendes Omsorg kan ikke lægge Eftertrykket paa Smertens Udbrud i Sammenligning med min Nærværelse. Reflexionen vil ikke let faae fat i hende, thi hun har nu gjennemgaaet et betydeligt Cursus. Hvad hun selv kan hitte paa vil ikke blive meget i Sammenligning med hvad jeg allerede tilstrækkeligt og indtil Væmmelse har perfectioneret hende i. Hun vil ingen Sympathi kunne reise for mig, er der en lille Rest, vil den snart qvæles. Det vil aldrig falde hende ind, om hun ikke skulde have lidt at bebreide sig, at hun dog kunde have handlet anderledes mod mig. Hun vil maaskee blive syg ligesom

[redacted]

Den, der har læst meget anstrænget til Examen, bliver syg naar Examen er overstaaet. Af en saadan Sygdom kunde man ogsaa døe, men deraf følger ingen sikker Conclusion til et *propter hoc*. — Mig selv betræffende, da har hun ved at nødsage mig til det Yderste, hjulpet mig til at trække min Personlighed saavidt som muligt ud af hende. Skulde hun, kjed af det Hele, finde sig en ny Forelskelse, da skal ikke blot jeg være udenfor, men endogsaa ethvert Billede af mig være det, thi hun har intet, og idetmindste intet, hvori der er nogen Sandhed.

d. 7. Juli Midnat.

See! nu hører jeg op for denne Gang. Min Dvale-Tid i Henseende til hende begynder, jeg takker af. Den 3die Januar begynder Uroen igjen. Naar der takkes af hedder det: Høire og Venstre omkring, march. Det er satirisk nok, thi min Ulykke er, at jeg hverken kan gjøre Høire eller Venstreomkring eller marchere

Uroens Tid er det halve Aar, hiint Virkelighedens halve Aar, der atter og atter kommer igjen, indtil jeg bliver fri. Godt, at det ikke var et heelt Aar, thi da vilde jeg have et Sørgeaar i samme Forstand, som man har et Kirkeaar: i det Øieblik jeg var færdig med det gamle, kom jeg til at begynde paa et nyt.

En gammel Kone pleiede at sige om Vægteren, naar han begyndte at raabe: nu er han nok vildfarende. Og den Vildfarende raaber jo ogsaa. Saaledes er jeg i Uroens Tid en Raabende, en Vildfarende.

Min Beslutning er i Troskab til hende at blive Ideerne og min Aands-Existents tro af yderste Evne, at jeg erfarende maatte forvisses om, at det er Aanden, som gjør levende, at det udvortes Menneske kan forsmægte og Aanden seire, Skabningen sukke og Aanden juble, at jeg maatte trøstes og vorde glad ved Aanden, forsagende alle Endelighedens Trøstegrunde, at jeg maatte holde ud og ikke ende Ordets Herlighed i Gjerningens Smaalighed, og ikke vidne i høie Talemaader og modsige mig selv ved Endelig-

---

propter hoc] paa Grund af dette Der sigtes til den Regel i Logiken, at man deraf, at noget følger efter noget andet (*post hoc*), ikke kan slutte, at det er en Følge deraf (*propter hoc*) Aanden, som gjør levende, ... Skabningen sukke] Romerbrevet 8 Kap. 2 og 22.

hedens Gjerninger. Jeg havde været fuldkomnere, om jeg kunde være bleven hende tro; om min Aands-Existents var gaaet med til daglig Brug i et Ægteskab, det havde været større, og jeg havde forstaaet Tilværelsen sikkrere og lettere Saaledes rangeres der. Næst det kommer hvad jeg gjør. Skulde hun forbløde i unyttig Lidenskab, skulde hun ikke frelses ved en Hjælp, der maaskee er nærmere end at jeg veed det, eller dog kommer nær nok, naar det behøves, saa maa jeg arbeide saaledes, at min Existents kan gjelde for To. Hjælper hun sig selv paa anden Maade, giver dette Overflod. — Sæt der var en Bog, som eengang var trykket og ikke kunde trykkes om, og der var ingen Plads at rette i den, men iblandt Trykfeilene fandtes en Læsemaade, der i Betydningsfuldhed overgik hvad der stod paa samme Sted i Texten saa maatte den nøies med at blive staaende blandt Trykfeilene, men der dog med sin Betydningsfuldhed. Sæt der var et Ukrud, som var fjernet fra den nyttige Sæd saa stod det vel afsides, var vel Ukrud, var vel beskæmmet, men sæt det dog heed: Stolten-Hendrik.

Her ender Dagbogen for denne Gang. Den handler om Intet, dog ikke i den Forstand, som Ludvig den Sextendes, hvis vexlende Indhold skal have været, den ene Dag, paa Jagt, den anden *rien*, den tredie paa Jagt. Den indeholder Intet, men bliver det de letteste Breve, som Cicero siger, der handle om Intet, saa er stundom det det tungeste Liv, der handler om Intet.

[redacted]

Skrivelse til Læseren

fra

Frater Taciturnus.

M. k. Læser! Dersom Du paa nogen Maade er af Faget, vil Du øieblikkeligen see, at den Figur, som her er manet frem, er en dæmonisk i Retning af det Religieuse, det vil sige hen til det. Hvor redeligt, hvor rigeligt han end ved at tale gjør Sit til at Du kan see ham *(loquere ut videam)*, veed Ingen bedre end jeg, der ofte anstrænget, ofte trættet har været fristet til at lade ham fare og at opgive Taalmodigheden, hvilket er det Samme, hvorfor jeg ogsaa ved at agte paa Stjernerne og ved at læse i Kaffegrumset i Kraft af mit Skjaldeblik og Falkeøie gjør denne mageløse Forudsigelse vitterlig, at af Bogens faa Læsere vil de to Trediedele falde fra paa Halvveien, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes, at de ville blive staaende og kaste Bogen bort af Kjedsommelighed. Da han staaer paa en dialektisk Yderspidse, maa man kunne regne med uendelig smaa Størrelser, hvis man vil iagttage ham. For en rund Sum, den være nok saa stor, naar den dog er rund, tilkjøber man sig ikke Entree ved hans dialektiske Præstationer, og man gjør derfor rigtigere i slet ikke at finde det Umagen værd at iagttage en saadan Gliedermand. Dog kan det vel have sin Betydning at være opmærksom paa ham, fordi man i Aberrationen kan stu-

---

loquere ut videam tal, forat jeg kan se (dig). Skjaldeblik osv.] sigter til Grundtvig.

dere det Normale, og om ikke Andet, dog altid lære saa meget, at det Religieuse ikke er Noget, man skal lade haant om, som kan man saglens det, eller Noget for dumme Mennesker og ubarberede Labaner, da det er det Vanskeligste af Alt, om end absolut tilgængeligt og absolut nok for Alle, hvilket allerede er en Vanskelighed at forstaae, ligesom den Modsigelse, at det samme Vand paa det samme Sted er saa lavt, at et Faar kan vade, og saa dybt, at en Elephant kan svømme. – Pigen har jeg holdt ganske almindelig (særligen kun ladet hende mangle religieuse Forudsætninger), og med Flid, for at hun bedre kan belyse ham og lære ham at anstrenge sig. Det vilde koste frygtelige Anstrengelser, maaskee endogsaa være umuligt, med en Donkraft at løfte en meget lille Gjenstand eller paa en Skippundsbismer at veie et halvt Pund og saaledes har jeg ogsaa tænkt mig, skal det være Misforstaaelse, saa skal det være tilgavns.

Det Erotiske og det erotiske Forhold beskæftiger mig dog mindre. Jeg bruger det væsentligen for at orientere i det Religieuse, at man ikke løber surr og troer, at det Religieuse er den første Umiddelbarhed eller saadan lidt Dit og Dat: Drifter og Naturtilskyndelser og Ungdommelighed, hvori der ved Tilsætning af en Smule Aand er gaaet lidt Gjære. – Pigen er, hvad man med Rette kalder en rar Pige*. I Novellen og Dramaet og egentligen

*) Den qvindelige Figur er naturligviis blot antydet i sine almindelige Omrids: en meget ung elskværdig Pige indenfor det æsthetiske Omfang af Naivetet. Her vil jeg skizzere hende, da hun ellers ikke i sin Heelhed kommer paa Omtale. Jeg har bestandigt ham *in mente*, dog naturligviis respekterende den psychologiske Sandsynlighed, at hun ikke kommer udenfor den æsthetiske Naivetet. I Forlovelsens Tid er hun først tilbageholdende. Hans Besynderlighed og uerotiske Gebærder maae vel gjøre en ung Pige underlig tilmode. Det kan hun ikke holde ud, hun bliver kjed deraf, hun slaaer Kroller paa Næsen og sætter ham Stolen for Døren. Saa kommer der en lille Begivenhed, og hun formildes, hun sætter Stolen hen og beder ham at sidde ned, medens hun gjør et allerkjæreste skjelmsk lille Knæfald i Ydmyghed. Han, den som Elsker bedrøvelige Helt, kun han kan ikke forstaae det, og i ingen Situation ligner han *qua* Elsker mere hiin udødelige Ridder af den bedrøvelige Skikkelse, end da han saaledes er kommen til Sæde. Nu vil han forlade hende. Hun besværger ham ved Gud og alt Helligt hun kan hitte paa i sin Vaande, hun bringer selv Billetten til ham; hun aner ikke, at der skulde være noget Forkeert deri. (Nu begynder Adskillelsens sidste Strid.) Hun udvikler hele sin elskelige Sympathi, der vil næst-

[redacted]

først i 5te Akt gjør »en saadan Pige« en Mand lykkelig, i Virkelighedens 5 Akter gjør hun det Bedste hun kan, i det psychologiske Experiment kan hun ikke gjøre ham lykkelig, ikke fordi hun ikke kan (for det kan hun), men fordi hun ikke kan komme til det: derfor gjøre de hinanden netop ulykkelige. Ved at udruste hende anderledes havde jeg blot forhindret min Hovedfigur i at belyses tilstrækkeligt. Ved sin Elskværdighed gjør hun betydelig Tjeneste, mere end nogen Enepige, der gaaer med i Alt, og det er allerede meget for en almindelig Pige i et psychologisk Experiment; thi der hører hun ikke hjemme.

Som Elsker vilde den mandlige Figur neppe komme an i Verden. Hans Gebærder og hans Trofasthed ere saa storslaaede, saa upraktiske og ubehjælpsomme, at man kunde fristes til at spørge, jeg troer med en fransk Forfatter: om han blev gal, fordi

---

med ethvert Vilkaar, og dette er Naivetetens elskelige sympathetiske Resignation. Anderledes kan hun ikke yttre sig, og selv om man vilde inconseqvent fordre en Antydning af Reflexionens Resignation, saa er hans Bedrag og hans fortvivlede Gebærder i Bedraget absolut forhindrende enhver Tilbliven eller Yttring af en reflekteret Sympathi. Saaledes er hun heelt igjennem elskværdig, men dog kun med saa megen Spændkraft, hvis man vil maale den, at den psychologiske Sandsynlighed for en ny Forelskelse er given, om den end psychologisk lader sig forskjelliggjøre i Mønsteret. — Efter Forlovelsen gjør hun slet Intet. Selv der, hvor den psychologiske Mulighed sigter farligst paa ham, ved Mødet i Kirken, er det end ikke givet, at det er en Virkelighed (men en psychologisk Umulighed er det ogsaa meget langtfra at være), thi hans Lidenskab seer Alt, som her endog tiltrods for Afstanden. Men selv om han har seet rigtigt, saa vilde det Hele være et lille Indfald af hende, maaskee lidt Velvillie, maaskee fordi det nu forekom hende, at hun havde været for streng mod ham, et lille Indfald *ad modum* hiint Knæfald. Men han, der i Forhold til hende har paataget sig »at ville afskaffe Skjebnen og Tilfældet«, han har naturligviis habiliteret sig til bestandigt at blive tagen ved Næsen, ligesom han er det ved adskillige Yttringer om hendes Fremtid, som han, til egen Ulykke, har lokket ud af hende, som hun ikke har tænkt stort ved, da hun sagde dem, medens han føler sig evigt forpligtet til repeterende at ville tænke Alt derved.

---

en fransk Forfatter] Börne. Gesammelte Schriften, I S. 77: Braucht man ein Pariser zu seyn um zu fragen: Hat Herr Ulrich den Verstand verloren, weil er seine Frau so treu geliebt, oder hat er sie so treu geliebt, weil er den Verstand verloren? *ad modum* ligesom.

han var Pigen tro, eller han blev hende tro, fordi han var gal; thi som Elsker er han gal. Hvis han virkelig var til, hvis jeg var istand til at give en Experiment-Figur Kjød og Blod, hvis han levede i vor Tid og i sin Indvorteshed, saa at hans Udvortes ikke var et Bedrag, det vilde blive en heel Comedie Hvor snurrigt at see en saadan Uhu, Troglodyt eller Huleboer komme luskende frem for, efter i Stilhed at have lyttet til Menneskenes romantiske Taler, at gjøre Fordring paa at være en rangerende ulykkelig Elsker! Han fik Gadedrengene efter sig, det er vistnok. En saadan Anachronisme i det 19de Aarhundrede! hvor Enhver veed, at ulykkelige Elskere ere ligesom hine Slanger med 7 Hoveder, hvilke Linnee beviste ikke at være til, et Hjernespind At tage det for Alvor med hiint Indbegreb, som Enhver tilstrækkeligen kjender, om. at elske eengang, at gjøre hinanden lykkelige o. s. v.; at handle i Kraft deraf med yderste Anstrengelse saaledes, som man kun tilgiver et meget ungt Menneske at handle eengang i sit Liv og i det høieste en halv Dag, at arbeide sig ihjel i en saadan tom Cerimonitjeneste, der vil indføre aldeles forældede Skikke og Sæder, det var jo et rigt Stof for Latteren. Det følger af sig selv, at ligesom man lærer Sprog i sin Barndom, saaledes provianterer man ogsaa i Ungdommen for hele Livet og indtager blandt andet et lille Mundforraad af skjønne Talemaader og sværmerske Vendinger, hvormed man betjener sig selv og Andre hele Livet igjennem, og er selskabelig i Venskab og venskabelig i Selskab og bestandig venskabelig At Talemaaderne holde ud hele Livet igjennem er jo ganske i sin Orden, saa meget mere, som de gøre lidt forskjellig Tjeneste og ere lidt phantastisk Pynt for Ungdommen paa dens lykkeligste Dag, et Plaisanteri naar Mama siger det, og en Vittighed i Oldingens Mund, men at Kjærligheden skulde have samme uopslidelige Egenskab, end sige da en ulykkelig Kjærlighed, røber en forsømt Opdragelse; jeg idetmindste siger som Pernille· jeg takker mine Forældre i min Grav, at jeg er anderledes opdragen Hvo kjøber vel nuomstunder, som man gjorde det i gamle Dage, en Paraplue for hele Livet, eller en Silkekjole, et rigtigt godt Stykke man kan have Gavn af saa længe man lever, eller en Forværks-Kaabe for Evigheden? Man indrømmer gjerne,

---

Linnee, i *Systema naturae*, 12 Udg., Holmiae 1766, I[1] S 358 nævner Linne mellem fabelagtige »Dracones« en hos en ældre Forfatter afbildet »Hydra« som han selv har set i Hamburg og kalder »*non naturae, sed artis opus eximium*« Pernille Holberg, Jacob von Tyboe, 3. Akt 2. Scene (mine kiære Forældre udi deres Grav).

[redacted]

at Boniteten maaskee ikke er som den var i hiint chinesiske Atlask, man indrømmer gjerne, at Eieren ikke omgaaes sit Tøi med Omsorg som man gjorde det med hiint chinesiske Atlask, men Fordelen af at kunne anskaffe sig det fra ny en tre à fire Gange, og Fordelen ved at kunne sjudske med sit Tøi er dog iøinefaldende. Denne Viisdom maa ikke ansees for at være enkelte Udvalgtes, den er lykkeligviis (priset være vort Aarhundrede!) gemeen iblandt Menneskene. Saa sjeldent derfor som man seer en Kaabe af chinesisk Atlask, saa sjeldent seer man ogsaa en ulykkelig Elsker. Og nu at ville være en ulykkelig Elsker, uagtet han maaskee end ikke er det, ja at sætte en Ære deri, det er jo ligefrem i Galskab at ville tage Verden paatrads; den eneste høiere Afsindighed skulde da være, om han antog, at han ikke var den Eneste, men at der var et heelt Folkefærd af saadanne. Som bekjendt troede Don Quixote, at han selv var en vandrende Ridder. I denne Idee culminerer hans Galskab ingenlunde; Cervantes er dybsindigere. Da Don Quixote er bleven helbredet af sin Sygdom, og Licentiaten allerede begynder at haabe paa hans Forstand, vil han dog prøve ham en Smule. Han taler med ham om forskjellige Ting og blander nu pludseligen den Nyhed ind, at Maurerne ere faldne ind i Spanien. Saa er der kun eet Middel til Spaniens Frelse, svarer Don Quixote. Hvilket dette er, spørger Licentiaten. Don Quixote vil ikke sige det, kun for hans troende Majestæt Kongen af Spanien vil han aabenbare sin Hemmelighed. Tilsidst giver han dog efter for Licentiatens Bønner, og under Tausheds Løfte med en Skriftefaders Høitidelighed modtager han hiin navnkundige Ridders Skriftemaal: »det eneste Middel er, at hans troende Majestæt lader udgaae et Opraab til alle vandrende Riddere.« Selv at være en vandrende Ridder er, om man saa vil, halvgal Mands Værk, men at befolke hele Spanien med vandrende Riddere, er i Sandheden et *delirium furibundum*. I saa Henseende er min Helt mere fornuftig, thi han har forstaaet Tiden saaledes, at han selv bliver den eneste Ridder af den ulykkelige Kjærlighed.

Dog, som sagt, det Erotiske beskæftiger mig mindre. Jeg har brugt det ligesom Constantin Constantius i et Skrift »Gjentagelsen. Kbh. 1844« gjorde et Forsøg paa at bruge det, et Forsøg, som dog ikke lykkedes; thi han blev indenfor det Æsthetiske. Den Collision, at en Mand bliver Digter ved en Pige, og derfor ikke kan blive hendes Mand, ligger indenfor det Æsthetiske. Collisionen

---

Don Quixote] 5. Bog 1. Kap. *delirium furibundum* rasende Galskab.

selv kan ogsaa kun vække et ungt Menneskes Bekymring, og jeg forstaaer ikke, hvorfor Constantin har skjult det for det unge Menneske, hvad enhver Praktikus let seer, at Collisionen hæves uden nogen Vanskelighed. Han gifter sig med hende, saa bliver han ikke Digter. Det er jo det, han befrygter, gjør lige det Modsatte, og bliver det maaskee derved. Kan end ikke enhver Pige gjøre en Mand til Digter, saa kan ethvert Fruentimmer forhindre en Mand i at blive det, naar han gifter sig med hende, det indestaaer jeg ham for, og især og allerbedst den Pige, der var ifærd med at gjøre ham til Digter, thi Digterens Omgang med Musen er høist forskjellig fra det ægteskabelige Forhold, og Muser samt hvad dertil hører af eventyrlige Væsener gjøre bedst i at holde sig paa Afstand. Og da der Intet er saa generende for et Væsen, der har Kjød og Blod, som at skulle være Muse, saa vil naturligviis den Tilbedte gjøre Alt for at hindre ham i at blive Digter og imodekomme ethvert hans Forsøg paa at blive en virkelig Ægtemand. Den hele Collision er som kunde det være en Opfindelse af min Helt, Noget, han havde hittet paa for at sige Pigen en Behagelighed. Hermed er det dog ikke min Mening at ville fornærme hiint unge Menneske, thi han kan i sin Ungdommelighed mene det saare vel. Min Helt derimod kunde det ikke hænde, at faae et saadant Indfald, dertil er han meget for meget udviklet. Desto bedre, det vil sige desto stærkere tager Misforstaaelsen sig ud.

Heldigviis existerer min Helt nu ikke udenfor mit Tankeexperiment. Han kan ikke i Virkeligheden blive udsat for at vække Latteren. Dette er heldigt nok, men endnu heldigere er det for mig, at min Opgave ikke kan blive den, at skulle disputere med ham eller dialektisere ham ud af hans dialektiske Vanskelighed. En saadan Person som virkelig existerende vilde kunne give en *Doctor seraphicus* og en *Magister contradictionum* i Forening nok at bestille, og til Syvende og Sidst vilde de maaskee dog Intet kunne udrette. Hvad de saa hittede paa, han vilde vel svare: det har jeg selv tænkt, nu skal I blot høre. Og derpaa vilde han foredrage den dialektiske Indvending, indtil han fik den lidt efter lidt varieret ind i sin Fordeel. At forfærde ham med Pathos vilde heller ikke hjælpe; thi han er ogsaa Mand for at udtrykke det mest Modsatte pathetisk.

Doctor seraphicus (den seraphiske (englelige) Lærer, kaldes den scholastiske Mystiker Franciskaneren Bonaventura († 1274). *Magister contradictionum* eller *Doctor controversiarum* (Dialektikens Mester) er Johann Wessel fra Groningen † 1489.

[redacted]

Det er derfor ingenlunde min Hensigt med, hvad jeg her skriver, at ville overbevise ham, men vel i ham og i meget af hvad han siger, at blive opmærksom paa noget Sandt. Ham lader jeg gaae for hvad han er, en Sværmer og en Sværmer af en egen Art, ikke blot fordi han er kommen et Par Aarhundreder for silde. Börne har sagt et lykkeligt Ord: »at det gaaer med de enkelte Sværmere i Forhold til hinanden som med Deeltagerne i en Tontine, efterhaanden som de uddøe bliver Portionen større for de Tilbageblevne.« Hvad Under da, at han som Sværmer er ualmindelig sværmersk, da den hele Capital med Renter og Renters Rente løber paa ham. Dog er han ikke blot saaledes i Grad en Sværmer af egen Art, men ogsaa derved, at han ikke er umiddelbar Sværmer, men ved Bedragets Form, hvorunder han lever fri i sit Sværmeri. Dette er et nyt Udtryk for Graden af hans Sværmeri og beviser, at denne er den høieste. En umiddelbar Sværmer, og til denne Classe hører væsentligen Alle, som ere blevne bekjendte, vil enten trænge jublende frem gjennem al Verdens Modstand og plante Seirens Banner, eller han vil tynge paa Tilværelsen ved sin Lidelse ɔ: trods alt sit Sværmeri kan Sværmeren dog ikke undvære Verden. Dette ønsker min Helt slet ikke, han vil tvertimod ved et modsat Ydre skjule over Sværmeriet, saa sikker i sin Sag, at han end ikke gider eller som han ogsaa mener, ikke tør yttre det.

Ham lader jeg da gaae for hvad han er, og gaaer over til Sagen. Denne vil jeg afhandle ved at føre Tanken hen til bestemte Punkter, i hvis Udarbeidelse jeg altid skal have ham *in mente*.

§ 1.

Hvad er ulykkelig Kjærlighed, og hvilken Experimentets Variant?

I ulykkelig Kjærlighed har Poesien fra umindelige Tider havt en Gjenstand for sin lykkelige Kjærlighed. Som man har sagt, at det var en Moder ved sit Barns Sygeleie, der opfandt Bønnen, Bønnen, som jo netop er beregnet paa en saadan Lidende, saa-

---

Börne] Gesammelte Schriften, III S. 241 ff.: Schwärmerei ist wie eine Tontine, der Antheil der Verstorbenen fällt den Ueberlebenden zu.

ledes skulde man næsten troe, at ulykkelig Kjærlighed har opfundet Poesien. Men saa er det jo ikke mere end billigt, at Poesien gjør Gjengjeld og kommer den ulykkelige Kjærlighed til Hjelp, og ikke for meget at den gjør det hellere end gjerne.

Til en ulykkelig Kjærlighed hører nu: at Kjærligheden er given, og at der er en Magt, som forhindrer denne i at udtrykke sig lykkeligt i de Elskendes Forening. Intet er lettere at sige end dette, men hvad der ved en Afstand liig Jordbanens Diameter er fjernet fra dette trivielle Udsagn er at være Digteren, der ved sin guddommelige Pathos fylder dette Intet og skaber ved sit Aandepust. Uden Pathos ingen Digter. Pathos er det Første, men det Næste, som da staaer i et væsentligt og absolut Forhold til hiin, er at udgrunde en dybsindig Modsætning. Dersom man nemlig vilde optælle alle Hindringer for Elskovens Lykke, saa vilde der i denne Scala ligesom i Thermometerets være en plus og en minus Række Begyndende fra de ubetydende Hindringer vilde man naae et Punkt, hvor Forandringen foregik og Alt blev anderledes Der kan jo nemlig tænkes Hindringer af den Beskaffenhed, at man maatte sige: Opgaven for Elskoven er at beseire dem. Vælger en Digter en saadan Hindring som constituerende en ulykkelig Kjærlighed, saa er han ikke Digter, men Satyricus mod sin Villie Det maa altsaa ikke staae i Kjærlighedens Magt at hæve Hindringen.

Saaledes staaer Sagen eller rettere paa dette Punkt blev den staaende for mange Aar siden Det Senere har den fælleds Feil, at halte til begge Sider, hverken at troe paa Kjærligheden som den absolute Lidenskab eller at vælge Hindringer af *prima* Qvalitet man accorderer med Creditorerne og disse lade sig sige – og Artiklen ulykkelig Kjerlighed gaaer ud, og istedenderfor bliver der een Artikel· den nogenlunde lykkelige Kjærlighed; der bliver Ligelighed og »eens Bier« for Alle.

Poesien har med Umiddelbarheden at gjøre, og kan derfor ikke tænke en Duplicitet Betvivles det et eneste Øieblik, at de Elskende ikke ere absolut vederhæftige *qua* Elskende, ikke absolut færdige i sig selv til Elskovens Forening, en eneste Tvivl, saa vender Poesien sig bort fra den Skyldige og siger »dette er mig et Tegn paa, at Du ikke elsker, derfor kan jeg ikke indlade mig med Dig.« Heri gjør Poesien ogsaa vel, at den ikke selv skal blive en latterlig Magt, som den ofte nok er bleven det i senere Tider, ved misforstaaet Valg af Opgaver.

Uden Lidenskab ingen Digter, og uden Lidenskab ingen Poesi Skal der altsaa trænges ud af Poesien og den Afrundethed indenfor hvilken Duplicitet ikke kan rummes, skal denne Udgang

[redacted]

ikke være en Fortabelse i Forstandighed og Endelighed, saa maa det skee i Kraft af en høiere Lidenskab. At tage Lidenskaben fra Poesien og erstatte det Tabte ved Decorationer, yndige Egne, applauderede Skovpartier, fortryllende Theater-Maaneskin er Fortabelse, ligesom det at ville bøde paa Bøgers Slethed ved Indbindingens Elegance, hvad der jo ikke kan interessere Læsere men i det Høieste Bogbindere. At tage Lidenskaben bort af Replikken og til Gjengjeld lade stryge lidt i Orchesteret er at prostituere Poesien og comisk, ligesom om i Virkeligheden Elskeren istedenfor Pathos i Brystet havde en Spilledaase i Lommen for det afgjørende Øieblik.

Først naar der til Poesiens Lidenskab træder en høiere Lidenskab, først da begynder den Duplicitet, om hvilken her tales. Opgaven bliver nu dialektisk i sig selv, og det kan og maa Digterens aldrig være. Vel har f. Ex. ulykkelig Kjærlighed sin Dialektik, men den har den ikke i sig selv men udenfor sig selv. Hvad der er dialektisk i sig selv indeholder Modsigelsen i sig selv. Digterens Opgave er derimod enkelt, fordi Modsigelsen kommer udenfra. Ved sig selv maatte den ulykkelige Kjærlighed blive lykkelig, dette er Digterens Vished, men Ulykken er, at udenfor er der en Magt, som vil forhindre det. I Poesien forholder derfor Kjærligheden sig ikke til sig selv men den forholder sig til Verden, og dette Forhold afgjør, om den bliver ulykkelig. Saasnart derfor Lidenskabens Fuldtonethed ud af Eet hører op, saasnart der i Lidenskaben selv er Strid, ja om en høiere Lidenskab end forkynder sig i ny Fuldtonethed, saasnart man i den fornemmer Tvetydighedens Samlyden, saa kan Digteren ikke indlade sig med den. Er Lidenskaben Kjærlighed, saa maa denne være udialektisk i sig selv, for at Poesien skal i ham see en ulykkelig Elsker. Er Lidenskaben Fædrelandskjærlighed, saa maa denne være udialektisk i sig selv, og om Helten offrer et erotisk Forhold i Kraft af sin Lidenskab, saa kaldes han ikke ulykkelig Elsker, men nævnes efter den Lidenskab, der er udialektisk i ham. Fædrelandshelten forholder sig saaledes ikke i sin Begeistring for Fødelandet til sig selv, eller Begeistringen forholder sig ikke til sig selv, men den forholder sig til en Omverden og deriblandt ogsaa til et Elskovs Forhold, til et Pietets Forhold; saaledes maa Poesien forstaae det. Den æsthetiske Helt maa have sin Modstand udenfor sig ikke i sig. At dette ikke er saaledes i Hamlet, er maaskee netop Misligheden, hvorom mere siden.

Tilbage til den ulykkelige Kjærlighed. Vil man betragte de Udmærkede blandt hine Ulykkelige, hvem »Sang og Sagn« lønnede med Navnkundighed, saa vil man strax see, at Lidenskaben er

umiddelbar og Modsigelsen udenfra, omtrent som den Præsten lyser efter paa de Forlovedes Vegne, thi ogsaa han tænker jo ikke, at der i den Elskendes egen Lidenskab skulde være en Modsigelse, thi saa maatte han vel ligesom Digteren altsaa ved et Digterkald føle sig opfordret til at sige om den Skyldige: han elsker ikke. Petrarca seer Laura forenet med en Anden, Abælard føler sig ikke skilt fra Heloise ved sin geistlige Stand (thi Kjærligheden er den absolute Lidenskab) han skilles ved Fulberts Vrede ak! og ved hans Grusomhed, Romeo føler ikke Familiehadet som det Adskillende, fordi det ogsaa gjennem Pietetens Forhold til Faderen rører sig i ham, det er Familiestriden, der virkeligen skiller ham fra Julie, Axel føler ingen Samvittighedsskrupel ved det nære Slægtskab, og Valborg forstaaer kun, at de elske hinanden, det er Kirken ved sin udvortes Magt, der skiller dem ad. tag Hindringerne bort, og hine Ulykkelige ere de lykkeligste af alle Elskende.

I vor Tid tager ulykkelig Kjærlighed sig ikke ud Man seer Romeo og Julie, men veed ikke ret, hvad man skal gjøre deraf, i det Høieste græder Galleriet virkeligen, forøvrigt offrer man snarere Shakspeare end Julia en Taare, og man føler sig i Theatret i en næsten piinlig Situation Dette kommer nu ganske simpelt deraf, at Kjærligheden som al Lidenskab er bleven den existerende Slægt dialektisk Man kan ikke fatte en saadan umiddelbar Lidenskab, og selv en Urtekræmmersvend vilde i vor Tid kunne sige Romeo og Julia forbausende Sandheder. Det kunde nu synes, at denne Mislighed lod sig overvinde ved at drages indenfor Stykket og der bringes til Bevidsthed, saa Publikum ikke vilde føle sig ganske fremmed i Theatret men idetmindste i Urtekræmmersvenden gjenkjende sig selv Ulykken er, at det hjælper ikke, thi saa maatte Urtekræmmersvenden, en nøktern Philosophus, en Assistentshuus-Forvalter, eller hvilken anden Forstands-Repræsentant man vilde bruge, gaae af med Seieren; thi Sagens luslidte Side er jo netop Sandheden Skete dette ikke, saa vilde Romeo og Julie ikke blot staae Tilskuerne fremmede, men tabe i deres Øine som halstarrige Personer, hvis Død ikke var tragisk men velfortjent *ob contumaciam* mod al Raison Shakspeare har jo ogsaa modsatte Anskuelser repræsenterede i sit Drama, men hans definitive Pathos gjør ham selv lige saa sikker, som Romeo og Julie ere udialektiske i deres Lidenskab

---

Fulbert Heloises Onkel som lod Abailard castrere, fordi han havde forført Heloise *ob contumaciam*/ paa Grund af Trods (dannet efter Udtrykket at dømmes *in contumaciam*) for Udeblivelse fra Retten).

Naar nu Menneskene forsmaae Poesien, og dog ingen høiere Lidenskab have, hvad kan saa deraf blive Følgen? Naturligviis den, at man løber vild i halve Tanker og lyksaliggjøres i Indbildninger og Selvbedrag, og bliver den skyndsomste men ikke den skjønsomste, den lovende og lyvende Slægt som ingen anden, hvilket let lod sig bevise apriorisk. Medens man da næsten aldrig hører Tale om en ulykkelig Elsker, saa er der desto større Concurrence om at have været det, mere endogsaa end eengang at have lidt hvad hine Ulykkelige leed, men ogsaa at have overvundet disse Lidelser o. s. v. o. s. v. o. s. v. Poesien kan ikke bruge saadanne Mennesker; den fordrer et væsentligt Udtryk for hvad man væsentligen har lidt og nøies ikke med et Par Veninders Forsikkring, der have seet hendes Lidelser, eller med en Sjelesørgers Vederhæftighed, ikke engang om han havde et speculativt Blik og saae den nødvendige Udvikling. O! vinkende Frugter for en comisk Digter, og naar han engang staaer op, er min eneste Bekymring, at han selv, fortryllet ved Synet af Gjenstandens Uudtømmelighed, døer af Latter og saaledes forhindres i at præstere Noget. Netop en Digter vilde blive en brugbar Figur som Hovedperson i en saadan Comedie, netop Scribe f. Ex. er comisk trods sit maaskee mageløse Talent, og comisk derved, at han ikke har forstaaet sig selv, at han vil være Digter og dog har glemt at Poesi og Lidenskab ere uadskillelige, og comisk ved at have tilfredsstillet Tiden som Digter: dette Hele er comisk i aristophanisk Forstand. Hele Scribes Existents er en Modsigelse ligesom den, der saa ofte findes i hans Stykker. Jeg vil tage *la cameraderie*, hans Receptionsstykke, hvis mesterlige Effekt man ikke noksom kan beundre. Her skildres det usle Sammenhold mellem maadelige Subjekter, der ad allehaande foragtelige Veie veed at trænge sig frem ved deres Paatrængenhed; men en ung Advocat foragter disse Veie; han bliver derfor Gjenstand for Skumleriets og Løgnens Forfølgelser. Hvad skeer? En ung Dame er saa god at interessere sig for ham, hun er ikke ukjendt med Intriguer, alt lykkes for hende, og Advocaten kommer til Hæder og Værdighed. Resultatet er altsaa: at et Cameraderie seirer over det andet, at een Intrigue tager

la cameraderie] Scribes *La cameraderie* opførtes under Titlen »Kammeraterne« (kgl. Theaters Repertoire Nr. 115) første Gang paa det kgl. Theater 14. Nov. 1839 og indtil 1844 ialt 15 Gange. Det opførtes første Gang paa Théâtre Français 19. Jan. 1837, men udkom 1836, samme Aar som Scribe blev Medlem af det franske Akademi; derfor »Receptionsstykke«. Den unge Dame hedder Agathe, hendes Protégé Edmond de Varennes.

Magten fra den anden. Ligesom da Rubrikken den ulykkelige Kjærlighed gik ud, man istedenfor Modsætninger fik een Sort den nogenlunde lykkelige Kjærlighed, saaledes gaae her Modsætningerne Ærlighed, Uærlighed, Dyd, Usselhed ud, og man faaer een Sort, den nogenlunde Ærlighed eller der skal lidt mere til end Ærlighed.

Idet nu Kjærligheden selv er bleven dialektisk, maa Poesien slippe den, thi det at den er bleven dialektisk betyder for det Første, at Digteren ikke kan faae sin Opgave, ikke kan komme til at begynde, fordi der er kommen en Indledning, hvis Udgang er kritisk, og for det Andet, at der slet ingen Sikkerhed er for, at Udgangen er lykkelig, naar blot alle udvortes Hindringer ere bortryddede, og endeligen, at der i Dødstilfælde slet ingen Sikkerhed er for, at det er Kjærlighedens eller Lidenskabens Heltedød, da det maaskee er en Forkølelses Feber, hvoraf man døer.

Er dette nu bragt til Bevidsthed, at Kjærligheden er opgiven som en absolut Lidenskab, saa maa Poesien forlade den, og hvor Aadslet er, der samles Rovfuglene, her i Skikkelse af Novellister, Feuilletonister, Hermaphroditer af tragi-comiske Digtere, der ikke med Bestemthed veed, om de ville være Tragikere eller Comikere, og derfor er ingen af Delene, thi uden Lidenskab ingen Digter, ei heller en comisk. Skal Poesien vedblive at existere, maa den opdage en anden Lidenskab, der er lige saa berettiget som Kjærligheden var det for Poesien. Det vilde ikke falde vanskeligt at vise at der ingen saadan er til netop paa Grund af det Erotiskes eiendommelige Synthese. Imidlertid vil jeg ikke udføre det her, men heller ikke fordre af Nogen, at han skal troe jeg kan det, da jeg ikke gjør det. Dog er der jo ogsaa andre i Poesiens Øine berettigede Lidenskaber. Det Samme, der svækkede Troen paa Kjærligheden, at man mangler Uendelighedens Sands, vil ogsaa svække Troen paa de andre Lidenskaber. Saa vil man, forladt af Poesien arbeide sig ned i Endeligheden, indtil man endeligen staaer ved Politiken i slet Forstand. Opfattes Politiken med Uendelighedens Lidenskab, vil den naturligviis kunne afgive Helte, som der vare i Oldtiden, hvor man da ogsaa troede paa Kjærligheden. I Uendelighedens Verden gjelder det, at hvo som støder an i Eet støder an i Alt, thi Den, der har Sands for Uendelighed, har Sands for enhver Uendelighed. Den samme Reflexion, der har fortæret Kjær-

---

hvo som støder an i Eet osv. Jakobs Brev 2. Kap. 10: hvo som holder den ganske Lov, men støder an i eet Bud, er bleven skyldig i alle.

[redacted]

ligheden, vil ogsaa fortære Politikens uendelige Lidenskab. En Helte-Mand i en saadan Tidsalder bliver en Mand, der vil arbeide for et endeligt Maal, vil, som han siger, offre Livet derfor, maaskee ogsaa af en Feiltagelse kommer til det, og ved en ny Feiltagelse bliver canoniseret som Helt. En saadan Figur er imidlertid aldeles ubrugelig for Poesien (det skulde da være at han kunde bruges som Pølsehandleren hos Aristophanes), han er upoetisk og modsiger sig selv. Forsaavidt er det ganske consequent, at Politiken i vor Tid ikke begeistrer dens Dyrkere til Offere, thi den begeistrer slet ikke, ellers kommer det af sig selv med Offrene. Det er en Modsigelse for et endeligt Formaal at ville offre Livet, og en saadan Adfærd er i Poesiens Øine comisk, ligesom det at dandse sig ihjel, eller at ville gaae med Sporer, naar man er vinkelbenet og falde i dem og lade Livet — hellere end at lade være at gaae med Sporer. O! vinkende Opgaver for en comisk Digter, men uden Lidenskab ingen Digter heller ingen comisk. Stof skal han ikke mangle, thi Politiken mangler ikke Tjenestefolk. En brugbar Hovedfigur kunde blive en Politiker, der trods al sin Kløgt vil være begeistret, vil være Offer, men vil ikke offre sig, vil falde, men selv være Vidne til Acclamationen, hvorfor han ikke kan komme til at falde og maaskee til Syvende og Sidst i sig selv har det eneste Menneske, der staaer ham i Veien: en Begeistret, der ikke har Anelse om hvad Begeistring er. Hans Pathos vilde culminere i denne ubegribeligt nok ikke forlængst opslidte Talemaade: »jeg vil offre mit Liv, Ingen skal sige, at jeg ikke har Heltemod, men dette blinde Mod er ikke det Høieste, derfor behersker jeg mig selv — og bliver ved at leve; derfor behersker jeg mig selv — og lader en Anden, en mindre Vigtig falde i mit Sted. *Plaudite.*« Det er jo i sin Orden, at en Politikus, der er klog, ogsaa er klog nok til at indsee, hvad der er skjult for den mere Eenfoldige, hvor vigtigt hans Liv er for Staten, at naar han lever længe, saa staaer Ingen til at trænge; men Begeistring er det ikke. Al Begeistring ligger i Uendelighedens Lidenskab, hvor Peer og Povl med samt deres Klogskab forsvinde som et Intet. Gud hjælpe Poesien, ved Politikens Hjælp sættes den paa Vand og Brød! Allerede Aristoteles har inddeelt Menneskene i:

Pølsehandleren hos Aristophanes] en Figur i »Ridderne«, der parodierer de raa og egennyttige Politikere i Athen. *Plaudite]* klap! (Slutningsreplik i de romerske Komedier).

θεολόγοι, φιλόσοφοι, πολιτικοί. Politikerne komme sidst, end sige da Endelighedens Politikere, der forsage Uendelighedens Lidenskab, de komme aller sidst eller rettere bag efter; det gjør tyndt Øl altid. I Tro paa sig selv er der ingen Begeistring endnu mindre i Troen paa sin Smule Kræmmerklogskab, al Begeistring hviler enten i Troen paa sin Lidenskab eller dybere i Troen paa et Forsyn, der lærer Een, at selv det største Menneskes Død er en Spøg for et Forsyn, der har Legioner Engle i Baghaanden, og at han derfor resolut skal gaae i Døden og lade Forsynet om hans gode Sag, og Digteren om hans Eftermæle. Som man da sjeldent seer en ulykkelig Elsker i vor Tid, saa seer man ligesaa sjelden en Martyr i Politikens Verden, men derimod er der almindelig Concurrence om »Fanden gale mig at have været villig dertil, ja at være det, hvis man ikke indsaae at det var større o. s. v.«, og Politiken har en talløs Skare af titulaire Helte og Martyr-Volontairer, ikke under Vaaben, men *inter pocula*. De have Alle hiint Heltedødens Heltemod, men ogsaa ved en ligesaa heltemodig Viisdom indseet, »at det var bedre for det Hele, for Samfundet, at de skyldte Menneskeheden at leve — og klinke.« Der er et Skridt tilbage og dette er et sandt *non plus ultra*, det er naar en saadan kandestøbende Generation af Livsassurandeurer opfatte det som en Uretfærdighed af Poesien, at den ikke vælger sine Helte blandt de værdige Samtidige. Men man gjør Poesien Uret, eller rettere man hidse den ikke for længe, at det ikke ender med, at den aristophanisk tager den første den bedste af Pølsehandlerne og gjør til Helt. Paa anden Maade begeistres Poesien ikke ved Banden og Trumfen i Bordet.

Poesiens Tid synes saaledes at være forbi, den tragiske nemlig. En comisk Digter vil savne Publikum, da end ikke Publikum kan være to Steder paa eengang, paa Bredderne og i Comedie. Desuden har en comisk Digter sit eget Tilhold i en Pathos, der ligger udenfor Stykket, og viser ved sin Existents, at Poesiens Tid er forbi. Den, der vil sætte sit Haab til et speculativt Drama, tjener kun forsaavidt Poesien, som han tjener det Comiske. Skulde

---

θεολόγοι, φιλόσοφοι, πολιτικοί (theologoi, philósophoi, politikoi) Theologer Philosopher Politikere. En saadan Inddeling forekommer ikke hos Aristoteles. I den Nikomacheiske Ethik I 3 anføres som de tre Livsformer: det nydende Liv, det politiske (praktiske) og det theoretiske (philosophiske). »Theologer« kalder han dem der forklarer Verdens Tilblivelse mythisk-poetisk. *inter pocula* ved Bægerne, ved et godt Glas. *non plus ultra* ikke mere derudover, o: det højst mulige.

[redacted]

det lykkes en Troldmand eller en Troldkjærling at bringe et saadant tilveie, skulde det ved en speculativ Thaumaturgs (thi en Dramaturg vilde ikke forslaae) Bistand tilfredsstille Tidens Fordring som poetisk Arbeide, saa vilde denne Begivenhed jo være et godt Motiv for en Comedie, om denne end vilde naae den comiske Virkning gjennem saa mange Forudsætninger, at den derfor ikke kunde blive populair.

At Poesiens Tid er forbi vil i Grunden sige, at Umiddelbarheden er forbi. Ganske uden Reflexion er Umiddelbarheden ikke, den har i Poesiens Opfattelse relativ Reflexion ved at have sin Modstand uden for sig. Men først da er Umiddelbarheden egentlig forbi, naar den umiddelbare Uendelighed skal gribes af en ligesaa uendelig Reflexion. I samme Øieblik ere alle Opgaver forvandlede og gjorte dialektiske i sig selv; ingen Umiddelbarhed faaer Lov at staae ved sig selv eller udsættes blot for at stride med Andet, da den maa stride med sig selv.

Tilbage til Kjærligheden. Naar Kjærligheden ikke staaer ved sig selv, saa vil dette sige, at den ikke, som i Poesien, selv given har sin Hindring udenfor men faaer sin Hindring i sig selv. Saaledes fremkommer der en Opgave, som enhver Digter maa vrage, men som dog har sin Betydning, en Opgave, der kan varieres paa mange Maader, og en af disse har jeg valgt mig i mit psychologiske Experiment. Kjærligheden er given, der sees ingen Hindringer, tvertimod Fred og Tryghed, et Blikstille begunstiger den. Men idet den skal føres ind i den uendelige Reflexion, støder den paa Vanskeligheder. Vanskelighederne fremkomme altsaa ikke, idet Kjærligheden collidere med Verden, men idet den skal reflectere sig i Individualiteten. Problemet er saa dialektisk, at det at Kjærligheden støder an saaledes, ogsaa kan friste til det omvendte Udtryk: er da Kjærligheden given. Er det nu ikke en religieus Collision, saa er Problemet slet ikke til uden som Passiar; thi det Poetiske er herligt, det Religieuse endnu herligere, men hvad der er derimellem er Passiar, hvor meget Talent der end ødsles derpaa.

Kjærligheden støder nu an, eller det forekommer Individet saaledes, og han udsiger om sig selv, at han har en ulykkelig Kjærlighed. Jeg udtrykker mig aldeles dubitativt og har ikke den

---

en speculativ Thaumaturgs] der sigtes til Martensens Anmeldelse af Heibergs En Sjæl efter Døden (Fædrelandet 1841 Nr. 398), der begynder med at fremhæve »Nye Digte«s Betydning som Udtryk for »den nye Tids Aand« og for den speculative Philosophis Lærdomme.

Lidenskab, som min Ridder, men jeg søger at forstaae ham. Digteren vilde nu spørge ham: »hvad er der da til Hinder, er det grusomme Forældre, der skulle formildes, er det Familiehad der skal udsones, er det en pavelig Dispensation, der skal tilveiebringes, en Anden, der skal skaffes bort, eller ak jeg maa vel sørge over mig selv og min Stilling, er det en Skjærv jeg skal tilkaste Dig, behøver Du Penge for at blive lykkelig, nu vel — med mindre Du i de fire første Tilfælde hellere vil, saa gjør jeg Dig ulykkelig, men til Helt.« Den Paagjeldende svarer Nei. Da vender Digteren sig bort og siger: ja min kjære Ven saa elsker Du ikke. Poesien er villig til at gjøre Alt for Elskov, villig til at forskjønne den lykkelige, villig til at besynge den ulykkelige, men i sin elskelige Naivetet maa den vide Eet sikkret. Elskoven, at den ikke efter at have gjort Alt, pludseligen skal opdage, at det var forgjeves, fordi der var andre Hindringer.

For at fastholde Opgaven maa man bestandigt gjøre Dobbeltbevægelser. Enhver, der ikke kan det og ikke kan det med Lethed, seer slet ikke Opgaven, og Held ham da, om han ikke har tabt sin Glæde ved Poesien. Men kan han gjøre det, saa veed han ogsaa, at den uendelige Reflexion er ikke noget Fremmedartet men er Umiddelbarhedens Gjennemsigtighed for sig selv.

Antages Kjærligheden at have lykkeligt gjennemgaaet den uendelige Reflexion, saa er den noget Andet, saa er den religieus strander den underveis, saa strander den paa det Religieuse. Dette seer man maaskee ikke strax, fordi man ofte nok selv under det Navn uendelig Reflexion, tænker en endelig Reflexion. I Forhold til enhver endelig Reflexion er Umiddelbarheden væsentligen høiere, og det er en Fornærmelse for den, at skulle indlade sig med en saadan. Dette forstaae Digterne meget godt, og derfor komme Hindringerne udenfra, og det Tragiske ligger netop i, at disse have Magt til i en vis Forstand at seire over Umiddelbarhedens Uendelighed; kun Spidsborgere og hermaphroditiske Digtere forstaae det anderledes. Men en uendelig Reflexion er uendeligt høiere end Umiddelbarheden, og i den forholder Umiddelbarheden sig til sig selv i Ideen. Men dette i Ideen betegner et Guds Forhold i den

---

nuvel — med mindre osv.] ɔ: nuvel, saa skaffer jeg disse Hindringer afvejen, med mindre du hellere vil blive ulykkelig og Helt, saa kan jeg ogsaa gjøre det for dig, undtagen hvor Hindringen er Pengemangel (ved at bukke under for den bliver man ikke Helt). svarer Nei] ɔ: svarer nej: de nævnte fem Ting er ikke Hindringen.

[redacted]

videste Omfang, og indenfor dette Omfang er der en Mangfoldighed af nærmere Bestemmelser.

I Umiddelbarheden er Ideen ogsaa, Digteren seer den jo, men for hans Helt er den ikke, eller han er ikke i sit Forhold til den i Forhold til sig selv. Netop derfor er han ikke fri i sin Lidenskab. Friheden betyder nemlig ingenlunde, at han skal opgive den, men Friheden betyder, at den Uendelighedens Lidenskab, hvormed han kunde opgive den, bruger han til at fastholde den. En saadan Tanke kan den digteriske Helt slet ikke tænke, og Digteren tør ikke lade ham tænke den, thi i samme Øieblik ophører han at være digterisk Figur.

I den uendelige Reflexion vindes saaledes Friheden, hvad enten denne nu er bekræftende eller benegtende. I mit Experiment har jeg valgt Protestationen, saa vise Dobbeltbevægelserne sig tydeligst. Han fastholder paa eengang sin Kjærlighed, han har ingen Hindring udenfra, tvertimod smiler Alt begunstigende og truer med at forvandles til Forfærdelse, hvis han ikke følger sit Ønske, truer ham med Ærens visse Tab, med den Elskedes Død: altsaa han fastholder paa eengang sin Kjærlighed og at han dog trods Alt ikke vil, ikke kan realisere den.

Stillingen er saa dialektisk, at man ikke maa forhaste sig, saa kommer der kun Forvirring ud. Men er det sandt, at Umiddelbarhedens Tid er forbi, saa gjelder det om at naae det Religieuse, alt Midlertidigt gavner ikke. Og for hvem det er sandt, at Umiddelbarhedens Tid er forbi, for ham vil ogsaa den vanskeligste dialektiske Bevægelse blive populair; ellers er jeg meget villig til at indrømme, at mit Experiment er meget langt fra at være populairt. Man troer i Almindelighed, at det, der gjør en Fremstilling upopulair, ere de mange Kunstudtryk i den videnskabelige Phraseologi. Det er imidlertid en aldeles tilfældig Art Upopularitet, som videnskabelige Parleurer have tilfælles med f. Ex. Skippere, der ogsaa ere upopulaire, fordi de tale en Jargon, og ingenlunde fordi de tale dybsindigt. Tid efter anden kan jo ogsaa en Philosophies Terminologi trænge igjennem lige til den menige Mand, og altsaa var det jo en Tilfældighed med hiin Upopularitet. Det er Tanken, ikke Udtrykkets Tilfældighed, der væsentligen gjør en Fremstilling upopulair. En systematisk Posement- og Knapmager kan blive upopulair, men er det væsentligen slet ikke, forsaavidt han ikke tænker meget ved det høist Besynderlige, han siger (ak! og dette er en populair Kunst); Socrates derimod var den upopulaireste Mand i Grækenland, netop fordi han sagde det Samme som det simpleste Menneske, men tænkte uendeligt meget derved. At kunne

holde ud med een Tanke, at holde den ud med ethisk Lidenskab og Aandens Uforfærdethed, at see denne ene Tankes Duplicitet i sig selv med samme Ligelighed og paa eengang i det Samme at see den dybeste Alvor og den høieste Spøg, det dybeste Tragiske og det høieste Comiske, det er upopulairt til alle Tider for Enhver, der ikke har fattet, at Umiddelbarheden er forbi Men hvad der er væsentligen upopulairt det kan heller ikke læres udenad Dog herom paa andet Sted

Dette er altsaa Opgaven, jeg har sat mig: en ulykkelig Kjærlighedshistorie, hvor Kjærligheden er dialektisk i sig selv og i den uendelige Reflexions Krise faaer et religieust Anstrøg. Man seer let Opgavens Forskjellighed fra enhver anden ulykkelig Kjærlighedshistorie; man seer det let, naar man paa eengang seer begge Dele, ellers seer man maaskee ingen af Delene.

§ 2

Misforstaaelse som tragisk og comi-tragisk Princip. benyttet i Experimentet.

Naar Claudius siger, at Misforstaaelse egentligen kommer deraf, at man ikke forstaaer hinanden, saa er i hans naive Lune, som en Umiddelbarhed, de Differentser skjulte, der, naar de drages frem, udvise det Comiske og det Tragiske, hvorfor ogsaa hiint naive Udsagn bliver forskjelligt i Forhold til den modsatte Lidenskab, med hvilken det kan betones Det Tautologiske i Udsagnet kan ligesaa godt være et Incitament for den comiske, som for den tragiske Lidenskab, Ordet selv er Lunets Ironisk vilde Socrates saaledes meget godt kunde sige i Samtalens underminerede Situation besynderligt nok, ved Guderne, at vi, kjære Polos, ikke forstaae hinanden, »det maa være Misforstaaelsen.« Tragisk vilde en Begeistret sige: o! Misforstaaelse, at vi ikke kunne forstaae hinanden. Fra et Eenhedspunkt af det Comiske og det Tragiske vil Udsagnet ikke være lunefuldt, men dybsindigt Saasnart man

Claudius] Sämmtliche Werke des Wandsbecker Bothen III S. 91 Die Missverständnisse in der Welt kommen gewöhnlich daher, dass einer den andern nicht versteht. Polos en Figur i Platons Gorgias, hvor han disputerer med Sokrates

[redacted]

nemlig sætter Misforstaaelsen mellem Tvende, saa vil der, saalænge de misforstaae hinanden, ikke kunne angives anden Grund end Misforstaaelsen. Kan Misforstaaelsens Grund angives, saa er Misforstaaelsens *discrimen* hævet. De Tvende kunne derfor gjerne blive ved at misforstaae hinanden, men forstaae igrunden dog tillige hinanden.

Misforstaaelsen er nu overalt, hvor det Ueensartede bringes sammen, dog vel at mærke et saadant Ueensartet, at der kan være Tale om et Forhold, thi ellers er Misforstaaelsen ikke. Til Grund for Misforstaaelsen kan man derfor sige at der ligger en Forstaaelse, ɔ: en Mulighed af en Forstaaelse. Er Umuligheden tilstede, saa er Misforstaaelsen ikke tilstede. Med Muligheden er derimod Misforstaaelsen, og er dialektisk seet baade comisk og tragisk.

Denne Misforstaaelsens Duplicitet kan Poesien dog ikke indlade sig med; den maa enten bruge Misforstaaelsen comisk eller tragisk. Forsaavidt gjør den rigtigt i, at lægge Misforstaaelsens Grund i noget Tredie udenfor, ved hvis Fjernelse de Misforstaaende forstaae hinanden. Ligger nemlig Misforstaaelsen i selve det Ueensartedes Forhold til hinanden, saa er Forholdet dialektisk og Misforstaaelsen lige saa comisk som tragisk. Naar det derimod er et Tredie udenfor, der adskiller de Tvende i Misforstaaelse, saa ere de Tvende væsentligen seet ikke misforstaaende, men forstaaende, som man seer det, naar hiint Tredie udenfor tages bort.

For ikke at gaae for vidt i Exempler og Sammenstillinger, naar Poesien bruger Misforstaaelsen i Forhold til en ulykkelig Kjærlighedshistorie, saa lægger den Misforstaaelsen i en fatal Begivenhed, i en gaadefuld Hændelse, i et ondt eller taabeligt Individ, der ved sin Indblanding sætter Misforstaaelsen mellem Tvende. Vel maa Poesien vide sig Forstaaelsens reale Mulighed sikkret, thi ellers kan den slet ikke begynde. Tag derfor hiin Begivenhed, hiin Hændelse, hiint Individ bort, saa forstaae de hinanden, thi Hindringen gjør blot, at de ikke kunne komme til det. En saadan Misforstaaelse er ikke paa eengang comisk og tragisk. Misforstaaelsens Forhold er enkelt, og det, der ved ulykkelig Kjærlighed gjør den tragisk, er, at Elskovens Gehalt er sat i de Elskendes Lidenskab. Tages den substantielle Gehalt ud af de Misforstaaende, saa er Misforstaaelsen comisk, de Misforstaaende blive netop ved Misforstaaelsen aabenbare i deres

---

discrimen Adskillelse.

Tomhed, og Latteren over dem er Dommen, hvorved Tilværelsen forsones og fyldestgjøres.

At det Modsatte er paa eengang er en Betragtning, som er Poesien for meget dialektisk. Sætter end den romantiske Poesi det Comiske og det Tragiske sammen, saa er det i Modsætningens Form og høist i en, ikke i Poesien given, men ud af den ligesom anet Livs-Anskuelses negative Eenhed. Men det er ikke det Samme, der paa eengang er comisk og tragisk, tvertimod er Modsætningen det Adskillende, der ved det samme Tryk, hvormed den trykker det Lavcomiske ned, løfter det Lyriske op. — I Umiddelbarheden er bestandigt det Ene, og den høieste Form af Sammenhæng er, at naar det Ene har været følger det Andet. I Phædon udvikler Socrates saa skjønt og i en anskuelig Situation (thi man seer ham siddende og med Velbehag gnide det Been, hvoraf Lænken var tagen, ved hvis Borttagelse han nu fornemmer Velbehag, medens den smertede ham, da den var der) denne Succession med Hensyn til et Sandseindtryk: det Behagelige og det Ubehagelige, og mener det havde været en Opgave for Æsop at digte en Fabel derom, hvorledes Guderne, da de ikke kunde forene disse stridige Magter paa anden Maade, havde knyttet dem sammen ved Endepunkterne. Socrates indrømmer saaledes vel, at det Behagelige og Ubehagelige er ikke paa eengang, men i hans ironiske Bevidsthed er der en negativ Eenhed deraf. Poesiens Modsætninger ere ligeledes kun afløsende hinanden. Socrates's Død vilde den derfor aldrig kunne opfatte. Her er Alt gjort færdigt, og dog vilde Poesien kun kunne vælge den ene Side, her vel det Tragiske. I det Høieste vilde den tilveiebringe en comisk Modsætning, skjøndt dette maaskee ikke er let. Man kan ikke negte, at Xantippe gjør en comisk Figur med sin Skrigen og Larmen, at hendes Adfærd erindrer om mangen arrig Enkes sønderknuste Avertissement om den Afdøde; man kan heller ikke negte, at Socrates ironisk nok lader falde en comisk Belysning derover, naar man seer Xantippe med samt sin Ømhed og den i mange Aar opsparede for et saadant høitideligt Øieblik gjemte skrigende Rørelse blive transporteret ud ad Døren, men denne Modsætning vilde være lidt uretfærdig og ikke tilstrækkelig. Bedre vilde det maaskee være i phantastisk Stil at danne et Chorus af en vis Klasse Philologer, hvis »taaredrivende« Betragtninger over dette Dydsmønster af et Menneske og hans Mar-

Phædon Platons Phædon Kap 3 sammesteds lader Sokrates Kriton f[illegible] den jamrende Xanthippe ud

[redacted]

tyrdød danne en god Modsætning til Socrates's hele Anskuelse. Men saa vilde igjen det Historiske svinde bort. Selv Socrates's Venner ere videre end Poesien kan gaae; thi Phædon siger selv, at han som Vidne til hiin Begivenhed befandt sig i en underlig Tilstand, i en usædvanlig Blanding af Glæde og Sorg, ja at de Tilstedeværende snart loe, snart græd, fornemmelig Apollodoros. End sige da Socrates; thi det, at de Tilstedeværende *snart* loe, *snart* græd viser kun, at de ikke ganske havde forstaaet ham. Socrates sætter netop en Duplicitet, som Poesien ikke kan udtrykke. Vil Poesien tage Tragediens Pathos for at skildre Socrates's Lidelse som Martyr, da see den sig vel for, thi han lider slet ikke, han har allerede tænkt det Snurrige i, at en saadan ἄτοπος τις kom paa den Maade af Dage, at han blev henrettet. Comisk kan Poesien ikke opfatte ham, thi det at han selv har tænkt alt det Comiske, beviser netop, at han ikke er comisk; og dersom ellers noget Menneske ikke var comisk, saa var det Socrates. En tragisk Heltedød er noget Enkelt, og dette elsker Poesien, men faaer den paa samme Tid et Nys om, at Manden selv antager, at det ogsaa kunde være comisk, saa maa Poesien gjøre Opbud.

Inden jeg imidlertid tager Afskeed med Poesien, maa jeg endnu gjøre en Bemærkning om Misforstaaelsen, naar den benyttes æsthetisk. Poesien kan ogsaa bruge Misforstaaelsen saaledes, at denne er for den Enkelte, netop fordi der intet Tilknytningspunkt er for ham hos Den eller De, som misforstaae ham. Dette kan enten blive comisk eller tragisk i Forhold til Qualiteten og Lidenskaben, men det kan ikke paa eengang blive comisk og tragisk, fordi det Tilknytningspunkt mangler, der sætter de Misforstaaende sammen i en Eenhed, eller hvorved de selv sætte sig sammen saaledes, at de paa eengang holdes sammen og dog gaae fra hinanden i Misforstaaelsen, men dog ikke kunne skilles ad, fordi hiin Tilknytning er der, og at denne er der er Forholdet, som paa eengang er comisk og tragisk. — Det er tragisk, naar en Begeistret taler til en Slægt af Dødbidere og ikke bliver forstaaet; men det er kun tragisk, fordi der intet Eenhedspunkt er imellem dem, thi Dødbiderne bryde sig jo netop slet ikke om den Begeistrede. Gulivers Reise er comisk gjennem Phantasi hen til Vanvid, men Virkningen er kun comisk, og comisk, fordi den qvalitative Lidenskabs Gehalt ikke er tilstede i Misforstaaelsen, om Lidenskaben end er

---

Phædon siger selv] smstds. Kap. 2. ἄτοπός τις (átopos tis) en løjerlig en (saaledes betegnes Sokrates bl. a. i Dialogen »Alkibiades I« Kap. 3. **Gulivers Reise]** der menes vel den Maade, hvorpaa Gulliver opfattes i Lilliput og Brobdingnag (i Swifts bekjendte satiriske Roman).

hos Digteren, thi uden Lidenskab ingen Digter, heller ingen comisk. Er Misforstaaelsen aldeles om Ubetydeligheder, bliver den som en sorgløs Spøg. Livet er rigt nok paa Exempler. En døv Mand træder ind i en Forsamlingssal under Forhandlingen, han vil ikke forstyrre og aabner derfor ganske sagte den store Fløidør Uheldigviis har Døren den Egenskab, at den knirker. Dette kan han ikke høre, han troer at gjøre det saa godt, og ved den langsomme Oplukken frembringes en langvarig Knirken. Man bliver utaalmodig, Een vender sig om og tysser paa ham, han troer at han muligen har taget for rask i Døren, og dens Knirken vedbliver. Denne Situation er en Spøg, og derfor kan hverken det Comiske eller det Tragiske ret faae fat i den. Dog er her et anet Eenhedspunkt: han vil ikke forstyrre, Forsamlingen vil ikke forstyrres, og han forstyrrer. Lidt mere Tilsætning af Følelse og andet saadant, saa fremkommer de mange Situationer, man ikke veed om man skal lee eller græde af. Dette er det Tragi-Comiske, hvor da ingen væsentlig Lidenskab er sat, hverken det Comiske eller det Tragiske væsentlig er tilstede I det Comi-Tragiske ere de begge satte, og den dialektisk uendeliggjorte Aand seer paa eengang begge Dele i det Samme.

Nu til mit Experiment. Jeg har sat to ueensartede Individualiteter sammen, en mandlig og en qvindelig Ham har jeg holdt i Aandens Potens hen til det Religieuse, hende har jeg holdt i æsthetiske Kategorier Misforstaaelse kan der blive nok af, saasnart jeg sætter et Eenhedspunkt Dette er, at de enes i at elske hinanden. Misforstaaelsen er nu ikke lagt i noget Tredie, som forstode de hinanden, og det var en fremmed Magt, der adskilte dem, nei Alt begunstiger ironisk nok deres Misforstaaelse, der er Intet til Hinder for, at de faae hinanden og hinanden i Tale, men saa begynder netop Misforstaaelsen. Tager jeg nu Lidenskaben bort, saa er det Hele en ironisk Situation med græsk Heiterkeit, sætter jeg Lidenskaben, saa er Situationen væsentlig tragisk, betragter jeg den, saa siger jeg den er paa eengang comisk og tragisk Heltinden kan naturligviis ikke see den saaledes, dertil er hun for umiddelbar Seer hun den comisk, maatte det ifølge Successionens Lov skee i et sildigere Moment, hvor da Latteren igjen vilde gjøre hende selv comisk, thi at lee ad en væsentlig Vildfarelse beviser, at man er i en ny, og Den, der leer saaledes, er ligesaa lidet helbredet som »Den er fri, der spotter sine Lænker.« Helten er vel

Den er fri, osv] sml Börne, Gesammelte Schriften II S 126 Es sind nicht alle frei, die ihrer Ketten spotten

strax opmærksom paa, at det Comiske er tilstede, hvad der frelser ham for at blive comisk, men han kan dog ikke see Forholdet som jeg seer det, der experimenterende har lagt det Hele an. Dette kommer deraf, at han er i Lidenskab, og hans Lidenskabs Grad viser sig bedst derved, at han pathetisk styrker sig ved at see det Comiske. Han er i Lidenskab. Vilde jeg sige til ham: »forsøg at tage den bort,« saa sætter han strax en anden isteden og siger, at det er en Nedrighed mod Pigen. Saaledes kan han vel see det Comiske i Misforholdet, og Misforstaaelsen, men han seer denne Opfattelse som en underordnet Instants, og ud af den vikler hans Lidenskab sig mere og mere pathetisk. Binde-Ordet i deres Misforstaaelse er at de elske hinanden, men i deres Ueensartethed maa denne Lidenskab udtrykke sig væsentligen forskjellig, og saaledes maa Misforstaaelse ikke komme udenfra dem imellem, men udvikle sig i Forholdet selv, som er imellem dem. Det Tragiske er, at to Elskende ikke forstaae hinanden, det Comiske er, at To, der ikke forstaae hinanden, elske hinanden. At Sligt kan forekomme er ikke utænkeligt, fordi jo Elskoven selv har sin Dialektik, og om det var uhørt, saa har jo et Experiment Magtfuldkommenhed til at experimentere. Naar det Ueensartede er holdt saaledes, som jeg har holdt det, saa har ogsaa begge Parter Ret i at sige: at de elske. Kjærligheden selv har et ethisk og et æsthetisk Moment. Hun siger, hun elsker, og har det Æsthetiske og forstaaer det æsthetisk; han siger at han elsker, og forstaaer det ethisk. Saaledes elske de begge To og elske hinanden, men dog er det en Misforstaaelse. Det Ueensartede er holdt ud fra hinanden paa Kategori, og Misforstaaelsen er saaledes forskjellig fra novellistisk Tuskhandel og Bagefterbetænkning indenfor reent æsthetiske Kategorier.

Experimentets mandlige Figur seer da det Comiske, men ikke som en hærdet Iagttager seer det. Han seer det Comiske og styrker sig ved dette til det Tragiske. Det er, hvad der især beskæftiger mig, thi derved belyses det Religieuse. I Aandsstyrke til paa eengang at see det Comiske og det Tragiske i det Samme culminerer Hedenskabet. I den høiere Lidenskab, der ud af denne Eenhed vælger det Tragiske, begynder Religieusiteten, det vil sige den Religieusitet, for hvilken Umiddelbarheden er forbi — og denne skal jo i vor Tid være forbi for Alle, saa sige de. Som Dyre-Skabning har Mennesket to Been (Extremiteterne), saaledes er det Comiske og det Tragiske nødvendige Bevægelses-Extremiteter for Den, som vil existere i Kraft af Aand, og efter at have opgivet Umiddelbarheden. Enhver, der kun har eet Been og dog vil være

Aand i Kraft af Aand er latterlig, han være nok saa stort et Geni. I Forholdets Ligelighed mellem det Comiske og det Tragiske ligger Betingelsen for den rette Gang, Misforholdet kan ogsaa her betegnes som at halte, at være hjulbenet, klumpfodet o. s. v. — Min Ridders Ulykke er, at han, idet han skal slutte sig sammen i Religieusiteten, bliver dialektisk paa det yderste Punkt, hvorom mere i en anden Paragraph. Her kun saa meget, han bliver ikke dialektisk i at gribe ud af det Comiske og Tragiske den tragiske høiere Lidenskab, thi saa kunde jeg slet ikke bruge ham, men han bliver dialektisk i selve denne Lidenskabs sidste Udtryk. Uden dette kunde jeg heller ikke bruge ham; thi der ligger netop en dæmonisk Approximations Bestemmelse til det Religieuse.

For at belyse Experimentet skal jeg gjennemgaae Structuren.

Anlægets Form udtrykker Dupliciteten. Om Morgenen erindrer han Virkeligheden, i Natten har han med den samme Historie at gjøre, men gjennemtrængt af hans egen Idealitet. Denne Idealitet er altsaa ikke en illusorisk Anticipation, der endnu ikke har seet Virkeligheden, men efter Virkeligheden en Frihedens Gjerning. Dette er Differentsen mellem den æsthetiske og den religieuse Idealitet. Den æsthetiske er høiere end Virkeligheden før Virkeligheden, altsaa i Illusion, den religieuse er høiere end Virkeligheden efter Virkeligheden, altsaa i Kraft af et Guds Forhold. Dupliciteten er udtrykt. En Digter eller en Elsker kan vel have en ideal Forestilling om den Elskede, men ikke paa samme Tid have en Virkelighedens Bevidsthed om, hvorvidt den er sand, eller en Virkelighedens Bevidsthed om, hvorvidt den ikke er sand. Denne Modsigelse kan kun den nye Idealitet udholde, der kommer efter Virkeligheden.

Historien begynder saaledes to Gange. Jeg har ladet et halvt Aar ligge imellem, og antager, at han i den Tid har levet i en Slags Bedøvethed, indtil Lidenskaben vaagner pludseligen med den 3die Januar. Andre Opfattelser kunde ogsaa her anføres, mit Valg er gjort i Forhold til Anlæget.

De tvende Individualiteter forholde sig omvendt til hinanden. Det kritiske Punkt indtræder for hende i Virkeligheden, men han, som væsentligen er uden Praxis i Forhold til det andet Kjøn, seer det ikke tydeligen, og kun i theoretiske Anstrængelser aner han Noget derom. Shakspeare har sagt etsteds, jeg husker ikke hvor

Shakspeare Kong Johann. 3 Akt 4 Scene: Vor der Genesung einer heftigen Krankheit im Augenblick der Kraft und Bessrung, ist am heftigsten der Aus-

og kan ikke citere, men Meningen er: i Øieblikket, før Helbredelsen fra en heftig Sygdom indtræder, i Bedringens Øieblik er Anfaldet heftigst; og ethvert Onde er værst, naar det tager Afskeed. Det kritiske Punkt for hende, da Helbredelsen egentlig begynder, er det Øieblik, da hun har vovet Alt for at holde ham fast, og han nu, ganske conseqvent fra sit Standpunkt, vover det Yderste, at stride sig ud af hende. Fra dette Moment af, hvor hun har følt Smerten dybest, er, psychologisk seet, hendes Bedring indtraadt. Hans Billede forsvinder derfor allerede medens han er nærværende, og da Adskillelsen er sat, mere og mere som en Erindring, Virkeligheden maa hjælpe hende. Med ham omvendt. I Virkelighedens Tid er han stærkest, fordi han kun har hende som en Virkelighed. I det Øieblik derimod, da han anden Gang skal see hende ikke i Virkeligheden men i sin egen Idealitets Belysning, forvandles hun til en gigantisk Figur. Hvad han i Virkeligheden har gjort, Bedraget, hvormed han virkelig har gavnet hende (thi Forholdet er saa dialektisk, at i Grunden er Bedraget hende Sandhed ɔ: hun forstaaer det bedst), kan han ikke fastholde ligeoverfor hende, saasnart han selv bringer hende frem. For at troe paa Bedragets Betydning maa han have sit Forhold til hende i Virkeligheden og virkeligen see hende. Hans kritiske Moment indtræder derfor med 3die Januar Aaret efter; thi han skal religieust helbredes, og i denne Henseende forstyrrer hendes Virkelighed ham, han maa have hende ideal. Som de have misforstaaet hinanden fra Begyndelsen, saa vedbliver Misforstaaelsen efter Adskillelsen, og viser sig nu netop tydeligst. I det Øieblik hun er nærved at have glemt ham, fordi hun ikke seer ham og allerede er langt fremme i Helbredelsen, og han er bleven hende ubetydelig, i det samme Øieblik er hun bleven ham allerbetydeligst, netop fordi han ikke seer hende. Saasnart han seer hende, er hos hende, taler med hende, saa har han sin Forstand og er stærk, saasnart han selv danner hende, taber han sin Forstand, tør ikke troe den, og det Religieuse maa bestemtere arbeide sig frem. En Gjenganger er altid forfærdelig, og hun bliver det for ham. Men hvilken Forskjel mellem en ung Pige, som hans Forstand holder Stangen, og en ideal Skikkelse, der træder ham forfærdende imøde, mod hvilken hans Forstand slet Intet formaaer! Hans Individualitet var lagt ethisk-religieus

---

fall; jedes Uebel, das Abschied nimmt, erscheint am übelsten (Schlegel & Tieck I S. 41). Anført af Börne, Gesammelte Schriften VII S. 242, fra hvem S. K. har det efter en Notits i en Concept.

an. Dette er det han skal blive. Hun hjælper ham ogsaa, men ikke ved sin Virkelighed Her ligger ogsaa Betydningen af hans Tungsind Det er Mulighedens Fortættelse Men naar det betyder noget Saadant, saa er al Tale om en ung Piges Munterhed og et Ægteskabs Duelighed til at adsprede det, en daarlig Tale, thi det skal ikke adspredes. Det skal tvertimod sortne endnu mere for hans Sjel, saa kommer han sig nok. Dette kan hun ikke indsee, og hun handler aldeles conseqvent. Han kan heller ikke see det, thi saa fik han ikke Forfærdelsens Naadestød, saaledes som dette falder sikkrest, naar det rammer ved hans egen Skyld og ved hendes Vaade.

Ideen fordrer, at han faaer hende at see igjen, men vel at mærke, at han ikke faaer en Virkelighed at see, thi saa er han hjulpen. Derfor har jeg flere Gange ladet ham see hende igjen. Men med disse Gjensyn har det et eget Sammenhæng. Fra sit Standpunkt seet ganske conseqvent mener han, at skylde Uendeligheden i hende ikke at forstyrre med indblandende halve Skridt. Man seer strax, han har med sig selv alene at gjøre, og hende ikke udenfor sig som en Virkelighed, thi saa vilde Bedraget igjen komme frem For altsaa ikke at forstyrre Uendeligheden i hende, hexer han sig ind i en rædsom Uddøethed eller Afdøethed Dette er fra hans Standpunkt et ligesaa energisk Udtryk for hans Kjærlighed som hendes heftige Udbrud var for hendes. Gjensidigen er dette naturligviis det Forkeerteste, de kunne gjøre for hinanden.

Altsaa han seer hende igjen. Men netop fordi han for at tjene hende holder sig selv som en Afdød, har han forhindret sig i at faae et eneste ligefremt Indtryk. Her er han ifærd med at blive normal, Aberrationen ligger i, at han dog med hele sin Lidenskab bekymrer sig derom Han faaer aldrig nogen Begivenhed i Forhold til hende eller et ligefremt Forhold til en saadan, aldrig nogen Vished, men vedblivende med hele sin Lidenskab at bekymre sig derom tilegner han sig Alt selv det Ubetydeligste, og stort mere faaer han ikke, ved dialektiske Anstrængelser* Dette

*) Hvor anstrængende en saadan Existents maa være, seer jeg deraf at det allerede er anstrængende i Tanken at construere den, at man ikke paa et enkelt Punkt i et Comma glemmer hans dialektiske Vanskelighed I et Stykke af Midnat 13. Febr kunde der godt have staaet istedenfor den dia-

Midnat 14 Febr se ovenfor S 228

[redacted]

l sige, han kommer mere og mere til at fordybe sig i g selv.

Hvad nu Gjensynene angaaer, da bevise de ham faktisk Intet. e Slutninger, han gjør, vil ingen Anden end han gjøre; al den leghed, han seer, troer jeg slet ikke paa, og har mange andre orklaringsgrunde. At det var 3die Gang han en Onsdag saae ende paa Hauserpladsen vilde Ingen have opdaget i hans Sted, ıd mindre slutte af et Tilfælde hvad han slutter. Selv Gjensynet Kirken er ikke Noget at holde sig til, og han veed egentligen et Intet. Det mærker han nok selv, men fra hans Standpunkt · det consequent, at lade Forstanden fare. Han gjør det for at re hende, af Stolthed paa hendes Vegne, men paa samme Tid ænder der ham noget Andet, han fordyber sig mere og mere ligieust i sig selv. Indlod han sig med hende, saa har han igjen n Forstand, og den religieuse Fremadskriden er forhindret. Dette er han ikke selv, han gjør det for at hævde hende. — Disse jensyn svare derfor til hans sjelelige Tilstand, og den Berøring ed Virkeligheden, hvorved han blot tangerer den i Retningen fra en, holder ham i den Svæven, i hvilken det Religieuse skal consolidere sig. Han digter hende nu, men i Kraft af en religieus lealitet, som kommer efter Virkeligheden. Som en Elsker i Kraft f en Idealitet, der ligger før Virkeligheden, seer Skjønheder hos en Elskede, som ikke ere der, saaledes seer han med Angerens ıtenderede Lidenskab Forfærdelser, som ikke ere til. — Her ligger aa eengang det Gode og det Ualmindelige hos ham, men ogsaa et Dæmoniske, at han ikke kan komme til Hvile og til at hvile g ud i den sidste religieuse Beslutning, men bestandigt holdes Spændingen. Hun afgjør hans Skjebne, siger han, det er sandt; ıen det Usande er, at hun afgjør den, thi den er afgjort. Det at an forbliver *in suspenso* er paa eengang et lidenskabeligt Udtryk

---

lektiske Vidtløftighed disse Ord: »Lægeskjønnet lyder paa, at hun befinder sig vel.« Af Bogens faa Læsere havde de skyndsomme Intet mærket, selv af de faa skjønsomme havde maaskee kun en enkelt spurgt: hvorledes faaer han en saadan umiddelbar Efterretning, saa maa han jo have spurgt Nogen, og hans anstrængede Lidenskabelighed har dog ikke forhindret ham i at gjøre hvad han jo i Mulighedens Form maatte ansee for det Forfærdeligs

---

intenderede ɔ: anspændte (intense). *in suspenso* svævende.

for hans Sympathi for hende, men ogsaa det Dæmoniske.*) Han skal vel blive *in suspenso* eller paa Ønskets Spidse, som han siger, men paa samme Tid i Kraft af, at Afgjørelsen for ham er forbi, have sin religieuse Beslutning i Ro, og ikke lade Afgjørelsen blive dialektisk ved hende. Men netop fordi han ikke er saaledes, belyser han i sin Svæven og i sin Aberration mangt et religieust Problem, dog maa man erindre, at hvad han siger, er Replik i individuel Lidenskab. — Han havde Energi nok til at holde sit Bedrag ud, Energi nok til at vælge det Religieuse, og lige i det yderste Øieblik eller i Yderspidsen af den religieuse Lidenskab bliver han dialektisk. Det er som var der en Mulighed af, at han vilde lægge sit Liv anderledes an, naar hun slap vel fra det Hele. Heri ligger netop det Dæmoniske, at han i en anet Mulighed ikke vil forholde sig til sig selv i sin religieuse Idee, men gribe hende i æsthetiske Kategorier og besvige det Ethiske en lille Smule, som var han, hvis han er skyldig, mindre skyldig, fordi hun slap godt derfra, mindre skyldig, selv om hun havde Uret mod ham. Herom dog mere paa et andet Sted.

Ueensartetheden mellem de tvende Individualiteter skal nu eftervises i de afgjørende Punkter. Ueensartetheden vil gjøre at det Dialektiske bestandigt sætter Forholdet om, hvilket Læseren selv i Bogen vil være opmærksom paa.

1. Han er indesluttet — hun kan end ikke være det.

Hvorfor kan hun ikke være det? Al Indesluttethed ligger i en dialektisk Reduplication, hvilken er Umiddelbarheden aldeles umulig. Umiddelbarhedens Sprog er ligesom de vocaliserende Sprog let udtaleligt, Indesluttethedens Sprog er kun i Taushed et Sprog, eller i det Høieste ligesom de Sprog, der sætte en 4, 6 Consonanter foran en Vokal. Fordi hun er saaledes umiddelbar, bliver Hengivenhed ganske rigtigt det Medium, i hvilket hun, efter en tidlang at have været overvældet af ham og have lidt Uret.

*) Saaledes maa ethvert Skridt betragtes, han gjør for at hjælpe hende. Men i det sidste, som han selv anseer for en Svaghed, er han ophøiet i sin Lidelse, da han i det Øieblik, hvor Forstanden maa sige nu synes Alt at blive godt, reent sympathetisk synker sammen ved den Tanke, at hun kun er endeligt helbredet.

[redacted]

derpaa fremskyndet ved en lille Begivenhed udtrykker sin Lidenskab. Paa denne Hengivenhed strander hans Indesluttethed, det vil sige, han er saa meget mere dialektisk, at han indseer Misforholdet.

Indesluttethed kan imidlertid betyde noget Forskjelligt. Hans Indesluttethed er væsentligen Tungsindets Form, og Tungsindet i ham igjen den fortættede Mulighed, der gjennem en Krise maa gaaes igjennem, for at han kan blive sig selv klar i det Religieuse. Angaaende sin Indesluttethed siger han paa intet Sted, hvad den indeholder. Jeg har med Flid holdt ham saaledes, deels fordi jeg kun behøvede Indesluttetheden som Grændse, som den Forstaaelsens Grændse, der sætter Misforstaaelsen, deels fordi han end ikke selv kan sige, hvad den indeholder. Hans Indesluttethed er nemlig hverken mere eller mindre end den religieuse Subjektivitets fortættede Anticipation. Den religieuse Subjektivitet har et dialektisk Moment mere end al Virkelighed, ikke som før Virkeligheden, men som efter Virkeligheden. Han kan derfor ypperligt existere i Virkeligheden, og saaledes antages han at have gjort det, men Indesluttetheden er og bliver Anelsen om et høiere Liv. Det følger nemlig af sig selv, at saadanne Virkelighedens Kategorier, som at det Udvortes er det Indvortes, og det Indvortes det Udvortes, i Forhold til det Religieuse ere opfundne af Münchhausener, der aldeles ikke forstaae sig paa det Religieuse (hvad dog en Forstands Begeistret som jeg meget godt kan, uden at være religieus). De gavne derfor i disse Sphærer ligesaa meget, som hvad et gammelt Ord siger at række Tungen ud af Vinduet og faae et Smæk over den.

Hans Indesluttethed indeholder da forsaavidt slet Intet indtil videre, men den er der som Grændsen, og den holder ham, og indtil videre er han tungsindig i sin Indesluttethed. Den abstrakteste Form for Indesluttethed er, at den indeslutter sig selv. Psychologen veed Beskeed om, at medens den Indesluttede kan sige meget og med Lethed, som har gjort ham indesluttet, saa siger han ikke og kan ikke sige det, der gjør ham indesluttet. Indesluttetheden kan man derfor vanskeligt tage fra den Indesluttede, og han er egentlig at helbrede religieust i sig selv. Dette er Indesluttethedens abstrakteste Form, naar den er et høiere Livs Anticipation i Mulighedens Fortættelse. Derfor siger han aldrig, hvad hans Indesluttethed indeholder, men kun at den er der. Fra dette Mulighedens Standpunkt kan der skrides frem til religieus Gjennemsigtighed; det er det, han skal. Men det veed han ikke, og aner mindst, at Veien gaaer igjennem de Forfærdelser, at opgive

sit Forhold til hende, fordi det er et Misforhold. Havde han ikke i sig selv fundet Kraft til Fortvivlelsens Beslutning, havde han ikke, uden at forstaae, hvilken Betydning det havde for ham selv, eller rettere uden at forstaae Andet, end at det var hans Undergang, fundet Styrke dertil i sympathetisk Begeistring for hende, hvad enten hun nu forstod det eller ikke, havde hun seiret saa havde han været tabt. Indesluttethedens Udviklings-Proces havde været standset, han var bleven handlende i Forhold til sin Indesluttethed, havde sluttet den af, gjemt den som en fix Idee i sit Indre, maaskee i Sindssvaghedens stille Form, maaskee endog i en Skylds Form, thi disse tvende Former ere de væsentlige for den consoliderede Indesluttethed. — Han fik hendes Liv paa sin Samvittighed, det hjalp ham og vil hjælpe ham: hun havde hele hans Aands-Existents paa sin Samvittighed; det har hun aldrig drømt om.

For at belyse hans Indesluttethed har jeg ladet løbe ind i Dagbogen nogle Opsatser, hvor han ligesom famler efter et Udtryk for sin egen Indesluttethed Directe udtrykker han sig aldrig, det kan han ikke, men indirecte. De maae derfor ogsaa forstaaes indirecte En af dem hedder, en Mulighed, den for ham afgjørende Kategori, som derfor maatte forfølges til en Yderlighed Den ender med, at det var en Indbildning, en Feberdrøm med Skylden Han famler her efter Synden Havde han havt en Synd paa sin Samvittighed, havde jeg tænkt mig ham saaledes, saa havde det været langt lettere at klare ham ud deraf, men saa havde det hele Anlæg heller ikke udviist det, som jeg vil have

2 Han er tungsindig — hun livsglad Men er hans Tungsind et saadant, at det skal standses, saa lad hende derom thi saa hjælper hun ham, som han selv saa bevæget taler derom Men det er ikke saa. Han veed ikke af, at dette Tungsind betyder noget Andet; selv tilintetgjort seirer dog endnu Sympathiens Smerte paa hendes Vegne, og han beslutter at forlade hende, uden at ane, at det netop maa hjælpe ham. I det Hele er hans Bekymring for Pigen reent Sværmeri, latterlig i sig selv, tragisk ved hans Lidelse comisk ved at han gjør det allergaleste.

Der er Forskjel paa Tungsind og Tungsind. Der er et Tungsind, som i Forhold til Digtere, Kunstnere, Tænkere er Krisen, og som hos Qvinden kan være en erotisk Krise. Saaledes er min Figurs Tungsind Krisen for det Religieuse. Tager jeg en Kunstner, saa yttrer dette kritiske Tungsind sig ikke strax derved, at han veeklager over ikke at due til at være Kunstner. Langtfra, det er stundom mistænkeligt, at den Lidende saaledes veed, hvad det er

[redacted]

at hans Lidelse maaskee kun er opvarmet. Nei, dette Tungsind kan kaste sig paa Alt, paa det Ubetydeligste, og først naar hans væsentlige Bestemmelse er sat, sees det, at det var Tungsindets Hemmelighed. Men Krisen maa komme sildigere hos den Religieuse, det vil sige for den Art Religieusitet, hvor det gjelder, at Umiddelbarheden er gaaet under. Grunden er de mange Forudsætninger, som behøves: han maa være æsthetisk udviklet i Phantasi, maa kunne fatte det Ethiske med primitiv Lidenskab, for rigtig at støde an, at det Religieuses oprindelige Mulighed i denne Katastrophe kan bryde frem. Tungsindet maa derfor have ledsaget ham gjennem de foreløbige Stadier.

Saaledes med min experimenterede Personlighed. Det, der skal hjælpe ham, er netop Forfærdelsen. Det drømmer han ikke om, han tænker kun paa hende og paa sin Lidelse i Skyld. Hans Sympathi for hende begeistrer ham til at være nøiagtig i at vove det Yderste. Han forlader hende: men ikke for at opgive hende, men for at holde ud, om det dog ikke skulde hjælpe. Dette vil han ikke sige hende, thi da det er uvist og usikkert, er det at fornærme hende at holde hende hen med et saadant Haab. Det er aldeles conseqvent, det er det, der skal hjælpe, men han veed ikke hvorledes. Et Ord imellem dem og hans Udvikling havde dog været forstyrret.

Følgen vil naturligviis blive, at hun imidlertid betænker sig, hun kan ikke holde sig ved sig selv. Det er som det skal være; hans Vei skulde ikke derhen, og Alt lægges til Rette for ham, at han kan blive en ordentlig Individualitet. — Saaledes har jeg lagt Experimentet an: det Samme paa eengang comisk og tragisk.

Havde hun seiret, saa havde han været tabt. Selv om hendes Livsgladhed, der dog er et aftagende Fond, havde formaaet at gjøre ham til en lykkelig Ægtemand, det var ikke det, han skulde være. Men det drømmer han ikke om, og føler kun sin Elendighed saa dybt, at han ikke kan due til, hvad Enhver duer til — at være Ægtemand.

Han faaer hendes Liv paa sin Samvittighed, hun har havt hele hans Personlighed paa sin, og naturligviis ikke drømt derom.

3) Han er væsentligen Tænker — hun intet mindre.

Med dette Ord »Tænker« falder der en vis comisk Belysning over ham; thi kun deraf, at han er ene syslende med Tanker, lader det sig forklare, hvad Experimentet antager, at han har kunnet leve hen uden mindste Kjendskab til Verden og især til

det andet Kjøn. Havde han havt den, især den sidste, ja saa kunde Experimentet slet ikke komme istand, thi man behøver da ikke at see sig langt om, for at see, hvad han havde at gjøre og især hvad man skal gjøre ved en ung Piges Forfærdelser, hvilke man bedst honorerer ved at gjøre et gammelt Vers til en Leveregel: *cantantur hæc, laudantur hæc, dicuntur, audiuntur; scribuntur hæc, leguntur hæc — et lecta negliguntur.* I Experimentet maa der derfor falde som Reflex af Verdenskundskaben, han mangler, en vis latterlig Belysning paa ham, men paa den anden Side har hans uerfarne Ærbødighed for det andet Kjøn noget rørende samt en vis epigrammatisk Kraft over Verdenskundskaben.

Det, at han er Tænker, vil nu ikke sige, at han læser mange Bøger og agter at bestige Kathedret som Privat-Docent. Saadanne Tænkere kunne godt forene det Forskjellige, og saa have de jo ogsaa Mediationen. Han derimod er væsentligen Selvtænker, og i den Forstand, at han altid maa have Ideen med sig for at existere. Dette beskæftiger ham med en Selvtænkers Lidenskab, ikke med en Privat Docents affecterede Forsikkrings-Vederhæftighed.

Pigen har, som det klæder hende i hendes Umiddelbarhed, Livet og Dagen for sig, hvilket er allerkjereste. Hun har intet mod, om det saa var det Syrochaldæiske han vilde studere, hun blæser ad lærde og curieuse Materier, hvilket er elskværdigt og ikke uden Ynde. Men hvad der beskæftiger ham er ikke det Syrochaldæiske eller det Elamitiske, det er Tilværelsen selv, i hvilken han existerer

Som en Følge deraf kunne de slet ikke forstaae hinanden Det, der beskæftiger ham absolut, veed hun slet ikke af er til, og vilde han sige det, saa vilde det ikke beskæftige hende mere, end hvis han talte om Sancherib og Salamanasser Hun forlanger det heller ikke; og dette er elskværdigt af hende, især hvis Opgaven havde været den modsatte, at hun for at tjene ham ikke brød sig derom. Hun fatter naturligviis heller ikke, at hendes Forlangende og hendes Dispensation ikke veie op mod Ideer, at det: ikke at udtrykke Ideen, ikke blot forstyrrer ham, men at han anseer det for en Fornærmelse mod hende

Saa tænker han da. Og dette kan han tænke, at han kan faae et Mord paa sin Samvittighed, men ikke at udtrykke Ideen kan han ikke tænke. Hvad en Piges Ære er, det er Consequent-

---

cantantur hæc osv man synger dette, roser hint, siger, hører. skriver dette læser hint — og glemmer det læste

[redacted]

sen og Ideen for en Tænker, og det at holde den fast i Livet for en Selvtænker. Har han hendes Ære paa sin Samvittighed, saa har hun havt hans Tanke-Existents paa sin. Naturligviis har hun ikke anet det.

4) Han er ethisk-dialektisk — hun æsthetisk umiddelbar.

Fra ethvert af disse Standpunkter er Begrebet om Lidelse aldeles forskjelligt. Han kan ikke forstaae, hvad der væsentligen bliver hendes Lidelse (hvis der bliver noget af det med den), nemlig at tabe Besiddelsen af et andet Menneske; hun forstaaer slet ikke, hvad der væsentligen bliver hans Lidelse, Ansvaret og Skylden.

Saa blive de begge ulykkelige, og den Ene har gjort det Bedste for den Anden i Henseende til at blive ulykkelig: han ved at bryde Forholdet, hun ved at lægge et Mord paa hans Samvittighed. Han vilde jo rigtignok have faaet det alligevel, men hun gjør det dog.

5) Han er sympathetisk — hun i Umiddelbarhedens Forstand uskyldig selvkjærlig.

Den uskjønne Selvkjærlighed er altid kjendelig paa en Reflexion. Noget Saadant findes ikke hos hende, derimod vel den Selvopholdelsens Drift, der af nogle græske Philosopher blev constitueret til Moralprincip. Feilen hos dem var, at det ikke lader sig gjøre uden Reflexion, hun derimod er uden Reflexion, derfor er denne Selvkjærlighed ikke uskjøn og er Tegn paa en naturlig Sundhed.

Uagtet den Forkjærlighed, med hvilken han ellers opfatter hende, gjør han hende dog Uret paa en Maade, ved at sige, at der ikke er Spor af Resignation hos hende. Ikke som havde han Uret i Udsagnet, thi det er ganske sandt, men Grunden er, at hun slet ikke fatter, hvad det vil sige, hvilket paa eengang kan betegne hendes Sundhed, men maaskee ogsaa en erotisk Beskedenhed. Desuden forhindrer han hende i at fatte det. Han bruger Bedraget for at skjule over sine egne Lidelser, at hun ikke skal bevæges sympathetisk. Men nu glemmer han at calculere Bedraget, at det

---

nogle græske Philosopher] Chrysippos og andre Stoikere (Diogenes Laert. VII, 85).

jo forhindrer hende i, at blive opmærksom paa Sympathiens Tilskyndelser. Men som her er en Modsigelse, saa er hans dialektiske Stilling ogsaa her saa vanskelig, saa tvetydig, at man kunde antage, han paa eengang lige saa nødig som han vil have hende sympathetisk bevæget for hendes egen Skyld, lige saa nødig vilde have en energisk Yttring af hendes Høimod for sin egen Skyld. Dette har han dog indseet selv, thi han siger, at han har tilbudet hende Leilighed til at give ham sin Frihed, som han ogsaa har gjort, men deraf følger endnu ikke, at han er reent sympathetisk paa dette Punkt, men mere bøiende sig under, hvad han anseer for Pligt. Forsaavidt han har gjort dette Tilbud, er han frelst fra at blive dæmonisk hen til det Onde, det kunde han være bleven paa dette Punkt; men han er heller ikke reen religieus, det vil sige, det er muligt. Ulykken er, at hun ikke vil forstaae ham, men kun benytte enhver ny Opdagelse om hans Følelse for hende til at styrte løs paa ham med sin Hengivenhed.

Det er Sympathi for hende, vel at mærke som den consequent kan være i hans Individualitet (thi hans Sympathi kan naturligvis ikke tale i hendes Maal) der begeistrer ham til de Skridt han ellers neppe havde vovet. Jeg kunde have ladet det være nok dermed, men for at belyse ham lader jeg den Tanke finde Indgang hos ham, og Virkeligheden ligesom begunstige den, at det dog vil ende paa en ganske naturlig Maade med, at hun er frank og fri igjen ved en *restitutio in integrum*. Her skal det vise sig, om han er sympathetisk, eller rettere, da han er lagt sympathetisk an, saa vil det vise sig, at han næsten nu lider mest, fordi han synes hun taber i Idee-Existents. Hans Sympathi viser sig her allerstærkest og som den maa være hos en Tænkende, hvem Idee-Existents er det Eneste — havde han havt Kjendskab til Verden og til det andet Kjøn, saa var han sluppen bedre, det vil sige, hvis han vilde brudt sig om denne Viden.

Saa bryder han da, og Vielsen gjør den besynderlige Tjeneste at blive det Adskillende. Misforstaaelsen viser sig igjen i det Senere. Hun er, som ovenfor sagt, allerede ifærd med at helbredes, da han forlader hende, og helbredes lidt efter lidt, han lider mest bag efter. Han er den Handlende, hun den Lidende, saa synes det, dog er det omvendt, han er den Lidende, som ikke havde vovet, hvad hun vovede, at lægge et saadant Ansvar paa et andet Menneske. Hun troer, at han har fornærmet og krænket hende

restitutio in integrum: Gjenindsættelse i den oprindelige Tilstand.

[redacted]

ved at bryde Forholdet, og dog har han kun fornærmet hende ved at begynde det. Afbrydelsen er i sympathetisk Begeistring for hende. Hans Skyld er, fraseet det at begynde, at han i Forhold til hende anlægger for stor en Maalestok, og dette er netop hans Ære. Han er skyldig, hun aldeles uskyldig, mener han. Dog er det ikke saa: er han skyldig i at have begyndt, saa er hun skyldig ved at benytte sig af Forholdets ethiske Side til at ville binde ham til sig, og vove Skridt, hvis Følger hun hverken drømmer om eller kan beregne. Han seer det Comiske, men i Lidenskab, saa han derudaf vælger det Tragiske (dette er det Religieuse og hvad jeg ikke kan forstaae, der seer begge Momenter i Ligevægt), hun seer det Tragiske og saa tydeligt, at hun gjør det comisk. Han frembringer i det Udvortes slet ingen Virkning, uden hvad ethvert Mandfolk kunde gjort lige saa godt, at en Pige vil døe o. s. v., han kan ikke engang gjøre en Pige ulykkelig; hun frembringer en uhyre Virkning. Dette tænker hun slet ikke paa, thi hun tænker, havde hun faaet Lov at gjøre ham lykkelig, saa havde det været Noget. Det Første tænker han ikke paa, thi han maa tænke, at han har knust hende. Han er forvisset om Eet, at det bliver Pigens Ruin at forenes med ham, maaskee er Pigen klogere, naar hun mener, at hun nok kunde bruge ham. Hun er sikker paa, sagtens at kunne gjøre ham lykkelig, og dog vilde det, som viist, ubetinget have været hans Undergang. Han er til Nar ved sin ydmyge Ærbødighed, hun bliver til Nar ved sine store Ord.

Men hvorledes kom han dog til at begynde? Dette troer jeg, jeg har lagt tydeligt an. Han begynder med en heel Livs-Anskuelse, som han har dannet sig. Jeg skal have en religieus Individualitets-Approximation ud af ham, derfor maatte Anskuelsen være en æsthetisk-ethisk i Illusion. Saaledes er den ogsaa, og det er ganske i sin Orden, at den maa have tilfredsstillet hans Individualitet. Han seer Pigen, faaer et erotisk Indtryk, men videre heller ikke. Hun er optagen i hans Existents, og han vil, som han siger, ikke fornærme hende ved at lære hende nøiere at kjende. Man seer strax Sværmeren, og en Sværmer skal han være, men han skal ind i en anden Sphære. Saa gaaer da Tiden hen, han er besluttet, men det Erotiske er slet ikke skeet sin Ret. Nu er han i det og griber Sagen ethisk an, medens den religieuse Mulighed

---

Det Første tænker han ikke paa, nemlig at han i det Udvortes ingen Virkning frembringer.

bestandigt er dybest i hans Sjel, som den allerede var i hans første Livs-Anskuelse, uden at han vidste af det. Det Ethiske bliver ham nu klart i Virkeligheden, og han strander. Hans Fornærmelse er ikke at bryde af, men den var, med en saadan Livs-Anskuelse at ville være forelsket. Stadierne ere saaledes lagte an, en æsthetisk-ethisk Livs-Anskuelse i Illusion med det Religieuses dæmrende Mulighed; en ethisk Livs-Anskuelse, der dømmer ham; han synker tilbage i sig selv, og han er, hvor jeg vil have ham.

Jeg har nu ganske korteligen gjort en Runde om mit Experiment. Rundt om det bevæger jeg mig bestandigt; thi jeg fatter vel Eenheden af det Comiske og det Tragiske, men ikke hvorfra han faaer den nye høiere Lidenskab, som er det Religieuse. Skulde det være Ethiken, der ved sit negative Tryk hjælper ham forbi det Metaphysiske (thi der ligger jeg) ind i det Religieuse? Jeg veed det ikke.

Resultatet af Misforstaaelsens hele Proces er egentlig, at de dog ikke elske. Men dette kan man slet ikke sige i Begyndelsen, og der er endnu bestandigt det tilbage, at hver af dem har Sit af Elskovens Momenter. Han elsker ikke, thi han mangler Umiddelbarheden, hvor det Erotiskes første Grund er. Kunde han være bleven hendes, han var dog bleven en Aand, der vil gjøre Alt for at føie hendes Ønsker, men ikke en Elsker. Men har han ikke Umiddelbarheden, saa har han det ethiske Moment, som hun slet ikke forstaaer sig paa eller bryder sig om. Hun elsker ikke, hun har nemlig Umiddelbarhedens Tilskyndelser og Vedholdenhed; men for at elske maatte hun jo ogsaa have Resignationen, at det kan blive tydeligt, at hun ikke elsker sig selv.

Hermed er Experimentet færdigt, men i en anden Forstand er det selv i sin vidtløftigere Udførelse ikke færdigt eller bragt til Enden (Om Grunden dertil mere siden). Vilde jeg antage, at det var faktisk og skeet, hvad han aner og hvad der ligger nært nok, at hun paa ny forelskede sig, hvad saa? Saa vilde han muligen komme bort fra sin Aberration. Jeg sætter mig bestandig ind i ham og indseer jo vel, at han ikke hjælpes, som jeg i hans Sted forlængst skulde have hjulpet mig. Derom vil jeg ikke stride, jeg vil experimentere. Hans Aberration ligger i, at han af hendes Virkelighed lader sig forstyrre i angrende at slutte sig sammen, at han ikke kan faae Fred i sin Anger, fordi hun gjør ham den dialektisk (Herom mere siden). Saasnart hun derfor er borte, saa vil han ene og alene have med sig selv at gjøre, Angeren ubehindret faae den Idealitet, han behøver, uden at forstyrres af

[redacted]

pathetisk Lidenskab til at ville handle, eller af comiske Syner, som han ikke selv frembringer. At slutte en Individualitet af og sætte et Resultats-Facit op, er for de store systematiske Tænkere, der have saa meget at overfare; at lade den blive til i hele sin Mulighed, er det, der interesserer den Experimenterende. Jeg kunde derfor meget godt tænke mig, at han, selv naar jeg opgav mig dette, endnu engang blev dialektisk. Hvis det skeer, bliver han ved at være dæmonisk. Det er ikke det Dialektiske, der gjør et Menneske dæmonisk, langtfra, men det at blive deri.

Den Læser, der har læst Constantin Constantius's lille Bog, vil see, at jeg har en vis Lighed med hiin Forfatter, men er dog meget forskjellig, og Den, der experimenterer, gjør altid vel i at danne sig selv i Forhold til Experimentet.

§ 3.

Det Tragiskes større Trang til det Historiske end det Comiskes; denne Forskjels Forsvinden i »Experimentet«.

Det har oftere beskæftiget mig, at den tragiske Digter for ret at sikkre sig Indtrykket paa Tilskuerne, for at vinde Stykket deres Tillid og Tro, Opførelsen deres Taarer, støtter sig ved det Historiske, at hans Helt virkeligt har udført det Store, om Digteren end ikke blot gjengiver det Historiske. At det er saaledes, vil vist Ingen negte, og ikke mod mig beraabe sig paa Lessing, da Emilie Galotti som Undtagelse bekræfter Reglen, og mangen Yttring af dets Forfatter viser, at han netop selv har betragtet det saaledes. Det langt overveiende Almindelige er, at benytte det Historiske, og med betydelig Reservation at forstaae det Aristoteliske: at Digteren er større Philosoph end Historikeren, fordi han viser, hvorledes det skal være, ikke hvorledes det er. Den comiske Digter derimod behøver ikke et saadant historisk Tilhold. Han kalde sine Per-

---

Constantin Constantius's lille Bog] »Gjentagelsen« (Bd. III S. 169). mangen Yttring af dets Forfatter] i Lessings Hamburgische Dramaturgie er der oftere Tale om Tragediens Forhold til det historiske, f. Ex. i 14., 19., 23., 88., 91. Stück. det Aristoteliske] Aristoteles' Poetik Kap. 9.

soner lige hvad han vil, han lade Scenen foregaae hvor han vil, naar blot den comiske Idealitet er der, saa leer man nok, og omvendt, han vinder ikke ved at bruge Harlequin og Pierrot, naar han ikke veed at bruge dem uden som Navne.

Er dette nu fordi Menneskene ere mere tilbøielige til at opdage Folks svage Sider end til at see det Store, er det fordi det bedre gaaer an uden betryggende Garanti at lee ad Noget end at græde derover, som havde det ikke sin Gyldighed, at en Daare leer ad Ingenting? Eller er dette maaskee Grunden, at det Comiske letbevæbnet søger det Ethiske forbi hen til det Metaphysiskes Sorgløshed og ved at lade Modsigelsen vorde aabenbar blot vil vække Latteren, det Tragiske derimod, sværtbevæbnet som det er, bliver stikkende i en ethisk Vanskelighed, at vel Ideen seirer, men Helten gaaer under, hvilket for Tilskueren er trøstesløst nok, forsaavidt han ogsaa vil være Helt, og spydigt nok, hvis han betænker, at han har ikke Noget for sit Liv at frygte, da det kun er Heltene, der døe?

Dog Grunden være nu, hvilken den være vil, det, der beskæftiger mig, er ikke Grunden, men det Faktum, at det Tragiske søger Tilhold hos det Historiske. Dette vil jo sige, at Poesien ikke ved sig selv troer sig istand til at vække Idealiteten hos Tilskueren, ikke troer, at Tilskueren har den, men vel, at det Historiske, ɔ: det at det er historisk, skal hjælpe ham til at faae den. Med Hensyn til det Comiske derimod falder det aldrig Digteren ind at ville beraabe sig paa Historien, eller at understøtte den comiske Figur med Historiens Hjælp, thi Tilskueren siger ganske rigtigt: viis os ham comisk, saa skjenke vi dig det Historiske.

Men hjælper det nu til at faae Troen paa det Store, at man veed det er historisk? Nei slet Intet. Denne Viden hjælper Een blot ind i et Sandsebedrag, der bedaares af det Stofartige. Hvad er det jeg veed historisk? Det er det Stofartige. Idealiteten veed jeg ved mig selv, og veed jeg den ikke ved mig selv, saa veed jeg den slet ikke, al historisk Viden hjælper ikke. Idealitet er ikke Løsøre, der kan transporteres fra Een til en Anden, eller Noget, som gaaer med i Kjøbet, naar man tager større Partier. Veed jeg, at Cæsar var stor, saa veed jeg hvad det Store er, og dette seer jeg paa, ellers veed jeg ikke, at Cæsar var stor. Historiens Fortællen, at vederhæftige Mænd forsikkre det, at der ingen Risico er forbunden med at antage denne Mening, da det skal være vist, at han var en stor Mand, at Udfaldet beviser det, hjælper slet ikke. At troe Idealiteten paa en Andens Ord er ligesom at lee ad en

[redacted]

Vittighed, ikke fordi man har forstaaet den, men fordi en Anden har sagt, at det var vittigt. Naar saa er, saa kan i Grunden Vittigheden for den i Kraft af Troen og Agtelsen Leende ligesaa godt være usagt, han kan lee med samme Emphasis.

Læseren vil let see af §'s Overskrift, at det ikke er min Agt at forblive i det Æsthetiske, men at jeg vil til det Religieuse. Hvad den tragiske Helt er i det Æsthetiske er det religieuse Forbillede (jeg tænker naturligviis her kun paa fromme Mænd o. s. v.) for den religieuse Bevidsthed. Digteren er her en Taler. Man tyer nu her igjen til det Historiske. Forbilledet stilles frem, og nu siger Taleren det er vist, for det er historisk, og den troende Menighed troer Alt, endog at Taleren veed, hvad han selv siger.

For at fatte Idealiteten maa jeg kunne løse det Historiske op i Idealiteten, eller gjøre, hvad man med et fromt Udtryk siger om Gud i Forhold til en Døende: klare op for det. Omvendt kommer jeg ikke ind i Idealiteten ved at gjentage den historiske Ramse. Den, som derfor ikke i Forhold til det Samme fatter ligesaa godt Slutningen *ab posse ad esse* som *ab esse ad posse*, han fatter ikke Idealiteten i dette Samme. Han opfostres kun ved Indbildninger. Idealiteten som det besjelende Princip bliver ikke uden videre historisk. Det, der kan overleveres mig, er en Mangfoldighed af Data, som ikke er Idealiteten, og saaledes er det Historiske altid raat Materiale, som nu Den, der tilegner sig det, veed at opløse i et *posse* og assimilere sig som et *esse*. Der er derfor intet Taabeligere paa det religieuse Gebeet end at høre det forstandige Spørgsmaal, der spørger, naar der læres Noget: er det nu ogsaa virkeligt saaledes gaaet til, for saa vil man troe det. Det, om det virkeligt saaledes er gaaet til, det er saa idealt som det fremstilles, kan kun controleres ved Idealiteten, men den kan man ikke faae historisk afproppet.

Dette har jeg bragt mig til Bevidsthed ved at danne den Lidelseshistorie, jeg har udført som et Experiment. Ak! hvis jeg var en navnkundig Forfatter, saa vilde en Læseverden, der er virksom i Troen, utrættelig virksom, være i Vaande, thi den vilde bekymre sig om Bogen, og spørge: men er det nu ogsaa virkeligt — for saa vil vi nok troe det. Hvad er det den vil troe? At det

---

ab posse ad esse fra, at noget kan (være til, at slutte), at det er til, at slutte fra Mulighed til Virkelighed (hvad man efter Logiken ikke kan). *ab esse ad posse* at slutte fra Virkelighed til Mulighed (naar noget er til, maa det ogsaa kunne være til).

er virkeligt. Ja ad den Vei kommer man ikke længere. Dersom en Taler ikke agter paa dette, saa skal han vel kunne gjøre dybt Indtryk paa sine Tilhørere, men ogsaa gjøre det til en satirisk Sandhed over sig selv, hvad Socrates sagde om Veltalenheden, at den er en bedragersk Kunst. Jo mere det udhæves, at det er historisk og derfor o. s. v., desto mere bedrager han; og er det et lille Levebrød han har, saa det ikke er værd at tale om Pengene, han faaer, saa er det lige vist, at han giver Snak, maaskee megen Snak - ak! for en ringe Betaling. En saadan historiserende Taler gjør blot Sit til, at de Lærende blive aandløse. Det er nemlig Aand at spørge om to Ting: 1) er det, der siges, muligt; 2) kan jeg gjøre det. Men aandløst at spørge om to Ting: 1) er det virkeligt, 2) har min Nabo, Christophersen, gjort det, har han virkeligen gjort det. Og Troen er den Idealitet, der opløser et *esse* i sit *posse* og nu gjør Slutningen omvendt i Lidenskab. Hvis Troens Gjenstand er det Absurde, saa er det dog ikke det Historiske, der troes, men Troen er den Idealitet, der opløser et *esse* i et *non posse* og nu vil troe det.

For yderligere at sikkre det religieuse Paradigma, holder man det Religieuse i alene pathetiske Kategorier af Umiddelbarheden. Det gaaer her Taleren, ligesom det gaaer Digteren med sin tragiske Helt. Man tør slet ikke lade det Comiske komme frem. Derfor veed Tilhøreren bestemt, at det er Alvor, og naar det er Alvor, saa kan han nok troe det. Men sæt nu denne Alvor var Spøg. Den religieuse Alvor er som det Religieuse den ud af Eenheden af det Comiske og Tragiske gaaende høiere Lidenskab. Dette veed jeg netop deraf, at jeg selv ikke er religieus og har naaet dette Standpunkt (Eenhedens) uden at overspringe noget foran, og uden at finde det Religieuse i mig. — Forholder dette sig saaledes, da skal det Historiske ikke uleilige sig, thi som det aldrig kan hjælpe til en Idealitet, saa da vel allermindst til en dialektisk Idealitet. Hvis jeg var en vederhæftig Mand, vilde det see galt ud for Læseverdenen, der ikke forud kan faae at vide, om det er Spøg eller Alvor. Jeg blev nødsaget til en Erklæring — det er dog immer godt for Noget, ikke at være vederhæftig.

Det Religieuse betrygger man ligesom det Æsthetiske ved et Resultat — og mit Experiment er jo ikke færdigt. Der er altsaa

---

hvad Socrates sagde: Platons Gorgias Kap. 57. — et *esse* i et *non posse*: o: at noget er, i, at det ikke kan være (en Virkelighed i en Umulighed).

[redacted]

intet Resultat — »jeg beder et høistæret tænkende Publikum at betænke, hvad det vil sige, at give en Bog ud uden Resultat. Heldigviis læser Ingen den, da den er af en obscur Forfatter«, saaledes vil en Recensent tale, uagtet jeg dog har saa bønligen bedet ham at lade være — ikke at lade være at sige dette, thi skal han endeligen tale, saa kan det saa vist være ligegyldigt, hvad han siger. Altsaa Resultatet, som enhver stundesløs Læser med Billighed kunde forlange forud paa Haanden, det kommer slet ikke. O! maatte derimod disse Betragtninger bøde lidt derpaa.

Poesien ligger i Commensurabiliteten af det Udvortes og Indvortes, og den viser derfor Resultatet i det Synlige. Resultatet er lige til at tage paa. Dog skader lidt Forsigtighed ikke, thi Resultatet har samme Dialektik, som Idealiteten. Det Religieuse ligger i det Indvortes. Her kan da Resultatet ikke vises i det Udvortes. Men hvad gjør Taleren? Han indestaaer for Resultatet. En saadan Caution maa i alle Maader ansees for betryggende — for den Alvorlige og Positive.

Det æsthetiske Resultat er i det Udvortes og kan vises. Det kan vises og sees endog af Nærseende ved Hjælp af en Theater-Kikkert, at Helten seirer, at den Høimodige falder i Slaget og bæres død ind (naturligviis ikke paa eengang) o. s. v. Dette er netop Ufuldkommenheden ved det Æsthetiske. — Det ethiske Resultat kan allerede mindre vises, eller rettere det fordres egentligen med en saadan Hurtighed, at man ikke kan faae Tid til at see sig om, førend det er der. Naar jeg saaledes tænker alt Andet bort, og alene tænker det Ethiske, saa fordrer jeg, ethisk rigtigt, at see det Gode seire med en uendelig Hurtighed, at see Straffen indhente det Onde med en uendelig Hurtighed. Dette lod sig nu ikke fremstille, mindst i 5 Akter, og derfor har man combineret det Æsthetiske og det Ethiske. Man har beholdt den ethiske Totaltanke og sinket den uendelige Hurtighed ved æsthetiske Kategorier (Skjebne — Tilfælde), og nu i den ethiske Totaltanke ved Slutningen seet en Verdensorden, en Styrelse, Forsynet. Dette Resultat er æsthetisk-ethisk og kan derfor til en vis Grad vises i det Udvortes. Imidlertid er der en Mislighed ved dette Resultat; thi det Ethiske kan ikke respektere det Æsthetiske anderledes, end at betragte en ligefrem Forening med det som en Mesalliance. (Derfor vistnok er Boethius saa vred paa Digter-Fremstillinger, 1ste B. *p.* 9;

Boethius] *De consolatione philosophiae*. 1. Bog, Prosa 1 (den citerede Udgave Agriae 1758, 4to), hvor »Philosophia« bl. a. betegner Muserne som »Theatertøjter« og jager dem bort fra Forfatterens Sygeleje.

derfor vistnok forbød Solon Skuespil som Bedrageri, derfor vistnok vilde Plato, at Digterne skulde udelukkes af hans Stat). Det Ethiske spørger kun om Skyldig eller Ikke-Skyldig, er selv nok Mand for at hamle op med Menneskene, trænger ikke til noget Udvortes og Synligt, end sige til noget saa tvetydigt dialektisk, som Skjebne og Tilfælde, eller til nogen Doms-Aktens Haandgribelighed. Det Ethiske er stolt og siger, naar jeg har dømt, saa behøves der ikke videre. Dette vil sige, at det Ethiske ønsker sig separeret fra det Æsthetiske og fra den Udvorteshed, der er dettes Ufuldkommenhed, det ønsker at indgaae en herligere Forbindelse, og denne er med det Religieuse.

Det Religieuse spiller nu, men som det Høiere, samme Rolle som det Æsthetiske, det holder det Ethiskes uendelige Hurtighed spatieret og Udviklingen foregaaer; men Scenen er i det Indvortes, i Tanker og Sinde, hvad man ikke kan see, ikke engang med en Natkikkert. Aandens Princip er, at det Udvortes og Synlige Verdens Herlighed eller dens Elendighed for den Existerende; et Resultat i det Udvortes eller sammes Udebliven for den Handlende er til for at friste Troen, ikke altsaa for at bedrage, men for at Aanden kan forsøges i at sætte det i Indifferents og tage sig selv tilbage. Det Udvortes gjør hverken fra eller til — og Resultatet bliver for det Første i det Indvortes og for det Andet bestandig udsat.

Det æsthetiske Udfald er i det Udvortes, og det Udvortes afgiver Sikkerheden for, at Udfaldet er der; man seer Helten har seiret, har erobret hiint Land, og nu ere vi færdige. Det religieuse Udfald er, ligegyldigt mod det Udvortes, kun sikkret i det Indvortes ɔ: i Troen. Ligegyldigt mod den Udvorteshed, som det Æsthetiske behøver, at det skal være store Mænd, store Gjenstande, store Begivenheder, saa det bliver comisk, naar det er Smaa-Folk eller 2 Mk. og 8 Sk., er det Religieuse commensurabelt for det største Menneske, der har levet, og for den Usleste, og lige commensurabelt: commensurabelt for Nationers Velfærd og for en Hviid og lige commensurabelt. Det Religieuse er ene og alene qvalitativt dialektisk og forsmaaer Qvantiteten, i hvilken Æsthetiken har sin Opgave. Ligegyldigt mod den Udvorteshed, som det Æsthetiske behøver i Resultatet, forsmaaer det Religieuse noget Saadant

Solon (efter Plutarchs Solon Kap. 29) fordømte Solon Skuespil som Bedrageri, der kunde faa farlige Følger for Moralen, men han forbød dem ikke. Plato: Staten X Kap. 1 ff., se især Kap. 8.

og forkynder Een for Alle og Alle for Een, at Den, der troer, han er færdig (det vil sige indbilder sig det, thi Sligt lader sig ikke troe, da Troen netop er Uendeligheden) — har tabt.

Og nu Taleren, som gjør i Resultater, hvad gjør han; han gjør netop, hvad der er ham muligt for at bedrage Tilhørerne. Men Taleren er positiv. Ganske rigtigt, han tager jo ogsaa Penge for hvad han siger, og allerede dette indgyder en vis Tillid til ham, thi dersom et Menneske satte Penge til eller tabte sin Anseelse for at tale sandt, hvad Tillid skulde man have til ham, han modbeviser sig jo selv, thi skulde det være Sandheden, der ikke skaffede et Menneske Penge, Anseelse og andet Saadant!

Dersom Een vilde sige, at det at svømme er at ligge og boldre sig paa Landjorden, saa vilde vel Alle ansee ham for gal. Men det at troe er netop ligesom det at svømme, og istedenfor at hjælpe Een i Land skal Taleren hjælpe Een ud paa Dybet; dersom altsaa Een vilde sige, det at troe er at ligge og boldre sig paa Landjorden sikker ved Resultatet, saa siger han det Samme, men man mærker det maaskee ikke.

Hvad her er udtrykt om det Religieuses Mangel paa Resultat kan jeg ogsaa betegne saaledes: det Negative er høiere end det Positive. Hvilken Lykke at være en obscur Forfatter, naar man experimenterer i saadanne Tanker; en anseelig Forfatter vilde komme i Forlegenhed, thi paa Grund af Anseelsen vilde formodentligen de Positive snart indsee, at det var et positivt Resultat, han var kommen til, og hans positive Anseelse vilde blive endnu større. De Positive eller for med den bestemte Artikel endnu bestemtere at betegne, hvad jeg mener: Positiverne have en positiv Uendelighed. Det er ganske rigtigt, et Positiv er færdigt, og naar man eengang har hørt det, er man ogsaa snart færdig. Her er Resultat i Overflod. Vil man hos Mesteren Hegel søge Oplysning om hvad der forstaaes ved en positiv Uendelighed, saa lærer man meget, man gjør sig Umage, man forstaaer ham, det Eneste, som en Efternøler maaskee ikke forstaaer, er, hvorledes et levende Menneske eller et Menneske i levende Live bliver et saadant Væsen, at han kan blive beroliget i denne positive Uendelighed, der ellers er forbeholdt Guddommen og Evigheden og de Afdøde. Forsaavidt kan jeg ikke forstaae Andet end at her savnes et Resultat, hvilket de Negative, der ikke ere færdige, jo *en passant* gjerne kunne imøde-

---

hos Mesteren Hegel] Die objektive Logik, 1. Buch, 1. Abschn., 2. Kap. Cc: Die affirmative Unendlichkeit (Werke, Berlin 1832 ff., III S. 155 ff.).

see hvorvidt det skulde lykkes Astrologien, efter at Systemet forlængst er færdigt, paa hine fjerne Kloder at finde høiere Væsener, der kunne bruge det. Det Øvrige maa da blive de høiere Væseners Sag, men for Mennesker gjelder den Forsigtighed ikke at blive altfor positive, thi dette vil egentligen sige at være narret af Tilværelsen. Tilværelsen er lumsk og har mange Tryllemidler, hvormed den fanger efter Eventyreren; og Den, som fanges, ja Den, som fanges, ham gjøres der just ikke noget høiere Væsen ud af.

For et endeligt Væsen, og dette er jo dog Mennesket, saa længe det lever i Timeligheden (cfr. Balles Lærebog), er den negative Uendelighed det Høieste, og det Positive en mislig Beroligelse. Aands-Existents, især den religieuse, er ikke let; den Troende ligger bestandigt paa Dybet, har 70,000 Favne Vand under sig Hvorlænge han end ligger derude, betyder dette dog ikke, at han lidt efter lidt kommer til at ligge og strække sig paa Landet. Han kan blive roligere, forfarnere, finde en Tryghed, der elsker Spøgen og det glade Sind — men indtil det sidste Øieblik ligger han paa 70,000 Favne Vands Dyb. Skal Umiddelbarheden være borte, hvad jo Alle raabe paa, saa indtræder dette. Der skal blive Vanskeligheder nok i Livet for Alle Lad Fattigfolk føle Armodens og Næringssorgens haarde Tryk, Den, der vælger Aandens Existents i Kraft af det Religieuse, skal have den Trøst, som jeg kan forstaae han behøver, at ogsaa han lider i Tilværelsen, og at der for Gud ingen Persons-Anseelse er Thi at blive positiv, skaffer ikke Een personlig Anseelse i Guds Øine, om dette end blev Viisdom siden den Tid, da Spekulationen tog sig af det Religieuse ved at tage Livet af det.

Dette har jeg meget godt forstaaet, uagtet jeg ikke selv er religieus, men heller ikke anmasser mig at ville tage det med Vold, men blot med Iagttagelsens Lyst at forstaae det experimenterende Det Religieuse søger intet Tilhold i det Historiske, endnu mindre og af en høiere Grund end det Comiske ikke gjør det, det forudsætter det Tragiskes og det Comiskes Eenhed i Lidenskab, og ved en ny Lidenskab eller ved den samme vælger det det Tragiske, hvilket Forhold igjen gjør ethvert historisk Tilhold intetsigende, det er aldrig færdigt, i Tiden idetmindste ikke, og kan derfor kun

---

Balles Lærebog 8. Kap. § 1 Omendskjønt ingen veed, paa hvilken Tid han skal døe, er det dog vist, at alle Mennesker, som indtil Verdens Ende leve paa Jorden, engang maae døe fordi de alle ere Syndere

[redacted]

ved en Skuffelse fremstilles saaledes. Dersom saaledes en Mand, der havde hørt stadigen paa en Taler om religieuse Anliggender, vilde gaae til ham og sige: mener De ikke, at jeg nu har Troen, nu jeg har hørt Dem saa stadigen, saa vilde maaskee Taleren i et Anfald af hvad man kalder Godmodighed, bekymret Deeltagelse, hvorfor man takkes i Adresseavisen, svare: »ih! jo vist er det min Mening, vær De ganske rolig, forsøm blot ikke mine Taler og kom kun frit til mig, hvis De igjen bliver tvivlende o. s. v.« Min experimenterende Iagttagelse er uden al Godmodighed og bekymret Deeltagelse af den Mening, at han bedre svarede: »Kjære, vil du spotte mig, ikke engang min Kone tør jeg indestaae for, ja ikke engang for mig selv, thi jeg ligger paa 70,000 Favne Vands Dyb.«

Blot nu Ingen vil friste mig, maaskee love mig Guld og grønne Skove, Pigers Gunst og Recensenters Bifald, men da fordre Svar paa det Spørgsmaal, om mit Experiment er en virkelig Historie, om der ligger noget Virkeligt til Grund for den. Ja vist ligger der noget Virkeligt til Grund — Kategorierne nemlig. Dog for en ubekjendt Forfatter bliver vel Fristelsen mindre, Enhver vil let see, at det Hele er en Narrestreg, hvilket det dog heller ikke er, thi det er et Experiment. Det Tragiske har Virkelighedens Interesse, det Comiske den metaphysiske Interesseløshed, men Experimentet ligger i den usynlige Eenhed af Spøg og Alvor. Den dialektiske Spænding mellem Form og Indhold og Indhold og Form forhindrer ethvert umiddelbart Forhold dertil, og i denne Spænding unddrager Experimentet sig Alvorens gjæve Haandtryk og Spøgens Fælledsskab med lystige Brødre, Experimentet siger bestandigt: De til Læseren. Den poetiske Helt vil begeistre ved sin Seier, vil trykke ved sin Lidelse (have Virkelighedens Interesse), den comiske Helt vil vække Latteren, men »Experimentets« *quidam* vil slet ikke, er uden en eneste Fordring paa enhver Maade til Tjeneste, han kan Ingen genere, thi ogsaa i denne Henseende er han til Tjeneste, at man uden nogensomhelst Risico kan ignorere ham, saa meget mere som det er absolut ubestemmeligt, om Den, der agtede paa ham, vandt Noget derved eller havde Skade deraf.

---

quidam en vis ɔ: N. N.

§ 4.

Angeren dialektisk forhindret i at constituere sig: det sidste Confinium mellem det Æsthetiske og det Religieuse liggende i det Psychologiske.

Angeren kan Poesien ikke bruge, saasnart den er sat, er Scenen indvortes Systemet kan naturligviis heller ikke bruge den, thi det skal jo være færdigt jo før jo hellere, og først naar det er færdigt, er det angerløst, og for at blive færdigt seer det at blive Angeren løs. Den systematiske Abbreviatur af de pathologiske Livs-Momenter er, saasnart den vil have anden end metaphysisk Betydning, en reen Latterlighed. Systemet er derfor alene Metaphysik, og saaledes er det i sin Orden, men det er ikke et System, der omfatter Tilværelsen, thi saa maatte det Ethiske være med og at abbreviere det Ethiske er at gjøre Nar ad det

Paa den systematiske »Rutschbane«, som Experimentets *quidam* siger, gaaer det saaledes § 17 Angeren, § 18 Forsoningen, § Systemet færdigt, slutteligen nogle Vink for Bogbinderen med Hensyn til Indbindingen I Velskbind er det nemlig Metaphysiken, i Kalveskindsbind Systemet Man bliver altsaa ikke staaende ved Angeren. Det skal man ikke kunne sige, en § er da ingen Evighed ikke engang for Den, der har yderst hastende Forretninger Jeg derimod agter at blive et lille Øieblik staaende ved Angeren, en Experimenterende har bedre Tid

Det Dæmoniske ved Experimentets *quidam* er egentligen dette at han ikke kan tage sig selv tilbage i Anger, at han paa den yderste Spidse bliver hængende i et dialektisk Forhold til Virkeligheden efr ovenfor Juno sendte som bekjendt en Bremse, der forfulgte Latone, saa hun ikke kunde komme til at føde saaledes er Pigens Virkelighed en Bremse, et Maaskee, der driller ham, en Virkelighedens Nemesis, en Tilværelsens Misundelse, der ikke vil lade ham slippe ud og derved absolut ind i det Religieuse.

Naar Angeren mindre systematisk o mere dygtigt udvikles, har man dog i Almindelighed især Øiet aabnet for at faae Forse-

---

som Experimentets *quidam* siger, se ovenfor S 273. I Velskbind osv smt Holberg, Erasmus Montanus 1. Akt 4. Scene Juno sendte osv det var ikke Leto (Latone), men Jo som Hera lod forfølge af en Bremse

[redacted]

ningen frem. Dette kan være meget godt, men Existents-Vanskeligheder ligge ogsaa paa et andet Sted. Naar Angeren er sat, saa maa Skylden være given som klar og constateret. Men Vanskeligheden fremkommer netop, naar dette bliver dialektisk. Derfor sagde jeg før, at hvis Experimentets *quidam* havde havt en actuel Synd, saa vilde han langt lettere være at klare ud deraf, thi saa var man undgaaet det Dialektiske.

Om Sligt nu kun sjeldent forekommer i Virkeligheden, eller slet ikke, gjør Experimentet hverken fra eller til. Dog turde det være muligt, at det Dialektiske forekommer allerhyppigst, men bliver til slet ingen Ting; thi det reent Normale forekommer maaskee ene og alene i Haandbøger og i Foredrag af Mænd, som aldeles ikke existere i sig selv eller veed at belure Livet og Andre.

Experimentet har gjort den Existerende Stillingen saa dialektisk som muligt. Han kan faae et Mord paa sin Samvittighed, det Hele kan være Vind, han har det, idet Pigen lægger det paa ham, og naar det saa var lidt Galimathias, saa har han intet Mord. Hvad skal bestemme dette? Det skal Virkeligheden. Men Virkeligheden bruger lidt Tid, og naar jeg experimenterer, holder jeg ikke af §-Hastværk. Hvorledes existerer han altsaa i den Tid? Det er for Angeren til at fortvivle over. Med mig er det en anden Sag, thi jeg sidder oprømt ved mine Beregninger og seer paa eengang det Comiske og det Tragiske. Den tragiske Pige, der døer, og den comiske Synder, der bliver Morder, den tragiske Synder, der lider, og den comiske Pige, der lever. Et Ord er et Ord og en Mand er en Mand, dette gjelder kun for Mænd, som derfor bør være forsigtige med Talen om Døden. Vel er det nemlig sandt, hvad en Afdød har sagt om Døden: den kjender ingen Stand og ingen Aldere, men deraf følger Intet forud.

En dialektisk Læser vil strax være opmærksom paa, at her er en Vanskelighed, som Experimentets *quidam* ikke agter paa eller ikke tilstrækkeligt. Ved et Bedrag vil han fraliste Pigen ethvert Indtryk, hun kan have af ham. Dette Bedrag realiserer han, men nu glemmer han at calculere det. Han har Kraft til at trodse Virkelighedens Forfærdelser, men ligeoverfor sig selv har han ikke Styrke til at fastholde det. Han er høiere end Virkeligheden, det viser han i Bedraget, idet han ikke flyer noget Argument, men holder det ud. Paa Grund af Bedraget maa imidlertid Argumentet blive anderledes end det ellers vilde blive. I det Øieblik, Bedraget realiseres med Sikkerhed, vildleder han jo Pigen,

hidser hende til at yttre sig usympathetisk; hun aner Intet om, at han selv lider, hun maa antage, at han blot er betænkt paa, at see Ende paa Forholdet og saa triumphere. Der er saaledes Intet, som kan holde hendes Yttringer tilbage. Forsaavidt er han selv Skyld i, at Forfærdelsen bliver som den bliver. Kun maa erindres, at han har gjort Forsøg paa en mildere Maade, førend han griber til Bedraget. Men det at han selv ved Bedraget bidrager til at gjøre sig Alt forfærdeligere, at han altsaa ikke bedrager sig en Fordeel til, men et Nederlag, er mig meget vigtigt i Experimentet. I udvortes Forstand har han seiret, den Magt, med hvilken Virkeligheden byder ham Spidsen, formaaer Intet mod ham – men saa et halvt Aar derefter begynder han igjen i sig selv, saaret af hiin Begivenhed, og nu maa han give tabt. Dette belyser netop det Religieuse. Den Religieusitet, der faaes ligefrem af Virkeligheden, er tvivlsom Religieusitet, det kan godt være æsthetiske Kategorier, der bruges, og Leveviisdom, der erhverves; men naar Virkeligheden ikke har formaaet at knuse, og da Individet falder for sig selv, saa er det Religieuse tydeligere.

Jeg seer nu her i Det, han selv ikke noksom paaagter, atter Eenheden af det Comiske og det Tragiske, det Comiske er nemlig ikke at han er en Storpraler, thi saa maatte det være Virkeligheden, der gjorde Kaal paa ham, men at han bestaaer i Virkelighedens Krise og saa falder for sig selv. Det er en Opgave for det Æsthetiske, at lade Een, der indbilder sig at være Noget blive i Virkeligheden aabenbar i sin Intethed, men har det Æsthetiske først indrømmet ham, at han i Virkeligheden er stor, saa har det Æsthetiske ingen høiere Magt over ham og maa erkjende ham for Helt, men da siger det Religieuse: ja pyt, lad os see lidt nærmere efter, hvorledes han har det i sig selv. Mig beskæftiger dette reent græsk. Jeg tænker mig de salige Guder skabende et saadant Menneske for at have den dialektiske Glædes Nydelse deraf. De give ham Kræfter i Forhold til Virkeligheden, saa han seirer i denne, men da en Inderlighed, i hvilken han selv løber vild. Han formaaer virkeligt det Store, men saa snart han har udført det, reduplicerer Begivenheden sig i ham selv og han falder om. Og jeg tænker mig Guderne sigende til hinanden: »vi skulle dog have Noget for os selv, og dette er end ikke for Gudinderne, som ikke fatte det, og hvis de fattede det, ikke ville være uden Medlidenhed, det er ikke til at lee ad som ad en Digters Opfindelser, hvilke vi beære med vor Latters Løn, og ikke til at græde over, hvortil vi ogsaa ere villige, naar det fortjenes, men dette er Ligevægtens dia-

lektiske Nydelse i Festlighed. Han kan ikke klage paa os, thi vi have jo gjort ham stor, og egentligen er det kun os Guder, der i samme Øieblik see hans Intethed«.

Experimentets *quidam* seer det ikke saaledes, thi i sin Lidenskab holder han Guden fast i Troen og seer i sin egen Tilintetgjørelse ikke som jeg den negative Eenhed af det Comiske og det Tragiske og intet Mere, men seer sin egen Opreisning, han seer sig selv falde ikke for Virkelighedens men for Guds Haand, og derfor opreist. Religieust talt maatte jeg udtrykke mig anderledes, om jeg her end taler i en fremmed Tunge: Forsynet, som uendeligt bekymrer sig om Enhver, udstyrer en Individualitet, som det giver ualmindelige Kræfter i Forhold til Virkeligheden; men, siger Forsynet, at han ikke skal afstedkomme for megen Skade, saa binder jeg denne Kraft i Tungsind og skjuler den derved for ham selv. Hvad han formaaer, skal han aldrig faae at vide, men jeg vil bruge ham; han skal ikke ydmyges af nogen Virkelighed, forsaavidt er han mere forkjelet end andre Mennesker, men i sig selv skal han fornemme Tilintetgjørelsen som andre Mennesker ikke fornemme den. Først der skal han forstaae mig og alene der, men da ogsaa være sikker paa, at det er mig, han forstaaer. Experimenterende kan jeg vel forstaae dette, men ellers ikke, thi jeg er ikke beroliget i Lidenskab, men i Lidenskabsløshed.

Angeren er altsaa bleven ham dialektisk og bliver ham det, fordi han maa vente paa Virkelighedens Oplysning om, hvad han egentlig har forskyldt. Den dialektiske Læser vil naturligviis kunne danne mange Exempler paa saadan dialektisk Anger. Jeg vil blot henkaste eet. David har besluttet, at Urias skal ryddes af Veien paa den underfundige Maade, at Bathzeba kan blive hans. Jeg antager, at han har sendt Bud med hemmelig Ordre til Feldtherren, jeg antager, at et saadant Bud bruger 3 Dages Reise for at naae Leiren. Den historiske Virkelighed gjør her Intet. Hvad skeer? Idet David samme Nat som Budet afgik, vil søge Søvnens Hvile, finder han den ikke, men Forfærdelsen vaagen, der griber ham, og han synker i Angeren — i næste § kommer jo Forsoningen. Nei holdt! I samme Øieblik indseer David, at det dog maaskee var muligt at forhindre Mordet. Iilbud udsendes, og David bliver tilbage. Jeg antager, at der er 5 Dage igjen. 5 Dage, hvormeget er det? Det er jo ikke et Komma i en §, det er i det Høieste en Partikel: imidlertid, som blot begynder et Punktum; men 5 Dage kunne godt gjøre en Mand graahaaret. Der er jo dog en stor Forskjel mellem at have villet være Morder og at

være det Nu er David i den dialektiske Svæven, og den Experimenterende, der psychologisk vil skildre hans Tilstand, kan bruge mange mange §§. — Imidlertid indseer Enhver let, at dette alligevel er et langt lettere Tilfælde end mit Experiment. Han har dog villet gjøre sig skyldig i et Mord, men Experimentets *quidam* vil netop frelse, reent sympathetisk begeistret vover han det Yderste, og see' han faaer et Mord paa sin Samvittighed, eller rettere han kommer ind i den dialektiske Vaande. Denne er ogsaa her mere dialektisk end i Davids Situation, fordi det Comiske slet ikke kan komme frem hos David. For David kunde det blive en Formildelse, om det lykkedes ham at forhindre Urias's virkelige Død, men en Spøg bliver det aldrig. Experimentets *quidam* derimod kan næsten blive latterlig, hvis han ikke parerer ved Hjælp af Ideen.

Angerens dialektiske Form er her denne: han kan ikke komme til at angre, fordi det er ligesom endnu uafgjort, hvad det er, han skal angre; og han kan ikke finde Hvile i Angeren, fordi det er ligesom han bestandig skulde til at handle, gjøre Alt om, hvis det var muligt At han giver efter derfor er det Dæmoniske, han skal blot agte paa Muligheden og tage Angeren reent ud af denne Forsaavidt han holdes *in suspenso* af den første Grund at det endnu ikke er afgjort, hvad han skal angre er han ironisk, forsaavidt det er den anden Grund (at han bestandigt skal handle er han reent sympathetisk. - Endnu et tredie Moment er der i hans angrende Situation I Systemet angrer man eengang for alle i § 17, og gaaer saa over til § 18. Men skal for den Existerende Helbredelsen indtræde, saa maa det Øieblik komme, at man slipper Angerens Gjerning Dette har en skuffende Lighed i et enkelt Øieblik med Glemsel Men at glemme Skylden er en ny Synd Her er Vanskeligheden At holde Skylden fast er Angerens Lidenskab, og stolt og begeistret foragter den Glemselens Præk om Lindring, og bekymret mistænker den sig selv, og Experimentets *quidam* mener endogsaa at hædre Pigen derved, en forførersk Tanke, netop fordi den er smuk, at slippe den, at fjerne den, saa man ikke hvert Øieblik har den lige nær, er nødvendigt for Helbredelsen En saadan indvortes virkelig dialektisk Træden Vande bemærkes ikke, naar Alt gaaer saa roligt af, som at § 18 følger oven paa eller efter § 17.

[redacted]

Tillæg.

Et Sideblik til Shakspeares Hamlet.

Börne har skrevet en lille Anmeldelse af Hamlet. Det er kun en sidste Yttring af ham, som jeg ikke engang kan vide, om han selv tillægger saa megen Værdi, det er kun en Yttring, der beskæftiger mig. Overhovedet er Börne, Heine, Feuerbach og saadanne Forfattere Individualiteter, der have stor Interesse for en Experimenterende. De vide som oftest meget god Beskeed om det Religieuse ɔ: de vide med Bestemthed, at de ikke ville have med det at gjøre. Dette er et stort Fortrin fremfor Systematikerne, der uden at vide, hvor det Religieuse egentligen ligger, snart underdanigt, snart hoffærdigt, men altid uheldigt ville tage sig af dets Forklaring. En ulykkelig, en jaloux Elsker kan vide lige saa god Beskeed om det Erotiske som den lykkelige, og saaledes veed ogsaa en Forarget paa sin Viis lige saa god Beskeed som en Troende om det Religieuse. Da nu vor Tid kun sjeldent opviser en i stor Forstand Troende, saa maa man altid være glad ved, at der er nogle ret flinke Forargede. Er man saa heldig, hvor man ønsker noget ret bestemt oplyst, at en i det 17de Aarhundredes Forstand strængt Troende og en i det 19de Aarhundrede Forarget begge sige det Samme, saaledes nemlig at den Ene siger: det er saadan og saadan, det veed jeg godt, derfor vil jeg det ikke, den Anden: saadan og saadan er det, derfor troer jeg det, og dette saadan og saadan stemmer aldeles: saa kan man trøstigt slutte en Iagttagelse af. Saadanne to overeensstemmende Vidner give en Tilforladelighed, som Jurister ikke kjende.

Börne siger om Hamlet: »Det er et christeligt Drama.« Dette er i mine Tanker en særdeles god Bemærkning. Jeg substituerer blot det Ord: et religieust Drama, og vil da sige, at Feilen er, ikke at det er det, men at det ikke er blevet det, eller rettere at det slet ikke burde være Drama. Naar Shakspeare ikke vil give Hamlet religieuse Forudsætninger, der sammensværge sig mod ham i religieuse Tvivl (hvorved Dramaet ophører), saa er Hamlet væsentligen en Ubesluttet, og det Æsthetiske fordrer en comisk

Börne] Gesammelte Schriften, Hamburg 1829, II S. 172–198. Deri S. 197: »Hamlet ist ein christliches Trauerspiel«.

Opfattelse. Hans store Plan at være Hævneren, hvem Hævnen hører til siger Hamlet, har han undfanget, dersom man nu ikke i samme Øieblik seer ham religieust segne under denne Plan hvorved Scenen bliver indadvendt og hans upoetiske Betænkeligheder blive en i psychologisk Henseende mærkelig Form af dialektisk Anger, idet Angeren ligesom kommer for tidligt) saa fordrer man rask Handling, thi da har han ene og alene med det Udvortes at gjøre, hvor Digteren ingen Vanskeligheder lægger ham. Staaer Planen fast, saa er Hamlet en Nølepeer, der ikke veed at handle, staaer Planen ikke fast, er han en Art Selvplager, der plager sig selv for og med at ville være noget Stort, ingen af Delene beskæftiger tragisk. Rötscher har ganske rigtigt gjort ham til en Reflexionssyg Rötschers Udvikling er ypperlig, og har tillige en anden Interesse for Den, som ønsker at see, hvorledes Systematikere nødsages til at bruge Existents-Kategorier.

Holdes Hamlet i reent æsthetiske Kategorier, saa er det dette man vil see, at han har dæmonisk Kraft til at udføre en saadan Beslutning. Hans Betænkeligheder interessere slet ikke, hans Procrastineren og Forhalen, hans Udsætten og selvbedrageriske Nydelse i det fornyede Forsæt paa samme Tid, som der ingen Hindring udenfra er, nedsætter ham kun, saa han ikke bliver æsthetisk Helt og saa bliver han jo slet Intet Lægges han religieust an, interessere Betænkelighederne meget, fordi disse sikkre, at han er en religieus Helt Stundom har man et aldeles udvortes Begreb om en religieus Helt I Katholicismen f. Ex, især i Middelalderen har der maaskee levet Mangen, der var begeistret for Kirken ligesom en Romer for sit Fødeland, blev tragisk Helt for Kirkens Skyld, lige som Romeren for sit Fødeland, og nu blev anseet for religieus Helt o paa reent æsthetiske Kategorier gik igjennem til det religieuse Tentamen. Nei, det Religieuse er i det Indvortes og derfor have Betænkelighederne her sin væsentlige Betydning

Skulde Hamlet opfattes religieust, da maatte man enten lade ham have fattet Planen, og nu de religieuse Tvivl tage den fra ham, eller hvad der i mine Tanker bedre belyser det Religieuse (thi i det første Tilfælde kunde der jo ogsaa muligen blande sig Tvivl, der angik, om han i Virkeligheden formaaede at udføre sin Plan give ham dæmonisk Kraft til resolut og gevaltig at udføre

hvem Hævnen hører til siger Hamlet, sml. Romerbrevet 12 Kap 19 Hævnen hører mig til, jeg vil betale, siger Herren. Rötscher, Die Kunst der dramatischen Darstellung II (Berlin 1844) S. 99 ff.

[redacted]

sin Plan, og saa lade ham synke sammen i sig selv og i det Religieuse, indtil han der fandt Fred. Et Drama kan der naturligviis aldrig blive af det, en Digter kan ikke bruge denne Opgave, der skulde begynde med det Sidste og lade det Første skinne frem der igjennem.

Man kan paa et enkelt Punkt have en Tvivl, en anden Mening og dog være enig med sig selv i een Mening om, hvad der har været 1 og 2 og 3 Aarhundreders Mening, at Shakspeare staaer uopnaaet — uagtet de Fremskridt, som Verden skal gjøre; at man altid kan lære af ham og lære mere, jo mere man læser ham.

§ 5.

Helt — Lidelse — Tragedien vil ved Frygt og Medlidenhed rense Lidenskaberne — Tilskuerens Sympathi forskjellig indenfor de forskjellige Verdens-Anskuelser.

Den æsthetiske Helt er stor ved at seire, den religieuse Helt stor ved at lide. Vel lider nemlig ogsaa den tragiske Helt, men saaledes, at han paa samme Tid seirer i det Udvortes. Dette er det, Tilskueren opløftes ved, medens han har Taarer for den Døende.

Skulde Experimentets *quidam* have været en Slags æsthetisk Helt, saa maatte han blive det i det Dæmoniske (hen til det Onde) og saaledes kunde han ogsaa blive det; thi det Æsthetiske er ikke saa materielt, at det væsentligen agter paa Blodsudgydelse eller paa Antallet af de Myrdede, for derefter at bestemme, om Een er Helt. Det seer væsentligen paa Lidenskab, kun at det, ikke emanciperet fra Udvorteshed, ei formaaer at trænge hen til hiin blot qualitative Bestemmen, som er det Religieuse forbeholdt, hvor en Hviid gjelder ligesaa meget som Riger og Lande. Skulde han altsaa være Helt, maatte han handle i Kraft af denne Betragtning: jeg seer min Existentses Idee strander paa denne Pige, *ergo* maa hun bort, over hendes Undergang gaaer min Vei til et stort Maal. Det er ei heller vanskeligt at construere ham en eller anden glimrende Idee, han vil realisere. Man maatte da see ham naae Maalet, og igjen Verdensordenen føre Nemesis over ham. Han maatte fremfor Alt være egoistisk sikker paa sig selv, og det, man vilde see, var hans Uforfærdethed, og hvorledes han blev over-

naturlig, ikke som den Religieuse bliver det ved at bringe Offer, men som den Dæmoniske i Retning af det Onde bliver det ved at kræve Offre. Men fremfor Alt maatte han ikke være, som han i Experimentet er det· en sympathetisk Natur, thi saa fatter Æsthetiken ikke hans Collision, og fremfor Alt maa han ikke, som i Experimentet, lige omvendt ansee det for Hovedsagen, at han kommer til at lide mere end hun, og være sikker paa, hvad han ønsker, at Skridtet selv ikke bliver Pigens Undergang, men hans egen. Experimentets *quædam* ligger væsentligen indenfor det Æsthetiske. Det Ualmindelige, der constituerer en æsthetisk Heltinde, vilde her være, at have i sig selv Idealitet nok til at fastholde Forelskelsen, og i denne Styrke, der bevarede Forelskelsen, at potenseres til noget Overordentligt og saaledes selv danne en Nemesis over ham. En Pige af en saadan Bonitet kunde ikke bruges i Experimentet, naar det gjelder om især at belyse ham og at have Eenheden af det Comiske og det Tragiske som Lov for Construktionen. Jeg valgte derfor en Pige af almindeligere Art. Hans sympathetiske Natur skal belyses fra alle Sider, og derfor maatte jeg have en qvindelig Figur, der kan gjøre ham det Hele saa dialektisk som muligt og blandt Andet ogsaa bringe ham i den Pine, at see hende, hvad han kalder bryde med Ideen, om hun dog ikke gjør Andet, hvis hun gjør det, end at hun *sine ira et studio* uden at tabe sin qvindelige Elskværdighed faaer sig en ny Kavaleer paa Livets Bal, naar man nemlig ikke kan faae den Ene saa tager man den Anden, ugeneret af Idee-Vidtløftighed og derfor netop elskværdigt. Sligt kunde Enhver sige ham forud, men det hjælper ikke paa ham. Naturligviis har hun som enhver Pige havt en Mulighed af at kunne blive det Store, og der er Øieblikke i deres Forhold, hvor jeg havde ventet, at jeg kunde bøie mig for hende, thi jeg, der er en Iagttager og saaledes *poetice et eleganter* en Opsigtsbetjent, jeg finder en stor Glæde i at bukke, og har aldrig misundt Napoleon hans Storhed, men vel de to Kammerherrer, der aabnede Døren for ham, den Lykke, at være den ene, der river Floidøren op, bukker dybt og siger: Keiseren. For Forholdets Skyld lod dette sig ikke gjøre, og af Forholdet er det jeg har min dialektiske Tilfredsstillelse. Hvorledes de kom til at begynde, deres Skjebne hver for sig, er ikke min Interesse. I samme Øieblik maatte jeg

quædam den kvindelige N. N. ... *sine ira et studio* uden Vrede og Partiskhed (Tacitus, Annaler I, 1) ... *poetice et eleganter* poetisk og smagfuldt at forstaa)

[redacted]

blive væsentligen paavirket af hans Lidenskab, og Ligevægten er borte. Saasnart jeg sætter Lidenskab til og betragter dem hver for sig og hans Skjebne, da maa jeg sige om *ham*, at han er Den, som kommer til at lide mest. Han har begyndt, og har ved at begynde fornærmet hende, da han ikke har fattet en qvindelig Existentses specifike Eiendommelighed, han har begyndt, derfor er det fortjent med hans Lidelse. Om *hende* maatte jeg sige, at hun er Den, som Tilværelsen i Experimentet gjør mest Uret mod, at hun ved at have indladt sig med ham altid kommer i en forkeert Belysning, lige fra det Øieblik han ved Bedraget forhindrer hende i at yttre, hvad Sympathi der vel kunde ligge i hende. Hun maa gjøre hvad hun vil, selv om hun valgte at blive ham tro, falder der en comisk Belysning over hende, fordi han existerer i Bedraget. Denne Uret mod hende føler han meget godt og dog handler han i sympathetisk Lidenskab fra sit Standpunkt, og dette er en af Springfjedrene i hans Lidelse, at han fra sit Standpunkt gjør det Yderste og dog det Galeste, fordi de ikke have Standpunkt tilfælleds, han danner ikke Nabovinkel med hende. Hverken fra hans eller fra hendes Standpunkt er det Lige for Lige: qvindelig Elskværdighed, Ynde — og en Aands-Existents i Kraft af det Dialektiske. Hans mest fortvivlede Anstrængelse nytter Intet, udfylder ikke Misforholdet, thi qvindelig Elskværdighed har en Fordring, der netop fordrer Det, han mangler. Her ligger hans Lidelse. Paa den anden Side gjelder det Modsatte, at en Aands Existents i Kraft af det Dialektiske i Forhold til qvindelig Elskværdighed maa spørge som Mathematikeren: hvad beviser saa det. Dette gjør han dog ikke, thi han er ikke i Aandens Ligevægt men i Lidenskab, og bekymrer sig derfor om det Første, og vælger her sin Lidelse.

Lidelse faaer han nok af, men med Hensyn til Lidelse har det Æsthetiske sine egne Tanker paa Grund af den Udvorteshed, hvori det ligger. Æsthetiken siger ganske rigtigt, at Lidelsen selv har ingen Betydning og ingen Interesse, kun naar den forholder sig til Ideen, beskæftiger den. Dette er en uomtvistelig Sandhed og derfor ganske rigtigt, at Æsthetiken vrager saadanne Lidelser som Tandpine og Podagra. Men idet Æsthetiken nærmere skal forklare sig om, hvad det er at forholde sig til Ideen, maa Det atter blive aabenbart, hvad der blev berørt i § 1, at det kun er et umiddelbart Forhold, der beskæftiger Æsthetiken, med andre Ord, at Lidelsen maa komme udenfra, være synlig, ikke i Individet selv. Det er derfor en Betragtning, som ypperligt udviklet af dygtige Æsthetikere efterhaanden er bleven Fælledsgods endog for

den ringeste Bladsmører: at ikke enhver Lidelse beskæftiger æsthetisk, Sygdom f. Ex. ikke.

Dette er aldeles rigtigt, og Resultatet af saadanne Overveielser er: den æsthetiske Helt maa fremragende ved sin quantitative Differents i sig selv være i Besiddelse af Betingelserne for at seire, være sund, være i Kraften o. s. v.; nu komme Vanskelighederne udenfra. Jeg erindrer en lille Polemik, der blev ført i Tydskland i den Anledning, hvor den ene Part beraabte sig paa Grækerne og den græske Æsthetik mod et Skuespil, i hvilket man havde benyttet Blindhed som et Slags tragisk Motiv. Den anden Part svarede ved at beraabe sig paa Oedip af Sophokles. Maaskee kunde han bedre have beraabt sig paa Philoktet, der paa en Maade gjør en Undtagelse fra det almindelige æsthetiske Begreb, men dog saaledes, at den ingenlunde kan omstøde det, snarere selv falde.

Dette staaer altsaa fast i Æsthetiken. Naar jeg nu forlader det Æsthetiske, saa tager jeg Udvortesheden bort og gjentager det rigtige Princip: kun den Lidelse har Interesse, der staaer i Forhold til Ideen. Dette bliver i al Evighed sandt, naar et Forhold til Ideen ikke bliver synligt i Lidelsen, saa er den at vrage paa det æsthetiske Gebeet, at fordømme paa det religieuse. Men da nu det Religieuse kun er qvalitativt dialektisk og commensurabelt for Alt og lige commensurabelt, saa kan *eo ipso* enhver Lidelse faae Interesse, netop fordi enhver kan faae et Forhold til Ideen.

Man har talt meget om, at Poesien forsoner med Livet, snarere maatte man sige, den oprører En mod Livet; thi Poesien er i sin Qvantiteren uretfærdig mod Menneskene, den kan kun bruge de Udvalgte, men dette er en maadelig Forsoning. Jeg vil tage det Tilfælde med Sygdom. Æsthetiken svarer stolt og ganske consequent: det kan ikke bruges, Poesien skal ikke være et Hospital. Det er rigtigt, det skal være saa, og bliver Fuskeri at ville behandle Sligt æsthetisk. Naar man nu ikke har det Religieuse, saa er man i Forlegenhed. Æsthetiken culminerer tilsidst i det Princip betræffende Sygdom, som Fr. Schlegel har udtalt: nur die Gesundheit ist liebenswürdig. Saaledes mod Armod maa Poesien (naar den nødes til at svare Menneskene, i hvilken Nøden dog ligger en Feil fra Menneskenes Side, hvad senere berøres) for ikke

---

en lille Polemik osv.] mellem L. Börne og Tübinger Litteraturblatt i Anledning af Ernst v. Houwalds Sørgespil Das Bild, se Börne, Gesammelte Schriften II S. 132 ff., S. 161 ff. (særligt om Sophokles' Oidipus i Kolonos S. 165 ff.

Fr. Schlegel, Lucinde (Reclams Universal-Bibliothek Nr. 320) S. 20: dass . . die Gesundheit allein liebenswürdig ist.

[redacted]

at vanslægte i Flæben og weinerliche Dramaer decretere: kun Rigdom er elskværdig, eller *conditio sine qua non*, for at jeg kan bruge Figurerne; det skulde da være jeg kunde gjøre en Idyll, men ogsaa her er det ikke Armod.

Det er vel sandt, at Poesien, gjestfri og kjærlig som den er, indbyder Enhver til at fortabe sig i den og saaledes forsones, men den sætter dog Differentsen, fordi den kun beskæftiger sig med de begunstigede Lidelser og altsaa fordrer mere af den i Livets uprivilegerede Lidelser Forsøgte, mere Kraft for at fortabe sig i Poesien. Og her har allerede Poesien undermineret sig selv, thi man kan dog ikke negte, at Den, der tiltrods for Livets uprivilegerede Tryk kan fortabe sig i Poesien, er større end Den, der gjør det Samme men ikke lider saaledes, og dog maa Poesien sige, at den i en Saadan ikke kan finde en Gjenstand for sin Opfattelse, uagtet han er større.

Saasnart man forlader Poesien, der som en venlig Magt af guddommelig Herkomst langtfra at ville fornærme Nogen, gjør det Bedste den kan for at forsone, saasnart jeg overfører det æsthetiske Princip fra Poesiens hegnede Enemærker i Virkeligheden, saa er et saadant Princip, som f. Ex. at Sundhed er alene elskværdig, aldeles et foragteligt Menneskes. Et saadant Menneske er foragteligt, fordi han er uden Sympathi og fordi han i sin Egoisme er feig.

I denne Nød, naar det, man har lært af Poesien, ikke forsoner En med Virkeligheden, viser det Religieuse sig og siger: enhver Lidelse er commensurabel for Ideen, og saasnart Forholdet til Ideen er der, har den Interesse, ellers er den fordømmelig, og det er den Lidendes egen Skyld. Om Lidelsen er, ikke at kunne see sine store Planer realiserede eller at være pukkelrygget, det gjør slet Intet til Sagen, om den er, at være bedragen af en troløs Elsker, eller at være saa ulykkeligt vanskabt, at selv et godt Menneske ikke kan lade være at lee, naar han seer denne, hvilken da Ingen kunde falde paa at ville forelske sig i: det gjør slet Intet til Sagen.

Saaledes har jeg experimenterende forstaaet det Religieuse. Men hvilket er det Idee-Forhold, hvorom der kan være Tale? Naturligviis et Guds Forhold. Lidelsen er i Individet selv, han er ingen æsthetisk Helt, og Forholdet er til Gud. Dog maa der holdes igjen, thi ellers bliver det Religieuse saa væligt, at det

---

conditio sine qua non nødvendig Betingelse.

gaaer lige til den modsatte Yderlighed og siger: »Halte, Krøblinge, Fattige, det er mine Helte, ikke de Privilegerede,« hvilket vilde være ubarmhjertigt af det Religieuse, der dog er Barmhjertigheden selv.

At det forholder sig saaledes med Lidelse fra det religieuse Standpunkt seet, veed jeg deraf, at jeg kan sætte to Mennesker sammen, der sige det Samme. Feuerbach, som hylder Sundheds-Principet, siger, at den religieuse Existents (nærmest den christelige) er en bestandig Lidelseshistorie, han beder En blot at betragte Pascals Levnet, og han har nok. Pascal siger ganske det Samme: Lidelse er en Christens naturlige Tilstand (ligesom Sundhed det sandselige Menneskes) og han blev en Christen og talte af sin christelige Erfaring.

En »Lidelseshistorie« har ogsaa et Forhold til en Læser (kun agte man de dialektiske Vanskeligheder, som bleve udhævede i § 3 og bragte til Bevidsthed i »Experimentets« Form) ligesom den æsthetiske Frembringelse har det. Om Tragediens Forhold til Tilskuere ere disse Stamfaderen Aristoteles's Ord: δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. Som jeg i det Foregaaende ved at tage Udvortesheden bort fra det Æsthetiske beholdt Principet i det Religieuse, saaledes kunne disse Ord ogsaa vedligeholdes, men maa forstaaes nærmere. Meningen hos Aristoteles er let nok. Der forudsættes hos Tilskueren Afficeerligheden, og til den hjælper Tragedien ved at vække φόβος og ἔλεος, men tager da igjen i den saaledes afficerede Tilskuer det Egoistiske bort, saa han fortaber sig i Heltens Lidelse, glemmende sig selv i ham. Uden Frygt og Medlidenhed vil han sidde som en Klods i Theatret, men samler han kun selvisk Frygt i sig, saa sidder han som en uværdig Tilskuer.

Dette er ikke vanskeligt at forstaae, men allerede her er jo antydet, at Frygt og Medlidenhed maa være af en bestemt Beskaffenhed, og at ikke Enhver, der frygter og er medlidende, derfor

»Halte, Krøblinge osv.« sml. Matthæus 11 Kap. 5: Blinde see og Halte gaae, Spedalske renses og Døve høre, Døde staae op, og Evangelium prædikes for Fattige. Feuerbach: Das Wesen des Christenthums. 2 Aufl., Leipzig 1843 S. 91: Die christliche Religion ist die Religion des Leidens. Sammesteds S. 425 Anm. anføres Pascals Ord (Vie de B. Pascal écrite par Madame Périer sa sœur i Pensées de Pascal, Paris 1847, S. 40): Sygdom er de Christnes naturlige Tilstand. Aristoteles's Ord (Poetiken kap. 6): δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν: ved Medfølelse (ἔλεος) og Frygt (φόβος) bevirkende Renselsen af disse Lidenskaber. Meningen med de sidste Ord er meget omstridt.

[redacted]

kan see en Tragoedie. Det reent sandselige Menneske har slet ikke Frygt for Det, som beskæftiger Digteren, altsaa han føler hverken Frygt eller Sympathi. Lad ham see en Mand gaae op ad en spændt Linie til Rosenborg Slot, saa frygter han, og med En, der skal henrettes, har han Medlidenhed. Tragoediens Tilskuer skal altsaa have Øie for Ideen, saa seer han det Poetiske, og hans Frygt og Medlidenhed renses fra alle lave egoistiske Bestanddele.

Men den Religieuse har igjen et andet Begreb om hvad der vækker Frygt, og hans Medlidenhed er derfor paa et andet Sted. Sygdom og Armod beskæftige ikke Æsthetikeren, han har ingen Sympathi med denne Lidelse, han føler intet Fælledsskab dermed, som Börne etsteds siger, »han føler sig sund og har ikke Lyst til at høre derpaa.« Men al Lægedom, Poesiens som Religionens, er kun for de Syge, fordi den kun er gjennem Frygt og Medlidenhed. Det Sidste skulde Börne ikke have sagt; thi her er allerede det Æsthetiske bestemmet i Forhold til Virkeligheden, og saa er det Bornerethed eller Forhærdelse ikke at ville vide af det. Naar det Æsthetiske holdes i sin rene Idealitet, har man ikke med Sligt at gjøre, det er rigtigt, og Digteren fornærmer Ingen. Derfor er det en Misviisning af det Religieuse, at vredes paa Poesien, thi Poesien er og bliver elskelig. Med Tilskueren er det en anden Sag, naar han er vidende om, at Sligt er til. Det er naturligviis Dumhed eller feig Forhærdelse, at ville være uvidende om, at Armod og Sygdom er til, fordi man selv er sund; thi viser Digteren det end ikke, saa veed dog Enhver, der har tænkt to sunde Tanker om Tilværelsen, at han næste Øieblik kan være i dette Tilfælde. Det er ikke urigtigt af Tilskueren at ville tabe sig i Poesien, det er en Glæde, som har sin Løn, men Tilskueren maa ikke forvexle Theatret og Virkeligheden, ikke sig selv med en Tilskuer, der slet ikke er Andet end Tilskuer ved en Comedie.

I det Religieuse skal der nu igjen gjennem Frygt og Medlidenhed virkes til at rense disse Lidenskaber. Men Frygten er bleven en anden, og altsaa Medlidenheden ogsaa. Digteren vil ikke, at Tilskueren skal frygte, hvad det raae Menneske frygter, og han lærer ham, at frygte Skjebnen og at have Medlidenhed med Den,

---

Börne] Gesammelte Schriften II S. 144 ff.: Was kümmert uns ein Jammer, der durch Blindheit veranlasst wird! Wir haben unsere guten Augen, wir sehen umher, uns kann so etwas nicht erreichen. **er kun for de Syge**] sml. Matthæus 9. Kap. 12.: de Karske have ikke Lægen behov, men de, som lide ilde.

som lider under den, dog maa Gjenstanden være stor og qvantitativt iøinefaldende.

Den Religieuse begynder et andet Sted, han vil lære Tilhøreren ikke at frygte Skjebnen, ikke at sinke sig selv ved Medlidenhed med Den, der falder for Skjebnen. Alt Sligt har faaet en mindre Betydning for ham, hvorfor han ogsaa, hvad Æsthetikeren ikke gjør, seer alle Mennesker lige udsatte for Skjebnens Slag, store og smaa. Men nu siger han: »det, Du skal frygte er Skylden, og Din Medlidenhed maa være med Den, der saaledes falder, thi først her er Faren. Dog maa Din Medlidenhed ikke fare vild, saa Du over noget andet Menneske glemmer Dig selv.« Han vil lære den Hørende at sørge, som Kirkesangeren den ringe Tjener siger efter Befaling, en ydmygt-stolt høiærværdig Ypperstepræst i indre Bevægethed: »at vi skulle sørge over vore Synder,« hvad Kirkesangeren naturligviis ikke tør sige til de velærværdige Foresatte, Docenterne paa Prædikestolen. Frygten og Medlidenheden skal vækkes ved Fremstillingen, disse Lidenskaber skulle ogsaa renses fra Egoismen, men ikke ved at fortabe sig i Beskuelse, men ved i sig selv at finde et Guds Forhold »Det er nemlig Egoisme,« siger Digteren, »om Du ikke kan glemme Skjebnens Slag, som det rammede Dig, naar Du seer den tragiske Helt; det er Egoisme, naar Du ved at see Helten bliver en Skrædder, der gaaer angest hjem« — »men at dvæle ved sin egen Skyld,« siger den Religieuse, »at frygte for den egne Skyld er ikke Egoisme, thi netop derved er man i et Guds Forhold!« For den Religieuse er Frygten og Medlidenheden en anden og renses ikke ved at man vender sig ud ad, men ind efter Den æsthetiske Helbredelse bestaaer i, at Individet ved at styrre sig ind i den æsthetiske Svimlen forsvinder for sig selv, som et Atom, som et Støvgran, der gaaer med i Kjøbet, med i hvad der er alle Menneskers, Menneskehedens fælles Lod, forsvinder som en uendelig lille Brøks-Medlyden i Tilværelsens sphæriske Harmoni Den religieuse Helbredelse bestaaer omvendt i, at forvandle Verden og Aarhundreder og Generationer og Millioner Samtidige til et Forsvindende, Jubel og Acclamation og æsthetisk Helteære til en forstyrrende Adspredelse, det at være færdig til et gøglende Sandsebedrag, saa det Eneste, der bliver tilbage, er Indi-

»at vi skulle sørge over vore Synder«] i »Bønnen, som læses, førend Gudstjenesten angaar«, af Degnen, hedder det, »at jeg kan af Prædiken lære at sørge for mine Synder«

[redacted]

videt selv, dette enkelte Individ sat i sit Guds Forhold under Bestemmelsen: skyldig — ikke skyldig.

Saaledes den Religieuse efter hvad jeg experimenterende har forvisset mig om; jeg seer det ikke saaledes, thi jeg seer i Forholdet mellem det Æsthetiske og det Religieuse atter Eenheden af det Comiske og det Tragiske, som de danne, naar man sætter dem sammen. Saaledes seer jeg ogsaa i Armod det Tragiske i, at en udødelig Aand lider, det Comiske i at det dreier sig om 2 Mk. Videre gaaer jeg ikke end til Eenheden af det Comiske og det Tragiske i Aands Ligevægt. Jeg har en Formodning om, at jeg, hvis jeg gik videre og begyndte paa det Religieuse, ikke skulde komme i den Vanskelighed, at det blev tvivlsomt, om jeg var skyldig, derfor holder jeg mig udenfor. Jeg er ingen Forarget, langtfra, men jeg er heller ikke religieus. Det Religieuse beskæftiger mig som Phænomen og som det Phænomen, der beskæftiger mig mest. Det er derfor ikke for Menneskenes Skyld men for min egen, at det gjør mig ondt, at Religieusiteten forsvinder, fordi jeg ønsker Stof til Iagttagelse. Dette tager jeg ikke i Betænkning at sige, og jeg har ogsaa god Tid dertil; thi en Iagttager har Tid nok. Anderledes med en Religieus. Naar han taler er det kun Monolog; alene beskæftiget med sig selv, taler han høit, det kaldes at prædike; er der Nogen, som hører, saa veed han Intet om sit Forhold til dem, uden dette, at de Intet skylde ham, thi det han skal udrette, er at frelse sig selv. En saadan høiærværdig Monolog, der vidner christeligt, naar den i sin Bevægethed bevæger den Talende, den Vidnende, fordi han taler om sig selv, kaldes en Prædiken. Verdenshistoriske Oversigter, systematiske Resultater, Gestikulationer og Svedens Aftørrelse, Stemme-Styrke og Nævekræfter, samt sammes reflekterede Anvendelse for at udrette Noget ere æsthetiske Reminiscentser, der ikke engang vide aristotelisk rigtigt at accentuere Frygt og Medlidenhed. Thi verdenshistoriske Oversigter vække ikke Frygt saa lidet som systematiske Resultater, og Stemmestyrke ryster ikke Sjelen, men i det Høieste Trommehinden, og Svedens Aftørrelse vækker kun sandselig Medlidenhed med den Svedende. En religieus Taler, der ikke bevæget i sig selv taler om sig selv, men ellers om Alt, han tænke paa Geert Westphaler. Geert kunde netop tale om Alt, vidste Meget og var meget perfektibel, saa han maaskee havde bragt det til at vide Alt, et Eneste fik han ikke at vide, at han selv var en

---

Geert Westphaler hos Holberg.

Schwatzer. Dog er Geert angerløs, thi han udgav sig ikke for religieus Taler.

Den religieuse Taler, der gjennem Frygt og Medlidenhed renser disse Lidenskaber, gjør ikke det Forbausende, at han i Talens Løb river Skyerne til Side for at vise Himlen aaben, Dommens-Dag for Haanden, Helvede i Baggrunden, sig selv og de Udvalgte triumpherende; han gjør det Simplere, Eenfoldigere, det fattige Kunststykke, der skal være saa saare let: han lader Himlen være lukket, mener i Frygt og Bæven ikke sig selv færdig, bøier sit Hoved, medens Talens Dom er over Tanke og Sinde. Han gjør ikke det Forbausende, der kunde give hans næste Fremtræden Fordring paa at hilses med Acclamation, han tordner ikke, at dog Menigheden maa holdes vaagen og frelses ved hans Tale, han gjør det Simplere, det Eenfoldigere, det fattige Kunststykke, som da skal være saa saare let, han lader Gud beholde Tordenen og Magten og Æren, taler saaledes, at om end Alt slog feil, er han dog sikker paa, at der var een Tilhører, som bevægedes i Alvor Taleren selv, at om Alt slog feil, var der dog een Tihører, som styrket gik hjem. Taleren selv: at om Alt slog feil og Alle bleve borte, var der dog Een, som fra Livets vanskelige Forviklinger længtes efter Talens opbyggelige Øieblik· Taleren selv Han er ikke rundhaandet i at udgive af Mundens og Kundskabens Overflødighed, men nærig paa Opbyggelsens Indtægt, nøieregnende passer han paa, at Formaningen binder ham selv, inden den gaaer til nogen Anden, at Trøsten og Sandheden ikke viger fra ham selv - for desto ødslere at kunne meddeles Om Du derfor, siger den Religieuse, saae ham afsides paa et eensomt Sted, forladt af Alle og sikker paa, at han ikke udrettede Noget ved at tale, om Du saae ham der, Du vilde see ham lige saa bevæget som nogensinde om Du hørte hans Tale, Du vilde finde den mægtig som altid uden Svig, uden Beregning, uden travl Udretten, Du vilde fatte, at der var Een, den maatte opbygge. Taleren selv. Han vil ikke blive kjed af at tale, thi Prokuratorer og Talere, der have verdslige Oiemeed, eller verdslig Vigtighed i Forhold til evige Oiemeed, de blive trætte, naar det ikke kan tælles paa Fingrene, hvad de udrette, naar den listige Tilværelse ikke skuffer dem med Sandsebedrag, som udrettede de Noget, men den religieuse Taler har altid sit Hovedøiemeed· Taleren selv

Saaledes vil, efter hvad jeg experimenterende har forvisset mig om, det Religieuse gjennem Frygt og Medlidenhed virke til disse Lidenskabers Forædling Enhver anden Virkemaade bringer

[redacted]

Forvirring ved at bringe halv æsthetiske Kategorier frem: ved at gjøre Taleren æsthetisk vigtig og hjælpe Tilhøreren til at svimle hen i en æsthetisk Fortabelse i noget Almindeligt.

Tillæg.

De selvgjorte Lidelser — Selvplageri.

Æsthetisk seet er enhver Heautontimorumenos comisk. I den Henseende affødе de forskjellige Tidsaldere forskjellige Typer. Vor Tid er ikke den daarligste, thi det er ligesom om hele Generationen plagede sig selv med den fixe Idee, at den var kaldet til det Overordentlige, at der hvert Øieblik ved en Deputation fra Gudernes Raad maatte komme Bud efter den, for at den kunde tage Plads i Raadsforsamlingen, thi saa meget er vist, fortrolig med hele Menneskehedens Fremtid som Opgave, er den hvert Øieblik som skulde den lig Hermann v. Bremenfeldt afsted for at hvidske Gud i Øret, hvad der var det Rigtigste. Og hvor beklageligt var det ikke ogsaa, at Hermann v. Bremenfeldt ikke fik talt med Churfyrsten af Sachsen! Derhos har den som Alle, der lide af fixe Ideer, en stor Tilbøielighed til overalt at see Spioneri, Forfølgelse, og ligesom gigtsvage Folk allevegne mærke Træk, saa mærker den overalt Tryk, Misbrug af Magten, og veed paa en tilfredsstillende Maade at forklare Almeenaandens svage Livs Yttringer ikke deraf, at dens Styrke blot er symptomatisk og i Indbildningen, men deraf, at den kues af Regjeringerne, omtrent som naar den Stundesløse forklarer, at han Intet faaer bestilt om Dagen ikke deraf, at han er stundesløs, men af de mange Forretninger, der styrte ind paa ham. Dog nok herom.

Netop fordi det er æsthetisk rigtigt, at alt Selvplageri er comisk, saa gjør man psychologisk vel i under Virkelighedens Forhold at bruge den comiske Sonde, inden man behandler Selvplageri paa en anden Maade. Man faaer naturligviis ikke Patienten strax til at lee ad sin egen fixe Idee, men ved Analogier rykker man

---

Heautontimorumenos] Selvplager (Titlen paa en Komedie af Terents). at Hermann v. Bremenfeldt ikke osv.] Holberg, Den politiske Kandestøber, 2. Akt 1 Scene: Gert Bundtmager . . . jeg vilde hviske Chur-Fyrsten af Maynz noget i Ørene, som han skulde takke mig for. den Stundesløse] Holberg, Den Stundesløse, 1. Akt 6. Scene.

ham nærmere og nærmere. Leer han let og bevægeligt af Analogier, saa er det muligt, at man ved et *coup de main* kan overrumple ham. Dog dette kan kun nærmere udføres i Praxis, men i Praxis er netop intet latterligere end at see religieuse Kategorier anvendte i dyb og dum Alvor, hvor man skulde bruge æsthetiske Kategorier i Lune og Spøg. — Experimentets *quidam* har uden at vide af det baaret sig meget rigtigt ad. Med en uhyre Lidenskab fatter han den Plan, at gjøre hele hans Kjærligheds-Forhold til en Narrestreg i Pigens Øine. Det, jeg maa lee ad fra mit Standpunkt, er hans uhyre Lidenskab; ellers har han Ret. Der er ikke altid Livsfare, fordi et Menneske skriger Gevalt. Havde Experimentets *quædam* været tragisk lidende, havde hun forhindret ham i at faae Leilighed til at bruge Bedraget. Hun havde samlet sig i sig selv og holdt sig tilbage. Disse ere altid de farlige Phænomener. Isteden derfor er hun kommen lige til den modsatte Yderlighed, at tage Munden saa fuld som det er muligt, at plage sig selv med at ville være en ulykkelig Elskerinde efter den største Maalestok. Men netop dette tyder paa, at en comisk Behandling er correct: thi en ulykkelig Elskerinde efter den største Maalestok hun tier. Havde hun været holdt i religieuse Kategorier, havde hun heller ikke handlet saaledes; hun havde da frygtet for sig selv og derfor mest frygtet det Ansvar, hun kunde paadrage sig ved at gjøre ham Sagen saa vanskelig som mulig, ikke engang ved sin Personlighed, men ved et erotisk Falsum, der lægger Beslag paa det Ethiske og Pligtforholdet. — Havde Experimentets *quidam* i Aandens Ligevægt forstaaet, hvad han gjorde, saa havde han været et ganske andet Menneske. Men hans bekymrede Lidenskab gjør ham tragisk i Brugen af Bedraget, og jeg seer Eenheden af det Comiske og det Tragiske, netop fordi han gjør det Rigtige, men ikke af den Grund, som han troer: at han skulde i sin sympathetiske Begeistring have Kraft til at frarive hende en virkelig Forelskelse. Nei det Comiske er netop, at Grunden, hvorfor hans tragiske Dumdristighed seirer, er, at hendes Forelskelse ikke stikker mange Favne.

Hvorfor det Æsthetiske ganske conseqvent behandler alt Selvplageri comisk, er let at indsee, netop fordi det er conseqvent. Æsthetiken holder Helten i ubedærvet Tilstand paa Grund af det umiddelbare Forhold mellem Kraft og Lidelse indeni — udenfra. Den betragter derfor enhver Retning ind efter som en Deserteren, og da den ikke kan lade Deserteuren skyde, saa gjør den ham latterlig.

Jeg forlader nu det Æsthetiske og gaaer over til det Religieuse. Experimenterende sætter jeg blot Kategorierne i Bevægelse

[redacted]

for ganske ugeneret at see, hvad disse fordre, uden at bekymre mig om, hvorvidt Nogen har gjort det eller kan det, om Peer lod det være, fordi han var for svag, Povel, fordi han var for klog, Mads fordi han saae de Andre lade det være og at han altsaa uden Risico kunde lade det være og vorde elsket og agtet, da han ikke vilde være bedre end Andre: kort uden at ændse den Livs-Assurance-Viisdom, hvis Resultat er: naar det ene Faar gaaer til Vands, gjør det andet det ogsaa, hvad det ene Fæ gjør, gjør det andet ogsaa.

Det Religieuse ligger ikke i et umiddelbart Forhold mellem Kraft og Lidelse men i det Indvortes, naar dette forholder sig til sig selv. At »Selv« her bliver accentueret, er altid tilstrækkeligt til at vise, at Selvplageriet bliver at betragte anderledes, men ikke tilstrækkeligt, siger den Religieuse, for at retfærdiggjøre, at Individer, som have hele deres Existents i det Æsthetiske, fuske Noget sammen, og at religieuse Talere trods alle Talemaader og hellige Ord ikke have rene Kategorier.

Forsaavidt Selvplageriet æsthetisk seet er comisk, er det religieust seet fordømmeligt. En religieus Helbredelse naaes ikke ved Latteren, men ved Angeren: at Selvplageriet er en Synd som andre Synder.

Men medens det Æsthetiske netop, fordi det ikke har med det Indvortes at gjøre, ganske almindeligt affærdiger Selvplageriet som comisk, kan det Religieuse ikke gjøre ligesaa. Det religieuse Individs Frygt er jo netop Frygt for sig selv; den religieuse Helbredelse bestaaer først og fornemlig i at vække denne Frygt, og man seer deraf let, at her bliver Sagen vanskeligere. Men hvorledes kommer Individet til at frygte sig selv, uden at det ved sig selv opdager den Fare, hvori det er. En fiffig Religieusitet bærer sig rigtig nok anderledes ad. Den siger: »man skal ikke selv kalde Farerne frem, vor Herre kan nok sende dem, naar det behøves.« Det lader sig godt sige, men det gaaer ikke an at sige amen og ende dermed, thi Talen er tvetydig. Uagtet det religieuse Udtryk: vor Herre, istedenfor hvilket Een maaskee for at tale endnu religieusere (som laae det Religieuse i visse Ord og Vendinger) vilde sige: vor Frelser, ere Kategorierne dog halv æsthetiske. Skjøndt Talen er religieus, er Individet kun seet i et udvortes Forhold til Gud, ikke i et indvortes Forhold til sig selv. Talen er omtrent denne: vor Herre kan vel bringe Fare og Elendighed til Dit Huus, han kan jo tage Din Formue, Din Elskede, Dine Børn, og han vil nok gjøre det, naar det er Dig tjenligt — *ergo* da han ikke har gjort det, saa er der ingen Fare. Dette er

Æsthetik med uægte religieus Forgyldning. Religieust seet er det den høieste Fare, at man ikke opdager, at man ikke altid opdager, at man er i Fare, om man saa forøvrigt havde Penge og den smukkeste Pige og elskelige Børn og var Konge i Landet eller en Stille i Folket, fri for alle Sorger.

Som sagt, det lader sig godt sige, men man maa ikke sige Amen og ende dermed, thi saa bedrager man. Dette viser sig igjen, naar man betragter Talen nærmere Altsaa der er en Mand, ret en Lykkens Pamphilius (dette Ord passer fortræffeligt i en saadan religieus Tale) om hvem der heges og pleies, og uden at kjende Faren, opbygges han ved den Betragtning, at vor Herre nok . . . . hvis . . . Hvilken lykkelig Æsthetiker, der til al Æsthetikens Heiterkeit faaer et religieust Sikkerhedsbrev! Ethvert Menneske har dog for det Første Noget, man kalder Phantasi, altsaa vor Lykkelige hører tale om, at der er Lidelser og Elendighed i Verden Nu, han er villig til at give og roses derfor Men Phantasien nøies ikke dermed. Den maler ham Lidelsen forfærdeligt ud, og i det Øieblik, den er allerforfærdeligst, slaaer Tanken til, og en Stemme siger. Det kunde jo ogsaa hænde Dig Hvis der er ridderligt Blod i ham, siger han, hvorfor skulde jeg være fritagen fremfor Andre. (Dette har Tieck behandlet etsteds i en Novelle, hvor en riig Yngling fortvivler over sin Riigdom, ikke af Spleen men af Sympathi med Menneskene. Herom talte Talen slet ikke, og dog ligger her Grændseskjellet mellem den æsthetiske Forhærdelse, der ikke vil vide af, at det er til, og den religieuse Opløftelse gjennem Lidelse At der var en saadan Skillevei, at man ikke kjøber sig fri ved at betale Fattigskat og give Lidt til, taltes der ikke om. vor Pamphilius skulde være glad, indtil vor Herre, naar det fandtes fornødent, sendte Fare. Hvad gjør Taleren her? Han bedrager Istedenfor at faae ham ud i Faren, hjælper han ham til i religieus Indbildning at skulke sig fra Livet. Ethvert Forsøg paa at tilstoppe Receptiviteten for, at man er i Fare, er æsthetisk Misviisning hen, ikke til Poesien, men til det Æsthetiske, som det er i Forhold til Virkeligheden Forhærdelse

Dersom den Talende er mere religieus Taler, saa bevæger han sig med Lethed i denne Vanskelighed og hjælper den Hørende ud i den Han taler med Religieusitetens Spøg om Skjebne og

---

Tieck der man være ment Balthasar i »Der Alte vom Berge« (Schriften XXIV S 173 ff) men han er ingen »Yngling«.

[redacted]

Omvexlinger: vor lykkelige Pamphilius bliver lidt bange, og Taleren har ikke bedraget ham. Nu opbygges han ved Troens Tryghed, og den religieust begeistrede Taler tilraaber sig selv og ham: en Religieus er altid glad. Dette er det stolteste Ord, der er sagt i Verden, dersom nemlig det er saa, at Ingen, Ingen paa Jorden eller i Himlen veed saaledes, hvad Fare er og hvad det er at være i Fare, som den Religieuse, der veed, at han altid er i Fare. Den, som derfor paa eengang med Sandhed siger: han er altid i Fare og altid glad, han siger paa eengang det forsagteste og det høimodigste Ord, der er talet. Og jeg, som kun er en Iagttager, *poetice et eleganter* en Opsigtsbetjent, jeg vil allerede prise mig lykkelig ved at turde bøie mig for en Saadan, men at jeg skal tale i mine Kategorier om mig selv: have Guderne end negtet mig det Store, det, som er uendeligt høiere end hvad jeg formaaer, saa have de skænket mig en ikke almindelig Snildhed, til at agte paa Menneskene, saa jeg hverken tager Hatten af førend jeg seer Manden, eller tager den af for den Urette.

Der er mangen Mand, der har været immer lustig og dog staaer han saa lavt, at endogsaa Æsthetiken tager ham comisk. Det gjelder altsaa om, at man ikke er bleven glad paa urette Sted; og hvor er det rette Sted? Det er: i Faren. Paa 70,000 Favne Vands Dyb mange mange Mile fra al menneskelig Hjælp at være glad: ja det er stort! At svømme paa Lavden i Selskab med Vadere er ikke det Religieuse.

Det sees nu let, hvad der religieust maa forstaaes ved Selvplageri. Det gjælder ved sig selv at opdage hele Farens Mulighed, og ved sig selv hvert Øieblik at opdage dens Virkelighed, (dette vilde Æsthetikeren kalde Selvplageri, og det æsthetiske Foredrag med uægte religieus Forgyldning vilde forhindre En deri) men det gjælder da i samme Øieblik at være glad. Hvor ligger altsaa Selvplageriet? Det ligger paa Halvveien. Det ligger ikke i det Første, thi saa taler jeg æsthetisk, men det ligger i, at man ikke kan trænge igjennem til Glæden. Og dette er ikke comisk, siger den Religieuse, det er ei heller til at vække æsthetiske Taarer, thi det er fordømmeligt, og man skal igjennem; Enhver, der ikke kommer igjennem, har selv forskyldt det, thi her er ikke haardhjertede Fædre som for de ulykkelige Elskere i Tragoedien, her er ikke Fjendens Overmagt, for hvilken Helten segner i Sørgespillet, her er ikke Forræderi af Den, hvem man troede bedst, saa den Udmærkede fanges i Snaren, her er kun een, som kan være Forræder: een Selv, og næst ham, men uendeligt langt derfra den Taler, som vil veilede En til at lade det være, istedenfor at det

Eneste, han kan gjøre, er at hjælpe En ud paa Dybet, hvor der er 70,000 Favne. Og naar dette er skeet, og han nu indseer, at han ikke kan mere, ikke hjælpe Den mere, han elskede høiere end sit Liv, som man kan det i Skuespillets Fabel, men kun i denne Bekymring opdage, at han selv har faaet 140,000 Favne under sig, da kan han dog Eet endnu, han kan raabe til den Elskede: »dersom Du nu ikke bliver glad, saa viid, saa viid, at det er Din egen Skyld.«

Om det end er Manges Mening, hvis de bleve opmærksomme paa, hvad her er fremsat, at en saadan Taler maatte ansees for en Landeplage, og at det var det Taabeligste af Alt at betale ham, fordi han gjorde En ulykkelig, saa er dette ikke min Mening. Glad vilde jeg betale ham, og uforstyrret, hvis jeg kunde blive en Saadan, tage Penge derfor, men ikke mene at lønne ham og ikke mene at lønnes, fordi Penge ere incommensurable for en saadan Underviisning og ikke engang saa meget værd, at man polemisk, som Socrates gjorde det, skal lægge Accenten paa dem ved ikke* at ville modtage dem.

Dette angaaende Selvplageri. Det er yderst simpelt, Enhver veed det, og netop deri seer jeg igjen Eenheden af det Comiske og det Tragiske, naar jeg betænker, at Enhver veed, hvad et Menneske er, og Iagttageren: hvad Enhver er.*) Det er nemlig

*) Uagtet jeg ellers ikke ønsker Recensenters Yttringer, kunde jeg her næsten ønske den, hvis den langtfra at smigre mig gik ud paa at sige den djærve Sandhed: »at hvad jeg siger veed Enhver, ethvert Barn og den Dannede uendeligt mere.« Naar nemlig blot det staaer fast, at Enhver veed det, saa er mit Standpunkt i Orden, og jeg skal nok komme ud af det med Eenheden af det Comiske og det Tragiske. Var der Nogen, som ikke vidste det, maatte jeg rives ud af min Ligevægt ved Tanken om, at jeg muligen kunde lære ham de fornødne Forkundskaber. Det er netop dette, hvad de Dannede sige i vor Tid, der beskæftiger mig saa meget: at Enhver veed hvad det Høieste er. Det var ikke Tilfældet i Hedenskabet, ikke i Jødedommen, ikke i 17 Aarhundreder af Christendommen. Held! det 19de Aarhundrede: Enhver veed det. Hvilket Fremskridt siden hine Tider, da kun Faa vidste det. Skulde Ligevægten muligen fordre, at man antog, at der til Gjengjeld var slet Ingen, der gjorde det?

* Socrates tog i Modsætning til Sophisterne ikke Penge for sin Omgang (Platons Apologi Kap. 18).

ikke æsthetisk-comisk, fordi der er mere end et umiddelbart Forhold (thi det Comiske ligger i Misforholdet mellem en indbildt Mulighed og Virkeligheden). Diedrik Menschenschrek er comisk, fordi hans Courage er en indbildt Mulighed, og derfor opløses hans Virkelighed i Tomhed. Men hiin Mulighed for ethvert Menneske er ingen indbildt Mulighed, men en real Mulighed, han kan, saa siger den Religieuse, blive det Høieste, fordi han er lagt an efter det Høieste. Det er tragisk, at han ikke er det, men comisk, at han jo alligevel er det, thi hiin af Gud selv anlagte Mulighed kan han ikke udslette. Enhver veed saaledes, at et Menneske er udødeligt, Iagttageren veed, hvad Enhver er, og dog er og bliver Enhver jo udødelig. Hans Udødelighed' var altsaa ingen indbildt Mulighed som D. Menschenschreks Courage; og paa den anden Side den, der i alle Livets Forfærdelser og trods Tidens og Vanens List holder Troen paa Udødeligheden nærværende hos sig, han bliver ikke mere udødelig end enhver Anden.

Experimentets *quidam* er Noget af en Selvplager. Hans første Bevægelse er god og correct, men han bliver liggende i Udfaldet, han faaer sig ikke hurtigt nok tilbage i Glæden, for da atter at gjentage denne Bevægelse. Dog er det Moment, jeg har opfattet ham i, jo ogsaa hans Krise, det er muligt, at det vil gaae lettere for ham, dersom han er fornuftig nok til at ansee et heelt Liv for passende til et saadant Cursus, findende sig i at blive en Nøler blandt dem, der hurtigt ere færdige, en Sinke blandt dem, der gaae uendeligt videre. — At Pigen er ham behjælpelig for at faae ham ud paa Dybet, derom er ingen Tvivl, og fra mit Standpunkt seet maa jeg sige, at hans hele Forhold til hende er et lykkeligt Forhold; thi den Mand er altid lykkelig i Elskov, der faaer en Pige, som netop er beregnet paa at udvikle ham. Saaledes var Socrates lykkeligt gift med Xantippe; han vilde i hele Grækenland ikke have fundet Magen; thi Ironiens gamle Stormester behøvede en Saadan for at udvikle sig. Har Xantippe derfor ofte maattet høre ondt i Verden, saa troer jeg, at hun tvertimod har den Triumph, at Ironiens Overhoved, der rager et Hoved over Menneskenes Mængde, intet Menneske skyldte saa meget som han skyldte Xantippes Huusholdning, hvor Socrates ironisk disputerede *pro summis in ironia honoribus* og derunder disputerede sig den iro-

---

Diedrik Menschenschrek] i Holbergs »Diderich Menschenschreck« (20. Scene). *pro summis in ironia honoribus]* for den høieste Værdighed i Ironien (dannet efter Formlen for philosophiske Doctordisputatsers Betegnelse af den derved erhvervede Grad). Om Opfattelsen af Xantippe se Diogenes Laertios II 37.

niske Dygtighed og Ligevægt til, med hvilken han overvandt Verden. – Saaledes passer Pigen netop for ham, som det bør sig i Experimentet. Hun er elskelig nok til at bevæge ham, men ogsaa svag nok til at misbruge sin Magt mod ham. Det er det Første, der binder ham, det Sidste, som hjælper ham ud paa Dybet, men ogsaa frelser ham. Havde Pigen været mere aandelig bestemmet og mindre qvindelig elskværdig, havde hun været meget høimodig, havde hun som han sad der midt i Bedraget sagt til ham Kjære, Du bedrøver mig med din Sviig; jeg forstaaer Dig ikke, og veed ikke, om Du er letsindig nok til at ville forlade mig, fordi Du vil ud i Verden, eller Du skjuler Noget for mig og er maaskee bedre, end Du synes, men dette være som det være vil, jeg indseer, Du maa have Din Frihed; jeg frygter for mig selv, om jeg ikke gav Dig den, og jeg elsker Dig dog for høit til at negte Dig den Saa tag den, uden nogen Bebreidelse, uden Vrede imellem os, uden Tak fra Din Side, men med den Bevidsthed paa min Side, at jeg har gjort det Bedste, jeg kunde var dette skeet, saa var han knuset; han var sjunken i Jorden af Skamfuldhed, thi med hans Lidenskab kan han ypperligen taale alt Ondt, naar han veed sig bedre, men han kunde ikke glemme, at han blev Skyldner til en saadan Høimodighed, hvis Storhed han netop med dæmonisk Skarpsynethed vilde opdage Det havde været Uret mod ham, thi han fra sit Standpunkt meente det ogsaa godt I Experimentet bliver han ikke ydmyget af et Menneske, men for Gud.

Den, som ellers har Lyst og Sands til experimenterende at regne med Kategorier, uden at behøve Optog, Egne, mange Personer, »og saa Køerne«, vil see, hvor mange nye Constructioner, der fra dette Punkt lod sig gjøre, ved at forandre ham eller hende lidt og see hvad deraf vilde følge for ham og for hende, hvorledes han maatte have været for at knuse hende (om han f Ex grusomt havde gjort hende ansvarlig for hans Liv og maaskee forfærdet hende, saa hun aldrig forvandt det, hvilket han slet ikke kan, eller hvorledes begge maatte være beskafne for begge at knuses, (om han f Ex ikke havde havt religieuse Forudsætninger og maaskee fortvivlet i sin Stolthed endt med at celebrere deres Forening med et Selvmord), istedenfor nu at begge ere hjulpne Romanlæsere gjøre naturligviis andre og større Fordringer og troe, at naar Alt dreier sig om To maa det være kjedsommeligt, hvilket det ogsaa er, dersom det ikke tillige dreier sig om Kategorierne Naar saa er, kan een allerede være underholdende, og 6 Billioner 477,378,785 Mennesker kunne dog ikke dreie sig om mere En Romanlæser er naturligviis kun paafærde, naar der

[redacted]

er Noget paafærde, som man siger ved at see et Opløb. Men sæt nu, Opløbet dreiede sig om Intet, saa var der jo dog ikke Noget paafærde.

§ 6.

Intet at angre er den høieste Viisdom — Syndsforladelsen.

I Spand med saadanne negative Principer som: Intet at beundre, Intet at forvente o. s. v. gaaer det negative Princip: Intet at angre, eller om man heller vil bruge et andet Ord, som maaskee ikke virker saa ethisk forstyrrende: Intet at fortryde. Hemmeligheden i denne Viisdom er egentligen, at man har sminket et æsthetisk Princip og givet det Udseende af et ethisk. Forstaaet æsthetisk fra et ethisk Standpunkt er det ganske sandt, thi det Æsthetiskes hele Omfang skal den frie Aand netop ikke agte saa høit, at han fortryder Noget. Saaledes om Een er bleven fattig, saa hedder det rigtigt: Intet at fortryde er den høieste Viisdom, det vil sige: handel i Kraft af det Ethiske. Principet betyder da: bestandigt at hugge det Forbigangnes Bro af efter sig, for bestandigt at kunne handle i Øieblikket. Har Du efter bedste Overlæg fattet en Plan, og saa Udfaldet synes at vise, at din Plan var forkeert, saa gjelder det Intet at fortryde, men at handle i Kraft af det Ethiske. Det er unegteligt, at der spildes megen Tid i Verden paa en saadan Seentilbage, forsaavidt kan Principet være priseligt.

Men var Planen ikke efter bedste Overlæg, var der Sviig i den, hvad saa? Gjelder det da ogsaa: Intet at angre, for ikke at blive sinket. Det beroer paa, hvilken Sinkelse man kunde frygte. Dersom det er Sinkelse og Forhindring fra at synke dybere og dybere, man befrygter, saa var det jo bedst at raabe: Intet at angre, og at forstaae Digterens Ord: *nulla pallescere culpa* om den Frækhed, der ikke blegner ved Skylden; men saa er Principet i høieste Grad uethisk. Imidlertid gives der mange Mennesker, som med Ange-

---

Intet at beundre] Horats, Breve I 6, 1. *nulla pallescere culpa]* Horats, Breve I 1, 61, hvor det efter Sammenhængen betyder: ikke at have nogen Brøde at blegne over. Ordene kan ogsaa betyde: ikke at blegne over nogen Brøde.

stens Hastværk styrte gjennem Livet. De frygte Intet mere end det Dialektiske, og naar de sige: Intet at angre med Hensyn til det Forbigangne, saa kunne de med samme Ret sige: Intet at overlægge med Hensyn til det Tilkommende. Ikke uvittigt siger saaledes en lystig Fyr hos Scribe, at da han aldrig har lagt nogen Plan, har han heller aldrig havt den Bekymring, at see den mislykket; Fruentimmer handle ofte ogsaa saaledes uden Overlæg og slippe meget godt derfra. Paa en anden Maade handler stundom netop en meget Klog uden Overlæg eller i Kraft af Desperation for at faae en Maalestok. Naar man sidder fast i Noget og hverken veed ud eller ind, naar Alt er blevet saa dræbende relativt, at det er som skulde man qvæles, saa kan det være hensigtsmæssigt pludselig at handle paa et enkelt Punkt blot for at faae Røre og Liv i alt det døde Kjød. En Inquisitor f. Ex., naar Forstanden staaer stille og Alt er lige sandsynligt, lægger pludseligen Forhøret an paa et enkelt Individ, ikke fordi der er mest Mistanke mod ham, thi en afgjørende Mistanke er det netop, han mangler, han forfølger dette vilkaarlige Spor med al Lidenskab stundom gaaer da Lyset op, men paa et andet Sted. Naar man ikke veed, om man er syg eller rask, naar denne Tilstand begynder at constituere sig som Vrøvl, gjør man vel i pludseligen at vove noget Desperat Men uagtet man handler uden Overlæg, er der dog en Art Overlæg

Ellers gjelder det med Overlæg som Antecedens og med Angeren som Consequents at holde det Dialektiske ud. Først Den, der i Overlæget har udtømt det Dialektiske, først han handler, og først Den, som i Angeren udtømmer det Dialektiske, først han angrer Forsaavidt synes det uforklarligt, at den vældige Tænker Fichte, kunde antage, at der ikke blev den Handlende Tid til at angre, og det saa meget mere som denne energiske og i ædel græsk Forstand oprigtige Philosoph havde et stort Begreb om, at et Menneskes Handlen kun er i det Indvortes Maaskee forklares det dog deraf, at han i sin Energi netop ikke blev opmærksom paa idetmindste ikke i en tidligere Tid, at denne indvortes Handlen væsentligen er en Liden, at derfor et Menneskes høieste indvortes Handlen er at angre Men at angre er ikke en positiv Bevægelse ud ad eller hen til, men en negativ Bevægelse ind

Fichte] Joh Gottl Fichte, Die Bestimmung des Menschen (fra Aaret 1800 Sämmtliche Werke, Berlin 1845, II S 311

[redacted]

ad, ikke en Gjøren, men en Laden sig ved sig selv vederfare Noget.

Der gives 3 Existents-Sphærer: den æsthetiske, den ethiske, den religieuse. Det Metaphysiske er Abstraktionen, og der er intet Menneske, som existerer metaphysisk. Det Metaphysiske, det Ontologiske er, men det er ikke til, thi naar det er til er det i det Æsthetiske, i det Ethiske, i det Religieuse, og naar det er, er det Abstraktionen af eller et Prius for det Æsthetiske, det Ethiske, det Religieuse. Den ethiske Sphære er kun Gjennemgangssphære, og derfor er dens høieste Udtryk Angeren som en negativ Handlen. Den æsthetiske Sphære er Umiddelbarhedens, den ethiske er Fordringens (og denne Fordring er saa uendelig, at Individet altid gaaer fallit), den religieuse er Opfyldelsens, men vel at mærke, ikke en saadan Opfyldelse, som naar man fylder Guld i en Stok eller i en Pose, thi Angeren har netop gjort uendelig Plads, og deraf den religieuse Modsigelse: paa eengang at ligge paa 70,000 Favne Vand og dog være glad.

Som den ethiske Sphære er en Gjennemgang, hvilken man dog ikke eengang for alle gjennemgaaer, som Angeren er dens Udtryk, saa er Angeren det mest dialektiske. Intet Under derfor, at man frygter den, thi giver man den een Finger, tager den hele Haanden. Som Jehova i det gamle Testament hjemsøger Forældrenes Brøde paa Børnene i sildigste Slægter, saaledes gaaer Angeren tilbage bestandigt forudsættende Gjenstanden for sin Undersøgelse. I Angeren er Bevægelsens Ryk, og derfor Alt vendt om. Dette Ryk betyder netop Forskjellen mellem det Æsthetiske og det Religieuse, som den mellem det Udvortes og det Indvortes. Denne Angerens uendelig tilintetgjørende Magt seer man bedst deraf, at den ogsaa er sympathetisk dialektisk. Dette agter man sjeldent paa. Jeg vil her ikke tale om saadanne Jammerligheder, som at ville angre en enkelt Handling og saa være frisk Fyr igjen eller at ville have gjort det, og blive troet, uagtet enhver saadan Yttring er et tilstrækkeligt Beviis for, at den Besluttende, den Forsikkrende, den Troende ikke har Begreb om Mening; men selv dygtigere Udviklinger af Angeren oversee den dialektiske Side i Retning af det Sympathetiske. Et Exempel for at oplyse det. En Spiller er standset, Angeren griber ham, han forsager alt Spil; skjøndt han har staaet Afgrunden nær, holder Angeren ham dog, og det synes at lykkes. Som han nu saaledes lever tilbagetrukken, muligen

---

Jehova] 2. Mosebog 20. Kap. 5.

frelst, seer han en Dag, at man af Seine drager en Død op en Selvmorder, og denne var en Spiller ligesom han havde været det, og denne Spiller havde dog, det vidste han, stridt imod, kæmpet en Fortvivlelsens Kamp for at staae imod Lysten. Min Spiller havde elsket dette Menneske, ikke fordi han var en Spiller, men fordi han var bedre end han Hvad saa? Romaner og Noveller behøver man ikke at consulere, men selv en religieus Taler vilde maaskee bryde min Fortælling lidt tidligere af, og lade den ende med, at min Spiller, rystet ved Synet, gik hjem og takkede Gud for sin Frelse. Holdt! vi skulle først have en lille Forklaring, en Dom over den Anden; enhver Existents, der ikke er tankeløs, er *eo ipso* indirecte dømmende. Havde den Anden været forhærdet, saa kunde han jo slutte, han vilde ikke frelses. Men dette var den Anden ikke. Min Spiller er nu et Menneske, der har forstaaet det gamle Ord: *de te narratur fabula*, han er ingen moderne Nar, der troer, at Enhver skal beile til den objective uhyre Opgave, at kunne ramse Noget op, som angaaer den hele Menneskehed, kun ikke ham selv Altsaa hvad Dom skal han fælde, og han kan ikke lade det være, dette *de te* er ham Tilværelsens helligste Lov, fordi det er Humanitetens Pagt. Skulde en religieus Taler, der i Mangel af at kunne tænke, dog kan snakke, ville menneskekjærligen og dybt rørt hjælpe ham med halve Kategorier, saa er min Spiller modnet nok til at see Blendværket — altsaa han skal igjennem Han staaer i det Øieblik, han skal dømme, ved det ydmyge Udtryk for en Prædestinationslære (det hovmodige Udtryk ligger i det Æsthetiske med uægte religieus Forgyldning), hvis han haaber paa sin egen Frelse. Den, som ikke har Sympathi, men Vandskræk, finder det naturligviis urimeligt at tage sig et andet Menneskes Skjæbne saa nær, men ikke at gjøre det er usympathetisk og kun undskyldeligt, forsaavidt Grunden er Dumhed Tilværelsen maa jo dog have Love, den ethiske Tingenes Orden er intet Hurlumhei, hvor Een slipper godt fra det Galeste, en Anden slet fra det Bedste. Men nu Dommen Meningen er naturligviis ikke her, at det er Fordømmelseslyst, der gjør ham æggesyg Men han kan ikke selv blive frelst ved et Tilfælde, det er Tankeløshed, og siger han om den Anden, at han sank trods sin gode Villie, saa synker han selv, og siger han: den Anden vilde altsaa ikke, saa gyser

---

de te narratur fabula Historien fortælles om dig, det er dig det gælder (Horats Satirer I 1 69 70 *mutato nomine de te fabula narratur*)

[redacted]

det i ham, fordi han dog saae det Gode hos ham, og fordi det synes som gjør han sig selv bedre.

Jeg har med Flid bragt Sagen paa Spidsen. Ved Hjælp af det Dialektiske hos Angeren i Retning af det Sympathetiske gaaer ethvert Menneske, der ikke er dumt, strax paa Grund. Om jeg ikke er Spiller, er hiint Phænomen nok, dersom jeg ellers ikke er en Engel. Har jeg Skyld nok saa liden paa min Samvittighed, har jeg Tanke blot en lille Smule i min Hjerne, saa briste alle menneskelige Spindelvæv, al Redningspassiar mellem Creti og Pleti, som Sytraade, indtil jeg finder Tilværelsens Lov. En Mand, der gaaer ufortrødent gjennem Livet paa den Kategori, at han ikke er Forbryder, men heller ikke reen, er naturligviis comisk, og man maa hjælpe det Æsthetiske i at faae ham udleveret, hvis han skulker sig ind i det Religieuse for at være med der, udleveret til comisk Behandling.

Det er snurrigt nok at see en Forfatter, der vel ikke er opmærksom paa Angerens Dialektik i Retning af det Sympathetiske, men dog opmærksom paa noget Lignende, paa en Yttring af Sympathi, at see en saadan Forfatter helbrede denne Lidelse ved at gjøre Sygdommen endnu værre. Börne forklarer i Alvor og ikke uden en vis Bevægethed ved Tanken om, hvor let man i mindre Byer bliver Menneskefjende eller vel endog en Gudsbespotter og Oprører mod Forsynets vise Styrelse, at i Paris de tabellariske Oversigter over Lidelser og Forbrydelser bidrage til, at man helbredes for Indtrykket, som de formodentlig have bidraget til, at Börne blev en Menneskeven. Ja hvad de tabellariske Oversigter er en kostelig Opfindelse, en herlig Frugt af Culturen, et charakteristisk Modstykke til det antike: *de te narratur fabula*. Schleiermacher siger saa begeistret, at Viden ikke forstyrrer Religieusitet, og at den Religieuse ikke sidder betrygget ved en Tordenafleder og spotter Gud; men ved Hjælp af de tabellariske Oversigter leer man ad hele Tilværelsen. Og som Archimedes sad fordybet i sine Beregninger og ikke mærkede, at han blev slaaet ihjel, saaledes, tænker jeg, sidder Börne fordybet i Tabelværker og mærker ikke — hvad siger jeg, ih! langt fra en saa ømskindet Natur som B. vil nok opdage, naar Livet kom ham for nær, men saa længe

---

Schleiermacher] Ueber die Religion, Sämmtliche Werke, 1. Abth. I (1843) S. 219: habt Ihr etwa ein Gelächter bereit, um dem Donner nachzuspotten, wenn Ihr unter Euren Wetterstangen steht. Archimedes] blev dræbt ved Syrakus' Erobring af en romersk Soldat, hvem han viste bort med de Ord: forstyr ikke mine Cirkler.

man selv er frelst fra Ulykke thi fra Synd kan B. jo sagtens frelse sig ved Hjælp af en ikke-socratisk Uvidenhed) saa skylder man jo sit Vellevnet at have Midler, hvormed man holder Forfærdelsen borte. Den Fattige kan man jo lukke sin Dør for, og skulde der omkomme Nogen af Hunger, saa kan man jo see efter i Tabelværket, hvor Mange der døe hvert Aar af Hunger — og man er trøstet*).

---

*) Som Exempel paa en ikke umærkelig Art af Mystification, hvorved Sympathi bliver forvexlet med Egoisme, vil jeg afskrive Stedet. (Sämtl W 8de B p. 96.) Han taler om det Farlige i at boe i smaa Byer og vedbliver nu grosze Verbrechen geschehen so selten, dasz wir sie für freie Handlungen erklären, und die Wenigen, die sich ihrer schuldig machen, schonungslos verdammen (Dette behøves dog ikke, dersom man ikke er egoistisk feig eller meget dum. Og den guddommelige Retfærdighed lader sig ikke imponere som en Krigsret af et Mytterie, der bringer Tilgivelse over Alle fordi man dog ikke kan henrette Alle) Aber ganz anders ist es in Paris (Der troer man nemlig paa Mytteriets frelsende Kraft Die Schwächen der Menschen erscheinen dort als Schwächen der Menschheit ja lad den have det, den er, især naar B. taler, en fingeret Størrelse som ugeneret kan behandles *en carnaille*, thi B generes vistnok ikke af det vanskelige Spørgsmaal, hvorledes Slægten resulterer af Individerne og Reciprociteten Verbrechen und Miszgeschicke (det Ene lige saa godt som det Andet als heilsame Krankheiten, welche die Uebel des ganzen Körpers, diesen zu erhalten auf einzelne Glieder werfen (Og B. bildte sig ind at blive forfulgt som Demagog! Han er saa aristokratisk, at han her aabenbart spotter over Folketribunens Tale om, at hele Legemet lider, naar et Lem lider) Wir erkennen dort (i Paris) die Naturnothwendigkeit des Bösen (»Gud bevares hvor dog Alt er stort i Paris, der er slet ingen Ting paa den vanlige Viis, men Alt som i Dyrehavstiden præcis.«), und die Nothwendigkeit ist eine beszre Trösterin als die Freiheit (især for dem, der have ophørt at sørge, og altsaa ingen Trøst behøve). Wenn in kleinen Städten ein Selbstmord vorfällt wie lange

---

Stedet] citeret efter Gesammelte Schriften, Hamburg 1829. (Aber ganz anders ist es in grossen Städten wie P., bessere Trösterin, dann lernt man wie die Sterbefälle). Folketribunens Tale) det var efter Sagnet Menenius Agrippa, der ved sin Lignelse om Mavens Forhold til Legemets andre Dele bragte Enighed tilveje, da den romerske Almue var vandret ud. Denne Udvandring foranledigede Folketribunatets Oprettelse (Livius II 32, 8 ff) »Gud bevares osv.«) Mikkels Vise i J L. Heibergs »De Danske i Paris« 2 Akt 4 Scene »Gud bevares hvad Alting er stort i Paris! Her er osv Just som i D. pr.«.

[redacted]

En experimenterende Psycholog er ikke tjent med Tabel-Oversigter; men saa behøver han heller ikke en saa uhyre Conflux af Mennesker.

Jeg har nu atter experimenterende lagt et Problem til Rette for det Religieuse: Syndsforladelsen. At sætte Umiddelbarhed og Syndsforladelse sammen i et umiddelbart Forhold, kan vel falde Mange ind; de kunne vel ogsaa tale derom, hvorfor ikke, de kunne vel ogsaa bevæge Andre til at troe, at de selv have oplevet noget Saadant, og existeret saaledes, de kunne vel endogsaa bevæge Mange til at ville gjøre det Samme og til at ville mene at have gjort det Samme, hvorfor ikke! Den eneste Vanskelighed derved er, at det er en Umulighed. I Forhold til Menneskets legemlige Gang har man dog ikke saa megen Frispas, og om Nogen vilde sige, at han gik paa een Arm eller vel endog at Alle gik saaledes, saa vilde man snart opdage, at det var en Rygter, men en Røgter i Aandens Verden er mere ugeneret.

Et umiddelbart Forhold mellem Umiddelbarhed og Syndsforladelse vil sige, at Synden er noget Enkelt, og dette Enkelte tager da Forladelsen bort. Men dette er ikke Syndsforladelse. Et Barn veed saaledes ikke hvad Syndsforladelse er, thi Barnet troer om sig selv, at han i Grunden er et rart Barn, naar bare det igaar ikke havde været, og Forladelsen tager det bort, og Barnet er et rart Barn. Men skal Synden være gjennemgribende, hvilken Opdagelse skyldes Angeren, som altid gaaer foran for Forladelsen, saa vil dette jo netop sige, at Umiddelbarheden er seet som den,

---

wird nicht darüber gesprochen, wie viel wird nicht darüber vernünftelt! (Dog troer jeg, at man bliver hurtigere færdig, end hvis man skulde bringe Fornuft i denne Viisdom. Stakkels Paris! Dersom det ikke ogsaa er saa, at naar en Cujon, som skjuler sig i Menneskevrimlen ligesom en Pog under Moderens Skjørt, der skriver Noget, hvori han ikke som ellers er vittig underholdende men belærende, saa gaaer det ham ligesom Selvmorderen, han paaagtes ikke.) . . Liest man aber in Paris die amtlichen Berichte über die geschehenen Selbstmorde . . . wie so viele aus Liebesnoth sich tödten, so viele aus Armuth, so viele wegen unglücklichen Spiels, so viele aus Ehrgeiz, — so lernt man Selbstmorde als Krankheiten (ja ifølge det Foregaaende als heilsamen Krankheiten) ansehen, die wie Sterbefälle durch Schlagflusz oder Schwindsucht in einem gleichbleibenden Verhältnisse jährlich wiederkehren! Og naar man har lært det, saa er man bleven en Menneskeven, en From, der ikke bespotter Gud eller vel endog oprører sig mod hans vise Orden. Thi i Paris boer Fromheden, og Börne er Sjelesørger!

der ikke er gyldig, men for at den skal sees saaledes, maa den jo dog vel være hævet.

Men hvorledes bærer man sig ad med at existere i Kraft af en saadan Idee, lidt concretere forstaaet, thi at ramse Noget op er ikke svært? — Jeg indseer vel, at Speculanter og prophetiske Seere, der betragte hele Menneskehedens Fremtid, ville ansee mig for höchstens en Seminarist, der maaskee var duelig til at skrive en katechetisk Commentar til en Lærebog for Almueskoler. Det faaer saa være, det er dog immer Noget. Blot da ikke igjen Seminaristerne ville udelukke mig af deres Samfund, fordi de dog veed uendeligt mere; og blot saa endeligen ikke, hvis jeg nøiedes med at være Skolebarnet, den oplyste Seminarist, den verdenshistorisk bekymrede Kirkesanger vilde sige: det er ret en dum Dreng, han gjør saadanne taabelige Spørgsmaal. Mig angaaer dette saare lidet, jeg er kun betænkt paa engang i Samtale at turde nærme mig hiin græske Vise, hvem jeg beundrer, hiin græske Vise, der lod sit Liv for hvad han havde forstaaet, og med Glæde atter vilde vove sit Liv for at forstaae mere, da han ansaae det for det Forfærdeligste at være i en Vildfarelse; og jeg er vis paa, at Socrates vilde sige: Visseligen er Det, hvorom Du spørger, en vanskelig Sag, og det har altid forundret mig, at saa Mange kunde troe, at de forstode en saadan Lære, men endnu mere har det forundret mig, at Adskillige endog have forstaaet langt mere. Disse Sidste gad jeg vel geraade i Samtale med, og skjøndt jeg ellers ikke havde for Skik selv at bekoste Gjestebudet og betale Musikanterne, saa vilde jeg dog have skillinget sammen til et saadant, for at blive indviet i deres høie ikke blot overmenneskelige men ligesom overguddommelige Viisdom. Thi Gorgias og Polos og Thrasybolus og de Øvrige, der i min Tid havde Boder paa Torvet i Athen, de vare dog kun overmenneskelige Viismænd, Guderne lige, men disse, som overfare Guderne med, og som vel derfor ikke blot tage Penge, men ogsaa Tilbedelse, disse maatte man da kunne lære Meget af.

Det, der er det Vanskelige ved Syndsforladelsen, naar den ikke skal afgjøres paa Papiret eller være afgjort ved et levende Ords Forsikkringer, snart bevægede i Fryd, snart i Graad, er at blive sig selv saaledes gjennemsigtig, at man veed, at man ikke paa

---

Polos og Thrasybolus: om Sophisten Polos se ovenfor S. 388 Anm. Ved Thrasybolus (Thrasybulos) er der tænkt paa Sophisten Thrasymachos, der optræder i Platons Dialog »Staten«. Om Gorgias og de andre Sophister siger Sokrates i Platons Apologi Kap. 3, at de maa være i Besiddelse af overmenneskelig Visdom, naar de kan opdrage de unge. overfare ɔ: farer forbi og op over

[redacted]

noget Punkt existerer i Kraft af Umiddelbarhed, ja endog saaledes, at man er bleven et andet Menneske, thi ellers er Syndsforladelse mit Standpunkt: Eenheden af det Comiske og Tragiske.

Men da Umiddelbarheden vel er noget Enkelt, men ogsaa noget høist Sammensat, saa er med denne ene Vanskelighed (at være ophævet) samt med den anden, der er ligesom denne (at Umiddelbarheden endog er hævet som Synd) Signalet givet til de difficileste Spørgsmaal, som alle indbefattes i det ene: hvorledes en Umiddelbarhed kommer igjen (eller om det at Umiddelbarheden er hævet for den Existerende betyder, at han slet ikke er til)*),

*) Medens man hundrede Gange læser: Umiddelbarheden er ophævet, seer man ikke en eneste Yttring om, hvorledes et Menneske bærer sig ad med at existere saaledes. Deraf turde man muligen slutte, at de Skrivende gjøre Nar ad Een og selv i al Stilhed existere i Kraft af Umiddelbarheden, og derhos leve af at skrive Bøger om, at den er ophævet. Maaskee er Systemet endda ikke saa vanskeligt at forstaae, men det, der gjør Tilegnelsen saa vanskelig, er, at man har sprunget alle Mellembestemmelser over om, hvorledes Individet pludseligen bliver et metaphysisk Jeg-Jeg, hvorvidt det er gjørligt, hvorvidt det er tilladeligt, hvorvidt ikke hele det Ethiske er tilsidesat, hvorvidt Systemets evige Sandhed ikke til Forudsætning (i Retning af det Existentielle, Psychologiske, Ethiske, Religieuse) har en nødvendig lille Løgn i Mangel af anden Indledning, og Systemets himmelske Text til Forklaring temmelig schofle Noter samt en tvetydig Tradition, der dispenserer de Indviede fra at tænke noget Afgjørende endog ved det mest Afgjørende. Et umiddelbart Geni kan blive Digter, Kunstner, Mathematiker o. s. v., men en Tænkende maa jo dog vide sit Forhold til den menneskelige Tilværelse, at han ikke bliver en Utydske (ved Hjælp af den rene Væren som er en U-Ting) trods alle tydske Skrifter. Han maa jo vide, hvorvidt det er ethisk og religieust forsvarligt at slutte sig metaphysisk inde, ikke at ville respektere Tilværelsens Krav, ikke paa hans lyksaliggjørende mange Tanker, ikke paa hans indbildte Jeg-Jeg, men paa hans menneskelige: Du, hvad enten Tilværelsen kalder til Lyst og Glæde og Nydelse, eller til Forfærdelse og Bæven, thi tankeløst ikke at være bleven opmærksom derpaa er lige misligt. Og kan han tankeløst oversee dette, saa gjør et Experiment med en saadan Tænker, sæt ham hen i Grækenland: han vil blive udleet i hiint udvalgte Land, lykkeligt ved sin deilige Beliggenhed, lykkeligt ved sit rige Sprog, lykkeligt ved sin uopnaaede Kunst, lykkeligt ved Folkets glade Sind, lykkeligt ved sine skjønne Piger, lykkeligt først og sidst ved Tænkere, der søgte og stræbte at forstaae sig selv og sig selv i Tilværelsen, inden de prøvede at forklare hele Tilværelsen.

hvorledes en saadan er forskjellig fra en tidligere, hvad der er tabt, og hvad der er vundet, hvad den første Umiddelbarhed kan gjøre, som den anden ikke tør, hvad den første Umiddelbarhed elsker, som den anden ikke tør, hvilken der er den første Umiddelbarheds Vished, som den anden ikke har, hvilken dens Glæde, som den anden ikke har o. s. v., thi det er en saare vidtløftig Sag. I en anden Forstand er den let udtømt, naar man ikke har socratisk Forfærdelse for at være i en Vildfarelse, men moderne Dumdristighed til at mene, at naar man blot siger det, saa er man Det: ligesom man i Eventyret ved at sige visse Ord bliver en Fugl.

Skjøndt ellers ikke tilbøielig til at ønske, og langtfra at ville troe, at jeg var hjulpen ved det opfyldte Ønske, vilde jeg dog ønske, at en socratisk nøieregnende Mand vilde lade en saadan existerende Skikkelse blive til for vore Øine, at man ved at høre ham, kunde see ham. Det er langtfra min Mening, at jeg, om jeg læste en saadan Fortælling 100 Gange, kom et eneste Skridt videre, hvis jeg ikke selv lidende naaede det Samme. Priset være det retfærdige Regimente, der i Aandens Verden gjør Ret og Skjel og ikke lader Een i Livsfare, i yderste Anstrengelse kummerligt erhverve, hvad en Anden tankeløst sover sig til i Dumhed.

Men Problemet selv, Syndsforladelsens Idee ligger udenfor den Opgave, Experimentet har sat sig, thi dets *quidam* er kun en dæmonisk Figur i Retning af det Religieuse, og Problemet overstiger baade min Forstand og mine Evner. Jeg skal ikke skulke mig derfra ved at sige, at her er ikke Stedet, som var det Stedet og Tiden maaskee og Pladsen paa Papiret, jeg manglede, da jeg tvertimod tænker som saa, at havde jeg først selv forstaaet det, fandt jeg nok Sted og Tid og Plads for Fremstillingen.

Slutningsord.

M. k. Læser! — dog til hvem taler jeg? Der er maaskee slet ingen bleven tilbage. Det er vel gaaet mig omvendt, som det gik hiin ædle Konge, hvem Sorgens Budskab lærte at haste, hvis

---

1 Eventyret: Hauff, Die Geschichte von Kalif Storch (W. Hauff's Sämmtliche Werke Stuttg. 1840, V S. 14 ff.).

[redacted]

ilsomme Ridt til den Elskede i Dødsfaren den uforglemmelige Vise har gjort uforglemmeligt, naar den synger om de 100 Svende, der fulgte ham fra Skanderborg, de 15, der rede med ham over Randbøl-Hede, men der han kom over Ribe Bro, da var den Herre alene — saaledes er det vel omvendt og af modsat Grund gaaet med mig, der fængslet til een Tanke ikke er kommen af Stedet: Alle ere redne fra mig. I Begyndelsen holdt vel den velvillige Læser sin rappe Ganger an og troede, at det var en Pasgænger, jeg reed, men da jeg slet ikke kom af Stedet, blev Hesten (Læserens nemlig) eller om man saa vil, Rytteren utaalmodig, og jeg blev alene tilbage: en Urider eller Søndagsrytter, hvem Alle ride fra.

Forsaavidt er der da slet Intet at haste efter, jeg har Tiden og Dagen for mig selv, og kan uforstyrret uden at incommodere Nogen tale med mig selv om mig selv. Den Religieuse er efter min Anskuelse: den Vise. Men Den, som indbilder sig at være det uden at være det, er en Daare; men Den, som seer een Side af det Religieuse, er en Sophist. Af disse Sophister er jeg een, og var jeg end duelig til at æde de Andre, vilde jeg dog ikke blive federe, hvilket ikke er uforklarligt som i Ægypten med de magre Køer, thi Sophisterne ere i Henseende til det Religieuse ikke fede Køer, men magre Sild. Jeg seer det Religieuse fra alle Sider, og forsaavidt har jeg bestandigt een Side mere end den Sophist, som kun seer een Side, men det, som gjør mig til Sophist, er, at jeg ikke bliver den Religieuse. Den Mindste i Religieusitetens Sphære er uendeligt større end den største Sophist. Min Smerte derover have Guderne lindret ved at forunde mig mangen skjøn Betragtning og væbne mig med en vis Grad af Vittighed, hvilken vil fratages mig, dersom jeg bruger den mod det Religieuse. — Sophisterne ere at henføre til 3 Classer. 1) De, der fra det Æsthetiske faae et umiddelbart Forhold til det Religieuse. Religionen bliver her Poesi, Historie; Sophisten selv er begeistret for det Religieuse, men digterisk begeistret, i denne Begeistring er han villig til at bringe ethvert Offer, sætter endog vel Livet til, men bliver derfor ikke den Religieuse. I Maximum af Anseelse forvexler han sig selv og lader sig forvexle med en Prophet og en Apostel. 2) De, som fra det umiddelbar Ethiske træde i et umiddelbart Forhold til det Religieuse. For dem bliver Religionen

---

den uforglemmelige Vise] Folkevisen om Dronning Dagmar. i Ægypten] 1. Mosebog 41. Kap.

en positiv Pligtlære, istedenfor at Angeren er det Ethiskes høieste Gjerning og netop negativ. Sophisten bliver uforsøgt i den uendelige Reflexion, et Dydsmynster i et positivt Indbegreb. Her ligger hans Begeistring, og uden Svig gjør han sig en Glæde af at begeistre Andre til det Samme. 3, De, som sætte det Metaphysiske i et umiddelbart Forhold til det Religieuse. Religionen bliver her Historien, som er færdig, Sophisten er færdig med Religionen og bliver i sit Maximum Opfinder af Systemet. — Det, hvorfor Sophisterne blive beundrede af Menneskenes Mængde, er, at de høimodigen ikke bekymre sig om sig selv i Sammenligning med den poetiske Intuition, i hvilken den ene fortaber sig, i Sammenligning med den positive Stræben til et Maal udenfor sig, som vinker den anden, i Sammenligning med det uhyre Resultat, som den Tredie, ved at sætte det Færdige sammen, erhverver. Men det Religieuse ligger netop i religieust uendeligt at bekymre sig om sig selv, og ikke om Syner; uendeligt at bekymre sig om sig selv, og ikke om et positivt Formaal, hvilket er negativt og endeligt, fordi det uendeligt negative er den eneste adæquate Form for det Uendelige; uendeligt at bekymre sig om sig selv, og altsaa ikke mene sig selv færdig, hvilket er negativt og Fortabelse. — Dette veed jeg, men jeg veed det i Aandens Ligevægt og er derfor en Sophist som de Andre, thi denne Ligevægt er en Forsyndelse mod det Religieuses hellige Lidenskab. Men denne Ligevægt i Eenheden af det Comiske og Tragiske, der er den uendelige Bekymring om sig selv i græsk Forstand ikke den uendelige religieuse Bekymring om sig selv er ikke uden Betydning for Belysningen af det Religieuse. I en vis Forstand er jeg saaledes langt fjernere fra det Religieuse end de 3 Classer af Sophister, der alle have begyndt paa det, men i en anden Forstand er jeg det nærmere, fordi jeg tydeligere seer, hvor det Religieuse er, og altsaa ikke griber feil i at gribe noget Enkelt, men feiler i ikke at gribe det.

Saaledes forstaaer jeg mig selv. Nøiet med det Mindre — haabende at det Større muligen engang skal forundes mig, beskæftiget med Aandens Syssel, hvori ethvert Menneske, efter min Mening, maa have rigeligt nok for det længste Liv, selv om dette var dannet af lutter længste Dage, — er jeg glad ved Tilværelsen, glad ved den lille Verden, der er min Omgivelse. Nogle af mine Landsmænd mene vel, at Kjøbenhavn er en kjedelig By og en lille By. Mig synes den tvertimod, forfrisket af det Hav, ved hvilket den ligger og uden selv i Vinteren at kunne opgive Bøge-

[redacted]

skovens Erindring, at være det lykkeligste Opholdssted, som jeg kunde ønske. Stor nok til at være en større By, lille nok til, at der ingen Torvepriis er paa Mennesker, kan den tabellariske Trøst, som man har den i Paris over saa og saa mange Selvmordere, kan den tabellariske Glæde, som man har den i Paris over saa og saa mange Udmærkede, ikke trænge sig forstyrrende ind og hvirvle den Enkelte hen i en Brusen, saa Livet ingen Betydning faaer, ikke Trøsten sin Hviledag, ikke Glæden sin Helligdag, fordi Alt farer hen i det Indholdsløse eller altfor Indholdsrige. — Nogle af mine Landsmænd finde Menneskene, som boe i denne By, ikke livlige nok, ikke hurtigt nok bevægede. Dette synes mig ikke. Den Hurtighed, hvormed i Paris Tusinder danne et Opløb om Een, kan vel smigre den Ene, om hvem de samles, men mon den bøder paa Savnet af det stillere Sind, som lader den Enkelte føle, at han dog ogsaa har nogen Betydning? Netop fordi Individerne ikke ere aldeles faldne i Priis, som gik der saa og saa mange Dousin paa eet Menneske, netop fordi Folket heldigviis er for tungnemt til at fatte denne halvtimes Lærdom, som kun smigrer Fortvivlede og Forblindede, netop derfor er Livet i denne Hovedstad saa underholdende for Den, der veed at glæde sig over Menneskene, hvilket holder bedre ud og giver rigere Udbytte end at faae et Tusind Mennesker til at juble en halv Time over Een selv. Feilen er maaskee her snarere, at en Enkelt drømmer om fremmede Steder, en anden Enkelt er fortabt i sig selv, en tredie Enkelt sneverhjertet og separatistisk o. s. v. altsaa at alle disse Enkelte forhindre sig selv i at tage, hvad der bydes rigeligt, i at finde, hvad der er i Overflod, naar det søges. Den, som slet Intet vilde foretage sig, kunde dog, hvis han havde et aabent Øie, føre et nydelsesrigt Liv blot ved at agte paa Andre; og Den, som ogsaa har sit Arbeide, gjør vel i at agte paa, at han ikke fængsles for meget. Men hvor sørgeligt, om de bleve Mange, der gik Glip af hvad der Intet koster, ikke Betaling for Entreen, ikke Udgifter til Gjestebudet, ikke Contingent til Selskabet, ikke Uleilighed og Bryderi, hvad der koster den Rigeste og den Fattigste lige lidt og dog er den rigeste Nydelse, gik Glip af en Underviisning, som den faaes ikke af en bestemt Læremester, men af et hvilketsomhelst Menneske i Forbigaaende, af en Ubekjendt i Samtalen, af Enhver i Tilfældets Berøring. Hvad man forgjeves har søgt Oplysning om i Bøger, det gaaer der pludseligen et Lys op over ved at høre en Tjenestepige samtale med en anden Tjenestepige; et Udtryk, man forgjeves har villet pine ud af sin egen Hjerne, forgjeves

søgt i Ordbøger selv i Videnskabernes, det hører man i Forbigaaende en Landsoldat siger det, og han drømmer ikke om, hvilken Rigmand han er. Og som Den, der gaaer i den store Skov, forundret over det Hele, stundom river en Green af, stundom et Blad, stundom bøier sig efter en Blomst, nu lytter efter et Fugleskrig: saaledes gaaer man blandt Folkemængden, forundret over Sprogets vidunderlige Gave, river nu et, nu et andet Udtryk af i Forbigaaende, glæder sig derved og bliver ikke utaknemlig nok til at glemme, hvem man skylder det, saaledes gaaer man mellem Menneskenes Mængde, seer nu en Yttring af en Sjelstilstand, nu en anden, lærer og lærer og bliver kun mere lærebegjerlig. Saa lader man sig ikke bedrage af Bøger, som forekom det Menneskelige saa sjeldent, saa læser man ikke i Aviser derom; det Bedste ved Yttringen, det Elskeligste, det psychologiske lille Træk bliver dog stundom ikke opbevaret. — Nogle af mine Landsmænd mene, at Modersmaalet ikke skulde være dygtigt til at udtrykke vanskelige Tanker. Dette synes mig en besynderlig og utaknemlig Mening, som det ogsaa synes mig besynderligt og overdrevent at ville ivre for det, saa man næsten glemmer at glæde sig ved det, at forfægte en Uafhængighed saa ivrigt, at Iveren næsten synes at tyde paa, at man allerede føler sig afhængig, og at det stridige Ord tilsidst bliver det Spændende, ikke Sprogets Fryd det Vederqvægende. Jeg føler mig lykkelig ved at være bunden til mit Modersmaal, bunden som maaskee kun Faa er det, bunden som Adam var til Eva, fordi der ingen anden Qvinde var, bunden fordi det har været mig en Umulighed at lære noget andet Sprog og derved en Umulighed at fristes til at lade stolt og fornemt om det medfødte, men ogsaa glad ved at være bunden til et Modersmaal, der er rigt i indre Oprindelighed, naar det udvider Sjelen, og lyder vellystigt i Øret med sin søde Klang; et Modersmaal, der ikke stønner forfangent i den vanskelige Tanke, og derfor er det maaskee Nogen troer, at det ikke kan udtrykke den, fordi det gjør Vanskeligheden let ved at udtale den; et Modersmaal, der ikke puster og lyder anstrænget, naar det staaer for det Uudsigelige, men sysler dermed i Spøg og i Alvor indtil det er udsagt; et Sprog, der ikke finder langt borte, hvad der ligger nær, eller søger dybt nede, hvad der er lige ved Haanden, fordi det i lykkeligt Forhold til Gjenstanden gaaer ud og ind som en Alf, og bringer

Videnskabernes: o: Videnskabernes Selskabs danske Ordbog. — som Adam var til Eva: se 1. Bd. S. 28 Anm.

[redacted]

den for Dagen som et Barn den lykkelige Bemærkning, uden ret at vide af det; et Sprog, der er hæftigt og bevæget, hver Gang den rette Elsker veed mandligt at hidse Sprogets qvindelige Lidenskab, selvbevidst og seierrigt i Tankestriden, hver Gang den rette Hersker veed at føre det an, smidigt som en Bryder, hver Gang den rette Tænker ikke slipper det og ikke slipper Tanken; et Sprog, der om det end paa et enkelt Sted synes fattigt, dog ikke er det, men forsmaaet som en beskeden Elskerinde, der jo har den høieste Værd og fremfor Alt ikke er forjadsket; et Sprog, der ikke uden Udtryk for det Store, det Afgjørende, det Fremtrædende, har en yndig, en tækkelig, en livsalig Forkjærlighed for Mellemtanken og Bibegrebet og Tillægsordet, og Stemningens Smaasnakken, og Overgangens Nynnen, og Bøiningens Inderlighed og den dulgte Velværens forborgne Frodighed; et Sprog, der forstaaer Spøg nok saa godt som Alvor: et Modersmaal, der fængsler sine Børn med en Lænke, som »er let at bære — ja! men tung at bryde.« — Nogle af mine Landsmænd mene, at det er en gammel Erindring, paa hvilken Danmark tærer. Dette synes mig en besynderlig og utaknemlig Mening, som Ingen kan billige, der hellere vil være venlig og glad end tvær og modvillig, thi kun dette tærer. Andre mene, at der forestaaer Danmark en mageløs Fremtid; Nogle, som troe sig miskjendte og upaaskjønnede, trøste sig ogsaa med en bedre Efterslægt. Men Den, der er lykkelig ved det Nærværende og er flink i Opfindsomhed, naar det gjelder at være tilfredsstillet ved dette, har jo ikke mange Øieblikke for mageløse Forventninger, og saa lidet som han griber efter dem, saa lidet lader han sig forstyrre af dem. Og Den, som ikke mener sig paaskjønnet af sin Samtid, han fører dog en underlig Tale, ved at forjætte en bedre Efterslægt. Thi selv om det var saa, at han ikke var paaskjønnet, og selv om det var saa, at han blev bekjendt i en Eftertid, der priste ham, det er dog det Uretfærdige og det Hildede, at sige om denne Eftertid, at den derfor er bedre end Samtiden, bedre nemlig, fordi den synes bedre om ham. Saa stor Forskjel er der ikke mellem den ene Slægt og den anden, netop den Slægt, han dadler, er jo i det Tilfælde, at den priser, hvad en tidligere Slægt af Samtidige miskjendte. — Nogle af mine Landsmænd mene, at det at være Forfatter i Danmark er et fattigt Levebrød

---

en Lænke, som osv.] St. Blicher, Trækfuglene, Nr. 11 S. 23 ff.: Fødelandet, veed jeg, har en Lænke, blød at bære. »Blød at bære; ja! men haard at bryde; tung at kaste, let at bære«.

og en kummerlig Ansættelse. De mene ikke blot, at dette er Tilfældet med en saadan tvetydig Forfatter som mig, der ikke har en eneste Læser og kun nogle faa til midt i Bogen, hvem de derfor end ikke tænke paa i deres Dom, men de mene, at det ogsaa er Tilfældet med de Udmærkede. Nu Landet er jo kun lille. Men var det saa ringe en Ansættelse i Grækenland at være Øvrighed, uagtet det kostede Penge at være det! Sæt det var saaledes, sæt det blev saaledes, at det tilsidst blev en Forfatters Lod i Danmark at betale noget Vist om Aaret for Arbeidet med at være Forfatter: nu vel, hvad om det ogsaa var saa, at den Fremmede maatte sige: i Danmark er det en bekostelig Sag at være Forfatter, der er derfor heller ikke Forfattere i Hobetal, men da har man igjen heller ikke, hvad vi Udlændinge kalde: Stüberfängere, hvad den danske Literatur er saa ukjendt med, at Sproget end ikke har et Udtryk derfor. — Dersom det var tænkeligt hvad jeg ikke har antaget, at der var en Læser, der havde holdt ud og altsaa ogsaa kom til at læse dette, hvad jeg ikke har tænkt mig, thi saa havde jeg ikke skrevet det, dersom han talte om det Læste til Andre, saa ville maaskee Nogle af mine Landsmænd sige agter ikke paa en saadan Forfatter, hører ham ikke, han er en Forfører. Og en Enkelt af disse Nogle vilde maaskee vedblive saaledes »En Forfører tænker man sig i Almindelighed i Forhold til Qvinden, og selv saaledes fremstiller man ham oftest i vild dæmonisk Lidenskab skjult og underfundig. Men dette er ikke den farlige Art af Forførere selv i Forhold til Qvinden. Nei skal jeg tænke mig en saadan, da vil jeg tænke mig et ungt Menneske med megen Phantasi og aandelig begavet. Han attraaer ingen Qvindes Gunst, og denne Ligegyldighed er ikke et Skjul for den hemmelige Lidenskab, langtfra; han efterstræber ingen Pige, men han er en Sværmer. Han gaaer ikke til Dands med Pigerne, i denne Henseende staaer han langt tilbage, men han søger sin Plads i Kabinettet ved Dandsesalen, og i Krogen i Dagligstuen Naar da Pigebørnene ere lidt trætte af at dandse, eller naar Aftenskumringen falder paa, og Arbeidet hviler og Tanken vil flagre, da sidder han, nu er det hans Tid Da høre de paa hans Tale, og ved sin Phantasi lokker han dem hen i forføreriske Idealer, og spænder den higende Sjels Forventning og Anelsens

---

uagtet det kostede Penge. Embedsmænd i Grækenland var som Regel ikke lønnede; romerske Embedsmænd, der heller ikke var det, maatte anvende store Summer paa Folkeforlystelser

[redacted]

Fordring, altsom han taler. Selv begjerer han Intet. Og de søge atter Dandsens Lyst og Sysselen tager atter sin Begyndelse, men i Stilhed grunde de dog paa det Ophøiede, han har udtalt, og de længes efter at indsuge igjen den bedøvende Skuffelse. Han selv bliver uforandret, thi hans Glæde er kun Talens og Tankens Længsel efter det Ideale. Og naar han tier er det ham som var der en dyb Sorg i hans Sjel, i Tungsind synes han sig som en blind Olding, hvem Talen liig et Barn leder gjennem Livet. Saa høre Pigebørnene, og lidt efter lidt ere de forførte, de søge forgjeves hvad han beskrev, søge det forgjeves hos ham, forgjeves hos sig selv, og dog længes de efter Talen, og ældes ved at høre den. Og naar den gamle Tante lidt tidligere sagde til Pigerne: tager Eder dog iagt lille Børn, hører ikke paa ham, han er en Forfører, saa smilede de og sagde: han! han er det bedste Menneske, og i sin Omgang saa varsom mod os, saa tilbageholdende, som saae han os ikke, eller som var han bange for os, og hvad han siger det er skjønt o! saa skjønt. En saadan Forfører kan en Digter være. Saadanne Kræfter har denne Forfatter nu vel ikke, ligesom han heller ikke efterstræber Qvinderne, men han er dog i en anden Sphære en Forfører. Væsentligen har han Intet at sige, er langtfra at være farlig, det er ikke derfor jeg advarer mod ham, thi som en dybsindig philosophisk Ven har sagt mig: Den, der med et ægte speculativt Blik betragter ham, seer med et halvt Øie, at han: selv bedragen af Livet ved blot at være Iagttager er bleven ikke Bedrageren, men Bedraget, det objektive Bedrag, den rene Negation. Kun i en Tid, hvor Gemytterne ere saa stærkt bevægede, at det dobbelt gjelder, at den, som ikke er med, er mod, kun paa en Tid, da Individerne potenserede ved de store Kriser og de store Afgjørelser, som forestaae, saa let kunne tage Skade endog af det Ubetydelige, kun paa en saadan Tid kunde man fristes til at spilde et Ord paa at advare mod ham, hvis det ellers behøves. Han er i en anden Sphære en Forfører. Iført Spotten og skuffende ved den er han i sit Inderste en Sværmer. Han sidder ogsaa bestandigt næst hos hvor Forsamling er, han elsker ogsaa det stillere Øieblik, naar den uerfarne Ynglings Øre gjerne drikker den falske Lærdom. Selv beruset i Drømme og styrket i Indbildninger, uddød som en Iagttager, vil han foregøgle Enhver, at den Enkelte har en uende-

---

den, som ikke er med, er mod] Matthæus 12. Kap. 30: Hvo som ikke er med mig, er imod mig.

lig Betydning, og at dette er Livets Gyldighed. Derfor hører ham ikke, thi det, han vil, uden dog at have nogen ond Hensigt, som gjorde ham farlig, er at forføre Eder til i en Gjæringsperiode at sidde hen i Quietismens uskiftede Bo, i den ørkesløse Forestilling, at Enhver skal passe sig selv, han vil bringe Eder til at svigte de store Opgaver, der behøve forenede Kræfter, men ogsaa give rigelig Løn til Alle. See! fordi han ikke har forstaaet dette, fordi han mangler Alvor og Positivitet, derfor er hans Existents kun Øienforblindelse, hans Tale dog kraftesløs og afmægtig som et Gjenfærds, og al hans Fremstilling dog kun, som Digteren siger, som Perlefarven paa en gammel Port, som Sneen i en Sommerrende. Men I, som ere Levende og Tidens Børn mærker I ikke, at Tilværelsen skjelver, hører I ikke Krigsmusikken, der vinker, fornemmer I ikke Øieblikkets Hasten, saa end ikke Timeviseren kan følge! Hvorfra denne Brusen, uden fordi det koger i Dybet, hvorfra disse forfærdelige Veer, hvis Tiden ikke var svanger! Troer ham derfor ikke, hører ikke paa ham, thi han vilde vel paa sin spottende og udtværede Viis, der skal være socratisk, sige, at man af Veer ikke ligefrem kan slutte til Fødselens Udbytte, da det er med Veer, som med Qvalme, der er værst, naar man har en tom Mave. Det følger ei heller, at Enhver, der har et bespændt Underliv derfor er en Fødende, det kunde jo ogsaa være Trommesyge; *item* heller ikke, at Enhver, der har et besværet Underliv, derfor er en Fødende, da det kunde være noget ganske Andet, hvad Svetonius vel erindrer om, naar han siger betræffende en af de romerske Keisere: »*vultus erat nitentis*«. Saa bekymrer Eder slet ikke om ham, lader Eder ikke forstyrre af ham, han har ikke kunnet legitimere sig som Befuldmægtiget i Tiden, han er ikke Mand for at hitte paa det Allermindste, som Tiden kunde fordre, ikke istand til at gjøre et eneste Forslag, eller med positiv Alvor at træde frem i en bekymret Stilling ved Tanken om Øieblikkets store Opgave, men hidser ham ikke, thi saa kunde han muligen blive farlig, lader ham gaae for hvad han er, en Spotter og en Sværmer *in uno*, en Spidsborger *in toto*, en Bedrager, den rene Negation. Gjører I det, saa er han ingen For-

Digteren: Baggesen, Min Gjenganger-Spøg eller den søde Kniv. Danske Værker VI (1845) S. 135 (som Vintersneen i osv.). — Svetonius' om Vespasian (Kap. 20): *vultu veluti nitentis*: med et Ansigt som en, der anstrænger sig for at faa Aabning. — *in uno*: i Forening. — *in toto*: som Helhed.

fører.« Ak! Ak! Ak! hvilken Lykke, at der ingen Læser er, som læser heelt ud, og hvis saa var, den Skade at man faaer Lov at skjøtte sig selv, naar det er det Eneste, man ønsker, er jo ligesom Molboernes Straf, der de kastede Aalen i Vandet. *Dixi.*

Dixi! jeg har talt (Slutningsformel i latinske Taler).

TEXTKRITISK ANHANG.

[redacted]

A = Originaludgaven. C = Concept. M = Forfatterens egenhændige Manuscript, hvorefter A er trykt.

S. **11, 1** Ven] M, Ven, A. **18, 17** Fanfaren] M, Fanfaren, A. **19, 9** Reflexionen] M, Reflectionen A. **28** Erindringen] M, Erindringer A. **20, 10** Modsætnings-Form] C, Modsætnings Form AM. **27, 24** en] M, *mangler i* A. **29, 10** vellystig] M, vellystig, A. **31, 1** Fløidørene] M, Fløidørrene A. **29** og] M, og og A. **32, 27** superbe,] M, superbe: A. **28** Margaux] M, Margeaux A. **37** Tallerknernes] M, Tallerkernes A. **33, 31** Mening,] M, Mening, at den Mening, A. **34, 23** der] M, det A. **37, 4** tvivle] M, tvivle, A. **39, 33** lee,] M, lee; A. **41, 17** bilde] M, bilder A. **19** deri] M, deri i A. **42, 5** Comiske] comiske M, Komiske A. **29** kunde] MA, *læs* kunne. **43, 3** der,] der C, *mangler i* MA. **26** dem] M, den A. **44, 14** Comiske] CM, Komiske A. **45, 1** begges i] begge i C, begges MA. **18** han] M, hun A. **30** Consequents] M, Consequens A. **37** hiin] M, hin A. **46, 29** omvendt, førend] omvendt, hvorfor tænker man ikke derover, førend C, omvendt. Førend MA. **30** klar;] M, klar, A. **47, 1** et Dyr] M, Dyr A. **23** Noget] M, noget A. **48, 14** mener,] M, mener; A. **28** at lee] M, lee A. **49, 22** skylde] CMA, *læs* skylle. i en] M, i A. **50, 28** see!] M, see: A. **32** Sjel] M, Sjæl A. **33** Modsatte,] M, Modsatte; A. **52, 15** faae,] M, faae A. **53, 15** morsommere] M, morsomme A. **54, 11** bedst] M, bedste A. **36** qvindagtigt] M, qvindeligt A. **56, 16** Omqvædet] M, Omqvæddet A. **57, 32** Manden] M, Manden, A. **63, 29** al] CMA, *læs* alt. **37** Stadsmusikanten] CM, Stadsmusikanten, A. **40** Talen] M, Taler A. **64, 5** Mine] M, Men A. **65, 17** Hviid] M, Hvid A. **67, 41** Lommetørklæde,] M, Lommetørklæde; A. **68, 7** Deres] M, deres A. **11** hun er] M, hun ikke er A. **22** mødes] M, møde A. **70, 21** begjerer] M, begjærer A. **72, 3** *Concessi*] M, *Con-*

cessit A. **74, 20** de spise] M, der spise A. **80, 6** nysgjerrige,] C, nysgjerrige MA. **83, 3** Døre] C, Dørre MA. **13** spørge] M, spørger A. **22** Manuscriptet] M, Manuscriptet, A. **26** Udgiver] M, Udgiver, A. **90, 26** færdig] M, færdige A. **91, 14** vilde] CMA, *læs* ville. **20** at] om C. **93, 9** bedste] Bedste M, bedst A. **20** stærk MA (C *afvigende*), *læs* stærkt. **37** kalligraphisk] C, kaligraphisk MA. **94, 1** saa godt] M, saagodt A. **95, 2** uforbeholdent] M, uforbeholdt A. **96, 6** Ægteskabet] M, Ægteskab A. **97, 41** den, MA (C *afvigende*), *læs* det. **100, 10** bevist] A, beviist M *(bør optages)* **15** Palladset CMA. **28** stærkt] M, stærk A. **33** Ynglinge] M, Ynglinger A. **101, 25** Brylluppet] CMA. **102, 23** Sinds elendige] Sind elendige M, Sind, elendig A (C *afvigende*). **29** ingen] M, *mangler i* A **109, 26** Beslutning er] M, Beslutninger A. **111, 1** Abstraktion] M, Abstraction A. **112, 22** Menneskeheden] M, Menneskeligheden A. **116, 17** Tanke-Anstrængelser] M, Tanke Anstrængelser A. **37** Fyr,] C, Fyr MA **117, 29** religieus] CMA, *læs* religieust **121, 12** *foemini*] CMA, *læs* foeminei. **14** de] M, den A. **28** overbeviiste M, overbeviste A **122, 8** Talen] M, Tale A. **13** *publicus*'] *publicus's* M, *publicus* A **123, 29** Pratikus] MA (C *afvigende*), *læs* Praktikus. **30** have MA (C *afvigende*), *læs* havde **124, 12** ved M med A. **20** hvorimod] M, hvormed A. **128, 35** selv] M, selv ligesom A **132, 28** stilfærdige] A, stilfærdigere M. **41** der,] M, der A **133, 1** mærkelig M, mærkelig, A. **10** maaskee,] M, maaskee A **19** Hvo] M, Hvo, A **137, 4** der] M, det A. **138, 25** Vidunderlige,] M, Vidunderlige: A. **140, 33** sige, at] A, sige M **141, 19** Beslutning eller] A, Bestutning, eller at M **142, 1** som »Gjeden M, »som Gjeden A **2** Knop,«] M, Knop« A. **145, 29** indfluere CMA, *læs* influere. **147, 16** den dem] A, $\overset{2}{\text{dem}}$ $\overset{1}{\text{den}}$ M (C *afvigende der skal vistnok trods Rettelsen i M læses* dem den. **149, 17** dybsindigt] M, dybtsindigt A. **151, 10** Elskede;] M, Elskede, A **152, 10** maaskee] M, maaske A **17** Blik] C, Blik MA **18** det] M, Det A. **31** en Virkelighed i] MA, et C **33** maaske] A, maaskee M *(al oplage)* **154, 38** religieust] M, religiøst A **163, 11** lidet Vovet MA, Lidet vovet C **164, 33** Generations Udvikling] MA (C *afvigende*), *der menes* Generations-Udvikling **165, 34** Pjaltenborg A Pialtenborg M. **37** Pjaltenborgs] A, Pialtenborgs M. **167, 21** gjennem] MA, igjennem C. **169, 3** om det] A, *rettet fra* det M, *der menes* om det end **5** Inquisitionens] M°, Inqvisitionens A **25** Skjønhed] M, Skiønhed A. **170, 24** Damocles's] M, Damocles A **171, 20** Oieblik] M, Øieblikket A. **172, 37** ikke,] M, ikke A **173, 31** Inquisitionscommissionen] M, Inqvisitionscommissionen A **178, 8** Videnskabens,] C, Videnskabens MA **20** over] M, oven A **179,**

14 lukket,] M, lukket A. **180, 23** dybsindigt] M, dybtsindigt A. **186, 31** der,] M, der A. **188, 22** hiin] MA, det C; *læs* hiint. **28** og det saa] MA; *der skal vistnok læses* og det saa ikke; *i C lyder Stedet:* Du veed, det var og er mit eneste Ønske, at det da ikke maatte være for sildig. **194, 7** Sjælelige] CMA. **8** Bevægethed] M, Bevægelighed A. **195, 5** Utaalmodighed.] M, Utaalmodighed, A. **197, 10** at] M, *mangler i* A. **198, 24** Indtryk] M, Indtryk, A. **209, 11** Bette] M, Bett A. **212, 29** udlærdt] CMA, *læs* udlært. **30** Stolthed,] C, Stolthed MA. **34** Forstand,] C, Forstand MA. **213, 5** Intet] MA, intet C. **215, 25** mig,] M, mig; A. **38** værger] MA, ɔ: vægrer. **217, 6** og] M, *mangler i* A. **16** Lutherdom] C, Luhterdom MA. **23** Smørrebrødsgilde] M, Smørrebørdsgilde A. **219, 2** Dig,] M, Dig A. **220, 11** selv:)] *læs* selv.) A, selv M. **221, 24** Christendommen,] Christendommen, saa C, Christendommen MA. **222, 27** mere] C(M?), Mere A. **34** strax,] C, strax MA. **223, 14** Punkt,] C, Punkt MA. **224, 4** imedens] CM, medens A. **226, 38** Resignation;] M, Resignation, A. **228, 19** Machbeth] M, Machbet A. **229, 40** tilkjøbs] M, tilkjøbs og A. **231, 5** Muligheder] M, Muligheden A. **232, 28** inciterende] C, Inciterende MA. **234, 22** konstigt] MA, kunstigt C. **235, 21** hende,] C, hende MA. **240, 23** end] M, endt A. **241, 35** Utaalmodighed —] M, Utaalmodighed A. **242, 25** slet] M, slette A. **29** Hovedet,] M, Hovedet A. **243, 13** Tilegnelses] C, Tilegnelsens MA. **244, 4** et] C, *mangler i* MA. **245, 27** στω,] M, στω A. **248, 34** langsomt] C, langsom MA. **249, 8** vilde] *rettet fra* ville M?, ville CA. **249, 39** kommer] MA, kommer, C. **252, 15** Jomfru!] Jomfrue! M, Jomfru A. **256, 22** Protest,] M, Protest; A. **260, 2** Bevægelse] M, Bevægelser A. **265, 20** stærkere] A, stærkere og stærkere M. **269, 20** godt humoristisk] M, godt-humoristisk A. **270, 36** det] M, den A. **271, 13** Nærværelse] M, Nærverelse A. **34** Vurderingsforsøg] M, Vurdereringsforsøg A. **272, 33** Tale] M, Talen A. **273, 2** undtagen] A, *foran dette Ord er i* M *udslettet* endogsaa,. C *har* endogsaa for at sige det Taabeligste af Alt, troer til en vis Grad. *Meningen kræver* endogsaa *istedenfor* undtagen. **24** Den, som] M?, den, som A. **33** aandrig] M, aandig A. **274, 4** og] C, er MA. **25** intet Mindre] MA (C *anderledes); der menes* Intet mindre. **279, 23** Dødsangst] A, Dødsangest M. **282, 30** ere] C, er MA. **284, 22** hypothetisk,] C, hypothetisk MA. **285, 10** over Den] M?, over den A. **286, 10** Hvad] C, Hvad, MA. **288, 7** Veirligt] A, Veierligt CM. **289, 12** der] M, det A. som netop,] MA, der, netop C. **27** en Viis] M, Viis A. **291, 2** Inquisitor] M, Inqvisitor A. **15** en Lystens] MA (C *afvigende); læs* end L. **292, 13** Angest] M, Angst A. **32** de] CM,

da A. **34** Reflexionens] C, Reflexions MA. **297, 5** og MA C *af-vigende)*, *maaske* = og det. **298, 17** mig ved, C, mig. ved MA **299, 24** Frihed) M, Frihed, A **300, 14** mere, M, *mangler i* A **18** efter at, M, efterat A **303, 10** som Ordet at' *Meningen er tydeligere i* C og Tyrannens Forklaring var, at ville gjennemgrave Isthmen, thi P. sagde: Flid gjør Alt. **304, 9** død,] M, død A. **31** Thrasybulus] Thrasibulus M, Thrasybolus A *(optages)* **305, 6** skulde M, skulle A. **20** og,] M, og A. **309, 5** heller Intet] M, heller intet A. **311, 30** af] M, ad A. **314, 10** Slag, tæller, A, Slag tæller M *(med* tæller *begynder S. 219), maaske* Slag <og> tæller **24** Morgen M, Midnat A **317, 9** bunden., M, bunden A. **319, 30** haabfuldt CMA **324, 34** faldet] M, faldt A. **327, 8** Mai.] M, Mai A. **15** Billede,, M, Billede A. **26** dog] A, *mangler i* M. **28** Mai. M, Mai A. **329, 27** Elskerinde? Og, M, Elskerinde. O, A. **332, 21** Det] M?, det A. **333, 24** Intet] C, Intet, MA **336, 6** Det] M, Dette A. **14** vænne, C, vende MA. **337, 25** Andet] M, Andrt, A. **338, 15** mig CMA, *der maa menes* sig. **339, 16** Fisks' M, Fiskes A **341, 17** *sum*, C, *sum* MA **347, 36** heel, M, *mangler i* A. **348, 5** bedende. C, bedende, MA **351, 7** bekymret, C, bekymret MA **352, 13** denne MA (C *mangler)* **27** Kjære,, kjære Pige, C, Kjære MA. **353, 3** mindre M?, Mindre A **14** Fornedring M, Forundring A **354, 4** *D*) C, *D* MA **17** Elskovs-Fortællinger, C, Elskovs Fortællinger MA **356, 9** Uret CMA **28** godt, M, Godt A godt C, Godt MA **357, 13** Betryggelse CM, Betryggelse, A **358, 30** levede, C, levede MA **34** Cerimoni Cerimonie M, Ceremoni A **359, 35** saavel C saa vel MA **360, 8** Ildløs) CM, Ildløs, A boer., C, boer MA **361, 28** Gaader, C, Gaader MA **362, 2** end] M, en A, **22** mig, M mig A **364, 2** igjen? M, igjen A. **365, 9** o' Gud,] o Gud, C o' Gud MA **366, 27** tage] A *(først paa en Side)*, tage mig M **368, 31** kunde CMA, *ɔ*: kunne **370, 10** eengang M, engang A **374, 9** vistnok CMA, *ɔ* vist nok **11** ere M, er A **14** eengang] C, engang MA **18** Cerimonitjeneste Cerimonietjeneste M, Ceremonitjeneste A **375, 5** Toi M, Toi. A **22** er, M, er A. **377, 1** her M, *mangler i* A **378, 28** ulykkelig, M, ulykkelige A. **380, 30** Forstands-Repræsentant M, Forstands-Repræsentant, A **382, 2** man) M, men A **384, 13** have M, *mangler i* A **385, 5** denne M, den A **388, 26** kunde CMA, *ɔ* kunne **389, 29** sikkret M sikkert A **391, 35** Dødbiderne, C, Dødbidderne MA **392, 16** hvor da CMA, *der menes* hvor, da. **399, 9** Sted.' M, Sted A **400, 42** er M, er, A **401, 16** opgive] M, oppebie A **19** hende at M, hende, at A **402, 6** *audiuntur*., M, *audiuntur*, CA **10** noget) C, en noget MA **403, 11** ikke,, M, ikke A **406, 7** Løs-

[redacted]

Anskuelse] M, Livsanskuelse A. **408, 10** letbevæbnet] M, let bevæbnet A. **409, 3** ligesaa] C, lige saa MA. **413, 16** sige,] C, sige MA. **33** Menneske] *mangler i* A, *i* M *stod oprindeligt (som i* C) hvorledes et Menneske bliver, *efter* et *er i Marginen indføjet* levende eller et Menneske i levende Live. **418, 5** maa] M, man A. **419, 38** et Komma] M, at komme A. **40** Der] M, Det A. **420, 28** et] C, *mangler i* MA. **421, 23** dette saadan og] M, dette saadan, A. **422, 4** indadvendt] indadvendt) A. **6** tidligt)] tidligt, A. *I* CM *stod oprindeligt kun* (hvorved Scenen bliver indadvendt), *mellem* indadvendt *og*) *er derefter i Marginen indføjet* og hans Betænkeligheder *osv. indtil* for tidligt *(efter* tidligt *staar Punktum).* **424, 36** begynde,] M, begynde A. **427, 18** Bedste] C, Bedste, MA. **428, 18** ere] C, er MA. **429, 18** Forhærdelse] M, Forfærdelse A. **430, 23** Religieuse,] M, Religieuse; A. **431, 7** Tragiske i,] M, Tragiske, CA. **8** Comiske i at] MA, Komiske at C. **17** forsvinder,] M, forsvinder og A. **29** reflekterede] M, reflecterede A. **432, 5** for at] C, forat MA. **37** har] M, har og A. **434, 17** ulykkelig] C, ulykkelige MA. **37** Lidelse] M, Lidelser A. **435, 4** lade] M, lode A. **437, 3** Taler] M, Tale A. **6** Fare] M, Farer A. **41** Selv] MA, selv C. **438, 31** sige] M, søge A. **440, 30** for at] M, forat A. **441, 29** angre,] C, angre MA. **443, 27** og det] M, og A. **444, 8** med] M, ved A. **32** Een] M, En A. **445, 4** Sympathetiske] M, Sympathiske A. **12** comisk,] C, comisk MA. **35** langt fra en] CMA, ɔ: langt fra, en. **446, 19** er,] C, er MA, **447, 15** en Rygter] MA, Rygter C *(derefter* men i Aandens Verden er man ugeneret C). **32** amtlichen] M, ämtlichen A. **37** gleichbleibenden] C?, gleichbleibendem MA. **448, 15** engang] M, eengang A. **28** Thrasybolus] C, Thrasubolus M, Thrasibolos A. **449, 10** til)*)] til)* M, til*) A. **22** Forklaring] M, Forklaring, A. **38** Piger,] M, Piger A. **451, 13** der] M, *mangler i* A. **453, 31** meget] C, Meget MA. **41** egen] M, egne A. **454, 8** af] M, *mangler i* A. **38** til] C, med MA *(i* M *stod oprindeligt* i forelsket Fortrolighed med, *men* forelsket Fortrolighed *er rettet til* lykkeligt Forhold; *i* C *stod oprindeligt* i forelsket Fortrolighed gaaer *osv., men* forelsket Fortrolighed *er rettet til* lykkeligt Forhold til Gjenstanden). **455, 4** selvbevidst] C, selv bevidst MA. **456, 13** Stüberfängere] A, Stüvenfängere CM. **457, 6** tier] CM *(i* M *utydeligt),* taler A. **22** dybsindig] M, dydsindig A.

40 7227

Søren Aabye Kierkegaards

Samlede Værker

udgivne af Dr. A. B. Drachmann, Prof. Dr. J. L. Heiberg og Overbibliothekar H. O. Lange

Bibliotheks og Folke-Udgave

Ca. 60 Hefter à 50 Øre

Gyldendalske Boghandels Forlag.

20.—21. Hefte. 1 Kr.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

3die Oplag (6te Tusinde)

af

SOPHUS BAUDITZ

ABSALONS BRØND

6 Kr.; eleg. indb. 7 Kr. 75 Øre.

DANNEBROG

»**Absalons Brønd**« *vil inden otte Dage være paa alles Hænder* Den udmærkede Fortælling er *Efteraarets første, store Succes* Her er da *virkelig en Kjøbenhavner-Roman,* som saa mange har ønsket Sophus Bauditz' *Absalons Brønd slaar med et Lys og en Glans over sig som faa Bøger* i vore Tider. Fortællingen *fortjener den store Lykke, den vil gøre overalt*

VORT LAND

»**Absalons Brønd**« *vil af mange Grunde blive et af Sophus Bauditz's Hovedværker* . . . det er lykkedes ham at skrive *Romanen om Kjøbenhavn* alene af den Grund er Bogen sikker paa at blive et *kulturhistorisk Kildeskrift,* til hvilket senere Tider vil søge tilbage, naar det gælder om at sikre sig et paalideligt og troværdigt Billede af Nutidens Kjøbenhavn . . *Absalons Brønd er da i enhver Henseende en udmærket Bog, som alle bør læse.* »Absalons Brønd er sikker paa at blive Julens Bog Den vil opleve mange Oplag

BERLINGSKE TIDENDE

» Alt har Forf skildret paa en saa levende Maade, at hans Bog allerede hermed er *fastslaaet som en Bog om Kjøbenhavn af den bedste Slags* »**Absalons Brønd**« vil baade her og i Udlandet end yderligere grundfæste Sophus Bauditz' Renommé, og den vil gøre een Ting til, den vil brede Kendskabet til Kjøbenhavn i vide Kredse og skabe Byen Venner

DEN FORTABTE FADER

AF

ARNE GARBORG

OVERSAT AF **AMALIE SKRAM**

2 Kr 50 Øre

Søren Aabye Kierkegaard's

Samlede Værker

udgivne
af
Dr. A. B. Drachmann,
Prof. Dr. J. L. Heiberg
og Overbibliothekar
H. O. Lange.

Bibliotheks og Folke-Udgave

Ca. 60 Hefter à 50 Øre

Gyldendalske Boghandels Forlag.

22. Hefte. 50 Øre.

Søren Aabye Kierkegaard's

Samlede Værker

udgivne af Dr. A. B. Drachmann, Prof. Dr. J. L. Heiberg og Overbibliothekar H. O. Lange

Bibliotheks og Folke-Udgave

Ca. 60 Hefter à 50 Øre

Gyldendalske Boghandels Forlag.

26. Hefte. 50 Øre.

NIX

Søren Aabye Kierkegaards

Samlede Værker

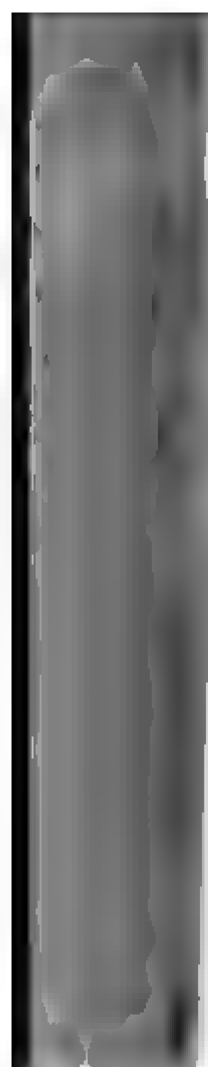
udgivne af Dr. A. B. Drachmann, Prof. Dr. J. L. Heiberg og Overbibliothekar H. O. Lange.

Bibliotheks og Folke-Udgave

Ca. 60 Hefter à 50 Øre

Gyldendalske Boghandels Forlag.

27. Hefte. 50 Øre.

SØREN AABYE KIERKEGAARDS

SAMLEDE VÆRKER

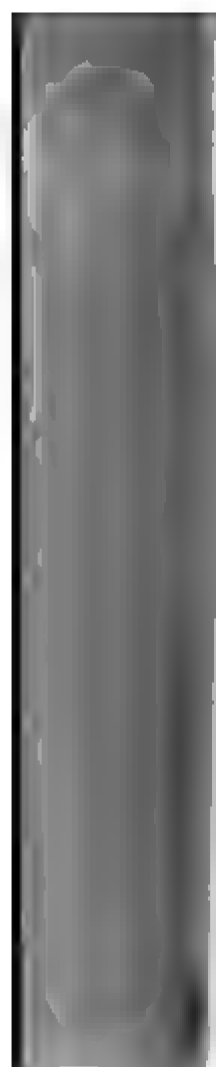
UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
·
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER À 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

28. Hefte. 50 Øre.

SØREN AABYE KIERKEGAARDS

SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

20. Hefte. 50 Øre.

[redacted]

sent down in this order.

FOLKEUDGAVE

AF

JONAS LIE

SAMLEDE VÆRKER

UDKOMMER I CA. 55 HEFTER à 50 ØRE.

Efter de store Udgaver af Henrik Ibsens, Bjørnstjerne Bjørnsons og Georg Brandes' Værker paabegynder Gyldendalske Boghandel nu en gansks lignende Udgave af

JONAS LIE'S SAMLEDE VÆRKER

som en næsten selvfølgelig Fortsættelse.

Jonas Lie-Udgaven behøver næppe noget prisende Ord. Dens 29 Værker vil af sig selv vinde sin sikre Vej til de Tusinder af Hjem, om hvilke Digteren skrev — *Hjemmenes Digter*, hvilken han var og er som ingen anden af Literaturens Store i sin Samtid. Og næppe noget af hans Mesterværker — »Livsslaven«, »Kommandørens Døtre«, »Familjen paa Gilje«, »Et Samliv«, »Niobe« og alle de andre ligetil »Naar Jerntæppet falder«, det sidste Vidnesbyrd om hans fremstillende Geni — behøver at nævnes: thi de brændte sig ind i *deres* Bevidsthed, der læste dem, som var det personlige Oplevelser, der mødte hver af os.

Den store Udgave af hans Værker, som nu paabegyndes, vil vise den hele Udstrækning af hans Kundskab om Mennesker, og den vil ved sin Fremstillings lysende Liv, der er enestaaende i Romanens Kunst, blive et længelevende *Monument i selve Romanens Historie.* Senere Tiders Kunstnere vil drage Lære af dette Mesterskab.

Men Læsernes Tusinder vil samles om disse Bøger, fordi det er deres egne Hjems Kamp og deres egne Sjæles Historie, som her fik Form af en Digter, hvem fremfor alt hans Hjærte lærte det ædleste Frisind, den inderligste Forstaaelse, den ustandsede Medfølelse med Titusinders smaa Skæbner og smaa Liv.

Norden ejer maaske Digtere, der er bleven endnu mere højlydt beundrede. Vor fælles Literatur har ingen, om hvis Navn alle de unævnte og ukendte Læsere har slaaet en tættere Mur af taknemmelig Hengivenhed.

Det er Forlagets Overbevisning, at den nye Udgave vil vise dette, og at nye Tusinder af Hjem, hvem Enkeltudgaverne var for dyre, nu vil gribe Øjeblikket til at komme til at *eje* alle Værker af ham, der paa samme Tid var Hjemmenes første Digter og den nordiske Romankunsts endnu aldrig naaede Mester.

Jonas Lies Værker, der tidligere i Enkeltudgaver kostede 90 Kr 25 Øre, udkommer nu i ca. 55 Hefter à 50 Øre. Prisen bliver altsaa mellem 25 og 30 Kr. eller under *en Tredjedel* af den tidligere Pris.

Med sidste Hefte vil følge et smukt udført Billede af Digteren (antagelig efter et Portrætmaleri af *P. S. Krøyer*) samt kortfattede biografiske Oplysninger af Digterens Søn, den unge Literaturhistoriker *Erik Lie.*

1ste Hefte faas til Gennemsyn og Subskription tegnes i alle Nordens Boglader.

INDHOLD *Den Fremsynte eller Billeder fra Nordland Tremasteren »Fremtiden«. Lodsen og hans Hustru. Faustina Strozzi. Thomas Ross. Adam Schrader. Grabows Kat. Rutland. Gaa paa Livsslaven. Familjen paa Gilje. En Malstrøm Fortællinger og Skildringer fra Norge* og *Otte Fortællinger* forenes i ét Bind under Titlen *Fortællinger og Skildringer. Kommandørens Døttre. Et Samliv. Maisa Jons. Digte Onde Magter Trold. Trold* (Ny Samling). *Niobe. Lystige Koner. Naar Sol gaar ned. Dyre Rein. Lindelin. Faste Forland. Wulffie & Comp. Naar Jerntæppet falder.*

Gyldendalske Boghandel.

Trykt hos J. Jørgensen & Co. (M. A. Hannover)

